MEDDELELSER OM GRØNLAND
UDGIVNE AF
KOMMISSIONEN FOR VIDENSKABELIGE UNDERSØGELSER I GRØNLAND
BD. 145 · NR. 1

DET DANSKE STYRE AF GRØNLAND 1825—1850

AF

P. P. SVEISTRUP OG SUNE DALGAARD

MED 29 FIGURER I TEKSTEN

KØBENHAVN
C. A. REITZELS FORLAG
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S
1945

INDHOLD

Forord 5
Indledning 7
Ledelsen i København 9
Inspektørerne i Grønland 27
Overbetjentene i Grønland 42
Mandskabet 54
Besejlingen 74
Koloniernes Bygninger og Fartøjer 84
Tranbrænding 92
Aarets Gang ved Kolonierne 100
Den grønlandske Befolkning 120
Sælfangsten 151
Hvalfangsten 176
Fremmede Skibe ved Grønland 188
Fiskeriet 198
Andre Erhverv 215
Privat Fangstvirksomhed i Grønland. PAHLEN og KALL 232
De store Reformkrav 249
Monopol eller Frihandel 261
Mission og Skolevæsen 278
Sundhedsvæsen 304
Forbedring af Grønlændernes Boligforhold 325
Jakobshavnepidemien og Dr. KAYSERS Rejse 344
Indhandlingen 354
Udhandlingen 364
Handel og Økonomi 385
Register 409

FORKORTELSER

Adm. og Komm.koll. = Admiralitets- og Kommissariatskollegiet.
Allerunderdan. Forest. = Allerunderdanigst Forestilling til Kongen.
Ass. = Assistent.
Bobé = L. Bobé: Den grønlandske Handels og Kolonisations Historie indtil 1870. Kbh. 1936. (MoG Bd. 55. Nr. 2).
Dir. = Den administrerende Direktion for den kongelige grønlandske Handel.
FM = Finansministeriet.
G.H.A. = Grønlandske Handels Arkiv (Arkivet findes registreret i Rigsarkivets Registrant Nr. 140).
Grl. = Grønland, grønlandsk.
IM = Indenrigsministeriet.
Insp. = Inspektør.
JM = Justitsministeriet.
Kbh. = København.
Kgl. Resol. = kongelig Resolution.
Kmd. = Købmand.
konst. = konstitueret.
Miss. = Missionær.
MK = Missionskollegiet.
MoG = Meddelelser om Grønland.
mrk. = mærket.
N.G. = Nordgrønland.
Ref. Res. Prot. = Referats- og Resolutionsprotokol.
Rel. Res. Prot. = Relations- og Resolutionsprotokol.
Rink: Grønland ... = H. Rink: Grønland, geographisk og statistisk beskrevet I—II. Kbh. 1852—57.
RK = Rentekammeret.
S.G. = Sydgrønland.
Statsgældsdir. = Direktionen for Statsgælden og den synkende Fond.
Universitetsdir. = Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler.

FORORD

Medens det store Antal Bind i »Meddelelser om Grønland« viser, at der fra en Række Videnskabsgrenes Side er gjort en stor og meget værdifuld Indsats vedrørende Grønland, har den Indsats, man fra dansk Side har ydet til Belysning af selve den grønlandske Handel og Administration, været af et forholdsvis beskedent Omfang.

Ret indgaaende Oplysninger er dog fremdraget vedrørende Handelens og Koloniernes Forhold i det 18. Aarhundrede, og ogsaa om Tiden efter Midten af det 19. Aarhundrede findes der i Rinks Forfatterskab værdifulde Oplysninger til Forstaaelse af Handelens og Administrationens Forhold i denne Periode.

Derimod er Udviklingen i den første Halvdel af det 19. Aarhundrede meget sparsomt belyst. Nogle Strejflys kaster Rink tilbage over denne foregaaende Periode, og der foreligger ogsaa forskellige mindre trykte Arbejder. I Hovedsagen er Perioden dog ukendt for grønlandsinteresserede Læsere. Navne som Gede, Graah, Fasting, Holbøll, Lassen, Biilmann og Mathiesen kendes vel nok som Navne, men heller ikke meget mere. Derimod findes der i Rigsarkivet et meget stort Materiale fra denne Tid. Saavel i Rentekammerets, som særlig i Handelsdirektionens Arkiv findes en Mængde Indberetninger, Breve o. s. v., som er i Stand til at kaste et interessant Lys over Forholdene i Grønland for hundrede Aar siden.

Vi har derfor sat os til Opgave at gennemgaa en Del af dette Materiale og har i det følgende forsøgt at gøre Rede for denne Periodes administrative og handelsmæssige Forhold og for Oprindelsen til meget af, hvad der kendes fra den følgende Tid.

Med Hensyn til Bogstaveringen af de grønlandske Stednavne er det nødvendigt i alle Citater at bevare den gamle Retskrivning. Derimod kunde man ved Omtalen i Teksten gaa over til moderne Stave-

maade. Dette er gennemgaaende ikke gjort, idet det i en historisk-videnskabelig Afhandling maa anses for rigtigt eller i det mindste forsvarligt at benytte Tidens Stavemaade. Den sidste Fremgangsmaade er valgt og vil ikke paa noget Punkt fremkalde Vanskelighed ved Læsningen.

Vi takker Direktøren for Grønlands Styrelse Knud Oldendow for den Interesse og Støtte, han ved flere Lejligheder har vist det foreliggende Arbejde.

INDLEDNING

Medens Grønland i store Dele af det 18. Aarhundrede havde været styret af private Koncessionshavere, overtog Staten Handelen ved det almindelige Handelskompagnis Ophør i 1774[1]), og fra 1775 har den kongelige grønlandske Handel til Dato haft Monopol.

I sine første Aar saa den kongelige Handel det som sin Hovedopgave at skaffe Indtægt til den danske Stat, og det var som en indtægtsgivende og beskæftigelsesfremmende Foranstaltning, at den kongelige Handel i disse Aar fik iværksat en meget omfattende, men økonomisk set meget lidt udbyttegivende Hvalfangst i Davisstrædet[2]).

Det varede dog ikke længe, før man begyndte at indse, at det var i høj Grad ønskeligt, at der gjordes en Indsats for at varetage Grønlændernes Interesser. Tegn i denne Retning fremkom ved Oprettelsen af de to Embeder som Inspektører i Grønland og ved Udstedelsen af en Instruks den 19. April 1782, der i næsten et Aarhundrede kom til at danne Grundlaget for det danske Arbejde i Grønland[3]). Endnu overskyggedes dog Hensynet til Grønlænderne af Ønsket om et godt Udbytte for den kongelige Handel, og dette gjaldt ikke mindst den meget fattige Periode, der fulgte efter Afbrydelsen af Forbindelsen ved Krigen 1807—1814. Det varede dog ikke længe, inden Regeringen begyndte at slække paa Kravet om Tilbagebetaling af de store Udlæg til Handelen, som Staten havde haft i de daarlige Aar. I 1825 blev det bestemt, at naar et i 1824 givet Forskud paa 60.000 Rbd. var tilbagebetalt, vilde de øvrige Udlæg, som Statskassen havde haft, blive eftergivet. Hvad der herudover indbetaltes i Statskassen skulde forrentes og Handelen have Adgang til Genudbetaling under vanskelige Forhold[4]). Handelen skulde stadig staa debiteret hos Statsgældsdirektionen for den Grund-

---

[1]) P. P. Sveistrup: Det almindelige Handelskompagni 1747—1774. Kbh. 1943. S. 108. Bobé S. 50 ff.

[2]) Om Hvalfangsten: Bobé S. 52 ff.

[3]) Bobé S. 63 ff. Instruksen aftrykt i Bobé: Diplomatarium Groenlandicum 1492—1814. Kbh. 1936. S. 364 ff.

[4]) Kgl. Resol. $^{19}/_{11}$-1825. Finansdeputationen. Rel. og Res. Prot.

kapital paa 250.000 Rd., hvortil de faste Anlæg var sat ved Handelens Omordning i 1790[1]).

Medens den daglige Ledelse af Handelen stadig laa i Hænderne paa en af Kongen udnævnt administrerende Direktion, der samtidig fungerede som Direktion for den færøske Handel, havde den overordnede Tilsynsmyndighed 1788—1816 været hos den grønlandske Handelskommission. Da denne ophævedes i 1816 blev Tilsynsmyndigheden henlagt under Rentekammeret (islandske og bornholmske Kontor) for alle verdslige Sagers Vedkommende[2]). I gejstlig Henseende laa Tilsynsmyndigheden hos det danske Kancelli, medens de almindelige Embedsforretninger vedrørende Missionsvirksomheden var henlagt til det Kancelliet underordnede Missionskollegium.

Denne Spaltning mellem borgerlige og kirkelige Sager var gennemført til Bunds, saaledes at Missionærerne og Kateketerne var uafhængige af Handelsbetjentene og omvendt.

---

[1]) Fremstilling af Gældsafviklingen i: Betænkninger afgivne af den under 15de April 1835 nedsatte Commissions. (Trykt). S. 6 f.

[2]) Kgl. Reskript til RK $^{9}/_{2}$-1816. RK Rel. og Res. Prot.

LEDELSEN I KØBENHAVN

Paa det Tidspunkt, hvor den foreliggende Undersøgelse begynder (omkring 1825), bestod den administrerende Direktion for den kongelige grønlandske Handel af fire Medlemmer[1]). Ældst i Anciennitet var HANS LEGANGER WEXELSEN, der var født i 1755. Han var efter at have taget teologisk Eksamen kommet ind i den danske Centraladministration og blev i 1790 Direktør ved den grønlandske Handel, en Stilling han bevarede til sin Død i 1835. Ældst af Aar var HANS JENSEN, født 1747. Han var i 1773 blevet ansat ved Rentekammeret og var særlig knyttet til Administrationen af Monarkiets Atlanterhavsbesiddelser. Fra 1802 til 1826 var han Kommitteret i Rentekammeret, og i 1800 var han blevet Medlem af den grønlandske og færøske Handelskommission. I 1808 konstitueredes han som, og i 1817 udnævntes han til Direktør i Handelen, i hvilken Stilling han sad til sin Død i 1829. Medens disse to Direktører var uddannet i Centraladministrationen, var PETER HANNING MOTZFELDT, der fødtes 1774 i Norge, først Handelsbetjent og fra 1803 Inspektør i Nordgrønland. I 1817 blev han Medlem af Direktionen, hvor han sad til sin Død i 1835. Den yngste af Alder og Anciennitet var JONAS HEINRICH GEDE, født 1775. Efter at have virket en Del Aar som Revisor ved Søetaten, blev han i 1825 Medlem af Direktionen, i hvilken han i 1835 ved WEXELSENS og MOTZFELDTS Død rykkede op til Førstedirektør. I 1846 afskedigedes han efter Ansøgning.

Direktørlønningerne var omkring 1825 som Regel 400 Rbd. ved Ansættelsen, men kunde, efterhaanden som vedkommende avancerede, stige til omkring det dobbelte. Dertil kom imidlertid de nedenfor omtalte Procenter af Handelsoverskuddet. Ved Direktør JENSENS Død i 1829 bestemtes det, at hans Post ikke skulde besættes igen. Herved sparede man hans Gage paa 850 Rbd.; men samtidig blev det bestemt, at GEDE, der hidtil havde været lønnet af Finanskassen, fremtidig skulde lønnes af Handelen[2]). GEDE var i sine Synspunkter paa de grønlandske Forhold

[1]) Om Direktørerne se BOBÉ S. 112 ff.

[2]) Allerunderdan. Forest. $^{12}/_{5}$-1829. Kgl. Resol. $^{19}/_{5}$-1829. RK Rel. og Res. Prot.

meget konservativ og holdt afgjort paa det bestaaende Handelssystem. Men selv de Folk, der paa disse Punkter stod som hans Modstandere, maatte anerkende hans store Dygtighed til at lede Handelens Forretninger og hans Retsindighed. Saaledes omtaler den tidligere grønlandske Kolonibestyrer J. Mathiesen i 1846 i en mod Handelsstyrelsen kritisk Piece den store Fasthed, Gedes Indtræden i Direktionen i sin Tid bragte i Handelsførelsen[1]), og Inspektør Holbøll omtaler i et i 1856 nedskrevet Tilbageblik Gede som »den dygtigste og braveste Directeur, Handelen har havt — —«[2]).

Da kun Motzfeldt havde nogen direkte Tilknytning til Grønland, og denne yderligere var af ældre Dato, er det forstaaeligt, at man ved den unge Søofficer Wilhelm August Graahs (f. 1793) Hjemkomst fra den berømte Konebaadsekspedition til Grønlands Østkyst udnævnte denne til Direktør[3]), i hvilken Stilling han sad 1831—37 og 1839—50.

Arbejdet i Direktionen skete først og fremmest i Møder, om hvis Forhandlinger der kun foreligger spredte Oplysninger, saaledes at man kun i begrænset Omfang er i Stand til at danne sig et Billede af de enkelte Direktørers Indsats. Det kan dog ses, at Graah paa forskellige meget betydende Punkter var mere reformivrig end de andre Direktører. Dette kom særligt frem under Forhandlingerne i Sammenhæng med den i 1835 nedsatte grønlandske Kommission og skal blive nærmere omtalt i Forbindelse med denne.

Under Direktionen var der i 1827 følgende Personale:

1. Bogholder og Kasserer, Kammerraad Ludvig Otto Dauw, 76 Aar gammel, antaget 1783 som Bogholder ved den grønlandske Handel. Han fik ved Antagelsen 600 Rd., hvilket Beløb i 1786 forhøjedes til 800 Rd. Desuden fik han 100 Rbd. som Kasserer ved den færøske Handel og 100 Rbd. for at have fungeret som Sekretær ved den islandske Realisationskommission.

2. Revisor for de løbende Sager og Underbogholder, Justitsraad N. J. Rosenstand, 76 Aar gammel. Han begyndte som Regnskabsfører ved Reberbanen i 1783, blev Revisor ved Handelen 1787 og fik i 1790 en Løn af 600 Rd., der var uforandret i 1827. Desuden havde han for at føre Skibenes Regnskaber 10 Rbd. pr. Skib.

3. Korrespondent, Kammerraad Søren Lemming, næsten 70 Aar gammel; ansat som 2. Korrespondent i 1782, avanceret til 1. Korre-

[1]) J. Mathiesen: Den grønlandske Handel sat i Forbindelse med Grønlands Colonisation. Kbh. 1846. S. 8.

[2]) Rink: Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende den kongelige grønlandske Handel. Kbh. 1856. S. 214.

[3]) Kgl. Reskript til RK $^{20}/_{9}$-1831. RK Rel. og Res. Prot.

Fig. 1. Direktør Motzfelt.

spondent i 1786 og fik i 1790 en Løn af 500 Rd., der var uforandret i 1827.

4. Revisor af Koloniregnskaberne Jørgen Bugge, henved 69 Aar gammel. Fra 1797 havde han Revisionen af Koloniregnskaberne og fik i 1827 300 Rbd. herfor.

5. Assistent A. G. F. Duncan, 50 Aar gammel. Var først midlertidig Assistent, avancerede 1801 til virkelig Assistent med 200 Rd., hvortil kom et Honorar paa 50 Rbd. for at passe Kreditsedlerne.

6. Ekstraassistent A. R. Rosenstand, ansat 1820 med 20 Rbd. om Maaneden.

7. Pakhusforvalter for hjemkommende Varer J. Balling, 54 Aar. Han var først Assistent og fra 1802 Pakhusforvalter. Fra 1822 havde han en aarlig Løn paa 500 Rbd.

8. Pakhusforvalter for udgaaende Varer J. H. Bast. Han hjemkom fra Grønland i 1814, hvor han havde været Kolonibestyrer. Efter at have været Ekstraassistent ved Pakhuskontoret blev han i 1824 ansat som Pakhusforvalter med en aarlig Løn af 400 Rbd.

Det Arbejde, som Pakhusforvalteren ikke kunde overkomme, blev udført af to Ekstraassistenter mod en ugentlig eller maanedlig Lønning. Endvidere havde man en Mand, der fungerede som Fyrbøder og Bud. Endelig fik Lottoadvokat J. G. Damkier 150 Rbd. aarlig som Handelens Advokat og juridiske Raadgiver.

Det vil heraf ses, at de ledende Kontorfolk var meget gamle Herrer, og i de følgende Aar undergik Personalet derfor ret kraftige Forandringer.

Naar de faste Lønninger var saa forholdsvis beskedne, var det, fordi de paagældende indtil 1806 havde faaet Procenter af Handelens Overskud; da dette forsvandt, ophørte Procenterne. Som en Erstatning herfor fik man i 1813 Ret til at lægge 1 % paa Købene ved Auktionerne; dette Beløb fordeltes med $^4/_{20}$ til Bogholderen, $^2/_{20}$ til Revisoren for de løbende Sager, $^2/_{20}$ til Korrespondenten, $^1/_{20}$ til Assistenten ved Handelskontoret, $^7/_{20}$ til Forvalteren for de hjemkommende Varer (der skulde inddrive Auktionsbeløbene), $^2/_{20}$ til Forvalteren for de udgaaende Varer og $^1/_{20}$ til hver af de to Pakhusassistenter; den eneste af de faste Folk, der ikke fik Procenter, var Revisor Bugge. Denne Fordeling bekræftedes i 1821[1]).

Direktionen havde længe været utilfreds med Forretningsordenen og skrev i 1828 til Rentekammeret bl. a.: »Forretningerne ved den grønlandske Handels Hovedcontoir trænge høiligen til en anden og bedre Fordeling naar de skal kunne udføres og controleres med den Orden

[1]) Dir. til RK $^{11}/_7$-1827. G.H.A. Indenlandsk Kopibog K.

Fig. 2. Direktør Graah.

og Sikkerhed, som er nødvendig. Saaledes bør Cassereren ikke tillige være Bogholder eller sin egen Controleur, Revisor ikke tillige Underbogholder, e. t. c.«. Det fremhævedes, at Lønningerne, der var fastsat i 1790 under Hensyn til de dengang betydelige Procenter af Handelens Overskud, var for smaa, saa at Personalet »umueligen derved kunde have endog det tarveligste Udkomme«. Da en Forandring nu var mulig, idet Dauw var død, og Lemming ønskede sin Afsked, foreslog Direktionen derfor en Nyordning af Forretningernes Fordeling og Betjentenes Lønninger. Der skulde være fire overordnede Stillinger, nemlig som Korrespondent og Bogholder (Løn 900 Rbd.), Kasserer, der tillige skulde føre Koloniernes Gagebog (Løn 700 Rbd. + 300 Rbd. fra den færøske Handel), Revisor (900 Rbd.) og Pakhusforvalter (900 Rbd.), samt 5 Assistenter med en Løn paa 2—300 Rbd. Ved en saadan Sammenlægning af forskellige Poster og Lønforhøjelser vilde Merudgiften blive 500 Rbd., men da den ovenfor nævnte 1 % af Auktionsbeløbene, der ansloges til 1300 Rbd. aarligt, foresloges overført til Pensions- og Fattigkassen, mente Direktionen lønningsmæssigt at kunne spare 800 Rbd. aarligt[1]). Denne Ordning godkendtes ved en kongelig Resolution i 1829, og samtidig udnævntes en Række nye Betjente, hvorved Handelsledelsen fik tilført yngre Kræfter. Assistent Duncan blev Korrespondent og Bogholder, Pakhusforvalter Bast Kasserer, Balling eneste Pakhusforvalter, medens den gamle Rosenstand fortsatte som Revisor[2]). Allerede samme Aar døde Balling. Hans Efterfølger blev Pakhusforvalteren ved den færøske Handel C. M. Hilcker[3]).

Da der fra Slutningen af 1820erne igen var Udsigt til, at Handelen kunde give Overskud, rejste Personalet straks Krav om Procenter af dette. Grundlaget herfor var en fra Aaret 1800 gældende Ordning, hvorefter Betjentene i København skulde have 28 % af de første 10.000 Rd. rent Overskud, $22^2/_5$ % af de næste 10.000 Rd. rent Overskud og $16^4/_5$ % af Resten. Dette Grundlag blev af Direktionen ved Nyordningen foreslaaet fortsat; men Fordelingen skulde ændres lidt, saaledes at de tre ordinære Direktører fik henholdsvis 6/28, 4/28 og 3/28, medens Kassereren, Korrespondenten (Bogholderen), Revisoren og Pakhusforvalteren hver fik $2^1/_2$/28 og de fem Assistenter hver 1/28[4]). Dette blev dog ikke udtrykkeligt anerkendt ved Nyordningen, og Rentekammeret lovede blot, at Sagen skulde blive overvejet, naar der forelaa et Overskud. Hermed var hverken Direktionen eller Personalet tilfreds[5]) og fik i 1830 deres Ønsker opfyldt, idet den foreslaaede Procentordning god-

[1]) Dir. til RK $^{15}/_{12}$-1828. G. H. A. Indenlandsk Kopibog L.
[2]) Allerunderdan. Forest. $^{12}/_5$-1829. Kgl. Resol. $^{26}/_5$-1829. RK Rel. Res. Prot.
[3]) Kgl. Resol. $^6/_4$-1830. Ibidem.
[4]) Dir. til RK $^{15}/_{12}$-1828. G. H. A. Indenlandsk Kopibog L.
[5]) Dir. til RK $^{30}/_{10}$-1829. Ibidem.

kendtes[1]). For Aaret 1829 fik saaledes Kasserer, Korrespondent (Bogholder), Revisor og Pakhusforvalter hver 1043 Rbd. som Procenter, for 1830 hver 639 Rbd., 1831 hver 788 Rbd. og saa fremdeles, medens Direktion og Assistenter fik i Forhold hertil[2]). Man ser heraf, at Lønningerne ved Hjælp af Procenterne blev henved fordoblet, og der kan ikke være Tvivl om, at alle var interesseret i Opnaaelsen af et stort Overskud, og at dette i de følgende Aar fik en ikke ringe Betydning for Dispositionerne.

Handelsdirektionen havde sine Kontorer i et lejet Lokale i Byen, medens Pakhusforvalteren og dennes Assistenter havde til Huse paa Handelens Plads paa Christianshavn. I 1828 klagede Direktionen over, at Kontorerne var for smaa, og det følgende Aar overlod Statsgældsdirektionen den grønlandske Handel de Lokaler i den sydøstlige Ende af Børsen, som Speciesbanken tidligere havde haft. Lejen fastsattes til 316 Rbd. Sølv om Aaret, og Indflytningen fandt Sted i Efteraaret 1829[3]). Allerede efter en halv Snes Aar flyttedes Kontorerne dog igen til en privat Lejlighed (Nybørs 70, omtrent hvor Privatbanken nu ligger)[4]).

Paa Handelens Plads var Bolværkerne i en maadelig Forfatning, idet man i de daarlige Aar under og efter Krigen ikke havde haft Raad til den nødvendige Vedligeholdelse. Saa snart Handelen fra Slutningen af 1820erne begyndte at give Overskud, besluttede man sig til en Fornyelse, der kalkuleredes til at koste 17.000 Rbd. Sedler og at vare fire Aar[5]).

Paa Pladsen fandtes fire Tranbakker, hvor det fra Grønland modtagne Spæk kogtes til Tran, ligesom den hjemkomne Tran ofte maatte omkoges her. Trankogningen udviklede en betydelig Stank til Ulempe for en stor Del af Hovedstadens Beboere og kunde ogsaa medføre Fare for Ildebrand. Saaledes opstod der under Tranbrænding den 24. Marts 1828 en Brand, som dog blev slukket, uden at større Skade blev forvoldt. Naar Slukningen kunde ske saa hurtigt, skyldtes det blandt andet, at man fik Assistance fra Naboerne, idet Kaptajn Krøyers og Asiatisk Kompagnis Sprøjter ilede til Hjælp, og Direktionen tilstod allernaadigst Mandskabet herved en Ducør af ialt 20 Rbd.[6]). Sagen gav imidlertid Anledning til, at hele Spørgsmaalet om Tranbrændingens Farlighed blev taget op mellem Brandkommissionen og Handelsdirek-

---

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{2}/_{3}$-1830. Kgl. Resol. $^{10}/_{3}$-1830. RK Rel. Res. Prot.

[2]) G.H.A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter m. m.«.

[3]) Dir. til Statsgældsdir. $^{3}/_{9}$-1828 og til RK $^{18}/_{9}$-1829. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L.

[4]) Københavns Vejviser 1841.

[5]) Dir. til RK $^{13}/_{6}$-1828. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L og Kgl. Resol. $^{30}/_{7}$-1828. RK Rel. Res. Prot.

[6]) G.H.A. Journal for Arbejdsløn 1826—1834.

tionen. Da Brandkommissionen stillede meget vidtgaaende Krav om Sikkerhedsforanstaltninger (til et samlet Beløb af 6423 Rbd.), foretrak Direktionen at nedlægge de to Pander, der var nærmest ved Bygningerne og mest brandfarlige, idet man mente, at det meste af Trannen vilde kunne udbrændes ved de grønlandske Kolonier[1]).

Virksomheden paa Handelens Plads fremgaar klart af en meget omfattende Instruks, der i 1830 udstedtes til C. M. Hilcker ved hans Udnævnelse til Pakhusforvalter. Vi gengiver nogle Hovedpunkter af Instruksens 23 Paragraffer.

Efter § 1 skal Forvalteren samle Rekvisitionerne fra de enkelte Kolonier og samarbejde dem til en Generaloversigt, der efter at være godkendt af Direktionen danner Udgangspunkt for Indkøbene. Disse foregaar paa Grundlag af aarlige Kontrakter, der sluttes af Direktionen. Det bliver herefter Forvalterens Opgave successivt at rekvirere Varerne, saaledes at Skibene ikke bliver forsinkede (§ 2). Ved Varernes Modtagelse paahviler det Forvalteren at paase, at de er af den kontraherede Kvalitet, og han har hertil Vejledning i de i Pakhuset opbevarede autoriserede Prøver (§ 3). Forvalteren er kun berettiget til paa egen Haand at købe mindre betydende Ting og kun efter nærmere Aftale med Direktionen (§ 4). Undersøgelsen af Varerne sker ved Modtagelsen, og Leverandørerne faar da straks Kvittering for, at de er i behørig Stand (§ 5). Dernæst maa Forvalteren sørge for Varernes forsvarlige Indpakning og Mærkning (§ 6), samt for at de bringes om Bord, og han har herved Ansvar for, at der ikke medføres ulovligt Gods (§§ 7—8). Han fører Tilsyn med Stuvningen og sørger for de fornødne Papirer vedrørende Told og andre Afgifter (§ 9).

Ved Skibenes Hjemkomst føres der et lignende Tilsyn med, at Ladningen er i Overensstemmelse med Papirerne, og at intet ulovligt Gods forefindes (§§ 10—11), hvorefter der gives Skipperen fornøden Kvittering (§ 12). Den modtagne Tran af ringere Kvalitet skal derefter omkoges, og det hjemsendte Spæk skal afbrændes. Skindvarerne sorteres efter de fastsatte Regler, Barderne renses og sorteres, og Ederdun renses under Formandens Tilsyn. Saafremt der skulde være Mangel eller Overmaal, tilkommer Tab og Gevinst herved Handelen (§ 13). De ved Auktionerne solgte Varer udleveres til Køberne efter Konditionerne (§ 14), og der udarbejdes Oversigter over, til hvem Udlevering har fundet Sted (§ 15). I den mindre travle Tid behandles Fadeværket, og det, der atter skal udsendes til Grønland, skoves (§ 16). Det paahviler Forvalteren at antage de fornødne Arbejdsfolk, men der maa herved udvises den største Sparsommelighed; de nødvendige Beløb anvises i Henhold til Maanedsregnskab (§ 17). Ogsaa med Materialer, Bygninger, Bolværker o. s. v.

[3]) Dir. til RK $^{4}/_{6}$-1828. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L. og Kgl. Resol. $^{7}/_{10}$-1829. RK Rel. Res. Prot.

maa der føres nøje Tilsyn, og ingen Udgift maa afholdes uden Direktionens Tilladelse (§§ 18—19). I Pakhusene maa der ikke uden Direktionens Godkendelse findes andre Varer end Handelens (§ 20). Endelig paahviler det Forvalteren at føre de fornødne Bøger, som skal være afsluttet senest tre Maaneder efter Kalenderaarets Udgang (§§ 21—22). Ved Overtrædelse af Bestemmelserne og særlig ved Deltagelse i Handel med Varer til og fra Grønland vil der fra Direktionens Side blive skredet ind paa det alvorligste (§ 23)[1]).

Antallet af Arbejdere ved Pladsen varierede efter Behovet. Daglønnen var i 1828 for Bødkere 80 Sk., for mere betroet Arbejde ved Tranbrændingen 72 Sk. og for almindeligt Arbejde 56 Sk. Det eneste Akkordarbejde paa denne Tid var Polering af Barder. Endvidere var der en Dagvagt, der fik 4 Rbd. om Ugen, og en Nattevagt, der fik $4^1/_2$ Rbd. om Ugen. De samlede Lønudbetalinger var eksempelvis i Februar 1828 200 Rbd. og i November samme Aar 480 Rbd. 82 Sk.[2]).

I 1835 undergik Handelsdirektionen betydelige Ændringer. Siden 1826, da Direktør Hans Jensen var blevet afskediget fra sin Stilling som Kommitteret i Rentekammeret, havde dette Kollegium ikke haft nogen direkte Repræsentant i Handelsdirektionen. Kammeret var ikke tilfreds hermed og følte navnlig Savnet af en saadan Repræsentant i 1834—35, da der var betydelige Uoverensstemmelser mellem det og Direktionen med Hensyn til vigtige grønlandske Spørgsmaal. Da yderligere de to ældste Direktører var gamle og svagelige, fik Rentekammeret i April 1835 Renteskriver i det islandske og bornholmske Kontor Peter Bentzen udnævnt til Medlem af Handelsdirektionen med Rang efter Graah. Han skulde have en fast Gage af 400 Rbd. Sølv, indtil han ved indtrædende Vakance kunde indtræde i en af de tre faste Direktørstillinger[3]), hvilket skete allerede samme Efteraar ved Direktør Motzfeldts Død. Direktør Wexelsen var allerede død den 17. April, endnu inden Bentzens Udnævnelse forelaa. Bentzen var født 1785 i København som Søn af en Rentekammerembedsmand og gjorde selv sin Karriere i dette Kollegium. I 1820 blev han Kontorchef ved det islandske, færøske, grønlandske og bornholmske Renteskriverkontor, hvilken Stilling han havde til 1841. I 1827 var han blevet Rentekammerets Revisor af Handelens Hovedbøger[4]), i hvilken Stilling han ved sin Ansættelse som Handelsdirektør afløstes af Auskultant i Rentekammeret T. A. Hoppe[5]).

---

[1]) Instruction hvorefter Forvalteren ved den kongelige grønlandske Handel sig haver at rette og forholde $^9/_7$-1830. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L.

[2]) G.H.A. Journal for Arbejdsløn 1826—1834.

[3]) Allerunderdan. Forest. $^7/_4$-1835. Kgl. Resol. $^{23}/_4$-1835. RK Rel. Res. Prot.

[4]) Bobé S. 114.

[5]) Kgl. Resol. $^9/_6$-1835. RK Rel. Res. Prot.

I 1836 foretog Direktør Graah en Rejse til Grønland for at føre Tilsyn med Opførelsen af en Del nye Huse, der var opsendt til Grønlænderne og Handelsmandskabet. Under hans Fraværelse konstitueredes

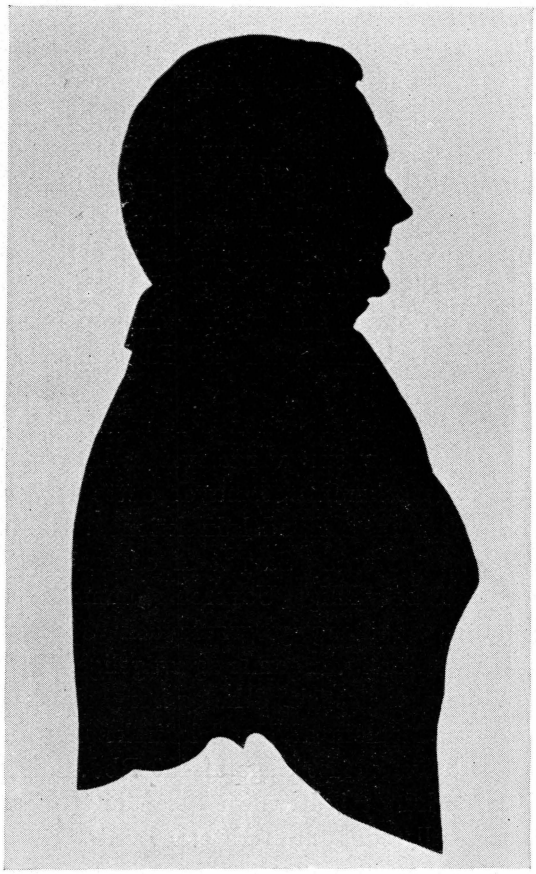

Fig. 3. Direktør Bentzen.

T. A. Hoppe, der havde berejst baade Færøerne og Grønland og var blevet Sekretær i den i 1835 nedsatte grønlandske Kommission[1]). I Foraaret 1837, kort efter sin Hjemkomst fra Grønland, ansøgte Graah paa Grund af sin Helbredstilstand og sine Forretninger i Søetaten om foreløbig at maatte blive dispenseret fra sine Forretninger i Direktionen. Rentekammeret bemærker herom: »Saa ønskeligt det vilde have været at beholde Capitainlieutenant Graah i en Stilling, hvori han med sine Indsigter og med sin Iver for Grønlændernes Tarv har søgt at virke og fremdeles vilde kunne virke meget Gavn, kan Rentekammeret, under

[1]) Kgl. Resol. $^{16}/_{4}$-1836. RK Rel. Res. Prot.

de af ham paaberaabte Omstændigheder, dog ikke Andet, end allerunderdanigst anbefale hans Andragende til allernaadigst Bevilgelse«.

Inspektøren i Sydgrønland C. P. Holbøll ansøgte om Ansættelse i Stedet for Graah, hvis denne helt udtraadte af Direktionen, og om Forrang i Anciennitet for den, der eventuelt blev ansat, medens Graah var dispenseret; men selv om Rentekammeret fandt, at han havde tjent tilfredsstillende som Inspektør, mente det dog ikke, at han var kvalificeret til en Direktørstilling fremfor enhver anden, og i Stedet for Graah udnævntes derfor T. A. Hoppe til ekstraordinært Medlem af Direktionen[1]). Graah har dog aabenbart ikke kunnet opgive sin Interesse for Grønland, og allerede fra Begyndelsen af 1839 indtraadte han atter i Direktionen, hvor han derefter forblev i en lang Aarrække[2]).

I 1835 døde Handelens Revisor N. J. Rosenstand i en Alder af 83 Aar. Direktionen ønskede at faa udnævnt Pakhusforvalteren ved den færøske Handel G. N. Wolff, der tidligere havde tjent i 29 Aar ved Kolonierne i Grønland og nød Direktionens fulde Tillid, til hans Efterfølger[3]); men Rentekammeret fik igen en af sine egne Folk indsat, idet Fuldmægtig i Rentekammerets københavnske Kontor P. B. Hammerich fik Stillingen[4]). I 1839 afskedigedes baade Revisor Hammerich og Pakhusforvalter Hilcker efter Ansøgning. Til Pakhusforvalter udnævntes Assistent P. C. Rousing, mens Revisorstillingen kun blev besat ved Konstitution med Assistent C. G. Wellmann[5]).

Som Følge af Virksomhedens almindelige Vækst steg Arbejdet i alle Kontorer, og selv om der blev givet nogen Ekstrahjælp, fandt de forskellige Ledere sig beføjet til at andrage om en Forbedring af deres Kaar, ikke mindst fordi der i Aarene omkring 1840 var givet Lønforhøjelser i forskellige offentlige Kontorer. Man ønskede specielt, at de varierende Procentlønninger blev erstattet af en fast Løn. Dette mente Direktionen ikke at kunne gaa ind for, idet Procentsystemet ansaas for at være det mest hensigtsmæssige, fordi det gjorde Embedsmændene mere interesserede i Virksomhedens heldige Udfald. Direktionen mente dog, at der burde ske en Ændring, ved at den faste Løn forhøjedes, og Procentindtægten nedsattes, hvorved den samlede Løn skulde blive nogenlunde uforandret. Paa Grundlag af Handelsoverskuddet i Aarene 1829—1841 opstilledes en Beregning over dels de forskellige Embedsmænds faktiske Indtægter i disse Aar, og dels hvad de vilde faa efter det af Direktionen stillede Forslag. Denne Beregning er gengivet i Tabel 1.

---

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{14}/_{2}$-1837. Kgl. Resol. $^{7}/_{3}$-1837. RK Rel. Res. Prot.
[2]) Graah til RK $^{8}/_{12}$-1838. RK Grl. Sager. Journal E. Bilag til Nr. 859.
[3]) Dir. til RK $^{25}/_{8}$-1835. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M.
[4]) Allerunderdan. Forest. $^{27}/_{10}$-1835. Kgl. Resol. $^{10}/_{11}$-1835. RK Rel. Res. Prot.
[5]) Kgl. Resol. $^{13}/_{5}$-1839. Ibidem.

Tabel 1. De københavnske Embedsmænds aarlige Indtægter (Rbd.).

	Faktisk Indtægt 1829–41			Direktionens Forslag		
	Fast Gage	$2^1/_2$ %	Ialt	Fast Gage	$1^1/_8$ % (af hele Overskuddet)	Ialt
Bogholder	900	778	1678	1200	477	1677
Revisor	900	778	1678	1200	477	1677
Kasserer (foruden 300 Rbd. fra den færøske Handel)	700	778	1478	1000	477	1477
Pakhusforvalter	900	778	1678	1200	477	1677
		1 %			$^3/_8$ % (af hele Overskuddet)	
1. Ass. ved Hovedkontoret	300	311	611	450	159	609
2. — - —	250	311	561	400	159	559
3. — - —	200	311	511	350	159	509
1. — - Pakhuskontoret	250	311	561	400	159	559
2. — - —	200	311	511	350	159	509

Den nye Ordning skulde efter Direktionens Forslag være gennemført fra 1. Januar 1843[1]).

Dette blev imidlertid ikke Tilfældet, da Rentekammeret ikke ønskede at foretage større Forandringer i Handelens Forhold paa et Tidspunkt, da der endnu ikke var truffet endelig Bestemmelse om Handelens Fremtid efter de i Grønlandskommissionen af 1835 stedfundne Forhandlinger. Man ønskede ikke at paadrage Statskassen store Pensionsforpligtelser i Tilfælde af, at Handelens skulde blive frigivet, og da Stillingerne som Revisor, Pakhusforvalter og 1. Assistent ved Pakhuskontoret blev ledige i de Aar, Kommissionen forhandlede, blev de derfor ikke varigt besatte, men bestyret ved Konstitution. Da der i 1844 var truffet Bestemmelse om, at Statsmonopolet skulde opretholdes, kunde man tænke paa en varig Løsning; men først Direktør Gedes Tilbagetræden i Begyndelsen af 1846 gav Anledning til fast Besættelse af de ledige Embeder, og samtidig gennemførtes en Omordning af baade Direktørernes og det øvrige Personales Lønningsforhold efter de af Direktionen i 1842 fremførte Retningslinier, saaledes at den faste Løn kom til at udgøre en større Andel af Embedsmændenes Indtægter. Rentekammeret fandt nemlig, at det var uheldigt at basere Lønningerne i for høj Grad paa Procenter af Overskuddet, idet en saadan Lønningsmaade skabte stor Usikkerhed i Embedsmændenes Økonomi og gjorde dem alt for interesserede i Takstfastsættelsen, der først og fremmest burde foretages under Hensyn til Grønlændernes Interesser. Kammeret

[1]) Dir. til RK $^{23}/_{11}$-1842. G. H. A. Indenlandsk Kopibog O.

sammenfatter sit Synspunkt i følgende Udtalelse: »Som Princip for den nye Gageringsmaade maatte det da formeentligen antages, at Lønningerne hovedsageligen komme til at bestaae i en fast Indtægt, der er saaledes afpasset, at den kan give et tarveligt Udkomme for vedkommende Betjente i mindre heldige Handelsaar. Derhos finde vi det dog baade billigt og hensigtsmæssigt, at dem tillægges en saadan Procentandeel af Handelens Netto-Overskud, som kunde bevirke nogen Forbedring af deres Kaar i gunstigere Handelsaar, og formene vi, at denne Procentandeel kunde fastsættes til en saadan Størrelse, at den, efter en Gjennemsnitsberegning, kunde anslaaes til $^1/_4$ af den hele Lønning«. Disse Regler havde Statsgældsdirektionen godkendt, og man var ogsaa blevet enig med denne Autoritet om, at ikke alene Grundfonden paa 250.000 Rbd., men ogsaa Handelens øvrige Driftskapital skulde forrentes til Staten, inden der maatte beregnes Overskud og betales Betjentene Procenter heraf. Derimod skulde temporære Forskud fra Statskassen og Missions- eller Assuranceudgifter ikke have Indflydelse paa Procentberegningen. I Overensstemmelse med disse Principper fastsattes de nye Lønninger, der gennemgaaende blev noget lavere end ved de foregaaende Aars gode Procenter, men til Gengæld naturligvis mere sikre. I den ledigblevne Revisorstilling fastansattes Carl Georg Wellmann og Lauritz Nørregaard Langeland udnævntes til Pakhusforvalter. Som Assistenter fastansattes Nørregaard, Gertner, Harboe, Lütichau og Melchior. I Forvejen var Kassererstillingen besat med G. H. Wolff og Korrespondent- og Bogholdertjenesten med A. R. Rosenstand[1]).

Direktørlønningerne omlagdes samtidig efter de samme Principper som Kontorpersonalets. Efter Normalreglementet udgjorde 1. Direktørens faste Løn 800 Rbd., hvortil kom Procenter, der for den grønlandske Handel var kalkuleret til 2035 Rbd. og for den færøske til 907 Rbd., ialt 3742 Rbd. om Aaret. De andre Direktører lønnedes paa samme Maade blot normalt lidt lavere. Rentekammeret foreslog, at de faste Lønninger skulde sættes op til 2400, 2200 og 2000 Rbd., men Procenterne for alle tre Direktører nedsættes til 1 % af Overskuddet, hvilket kalkuleredes til 570 Rbd. Ved denne Ordning vilde den samlede Udgift blive noget formindsket; men de værende Direktører og Funktionærer burde have Adgang til at vælge imellem den nye og den gamle Lønningsmaade og eventuelt have nogen Erstatning for formindskede Indtægter. Næsten alle valgte at lønnes efter den nye Maade.

Direktør Gede traadte som berørt tilbage i Begyndelsen af Aaret 1846 efter i mere end tyve Aar, deraf de sidste ti som 1. Direktør, at have gjort en utvivlsomt overordentligt betydningsfuld Indsats i det

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{24}/_2$-1846. Kgl. Resol. $^{28}/_2$-1846. RK Rel. Res. Prot.

grønlandske Handelsstyre. Han henviste til sin fremrykkede Alder og sit svækkede Helbred samt administrative Omordninger, der havde givet ham forøget Arbejde i hans andet Embede som Revisor i Søetaten. Rentekammeret fremhævede sin fulde Tilfredshed med hans lange Tjeneste og sin Værdsættelse af den Beskedenhed, han viste ved at ville nøjes med 500 Rbd. i Pension. Som Gedes Afløser ønskede Rentekammeret, paa samme Maade som ved Bentzens Udnævnelse i 1835, at se en af sine egne Embedsmænd, nemlig Bentzens Efterfølger som Leder af Rentekammerets islandsk-færøsk-grønlandske Kontor Kammerraad Lauritz Swendsen (f. 1790)[1]. Det henviste til, at man i 1844 havde paalagt Direktionen den vigtige Opgave at udarbejde en ny Instruks og en forandret Handelstakst. Endnu havde den ikke overkommet nogen af disse Opgaver, og det maatte derfor være af Vigtighed at faa en energisk Mand med godt Kendskab til den grønlandske Administration ind i Direktionen. Rentekammeret ansaa Swendsen for den rette Mand og følte sig overbevist om, »at Directionen, ved hans Indtræden i samme, vilde vinde Kræfter, der vilde have særdeles gavnlige Følger ei blot for Handelens fremtidige Bestyrelse, men ogsaa for en hensigtsmæssigere Organisation af de fornævnte Forhold«. I Overensstemmelse med Rentekammerets Indstilling rykkede Graah og Bentzen op som 1. og 2. Direktør, mens Swendsen udnævntes til 3. Direktør. Det bestemtes, at Direktørerne for Fremtiden ikke uden speciel Tilladelse maatte have andre Embeder ved Siden af Direktørhvervet[2]).

Samtidig paalagdes det ved et kongeligt Reskript Direktørerne at foretage jævnlige Rejser til Færøerne og Grønland[3]).

Direktør Graah kom ikke til at sidde i Direktionen længe efter Gedes Afgang. Allerede i Foraaret 1850 blev han afskediget efter Ansøgning paa Grund af Sygdom med en aarlig Pension af 1800 Rbd.[4]). Han døde 1863. Hans Stilling blev ikke besat, og Direktionen var herefter indskrænket til de to Direktører Bentzen og Swendsen.

Selv om Betjentenes økonomiske Forhold efter Nyordningen af Lønningerne hvilede paa et sikrere Grundlag, kunde dog særlig de lavestlønnedes Forhold være trange nok i daarlige Aar, som Slutningen af 1840erne bragte et Par af. I 1846—47 udbetaltes der i Anledning af Dyrtid ekstraordinære Understøttelser af Handelens Kasse til flere af Betjentene[5]), og da Aaret 1847 ikke gav Overskud, og Betjentene altsaa ingen Procenter fik i 1848, maatte Personalet igen have Under-

[1]) Om Swendsen se Bobé S. 114.

[2]) Allerunderdan. Forest. $^{24}/_{2}$-1846. Kgl. Resol. $^{28}/_{2}$-1846. RK Rel. Res. Prot.

[3]) Kgl. Reskript til RK. $^{28}/_{2}$-1846. Ibidem.

[4]) Allerunderdan. Forest. $^{26}/_{2}$-1850. Kgl. Resol. $^{4}/_{3}$-1850. IM Grl. Sager. Forestillinger og Resolutioner.

[5]) RK Grl. Sager. Journal F. Nr. 1015.

støttelse, der androg 80—150 Rbd. til hver[1]). Akkurat det samme var Tilfældet med Handelsaaret 1848, og Betjentene fik derfor atter i 1850 udbetalt Understøttelser[2]).

Den af Handelens Embedsmænd, der synes at have været mest forgældet, var Bogholder ROSENSTAND. Han havde en stor Familie og havde været nødt til at optage private Laan paa byrdefulde Vilkaar. I 1847 fik han Udløsning heraf ved et rentefrit Laan paa 3000 Rbd. af Handelens Overskud[3]). Man faar et Indblik i hans fortvivlede Pengeforhold gennem en Ansøgning til Indenrigsministeriet fra en jødisk Pantelaaner B. SALOMON, hvori denne opgør sine Tilgodehavender hos ROSENSTAND til 760 Rbd. og oplyser, at Debitors Bo er pantsat for mere end Værdien. SALOMON er bange for, at han vil søge at unddrage sig sine Forpligtelser ved at flygte til Grønland, og anmoder derfor om Tilladelse til i fornødent Fald at maatte belægge den kongelige grønlandske Handels Bogholder med personlig Arrest[4]).

For Handelens Folk i København bestod der det samme Problem som for Betjentene i Grønland, ved at der ikke var nogen virkelig fast Pensionsordning. Indtil 1831 havde man haft en Pensionskasse, som Rentekammeret raadede over, og en Fattigkasse, af hvis Midler Direktionen kunde uddele mindre Understøttelser. Fra 1831 til 1845 var Kasserne samlede under et, og det var ikke ganske klart, hvem der bestemte over Midlerne, men de større faste Pensioner bevilgedes dog stadig gennem Rentekammeret. Kassens Regnskab viser, at det var Pensionerne, der dominerede. I 1841 gik saaledes 5364 Rbd. til Pensioner, mod 490 Rbd. til Fattigkasseunderstøttelser. De mere betroede Embedsmænd i København havde de største Pensioner og beholdt af og til deres tidligere Løn. Enkerne fik indtil 200 Rbd. De grønlandske Købmænd fik mellem 75 og 250 Rbd. om Aaret og deres Enker 40—50 Rbd. Undertiden støttedes ogsaa Døtre af afdøde højere Embedsmænd. Understøttelserne var mindre og gik til Arbejderne paa Handelens Plads, Invalider i Grønland og Enker efter disse som aarlige eller midlertidige Understøttelser, Huslejehjælp o. l. — altsammen til meget smaa Beløb[5]). I 1845 deltes Kassen som senere omtalt atter i en Pensionskasse og en Fattigkasse, saaledes at Rentekammeret af den første kunde udrede Pensioner paa indtil 150 Rbd. aarligt og Direktionen Understøttelser

---

[1]) Dir. til IM $^{22}/_{12}$-1848. G. H. A. Indenlandsk Kopibog Q og IM til Dir. $^{10}/_{2}$-1849. IM Grl. Sager. Journal 1. Nr. 38.

[2]) Dir. til IM $^{8}/_{1}$-1850. G. H. A. Indenlandsk Kopibog R og IM til Dir. $^{17}/_{4}$-1850. IM Grl. Sager. Journal 1. Nr. 282.

[3]) RK til Statsgældsdir. $^{14}/_{11}$-1846. RK Grl. Sager. Kopibog 8 og Kgl. Resol. $^{15}/_{1}$-1847. RK Rel. Res. Prot.

[4]) B. SALOMON til IM $^{30}/_{5}$-1849. IM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 129.

[5]) Dir. til RK $^{22}/_{2}$-1843. G. H. A. Indenlandsk Kopibog O.

paa indtil 50 Rbd. af Fattigkassen. Samtidig stabiliseredes Kassernes Økonomi[1]).

Med Handelens almindelige Vækst voksede ogsaa Arbejdet paa Handelens Plads stærkt. Pakhusforvalteren, der ledede Arbejdet, indtog en meget betydningsfuld Stilling og var paa mange Maader ret fritstillet overfor Direktionen, der vanskeligt kunde kontrollere det daglige Arbejde. Der kunde som Følge heraf let opstaa Rivninger mellem de to Parter. Direktionen tog det saaledes meget ilde op, at Pakhusforvalter LANGELAND overfor Rentekammeret udtrykte Ønske om at faa forbedret sin Stilling og at blive fritaget for Ansvar for Udsendingen fra det Tidspunkt, Skibsførerne havde modtaget Varerne og kvitteret for dem. Direktionen fremførte heroverfor, at Skibsførerne nok kunde have Ansvaret for Antallet af modtagne Fustager m. m., men ikke for Indholdet af disse, da et nøjere Eftersyn ved Indladningen var umuligt[2]). Uoverensstemmelsen resulterede i en Bestemmelse om, at Pakhusforvalteren skulde udarbejde nøje Specifikationer over Udsendingen og Indholdet af de enkelte Kolli. Varernes Tilstedeværelse skulde saa ved Udpakningen i Grønland konstateres af Bestyrer, Skibsfører, Styrmand og Assistent. I øvrigt mente Direktionen, at Pakhusforvalterens Arbejde ikke var større, end han kunde overkomme det. Arbejdet var koncentreret om nogle faa Maaneder om Foraaret, og i den Tid havde han betydelig Ekstrahjælp[3]). Med Hensyn til Overskud og Mangler, der kunde opstaa ved Arbejdet paa Pladsen, opstillede Direktionen det almindelige Princip, at Overskud tilfaldt Handelen, mens Pakhusforvalteren skulde erstatte Mangler, der skyldtes Uagtsomhed eller Uredelighed fra hans Side[4]).

Under Pakhusforvalteren virkede den saakaldte Opsynsbetjent, hvis Titel dog ikke dækkede hans Arbejde, idet han havde en Mængde forskellige Pligter. Foruden at have Opsynet med Pladsen ved Dag og Nat skulde han føre Tilsyn med Arbejdsfolkene paa de forskellige Arbejdspladser. Han skulde endvidere føre Tilsyn med, at de udlossede Varer blev oplagt, at Spækket blev afbrændt, Trannen afklaret o. s. v., og endelig skulde han sørge for Udleveringen af de solgte Varer til Køberne. C. G. KYHN, der havde beklædt denne Stilling siden 1824, havde en Løn af 400 Rbd. foruden frit Brændsel og Bolig ved Pladsen. Paa Grund af det stærkt stigende Arbejde ønskede Direktionen i 1842 hans Løn forhøjet med 100 Rbd. aarligt[5]). Ved den almindelige Løn-

[1]) Kgl. Resol. $^{30}/_{5}$-1845. RK Rel. Res. Prot.
[2]) Dir. til RK $^{13}/_{12}$-1845. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.
[3]) Dir. til RK $^{11}/_{10}$-1847. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q.
[4]) Dir. til RK $^{29}/_{7}$-1846. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.
[5]) Dir. til RK $^{23}/_{11}$-1842. G.H.A. Indenlandsk Kopibog O.

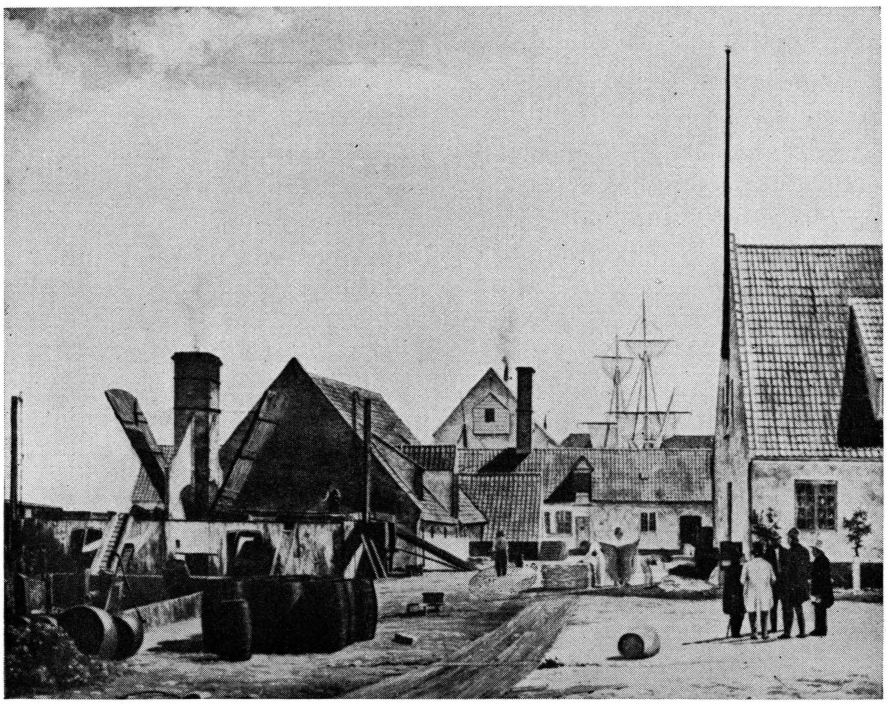

Fig. 4. V. KYHN: Parti fra den kgl. grønlandske Handels Plads 1845.

omordning i 1846 forhøjedes Lønnen til 480 Rbd. om Aaret, men ved et personligt Tillæg fik KYHN de foreslaaede 500 Rbd.[1]).

Arbejdet paa Pladsen synes i det hele at have gaaet sin støtte og rolige Gang uden større Ændringer. Man havde de samme Ulemper at slaas med som tidligere. I 1845 var Trangraven ved Pladsen igen mudret saadan til efter de store Bolværksreparationer omkring 1830, at det var nødvendigt at foretage en Opmudring, og Direktionen søgte Assistance hertil hos Opmudringsvæsenet[2]). Ogsaa Tranbrænderiet voldte de samme Kvaler som før ved den Stank, det udbredte over Byen. Det bragtes ved flere Lejligheder paa Bane at forebygge dette, men til nogen Løsning paa Problemet naaede man ikke[3]).

Lønningerne til de beskæftigede Arbejdere synes at have været ret faste. I Foraaret 1847 fik de dog ligesom de faste Funktionærer paa Grund af Dyrtiden højere Løn, saaledes at Arbejderne ved Tranværket (fedtet Arbejde) tjente 1 Rbd. om Dagen, Arbejderne ved Pakhuset

[1]) Kgl. Resol. $^{28}/_{2}$-1846. RK Rel. Res. Prot.

[2]) Dir. til Admiralitetet $^{15}/_{11}$-1845. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.

[3]) Se Dir. til Bestyrelsen for den polytekniske Læreanstalt $^{28}/_{5}$-1851. G.H.A. Indenlandsk Kopibog R.

(tørt Arbejde) 88 Sk. om Dagen cg Haandværkerne 1 Rbd. til 1 Rbd. 16 Sk. om Dagen[1]). I Oktober nedsattes Lønningerne dog atter til 72 Sk. for fedtet Arbejde, 64 Sk. for tørt Arbejde og 80 Sk. til 1 Rbd. for Haandværksarbejde[2]).

Fra gammel Tid havde Handelen en Reberbane paa Vesterbro, som den dog ikke længere selv benyttede, men havde udlejet til en Rebslagermester for 150 Rbd. om Aaret. Denne Reberbane bragte Handelen en hel Del Vanskeligheder. I 1846, da Jernbanen til Roskilde skulde anlægges, ønskede Jernbaneselskabet at faa en Del af Reberbanen til dette Formaal. Dette voldte en Række Uoverensstemmelser, men Sagen gik dog i Orden[3]). Reberbanen tilhørte egentlig Københavns Kommune, der ønskede at faa Grunden tilbage, hvilket gav Anledning til adskillige Forviklinger, der dog strækker sig ud over den her behandlede Periode.

Medens Handelen som Regel havde været fritaget for alle Former for Beskatning, besluttedes det i 1846 at sætte Handelen i Næringsskat til Københavns Kommune. Denne satte Handelen i højeste Skatteklasse, hvilket Direktionen protesterede imod, idet den hævdede, at Handelens Virksomhed i København ikke kunde begrunde den høje Skat[4]). En Række Forhandlinger endte med en betydelig Nedsættelse[5]).

---

[1]) Dir. til Pakhusforvalteren $^{29}/_{4}$-1847. G. H.A. Indenlandsk Kopibog Q.
[2]) Dir. til Pakhusforvalteren $^{8}/_{10}$-1847. Ibidem.
[3]) G. H. A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter m. m.«.
[4]) Dir. til RK $^{21}/_{5}$-1847. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q.
[5]) RK Grl. Sager. Journal F. Nr. 1069.

INSPEKTØRERNE I GRØNLAND

Virksomheden i Grønland var siden 1781 underlagt to Inspektører[1]), og disses Opgaver var nærmere fastlagt ved en Instruks af 1790, der var udarbejdet af den daværende grønlandske Handelskommission, hvori bl. a. SCHIMMELMANN og COLBJØRNSEN foruden en Række Grønlandskyndige sad[2]). Instruksen, der væsentlig tog Sigte paa Handelens Interesser, var endnu gældende i den Periode, denne Undersøgelse strækker sig over.

Om Inspektørernes Virksomhed hedder det i en Skrivelse fra Handelsdirektionen til Rentekammeret: — — »Inspecteurernes væsentligste og vigtigste Forretninger ere — — — at inspicere samtlige Colonier, optage Beholdningerne af Proviant, Handelsvarer, og Inventarium — eftersee om Alt conserveres vel, hvorvidt Bøgerne ere førte med Orden etc. etc. Disse Reiser foretages saalænge Søen lader sig beseile, almindeligen i aaben Baade, og om Vinteren, naar Havet er tilfrosset paa Hundeslæder. De ere saare besværlige og farlige, især gjelder dette om det nordlige Inspectorat. Embederne kræve altsaa fornemmeligen Mænd, der med en stærk Sundhed forener Mod og har Lyst til deres Kald. Mangler endog kun een af disse Egenskaber, og attraaes Embedet blot, for at finde et tarveligt Udkomme, da ere Inspecteurerne næsten en overflødig Person, som desuden ved at efterlade det nødvendige Tilsyn foraarsager den kongelige Handel betydelige Tab«[3]).

Ved Siden af Kravet om, at Inspektørerne skulde fremme Handelens økonomiske Interesser mest muligt, stilledes der dog ogsaa allerede paa dette Tidspunkt det Krav til dem, at de skulde varetage Grønlændernes Interesser. Saaledes udtaler Rentekammeret i 1824, at Inspektørens Indsigt i alt, hvad der vedrører Handelen, vel er af stor Betydning: »Men, saa væsentlige og vigtige for Handelens Tarv end saadanne Indsigter kunne være, saa bør det dog langtfra tabes af Sigte, at Inspec-

[1]) Kgl. Kabinetsordre $^{24}/_{8}$-1781. G.H.A. Pakke mrk. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«.

[2]) Instruks $^{21}/_{5}$-1790. (Afskrift). Ibidem.

[3]) Dir. til RK $^{21}/_{12}$-1827. G.H.A. Indenlandsk Kopibog K.

teurens Embedsførelse ikke er indskrænket alene til Overopsynet over, hvad der vedkommer Handelen i hans Inspectorat. Tvertimod paaligger det ham i lige saa høi Grad og som en ikke mindre vigtig Pligt stadigen at have Landets og dets Indvaaneres Vel i det Hele for Øie, og kun i Forening med dette at fremme Handelens Interesse«. Rentekammeret mente derfor, at man som Regel ikke burde forfremme de grønlandske Købmænd til Inspektører, men hente Folk fra Danmark, der ikke i Forvejen var knyttet til den grønlandske Handel[1]).

Inspektørstillingen i Sydgrønland havde i 1823—24 været besat ved Konstitution med Købmand A. C. Heilmann[2]). Denne afløstes af Købmand Platou fra Godthaab, der paa Grund af Heilmanns Svagelighed faktisk havde bestyret Inspektoratet lige siden 1822[1]). Platou døde imidlertid allerede i 1827. I Nordgrønland afskedigedes Inspektør Johannes West i 1825[3]). I hans Sted udnævntes den unge Søofficer, Sekondløjtnant Carl Peter Holbøll (født 1795)[4]). Denne, der havde foretaget forskellige videnskabelige Undersøgelser i Grønland, syntes at være en Mand efter Direktionens Ønske, og han blev i 1828 forflyttet til Sydgrønland, medens Major Ludvig Fasting (født 1789) blev ansat som Inspektør i Nordgrønland[5]).

Inspektørerne havde lige siden Institutionens Oprettelse været lønnet væsentlig med Procenter. Deres Løn var nu 400 Rbd. Sølv om Aaret samt 2 % af Værdien af Indhandlingen i deres Distrikt. Desuden havde de fri Bolig, Brændsel og Kost, et mindre Beløb til Skrivematerialer samt en Kok til deres Raadighed[6]). Af disse Indtægter udgjorde Procenterne en forholdsmæssig stor Del. I Tabel 2 er gengivet Beløbenes Størrelse for Aarene 1831—1835.

Tabel 2. Inspektørernes Procentindtægter 1831—35.

	Holbøll	Fasting
	Rbd.	Rbd.
1831	2309	1711
1832	1865	1590
1833	1716	1741
1834	1930	1004
1835	1636	1524
Gennemsnit...	1891	1514[7])

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{2}/_{3}$-1824. Kgl. Resol. $^{16}/_{3}$-1824. RK Rel. Res. Prot.
[2]) Kgl. Resol. $^{11}/_{3}$-1823. Ibidem.
[3]) Kgl. Resol. $^{15}/_{3}$-1825. Ibidem.
[4]) Allerunderdan. Forest. $^{29}/_{3}$-1825. Kgl. Resol. $^{9}/_{4}$-1825. Ibidem.
[5]) Kgl. Resol. $^{29}/_{11}$-1828. Ibidem.
[6]) Dir. til RK $^{22}/_{6}$-1832. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M.
[7]) G.H.A. Pakke mrk. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«.

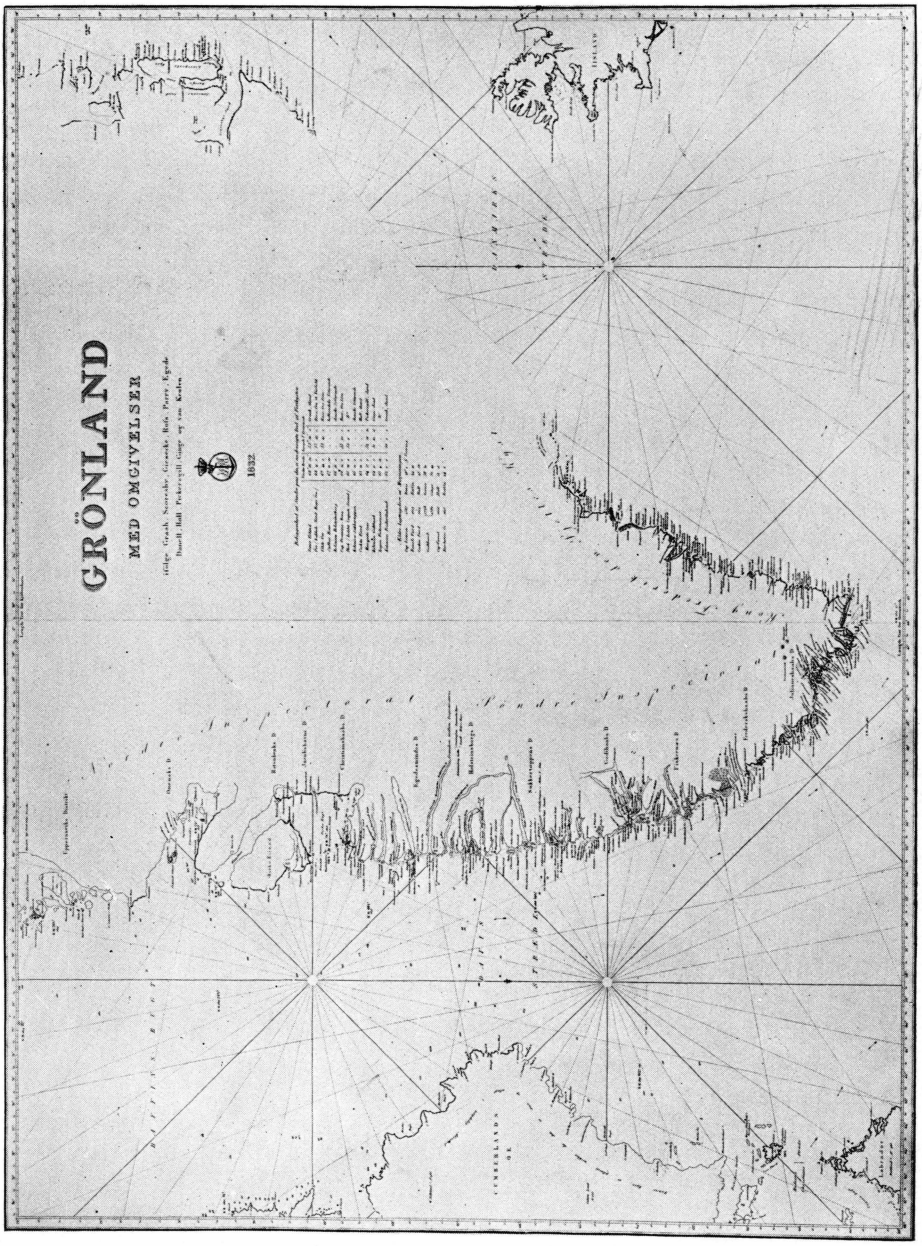

Fig. 5. Kort over Grønland 1832.

Handelsdirektionen var ikke ubetinget tilfreds med, at Inspektørerne lønnedes med Procenter af Produktionen, idet de saaledes alene havde Interesse i at faa Produktionen forøget, men ikke i at holde Udgifterne saa langt nede som muligt. Da Inspektør FASTING havde stillet nogle Forslag, som vilde kræve betydelige Beløb at gennemføre, foreslog Direktionen derfor i 1832 Rentekammeret, at man i Stedet skulde lønne Inspektørerne med Procenter af Handelens Overskud. Paa den Maade vilde de blive mere interesserede i Handelens almindelige Økonomi og mere forsigtige med at fremsætte Forslag til kostbare Foranstaltninger[1]). Rentekammeret var villigt til at drøfte Sagen nøjere, men fandt det tvivlsomt, om man kunde underkaste de to daværende Inspektører en saadan Forandring, og frygtede, at Inspektørernes Indtægter i enkelte Aar kunde blive alt for smaa[2]). Den foreslaaede Forandring blev foreløbig ikke til Virkelighed, og først ved Inspektør FASTINGS Afsked i 1843 blev Spørgsmaalet igen fremdraget.

Hvis man for et enkelt Aar ønsker at faa et nøjere Indblik i Inspektørernes Indtægter og Udgifter, faar man lettest dette gennem Handelens Gagebog. Vi vælger HOLBØLLS Konto for 1833. Den faste Løn paa 400 Rbd. Sølv er omregnet til 420 Rbd. Sedler. Procenterne for Handelsaaret 1832 udgjorde 1865 Rbd., Udbyttet af Garnfangsten 187 Rbd. og indleverede Produkter 85 Rbd. Med Speceripenge, der for to Maaneder udgjorde 9 Rbd., blev Indtægten ialt 2566 Rbd.

Af Udgifterne kan nævnes, at der var hævet 1420 Rbd. kontant, sendt 166 Rbd. som Anvisning, betalt 156 Rbd. som Kostpenge under Oprejse til Grønland, 140 Rbd. for Fragt af Sendingsgods, 458 Rbd. for Varer modtaget i Grønland, indbetalt 77 Rbd. til Enkekassen, mens Omkostningerne ved Garnfangsten udgjorde 107 Rbd. Naar hertil lægges diverse Smaaudgifter paa 12 Rbd., blev den samlede Udgift 2436 Rbd.

Forskellen mellem Indtægter og Udgifter brugtes til Afbetaling paa HOLBØLLS Gæld, der hermed gik ned fra 1310 til 1180 Rbd.[3]).

Man bemærker af den regnskabsmæssige Oversigt, at HOLBØLL foruden sin faste Løn og Procenterne m. m. ogsaa havde Indtægter som privat Garnbruger paa samme Maade som nogle af de sydgrønlandske Kolonibestyrere. At han herved som Inspektør kunde komme i Konflikt med sine Interesser som Garnbruger, synes man ikke paa denne Tid at have haft Opmærksomheden henledt paa. Nogle Aar senere var Direktionen dog udmærket klar over dette og fandt det heldigst, om han opgav sin Garnfangst, som han med sine gode Indtægter ikke behøvede af økonomiske Grunde. Selv om man saaledes saa det uheldige i, at han deltog i Foretagender, som det var hans Pligt at føre Tilsyn med, vilde

[1]) Dir. til RK $^{22}/_{6}$-1832. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M. S. 70 ff.
[2]) RK til Dir. $^{15}/_{12}$-1832. RK Grl. Sager. Kopibog 5. Nr. 432.
[3]) G.H.A. Gagebog Litra T. S. 61.

man dog ikke forbyde ham at drive Garnbrug, naar han blot ikke var Eneejer af Garnstederne[1]). Holbølls Virksomhed som Garnbruger, der skal blive berørt andetsteds, varede kun faa Aar, idet han i 1837, efter at have lidt ikke helt smaa Tab, solgte sine Garn til Handelen.

Inspektørerne havde fra gammel Tid Bopæl i henholdsvis Godthaab og Godhavn. Medens Godthaab laa midt i Distriktet, laa Godhavn i en Yderkant af sit Distrikt, og Stedet var i Aarhundredets første Aartier kommet noget i Forfald paa Grund af Hvalfangstens Tilbagegang. I 1825—26 rejste Inspektør Holbøll Spørgsmaalet om en Forlæggelse af Inspektoratet til Christianshaab, der skulde nedlægges som Koloni. Herfra vilde i hvert Fald Jacobshavn, Ritenbenk og Egedesminde kunne berejses hver Vinter, uden at Overnatninger i det fri vilde blive nødvendige[2]). Dette kunde Direktionen dog ikke gaa med til, idet den særlig begrundede Afslaget med Godhavns heldige Beliggenhed ved Indløbet til Diskobugten, saaledes at Inspektøren herfra kunde holde Øje med de fremmede Hvalfangere fra deres første Ankomst. Desuden havde han herfra den bedste Lejlighed til om Sommeren ved Hjælp af Skibet hjemmefra at staa i Forbindelse med Nordkolonierne Umanak og Upernavik[3]). I 1831 rejste Fasting paa ny Spørgsmaalet og begrundede sit Ønske om en Forflyttelse ind i Bugten med en Henvisning til de daarlige Transportmuligheder ved Godhavn[4]). Atter denne Gang afviste Direktionen Forslaget under Henvisning til, at Transportforholdene ikke var bedre inde i Bugten[5]).

En væsentlig Del af Inspektørernes Virksomhed foregik paa de lange Rejser, i Nordgrønland om Vinteren med Slæde, i Sydgrønland udelukkende med primitive Rejsefartøjer. Den længste og vanskeligste Rejse for Inspektøren i Sydgrønland var til Julianehaab. Holbøll paabegyndte en saadan den 15. April 1830 og fortæller herom: »En Reise paa denne Aarstid er altid ydderst besværlig, og der var flere Omstændigheder, som giorde denne i høi Grad farefuld. Jeg har intet Rejsefartøj, og maatte rejse i Konebaad, der var ingen Iis i Strædet, altsaa brød Søen paa denne Aarstid særdeles voldsomt, endogsaa med taaleligt godt Veier, der dette urolige Foraar var yderst sieldent. Jeg var saaledes ganske nær ved at forlise paa Iisblinken, og Forliis ville været uundgaaeligt, om jeg var kommen en Time senere til Tiksaliks Næssene . . .«[6]).

---

[1]) Dir. til RK $^{31}/_{12}$-1836. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N.

[2]) Holbøll til Dir. $^{17}/_{8}$-1825 og $^{17}/_{8}$-1826. G.H.A. Breve N.G. 1849.

[3]) Dir. til Holbøll (Godhavn) $^{31}/_{1}$-1826 og $^{3}/_{2}$-1827. G.H.A. Grl. Kopibog 20. S. 81 og 217 f.

[4]) Fasting til Dir. $^{5}/_{1}$-1831. G.H.A. Breve N.G. 1849.

[5]) Dir. til Fasting $^{13}/_{4}$-1832. G.H.A. Grl. Kopibog 22. S. 47 f.

[6]) Hovedindberetning S.G. 1829/30. Holbøll til Dir. $^{10}/_{7}$-1830. G.H.A. Breve N.G. 1847.

Inspektøren var en i Forhold til Danske og Grønlændere fornem Mand, om hvis Færden der skulde staa en vis Glans. Saaledes viser Fastings Regnskab for 1829, at der var brugt 64 Pund Krudt til Salutskydning. Som en Art Drikkepenge havde han samme Aar brugt 240 Potter Kornbrændevin. Desuden var der anvendt $9^3/_4$ Skæppe Malt og $3^1/_2$ Pund Humle til Øl for Grønlænderne paa Kongens Fødselsdag, i Julen og ved Hvalflænsning[1]).

Oplysninger og Indberetninger fra Inspektørerne hjemsendtes kun i begrænset Mængde og kun til Handelsdirektionen, saaledes at den overordnede Myndighed Rentekammeret næppe er blevet holdt underrettet om mere, end Handelsstyrelsen fandt opportunt. Dette ønskede Kammeret ændret, og fra 1833 krævedes der hjemsendt en aarlig Rapport fra hver af Inspektørerne og alle Kolonibestyrerne til Rentekammeret om alle Forhold af Interesse. Det bestemtes dog, at Indberetningerne skulde sendes gennem Handelsdirektionen, for at denne kunde tilføje sine Bemærkninger[2]).

I Anledning af, at Inspektør Fasting havde afsagt en Dom over Købmand Rosing og iøvrigt havde afsagt forskellige Kendelser af nærmest privat Karakter, rejste Handelsdirektionen i 1835 overfor Rentekammeret Spørgsmaalet om Inspektørernes Myndighed som Dommere[3]). Rentekammeret videresendte Sagen ved en Skrivelse til Danske Kancelli. I denne henvistes til, at man i 1782[4]) havde bemyndiget Inspektørerne til at optage Forhør, men selve Jurisdiktionen mentes ikke at være hos Inspektøren, og alle Rettergangssager skulde forfølges og paakendes i København. Inspektørerne havde kun Ret til at dømme Mandskabet for Tjenesteforseelser, og hvis Straffen oversteg 15 Slag Tamp eller 10 Rd. Bøde, havde den dømte Ret til at appellere til Direktionen. Overbetjentene skulde kun kunne dømmes i København, og det mentes derfor uberettiget, at Fasting havde fældet Dom over Rosing.

Rentekammeret benyttede Lejligheden til at rejse Spørgsmaalet, om der ikke burde oprettes en egentlig Domstol i Grønland. En saadan Domstol vilde ikke kunne behandle Sager angaaende Grønlænderne, undtagen for saa vidt de paagældende var i Handelens Tjeneste; derimod skulde den kunne behandle alle Handelspersonalets Sager. Det maatte dog indrømmes, at der ikke vilde være megen Brug for en saadan

---

[1]) Regnskab $^{30}/_6$-1829. Bilag til Fasting til Dir. $^{11}/_9$-1829. G. H. A. Breve N. G. 1829.

[2]) RK til Dir. $^{23}/_3$-1833. G. H. A. Breve N. G. 1848.

[3]) Dir. til RK $^{16}/_1$-1835. G. H. A. Indenlandsk Kopibog M.

[4]) Kgl. Reskript $^{17}/_4$-1782 til Dir. for den grønlandske, islandske, finmarkske og færøiske Handel. Fogtman: Kongelige Rescripter, Resolutioner og Collegialbreve VI, 2 S. 479 f.; sml. Instruksen 1782 12. Post. § 1—5. Bobé: Diplomatarium Groenlandicum S. 384 f.

Fig. 6. Inspektør Holbøll.

Domstol. Hvis den alligevel oprettedes, maatte man være klar over, at Domsmyndigheden ikke kunde overdrages Inspektørerne, der ikke havde de nødvendige juridiske Kundskaber[1]).

Kancelliet fandt de gældende Bestemmelser om Inspektørernes Myndighed meget uklare, men mente dog, at Inspektørerne var berettiget til selv overfor Overbetjentene i almindelige Ordens- og Tjenestesager ikke alene at optage Forhør, men ogsaa at idømme Bøder, dog under Appel til Direktionen. Derimod laa private Sager eller egentlige Rettergangssager uden for deres Kompetence. Kancelliet mente det ikke nød-

[1]) RK til Danske Kancelli $^{7}/_{2}$-1835. RK Grl. Sager. Kopibog 5. Nr. 702.

vendigt at konstituere nogen egentlig Domstol paa Grønland, men Inspektørernes Disciplinærmyndighed burde nøjere afgrænses, og til Inspektører burde vælges Personer med nogen juridisk Indsigt[1]). Sagen mod Rosing, der havde givet Anledning til, at hele Spørgsmaalet blev rejst, ophævedes[2]).

Inspektørerne var og blev saaledes først og fremmest Handelsinspektører og havde deres væsentligste Gerning paa de ofte lange og farefulde Rejser rundt til Kolonierne. Man forstaar, at disse Rejser sled baade paa Fysik og Nerver, og at de efter at have virket som Inspektører i en Aarrække ofte nærede Ønske om roligere Forhold, eventuelt gennem længere Ophold i Danmark. Fasting fik saaledes af Helbredshensyn Lov til at være i Danmark i Vinteren 1837—38, og Tilladelsen forlængedes endnu et Aar[3]). Hans fortsatte Virke i Grønland blev ikke langvarigt, idet han i 1843 afskedigedes efter Ansøgning[4]).

For Holbølls Vedkommende laa Forholdene noget anderledes. Fra Godthaab var det næsten umuligt at foretage Rejser til de andre Kolonier om Vinteren, og Holbøll mente, at han kunde gøre større Nytte ved at opholde sig i København paa denne Aarstid og lade Embedet bestyre af en duelig og paalidelig Konstitueret end ved at bo stadig i Godthaab[5]). Direktionen billigede dog ikke denne Opfattelse, idet den mente, at en Embedsmand burde opholde sig i sin Virkekreds. Holbøll vilde ved Vinterophold i Danmark kun faa 3—4 Maaneders Virketid i Grønland. Endvidere fandt den, at det var uheldigt, at Holbøll under sine Permissionsrejser lod Embedet bestyre for et lille Vederlag af en af Købmændene, mens han selv beholdt de betydelige Procentindtægter, idet den almindelige Praksis var, at Betjentene ved Ophold i Danmark kun fik deres faste Løn. I det hele var det uheldigt, at Inspektøren ved hyppige Hjemrejser gav sine underordnede et daarligt Eksempel[6]).

Saa længe Holbøll var Medlem af den i 1835 nedsatte grønlandske Kommission var det nødvendigt for ham at være i København om Vinteren; men da Kommissionsforhandlingerne ebbede ud, og Holbøll lod sin Familie blive i Danmark, dukkede Spørgsmaalet i 1840erne Gang paa Gang op. Han fik saaledes Tilladelse til at være i København i Vinteren 1842/43. Den samme Tilladelse gaves for Vintrene 1843/44

[1]) Danske Kancelli til RK $^{18}/_{8}$-1835. RK Grl. Sager. Journal E. Bilag til Nr. 265.

[2]) Dir. til Fasting $^{11}/_{5}$-1836. G. H. A. Grl. Kopibog 23. S. 55.

[3]) RK til Dir. $^{24}/_{12}$-1836, $^{24}/_{4}$-1838 og $^{19}/_{5}$-1838. RK Grl. Sager. Kopibog 6. Nr. 267, 513, 533.

[4]) Kgl. Resol. $^{5}/_{4}$-1843. RK Rel. Res. Prot.

[5]) Holbøll til RK $^{6}/_{11}$-1837. G. H. A. Pakke mrk. »Missionen 1855—57 m. m.« (Afskrift).

[6]) Dir. til RK $^{11}/_{4}$ og $^{9}/_{11}$-1838; $^{30}/_{12}$-1841; $^{27}/_{2}$-1845. G. H. A. Indenlandsk Kopibog N, O, P.

og 1844/45[1]); men da han atter ønskede at rejse hjem i Vinteren 1845/46, sejrede Direktionens afvisende Standpunkt, og Andragendet blev afslaaet[2]). Direktionen modarbejdede ogsaa en Ansøgning fra HOLBØLL for Vinteren 1846/47; men Rentekammeret saa dog noget anderledes paa Sagen og udtalte i sin Indstilling: »Skjøndt vi nu ikke kunne andet end være af den Mening at enhver Embedsmand i Regelen bør opholde sig paa det Sted, som er ham anviist for hans Virksomhed, saa skjønne vi dog ikke rettere, end at Inspecteuren i Sydgrønland, paa Grund af at de locale Forholde som oftest indskrænke hans Virksomhed om Vinteren til den Colonie, hvor han har Bopæl, kan, under almindelige Omstændigheder uden væsentlig Skade for Tjenestens Bestyrelse opholde sig her i Landet i bemeldte Aarstid«. Da der yderligere forventedes at komme en Række vigtigere Sager til Behandling, hvorom det vilde være ønskeligt at forhandle med HOLBØLL, mente Rentekammeret det af særlig Betydning, at han den paagældende Vinter opholdt sig i København. Den ønskede Tilladelse blev derfor givet ved kongelig Resolution[3]).

Da HOLBØLL sendte et tilsvarende Andragende for Vinteren 1847/48, afslog Rentekammeret imidlertid under Henvisning til, at der ikke var større grønlandske Sager under Behandling, og at man allerede i flere Vintre havde givet den ønskede Tilladelse[4]). I 1848/49 lykkedes det HOLBØLL at faa Permission[5]), og ogsaa for Vinteren 1850/51 fik baade han og Inspektøren i Nordgrønland OLRIK Tilladelse til at rejse hjem, idet Indenrigsministeriet indtog en velvilligere Holdning end Handelsdirektionen og sikkert ønskede at have Inspektørerne i København med jævne Mellemrum under den fornyede Diskussion af de grønlandske Forhold, der tog Fart med nogle Udtalelser, Folketingets Finansudvalg gjorde herom i 1850, og som i 1851 mundede ud i Nedsættelsen af en grønlandsk Kommission, som begge Inspektører blev Medlemmer af[6]).

Skønt Inspektørerne som tidligere omtalt ikke var daarligt gagerede, idet de havde betydelige Procentindtægter, var deres private Økonomi ikke straalende. FASTING fik saaledes i 1840 Tilladelse til at faa sin faste Løn udbetalt forud for fire Aar[7]). Endnu ringere var HOLBØLLS Økonomi. Hans Udgifter var meget betydelige, og han fik udbetalt store Forskud i Tillid til fremtidige Procenter og den Garnfangst, han som andetsteds

[1]) RK til Dir. $^{19}/_{2}$-1842, til HOLBØLL $^{11}/_{5}$-1843 og $^{30}/_{3}$-1844. RK Grl. Sager. Kopibog 7. Nr. 203, 415, 515.

[2]) Allerunderdan. Forest. $^{1}/_{4}$-1845. Kgl. Resol. $^{3}/_{4}$-1845, med Bilag: HOLBØLL til RK $^{24}/_{12}$-1844, til Dir. $^{20}/_{2}$-1845 (Afskrift) og Dir. til RK $^{27}/_{2}$-1845. RK Rel. Res. Prot.

[3]) Allerunderdan. Forest. $^{6}/_{1}$-1846. Kgl. Resol. $^{8}/_{1}$-1846. RK Rel. Res. Prot.

[4]) RK til HOLBØLL $^{13}/_{3}$-1847. RK Grl. Sager. Kopibog 8. Nr. 218.

[5]) Kgl. Resol. $^{19}/_{2}$-1848. RK Rel. Res. Prot.

[6]) Se IM Grl. Sager. Journal 1. Nr. 244.

[7]) Kgl. Resol. $^{2}/_{11}$-1839. RK Rel. Res. Prot.

omtalt var Deltager i. Ved Udgangen af 1836 var hans Gæld vokset til 9067 Rbd., og Direktionen saa sig nødsaget til at paatale dette. Holbøll undskyldte sig med, at hans Procenter, der ikke var udbetalt, maatte andrage ca. 3000 Rbd.; men Direktionen bemærkede hertil, at det jo netop var, hvad han skulde leve af i 1837. Den hævdede, at der maatte træffes et Arrangement, saa Gælden i det mindste ikke voksede, og han maatte ikke i samme Omfang som tidligere kunne optage baade Varer og Kontanter hos Kolonibestyrerne. Naar Holbøll undskyldte sig med, at en Del af Gælden skyldtes den private Garnfangst, afviste Direktionen dette under Henvisning til, at Holbølls Garnfangst havde givet Gevinst til og med 1835 og først Tab det sidste Aar[1]). Da Procenterne for 1836 var krediteret, var Gælden den 31. Marts 1837 nedbragt til 6932 Rbd., og det bestemtes, at $^1/_3$ af de fremtidige Indtægter skulde tilbageholdes, indtil Gælden til Handelen var betalt[2]).

I de følgende Aar har der aabenbart været stadige Vanskeligheder for Holbøll med at faa Lønnen til at strække til og at præstere de Afdrag, som Handelsdirektionen ønskede. I 1845 søgte han om et Forskud af Finanskassen paa 1600 Rbd. for at kunne skaffe to af sine Døtre hver 100 Rbd. aarligt i Livrente. Dette blev imidlertid afslaaet, og han søgte derefter Rentekammeret om et Forskud paa 1200 Rbd. af sine kommende Indtægter til samme Formaal. Han begrundede dette med, at han paa Grund af tiltagende Alder og haarde Livsvilkaar gerne vilde sikre sine Børn; han havde allerede sikret tre yngre Børn hver 100 Rbd. aarligt til deres 25. Aar. Som Sikkerhed tilbød han en Livsforsikringspolice. Sagen resulterede denne Gang i, at det ønskede Forskud blev tilstaaet[3]).

Holbølls Konto hos Handelen viste sig stadig ikke tilfredsstillende; de store Udgifter til Familien, der siden 1842 opholdt sig i København, tyngede haardt, og hans Forbrug i Grønland var heller ikke ringe. I April 1847 blev der foretaget en ny Opgørelse. Efter at Procenterne for 1846 var krediteret Kontoen, og efter at denne var debiteret for de 400 Rbd., som Kolonibestyrer Møller skulde have for at have bestyret Inspektoratet i Vinteren 1846/47 blev Gælden 3237 Rbd. For Resten af Aaret 1847 tilkom der ham 400 Rbd. i kontant Løn, 50 Rbd. i Specericpenge og 20 Rbd. til Skrivematerialer, hvortil muligvis kom 400 Rbd. i sparet Kostdeputat, saaledes at Kontoen, hvis der intet blev hævet, ved Aarets Udgang vilde udvise en Gæld paa 2367 Rbd.; men Holbøll havde allerede bestilt betydelige Mængder Kommissionsgods, og han havde ønsket, at der i 1847 skulde foretages Udbetalinger til Familien

---

[1]) Dir. til RK $^{31}/_{12}$-1836. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N.
[2]) Dir. til Holbøll $^5/_4$-1837. G.H.A. Grl. Kopibog 23. S. 180 f.
[3]) Allerunderdan. Forest. $^4/_2$-1845. Kgl. Resol. $^5/_2$-1845. RK Rel. Res. Prot.

i København og til forskellige Forsikringer for 2300 Rbd.[1]). Direktionen ønskede ikke at akceptere saa store Udbetalinger, og man enedes derfor om at forelægge Spørgsmaalet for Rentekammeret[2]). Dette resulterede i en Bestemmelse om, at Gælden skulde bringes ud af Verden i Løbet af fem Aar, og at HOLBØLL indtil da som hidtil kunde faa de forventede Procenter udbetalt forskudsvis hvert Kvartal, hvilket derefter skulde ophøre[3]).

Efterhaanden som de danske Myndigheder lagde mere og mere Vægt paa Hensynet til Grønlænderne, gled Inspektørernes Tilsyn med Handelens Forhold noget mere i Baggrunden i Forhold til de almene humane Opgaver. Konsekvensen heraf maatte være, at en Lønningsform, der væsentlig var baseret paa Procenter, ikke mere var hensigtsmæssig. Ved Inspektør FASTINGS Afsked i 1843 rejstes Spørgsmaalet om en Lønreform i en længere Redegørelse fra Direktionen til Rentekammeret. Denne beregnede Inspektørernes øjeblikkelige Indtægter paa følgende Maade: Aarlig Gage 400 Rbd., Speceripenge (Godtgørelse for Kost udover Deputatet) 50 Rbd., gift Officers Deputat 200 Rbd., Brændsel m. m. 230 Rbd., Bolig (efter hvad denne aarlig kostede Handelen) 250 Rbd., Kost til to Tjenestefolk (Kok og Tjener) samt Løn til Kokken 260 Rbd., 2 % af Indhandlingen i Inspektoratet beregnet efter Gennemsnittet for Femaaret 1836—40, i Nordgrønland 1900 Rbd. og i Sydgrønland 2400 Rbd. De samlede Indtægter blev saaledes i Nordgrønland 3290 Rbd. og i Sydgrønland 3790 Rbd. Desuden holdtes der i Nordgrønland en Skriver til Hjælp for Inspektøren; dennes Løn og Kost udgjorde 240 Rbd. aarligt; (HOLBØLL havde gentagne Gange forsøgt at faa en tilsvarende til Sydgrønland, men uden Resultat).

Naar Lønnen i saa høj Grad bestod af Procenter af Inspektoratets Indhandling, var det, fordi man tidligere havde lagt overvejende Vægt paa at faa Produktionen forøget. Direktionen gør imidlertid opmærksom paa, at Handelsinspektøren foruden at faa Produktionen forøget ogsaa burde interessere sig for at holde Koloniernes Omkostninger saa langt nede som muligt. Hvis man vilde interessere Inspektørerne herfor, burde man ikke lønne dem i Forhold til Produktionen, men i Forhold til Handelens Overskud. Desuden burde man forhøje den faste Gage og formindske Procenterne. Et Flertal indenfor Direktionen (GEDE og BENTZEN) fremsatte derfor et Forslag gaaende ud paa at forhøje den faste Løn til 800 Rbd. og at gaa over til at give Procenter af Handelens Overskud.

Der var dog ikke Enighed indenfor Direktionen om Spørgsmaalet, idet GRAAH afgav et Særforslag. Han gjorde opmærksom paa, at alle

[1]) Dir. til HOLBØLL $^{17}/_{4}$-1847. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q.
[2]) Dir. til RK $^{27}/_{12}$-1847. Ibidem.
[3]) Dir. til Fru H. HOLBØLL $^{21}/_{3}$-1848. Ibidem.

Betjentene kun havde Interesse i at skaffe Handelen det størst mulige Overskud, og at der ingen var, der direkte havde til Opgave at varetage Grønlændernes Interesser. Han mindede om et af den grønlandske Kommission af 1835 stillet Forslag om Nedsættelse af en permanent Kommission af varmtfølende Mænd til Varetagelse af Grønlændernes Interesser. Dette var maaske ikke saa let gennemførligt, da Grønland var saa lidt kendt, og Graah gentog derfor et tidligere i Kommissionen af ham og Holbøll fremsat Forslag om Oprettelse af to Embedsstillinger i Grønland, der skulde være uafhængige af Handelsdirektionen og sortere direkte under Danske Kancelli og Rentekammeret. Disse Embedsmænds Opgaver skulde være:

1) at organisere Skolevæsenet i Forening med en af Præsterne;
2) at bestyre Sundhedsvæsenet i Forening med Lægen;
3) at optage Forhør, mægle og dømme i første Instans;
4) at forestaa Skiftevæsenet;
5) at bestyre Hjælpekassen sammen med Lægen og Præsterne;
6) at gøre Indstillinger om og at føre Tilsyn med Foranstaltninger til de indfødtes Bedste;
7) at antage sig forældreløse Børn og at sørge for at faa dem oplært til duelige Fangere;
8) at samle statistisk Materiale;
9) at vaage over de indfødtes Rettigheder, at undersøge Maal og Vægt, efterse Varernes Beskaffenhed, paase at de indfødte ikke berøves flere af deres Produkter, end de vil kunne undvære, undersøge Koloniernes Beholdninger af Nødvendighedsvarer, paase Rekvisitionernes Tilstrækkelighed, sørge for hensigtsmæssige og nyttige Varers Udsendelse, og at ikke alt for meget unyttigt falbydes, at holde Orden med Kontrabøger m. m.;
10) i Almindelighed at føre Overtilsyn med Handelen og dens Betjente, paa samme Maade som Amtmanden paa Færøerne fører Tilsyn med de derværende Etablissementer;
11) at optage Varebeholdninger ved 2—3 Kolonier aarligt.

Direktør Graah foreslog, at de nye Embedsmænd skulde lønnes med 1500 Rbd. om Aaret som fast Løn og 50—100 Rbd. for hver Koloni i deres Embedsomraade, saaledes at den samlede Løn blev omkring 1750 Rbd. Af Inspektørernes Arbejde resterede herefter Tilsynet med Koloniernes Økonomi; dette Tilsyn foreslog han overdraget til to ældre Kolonibestyrere i hvert Inspektorat som en Art Overkøbmænd. Disse skulde være fast ansatte Embedsmænd, der lønnedes med Procenter af Indhandling og Overskud. Graah mente, at de dygtigste Købmænd sikkert vilde være tilfredse med en fast Ansættelse og dertil knyttet Forhøjelse af Vartpengene.

De andre Direktører protesterede mod GRAAHS Opfattelse af Betjentenes Stilling; disse fik Procenter for den Interesse, de lagde for Dagen i deres Arbejde, hvad der ikke alene kom dem selv, men ogsaa Grønlænderne til gode. De foreslaaede nye Embedsmænd behøvedes ikke, og deres Arbejde vilde ikke faa noget stort Omfang. GEDE og BENTZEN sluttede med at fremhæve, at Direktionen ikke arbejdede for at opnaa det størst mulige Overskud. Dette kunde man se af, at Regeringen til Direktører stadig valgte Mænd med Embedsmandsuddannelse, der havde til Opgave at gøre Handelen gavnligere baade for Staten og Grønlænderne. De fandt derfor, at de af GRAAH foreslaaede nye Embedsstillinger ikke burde oprettes[1]).

Hverken Direktionsflertallets Lønforslag eller GRAAHS vidtgaaende Reformforslag blev til Virkelighed, idet det besluttedes foreløbig at opsende en konstitueret Inspektør til Nordgrønland, der saa kunde faa Lejlighed til at sætte sig ind i Forholdene, inden der blev taget nogen endelig Beslutning om Stillingens Besættelse. Den konstituerede blev Løjtnant cand. theol. MØLLER, der 1838—40 havde berejst Grønland[2]).

Allerede i 1844 fik MØLLER imidlertid Lov til at vende hjem paa Grund af Sygdom, og i 1845 døde han under et Rekreationsophold i Rom[3]).

Under MØLLERS Fraværelse konstitueredes først Købmand PETERSEN som Inspektør, men denne overdrog snart paa Grund af Svagelighed Hvervet til Assistent cand. jur. N. ZIMMER[4]).

Direktionen var meget tilfreds med den Maade, hvorpaa ZIMMER klarede de vanskelige Forhold, der opstod ved Forlis af et Skib og en alvorlig Sygdom i Inspektoratet, og skrev i 1846 til ham: »Vi undlade ikke at meddele, at vi med Fornøielse have bemærket saavel de hensigtsmæssige Foranstaltninger, De har truffet, for, formedelst Briggen Tordenskiolds Udeblivelse, at forsyne Colonierne Omenak og Upernavik, som den Orden, hvormed De har expederet de Inspectoratet vedkommende Sager«[5]).

Man kunde imidlertid ikke fortsætte med en stadig Konstitution, og der var da ogsaa forskellige Ansøgere til Posten f. Eks. Inspektør ved det naturhistoriske Museum H. KRØYER, cand. polyt. SCHYTTE, der tidligere havde undersøgt Mulighederne for Kulbrydning i Grønland, islandsk Købmand TH. THOMSEN og en Række andre.

Rentekammeret endte sine Overvejelser med at indstille C. S. M. OLRIK. Denne var født i 1815 ved Julianehaab som Søn af Købmand

[1]) Dir. til RK $^{15}/_{3}$-1843. G. H. A. Indenlandsk Kopibog O.
[2]) Allerunderdan. Forest. $^{28}/_{3}$-1843. Kgl. Resol. $^{5}/_{4}$-1843. RK Rel. Res. Prot.
[3]) Udenrigske Departement til RK $^{3}/_{11}$-1845. RK Grl. Sager. Journal F. Nr. 533.
[4]) Dir. til RK $^{4}/_{10}$-1845. G. H. A. Indenlandsk Kopibog P.
[5]) Dir. til ZIMMER $^{27}/_{4}$-1846. G. H. A. Grl. Kopibog 26. S. 285 f.

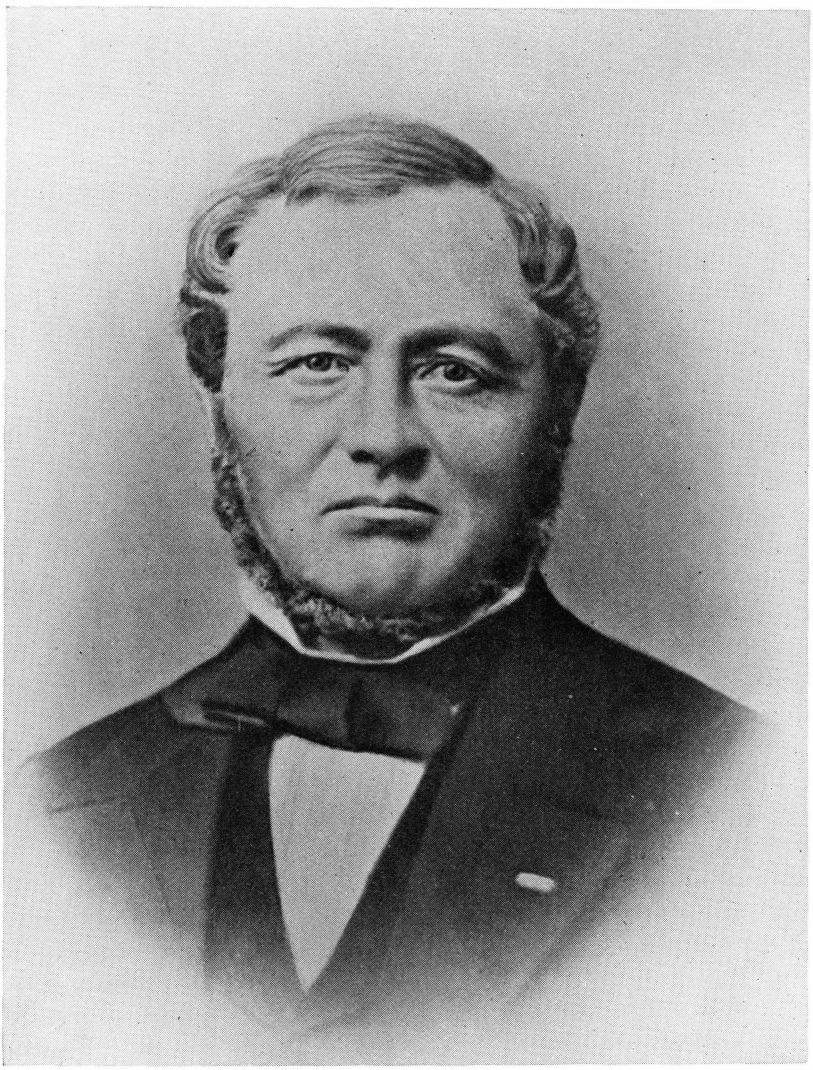

Fig. 7. Inspektør Olrik.

og senere Destillatør i København W. M. Olrik, der var gift med en Grønlænderinde, der nedstammede fra den kendte Grønlandspioner Anders Olsen. Den unge Olrik var paa dette Tidspunkt Lærer i Naturhistorie ved Efterslægtselskabets Realskole, og han fik fra Skolen det Vidnesbyrd, at han var »en velstuderet ung Mand, der besidder en stor Arbeidsdygtighed, Uegennyttighed og Ufortrødenhed, men at det meest Fremspringende hos ham imidlertid er en afgiort practisk Retning, og at han er skabt til at samle, ordne og tage fat med Liv og Kraft«. I Januar 1846 blev Olrik konstitueret som[1]) og i 1849 endelig udnævnt

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{27}/_{1}$-1846. Kgl. Resol. $^{30}/_{1}$-1846. RK Rel. Res. Prot. Om Olrik se ogsaa Biografisk Leksikon.

til Inspektør. Om hans Virksomhed i Konstitutionstiden udtalte Handelsdirektionen, at han havde anvendt Humanitet og Besindighed mod sine undergivne, og at man havde Ret til at antage, »at han med megen Skjønsomhed vil paasee saavel Grønlændernes som Handelens sande Tarv . . .«[1]).

Ved Udnævnelsen i 1849 fastsattes Lønnen i det væsentlige i Overenstemmelse med de tidligere af Direktionen foreslaaede Principper til 1600 Rbd. aarligt i fast Gage, 1 % af Handelens rene Overskud, gift Officers Deputat (250 Rbd.), 6 Favne Brænde og 36 Tønder Stenkul (400 Rbd.), fri Bolig (250 Rbd.) og nationalt Deputat til to Tjenestefolk (200 Rbd.). Omsat i Penge blev Handelens Udgifter 2700 Rbd. aarligt + 1 % af Handelens rene Overskud. Som Vartpenge efter 12 Aars Tjeneste i Grønland skulde der tilkomme ham 600 Rbd. om Aaret stigende med 50 Rbd. for hvert Aar, han yderligere havde gjort Tjeneste, indtil 1000 Rbd. Han fik Tilladelse til hver femte Vinter at opholde sig i Danmark med Bevarelse af sine Indtægter blot mod at udrede Honoraret til den konstituerede Inspektør[2]). For Inspektør Holbølls Vedkommende fastholdtes den ældre Lønningsmaade.

Det nye Princip for Inspektørlønnen er maaske det bedste Udtryk for den Ændring i Opfattelsen af Inspektørens Opgaver, der gradvis foregik i denne Periode. Inspektøren var ikke længere i saa høj Grad som tidligere Repræsentant for Ønsket om det størst mulige Udbytte, men skulde i stigende Grad varetage Grønlændernes Tarv overfor Handelen og bidrage til at løse de sociale og kulturelle Opgaver, som man fra dansk Side havde sat sig.

Om noget skarpt Brud i Udviklingen i Retning af Graahs Forslag blev der ikke Tale. Ændringen i Inspektørstillingens Karakter maatte komme gradvis, efterhaanden som den ændrede Opfattelse af Handelens Formaal trængte igennem.

---

[1]) Dir. til IM $^{22}/_{12}$-1848. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q. S. 252 ff.

[2]) Allerunderdan. Forest. $^{2}/_{4}$-1849. Kgl. Resol. $^{5}/_{4}$-1849. IM Grl. Sager. Forestillinger og Resolutioner. En Række Papirer om Besættelsen af Inspektoratet N.G. (Fasting, Møller, Olrik) findes i IM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 211.

OVERBETJENTENE I GRØNLAND

Den daglige Ledelse af de enkelte Kolonier var overladt til en af Handelsdirektionen udnævnt Bestyrer. Han kaldtes endnu omkring 1825 som Regel Købmand; men dette gamle Udtryk veg dog mere og mere for det nyere Kolonibestyrer. I Aarhundredets anden Fjerdedel benyttedes de to Udtryk i stor Udstrækning i Flæng, men omkring 1850 havde Kolonibestyrer sejret som officiel Betegnelse. Denne Ændring i Benævnelsen giver ogsaa Udtryk for en Ændring i Opfattelsen af Bestyrerens væsentligste Funktioner.

Købmanden havde ved alle større Kolonier en eller flere Assistenter foruden det danske og grønlandske Mandskab (Underbetjentene) under sig. Antallet af Betjente ved de enkelte Kolonier i 1828 fremgaar af følgende Oversigt i Tabel 3.

Tabel 3. Antallet af Handelsbetjente i Grønland i 1828.[1])

	Overbetjente	Danske Underbetjente	Nationale Underbetjente
Julianehaab	3	8	4
Frederikshaab	1	3	6
Fiskenæsset	1	3	3
Godthaab	1	4	5
Sukkertoppen	2	5	6
Holsteinsborg	3	3	12
Egedesminde	3	7	6
Godhavn	2	6	3
Hunde Eiland	1	2	1
Christianshaab	2	8	2
Jakobshavn	2	4	3
Ritenbenk	2	10	4
Umanak	2	9	1
Upernavik	1	12	6
Ialt...	26	84	62

[1]) Liste over Folkeholdet ved Kolonierne i Handelsaaret 1828. Dir. til RK $^{24}/_{8}$-1830. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L.

I 1829 var der følgende Købmænd i Grønland: ved Julianehaab G. H. Wolff, ved Frederikshaab Jens Mathiesen, ved Fiskenæsset J. N. Møller (konstitueret), ved Godthaab O. V. Kielsen, ved Sukkertoppen H. Biilmann, ved Holsteinsborg P. J. Kall, ved Egedesminde J. C. Geisler, ved Claushavn (Christianshaab) Frederik Lassen, ved Jakobshavn Johannes Winding, ved Ritenbenk C. F. Plum, ved Godhavn C. A. Stephensen, ved Umanak H. M. Fleischer og ved Upernavik J. A. Mørch[1]). Adskillige af disse Mænd forflyttedes naturligvis efterhaanden til andre Kolonier eller forsvandt helt fra Grønland og afløstes af andre, men flere af dem virkede dog i det meste af den her behandlede Periode og vil oftere blive omtalt i det følgende.

Af Mænd i ledende Stilling var der foruden Købmændene Hvalfangerskommandøren ved Holsteinsborg Boh Olufs, der stammede fra Før og var udgaaet til Grønland i 1825[2]). Inspektør Holbøll var overordentlig tilfreds med hans Arbejde og udbetalte i 1828 sin Frygt for, at han vilde tage hjem om nogle faa Aar. Holbøll skriver om ham: »At faae saadan en Mand igien ville næsten være samme Lykke, som at faae det store Lod i Lotteriet«[3]).

Rekruteringen af Assistenter skete fra vidt forskellige Kredse, og Aarsagen til, at de unge Mennesker søgte Tjeneste i Grønland, har sikkert været meget varierende. Personalets Kvalitet har derfor været meget blandet. Nogle er utvivlsomt udgaaet af Eventyrlyst, andre for at slippe bort fra trykkende hjemlige Forhold. Saaledes udtaler Handelsdirektionen i 1827: »Assistenterne, som antages her, ere i Almindelighed unge Mennesker imellem 20 og 25 Aar der, af Mangel paa Udsigter i Fædrelandet, vil forsøge deres Lykke i Grønland . . .«[4]). Kontrollen og Tilsynet med Assistenterne har ikke været let; men de fleste uheldige Elementer er dog sikkert efter nogle Aars Tjeneste igen forsvundet fra Landet. Nogle naaede dog forinden op i de ledende Stillinger, hvor de først rigtigt fik Lejlighed til at vise deres Karaktersvaghed. Det nævnes saaledes, at en Assistent, der i 1832 var konstitueret som Bestyrer af Frederikshaab, var saa drikfældig, at man maatte give Stedets Assistent Tilsyn med hans Spiritusforbrug[5]). Det kunde ogsaa hænde, at en dygtig Assistent blev en mindre duelig Bestyrer. Da den unge Assistent P. J.

---

[1]) Dir. til RK $^{15}/_{9}$-1829. G. H. A. Indenlandsk Kopibog L. Sml. de biografiske Oplysninger ved H. Ostermann i MoG LXI »Grønland i Tohundredaaret for Hans Egedes Landing«, II. S. 662 ff.

[2]) Se Dir. til Skipper Rørd Ocke Bohn paa Før $^{8}/_{2}$-1825. G. H. A. Indenlandsk Kopibog K.

[3]) Hovedindberetning S. G. 1827/28. Holbøll til Dir. $^{30}/_{7}$-1828. G. H. A. Breve S. G. 1828.

[4]) Dir. til MK $^{21}/_{3}$-1827. G. H. A. Indenlandsk Kopibog K.

[5]) Kmd. og konst. Insp. Lassen til Dir. $^{6}/_{8}$-1832. G. H. A. Breve S. G. 1832.

KALL blev konstitueret som Bestyrer af Holsteinsborg, beskrev HOLBØLL ham som en rask og driftig ung Mand, som med Tiden kunde blive en udmærket Betjent[1]); men allerede det følgende Aar havde HOLBØLL faaet Øje for, at KALL led af betydelige Mangler[2]). Den sidste Indberetning afholdt dog ikke Direktionen fra, da KALL i 1830 udtraadte af Handelens Tjeneste, at give ham en pæn Anbefaling[3]).

Det tør dog antages, at de Mænd, der naaede Kolonibestyrerstillingen, for største Delen har været Folk, der arbejdede i Overensstemmelse med Retningslinjerne i Instruksen af 1782 og ved Siden af at være købmandsmæssigt indstillede følte sig som Vejledere og Hjælpere for den grønlandske Befolkning. Man hører i hvert Fald ret sjældent, at Købmændene har vist Uduelighed eller Drikfældighed. De fleste har sikkert følt et ikke ringe Ansvar under Udøvelsen af deres Gerning.

Saafremt en Bestyrer alligevel ikke optraadte humant overfor det underordnede Mandskab og den grønlandske Befolkning, kunde disse klage til Inspektøren, der saa foranledigede Sagen nærmere undersøgt. At en saadan Undersøgelse ikke altid faldt ud til Fordel for Overbetjentene fremgaar af følgende Uddrag af en Skrivelse, som Inspektør FASTING i 1840 sendte til en konstitueret Bestyrer ved Godhavn, og hvori han gjorde opmærksom paa en Række Vilkaarligheder, f. Eks. at Købmanden ikke vilde holde Butikken aaben paa de mest passende Tidspunkter, og fortsætter: »... Jeg kunde endnu nævne flere Exempler; men jeg troer disse, der alle kunne constateres ved Mandskabets Vidnesbyrd, ere tilstrækkelige til at overtyde Dem om Deres Vilkaarlighed; og jeg indskrænker mig derfor blot til at gjøre Dem opmærksom paa, hvad Dagens Historie ellers forlængst maatte have lært Dem: at vi ere levede ud over Vilkaarlighedens Periode; at Menneskerettigheder igjen have hævdet deres Plads; og at saaledes Mandskabet, Grønlænderne ligesaavel have Rettigheder, som Hr. Kjøbmanden; og at disse Rettigheder, der meget godt kunne bestaa ved Siden af den rette og sande Bestyrermyndighed, ingenlunde vilkaarlig bør krænkes«[4]).

De unge Mænd, der antoges som Assistenter, fik en aarlig Gage af 50 Rbd. Sølv fra Afgangen fra København til tre Maaneder efter Tjenestetidens Ophør. Endvidere havde de fri Bolig, Kost og Brændsel, 50 Rbd. Sedler som Speceripenge (til Ekstraforplejning) og 2 Rbd. Sedler til Skrivemateriale. Endelig fik de en vis Procentdel (1—$2^1/_2$ %)

---

[1]) Hovedindberetning S.G. 1827/28. HOLBØLL til Dir. $^{30}/_7$-1828. G.H.A. Breve S.G. 1828.

[2]) Hovedindberetning S.G. 1828/29. HOLBØLL til Dir. $^{16}/_7$-1829. G.H.A. Breve N.G. 1847.

[3]) Dir. til KALL $^9/_{11}$-1830. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L.

[4]) FASTING til MUXOLL (Godhavn) $^6/_{11}$-1840. G. H. A. N. G. Inspektoratskorrespondance 1840.

af Værdien af Indhandlingen i deres Distrikt beregnet efter Udbyttet ved Auktionerne i København[1]).

Saafremt de paagældende egnede sig til Tjenesten, avancerede de til Købmænd, efterhaanden som Stillingerne blev ledige. Købmændene havde gennemgaaende en fast Løn paa 100 Rbd. foruden Kost, Bolig, Brændsel og Speceripenge[2]); men hertil kom som den største Del af Kontantlønnen Procenterne af Indhandlingen i Kolonidistriktet (som Regel 5 %) paa samme Maade som for Assistenterne. De gennemsnitlige aarlige Procenter for Købmænd og Assistenter i Femaaret 1831—35 er gengivet i Tabel 4.

Tabel 4. Procenter for Købmænd og Assistenter. Aarligt Gennemsnit 1831—35.

	Købmænd	Assistenter
Julianehaab	1179	699
Frederikshaab	721	297
Fiskenæsset	416	173
Godthaab	682	258
Sukkertoppen	1119	427
Holsteinsborg	598	239
Egedesminde	825	412
Christianshaab	500	250
Jakobshavn	252	131
Ritenbenk	466	235
Godhavn	193	99
Umanak	1168	584
Upernavik	723	—

Da Procenterne var saa smaa ved Godhavn, var der yderligere tillagt dette Steds Bestyrer et Løntillæg paa 100 Rbd.[3]).

Man ser af Tabellen, at der i Midten af 1830erne normalt var Assistenter ved alle Kolonier undtagen Upernavik. Ved Julianehaab var der to Assistenter, der skulde dele denne Kolonis betydelige Procenter. Efter en ældre Ordning havde Assistenten ved Nanortalik $1^1/_2$ % af den samlede Indhandlingsværdi for hele Kolonidistriktet, mens Assistenten ved Julianehaab fik 1 %. I 1830 ændredes dette, saaledes at Assistenten ved Nanortalik skulde have $2^1/_2$ % fra sit Anlægs Omraade og Assistenten ved Julianehaab tilsvarende $2^1/_2$ % af selve Juliane-

[1]) Se f. Eks. Dir. til Assistent J. P. Engholm $^{20}/_3$-1828. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L. S. 31.

[2]) Dir. til RK $^{15}/_9$-1829. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L.

[3]) G.H.A. Pakke mrk. »Garnfangst i S.G. 1831—36 m. m.«.

haabomraadets Indhandling. Inspektør Holbøll fandt denne Nyordning uretfærdig, idet Assistenten ved Nanortalik herved fik ringere Indtægter til Trods for det store Ansvar, han havde som Bestyrer af dette Anlæg[1]).

Til nærmere Belysning af Overbetjentenes økonomiske Forhold skal vi give følgende mere specificerede Oplysninger for Købmand H. M. Fleischer i Umanak for Aaret 1834. Fleischers faste Løn udgjorde omregnet til Sedler 103 Rbd., Speceripenge 50 Rbd., Godtgørelse for Skrivematerialer 10 Rbd., Traktementpenge i Skibstiden 8 Rbd., Procenterne 1148 Rbd., Præmie for Tranbrænding 56 Rbd. og Indtægten ved Garnfangst 76 Rbd. Den samlede Indtægt blev saaledes 1451 Rbd. Af dette Beløb brugtes 845 Rbd. til Køb af Varer, 34 Rbd. til en Anvisning, og 415 Rbd. maatte betales i Henhold til det regnskabsmæssige Ansvar. Dette giver en samlet Udgift af 1294 Rbd. Overskuddet paa 157 Rbd. forøgede Fleischers Tilgodehavende hos Handelen fra 772 til 929 Rbd.[2]).

I Modsætning hertil havde nogle af Købmændene Gæld, dels fordi deres Forbrug var større, end deres Indtægter tillod, og dels fordi de havde investeret betydelige Beløb i Garnfangsten. Saaledes var Købmanden ved Sukkertoppen Biilmanns Gæld i 1836 ca. 3000 Rbd. Dette var Direktionen meget utilfreds med og vilde ikke modtage hans Garn som Sikkerhed. Det bestemtes, at Halvdelen af hans fremtidige Indtægter skulde bruges til at afdrage Gælden, og at han maatte indrette sin Økonomi derefter[3]). Dette kunde dog ikke gennemføres, idet det følgende Aars Afdrag kun blev 232 Rbd., medens det skulde have været 881 Rbd.[4]).

Ved Siden af de i det foregaaende omtalte Indtægter havde Bestyrerne stor økonomisk Fordel af Indhandlingsmaaden igennem det saakaldte Overmaal. Dette gaves for at sikre Købmanden mod den Risiko, der fremkom ved, at han overfor Direktionen havde det fulde Ansvar for Kolonien, saaledes at han skulde erstatte, hvad der maatte mangle i Beholdningerne baade af de udsendte og af de indhandlede Varer, og indestaa for den Gæld, som Grønlænderne i hans Bestyrertid kom i til Handelen. Overmaalet bestod i, at Grønlænderne fik Betaling for det indleverede Spæk efter Balliemaal, medens Købmanden overfor Direktionen kun skulde staa til Regnskab efter Tøndemaal. Forskellen mellem de to Maal, der i Nordgrønland var $^1/_2$ Tønde (Spækket indhandledes her som Regel i frossen Tilstand), i Sydgrønland $^1/_3$ Tønde, tilfaldt Købmanden. Da den samlede aarlige Hjemsending paa denne Tid udgjorde adskillige tusind Tønder Spæk og Tran, og da Købmanden

[1]) Holbøll til Dir. $^1/_7$-1830. G. H. A. Breve S. G. 1830.
[2]) G. H. A. Hovedgagebog Litra T. S. 241.
[3]) Dir. til Biilmann $^{27}/_{12}$-1836. G. H. A. Indenlandsk Kopibog N.
[4]) Dir. til Biilmann $^{19}/_4$-1839. G. H. A. Grl. Kopibog 24. S. 53 f.

fik 2 Rbd. for hver Tønde Spæk af Overmaalet, var dette et ikke ringe Løntillæg. Saaledes kan det nævnes, at Bestyrernes Udbytte af Overmaalet i aarligt Gennemsnit for Femaaret 1840—44 udgjorde:

Julianehaab	994 Rbd.	Egedesminde	291 Rbd.
Frederikshaab	387 —	Christianshaab	335 —
Fiskenæsset	88 —	Jakobshavn	330 —
Godthaab	222 —	Ritenbenk	296 —
Sukkertoppen	159 —	Godhavn	129 —
Holsteinsborg	135 —	Umanak	443 —
		Upernavik	196 —[1])

I Nordgrønland var det dog Skik, at Købmanden afstod en Del af Overmaalet fra Udstedernes Spækindhandling til disses Bestyrere for at dække deres Risiko ved Svind og Udlaan til Grønlænderne, men i Sydgrønland havde denne Ordning ikke fundet Indpas[2]).

De grønlandske Købmænds Indtægter var saaledes under de stigende Konjunkturer ganske gode, og da der heller ikke var meget at bruge Pengene til i Grønland, kunde en dygtig og sparsommelig Købmand lægge ikke helt smaa Summer til Side. Det nævnes saaledes, at Købmand Olrik havde hjembragt 14.000 Rbd. efter 18 Aars Tjeneste, og at Købmand Heilmann i 1824 vendte hjem med 5000 Rbd. efter 22 Aars Tjeneste, Monrad i 1827 med 13.000 Rbd. efter 23 Aar og Grønvald i 1828 med 10.000 Rbd. efter 24 Aar[3]).

Til Trods for de gode Indtægter følte Overbetjentene dog deres Stilling usikker og utryg. Dette gjaldt særlig, hvis de i deres Arbejde i Grønland kom paa Kant med deres overordnede, eller hvis de paa Grund af Svagelighed enten hos dem selv eller deres nærmeste Familie eller af Hensyn til deres Børns Uddannelse maatte opgive Arbejdet i Grønland og rejse hjem til Danmark. I saa Fald vilde de nemlig have meget vanskeligt ved at klare sig, idet det var svært for dem at finde noget passende Arbejde. Det var ganske vist ved kongelig Resolution af 15. Juli 1795 lovet dem, at de efter 9—10 Aars god Tjeneste i Grønland skulde komme i Betragtning til Befordring i Statens Tjeneste, naar de var kvalificerede og Lejlighed gaves[4]). Denne Bestemmelse var imidlertid i Praksis glemt, og Betjentene var derfor ofte tvungne til at forblive i Grønland i en meget lang Aarrække.

---

[1]) G.H.A. Pakke mrk. »Overbetjentsagen 1845—55«.

[2]) Hovedindberetning S.G. 1828/29. Holbøll til Dir. $^{16}/_{7}$-1829. G.H.A. Breve N.G. 1847. Sml. Instruksen 1782 Post 6. § 4. Bobé: Diplomatarium Groenlandicum S. 378.

[3]) Dir. til RK $^{4}/_{5}$-1830. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L.

[4]) Se Allerunderdan. Forst. $^{20}/_{1}$-1846. Kgl. Resol. $^{26}/_{1}$-1846. RK Rel. Res. Prot.

I Begyndelsen af 1840erne rejste Bestyrerne og en Del Assistenter fra baade Nord- og Sydgrønland Spørgsmaalet i en Ansøgning til Kongen. De skriver her bl. a.: »Vi erkjende allerunderdanigst, at vore Vilkaar, fra den oekonomiske Side betragtet i Grønland ere upaaklagelige . . .«; men de var dog ikke saa gode, at de kunde opsamle en nogenlunde stor Kapital, som de kunde leve af i Danmark, naar de blev nødt til at hjemgaa, f. Eks. af Helbredsgrunde eller Alder; thi de 100—150 Rbd., der gaves i Vartpenge, sikrede kun en kummerlig Tilværelse. Det vilde derfor være af den største Betydning, om der kunde gives Betjentene Mulighed for at overgaa til Stillinger i Danmark og opnaa forøgede Vartpenge her[1]). Andragendet anbefaledes baade af HOLBØLL og FASTING; den sidste mente, at bedre Avancementsforhold vilde være gavnlige baade for Handelen og Betjentene. De vilde nemlig »formeentlig bringe flere dannede Mennesker til at søge Ansættelse i Landet«. Tidligere da Forfremmelsesvilkaarene var bedre, »saae man derfor ogsaa Mænd af Dannelse, saasom Militaire, Adelsmænd, juridiske Candidater og deslige søge Ansættelse i Landet«[2]). HOLBØLL fremhævede, at en Mand, der havde været længe i Grønland, vilde være kommet ganske ud af Forholdene hjemme og erfaringsmæssigt ikke kunne anvende sine opsparede Penge til Forretninger hjemme uden som Regel at sætte dem over Styr. Et langt Ophold i Grønland maatte ganske vist ogsaa forringe en Mands Evne til at lede et Embede i Danmark, men hvis ikke Forretningerne var alt for afvigende fra det i Grønland tilvante Regnskabs- og Tilsynsarbejde, skulde han nok kunne bestyre det. HOLBØLL mente dog, at det var af større Betydning, om der kunde sikres Betjentene en højere Pension i Forhold til deres Tjenestetid i Grønland[3]).

Paa Grund af de stedfindende Forhandlinger om Grønlands fremtidige Forhold blev Ansøgningerne foreløbig henlagt. Man var dog klar over, at et heldigt Resultat af Arbejdet i Grønland i høj Grad var betinget af, at man havde dygtige og kulturelt højtstaaende Betjente og ikke maatte nøjes med nogle, der ikke kunde finde passende Arbejde i Danmark og derfor rejste til Grønland for at sikre sig et Levebrød. I 1844 bestemtes det derfor, at Assistentpladserne ikke maatte besættes, uden at de først havde været opslaaet ledige ved offentlig Avertering. Den første Ansættelse skulde ske med et Aars Opsigelse, saa man hurtigt kunde komme af med dem, der ikke egnede sig til Tjenesten[4]).

Spørgsmaalet om Avancement og Overgang til Embede i Danmark var imidlertid stadig uløst, og i 1846 toges Sagen paa ny op. I Rente-

[1]) Ansøgning til Kongen fra Overbetjentene i S.G. $^{26}/_{5}$-1840 og N.G. 1842. G.H.A. Pakke mrk. »Garnfangst i S.G. 1831—36 m. m.«.

[2]) FASTING til Dir. $^{12}/_{9}$-1842. Ibidem.

[3]) HOLBØLL til RK $^{15}/_{4}$-1840. Ibidem.

[4]) Kgl. Resol. $^{6}/_{3}$-1844. RK Rel. Res. Prot.

kammerets Indstilling til Kongen hedder det, at Bestemmelserne fra 1795 om Befordring stadig var gældende. At saa faa havde opnaaet Befordring tilskreves, »at man ikke altid har været heldig ved Valget af Betjentene . . .«. Nu da Stillingerne skulde besættes efter offentlig Bekendtgørelse, mente Rentekammeret, at man nok kunde love Befordring efter mindst 12 Aars god Tjeneste, og dette bekræftedes ved kongelig Resolution[1]).

Dette Tilsagn fik dog ikke større Betydning end det tidligere, idet næsten ingen Betjente opnaaede den lovede Befordring. I 1849 beklagede Handelsdirektionen sig overfor Indenrigsministeriet, idet den fremhævede de store Ulemper, som dette Forhold voldte Handelen. Man maatte give Betjentene højere Lønninger end ellers nødvendigt og alligevel ofte nøjes med mindre kvalificerede Folk; desuden var man tvunget til at lade Købmændene blive længere i Grønland, end Klimaet og Forholdene egentlig gjorde det tilraadeligt. Man ønskede derfor at faa sikkert Løfte om, at 1—2 grønlandske Betjente hvert Aar maatte blive ansat i Danmark. Indenrigsministeriet indsaa det uheldige i Forholdene og spurgte Finansministeriet, om man ikke hellere burde tilbagekalde det givne Tilsagn og til Gengæld forhøje Betjentenes Indtægter noget. Finansministeriet fandt dog ingen Grund til at tilbagekalde Tilsagnet, uagtet det ikke kunde love nogen som helst øget Ansættelse af grønlandske Betjente i Danmark, og det modsatte sig aldeles en Forhøjelse af deres Lønninger. Saaledes blev Spørgsmaalet staaende uløst i den her behandlede Periode[2]).

Større Betydning havde vel nok Spørgsmaalet om Pensioneringen af Betjentene og Forsørgelsen af deres eventuelle Enker. Det sidstnævnte Punkt ordnedes ved, at Betjentene havde Pligt til at gøre Indskud i den almindelige Enkekasse. Deres egen Pensionering fandt i Henhold til en ældre Ordning Sted igennem Handelens Pensions- og Fattigkasse, idet Vartpengene blev tilstaaet som en Gunstbevisning i hvert enkelt Tilfælde. Beløbene var 80—150 Rbd. om Aaret. I 1835 fik denne Ordning fastere Former, idet Rentekammeret fik Bemyndigelse til efter Direktionens Indstilling at bevilge hjemkomne Kolonibestyrere, der havde tjent over ti Aar i Grønland, indtil 150 Rbd. Sølv om Aaret i Vartpenge[3]).

Pensions- og Fattigkassen havde 1831—40 haft gode Indtægter gennem Renterne af Handelens Overskud[4]); men efter at disse igen til-

---

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{20}/_{1}$-1846. Kgl. Resol. $^{26}/_{1}$-1846. RK Rel. Res. Prot.

[2]) Dir. til IM $^{5}/_{12}$-1849 (Udskrift), IM til FM $^{25}/_{1}$-1850 (Afskrift), FM til IM $^{4}/_{2}$-1850 (Afskrift) og IM til Dir. $^{16}/_{2}$-1850. G. H. A. Ref. Res. Prot. P3 1850. Bilag til Nr. 130.

[3]) Allerunderdan. Forest. $^{3}/_{2}$-1835. Kgl. Resol. $^{11}/_{2}$-1835. RK Rel. Res. Prot.

[4]) Sml. S. 387, 394.

faldt Statskassen, havde den ikke altid saa store Indtægter, at den kunde dække sine Udgifter, end sige yde væsentligt forhøjede Pensioner. Fra 1845 skelnedes der nøjere mellem Pensionskassen paa den ene og Fattigkassen paa den anden Side, og Kassernes Økonomi fastlagdes. Pensionskassens Fond ansattes til 49.000 Rbd., og der blev givet Tilsagn om, at Underskud ved Kassens Virksomhed kunde forventes dækket ved Bidrag af Handelens Overskud. Fattigkassens Fond ansattes til 6700 Rbd. Det var Direktionen, der disponerede over den sidstnævnte Kasses Midler, hvoraf der skulde uddeles Understøttelser til Handelens store underordnede Personale; disse maatte dog ikke uden Rentekammerets Samtykke overstige 50 Rbd. aarligt. Man var fra Myndighedernes Side klar over, at Pensionsforholdene maatte forbedres, og i 1845 udvidedes Pensionsretten til ogsaa at omfatte Assistenter og Skibsførere. Pensionens Størrelse skulde fastsættes efter Tjenesteforhold, Tjenestetid og Lønning[1]). Assistenterne fik Adgang til Pension efter 12 Aars Tjeneste, og dette blev nu ogsaa det korteste Aaremaal, efter hvilket Kolonibestyrerne kunde faa de dem lovede Vartpenge. Naar der blev givet saa forholdsvis strenge Bestemmelser, skyldtes det Direktionens Indstilling. Denne ønskede den gældende 10 Aars Grænse forhøjet til 15 Aar for at formindske Pensionskassens Forpligtelser og for at hindre Betjentene i at hjemgaa, før det var strengt nødvendigt. Rentekammeret tiltraadte dette, men den kongelige Resolution nedsatte Grænsen til 12 Aar[2]).

I 1847 rejstes Spørgsmaalet om Enkepensionen. Der havde fra gammel Tid været en Bestemmelse om, at alle Handelens gifte Betjente i Grønland skulde sikre deres Enker ved Indskud i Enkekassen. Da Livrente- og Forsørgelsesanstalten afløste Enkekassen i 1842, forpligtedes alle kongelige Embedsmænd til at indtræde i denne, og Spørgsmaalet rejste sig, om dette ogsaa gjaldt de grønlandske Overbetjente, selv om disse ikke var kongeligt ansatte[3]). Direktionen gik ind herfor, men gjorde dog opmærksom paa, at de gældende Bestemmelser om Attester o. l. maatte modificeres efter de Vanskeligheder, Forholdene paa Grønland frembød[4]). Dette blev taget til Følge, idet Anstalten i Almindelighed godtog Helbredsattester udstedt af Lægerne der[5])

Betjentene fandt dog ikke deres egen og deres Familiers Fremtid betrygget ved, hvad de havde opnaaet, og rejste efter 1850 igen Spørgs-

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{18}/_{3}$-1845. Kgl. Resol. $^{30}/_{3}$-1845. RK Rel. Res. Prot.

[2]) Allerunderdan. Forest. $^{19}/_{8}$-1845. Kgl. Resol. $^{27}/_{8}$-1845. Ibidem.

[3]) Finansdep. til RK $^{12}/_{1}$-1847. RK Grl. Sager. Journ. F. Nr. 907.

[4]) Dir. til RK $^{23}/_{3}$-1847. G. H. A. Indenlandsk Kopibog Q. Sml. Instruksen af 1782 2. Post. Bobé: Dipl. Groenl. S. 367 f.

[5]) RK til Dir. $^{7}/_{8}$-1847. RK Grl. Sager. Kopibog 8. Nr. 324.

maalet om bedre og sikrere Pensionsforhold, hvilket imidlertid falder udenfor den Periode, vi her beskæftiger os med[1]).

Et andet vanskeligt Problem særlig for de Betjente, der var gift med danske Kvinder, var Uddannelsen af deres Børn. Hvis disse blev i Grønland, vilde de fra et europæisk Synspunkt ikke kunne lære ret meget, og at sende dem hjem til Danmark var paa den anden Side som oftest meget bekosteligt. I 1844 hjemsendte Købmand Mørch ved Ritenbenk sin tiaarige Søn. Han bad Handelen om at faa et Opdragelsestilskud til ham, idet han havde endnu fire Børn, og skrev: »Her i Grønland kan en dansk Mands Barn, sjelden eller aldrig, under nærværende Omstændigheder, opnaae de nødvendige Kundskaber, som udfordres (endog blot her i Landet) for i Tiden at kunne komme frem; thi den Eensomhed Barnet lever i, og det lidet Opsyn, en Fader, især som Bestyrer, kan have med det, hvortil ogsaa kommer den Omgang Barnet haver med Nationens Børn, sløver Aanden, og gjør at det bestandig fremturer i det grønlandske Sprog«[2]).

Disse Vanskeligheder fik Inspektør Holbøll til paa Betjentenes Vegne at ansøge om, at deres Børn maatte faa de samme Begunstigelser, som allerede tidligere var lovet Børn af ostindiske Embedsmænd og Undersaatter. Rentekammeret videresendte Ansøgningen til Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler og anbefalede den med den Begrundelse, at det sikkert vilde blive lettere »at formaa retsindige og duelige Subjecter at tage til Grønland, naar der af det offentlige blev sikret dem Hjælp til deres Sønners Uddannelse«[3]). Dette skete i April 1845; men først i Juli 1847 fik man det Svar, at Sagen havde maattet sættes i Forbindelse med en Reform af Universitetets Stipendievæsen, og at man snarest vilde træffe endelig Afgørelse[4]).

Endelig i Februar 1848 afgjordes Sagen ved en kongelig Resolution. Denne gik ud paa, at Sønner af Betjente og andre Undersaatter i Grønland eller paa Færøerne skulde være fortrinsberettigede til at erholde Fripladser paa Sorø Akademi (dog saaledes at Akademiet ikke skulde være forpligtet til at antage mere end fire duelige Elever paa een Gang) og til at faa Fripladser ved alle de lærde Skoler i Danmark eller i den i Aarhus oprettede videnskabelige Realskole og lignende Undervisningsanstalter. Endvidere lovedes der lignende Begunstigelser med Hensyn til Stipendier, hvis de paagældende vilde studere ved Universitetet. Begunstigelsen skulde dog være afhængig af, at Forældrene vedblivende havde Ophold i Grønland eller paa Færøerne eller der var afgaaet ved

[1]) IM Grl. Sager. Journal 2. Nr. 24, 64 og 82.
[2]) Mørch til Dir. $^{29}/_{4}$-1844. G.H.A. Breve N.G. 1844.
[3]) RK til Universitetsdir. $^{26}/_{4}$-1845. RK Grl. Sager. Kopibog 7. Nr. 697.
[4]) Universitetsdir. til RK $^{20}/_{7}$-1847. RK Grl. Sager. Journal F. Nr. 1037.

Døden. Det er værd at bemærke, at Bestemmelsen ogsaa gjaldt de egentlige Grønlændere, skønt den naturligvis ikke fik større praktisk Betydning for deres Vedkommende[1]).

Ud over disse Ændringer i Betjentenes Pensionsret og Adgang til at faa Hjælp til deres Børns Uddannelse skete der i disse Aar ikke større Forandringer i Overbetjentenes Forhold. Ved forskellige Lejligheder rejstes Spørgsmaalet om, hvorvidt Kolonibestyrerne havde Ansvaret for den Gæld, de stigende Antal Udstedsbestyrere kunde paadrage sig. I 1847 ansatte Holbøll en Udligger ved Grædefjorden i Fiskenæssets Distrikt og fritog samtidig Kolonibestyrer Bistrup for Ansvar for den Underbalance, Udliggeren muligvis kunde paadrage sig, dog under Forudsætning af, at han var under et saa nøje Tilsyn som muligt, og at det strengt paalagdes ham ikke at udborge til Grønlænderne. Direktionen kunde ikke godkende en saadan Ordning og fastholdt, at man ikke kunde indskrænke Kolonibestyrernes Ansvar, da dette let vilde føre til Misbrug[2]).

Gennem hele den anden Fjerdedel af Aarhundredet var paa en enkelt Undtagelse nær samtlige Bestyrere og Assistenter af dansk Oprindelse. Denne Undtagelse var Assistent P. Motzfeldt, der var Søn af en Grønlænderinde og selv grønlandsk gift. Direktionen skrev om ham og hans Kone, at de havde det tilfælles med Grønlænderne i Almindelighed, at de havde meget vanskeligt ved at tænke paa Fremtiden, og at han havde svært ved at holde sine Pengeforhold i Orden. Som Assistent ved Nanortalik i 1835 paadrog han sig en betydelig Gæld, som det tog ham adskillige Aar at afdrage; men i 1842 ansattes han igen ved Nanortalik og kort efter ved Julianehaab som Assistent[3]). Han klarede sig nu godt, og Inspektør Holbøll var overordentlig tilfreds med ham. Han skrev bl. a. om ham, da han i 1845/46 havde ledet Kolonien Frederikshaab som konstitueret Bestyrer: »Hr. Motzfeldt forstaaer ei alene at udrette meget med smaa Midler, men er tillige særdeles sparsom for Handelen, har god Comando uden Strænghed over Mandskabet, og er til ydderste Grad streng redelig saavel med Hensyn til Behandlingen af Handelens Gods, som mod Grønlænderne, der alle elske ham som en Fader«[4]). Direktionen var dog ikke slet saa begejstret og nøjedes med senere at overlade ham Bestyrelsen af den nordre Del af Julianehaabs Distrikt med Bopæl i Kaksamiut[5]).

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{11}/_{2}$-1848. Kgl. Resol. $^{11}/_{2}$-1848. Reglement for Kommunitets- og Regensstipendiet § 4,2. Universitetsdir. Forestillingsprot.

[2]) Dir. til Holbøll $^{11}/_{4}$-1849. G.H.A. Grl. Kopibog 27. S. 169 f. Sml. $^{15}/_{5}$-1850 og $^{26}/_{3}$-1851, do. 28. S. 45 og 221.

[3]) Dir. til RK $^{15}/_{3}$-1845. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P. S. 165.

[4]) Hovedindberetning S.G. 1845/46. Holbøll til Dir. $^{28}/_{12}$-1846. G.H.A. Breve S.G. 1849 (Julianehaab).

[5]) Dir. til Holbøll $^{1}/_{4}$-1848. G.H.A. Grl. Kopibog 27. S. 9. Sml. MoG LXI S. 717 (Ostermann).

I Overbetjentenes Lønningsforhold skete der i den behandlede Periode ikke andet, end at Indtægterne steg med de større Procenter, som den voksende Indhandling afgav. I 1849 havde Kolonibestyrerne i Sydgrønland i Gennemsnit en Indtægt paa 1985 Rbd. (Gage 174, Kostdeputat 251 og andre Emolumenter 1560) og i Nordgrønland paa 1712 Rbd. (Gage 174, Kostdeputat 241 og andre Emolumenter 1297)[1]).

Ved Slutningen af Perioden bevirkede den stigende Betydning, som Bestyrerfunktionerne fik i Forhold til Købmandsforretningerne, at man rejste Spørgsmaalet om at ændre Lønnen til en større fast Gage og mindre Procenter. Dette Problem kom til at spille en betydelig Rolle i Forhandlingerne i den i 1851 nedsatte grønlandske Kommission[2]).

---

[1]) Rigsdagstidende 1850. Anhang B. S. 258.

[2]) Rink: Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende den Kongelige Grønlandske Handel. Kbh. 1856. S. 4 ff. og 28 ff.

MANDSKABET

Handelens underordnede Mandskab i Grønland bestod dels af danske Haandværkere, Arbejdere og Matroser, dels af Grønlændere (Blandinger), der var antaget i Handelens Tjeneste. Antallet af disse Underbetjente, der for Aaret 1828 er opgivet i det foregaaende Afsnit, varierede noget fra Distrikt til Distrikt, saaledes at der var forholdsvis mange i Distrikter, hvor der blev drevet Hvalfangst.

I 1845 var Antallet af Underbetjente steget til 209 Mand, der efter Profession var fordelt saaledes: 20 Formænd og Udliggere, 11 Baadsførere eller Baadsmænd, 1 Overtømmermand, 28 Tømmermænd, 4 Smede, 23 Bødkere, 37 Matroser, Kokke og Arbejdsmænd og 85 nationale Arbejdsmænd. De samlede Udgifter (Løn, Kostdeputat, Ducører o. l.) til dette Folkehold ansloges for 1845 til 31.500 Rbd.[1]).

Det danske Mandskab blev i Regelen antaget med Forpligtelse til at blive paa Grønland i tre Aar. Lønnen var ved Antagelsen fri Bolig, Kost og Brændsel samt for det meste 30—60 Rbd. om Aaret. Naar Folkene erklærede sig villige til at blive i Grønland længere end de tre Aar, som Antagelserne gjaldt, og man i det hele var tilfreds med dem, kunde der gives dem en Forhøjelse af Lønnen paa normalt 6 Rbd. om Aaret. Dette Beløb maatte dog ikke krediteres dem i Gagebogen som et fast Løntillæg, men skulde udbetales kontant hvert Aar[2]). I øvrigt var der Mulighed for at give den mere veltjente Del af Mandskabet Ducører, som normalt laa mellem 5 og 10 Rbd. aarlig. I 1845 anmodede Direktionen dog Inspektør Holbøll om at spare paa denne Udgift, da flere efter dens Mening »allerede have en anseelig Løn«[3]).

Omkring Midten af 1840erne steg mange af Haandværkerlønningerne i København, og det blev derfor ogsaa nødvendigt at give højere Løn til de Haandværkere (navnlig Tømrere), der udgik til Grønland;

[1]) Fortegnelse over de i Grønland i Handelsaaret 1845 ansatte Underbetjente, samt deres Indtægter og Tjenestetid ($^{31}/_{12}$-1845). G.H.A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m.«, Læg: »Mandskab til Grønland«.

[2]) Dir. til Insp. Olrik $^{19}/_{5}$-1846. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 261.

[3]) Dir. til Holbøll $^{24}/_{11}$-1845. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 19.

men dette, skrev Direktionen, behøvede ikke at føre til Lønforhøjelser for dem, der allerede var i Landet[1]).

Naar gifte Folk rejste til Grønland (hvor de ikke kunde tage deres herværende Familie med), kunde det tænkes, at det var for at unddrage sig deres Forsørgerpligt. Det københavnske Fattigvæsen klagede da ogsaa flere Gange over, at de paagældende Familier faldt Fattigvæsenet til Byrde. I 1841 bestemtes det derfor, at der kun maatte antages gifte Folk, naar de var villige til at afgive en Trækseddel med Bemyndigelse for Handelen til at udbetale en vis Del af deres Løn til deres herværende Familier[2]). Inspektør Fasting kom i et Brev til Direktionen ind paa Spørgsmaalet og fremhævede, at de paagældende ikke kunde undvære meget, men dog altid noget; han foreslog, at Trækseddelen kom til at lyde paa mellem $^1/_6$ og $^1/_4$ af den faste Løn[3]).

I Anledning af samme Sag henviste Holbøll i 1840 til Mandskabets Lønninger og kom til det Resultat, at man i det store og hele kunde regne med, at en Tømmermand kontant havde 5 Rbd., en Bødker 4 Rbd. og en Arbejdsmand 3 Rbd. om Maaneden. Naar de herfor skulde klæde sig og betale en Smule Luksus som The eller Kaffe, som dog ansaas for nødvendig i Grønland, kunde der ikke blive meget tilovers. Naar nogle alligevel kunde spare en Del sammen, var det, fordi de ikke brugte hele deres Kostdeputat, men delvis levede af grønlandsk Proviant[4]).

Som Eksempel paa det kontante Mellemværende mellem Handelen og Mandskabet gengiver vi nedenstaaende Udskrift af Gagekontoen for Bødker Johan C. C. Petersen, der opholdt sig to Aar i Grønland.

$^{17}/_5$-1833 Forskud ved Udrejse	25	Rbd.		Sparet Proviant	6	Rbd.	47 Sk.
Varer ved Godhavn $^1/_7$—$^1/_9$-1833	35	—	35 Sk.	do. do.	31	—	69 -
do. 1833/34	14	—	47 -	Løn $^{13}/_5$-1833—$^{30}/_6$-1834	56	—	51 -
Købt ved Auktion for	8	—	4 -	Løn 1834/35	50	—	
Varer ved Godhavn 1834/35	91	—	49 -	Løn $^1/_7$—$^{17}/_8$-1835	6	—	51 -
do. 1835/36	18	—	86 -	Indleverede Kreditsedler 1834/35	7	—	29 -
Saldo til gode	10	—	73 -	Sparet Proviant	35	—	48 -
				do. do. 1835/36	2	—	30 -
				Indleverede Kreditsedler 1835/36	7	—	65 -
	204	Rbd.	6 Sk.		204	Rbd.	6 Sk.[5])

[1]) Dir. til Olrik $^{15}/_5$-1847. G.H.A. Grl. Kopibog 26 S. 391.

[2]) Dir. til Direktionen for Fattigvæsenet i København $^7/_1$-1840 og $^{13}/_3$-1841. G.H.A. Indenlandsk Kopibog O.

[3]) Fasting til Dir. $^{10}/_9$-1840. G.H.A. Breve N.G. 1840.

[4]) Holbøll til Dir. $^{18}/_7$-1840. G.H.A. Breve S.G. 1840.

[5]) Afregning $^{31}/_{12}$-1835 (ad H. M. Fleischer til Dir. $^{11}/_8$-1836). G.H.A. Breve N.G. 1836.

Af Oversigten fremgaar, at der har været ydet et Forskud paa et halvt Aars Løn ved Udrejsen, og at det meste af Lønnen er anvendt til Køb af Varer ved Kolonien. Paa den anden Side ser vi af Indtægtssiden, at der er opsparet betydelige Mængder Proviant. Dette maa vel forstaas i Forbindelse med Deputatets meget ensidige Spiseseddel.

Det gifte Mandskab, der boede i grønlandske Huse, havde Ret til at faa $^1/_8$ Ballie Spæk om Ugen paa Gageregning til Indhandlingsprisen. Der var i Begyndelsen af 1830erne Bestræbelser for at faa dette nedsat; men Holbøll hævdede, at den tilladte $^1/_8$ Ballie maatte antages at medgaa i koldt Vejr[1]). Ved Udstederne er der antagelig brugt ikke saa lidt af det kostbare Spæk til Opvarmning og Belysning af Boligerne. Købmand Wolff ved Julianehaab foreslog derfor i 1833 for at modvirke dette, at der udsendtes Kakkelovne (eller Grydeovne) til Udstederne Sydprøven og Nordprøven[2]).

Ved Siden af den kontante Løn havde Mandskabet særlig i de sydgrønlandske Kolonidistrikter Mulighed for at opnaa Ekstraindtægter gennem Garnfangsten, hvilket skal blive nærmere omtalt i Forbindelse med denne.

Ud over Instruksens almindelige Vejledning var der ikke truffet Bestemmelser om det daglige Arbejde og Ledelsen deraf. Ved de enkelte Kolonier udførtes det paa den Maade, som Købmanden i det enkelte Tilfælde ønskede. Inspektør Fasting var ikke tilfreds med dette. Med særligt Henblik paa Formændene og Baadsførerne udtalte han, at ». . . enkelte af D'hrr Bestyrere ved en Formand synes blot at have tænkt sig det Organ, hvorigjennem de uddele deres Ordre og ved Føreren af et Fartøi ikkun den Person, der modtager Breve og Pakker til de andre Etablissementer . . .«, og om de Nationale og de lejede Grønlændere skriver han, at de »formedelst den Lemfældighed, hvormed de Indfødte almindeligviis behandles, synes at have anmasset sig en Selvraadighed, hvortil de i deres indbildte Klogskab troe sig berettigede, men som i sine Følger let kan blive saare farlig . . .«. Han udstedte derfor i 1833 nærmere Instrukser om disses Arbejde.

Formændenes Opgave skulde være efter Bestyrernes Anvisning at lede det daglige Arbejde, herunder ogsaa Haandværkernes Arbejde, naar de ikke var beskæftigede i deres Fag. Formændene skulde være rede til at udføre det vanskeligste Arbejde, og de skulde tillige overfor Bestyreren være ansvarlige for de anvendte Materialer og Redskaber. Endelig skulde de holde Justits mellem Mandskabet og foregaa dette med et godt Eksempel.

Baadsførerne havde det fulde Ansvar for alt om Bord i de dem

[1]) Holbøll til Kmd. Lassen (Holsteinsborg) $^3/_5$-1832. G.H.A. S.G. Inspektorats Embedskorrespondance (Kopi) 1832.

[2]) Kmd. Wolff (Julianehaab) til Dir. $^{12}/_7$-1833. G.H.A. Breve S.G. 1833.

betroede Baade og havde Kommandoen over alle ombordværende, men skulde udtrykkelig rette sig efter de Ordrer, der gaves dem af den Bestyrer, i hvis Havn Baaden laa. Det hedder: »Saasnart Fartøiet er expederet ved et Sted, nytter det den første Leilighed til at fortsætte Reisen eller gaae hjem; og den Fører, som befindes ikke at have benyttet Leiligheden, og ikke at have villet lystre de ham af det fremmede Steds Bestyrer givne Ordrer i Almindelighed og om Afreisen i Særdeleshed, eller, hvad der oftere skeer paa Togter, at have forsinket disse ved Omflakken paa Øerne osv. vil blive at straffe enten paa Kroppen eller paa Pungen, efter Sagens Omstændigheder og Bestyrerens eller Inspecteurens nærmere Kjendelse«.

Naar Fasting udstedte disse strenge Bestemmelser, skyldtes det, at han selv paa sine Rejser havde gjort forskellige ubehagelige Erfaringer. Han slutter sit Cirkulære: »Idet jeg sluttelig ugjerne bemærker: at Ritenbenks Fartøier altid ere mindre rene end de andre Etablissementers, at in specie det Fartøi, som befordrede mig til Jacobshavn, var saa skident, at man ikke kunde sidde paa Tofterne, at Chirurg Lytzen og jeg maatte ligge i Fjøren ved Jacobshavn fra Kl. 11 til $12^1/_2$ om Natten, inden det behagede Coloniens Mandskab at komme os til Hjælp i Mørket, uagtet vi lige fra Nordre Næs stadigen havde signaliseret med Affyringen af et Gevær, og uagtet Grønlænderne, endog inden vi naaede Land, havde raabt fra Husene, og at netop en leiet Grønlænders Selvraadighed fra denne Colonie var Skyld i, at vi nær havde sat Livet til udenfor Claushavn, — saa troer jeg dog, at saadant meest er Formændenes og Baadsførernes Skyld, idet de deels ikke selv ere ordentlige og paapasselige, og deels ikke vide at sætte sig i den behørige Respect hos deres underhavende Mandskab, af hvem de vel endog stundom ere afhængige«[1]).

For en anden Gruppe af Mandskabet, Kokkene, findes der fra 1834 et Forslag fra Holbøll om Indførelse af et særligt Reglement. Efter dette skulde Arbejdstiden være fra $5^1/_2$ Morgen til 6 Aften med en Fritid paa 1 à 2 Timer, naar Maden var færdig. Hvis Kokken skulde arbejde om Aftenen, burde han have særlig Betaling, og om Søndagen maatte det øvrige Mandskab efter Tur forrette Køkkentjeneste[2]).

Paa de omtalte Betingelser kunde det være vanskeligt nok at faa de fornødne Folk[3]), og det hændte ikke sjældent, at de antagne var saa ringe, at de efter ganske kort Tid maatte sendes hjem som uduelige. Direktionen skriver i 1827 om det menige Mandskab: »Det er en bekiendt Sag og trænger ikke til Beviis, at af de Personer, der findes villige til at lade dem engagere som Colonister, er Fleertallet ryggesløse Men-

[1]) Cirkulære fra Fasting $^{27}/_{10}$-1833. G.H.A. N.G. Inspektorats Embedskorrespondance (Kopi) 1834.

[2]) Holbøll til Dir. $^{27}/_{6}$-1834. G.H.A. Breve S.G. 1834.

[3]) Se f. Eks. Dir. til RK $^{28}/_{3}$-1844. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.

nesker, der ikke vide paa anden Maade at forskaffe sig Livets Ophold«[1]). Inspektør Fasting, der ikke synes at nære Betænkeligheder ved kraftige Udtryk, konstaterer de uheldige Forhold i en Skrivelse i 1834 og skriver videre: »Derhos ere de fleste, som tage Tjeneste i Landet, gierne saadanne Mennesker, som paa Grund af Drikfældighed og andre Feil ikke kunne erhverve Livets Ophold hiemme. At slige Mennesker ikke kunne virke velgjørende, men tvertimod ved deres Exempel maa virke skadeligt paa Grønlænderne, er indlysende; og at de heller ikke have nogen god Indflydelse paa de enkelte skikkelige Mennesker, som paa Grund af deres Ukjendskab til Landet og af Mangel paa øieblikkelig Fortjeneste tye hertil, er neppe nogen Tvivl underkastet . . .«. For at faa bedre Folk foreslog Fasting, at man paa samme Maade som for det vestindiske Mandskab gennemførte en Fritagelse for Værnepligten, saa at de paagældende kunde komme til Grønland i en yngre Alder[2]). Dette Forslag afvistes dog baade af Admiralitetet og Direktionen, der vel indrømmede, at det udsendte Mandskab ofte var ringe, men mente, at Folkene ikke sjældent blev bedre efter at være kommet til Grønland, hvor Adgangen til Brændevin var stærkt begrænset[3]).

Den disciplinære Straffemyndighed laa hos Inspektøren eller eventuelt hos en Domstol ved de enkelte Kolonier bestaaende af de ledende Danske[4]). Som Eksempel paa de idømte Straffe kan fra Nordgrønlands Straffeprotokol for 1833 nævnes, at en Tømmermand ved Jakobshavn for respektstridig Opførsel mod Inspektøren blev idømt 15 Slag Tamp, samt at en Matros ved Ritenbenk for Opsætsighed mod Assistenten mistede sin Brændevinsration i 14 Dage[5]). I 1843 oplystes det, at en Matros efter Inspektørens Dom for begaaet Tyveri fik 27 Slag Tamp under hejst Flag[6]).

Det er forstaaeligt, at man paa Grund af Vanskelighederne med det danske Mandskab ofte antog Blandinger, som dels var nærmere knyttet til Handelen og dels ofte var uegnede til egentligt grønlandsk Erhverv, ligesom de ikke altid var vant til den grønlandske Levemaade. Disses Antagelsesbetingelser var dog væsentlig ringere end det danske Mandskabs, idet den kontante Løn normalt var 20—40 Rbd. aarligt, medens det tilstaaede Kostdeputat gav mindre af de dyrere Spisevarer.

Mange Blandinger var ikke oplært til grønlandsk Erhverv og blev derfor let Driverter ved Kolonien, hvis de ikke antoges i Handelens

---

[1]) Dir. til MK $^{21}/_{3}$-1827. G.H.A. Indenlandsk Kopibog K. S. 443.

[2]) Inspektør Fasting til RK $^{18}/_{7}$-1834. RK Grl. Sager. Journal E. Bilag til Nr. 205.

[3]) Adm. og Komm.koll. til RK $^{14}/_{5}$-1835 og Dir. til RK $^{10}/_{4}$-1835. Ibidem.

[4]) Instruksen af 1782, 12. Post. Bobé: Dipl. Groenl. S. 384 f.

[5]) Udskrift af N.G. Straffeprotokol 1833. G.H.A. Breve N.G. 1833.

[6]) Udskrift af N.G. Straffeprotokol 1844. G.H.A. Breve N.G. 1844.

Tjeneste. Man ser derfor i nogle Tilfælde, at Myndighederne var direkte interesseret i deres Ansættelse, som da FASTING i 1833 antog Kirurg LERCHS Søn i Handelens Tjeneste, skønt man egentlig ikke havde Brug for ham[1]).

Ogsaa HOLBØLL vilde gerne gøre noget for Blandingerne og erkendte, at der var mange dygtige Folk i denne Gruppe (som f. Eks. Dalagerne og KLEIST ved Julianehaab). Det var ganske vist vanskeligt at finde Blandinger, der kunde regne; men nogle var dog velegnede som Udliggere og kunde være langt at foretrække for en ukyndig og med Landet lidet bekendt Assistent[2]).

Det var med de lave Lønninger heller ikke altid let at faa velegnede Grønlændere og Blandinger i Tjenesten. Man ser saaledes, at de ved Egedesminde ansatte Nationale hjemsender et Andragende om Lønforhøjelse og begrunder dette med, at de maa forrette det samme Arbejde som de Danske, og at den beskedne Proviant, der tilstaas dem, under de lange Rejser maa anvendes til Familiens Underhold eller foræres til Grønlænderne rundt om ved Bopladserne, for at de kan faa Tøjet tørret undervejs[3]). Handelsdirektionen var dog i Almindelighed ikke tilbøjelig til nogen generel Lønforhøjelse; derimod gaves der baade faste og midlertidige Ducører som til det danske Mandskab.

Grønlænderne var som bekendt i Almindelighed ikke underkastede den danske Lovgivning; men naar enkelte Nationale antoges i Handelens Tjeneste opstod naturligt Spørgsmaalet om disses Retsstilling, d. v. s. om de faldt ind under de almindelige danske Love, for saa vidt angik Forhold, der ikke omhandledes i Instruksen af 1782. Dette Spørgsmaal forelagdes for Danske Kancelli, der resolverede, at alle i Handelens og Missionens Tjeneste staaende Grønlændere og Blandinger var undergivet de samme Love, som gjaldt for det danske Mandskab[4]).

Som foran nævnt ydedes en væsentlig Del af Lønnen til saavel Overbetjente som Mandskab i Form af Kostdeputater. Vi gengiver i Tabel 5 de Kostdeputater, der aarligt tilkom de forskellige Grupper.

Man ser af Tabellen, at Kosten var i høj Grad ensformig og i stor Udstrækning bestod af saltet Kød og Brød, saaledes at man forstaar, at de Danske har været stærkt udsat for Skørbug. Forskellen mellem Over- og Underbetjente bestod dels i, at de første fik større Kvantiteter og f. Eks. Skonrogger i Stedet for Brød, dels i Overbetjentenes større Adgang til at faa Ekstraproviant udsendt som Kommissionsgods.

---

[1]) Hovedindberetning N.G. 1832/33. FASTING til Dir. $^{5}/_{9}$-1833. G.H.A. Breve N.G. 1833.

[2]) HOLBØLL til Dir. $^{22}/_{7}$-1831. G.H.A. Breve S.G. 1831.

[3]) Ansøgning til Dir. $^{11}/_{8}$-1832. G.H.A. Breve N.G. 1832.

[4]) RK til Dir. $^{1}/_{11}$-1828 (vedlagt findes Afskrift af Danske Kancelli til MK $^{11}/_{10}$-1828). G.H.A. Bilag til Ref. Res. Prot. 1828 UU Nr. 731.

Tabel 5. Deputater (1834)[1]).

	Flæsk Lpd-Pd-Lod	Saltet Oksekød Lpd-Pd-Lod	Smør Lpd-Pd-Lod	Tørfisk Lpd-Pd-Lod
Gift Overbetjent	6–11–17$^{3}/_{4}$	13– 0–18$^{2}/_{7}$	9–12–13$^{5}/_{7}$	6– 8–9$^{1}/_{7}$
Ugift —	5– 0–21$^{1}/_{14}$	9–12–13$^{5}/_{7}$	7– 5–10$^{2}/_{7}$	4–14–6$^{6}/_{7}$
Ordinær Mand	3– 5–24$^{5}/_{7}$	6– 8– 9$^{1}/_{7}$	4–14– 6$^{6}/_{7}$	3– 4–4$^{4}/_{7}$
National	3– 5–24$^{5}/_{7}$	6– 8– 9$^{1}/_{7}$	2– 7– 3$^{3}/_{7}$	—
Pensionist	1–10–28$^{5}/_{14}$	3– 4– 4$^{4}/_{7}$	2– 7– 3$^{3}/_{7}$	—

	Ærter Tdr-Skp-Otk	Gryn Tdr-Skp-Otk	Skonrogger Pd.	Haardt Brød Pd
Gift Overbetjent	0–6–4$^{1}/_{7}$	1–5–0$^{2}/_{7}$	547$^{1}/_{2}$	—
Ugift —	0–4–2$^{16}/_{21}$	1–0–5$^{11}/_{21}$	365	—
Ordinær Mand	0–4–2$^{16}/_{21}$	0–8–5$^{11}/_{21}$	—	365
National	0–4–2$^{16}/_{21}$	0–8–5$^{11}/_{21}$	—	365
Pensionist	0–4–2$^{16}/_{21}$	1–0–5$^{11}/_{21}$	—	365

	Malt Tdr-Skp-Otk	Humle Pd-Lod
Gift Overbetjent	3–2–0$^{4}/_{7}$	9–24$^{6}/_{7}$
Ugift —	2–1–3$^{1}/_{21}$	6–16$^{4}/_{7}$
Ordinær Mand	2–1–3$^{1}/_{21}$	6–16$^{4}/_{7}$
National	1–0–5$^{11}/_{21}$	3– 8$^{2}/_{7}$
Pensionist	—	—

Værdien af Kostdeputaterne ændredes naturligvis med de varierende Priser. Som Middelpris for 1842/46 beregnedes Værdien af Kostdeputatet for en gift Overbetjent til 200 Rbd. 30 Sk.; i 1852/53 blev de samme Kvanta beregnet til 233 Rbd. 64 Sk. For en ugift beregnedes Værdien 1842/46 til 142 Rbd. 78 Sk., men i 1852/53 til 165 Rbd. 67 Sk. Værdien af et ordinært Mandsdeputat var i 1842 beregnet til 108 Rbd. 9 Sk., i 1852/53 til 137 Rbd. 22 Sk. National-Deputatet kostede i 1842 i alt 82 Rbd. 84 Sk., i 1852/53 104 Rbd. 91 Sk.[2]).

Det er ejendommeligt, at medens de gifte Overbetjente fik en større Ration end de ugifte, gælder det samme ikke om Mandskabet. Naar Underbetjentene var grønlandsk gift, var Kosten til Familien Handelen uvedkommende, og denne maatte skaffes enten gennem Konens grønlandske Familie eller ved Tuskhandel med, hvad de paagældende havde til Raadighed. I 1852 foreslog Inspektør Olrik, at der gaves

[1]) G. H. A. Pakke mrk. »Middelpriser 1824—35«.

[2]) G. H. A. Pakker mrk. »Oversyn til Statsregnskabet«, »Missionen 1855—57 m. m.« (Inspektørerne); JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 299.

det gifte Mandskab et Tillæg af $^1/_2$ ordinær Mands Deputat af Ærter, Gryn og Brød, idet det var de dygtigste, der fik Tilladelse til at gifte sig. Direktionen anslog dette til for det danske Mandskab at ville koste ca. 2000 Rbd. om Aaret, men lovede at ville have Sagen i velvillig Erindring[1]).

Kvaliteterne af de udsendte Fødevarer skulde efter de Pakhusforvalteren foreskrevne Betingelser være prima. Dette har dog antagelig ikke altid været Tilfældet at dømme efter de mange Klager, der indkom fra Grønland. Man maa her huske, at nye Forsyninger kun kunde sendes een Gang om Aaret, og at der var strenge Ordrer om, at den nye Proviant ikke maatte bruges, før de gamle Beholdninger var opbrugt, hvilket betød saa meget mere, som man ved alle Kolonierne var nødt til at have betydelige Ekstrabeholdninger af Hensyn til Risikoen for Skibsforlis.

I 1833 skrev Inspektør Fasting til Direktionen, at Flæsket i flere Aar havde været af ringe Kvalitet, idet det mest bestod af Ben og Skanker. Folkene havde fundet sig heri undtagen ved Ritenbenk, hvor Bestyreren udsøgte sig det fedeste og bedste og lod Folkene faa alt, hvad der var Ben og Svær; han havde dog nu forpligtet sig til at dele med Folkene efter Tønder. Inspektøren havde tilladt, at det ringeste Flæsk solgtes til halv Pris, og hjemsendte en Tønde heraf til Eftersyn[2]). Direktionen svarede imidlertid, at det hjemsendte var befundet at være godt. Hertil bemærkede Fasting, at en Tønde Flæsk paa 11 Lispund, hvilket svarede til Vægten paa et almindeligt Svin, næppe kunde kaldes god, naar den indeholdt 6—8 smaa Skanker og lige saa mange Bove, hvoraf een endog kun vejede $3^1/_8$ Pund[3]). I 1843 klagede Holbøll over, at medens det i Lage udsendte røgede Flæsk var fuldkomment frisk ved Modtagelsen, var det i Salt udsendte som sædvanligt harsk[4]). I 1844 skriver Bestyrer Arntz ved Egedesminde, at der var udsendt alt for meget Oksekød; det var magert og haardt og vilde først kunne forbruges i Løbet af nogle Aar, og det vilde blive slettere ved at staa[5]). I 1846 nævner Holbøll, at Hvedemelet som sædvanlig ikke var af synderlig god Kvalitet, Skonroggerne med Undtagelse af enkelte Fade af maadelig Beskaffenhed; Gryn og Ærter samt groft Rugbrød var derimod af udmærket Kvalitet[6]). Meget uheldigt har det været, naar de udsendte Provisioner som i et Tilfælde ved Upernavik blev taget i Brug straks ved Modtagelsen, idet Resultatet blev, at de gamle Be-

[1]) Olrik til Dir. $^{21}/_1$-1852, Dir. til Olrik $^{10}/_4$-1852 (Koncept). G.H.A. Breve N.G. 1851.

[2]) Fasting til Dir. $^{26}/_7$-1833. G.H.A. Breve N.G. 1833.

[3]) Fasting til Dir. $^{26}/_8$-1834. G.H.A. Breve N.G. 1834.

[4]) Holbøll til Dir. $^{25}/_{11}$-1843. G.H.A. Breve S.G. 1843.

[5]) Kmd. Arntz (Egedesminde) til Dir. $^{22}/_8$-1844. G.H.A. Breve N.G. 1844.

[6]) Holbøll til Dir. $^{19}/_9$-1846. G.H.A. Breve S.G. 1846.

holdninger efterhaanden maatte kasseres. Direktionen gjorde derfor opmærksom paa, at saadan Kassation maatte erstattes af Bestyreren[1]).

Ved Julianehaab var der ikke ringe Utilfredshed med Smørret, idet man her havde Mulighed for at sammenligne med Smør fremstillet i selve Distriktet f. Eks. hos Landbrugerne ved Igaliko. Hertil kom, at det paa Grund af de vanskelige Besejlingsforhold var bestemt, at denne Koloni, naar Skibet gik fra Landet, skulde have Proviant for fulde to Aar; naar man desuden var forpligtet til at bruge det ældste først, kunde det Smør, der var til Disposition, jo ikke være særlig friskt. Udsendelsen af Deputaterne kunde ogsaa give Anledning til lokale Stridigheder, som naar Købmanden ved Julianehaab skriver om Missionæren, at han altid klagede, naar han ikke fik Lov at vælge først[2]).

Man skulde tro, at den salte og hengemte Kost vilde bevirke, at mange af de Danske fik Skørbug. Dette var dog som Regel ikke Tilfældet, idet den friske grønlandske Proviant dannede en Modvægt. En Undtagelse danner dog den meget haarde Vinter 1843/44, hvor grønlandsk Proviant næppe var til at opdrive, og hvor ogsaa mange Kolonister kom til at lide af den frygtede Sygdom[3]).

Et af de vanskeligste Problemer ved Kosten var Brødforsyningen. Efter Deputatet tilkom der Betjentene Skonrogger og haardt Brød, og disse Brødsorter udhandledes ogsaa i nogen Grad til Grønlænderne. Da den stigende Udsending af Brød lagde Beslag paa en væsentlig Del af det sparsomme Skibsrum, og da Handelen led betydelige Tab ved, at Brødets Kvalitet forringedes under Transporten, besluttede Direktionen i 1829 at udsende godt østersøisk Rugmel, og der blev givet Ordre til at foretage Brødbagning ved alle Kolonierne. Overbetjentene vilde herved faa blødt Brød i 14 Dage og Mandskabet i 7 Dage om Maaneden[4]). Denne Reform vakte straks Tilfredshed[5]); men efter nogle Aars Forløb berettede Fasting, at Sagen ikke mere havde almindelig Interesse. Der var Mangel paa Brændsel, og Bagerovnene havde vist sig at være af en saa daarlig Konstruktion, at man ikke var i Stand til regelmæssigt at opnaa en god Brødkvalitet[6]). Hensigten med Bagningen opnaaedes heller ikke, idet Direktionen i 1836 beklagede sig over, at der trods Bagningen ved Rekvisitionerne var lagt Beslag paa 88 Kommercelæster til Brød og Mel alene til Sydgrønland. Da Handelen tabte ca. 50 % af Takstprisen ved Udsendelsen af Brød, indskærpede man den størst

[1]) Dir. til Olrik $^{17}/_{5}$-1847. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 397.

[2]) Holbøll til Dir. $^{30}/_{6}$-1830. G.H.A. Breve S.G. 1830.

[3]) Konst. Insp. Møller til RK $^{6}/_{10}$-1844. G.H.A. Breve N.G. 1844.

[4]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{2}/_{4}$-1829. G.H.A. Grl. Kopibog 21. S. 1 ff.

[5]) Se f. Eks. Kmd. Kall (Holsteinsborg) til Dir. $^{8}/_{9}$-1829. G. H. A. Breve S.G. 1829.

[6]) Hovedindberetning N.G. 1832/33. Fasting til Dir. $^{5}/_{9}$-1833. G.H.A. Breve N.G. 1833.

mulige Økonomi og paalagde Overbetjentene at bekæmpe Ødselhed i Brødforbruget[1]).

Til Opmuntring ved den ensformige Kost var der tilstaaet Mandskabet en Ration Brændevin. Ved sin Ankomst til Landet bemærkede Fasting, at ikke hele Underbetjentenes Ration udleveredes til disse, og han bestemte derfor i 1829, at dette skulde ske for Fremtiden, for at ikke Købmændene skulde faa fri Raadighed over en større Del af Udsendingen[2]). Denne Indskrænkning i Købmændenes Myndighed kunde Direktionen ikke anerkende, for saa vidt som Mandskabets faste Ration derved blev overskredet; i øvrigt udtalte den sin Beklagelse af, at der skete Misbrug med Brændevinen; det hedder saaledes: »Det har været os paafaldende at læse at Herr Majoren har tilladt Assistent Bistrup paa Togtet med Galeasen Sælhunden til 6 Mand i 4 Uger at forbruge 1 Tde Brændeviin; thi dette udgjør jo over 4 Potter daglig, og skulde heri ikke ligge en Irring, f. Ex. at det har været et Anker istedet for den anførte Tde, da begribe vi ikke hvorledes Mandskabet har været skikket til Tjenesten paa Reisen«. Direktionen indskærpede derfor Reglerne for Brændevinsuddelingen. Der maatte ikke gives Brændevin til Grønlænderne undtagen ved Brandvagtning, særdeles anstrængende Arbejde og meget højtidelige Lejligheder. Mandskabet skulde have sin faste Ration (een Snaps = $^1/_{16}$ Pot daglig pr. Mand), og ingen maatte faa sin Ration for flere Dage paa een Gang. De dovne eller genstridige kunde som Straf frakendes deres Ret til at faa Brændevin for en kortere eller længere Tid. Der maatte ikke tildeles Overbetjentene Brændevin, idet disse selv skulde købe deres Forbrug af de dem tilstaaede Speceripenge. Kun Inspektøren havde to Tønder Brændevin til Repræsentation. Ud fra disse Bestemmelser opstillede Direktionen en Beregning over Fordelingen og Forbruget af den til Nordgrønland i 1830 udsendte Brændevin. Denne Beregning er gengivet i Tabel 6.

De strenge Regler har aabenbart vakt Modvilje og har ikke kunnet overholdes. Saaledes indberettede Købmand Fleischer ved Umanak, at han i 1833 imod Reglementet havde givet to Pensionister samme Brændevinsration som det øvrige Mandskab. Han skriver herom: »Tungt fandt ieg det at Manden der i 30 Aar og derover havde tient Handelen og nu for Svaghed var sat paa Pension, men dog efter sine Kræfter giorde Arbeidet med og mangen Gang giør den unge nylig udkomne Mand til Skamme ved sit Arbeide, skulle staae og see paa at ieg skiænkte det øvrige Mandskab, men selv intet faae, dette kunde ieg ikke beqvemme mig til . . .«[3]).

Fasting var meget utilfreds med, at Mandskabet kun maatte faa

[1]) Dir. til Holbøll $^{29}/_{11}$-1836. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N.
[2]) Fasting til Dir. $^{12}/_{5}$-1829 og $^{4}/_{5}$-1838. G.H.A. Breve N.G. 1829 og 1838.
[3]) Kmd. Fleischer (Umanak) til Dir. $^{11}/_{7}$-1833. G.H.A. Breve N.G. 1833.

Tabel 6. Beregning over Fordelingen og Forbruget af den i 1830 til Nordgrønland udsendte Brændevin.[1])

	Antal Underbetjente	Daglig $^1/_{16}$ Pot	Som ekstra	Svind	Ialt Potter	Udsendes Tdr.
Egedesminde	19	434	180	30	644	$5^1/_2$
Christianshaab.....	14	320	120	22	462	4
Jakobshavn	8	182	60	12	254	$2^1/_2$
Ritenbenk	14	320	360	34	714	7
Godhavn..... / Inspektøren	16	364	420 / 240	52	1075	9
Umanak	12	274	120	20	414	$3^1/_2$
Upernavik	10	228	60	14	302	$2^1/_2$
					3866	34

Pensionister ikke indbefattet i Beregningen.

$^1/_{16}$ Pot om Dagen og ønskede Rationen forhøjet til $^2/_{16}$ Pot, samtidig med at Købmændene fik mindre at raade over til Ekstrauddeling. Saafremt Direktionen ikke vilde udvide Mandskabets faste Tildeling, burde Udsendingen formindskes[2]). Det viste sig da ogsaa, at de strenge Regler ikke blev overholdt, idet man som Højtidsdage ikke som i Almindelighed alene regnede Kongens og Dronningens Fødselsdage samt Jul og Nytaar, men alle Almanakkens Helligdage. Bestyrerne gav desuden paa disse Dage indtil to Gange Ekstrabrændevin. Den eneste, der havde overholdt Reglerne, var Bestyrer Cortsen ved Upernavik, der i 1830/31 kun havde forbrugt $7^7/_{16}$ Potter, medens der ved Christianshaab var brugt 185 Potter og ved Ritenbenk 338 Potter til Ekstrauddeling[3]). I 1834 fik Købmand Rosing en Bøde paa 50 Rbd. for udenfor Rationen ved Godhavn at have udskænket 391 Potter Brændevin. Han beklagede sig over dette, idet han hævdede, at de 273 Potter var uddelt af Hvalfangerassistenten, der forestod hele Forsyningen til Mandskabet ved Hvalfangsten[4]).

I det store og hele holdtes Brændevinsforbruget imidlertid indenfor de fastlagte Rammer, og Klager over Misbrug høres i de følgende Aar forholdsvis sjældent. Dog kunde der, naar Skibene om Sommeren kom til Kolonierne fra Danmark, let komme en Del Spiritus i Land. I Midten af 1840erne klagedes der over, at der paa denne Maade var opstaaet Uordener[5]). Da dette gentoges, paalagdes det Skibsførerne, at der over-

[1]) Dir. til Fasting $^{13}/_4$-1830. G.H.A. Grl. Kopibog 21. S. 233 ff.
[2]) Fasting til Dir. $^4/_5$-1838. G.H.A. Breve N.G. 1838.
[3]) Dir. til Fasting $^{21}/_4$-1832. G.H.A. Grl. Kopibog 22. S. 67 ff.
[4]) Kmd. Rosing (Jakobshavn) til Dir. $^{14}/_8$-1834. G.H.A. Breve N.G. 1834.
[5]) Holbøll til Dir. $^{20}/_9$-1846. G.H.A. Breve S.G. 1847.

hovedet ingen Spititus maatte medføres i Skibene, og at Mandskabet inden Forhyringen skulde underrettes herom[1]).

En anden Kilde til ekstraordinært Spiritusforbrug var Overbetjentenes frie Adgang til at rekvirere Spiritus som Kommissionsgods. I 1847 skrev Direktionen til Inspektør Olrik, at Overbetjentene foruden Konjak og Rom sædvanligvis hver forlangte een Tønde Brændevin om Aaret, og spurgte, om en Begrænsning heri ikke kunde finde Sted[2]). Olrik svarede, at de store Rekvisitioner hovedsagelig skyldtes, at den tilstaaede Tara paa Brændevin var for lille i Forhold til Svindet, og at Betjentene ofte ved særligt haardt Arbejde, i ondt Vejr og ved højtidelige Lejligheder udskænkede Ekstrasnapse til Mandskabet af deres private Beholdninger. Han indrømmede dog, at det var en uheldig Praksis, at ogsaa Grønlænderne ved visse Lejligheder fik Brændevin, og navnlig naar det gjaldt Drenge paa 13—14 Aar, der havde deltaget i Hvalfangsten. Han havde derfor bestemt, at ingen Grønlænder under 20 Aar maatte faa Brændevin, men i Stedet skulde have Øl eller Brød. For at begrænse Forbruget foreslog han videre, at der hvert Aar kun udsendtes det strengt nødvendige[3]).

Holbøll mente heller ikke, at der fandt større Misbrug Sted, og vilde nødigt begrænse Overbetjentenes Frihed til at rekvirere, idet det var Skik og Brug at give Grønlænderne en Snaps, naar de bragte særlig meget Spæk, Forfriskninger til de Danske eller lignende[4]).

Mandskabets Interesse for Snapsene synes efterhaanden ogsaa at have været noget aftagende, og ikke faa opsparede deres Ration for at faa den erstattet i Kontanter[5]).

Til Belysning af Underbetjentenes daglige Liv skal det oplyses, at de ikke havde deres egne Værelser, men de ugifte boede i Koloniens Mandskabsstue, og Husholdningen var fælles. De gifte boede i grønlandske (eller de senere omtalte dansk-grønlandske) Huse og maa antages at have faaet deres Rationer udleveret; det samme gjaldt de Folk, der var spredt i Distrikterne som Udstedsbestyrere og lignende.

Det danske Mandskabs Forhold til de grønlandske Kvinder havde fra gammel Tid været Genstand for Direktionens Opmærksomhed. I Instruksen af 1782 var der truffet en Del Bestemmelser til at hindre Samkvemmet mellem Europæere og Grønlændere. Blandt andet var der et Forbud mod, at Mandskabet tog unge Grønlænderinder i Tjeneste. Denne Bestemmelse maatte flere Gange indskærpes, f. Eks. i 1848[6]).

[1]) Dir. til IM $^{5}/_{2}$-1850. G.H.A. Indenlandsk Kopibog R. S. 29.

[2]) Dir. til Olrik $^{18}/_{5}$-1847. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 402.

[3]) Olrik til Dir. $^{27}/_{8}$-1847. G.H.A. Breve N.G. 1848 (ad Olrik Nr. 43).

[4]) Holbøll til Dir. $^{2}/_{7}$-1847. G.H.A. Breve S.G. 1848.

[5]) Holbøll til Dir. $^{29}/_{11}$-1850. G.H.A. Breve S.G. 1851.

[6]) Instruksen 1. Post. § 3. Bobé: Dipl. Groenl. S. 366; Dir. til MK $^{30}/_{3}$-1848. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q.

Fra gammel Tid bestod der endvidere baade for Over- og Underbetjente et generelt Forbud mod Indgaaelse af Ægteskab uden Direktionens specielle Tilladelse. Overbetjentene kunde efter Instruksen af 1782 faa Tilladelse til at gifte sig med europæiske Kvinder eller Blandinger, Underbetjentene derimod kun med Blandinger[1]).

I 1828 gav Direktionen nærmere Bestemmelser, idet det stilledes Assistenterne i Udsigt at faa Tilladelse til at ægte europæiske Kvinder, naar de havde tjent tilfredsstillende i Grønland i to Aar. De bedste af Underbetjentene skulde stadig have Mulighed for at opnaa Tilladelse til at gifte sig med Blandinger[2]). Forbudet mod Overbetjentes Ægteskaber med indfødte indskærpedes i 1834[3]), hvilket Inspektør Fasting billigede. Da Købmand Petersen, der i øvrigt betegnedes som en fortjenstfuld Mand vilde »staae sit eget Vel imod« ved at gifte sig med en indfødt, indstillede Fasting, at en fornyet Begæring herom blev afslaaet, og beklagede meget, at Missionær Potter havde bestyrket ham i dette uheldbringende Forhold[4]). Den gamle Kirurg Lerch ved Claushavn anmodede i 1832 Direktionen om ved hans Død at tage sig af hans Tjenerinde og de med hende avlede Børn eller at tillade ham at indgaa Ægteskab med hende; begge Dele afsloges[5]); men da Lerch gentog Ansøgningerne, gav Direktionen Tilladelsen i 1835, under Forudsætning af at han sørgede for at gøre det befalede Indskud i Enkekassen. Hvis han døde inden Ægteskabets Indgaaelse, tilstodes der hans Tjenerinde for Assistance ved Tilberedelsen af Medikamenter halvt Mandsdeputat og 20 Rbd. om Aaret[6]). Inspektørens Velvilje ved at antage en Søn af Lerch i Handelens Tjeneste, skønt man ikke have Brug for ham, er tidligere omtalt.

Forholdene i Grønland var ikke lige behagelige for europæiske Kvinder at rejse ud til, og man forstaar derfor, at Ægteskabsproblemet i nogen Grad og for Underbetjentenes Vedkommende udelukkende maatte blive et Spørgsmaal om Forholdet til de grønlandske Kvinder. Der blev saaledes i 1825 og 1826 givet Tilladelse til Ægteskab til 3 Overbetjente og 11 Kolonister i Nordgrønland, og af disse blev 12 gift med Grønlænderinder. I det hele var Forbudet mod Indgaaelse af Ægteskab ikke af væsentlig Betydning; thi af 27 Overbetjente i hele Grønland var i 1827 de 15 gift eller Enkemænd, og af 97 danske Kolonister var 60 gift eller Enkemænd. Det synes derfor ejendommeligt, at Handelsdirek-

[1]) Instruksen 2. Post. § 1—4. Bobé: Dipl. Groenl. S. 367 f.

[2]) Dir. til Insp. Holbøll (Godhavn) $^{8}/_{5}$-1828. G. H. A. Grl. Kopibog 20. S. 392f.

[3]) Dir. til Insp. Fasting (Godhavn) $^{9}/_{5}$-1834. G. H. A. Grl. Kopibog 22. S. 260ff.

[4]) Fasting til Dir. $^{1}/_{9}$-1834. G. H. A. Breve N. G. 1834.

[5]) Dir. til Fasting $^{4}/_{5}$-1833, og til Lerch $^{11}/_{5}$-1833. G. H. A. Grl. Kopibog 22. S. 142 og 168.

[6]) Dir. til Fasting $^{4}/_{5}$-1835. G. H. A. Grl. Kopibog 22. S. 326 f.

tionen stadig strittede imod at faa Ægteskabsforbudet ophævet; men Begrundelsen herfor var, at man ikke vilde have Assistenter paa Prøve grønlandsk gift, idet man saa ikke mente at kunne slippe af med dem igen[1]).

Naar danske Underbetjente fik Tilladelse til at indgaa Ægteskab med indfødte Kvinder, maatte de forpligte sig til ikke at forlade Grønland. Dette havde, som Direktionen i 1848 indrømmede overfor Rentekammeret, ingen Hjemmel i Instruksen[2]), og man kunde i det hele ikke finde nogen Hjemmel, skønt denne Praksis havde været gældende i hvert Fald i 50 Aar. Den anvendte Fremgangsmaade var dog efter Direktionens Mening hensigtsmæssig, fordi Ægteskabstilladelsen kun blev givet til Personer, som man gerne vilde beholde. Naar de paagældende blev gamle og ikke kunde arbejde mere, var det Handelens Praksis at give dem en Understøttelse, som svarede til Forholdene paa Grønland[3]). Deres Enker havde man forlangt sikret ved tvungne Indskud i Enkekassen[4]).

Forbindelsen mellem Grønlænderinderne og det danske Mandskab gav dog Anledning til mange Klager fra Missionærernes Side. Missionskollegiet vilde principielt have Ægteskabsforbudet hævet, idet det ved at forhindre lovlige Forbindelser gav Anledning til Usædelighed og Ryggesløshed[5]). Handelsdirektionen henviste til Instruksens Bestemmelser og hævdede, at Forbudet næppe kunde have større Betydning, idet Ægteskabstilladelsen altid blev givet, naar Ansøgerne viste sig at være egnede til at leve i Grønland. Kun for uprøvede Assistenter og almindelige Arbejdsfolk havde det været nødvendigt at indskrænke Tilladelsen, da de let kunde falde Handelen til Byrde. Videre hedder det: »Stoffet til det Onde ligger hos de Indfødte selv. — Disse Naturmennesker ansee nemlig ikke Løsagtighed for nogen Last og forbinde følgelig heller ikke den Skam dermed som et cultiveret Folk erkiender. De følge ligefrem og uden Sky deres dyriske Lyster . . .«. Direktionen vilde gerne være med til at bekæmpe uheldige Forhold, hvilket i nogen Grad kunde ske ved, at der antoges flere indfødte i Handelens Tjeneste; men dette var dog vanskeligt, fordi der var saa faa egnede. Endvidere skyldtes de moralske Vanskeligheder til Dels de mange engelske Hvalfangere, og man bestræbte sig for at holde disses Forbindelse med Grønlænderne nede paa det mindst mulige[6]).

---

[1]) Dir. til MK $^{21}/_{3}$-1827. G.H.A. Indenlandsk Kopibog K. S. 437 ff.

[2]) Sml. dog Instruksen af 1782 12. Post. § 1. Bobé: Dipl. Groenl. S. 384.

[3]) Dir. til RK $^{17}/_{3}$-1848. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q. S. 171 f.

[4]) Instruksen af 1782, 2. Post. § 4. Bobé: Dipl. Groenl. S. 368.

[5]) MK til Dir. $^{10}/_{3}$-1827 (Afskrift ved Dir. til RK $^{20}/_{5}$-1829). RK Grl. Sager. Pakke mrk. »Diverse Breve og Dokumenter vedr. Grl. og den grl. Handel 1728—1849«.

[6]) Dir. til MK $^{21}/_{3}$-1827 (Afskrift). Ibidem.

Uoverensstemmelserne paa dette Punkt mellem Missionen og Handelen fortsattes dog i de følgende Aar. Som Eksempel kan nævnes, at Missionær Kjer ved Holsteinsborg udtalte sig meget nedsættende om Hvalfangerassistentens Forhold til et større Antal grønlandske Piger. Inspektør Holbøll indkaldte i denne Anledning Missionæren til Forhør som Vidne; men denne nægtede at møde, idet han hævdede kun at være underlagt Missionskollegiet, hvori han fik Medhold af Danske Kancelli[1]).

Som omtalt i det foregaaende var det ikke altid let at skaffe det fornødne danske Mandskab til Grønland, og de Folk. der udgik, var hyppigt et meget blandet Selskab. I det følgende er givet et Par Eksempler paa, baade hvor daarlige og hvor gode Elementer der kunde være blandt Mandskabet.

I 1842 hjemsendte Købmand Lassen ved Julianehaab en Mand, der havde tilstaaet at have begaaet et Mord i Danmark, efter at han var antaget som Kolonist for at udgaa til Grønland. I Tilslutning hertil skriver Lassen: »Det er nu forøvrigt min trængende Bøn, at jeg for Fremtiden maae blive forskaanet for danske Matroser der som alleroftest, ikke har meer af Mennesket end blot Skabningen, og kun altfor tit, ved umoralske Handlinger forarget den Indfødte, og nedbrudt Missionsvirksomheden her i Landet ... I min mangeaarige Betiennings-tid har jeg kun havt med meget faae danske Matroser at bestille, som jeg ikke med Tampen i Haanden har været nødsaget til at holde til sin Pligt. Den Nationale derimod er villig og ufortrøden, som Handelen desuden har lettere end den danske Mand, og altsaa bør forretrækkes, saalænge Man fra Hjemmet ikke formaaer at udsende moralske Mennesker; kan Man derimod udsende Matroser, der i deres Gjerninger viser at have Sands for Orden og Moralitet, da foretrækker jeg i saa Fald, vistnok den danske Mand for Nationalcolonisten«[2]).

Samtidig hjemsendte Inspektør Fasting en Tømmermand, der tidligere for to Mordforsøg var idømt livsvarigt Tugthus, og som nu havde begaaet Selvmordsforsøg i Grønland. Han skriver i denne Anledning: »Denne Sag i Foreening med den Omstændighed, at det oftere hændes, at Personer efter udstanden Straffetid oversendes til Landet, og at der endog for Øieblikket findes saadanne Personer i Landet, giver forøvrigt Anledning til, at jeg ved nærværende Leilighed tager mig den Frihed at foreslaae: at Inspectoratet ifremtiden underrettes om saadanne Personers vita anteacta, paa det der kan haves et vaagent Øie

[1]) Holbøll til Dir. $^{28}/_{7}$-1828 (med Bilag). G.H.A. Breve S.G. 1828; Dir. til RK $^{20}/_{5}$-1829. RK Grl. Sager. »Diverse Breve og Dokumenter vedr. Grl. og den grl. Handel 1728—1849«.

[2]) Kmd. Fr. Lassen (Julianehaab) til Dir. $^{29}/_{8}$-1842. G.H.A. Breve N.G. 1842.

med dem. Det være langt fra mig, at kalde Enhver, som overgaaer Straf, en Forbryder, eller at ansee ham for tabt for Samfundet. Tvertimod kan vistnok ofte et saadant Menneske forbedres, naar han kommer i en passende Virksomhed, og fjernes saa langt som mueligt baade fra Straffeanstalten og sine complicti; og Grønland er vist et passende Sted for slige forvildede Mennesker«[1]).

Disse mindre opmuntrende Udtalelser om Mandskabet bør dog ikke forlede nogen til at tro, at der ikke blandt det var mange redelige, pligtopfyldende Mænd, der med Iver gik op i den Opgave, de havde paataget sig. Inspektør FASTING var navnlig tilfreds med de to Underbetjente HANS CHRISTIANSEN og GRUNDEITZ, som han i en Indberetning omtaler paa følgende Maade:

»CHRISTIANSEN, hvem en Familietvist foranledigede til at forlade sin Stilling i Hjemmet som Skipper, kom til Godhavn i Aaret 1820 som simpel Matros; men udmærkede sig allerede dengang ved sin Opførsel og Adfærd i den Grad, at han af Inspecteuren i 1823 blev udsendt til at forestaae Indhandlingen ved Upernavik, der i lang Tid havde været nedlagt som Coloni, og ikkun blev besøgt af een af de paa Landet farende Skippere, som paa egen Haand indhandlede, hvad Grønlænderne ved Skibets Ankomst havde ved Haanden. Dette Districts Grønlændere vare dengang for det meste Hedninger og meget tilbøielige til Drab og Tyverie, samt stode i et saare ilde Ry hos deres Landsmænd. Her blev CHRISTIANSEN sendt op med et Par Mand for at begynde en stadig Handel; og han var heldig nok til at vinde de Indfødtes Agtelse og Tillid, som han stedse har været i uforstyrret Besiddelse af. Her var ingen Missionair; men CHRISTIANSEN ansatte en Læserinde, som han først selv lønnede, og siden, da hun fik Løn af Missionscollegiet, endnu gav noget af sin egen Lomme; og for at opmuntre Børnene, belønnede han ogsaa jevnligen de flittige ved smaae Gaver af Proviant og sligt paa egen Regning. Da Colonien paany blev etableret, blev han ansat som Formand og Baadsfører, og bestyrede til samme Tid som Udligger om Vinteren Landets nordligste Udsted Tessiursak, 20 Mile Norden for Upernavik ... Senere er han efterhaanden avanceret til Assistent med efterhaanden forbedrede Vilkaar, saa han nu har 2 pC. af Coloniens Production efter europæisk Priis, hvilket imidlertid ikkun er det Halve af de for Assistenten ved dette Sted bestemte Procenter og $^1/_2$ pCt. mindre, end de andre Colonieassistenter have.

GRUNDEITZ har tjent den Kongelige Handel i 32 Aar. ... Han havde bestandig saavel ved Omanak, som ved de andre Steder, hvor han havde været ansat, med Iver lagt sig efter Garnfangsten; men først i 1824 lykkedes det ham at erholde en Udliggerpost ved Forsøget Ekaresak. Dette Sted havde i længere Tid været besat af forskjellige

[1]) FASTING til Dir. $^1/_9$-1842. G.H.A. Breve N.G. 1842.

Garnbrugere, men uden Held; der indtraf endog Aaringer, hvori aldeles intet fangedes; og den høieste Production, det i dette Tidsrum har afgivet, var, saavidt min Kundskab strækker sig, ikkun 5 Tdr. Spæk. GRUNDEITZ derimod har, efter hvad hans Contrabøger udvise, i de 15 Aar han som Udligger har bestyret Stedet, af sin egen Garnfangst indleveret Skindene og Spækket af 17.000 Stk. Sælhunde, foruden hvad han i denne Aarerække har forbrugt af Spæk og Skind til sit Huus og sine egne og Familiens Klæder. ... Derhos besidder han ligesom CHRISTIANSEN Grønlændernes uindskrænkede Tillid og Agtelse, hvilken han ligeledes har vidst at forskaffe sig ved Flid og Redelighed. Der er derfor senere flyttet flere Familier til Ekaresak, saa at det nu ikke blot er et Garnsted, men tillige et Handelssted«.

FASTING omtaler derefter videre disse to Mænds Ædruelighed og den Opdragelse, de har givet deres Børn, og det Eksempel paa Orden og Renlighed i deres grønlandske Boliger, som de giver den indfødte Befolkning. Han indstiller dem derfor til at modtage Dannebrogsmændenes Hæderstegn for deres uegennyttige Iver og Virksomhed i deres lange Tjenestetid og for det gode Eksempel, de har givet baade Danske og Grønlændere[1]).

Direktionen erkendte de to Mænds udmærkede Arbejde for Handelen, men fandt, at de allerede var belønnede paa forskellige Maader, og fremhævede, at hvis de skulde have en ekstra Anerkendelse, »da vil der i Grønland findes flere iblandt den simple Classe af Tjenende, som ere ligesaa værdige dertil, endskjøndt man ogsaa har belønnet saadanne Mænd ved Forfremmelse, og Forøgelse i Indtægter, ligesom de endvidere, naar Alderen gjør dem utjenstdygtige, tilstaaes en til deres gode Forhold svarende Forsørgelse for deres øvrige Levetid. Vi holde os tillige overbeviste om at Folk af denne Classe, som formedels ægteskabelig Forbindelse med Grønlænderinder, have besluttet at ende deres Liv i et Land som Grønland, ikke alene finde sig vel tjente med at belønnes saaledes, naar de have gjort sig værdige dertil, men at de ogsaa sætte særdeles Priis paa at vide deres Fremtid sikkret, og vi troe derhos, at der ikke kan gives nogen kraftigere Spore for Andre, som ere i samme Stilling«[2]).

Selv om Direktionen saaledes ikke var synderlig villig til at gøre ekstraordinære Skridt for at belønne de dygtigste Underbetjente, lykkedes det dog Inspektørerne lejlighedsvis at opnaa mindre Fordele for dem. FASTINGS Efterfølger Løjtnant MØLLER indstillede saaledes i 1845 GRUNDEITZ til at faa Titel af Assistent, fordi han i 38 Aar havde tjent Handelen tro og gjort en stor Indsats for Garnfangstens Udvikling.

[1]) FASTING til RK $^{17}/_{9}$-1839. JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 338.

[2]) Dir. til RK $^{28}/_{4}$-1840. Ibidem. Om GRUNDEITZ se ogsaa RINK: Grønland I, 1. S. 123 f. og FUNCH: Syv Aar i Nordgrønland. Viborg. 1840. S. 62 f.

Han havde desuden gjort sig fortjent ved at tage sig af mange forældreløse Børn, som han havde opdraget til gode Fangere og udstyret med alt det nødvendige[1]). Direktionen gav GRUNDEITZ Prædikat af Underassistent, uden at han i den Anledning fik andre Indtægter[2]).

Der kan saaledes næppe være Tvivl om, at det danske Mandskab paa denne Tid var en broget Skare med heldige og uheldige Elementer blandet imellem hinanden. En Mand som Inspektør HOLBØLL var klar over dette Spørgsmaals store Betydning. Da Købmand LASSEN i 1844 havde foreslaaet at befolke Fjordene i Julianehaab med Islændinge, der skulde drive selvstændig Kvægavl, fraraadede HOLBØLL vel dette, men foreslog samtidig, at der skulde tages mange Islændinge i Handelens Tjeneste, idet han tilføjede, at disse, hvis de egnede sig for Grønland, muligvis senere kunde faa Lov til at nedsætte sig som Kvægavlere[3]). Senere da HOLBØLL nedskrev sine Erfaringer fra 30 Aars Virke i Grønland, skrev han om Mandskabet: »Man bør sørge for at forsyne Landet med dygtige Underbetjente, hvilket kan skee, ved at lønne disse bedre, end nu er Tilfældet. Allervigtigst er det at faae dygtige Islændere og Færøere til Landet; ikke at herved skulde menes en Colonisation af Grønland med disse Folkefærd, hvilket vilde være taabeligt, men man maa benytte enhver Leilighed til at antage saadanne Folk, naar de ere duelige, i Handelens Tjeneste og det paa gode Betingelser«[4]).

Ogsaa paa højere Sted forstod man Betydningen af, at der sendtes velegnede Folk til Grønland. Man var saaledes i Rentekammeret ikke tilfreds med, at Antagelserne skete ret tilfældigt blandt dem, der meldte sig, og ved Fastlæggelsen af Grønlands fremtidige Forhold i 1844 efter Forhandlingerne i den i 1835 nedsatte Kommission bestemtes det, at alle Pladserne kun skulde besættes efter Avertering. For at have Føling med Sagen forlangte Rentekammeret endvidere, at Direktionen vel skulde gøre Indstilling blandt dem, der meldte sig efter Averteringen, men forbeholdt sig selv at træffe den endelige Afgørelse[5]). Efter denne omhyggeligere Sortering hører man sjældnere Klager over, at det udsendte Mandskab var af en særlig ringe Kvalitet.

Som tidligere berørt var Handelsdirektionen inde paa Tanken om, at ansætte flere Grønlændere og Blandinger i Handelens Tjeneste for at undgaa Vanskelighederne med at skaffe velegnet dansk Mandskab.

---

[1]) Konst. Insp. Løjtnant MØLLER til Dir. $^{19}/_{4}$-1845. G.H.A. Breve N.G. 1844.

[2]) Dir. til Insp. N.G. $^{24}/_{5}$-1845. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 81 f.

[3]) HOLBØLL til RK $^{21}/_{12}$-1844 (Afskrift). G.H.A. Breve S.G. 1844.

[4]) RINK: Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende den Kongelige Grønlandske Handel. Kbh. 1856. S. 221; Originalen findes i IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1851«.

[5]) Allerunderdan. Forest. $^{5}/_{3}$-1844. Kgl. Resol. $^{6}/_{3}$-1844. RK Rel. Res. Prot. Dir. til RK $^{28}/_{3}$-1844. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.

Ogsaa Kommissionen af 1835 var inde paa dette, idet den udvirkede, at en Del unge Grønlændere nedsendtes til Danmark for at dygtiggøres til at overtage flere Stillinger i Grønland. Inspektør Holbøll billigede fuldt ud dette, for saa vidt de unge Grønlændere uddannedes til Lærere for deres Landsmænd; men naar Hensigten var at uddanne dem til at erstatte de danske Haandværkere, var han af en anden Mening, idet han i 1840 skriver: »Derimod antager jeg, at det ville være til stort Tab for Landet, om man ville danne disse unge Grønlændere til Professionister for ved disse giøre de danske Professionister overflødige; ikke alene fordi jeg maae antage, at de danske Professionister, især Tømmermænd og Smedde, altid ere langt [mere] duelige end man kan vente de Nationale grønlandske ville blive, men især fordi man herved taber den Vexelomgang, mellem danske Underbetiente og Grønlændere, hvilken hidtil har havt en saa gavnlig Indflydelse; thi man maae vel bemærke, at man i Sydgrønland i det Høieste behøver 16 à 20 Professionister, og af disse er alt flere Indfødte; de faae Poste, som endnu ere besatte af Danske ville snart blive besatte af Grønlændere; og den danske Haandværksklasse ganske udelukket fra Grønland, uagtet man blandt disse kan faae og har faaet Individuer antagne i Tienesten, der ei alene ere saa duelige i deres Profession at man aldrig kan vente at faae en Grønlænder oplært i saa kort Tid, som de kunne være hiemme i Lære, men agtværdige i enhver Henseende«[1]).

Der antoges imidlertid ikke faa Grønlændere og Blandinger i Handelens Tjeneste. Dette havde dog den Ulempe, at det grønlandske Mandskabs Børn ofte ikke blev oplært til grønlandsk Erhverv og saaledes var daarligt stillet, hvis de ikke kunde tages i Koloniens Tjeneste. Et Eksempel omtales i 1844 af den i Nordgrønland konstituerede Inspektør Møller: »National Matros Jakob Storck ved Egedesminde; 50 Aar gl. har tjent i 27 Aar, og har nu 44 Rdr. aarl. Løn. Han har været en flink Baadsfører og en villig og dygtig Arbeider, ligesom han alt længe har drevet Garnbrug, saavidt Leiligheden tillod det. Nu begynder han at blive affældig og har desuden en temmelig stor Familie, hvoriblandt navnlig 3 voxne Sønner, som gaae ved Colonien uden nogensinde at røre sig til det Mindste. Dersom Faderen blev pensioneret og flyttet til et Udsted, tvivler jeg ikke om at han jo vilde blive en driftig Garnbruger og at Sønnerne saaledes med det samme vilde komme i Virksomhed«[2]).

Det nationale Mandskab fik som det danske en Understøttelse ved indtrædende Alderdom. Derimod var Enkernes Stilling mere usikker.

[1]) Holbøll til Kommissionen af 1835 $^{24}/_{7}$-1840. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Liste over Indstillinger til Pension, Insp. Møller til Dir. $^{27}/_{9}$-1844. G. H. A. Breve N. G. 1844.

I sidste Instans kunde de vel falde tilbage paa en Understøttelse fra Hjælpekassen; men i hvert Fald HOLBØLL var interesseret i, at de paagældende, særlig naar de havde gode Indtægter som Garnbrugere, sikrede deres eventuelle Enker. Det lykkedes ham ogsaa at faa gennemført, at Nationale, der antoges i Handelens Tjeneste, skulde gøre Indskud i Livrente- og Forsørgelsesanstalten[1]).

Foruden de fastansatte Nationale antoges der ogsaa undertiden lejede til Ekstraarbejde ved Kolonierne, til Posttjeneste, Transport, Tranbrænding o. l. De lejede Grønlændere fik en kontant Løn og desuden nogen europæisk Proviant. Anvendelsen af lejede var dog ikke almindelig. Som Eksempel kan nævnes, at da der i 1842 kom to Huse fra det Kallske Etablissement til Godthaab, og det viste sig umuligt at rejse dem samme Aar med det disponible faste Mandskab, gav Inspektør HOLBØLL Tilladelse til, at der til Indsamling af Sten og Ler til Foden antoges 3—4 faste lejede, indtil Garnfangsten begyndte; disse maatte dog ikke beskæftiges med andet Koloniarbejde. Deres Løn blev 3 Rbd. maanedlig samt fuld Ration af Brød, Mel, Ærter og Gryn og halvt nationalt Deputat af Smør, Kød og Flæsk, men intet af de andre Provisioner[2]).

---

[1]) HOLBØLL til Dir. $^{29}/_{8}$-1849 og $^{20}/_{12}$-1850 m. fl. Skrivelser. G. H. A. Breve N. G. 1851.

[2]) HOLBØLL til Kmd. BISTRUP (Godthaab) $^{7}/_{7}$-1842. G. H. A. Breve S. G. 1842 (Afskrift ad BISTRUP til Dir. $^{12}/_{7}$-1842).

BESEJLINGEN

Den normale Besejling af Grønland fandt Sted med Handelens egne Skibe. Da der ikke var mange Hjælpemidler og kun meget mangelfulde Kort[1]), kom Sejladsen i det væsentlige til at hvile paa Besætningernes Erfaring. Det var derfor af stor Betydning, at der uddannedes en Stab af dygtige Skibsofficerer. Alligevel var Besejlingen meget farlig. Taage, Isfjelde og ukendte Skær kunde forvolde mange Skibes Forlis. Saaledes havde Handelen fra 1801 til 1817 mistet i alt fem Skibe (1801—1803—1803—1817—1817) alle medførende værdifulde Returladninger[2]). Derefter havde Sejladsen en meget heldig Periode, idet det næste Skibsforlis først indtraf i 1845.

Skibenes Førere og i stor Udstrækning ogsaa Mandskabet rekruteredes fra gammel Tid især fra Vesterhavsøerne (navnlig Før), fordi det havde været denne Del af Monarkiet, hvor Kendskabet til de grønlandske Farvande var størst, idet Besætningerne paa de hollandske og hamburgske Hvalfangere for en betydelig Del rekruteredes herfra[3]).

I Krigsaarene 1848—50 maatte Handelen i endnu større Udstrækning end sædvanligt søge Folk fra Vesterhavsøerne. Dens Søfolk var ganske vist fra gammel Tid sikret Fritagelse for Udskrivning til Søkrigstjeneste; men paa Grund af Orlogsflaadens store Krav paa Kongerigets Sømænd anmodede Marineministeriet Handelsdirektionen om at skaffe sig Besætninger fra Vesterhavsøerne, Norge og Sverige. Direktionen var meget utilfreds med denne Indskrænkning i sin Handlefrihed, der voldte en Del Vanskeligheder og forøgede Udgifterne; men

[1]) I 1850 oplyste Dir. overfor IM, at Handelens Skibsførere brugte følgende Kort: Et engelsk Kort med Paaskrift: »To Captains Parry and Buchan, Commanders of the Expeditions to Baffin Bay and Spitzbergen«, New Edition, Revised and Corrected (1833); Generalkort: »Grønland med Omgivelser« ifølge Graah m. f. 1832; Specialkort: »Den vestlige Kyst af Grønland fra 68°30′ til 73° N.B. af W. Graah, 1825«.

[2]) Se Læg ang. »Assurance af Betjentenes Procenter«. G.H.A. Breve N.G. 1848 (Konceptnr. 199).

[3]) Wanda Oesau: Schleswig-Holsteins Grönlandfahrt auf Walfischfang und Robbenschlag vom 17.—19. Jahrhundert. Glückst. 1937. S. 205 ff.

det lykkedes dog at komme igennem de vanskelige Aar uden større Afbræk[1]).

Omkring 1825 besejledes Grønland med 5—6 Skibe om Aaret. I 1826 sejlede saaledes »Hvalfisken« (105 Kommercelæster), »Navigationen« ($92^1/_2$ KL), »Sophie« ($136^1/_2$ KL), »Freden« ($92^1/_2$ KL), og det samme Aar anskaffede Skib »Disco« (124 KL), i alt $550^1/_2$ Kommercelæster, hvilket i Slutningen af 1820erne var tilstrækkeligt til Grønlands Forsyning[2]). Hvert Skib foretog normalt kun een Rejse aarligt til 2—3 Kolonier. Skibene afsejlede som Regel til Sydgrønland i Begyndelsen af April og til Nordgrønland i Slutningen af samme Maaned[3]). Hjemkomsten varierede efter Forholdene. Til Eksempel kan nævnes Aaret 1826, hvor »Hvalfisken« hjemkom den 31. Juli fra Julianehaab og Frederikshaab, »Navigationen« den 13. August fra Godthaab, Fiskenæsset og Frederikshaab, »Sophie« den 8. Oktober fra Sukkertoppen og Holsteinsborg, »Freden« den 13. Oktober fra Godhavn og Umanak og »Disco« den 19. Oktober fra Ritenbenk, Jakobshavn og Claushavn[4]). Selv om Skibene kom hjem saa tidligt som i Juli Maaned, blev de dog ikke udsendt paa ny Fart til Grønland samme Aar, men eventuelt benyttet til en Tur til Færøerne, der administreredes sammen med Grønland. Først fra Begyndelsen af 1850erne lod man den da nyanskaffede Brig »Baldur« foretage to Rejser til Grønland paa et enkelt Aar.

Nogle Aar kunde Sejladsen vanskeliggøres betydeligt af Isen. Saaledes skriver Inspektør Platou til Direktionen den 1. Juli 1825, at Isen ved Godthaab ligger saa langt til Søs, man kan se, hvilket forvolder betydelig Skade for Trafikken[5]). Omtrent paa samme Tid fortæller Skipper Peter Schwennesen om de mange Vanskeligheder, han paa Grund af Isen havde for at naa Fiskenæsset den 28. Maj. Derfra kom han den 12. Juni til Frederikshaab, hvor han efter Midten af Juni havde store Vanskeligheder med at komme videre til Julianehaab[6]).

Paa denne Maade havde de forskellige Kolonier normalt kun een Gang om Aaret Postforbindelse med Danmark. Der var dog hvert Aar

---

[1]) Se G.H.A. Pakke mrk. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.« (Udredninger og Forhyringer 1849—51) og IM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 375.

[2]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{25}/_{3}$-1827. G.H.A. Grl. Kopibog 20. S. 161. Størrelserne, der varierer en Del i forskellige Opgørelser, er her taget efter Dir. til RK $^{13}/_{7}$-1832. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M. S. 76. — I øvrigt findes en Fortegnelse over samtlige paa Grønlandsfarten benyttede Sejlskibe 1797—1926 i R. Tving: Træk af Grønlandsfartens Historie. Kbh. 1944 S. 54 ff., ligesom der i samme Bog findes en nærmere Beskrivelse af hvert enkelt af Handelens Skibe.

[3]) Dir. til RK $^{27}/_{3}$-1832. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M.

[4]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{25}/_{3}$-1827. G.H.A. Grl. Kopibog 20. S. 161.

[5]) Insp. Platou (Godthaab) til Dir. $^{1}/_{7}$-1825. G.H.A. Breve S.G. 1825.

[6]) Peter Schwennesen, Briggen Diana ved Frederikshaab, til Dirk $^{18}/_{6}$-1825. Ibidem.

fast Mulighed for at sende Breve til Nordgrønland med de engelske Hvalfangere, og saadanne sendtes i Februar Maaned via Konsulen i Leith[1]). Der var heller ikke nogen stor Korrespondance. Saaledes hjemsendtes i 1827 fra Frederikshaab 11 Breve og 3 Brevpakker til Direktionen, 2 Brevpakker til Revisionskontoret, 6 Breve til Embedsmænd ved Handelen, 7 private Breve og 1 Brevpakke til Herrnhuternes Agent i København[2]). Selvfølgelig var Korrespondancen med et Sted som Godthaab, hvor Inspektøren boede, betydeligt større.

Før Afsejlingen fra København krævedes der saavel af Mandskab som Passagerer Sundhedspapirer i Henhold til Plakaterne af $^{18}/_{5}$-1787 og $^{27}/_{5}$-1803. Hensigten var at skabe Sikkerhed mod, at smitsomme Sygdomme blev overført til Grønland.

Den samlede Besætning paa hvert Skib udgjorde varierende med Størrelsen og Sejlføringen ca 12—18 Mand. Til Eksempel kan nævnes, at den fulde Bemanding af den lille Brig »Lucinde« (80 KL) i 1849 bestod af 12 Mand, nemlig Kaptajn (V. F. Faltings), 2 Styrmænd, 1 Tømmermand, 1 Baadsmand, 4 Matroser, 1 Ungmand, 1 Dreng og 1 Kok[3]). Af Tabel 7 ses Skibenes Bemanding ved den her behandlede Periodes Slutning.

Tabel 7. Skibenes Bemanding 1851.[4])

	Baads-mænd	Tømmer-mænd	Kokke	Matroser	Ungmænd	Drenge
Hvalfisken	1	1	1	4	2	1
Egedesminde	1	1	1	4	1	1
Lucinde	1	1	1	4	1	1
Julianehaab	1	1	1	5	2	1
Godthaab	1	1	1	7	4	1
Peru	1	1	1	6	3	2
Mariane	1	1	1	3	2	1
Baldur	1	1	1	6	2	1
Neptunus	—	1	1	3	1	—
Hector	—	1	1	3	1	—
Havfruen	—	1	1	1	2	—

Flaaden fornyedes og udvidedes gradvis. I 1831 anskaffede Handelen et nyt Skib, Briggen »Egedesminde«[5]) (103$^{1}/_{2}$ KL), hvilket for-

[1]) Se f. Eks. Dir. til Holbøll $^{5}/_{2}$-1828. G. H. A. Grl. Kopibog 20. S. 355.

[2]) Kmd. Mathiesen (Frederikshaab) $^{10}/_{5}$-1827 og $^{28}/_{6}$-1827. G. H. A. Breve S. G. 1827.

[3]) V. F. Faltings $^{14}/_{4}$-1849. G. H. A. Pakke mrk. »Garnfangst S. G. 1831—36 m. m.«. Læg: »Forhyring af norske Søfolk 1849«.

[4]) Samme Pakke. Læg: »Udredningen 1851 vedkommende«.

[5]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{28}/_{3}$-1831. G. H. A. Grl. Kopibog 21. S. 297 f.

øgede Udgifterne en Del. For dette Aar opgjordes Besejlingsudgifterne til i alt 39.635 Rbd. rede Sølv, mest for »Sophie« med 8272 Rbd. og mindst for »Freden« og »Navigationen« med 5606 Rbd. for hver[1]), hvilket vil sige, at der er beregnet en Udgift af ca. 60 Rbd. pr. Kommercelæst. Skibenes Kapitalkonto var i 1833 46.331 Rbd.; højest stod det nye Skib. »Egedesminde«, der var bogført for 10.980 Rbd.[2]).

Skibenes Proviantering besørgedes af Skipperne, der fik 2 Rbd. Sedler ugentlig for hver Person paa Mandskabskost og 4 Rbd. for Kahytskost[3]). Desuden fik de Brændsel og havde den Fordel, at de ved Hjemkomsten kunde faa den tiloversblevne Proviant erstattet af Handelen[4]). Denne Provianteringsmaade var til betydelig Fordel for Skipperne og kunde naturligvis let føre til Misbrug. Inspektør Holbøll klagede da ogsaa over, at flere af Skipperne tog saa lidt Proviant med fra Danmark, at de maatte kompletere den fra de sparsomme Beholdninger ved Kolonierne. Han foreslog, at Handelen skulde overtage Provianteringen, idet han mente, at Mandskabet herved vilde blive bedre forplejet og Rejserne ofte kortere[5]). Direktionen holdt imidlertid fast ved det hævdvundne System.

En Specifikation af Skibsprovianten i Briggen »Hvalfisken« i 1830 skal gengives til Belysning af Kostforholdene om Bord. Den udgjorde: 6 Tdr. salt Oksekød, 30 Lispund røget Flæsk, $5^1/_2$ Tdr. Ærter, 4 Tdr. Bankebyggryn, 2 Skæpper Boghvedegryn, 2 Skæpper Havregryn, 700 ℔ Skonrogger, 1400 ℔ haardt Rugbrød, 7 Ankre Kornbrændevin, 8 Lispund Tørfisk, $3^1/_2$ Favne Bøgebrænde, 7 Lispund fint Hvedemel, 1 levende Gris, 4 Par smaa Høns, 8 Lispund Rugbrød, 2 Lispund haardt Hvedebrød, 6 Tdr. Kartofler, 10 Lispund fersk Kød og 2 Lispund Tællelys[6]).

Fra 1832 foreligger der Beretninger om en vanskelig Besejling af Julianehaab med Briggen »Hvalfisken«, og da denne Rejse yderligere bragte dramatiske Oplevelser, skal dens Hovedpunkter gengives paa Grundlag af Indberetninger dels fra Kaptajnen dels fra en Købmand, der var om Bord. Afrejsen fandt Sted den 31. Marts, og til at begynde

---

[1]) Dir. til RK $^{13}/_{7}$-1832. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M.

[2]) Generalbalance 1833. G.H.A. Bøgernes Afslutning.

[3]) I R. Tving: Træk af Grønlandsfartens Historie. Kbh. 1944. S. 151 findes anført et Kostreglement fra 1782, som antagelig i Hovedtrækkene har været gældende ogsaa for den her behandlede Periode.

[4]) Dir. til Generaltoldkammer og Kommercekollegiet $^{31}/_{7}$-1841. G.H.A. Indenlandsk Kopibog O.

[5]) Holbøll til Dir. $^{7}/_{9}$ og $^{20}/_{9}$-1846. G.H.A. Breve S.G. 1847; Dir. til Holbøll $^{15}/_{4}$-1847. Grl. Kopibog 26. S. 311.

[6]) Oversigt over Konsumptionsgodtgørelse $^{11}/_{12}$-1830. G.H.A. Bilag til Ref. Res. Prot. 1830. WW Nr. 1099.

med fulgtes »Hvalfisken« med »Navigationen« og »Egedesminde« samt et Skib til Færøerne. Efter at have passeret Lindesnæs skiltes Skibene; men paa den anden Side af Shetlandsøerne mødte man igen »Navigationen«, sammen med hvilken man paa Højde med Grønland traf Vraget af en engelsk Hvalfanger, der var havareret ved at løbe paa et Isbjerg. En stor Del af Besætningen bjergedes og fordeltes paa de to Skibe, hvor den blev plejet og forsynet med Tøj fra de danske Søfolk. I Davis-Strædet var der en Mængde Is, og man maatte helt op paa Højde med Fiskenæsset, inden man den 29. Maj naaede frem til Frederikshaab. Syd herfor laa Isen stadig tæt, og først den 15. Juni naaede Skibet med Nød og neppe til Arsut, hvor det foreløbig maatte blive liggende paa Grund af de spærrende Ismasser. Først efter et længere Ophold lykkedes det Skibet den 8. Juli at naa Julianehaab. Det har aabenbart ogsaa været vanskeligt at komme ud, idet Skibet endnu efter Midten af September laa ved Sydgrønland, og Hjemkomsten til København fandt først Sted den 14. Oktober[1]).

I sidste Halvdel af 1830erne, hvor Udsendingen blev forøget, dels fordi Indhandlingsprisen for Spæk forhøjedes, og dels fordi man begyndte at udsende nye Huse til Handelens gifte Mandskab og Grønlænderne, slog de seks Skibe ikke til længere, og man anskaffede Briggerne »Mariane« (102 KL) og »Prinds Christian« ($99^1/_2$ KL) og Barkskibet »Julianehaab« (114 KL), mens Handelen skilte sig af med det gamle Skib »Sophie«. Heller ikke dette var dog tilstrækkeligt, især ikke naar et af Skibene paa Grund af vanskelige Isforhold blev nødt til at overvintre i Grønland, og man ser, at det Gang paa Gang blev nødvendigt at fragte private Skibe, som f. Eks. Briggen »Titus« tilhørende Grosserer Sass, der fragtedes adskillige Somre i denne Periode. I 1839 var Fragten for »Titus« 6000 Rbd. foruden 30 Rbd. pr. Dag, hvis Skibet ikke var ekspederet fra Grønland senest 20 Uger efter Afgangen fra København. Det sendtes derfor til Kolonier, hvorfra det kunde komme hurtigt hjem[2]).

I 1839 rejste Direktør Graah Spørgsmaalet om at benytte Handelens Skibe som Navigationsskole, idet der mod Betaling skulde medtages unge Styrmænd, der under Ledelse af en Søofficer skulde have videregaaende teoretisk og praktisk Uddannelse. Forslaget modtoges med megen Skepsis af de øvrige Direktører; men det bestemtes dog ved kongelig Resolution, at der skulde gøres et Forsøg med et af Skibene.

---

[1]) Skipper Gram til Dir. $^{18}/_{6}$-1832. G.H.A. Bilag til Ref. Res. Prot. 1832. YY Nr. 822; Kmd. Wolff til Dir. $^{2}/_{6}$-1832 og $^{26}/_{7}$-1832 og Kmd. Mathiesen (Frederikshaab) til Dir. $^{18}/_{9}$-1832. G.H.A. Breve S.G. 1832.

[2]) Dir. til Holbøll $^{9}/_{4}$-1839. G.H.A. Grl. Kopibog 24. S. 20. — Certeparti for 1850 ($^{22}/_{2}$-1850) findes som Bilag til Ref. Res. Prot. 1850 P3 Nr. 135.

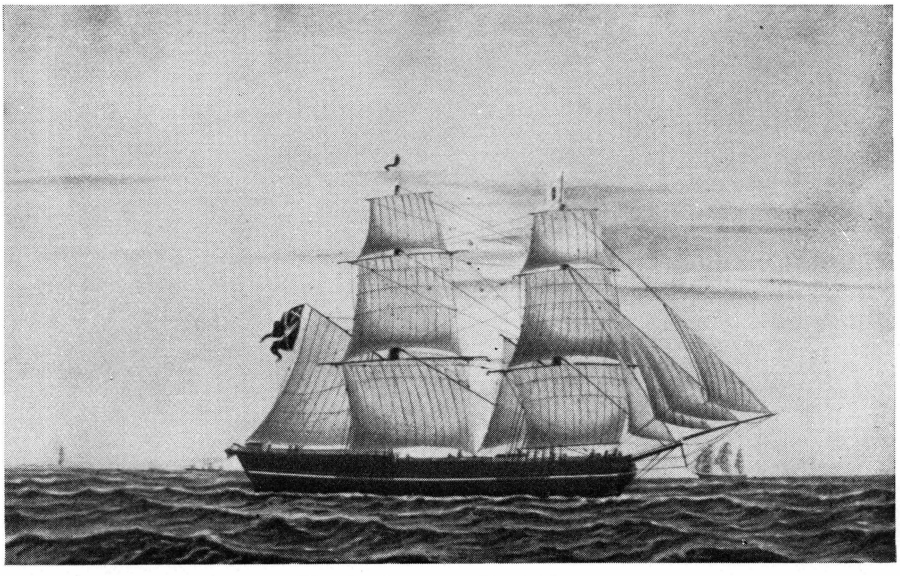

Fig. 8. Briggen »Hvalfisken«.

Dette blev dog ikke til noget i 1840[1]), og heller ikke i de følgende Aar synes Planen at være blevet til Virkelighed[2]).

I Begyndelsen af 1840erne steg Behovet for Skibsrum yderligere, og Handelen maatte forøge sin Tonnage, samtidig med at ældre Skibe udskiftedes, saaledes at man i 1843 havde 8 Skibe paa i alt 885 KL; men ikke engang dette var tilstrækkeligt, saaledes at »Titus« stadig maatte fragtes[3]).

I Grønland, hvor der nu var stigende Aktivitet, savnede man ikke sjældent Mandskab til Koloniarbejderne i den travle Sommertid. Købmand Meyer ved Frederikshaab gjorde derfor i 1844 opmærksom paa, at naar Skibene laa ved en Havn i maanedsvis, kunde Mandskabet passende udføre noget Arbejde. Ved Frederikshaab havde man saaledes benyttet Skibsmandskabet til Opførelse af et Spækhus, og Inspektør Holbøll indstillede, at der ydedes det en Ducør herfor[4]). I 1849 paalagde Direktionen Skipperne at faa en direkte Forpligtelse til Arbejde i Land optaget i Mandskabets Forhyringskontrakter. Det skulde dog stadig

[1]) Graah til Kongen $^{7}/_{4}$-1839. — Betænkning fra Adm. og Komm.-koll. $^{8}/_{5}$-1839. — Kgl. Reskript til RK $^{25}/_{5}$-1839. — Allerunderdan. Forest. $^{10}/_{3}$ og $^{19}/_{5}$-1840. Kgl. Resol. $^{31}/_{3}$ og $^{21}/_{5}$-1840. RK Rel. Res. Prot.

[2]) G.H.A. Pakke mrk. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«, Læg: »Navigationsskole«. — IM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 363.

[3]) Dir. til RK $^{31}/_{12}$-1844. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P. S. 103.

[4]) Kmd. Meyer (Frederikshaab) til Dir. $^{1}/_{8}$-1844; Holbøll til Dir. $^{11}/_{10}$-1844. G.H.A. Breve S.G. 1844.

under alle Omstændigheder staa under Skippernes Kommando[1]). Det skal endvidere nævnes, at Købmand Petersen ved Christianshaab samme Aar indstillede Styrmændene paa Briggen »Peru« til en Ducør, fordi de med Skibets Storbaad havde afhentet en Del af Produktionen fra Udstedet Ikamiut[2]). Det har naturligvis ikke just virket fremmende paa Skibenes hurtige Ekspedition, at de saaledes ofte maatte vente paa og selv bidrage til, at Hjemsendingen indsamledes fra Udstederne.

I 1845 indtraf for første Gang i 28 Aar et Skibsforlis, idet Briggen »Tordenskjold« forsvandt under Oprejsen til Umanak og Upernavik. Da den nordligste Koloni i Forvejen var ekstra forsynet, og da der yderligere sendtes Varer derop fra de andre nordgrønlandske Kolonier, kom Befolkningen ikke til at lide nogen Mangel af Betydning[3]). Det følgende Aar forliste Briggen »Prinds Christian Frederik« den 2. Juli i Isen mellem Holsteinsborg og Rifkol (Agto). Besætningen reddedes, men Varerne til Jakobshavn og Godhavn gik til Grunde, for saa vidt ikke Grønlænderne bjergede sig en Del deraf[4]).

I 1845 foreslog Holbøll til Betryggelse af Sejladsen, at Skibene skulde forsynes med Kronometre og Sekstanter[5]), en Forholdsregel, som Direktør Graah allerede en Del Aar tidligere havde foreslaaet[6]). I en Indberetning til Rentekammeret i 1847 beklagede Holbøll sig igen over, at Skibene stadig navigeredes, uden at nogen af de nye Hjælpemidler var taget i Brug[7]). Direktionen følte sig meget ilde berørt ved den rejste Kritik, der efter dens Mening laa ganske uden for Holbølls Embedsomraade, og henstillede til ham i lignende Tilfælde i Fremtiden at henvende sig til Direktionen fremfor at beklage sig til Rentekammeret. Endvidere fandt man det underligt, at Holbøll først nu havde gjort denne Opdagelse, skønt han i mange Aar hyppigt havde sejlet mellem Grønland og København. Direktionen paastod, »at der Intet er undladt, i Henseende til Forandringer og Forbedringer, som have kunnet ansees nødvendige og hensigtsmæssige for Farten paa Grønland . . .«. Kronometre vilde næppe være til større Nytte, idet Faren laa i Isen og Taagen ved Grønlands Kyster. Garantien maatte søges i Skibenes

[1]) Dir. til Holbøll $^{18}/_{4}$-1849. G. H. A. Grl. Kopibog 27. S. 172 f.

[2]) Kmd. Petersen (Christianshaab) til Dir. $^{16}/_{8}$-1849. G. H. A. Breve N. G. 1849.

[3]) Dir. til RK $^{4}/_{10}$-1845. G. H. A. Indenlandsk Kopibog P. S. 225; Kmd. Fleischer (Umanak) til Dir. $^{17}/_{7}$-1846. Breve N. G. 1846.

[4]) Dir. til RK $^{29}/_{8}$-1846. G. H. A. Indenlandsk Kopibog P; Tømmermand K. N. Streett (Godhavn) til Drejer Faust $^{12}/_{9}$-1846. Breve N. G. 1847.

[5]) Holbøll til RK $^{26}/_{8}$-1845. G. H. A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

[6]) Graah til Kongen $^{7}/_{4}$-1839. RK Rel. Res. Prot. 1840, Nr. 145a.

[7]) Ekstrakt af Holbøll til RK $^{18}/_{8}$-1847 og Holbøll til Dir. $^{3}/_{8}$-1848. IM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 363.

Kvalitet og Besætningernes Øvelse[1]). Tidligere havde Direktionen dog indrømmet Gavnligheden af de nye Instrumenter; men da Skibsførerne næppe havde Kendskab til deres Brug, var man betænkelig ved at paatage sig en Udgift paa ca. 800 Rbd. pr. Skib[2]). Sagen resulterede i, at Rentekammeret og siden Indenrigsministeriet resolverede, at man successivt skulde forsyne alle Grønlandsskibene med Kronometre, for saa vidt der kunde skaffes Kaptajner og Styrmænd, som kunde benytte dem[3]).

Man maa dog ikke ud fra denne Kritik af Besejlingsforholdene tro, at Skibsførerne har været Folk af ringe Kvalitet, som Direktionen var utilfreds med. I 1847 udtaler man sig saaledes rosende om Skipper P. Schwennesen, der efter at have tjent Handelen i 40 Aar nu var 55 Aar og søgte sin Afsked paa Grund af Svagelighed. Skønt hans økonomiske Kaar var ret gode, indstillede Direktionen ham dog i Betragtning af hans gode Arbejde til en aarlig Pension paa 100 Rbd.[4]).

De nærmere Regler om Pensionering af Skibsførere var givet i 1845 samtidig med Pensionsordningen for de grønlandske Overbetjente. Herefter kunde Skibsførerne faa Pension, naar de efter en Tjenestetid ved Handelen af i det mindste 20 Aar paa Grund af høj Alder eller Svagelighed søgte Afsked, men kun for saa vidt de ansaas trængende til Understøttelse[5]).

Den forøgede Tonnage bevirkede større Udgifter til Skibenes Vedligeholdelse. Arbejdet havde væsentlig været overdraget forskellige private Firmaer bl. a. Jacob Holm og Sønner[6]). I 1847 havde Handelen en egen sagkyndig til at føre Tilsyn med Reparationsarbejdet paa Værftet; men dette synes dog kun at have været en temporær Foranstaltning[7]). Da Graah udtraadte af Direktionen, blev en særlig Skibsinspektion mere nødvendig, og Skibsbygmesteren paa Kaas's Værft, hvor forskellige Reparationer var udført, Bonnesen, fik overdraget Tilsynet med Skibsarbejdet[8]).

Udsendingens Mængde, der havde været voksende i mange Aar,

---

[1]) Dir. til RK $^{23}/_{12}$-1847. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q; Dir. til Holbøll $^{31}/_{1}$-1849. Grl. Kopibog 27. S. 155 ff.

[2]) Dir. til RK $^{19}/_{3}$-1846. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P. S. 353.

[3]) RK til Dir. $^{7}/_{4}$-1846; IM (Rosenørn-Stephensen) til Dir. $^{23}/_{3}$-1850. G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

[4]) Dir. til RK $^{23}/_{2}$-1847. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q.

[5]) Allerunderdan. Forest. $^{19}/_{8}$-1845. Kgl. Resol. $^{27}/_{8}$-1845. RK Rel. Res. Prot.

[6]) Se f. Eks. Dir. til Jacob Holm og Sønner og Kaas $^{2}/_{10}$-1844. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.

[7]) Til Skibsfører T. Dahl $^{6}/_{12}$-1847. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q.

[8]) Dir. til Bonnesen $^{17}/_{5}$-1850 og $^{19}/_{4}$-1851. G.H.A. Indenlandsk Kopibog R; Revisor Kofoeds Bemærkninger $^{6}/_{9}$-1850, Punkt 24. IM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 600; Rink: Samling af Betænkninger og Forslag ... S. 124 f.

laa omkring 1850 paa op mod 1000 KL om Aaret. Langt den største Del heraf udsendtes med den grønlandske Handels egne Skibe; men man maatte dog stadig i nogen Udstrækning anvende fragtede Skibe eller Skibe laant fra den færøske Handel. I 1849 udsendtes i alt 9 Skibe med en samlet Lastedrægtighed paa ca. 935 KL. Af Tabel 8 ses Udsendingen til de enkelte Kolonier og dens Fordeling paa Skibene.

Tabel 8. Kalkule over det til Udsendingen 1849 fornødne Læsterum (opgjort $^6/_2$-1849).

Udsendingen i Læster		Skibe (Læster)		Fordeling paa Skibe	
Julianehaab	$112^1/_8$	Skibet »Julianehaab«	(114)		$112^1/_8$
Frederikshaab ..	$60^3/_8$	— —	—	4	
		(faar 2 Læster Dækslast)			
— ...	—	Skonn. »Neptunus«	($56^1/_2$)	$56^3/_8$	$60^3/_8$
Fiskenæsset	$52^1/_4$	— »Hector«	(50)	50	
—	—	Briggen »Mariane« og oplægges ved Godthaab	(102)	$2^1/_4$	$52^1/_4$
Godthaab	$103^1/_4$	Briggen »Mariane«	(102	$99^3/_4$	
—	—	Briggen »Hvalfisken« og oplægges ved Sukkertoppen	(118)	$3^1/_2$	$103^1/_4$
Sukkertoppen ..	66	Briggen »Hvalfisken«	(118)		66
Holsteinsborg...	$74^1/_2$	— —	—	$48^1/_2$	
— ...	—	— »Peru«	(159)	26	$74^1/_2$
Egedesminde ...	$74^3/_4$	— —	—		$74^3/_4$
Christianshaab ..	$62^3/_4$	— —	—	$58^1/_4$	
— ..	—	Skibet »Godthaab« og oplægges ved Jakobshavn	(150)	$4^1/_2$	$62^3/_4$
Jakobshavn	58	Skibet »Godthaab« med Hensyn til Missionsvæsenet	(150)		69
Ritenbenk	$43^1/_4$	Skibet »Godthaab«	(150)		$43^1/_4$
Godhavn	$59^1/_4$	— —	—	$35^1/_4$	
		(faar om behøves 2 Læster Dækslast).			
—	—	Briggen »Egedesminde«	(105)	15	
—	—	— »Lucinde«	(80)	9	$59^1/_4$
Norsoak	$6^3/_4$	— »Egedesminde«	(105)		$6^3/_4$
Norsak	$5^1/_4$	— —	—		$5^1/_4$
Umanak	78	— —	—		78
Upernavik	71	— »Lucinde«	(80)		71
	$927^1/_2$		($934^1/_2$)		$938^1/_2$

Forskellen mellem Udsendingen og Fordelingen paa Skibene hidrører fra 11 Læster udsendt for Missionen til Jakobshavn.

Til Eksempel paa Sammensætningen af de enkelte Koloniers Udsending kan tages Julianehaab, hvis $112^1/_8$ Læster udgjordes af: Pro-

viant etc. $39^3/_4$, Cargaison $15^3/_4$, Handels og Material Trævare $13^3/_8$, Fadeværk samt andre Materialier $31^1/_4$, Kommissionsgods og Udsending til Lægen 3, de evangeliske Brødre ved Friedrichsthal $4^1/_2$, samme ved Lichtenau $4^1/_2$[1]).

Skibene fra Danmark besejlede normalt kun selve Kolonierne, medens den videre Transport til Udstederne besørgedes af Kolonifartøjerne. Enkelte større Anlæg og Udsteder voldte det dog saa store Vanskeligheder at forsyne paa denne Maade, at man foretrak at lade dem besejle af de store Skibe, naar Forholdene tillod det. Saaledes foreslog Holbøll i 1837, at Sydprøven i Julianehaabs Distrikt skulde besejles direkte, da Storbaadene havde Vanskeligheder med at komme ind og ud af Julianehaabs Havn[2]). I Ritenbenk Distrikt i Nordgrønland havde man Vanskeligheder med at forsyne de to Udsteder Norsoak og Noursak paa Spidsen af Norsoakhalvøen ved Waigattets Munding. Inspektør Olrik lod dem derfor i 1847 besejle af Skibet og foreslog, at dette ogsaa skulde ske i Fremtiden[3]).

Forbindelsen mellem Kolonierne indbyrdes kunde, da Skibene kun anløb faa Havne, kun undtagelsesvis ske med disse. Den væsentligste Sejlads fra Koloni til Koloni skete med de i Grønland stationerede Fartøjer eller eventuelt med Konebaade. En Undtagelse dannede Godhavn, idet de fleste Skibe til de nordgrønlandske Kolonier anløb dette Sted, saaledes at Inspektøren her havde væsentlig bedre Forbindelse ud i Inspektoratet end hans Kollega ved Godthaab.

---

[1]) Kalkule. G.H.A. Breve S.G. 1849; Dir. til IM $^{22}/_{11}$-1851. G.H.A. Indenlandsk Kopibog R.

[2]) Holbøll til Dir. $^{13}/_{10}$-1837. G.H.A. Breve S.G. 1837.

[3]) Olrik til Dir. $^{14}/_{9}$-1847 og $^{2}/_{9}$-1849. G.H.A. Breve N.G. 1849.

KOLONIERNES BYGNINGER OG FARTØJER

De Hjælpemidler, der stod til Raadighed ved Koloniarbejdet, var faa og smaa, og Direktionen i København viste den største Økonomi med, hvad der blev udsendt. Desuden lagde ogsaa den kostbare og besværlige Transport ofte Vanskeligheder i Vejen for Udsendelsen af nyt Materiel. I 1832 fik saaledes Missionær POTTER ved Egedesminde udsendt en Jolle, men denne var ved Ankomsten i saa ramponeret og daarlig Tilstand, at Missionæren straks hjemsendte den, idet han skrev, at det ikke stod i hans Magt at faa den repareret. Han kunde saaledes ikke faa nogen Nytte af den og vilde ikke modtage den[1]). Med de større Fartøjer ved Kolonierne stod det ofte ikke stort bedre til; f. Eks. skriver Inspektør FASTING om et Koloniskib »Stærkodder«, at det »saa godt som mangler baade Kjøl og Roer . . .«[2]). Til Fartøjernes daarlige Stand kom Grønlændernes ringe Evner som Sømænd. Da en Slup fra Godhavn i 1834 forliste paa et Kultogt, skrev FASTING herom, at »den Selvraadighed og Selvklogskab, som Grønlænderne, hvad enten de staaer i fast Tjeneste eller ere leiede, vise, er paa slige Togter lige saa farlig som deres Modløshed i Farens Øjeblik«[3]).

Navnlig i den første Del af denne Periode, hvor det under Krigen og i de derpaa følgende vanskelige Aar indtraadte Forfald endnu tydeligt sporedes, var Handelens Bygninger ved Kolonierne tit i en meget daarlig Tilstand. Ved en Koloni som Godhavn, der var særlig ramt ved Hvalfangstens stærke Tilbagegang, var Forholdene maaske særlig grelle. Bestyrer MØRCH giver i 1830 følgende Beskrivelse af Bygningerne her:

»1. Vaaningshuset ved Logen, Taget paa dette Huus, er i den østre Ende og søndre Side meget daarligt og utæt. Betrækket i Værelserne saavelsom Dørre og Laase i meget slæt Stand. Det dertil paa den østre Ende tilbyggede Kulskuur er faldefærdig og tør ikke afbenyttes, paa Grund deraf.

---

[1]) Missionær POTTER (Egedesminde) til Dir. $^{9}/_{8}$-1832. G.H.A. Breve N.G. 1832.
[2]) FASTING til Dir. $^{2}/_{6}$-1831. G.H.A. Breve N.G. 1831.
[3]) FASTING til Dir. $^{28}/_{7}$-1834. G.H.A. Breve N.G. 1834.

2. Coloniehuset, Taget paa dette Huus, som det Foregaaende utæt, Skorstenen er, hvor den gaaer op igjennem Loftet, itu, som er skeet ved Proviantfadenes Flytning forbie samme«. En Reparation er foretaget, men Bestyreren foreslaar, at der sættes Brædder udenom Skorstenen for at forebygge lignende Skader i Fremtiden. Stokværket er for en Del raaddent; hele det indvendige er forfaldent og trænger til Reparation.

»3. Bryggerhuset, Taget paa samme er saa utæt, at det regner ned overalt. Den f. A. af nye opførte Bagerovn, var ved Modtagelsen nedfalden, og Skorstenen, truede hvert Øieblik, med at dele dennes Skjebne. Bagerovnen er nu senere, opført paa nye, og Skorstenen sat istand, saa godt som det kunde skee, uden at rive den heelt ned.

4. Spækhuset, Taget meget utæt, Gulvet itu og tildeels raaddent. Pælene hvorpaa Huset for en Deel hviler, upaalidelige.

5. Spækhuset, ved Havnens vestre Ende, meget forfalden og trænger til Reparation.

6. Smedien, trænger i det hele til Reparation. Skorstenen i Særdeleshed, som er faldefærdig, og maae nedrives for at opføres paa nye.

7. Vaaningshuset, ved Anlæget, er endnu under Reparation.

8. Spækhuset, samme Sted, Stokkene i samme ere gode; men Grunden er sunken saameget at det staaer skjevt. Taget paa samme er yderst slet.

9. Udkigshuset, trænger høilig til Reparation. Døren og en Bænk mangler.

10. Chirurgboligen, er i sin nuværende Tilstand ubeboelig.

11. Skandsehuset, er aldeles nedfalden«[1]).

Fra Sydgrønland kan anføres et Par Eksempler fra samme Aar. Ved Fiskenæsset maatte Købmand Lund kassere to Baade, da de var saa gamle, at de ikke kunde repareres. Det drejede sig om en østerlandsk Jolle, der var 42 Aar gammel og stærkt forraadnet, endvidere en Bergensjolle, der var 22 Aar gammel, og som Bestyreren havde forsøgt at faa tæt, hvilket dog ikke var lykkedes[2]). Fg. Købmand Engholm ved Frederikshaab gennemgaar Bygningerne her og oplyser, at Kirken er i taalelig Stand, men der bør lægges nyt Tag, og Bræddevæggene bør repareres ved Jorden; Vaaningshuset er saa slet, at det ikke bør repareres, men fornyes o. s. v.[3]).

---

[1]) Bestyrer Mørch (Godhavn) til Dir. $^{28}/_{7}$-1830. G.H.A. Breve N.G. 1830.
[2]) Kmd. Lund (Fiskenæsset) til Dir. $^{18}/_{6}$-1830. G.H.A. Breve S.G. 1830.
[3]) Assistent Engholm til Dir. $^{23}/_{6}$-1830. Ibidem.

Ved Ritenbenk blev der den 20. August 1833 foretaget en Synsforretning over Jagten »Marie« af Skibsfører P. Schwennesen, en Styrmand og Tømmermanden paa Skibet »Disko«. Kølen var brugbar, For- og Agterenden kassable. Af Bundstokkene var fem kassable, medens Dæksbjælke, Dæk, Mast, Spryd og Bom endnu tilsyneladende var i brugbar Stand. Da Kolonien havde maattet afgive sin Tømrer, og man kun havde en Grønlænder, som ikke kunde foretage Arbejdet, bad Bestyreren om, at der maatte blive udsendt en Tømmermand og de nødvendige Materialer til Reparationen[1]).

Man var fra Ledelsens Side klar over, at der maatte gøres noget, og at en af Aarsagerne til den daarlige Tilstand maatte søges hos de stedlige Tømrere. Inspektør Fasting foreslog derfor i 1834, at der ansattes en Overtømmermand, der skulde rejse rundt mellem de enkelte Kolonier og reparere Huse og Fartøjer, samtidig med at de lokale Tømrere sattes i Sving[2]). Dette ses dog ikke straks at være gennemført; men Direktionen bestemte i 1835, at der skulde optages en Fortegnelse og Taksation af samtlige Bygninger og Skibe (Baade). Ikke alle Taksationer kan regnes for paalidelige; men de giver helt igennem et Billede af Bygningernes og Fartøjernes Tilstand. Vi skal i det følgende give nogle spredte Oplysninger herfra[3]).

De danske Huse ved Umanak er vurderet af Stedets Tømmermand, der var Hustømrer. Da der ved Kolonien, Anlægget Niakornak og alle Udstederne — Ikerasak undtagen — næsten ingen Tørv var at faa, og da de, der kunde faas, var yderst slette og kun bestod af Sand og Rødder, havde de ved disse Steder opbyggede Jordhuse ingen Varighed, men maatte stadig repareres, da Sandet i Tørvene blæste bort, og saaledes den ene Mur efter den anden blæste ned. Koloniens Provianthus var opført af Bindingsværk og udvendig beklædt med Brædder; det var $32 \times 10^1/_2$ Alen og 9 Alen og 5 Tommer højt. Det var delt i to Dele. Paa Loftet opbevaredes Fartøjernes Sejl, Trossegods og andre Materialer samt de indhandlede Skindvarer. Taget over den første Afdeling eller det halve Tag var i 1832 blevet betrukket med Presenningsdug og derfor tæt og godt. Den anden Halvdel var uden Betræk, men var dog paa enkelte Steder nær godt. Ved Udstedet Ikerasak fandtes der et grønlandsk Jordhus fra 1821 til Udliggeren; det var flere Gange repareret og havde de behørige Bjælker, Panel og Brikse. Værdien sattes til 24 Rbd. Endvidere var der et Materialskur til at opbevare Fadeværket i ($11 \times 8^1/_2 \times 3^1/_2$ Alen), opført af Tørv og Sten. Træmaterialerne i Taget var gamle og raadne (Vurdering 5 Rbd.). Endelig var der et Spæk-

[1]) Kmd. Mørch (Ritenbenk) til Dir. $^{20}/_8$-1833. G. H. A. Breve N. G. 1833.

[2]) Insp. Fasting til RK $^{30}/_8$-1834 (Afskrift). G. H. A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

[3]) Dir. til Holbøll $^{10}/_4$-1835. G. H. A. Grl. Kopibog 22. S. 313.

hus, opført 1827 af Tørv og Sten ($9 \times 13 \times 3$ Alen) og vurderet til 20 Rbd.[1]).

Fra Frederikshaab skal gengives følgende samlede Oversigt over alle Koloniens Bygninger og Fartøjer og disses anslaaede Værdi. Der fandtes følgende Bygninger:

Kirken	Vurderet til	600 Rbd.
Vaaningshuset	— -	300 —
Bryggerhuset	— -	300 —
Værkstedsbygning	— -	70 —
Materialhuset	— -	530 —
Spækhuset	— -	400 —
Tranbrænderiet	— -	500 —
Lokum	— -	10 —
		2710 Rbd.

Foruden Husene ved Kolonien fandtes der ved Udstederne følgende Bygninger:

Ved Anlægget Narksalik	
Et grønlandsk Vaaningshus	60 Rbd.
Spækhus	30 —
Ved Anlægget Arsut	
Et grønlandsk Vaaningshus	40 Rbd.
Spækhus	40 —
	170 Rbd.

Endvidere fandtes der ved Kolonien af Fartøjer Galeasen »Sælhunden«, vurderet til 1100 Rbd., Jagten »Libertas«, vurderet til 50 Rbd., en maadelig Egebaad og en Bergensjolle, hver vurderet til 2 Rbd., samt diverse Tilbehør.

Blandt Handelens Bygninger skal gengives Beskrivelsen af det højest og det lavest vurderede. Om Materialhuset hedder det, at det er af Bindingsværk med Bræddebeklædning, 36 Aar gammelt, har tre Døre, er ved et Bræddeskillerum delt i to Rum, hvoraf det ene er Proviantbod, og hvori findes to enkelte Vinduer og en Grynbænk. Det har fast Loft og Bræddetag, og i hver Loftskvist er der en Lem med Hængsler og Kroge. Om Værkstedsbygningen hedder det: en grønlandsk Bygning med Tag af gamle Skibsplanker. Murene, der er af Sten og Jordtørv er i afvigte Aar blevet udspækket med Murkalk. I Huset findes en lille Bagerovn og en Smedeesse.

[1]) Vurdering $^{31}/_{12}$-1834 (H.M.Fleischer, Umanak). G.H.A. Breve N.G. 1836.

Om de Handelen tilhørende Møbler findes der ligeledes ved Frederikshaab specificerede Oplysninger. Købmanden havde et Sengested (4 Rbd.), 4 gammeldags Borde (6 Rbd.), 6 Ryslæders Stole (6 Rbd.), en Skrivepult (10 Rbd.), diverse Ildtænger, Ildskuffer og Ildkasse (tilsammen 2 Rbd.). Til Assistentens Raadighed var der et gammelt maadeligt Bord (12 Sk.), et do. Sengested (48 Sk.), en Ildtang (32 Sk.), 6 Ryslæders Stole (6 Rbd.). Til Raadighed for Mandskabet var et Bord (24 Sk.), 2 Bænke (1 Rbd.), et Eksemplar af henholdsvis Storms Morgenbetragtninger, Fresens Kommunionsbog og Saltzmanns Huspostil og en gammel Salmebog (samlet Værdi 1 Rbd. 60 Sk.). Endelig fandtes der til Raadighed for alle diverse Køkkenredskaber[1]).

Foruden de Handelen tilhørende Møbler kunde særlig Købmanden privat eje saadanne. Bestyrer Fr. Lassen skriver saaledes, at da han i 1832 forlod Holsteinsborg, solgte han følgende til Assistent Wolf: Et Chatol (10 Rbd.), en Rulle (25 Rbd.), en Sofa (22 Rbd.), et Bord (10 Rbd.), en Pult (16 Rbd.), en Gedestald med Geder og Have (73 Rbd.), medens diverse mindre Ting gaves til Laan uden Betaling[2]).

Fra Holsteinsborg skal endvidere gengives en Fortegnelse over de Redskaber, der stod til Haandværkernes Raadighed. Af Tømrerredskaber kan nævnes: en Høvlebænk, 2 Knibtænger, en Filklo, 6 Holdhager, en Passer, en Vrangbue og tre Jernklemmer med Skruer til at sætte Ræling paa Slupper. Den samlede Værdi heraf var 3 Rbd. 72 Sk. Af Murerredskaber var der en Murhammer, 3 Murskeer, 7 Kalkekoste og 2 Stenhamre til en Værdi af 2 Rbd. 72 Sk. Af Bødkerredskaber var der 5 Spundsbor, et gammelt Tængsel, 8 Bødkermukkerter, en Klinkhammer, 49 Durchslag, 47 Mejsler, 2 Lokskiver til en samlet Værdi af 25 Rbd. Af Smederedskaber var der 2 Skruesnit, 3 Ambolte, 8 Smedetænger, 2 Spærhager, 4 Skruestikker, 9 Smedehamre, 9 Mejsler, 6 Durchslag, 105 Smedefile, 2 Jernomslag, 2 Buefile, 3 Jernrør til Blæsebælge samt diverse mindre Redskaber alt til en samlet Værdi af 102 Rbd. 64 Sk. Af kirurgiske Instrumenter var der en Klystersprøjte, 3 Vaccinationsnaale, en Aareladesneppert, en Incisionssaks, en Forbindstaske af sort Læder, en Pincette m. m. alt til en samlet Værdi af 9 Rbd.[3]).

Ude ved Udstederne var Hjælpemidlerne langt ringere. Ved Anlægget Narsalik i Frederikshaab Distrikt opgaves Værdien paa følgende Maade: Et $^1/_8$ Ballie Spækmaal 48 Sk., en Spækgaffel 24 Sk., en Sæthammer 24 Sk., en Bødkermukkert 48 Sk., en Bødkermejsel 24 Sk. og diverse til 12 Sk.[4]).

[1]) Vurdering $^{16}/_5$-1836 (Bestyrer Møller). G.H.A. Breve S.G. 1836.
[2]) Lassen til Dir. $^{16}/_8$-1836. G.H.A. Breve S.G. 1836.
[3]) Vurdering $^2/_5$-1836 (Meyer/Engholm). Ibidem.
[4]) Vurdering $^{16}/_5$-1836 (Møller). Ibidem.

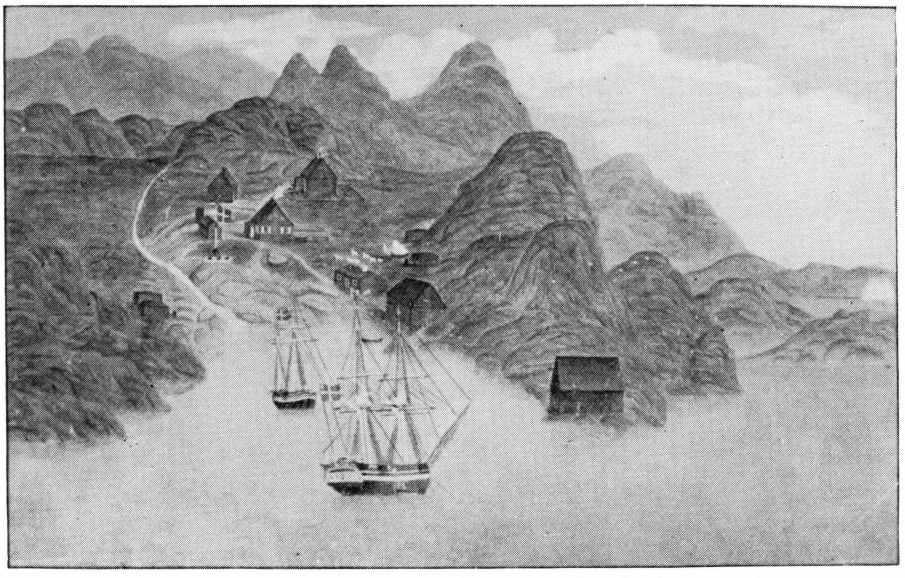

Fig. 9. Arøe: Frederikshaab i Grønland.

Der fandtes ogsaa — om end mere spredt — nyere og bedre Bygninger. Saaledes beskrives Vaaningshuset ved Sukkertoppen paa følgende Maade: »Dette Huus er 20 al. langt og 14 al. bredt, opført af Stokværk, de $^2/_3$ Deel af Taget er beklædt doppelt, $^1/_3$ enkelt, hvilket sidste er forsynet med Taglærred. Stokværket udvendig er beklædt med Brædder og har et muret Fodstykke. Flere af Spærene og Bjelkerne paa Loftet ere beskadigede. Huuset har følgende Indretninger: tvende Værelser for Kjøbmanden, eet Værelse med Alkove for Assistenten, een Mandskabsstue, tvende Kjøkkener, og to smaae Spisekamre, hver paa sin Side af Forstuen. Paa Loftet er en Qvistsahl, og to smaae Tagkamre«. Den samlede Vurdering var 1200 Rbd.[1]).

Det kunde være fristende at give yderligere Oplysninger fra andre Kolonier; men dette vilde antagelig virke trættende, og de fremdragne Oplysninger vil formentlig give et samlet Billede af de Forhold, Handelsbetjentene maatte virke under. Der kan næppe være Tvivl om, at de selv under Hensyn til Tidens Fattigdom maa kaldes beskedne. Dette Indtryk understreges yderligere, naar man betænker, at Handelen nu gav et betydeligt Overskud. Det maatte derfor være en vigtig Opgave for Ledelsen at forsyne Handelspladserne i Grønland med bedre Bygninger og Fartøjer.

Dette blev da ogsaa i nogen Grad gennemført i de følgende Aar, men ikke saa hastigt som man i Betragtning af de gode økonomiske

[1]) Vurdering $^{13}/_4$-1836 (konst. Bestyrer Arntz). G.H.A. Breve S.G. 1836.

Forhold maaske kunde have ventet. Det maa i denne Forbindelse huskes, at Udgifterne til Nyanskaffelser blev afholdt over Driften, saaledes at hver Nyanskaffelse formindskede Handelsoverskuddet, hvoraf Ledelsens og det københavnske Personales Procenter beregnedes. Hertil kom, at der ofte manglede Plads paa Skibene, og da det daglige Behov først maatte udsendes, kunde Udsendingen af nye Bygninger blive udskudt fra det ene Aar til det andet. Man finder da ogsaa i den hjemgaaende Post stadig Beklagelser over Bygningernes daarlige Tilstand. I 1844 skriver Bestyrer Arntz ved Egedesminde saaledes til Direktionen: »Vaaningshuuset opbygt og opflyttet fra Rummelpotten hertil Colonien 1759 er meget slet. Huuset er neppe en Hovedreparation værdt, da jeg befrygter, at, naar der først begynder at røres ved det, alt falder sammen formedelst Raadenskab«[1]). Paa samme Maade beklagede Inspektør Holbøll sig i 1844 over Bestyrerboligen ved Holsteinsborg, der var saa daarlig, at han karakteriserede den som næsten ubeboelig[2]).

Et noget mere opmuntrende Billede giver ovennævnte Arntz i 1847 af Kolonien Godthaab, idet han skriver: »Efter et Tidsrum af 10 Aar modtog jeg atter Colonien Godthaab, og fandt ved Coloniens Modtagelse, at denne havde undergaaet en stor Forandring, idet alle Bygningerne paa den herværende faldefærdige Kirke nær vare saagodt som ny opførte; men, da der er givet Ordre til, at en ny Kirke skal opbygges, vil Colonien, naar Tranbrænderiet, paa hvilket der vil blive begyndt i Aar, og et nyt rummeligt Materialskuur bliver tilstaaet den, venteligen om faae Aar være en af den Kongelige Handels bedste og smukkeste Colonier i Grønland. Ved min Ankomst her først i September var Skibet kommet med den nye Seminariebygning, hvilken er reist, og vil blive fuldført i denne Sommer«[3]).

Om Bygningerne ved Frederikshaab skrev Motzfeldt i 1845, at de i det hele var meget bedre end tidligere. Der var en ny Bestyrerbolig, som han karakteriserede som en herlig Bygning; Værkstedsbygningen var solid og stærk og Provianthuset i meget god Stand[4]).

Det er ikke let at sige, i hvor høj Grad dette lyse Billede er typisk for Udviklingen; men det tør vel antages, at Godthaab, hvor Inspektøren boede, har faaet mere end andre Kolonier. Saaledes var Bygningernes Fornyelse i det store og hele endnu ikke fuldt gennemført omkring 1850. Det maa dog anses for utvivlsomt, at man i disse Aar har interesseret sig en hel Del for Udstederne, hvorfra den saa stærkt ønskede forøgede Produktion skulde komme.

For Fartøjernes Vedkommende kan der utvivlsomt ogsaa kon-

[1]) Bestyrer Arntz (Egedesminde) til Dir. $^{15}/_{8}$-1844. G.H.A. Breve N.G. 1847.
[2]) Holbøll til Dir. $^{16}/_{12}$-1844. G.H.A. Breve S.G. 1844.
[3]) Arntz (Godthaab) til RK $^{30}/_{6}$-1847. G.H.A. Breve S.G. 1848.
[4]) Ass. P. Motzfeldt til Dir. $^{30}/_{9}$-1845. G.H.A. Breve S.G. 1846.

stateres betydelige Fremskridt. Saaledes udsendtes der med betydelige Bekostninger gode Transportfartøjer til flere Kolonier. I 1838 købtes Fartøjet »Neptunus« (Køb, Udrustning, Rejse 6500 Rbd.), i 1839 »Cornelia« (6900 Rbd.), i 1844 Skonnerten »Activ« (6900 Rbd.) og i 1845 Jagten »Mathilde« (ca. 6500 Rbd.)[1]). Men at det ved nogle Kolonier ikke har været alt for godt endnu ved Aarhundredets Midte, fremgaar af en Synsforretning, der i 1848 afholdtes over Storbaaden »Fortuna« ved Umanak. Det hedder her: »Ved at udhugge paa flere Stæder fandtes den i det heele aldeles ubrugelig i sin nærværende Forfatning, da dens Kiøl, For og Agterstavne, Bundstokke og Oplongere ere opraadnede og forspaltrede. Plankerne ligeledes halv opraadnede og ligger løse, da ingen Spiger kan holde i de opraadnede og forspaltrede Tømmer. Efter vort Skiøn er den ej heller nogen Reparation Værd, da en saadan, for at faae en god Baad af den, ville blive bekosteligere end som hvad en nye Baads Anskaffelse i Hiemmet ville kunne koste«[2]).

Da den gamle Storbaad saaledes var kasseret, skulde der udsendes en ny; men Købmand Fleischer bad om, at der maatte blive udsendt en Jagt, der kunde tage 250—300 Tønder, hvilket vilde gøre det muligt, at Togtningen kunde tilendebringes ved en enkelt Rejse. Man vilde derved være i Stand til at benytte den bedste Aarstid, og Fartøjet vilde være mindre udsat end de mindre Baade, der maatte sejle til langt hen paa Efteraaret uden Hensyn til Isfaren. Endvidere vilde Mandskabet faa bedre Tid til de øvrige Koloniarbejder[3]). Inspektør Olrik anbefalede Forslaget[4]), men Direktionen vilde ikke udsende Fartøjet, før Olrik havde besøgt Kolonien og overbevist sig om Nødvendigheden af, at Handelen paatog sig denne betydelige Bekostning[5]). Dette skete det følgende Aar, og da Olrik gjorde opmærksom paa, at det vilde blive muligt at besætte flere Udsteder og bespare Mandskab ved Kolonien[6]), gik Direktionen med til Forslaget, og i 1850 købtes Jagten »De tre Søstre« paa 21 Kommercelæster[7]) og udsendtes til Umanak[8]).

---

[1]) Bogholder Rosenstand til Dir. $^{13}/_{9}$-1845. G.H.A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m.«.

[2]) Synsforretning ved Bestyrer H. M. Fleischer, Skibsfører Moberg, Skibstømmermand J. H. Jensen og Kolonitømmermand T. Høstmark $^{21}/_{7}$-1848. G.H.A. Breve N.G. 1848.

[3]) Bestyrer H. M. Fleischer (Umanak) til Dir. $^{1}/_{8}$-1848. G.H.A. Breve N.G. 1849 (Olriks Papirer).

[4]) Olrik til Dir. $^{5}/_{9}$-1848. Ibidem.

[5]) Dir. til Olrik $^{25}/_{4}$-1849 (Koncept). Ibidem.

[6]) Olrik til Dir. $^{26}/_{8}$-1849. Ibidem.

[7]) Om Købet: Mæglerne Lottrup og Halse til Dir. $^{9}/_{1}$-1850. G.H.A. Ref. Res. Prot. P3 1850. Bilag til Nr. 32.

[8]) Dir. til Olrik $^{25}/_{4}$-1850 (Koncept). Breve N.G. 1849.

TRANBRÆNDING

For at undgaa de Vanskeligheder, der var ved Tranbrændingen i København og for at spare paa det kostbare Skibsrum havde Handelsdirektionen allerede inden den her behandlede Periodes Begyndelse paabudt, at Tranbrændingen saa vidt muligt skulde foretages ved de grønlandske Kolonier. Som den første af de grønlandske Købmænd, der selv havde foretaget Udbrændingen, nævnes Købmand GRØNVALD, der indrettede det første Tranbrænderi ved Holsteinsborg[1]).

Tranbrændingen foregik med Mellemrum. I Tabel 9 gives Oplysninger om Tidspunkterne for Brændingen ved en enkelt Koloni.

Table 9. Tranbrænding ved Holsteinsborg 1826/27.[2])

Periode	Anvendt Tdr. Spæk m. m.	Udkommet Tdr. Tran
$^{17}/_{7}$—$^{30}/_{7}$	37 Tdr. Sælspæk	$28^{1}/_{2}$
$^{17}/_{2}$	10 — Hajlever	4
$^{21}/_{2}$—$^{22}/_{2}$	26 — Efterflensning	13
$^{5}/_{3}$—$^{10}/_{3}$	108 — Sælspæk	83
$^{2}/_{4}$	12 — Sælspæk	$9^{1}/_{2}$
$^{23}/_{2}$— $^{2}/_{3}$, $^{11}/_{3}$—$^{23}/_{5}$	1065 — Hvalspæk	797
$^{24}/_{5}$— $^{2}/_{6}$	182 — Sælspæk	$146^{1}/_{2}$

I Slutningen af 1820erne var der eller kom der Tranbrænderier ved de fleste Kolonier. Direktionen gik ogsaa med til, at der oprettedes Brænderier ved nogle af Udstederne f. Eks. Kangamiut, »naar det kan skee uden at forøge Mandskabet eller nogen anden Udgift for Handelen«[3]). I 1828 ønskede Direktionen, at der foruden det nyindrettede Tranbrænderi ved Julianehaab ogsaa indrettedes et ved Nanortalik,

[1]) GRØNVALD til Dir. $^{26}/_{6}$-1832. G.H.A. Bilag til Ref. Res. Prot. 1832, YY Nr. 547. — Dir. til RK $^{26}/_{1}$-1833. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M.

[2]) Kmd. GRØNVALD (Holsteinsborg) $^{30}/_{6}$-1827. G.H.A. Breve S.G. 1827.

[3]) Dir. til HOLBØLL $^{26}/_{4}$-1833. G.H.A. Grl. Kopibog 22. S. 123.

af Hensyn til at den brændte Tran lettere end Spækket kunde transporteres til Kolonien[1]).

Arbejdet ved Tranbrændingen udførtes dels af det faste Mandskab, dels af lejede Grønlændere og Grønlænderinder. Fra Sukkertoppen foreligger der Oplysning om Betalingen i 1826/27. Denne udgjorde 1 ℔ haardt Brød, $^1/_8$ ℔ Smør og 18 Skilling kontant om Dagen[2]).

Følgende mere detaillerede Regnskab stammer fra Tranbrændingen ved Frederikshaab i 1829/30. Der anvendtes 353 Tdr. Sælspæk og 28 Tdr. Keporkakspæk, og dette gav 306 Tdr. Sæltran og 19 Tdr. Keporkaktran. Udgifterne var:

5. August til Tørvehentning kontant 7 Rbd. og 12 ℔ haardt Brød 84 Sk., tilsammen					7	Rbd.	84 Sk.
Som Brændsel benyttedes i øvrigt Træ fra den forliste Galease »Fortuna«.							
Spækhakning kontant	13	Rbd.	84	Sk.			
81 ℔ haardt Brød	5	—	87	-			
$^{25}/_{36}$ Skæppe Gryn	1	—	29	-	21	—	8 -
Tranpræmie til Mandskabet							
$19^1/_2$ ℔ Kaffe à 60 Sk.	12	Rbd.	14	Sk.			
$9^3/_4$ ℔ Sukker à 48 Sk.	4	—	84	-	17	—	2 -
Tilsammen...					45	Rbd.	94 Sk.[3])

Det vanskeligste Spørgsmaal var Fremskaffelsen af det nødvendige Brændsel. Fra Godthaab meddeles, at man har brugt Flydetræ, Tørv og afpressede Finker[4]). Ved Fiskenæsset var der 1826/27 medgaaet $3^1/_2$ Konebaadslast Skovbrændsel samt hentet 2 (brugt 1) Konebaadslast Tørv. Udgifterne ved disse Togter var:

3 ℔ Smør à 36 Sk.	1	Rbd.	12 Sk.
9 Potter Ærter à 4 Sk.			36 -
$17^1/_4$ Pot Gryn à 8 Sk.	1	—	42 -
$37^1/_2$ ℔ haardt Brød à 5 Sk.	1	—	$91^1/_2$ -
Kontant	10	—	48 -
Tilsammen...	15	Rbd.	38 Sk.[5])

[1]) Dir. til Kmd. G. H. Wolff (Julianehaab) $^{18}/_3$-1828. G. H. A. Grl. Kopibog 20. S. 341.

[2]) Kmd. Biilmann (Sukkertoppen) $^{30}/_6$-1827. (Bilag til Skr. $^{19}/_6$-1827). G. H. A. Breve S. G. 1827.

[3]) Kmd. J. Mathiesen (Frederikshaab) $^{30}/_6$-1830. (Bilag til Skr. $^{23}/_7$-1830). G. H. A. Breve S. G. 1830 (Julianehaabs Papirer).

[4]) Kmd. R. Jensen (Godthaab) $^{30}/_6$-1827. G. H. A. Breve S. G. 1827.

[5]) Kmd. G. H. Wolff (Fiskenæsset) $^{30}/_6$-1827. Ibidem.

Brændingen i Grønland har aabenbart haft betydelige Vanskeligheder, idet der fra København stadig klagedes over Kvaliteten. Saaledes skrev Direktionen i 1833, at den lyse Tran ikke kogtes tilbørligt i Grønland, og at meget maatte omkoges i København, hvad der foranledigede betydelige Tab[1]). En Del af Forklaringen gives vel fra Godthaab, hvor det berettes, at man, naar der er brændt 20—30 Tønder, maa holde Pause af Hensyn til Klaringen[2]). En anden Aarsag til at Resultatet ikke har været tilfredsstillende, maa antagelig have været daarlig Udpresning af Finkerne; i hvert Fald klagede Inspektør Fasting allerede i 1828 over Finkepresserne og forlangte nye udsendt[3]).

Klagerne over Trannens Kvalitet hjalp ikke. I 1836 erklærede Opsynsbetjenten ved Handelens Plads, at Kvaliteten i de senere Aar var forringet; som Grund hertil angav han, at Trannen ofte var for lidt kogt, at den var fyldt for tidligt paa Fadene og ikke havde haft Tid nok til Klaring. Desuden manglede der undertiden indtil 10 à 12 Potter i hver Tønde, og der var ofte usædvanlig meget Vand i Trannen. Fra Julianehaab var der i 1836 hjemsendt 491 Tdr. Sæltran; men ved Ompumpningen var der heraf kun blevet 44 Tdr. klar Tran, medens Resten var tyk. Fra Christianshaab var der hjemsendt 460 Tdr.; heraf var kun 94 Tdr. klar Tran[4]).

Spørgsmaalet om Trannens Kvalitet blev forelagt Inspektør Holbøll, der betvivlede Værdien af Spækkets Afbrænding i Grønland; man vandt nok Skibsrum, men tabte samtidig baade i Kvalitet og Kvantitet. Han foreslog subsidiært, at man for at forbedre Kvaliteten skulde inddrage den Præmie, som Overbetjentene normalt fik for Afbrændingen, naar den hjemsendte Tran fra en Koloni var saa daarlig, at den maatte omkoges i København[5]).

Direktionen svarede med at nævne Eksempler paa, at Tranbrændingen med Held havde været foretaget i Grønland. Den burde derfor ikke opgives, og man akcepterede Holbølls Forslag om Afbrændingspræmiens Bortfald, naar Trannen maatte omkoges[6]).

Klagerne over den daarlige Tran gjaldt ikke mindst Julianehaab. I 1838 havde 425 Tdr. hjemsendt Sælspæk givet 308 Tdr. Tran, medens 1088 Tdr. Sæltran maatte omkoges og efter Klaring gav 948 Tdr. Tran. En Del af Trannen, der var udkogt af en Bødker Holbek, var udmærket; men det meste var meget ringe. Der var 649 Tdr. Tran, der var meget

---

[1]) Dir. til Insp. Fasting $^{14}/_{5}$-1833. G. H. A. Grl. Kopibog 22. S. 176.

[2]) Kmd. R. Jensen (Godthaab) $^{30}/_{6}$-1827. G. H. A. Breve S. G. 1827.

[3]) Fasting til Dir. $^{30}/_{10}$-1828. G. H. A. Breve N. G. 1829.

[4]) Erklæring fra Opsynsbetjent Kyhn $^{31}/_{12}$-1836 (vedlagt Holbølls Skr. til Dir. $^{21}/_{11}$-1836). G. H. A. Breve S. G. 1836.

[5]) Holbøll til Dir. $^{21}/_{11}$-1836. Ibidem.

[6]) Dir. til Holbøll $^{31}/_{3}$-1837. G. H. A. Grl. Kopibog 23. S. 131.

tyk og efterlod lige saa meget Affald som det afbrændte Spæk. Fadeværket var slet istandsat og svarede ikke til Maalet.

Som Følge af at der fra flere Kolonier hjemsendtes ikke ubetydelige Mængder uafbrændt Spæk, maatte Direktionen i 1839, samtidig med at den klagede over den ringe Kvalitet, indskærpe, at alt Spækket saa vidt muligt skulde afbrændes i Grønland[1]).

Holbøll mente nu, at den ringe Trankvalitet i nogen Grad skyldtes daarlige Hjælpemidler; der manglede Klarekister, og det var et stort Savn, at der ikke var Plankegulv i Spækhusene. Direktionen svarede herpaa, at den foreløbig vilde sende Plankegulv til Julianehaab, en Klare- og Spækkiste til Fiskenæsset og efterhaanden sørge for de andre Kolonier, idet det dog bemærkedes, at Udsendingen ikke kunde ske hurtigere, end Skibsrummet tillod, hvorfor Direktionen udbad sig Oplysninger om, hvor Forbedringer var mest paakrævede[2]).

Klagerne over Trannen fra Nordgrønland har vistnok været mindre kraftige; i hvert Fald vilde Direktionen gerne spare Udsendingen af Tran- og Klarebakker med den Begrundelse, at disse ikke var til nogen Nytte paa Grund af, at Vandets Kulde vilde gøre Trannen tyk. Inspektør Fasting var ikke af samme Mening, idet han hævdede, at al den i Grønland udbrændte Tran afklaredes med Vand, hvilket aldrig selv paa aaben Mark havde medført Vanskeligheder paa Grund af Kulden, undtagen ved Upernavik. Om Vinteren brændte man ikke Tran, og Bakkerne var da et udmærket Opbevaringssted for Spækket. Der maatte være Vand i Bakkerne ved Klaringen, da den glohede Tran ellers ganske vilde ødelægge disse; men han havde aldrig konstateret, at Vandets Temperatur havde haft nogen skadelig Indflydelse paa Trannen[3]).

Skønt Direktionen allerede i 1839 havde forlangt, at alt Spæk skulde afbrændes i Grønland, hjemkom der i 1841 ikke mindre end 6000 Tdr. Spæk. Dette var kostbart, idet der krævedes mere Fadeværk og foraarsagedes ekstra Omkostninger ved Tranbrændingen i København, og denne medførte desuden en stærk Stank i de centrale Dele af Hovedstaden[4]). Det paalagdes derfor de Bestyrere, der hjemsendte meget Spæk, at forøge Afbrændingen i Grønland[5]). Heller ikke denne gentagne Paamindelse syntes at hjælpe, og det følgende Aar 1843 maatte Direktionen atter gentage den og desuden udstede et generelt Forbud mod Hjemsendelse af Hajlever, hvis Indhold af Tran var ringe i Forhold til den Plads, den optog[6]). Atter i 1847 maatte

---

[1]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{2}/_{4}$-1839. G.H.A. Grl. Kopibog 24. S. 1 ff.
[2]) Dir. til Holbøll $^{30}/_{3}$-1840. Ibidem. S. 139.
[3]) Fasting til Dir. $^{26}/_{7}$-1842. G.H.A. Breve N.G. 1842.
[4]) Dir. til Polyteknisk Læreanstalt $^{17}/_{2}$-1844. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.
[5]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{9}/_{4}$-1842. G.H.A. Grl. Kopibog 25. S. 2 f.
[6]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{26}/_{3}$-1843. Ibidem. S. 121.

Kravet om, at Spækket skulde afbrændes i Grønland, indskærpes, og det forlangtes, at Bestyrerne i alle Tilfælde, hvor der hjemsendtes Sælspæk, skulde oplyse Aarsagen hertil. Endvidere blev det i Lighed med Forbudet mod Hjemsendelse af Hajlever helt forbudt at hjemsende Keporkakspæk, der gav en væsentlig mindre Procent Tran end Sælspækket. Samtidig indskærpedes Bestemmelserne om, at Afbrændingspræmien bortfaldt eller nedsattes ved en daarlig Behandling af Spækket[1]).

Som Svar paa Klagerne oplyste Inspektøren i Nordgrønland Olrik, at han havde indskærpet Bestemmelserne, men gav samtidig nogle Oplysninger til Forklaring af Forholdene. Der fandtes undtagen ved Christianshaab og Jakobshavn ingen ordentlige Indretninger til Brændingen. »Paa de fleste Steder findes ingen andre Apparater til dette Brug end en Trankjedel, en Finkepresse og nogle Klarefade, hvilke alle henstaae paa den aabne Mark. Naar man tager Hensyn til Landets Clima, vil man indsee, at Tranafbrændingen ikke vel kan begynde før i Juni Maaned; men da Kjedlerne ere temmelig smaae og Klarefadenes Antal ikke betydeligt, medgaaer der temmelig lang Tid, inden et nogenlunde stort Qvantum Spæk kan udbrændes«. Desuden gjorde Vejrliget ofte Kvaliteten mindre god. Ved Jakobshavn var der et godt Spækhus med et Tranbrænderi, og ved Christianshaab var et lignende under Bygning. Olrik vilde ogsaa lade et Spækhus bygge ved Godhavn. Ved Egedesminde var der særlige Vanskeligheder for Tranbrændingen. Størstedelen af denne Kolonis Produktion stammede fra Udstederne og kom først sent til Kolonien, hvor der kun var lidt Plads og mange Hunde, der generede Arbejdet stærkt. Hvis Brændingen skulde gennemføres her, vilde Spækket sikkert komme til at ligge et Aar over og derved svinde. Om Forholdene ved Niakornak kunde blot siges, at Trankedelen var sprunget. Ved Upernavik var Tranbrænding næsten umulig, og om Umanak og Ritenbenk savnede Olrik Oplysninger. Det samlede Resultat af sine Overvejelser opgør Inspektøren i følgende Udtalelse: »Skal Tranbrændingen her i Inspectoratet udføres med nogen Kraft, er det nødvendigt, at der paa de Steder, hvor der endnu ikke ere ordentlige Apparater, anskaffes saadanne, navnlig gode Klarebakker, og at der saavidt muligt opføres Bygninger dertil; men da de for største Delen kunne opføres af de her i Landet værende Materialier, vil jeg ikke i den Anledning fremkomme med videre Forslag eller Reqvisitioner, og kun udbede mig den høie Directions Approbation paa, at saadanne Bygninger opføres, hvor de maatte behøves«[2]).

Ogsaa Holbøll besvarede Direktionens Paamindelser med en

[1]) Dir. til Holbøll $^{15}/_{4}$-1847 og Olrik $^{18}/_{5}$-1847. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 315 ff. og 398 ff.

[2]) Insp. Olrik til Dir. $^{19}/_{9}$-1847. G.H.A. Breve N.G. 1849.

længere Redegørelse for Vanskelighederne ved Tranbrændingen. Han fremhævede, at det vilde være vanskeligt at faa alt Spækket afbrændt dels paa Grund af den vanskelige Transport fra Udstederne og dels paa Grund af, at man ikke kunde faa afbrændt det Spæk, der indhandledes lige før Skibets Afgang, hvis det skulde naa at komme med. Den største Vanskelighed var imidlertid Mangelen paa Brændsel. Han foreslog derfor at der til Tranbrændingen udsendtes fra een til tre Favne Brænde til hver Koloni, idet han ansaa Kul for mindre egnet hertil. Det var ogsaa vanskeligt at faa Spækket hakket, og Bestyrerne maatte leje Grønlændere hertil. Dette kunde gøres ved Julianehaab og Godthaab; men ved den rige Koloni Sukkertoppen vilde ingen Grønlænder eller Grønlænderinde hakke Spæk i 12 Timer for 18 Skilling og 1 ℔ Brød. Holbøll havde derfor tilladt Bestyrerne uden nærmere Betingelser at anvende Grønlændere til Spækhakningen i det Omfang, det var muligt at faa dem til dette Arbejde. Med Hensyn til den hjemsendte Trans Kvalitet indrømmede Holbøll, at der stod meget tilbage at ønske. For at opnaa en Forbedring heri ønskede han, at Bestemmelserne om, at der ikke betaltes Afbrændingspræmie for slet Tran, overholdtes. For endvidere at afpasse Trannens Egenskaber efter Aftagernes Ønsker foreslog han, at Direktionen skulde lade en sagkyndig berejse Kolonierne for at give de fornødne Instruktioner om den rette Fremgangsmaade ved Afbrændingen[1]).

Direktionen akcepterede, at der maatte antages Grønlændere som lejede ved Spækhakningen; derimod vilde den ikke udsende Brænde, idet der altid med Held var brugt Kul ved Afbrændingen i København[2]). Det vanskelige Brændselsspørgsmaal var saaledes stadig uløst. Direktionen ønskede, at saa meget som muligt af Brændselsmaterialet til Tranbrændingen skulde fremskaffes i Grønland, og da Kolonibestyrer Meyer ved Frederikshaab ikke mente at kunne fremskaffe det nødvendige Brændsel i Grønland, men ønskede Kul udsendt, foretrak Direktionen endog i 1850 at fravige det almindelige Princip, idet den tillod Hjemsendelse af Spækket herfra, dog i hakket Tilstand[3]). Alle Steder, hvor Tranbrændingen kunde praktiseres uden for store Vanskeligheder, holdt man dog fast ved de tidligere givne Bestemmelser, der gjorde den til en Pligt for Kolonibestyrerne.

Til Belysning af Omkostningerne ved Tranbrændingen omkring 1850 gengiver vi en Beregning over Udgifterne ved 1 Tønde Tran produceret i Grønland, som Holbøll har foretaget paa Grundlag af Oplysninger fra flere Kolonier:

[1]) Holbøll til Dir. $^{3}/_{8}$-1847. G.H.A. Breve S.G. 1850.
[2]) Dir. til Holbøll $^{10}/_{5}$-1848. G.H.A. Grl. Kopibog 27. S. 26.
[3]) Dir. til Meyer (Frederikshaab) $^{25}/_{5}$-1850. G.H.A. Grl. Kopibog 28. S. 86 f.

Til lejede for at hakke 70 Tdr. Spæk			
35 ℔ haardt Brød à 8 Sk.	2 Rbd. 88 Sk.		
35 lejede à 12 Sk.	4 — 36 -	7 Rbd.	28 Sk.
Til at afbrænde og fade dette behøves			
3 Mand hver i 4 Dage à 44 Sk.		5 Rbd.	48 Sk.
Bund i Hakkekisten			
2 Vragbrædder à 28 Sk.			56 -
Til Finkepressen			
4 Alen Spundsdug à 20 Sk.			80 -
Drivtræ til Brændsel for			48 -
Præmie til Mandskabet for Udbrændingen af 56 Tdr. Tran er			
$3^3/_8$ ℔ Kaffe	88 Sk.		
$1^{11}/_{16}$ ℔ Kandis	40 -	1 —	32 -
Omkostninger ved 56 Tdr. Tran		16 Rbd.	4 Sk.
70 Tdr. Spæk er $52^1/_2$ Ballie, som koster			
Handelen 4 Rbd. pr. Ballie		210 Rbd.	
Overmaal à 64 Sk. pr. Ballie		35 —	
56 Tdr. Tran koster altsaa		261 Rbd.	4 Sk.
1 Td. — — —		4 —	$61^5/_7$- [1]

I Forbindelse med Omtalen af Tranbrændingen i Grønland er det naturligt at omtale, at Spækket og Trannen ved Hjemsendingen krævede en relativt kostbar Emballage. De benyttede Tønder opsendtes for ikke at tage for megen Plads i skovet Tilstand og rejstes af Koloniernes Bødkere, efterhaanden som der blev Brug for dem. Det kunde være fristende at lade det ikke helt gode ligge og i Stedet rekvirere nyt, og Direktionen maatte derfor i 1836 indskærpe, at Fadeværket var meget kostbart og maatte anvendes med al mulig Økonomi og vedligeholdes godt. Der maatte ikke rekvireres mere end højst nødvendigt, og Direktionen mente, at det var nok, naar en Koloni havde Forraad for et Aar[2]).

Holbøll var ikke tilfreds med denne Sparsommelighed, idet han mente, at det vilde forøge Risikoen for Ødelæggelse af de indhandlede Produkter, hvis et Skib ikke naaede frem. Han foreslog derfor, at Kolonierne skulde have Fadeværk til to Aar[3]). Bestemmelserne er da næppe

[1]) Holbøll $^6/_9$-1848. G.H.A. Breve S.G. 1849 (Frederikshaab).
[2]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{12}/_4$-1836. G.H.A. Grl. Kopibog 23. S. 8.
[3]) Holbøll til Dir. $^4/_{11}$-1837. G.H.A. Breve S.G. 1837.

heller blevet fuldt overholdt. Saaledes oplyses det, at Beholdningen ved Frederikshaab $^{30}/_{6}$-1837 var 1686 Tønder; hertil kom Udsendingen samme Aar med 408 Tdr., og fragik Hjemsendingen med 657 Tdr., saaledes at Beholdningen blev 1437 Tdr. — hvortil kom 45 Standfade. Da det gennemsnitlige Forbrug i 1833—37 var 550 Tdr. aarligt, havde Kolonien saaledes liggende til Dækning af mere end to Aars Behov, og man mente derfor at kunne indskrænke Udsendingen betydeligt[1]). I de følgende Aar synes det, som om Direktionens Krav om større Økonomi paa dette Punkt er blevet gennemført, og det forlyder da heller ikke, at der paa noget Tidspunkt eller noget Sted er ødelagt Spæk eller Tran af Mangel paa Fadeværk.

[1]) Bilag til sidstnævnte Skrivelse.

AARETS GANG VED KOLONIERNE

De væsentligste Kilder, vi har til Oplysning om Livet ved Kolonierne fra Dag til Dag, er dels de Dagbøger, som Instruksen af 1782 paabød Overbetjentene aarligt at hjemsende, dels Koloniernes Udgiftslister, hvor de Begivenheder, der har medført Udgifter er noteret, og dels Bestyrernes aarlige Hovedindberetninger. Man vil formentlig paa en begrænset Plads kunne give det bedste Billede gennem nogle Eksempler herfra, der viser typiske Træk af det daglige Liv.

Vi begynder i Nordgrønland med Christianshaabs Udgiftsliste og skal her fra September 1839 give følgende Uddrag af Købmand Bolbroes Notater:

»16. September: Efterat være kaldet den 10de dennes til Claushavn i Anledning af Kulskibets Ankomst did, afreiste jeg Dagen derpaa derop med Sluppe; men for ei at blotte Colonien for Mandskab, hvis Hjemmebliven var høist nødvendig, for endnu i dette Efteraar at faae et nyt grønlandsk Jordhuus opført til Spækhuus, maatte jeg til Sluppens Besætning leie 4 Grønlændere, hvilke ved min Hjemkomst idag bleve betalte den tilstaaede Dagløn for 6 Dage med ialt 6 rbdlr saaledes:

2 ℔ Kaffe, 1 ℔ Candis, 2 Par Vanter, 1 ℔ hollandsk Tobak, 4 Al. Ravndug, 2 Lod bleget Traad	3 Rbd.	88	Sk.
Contant	2 —	88	-
I Underhold for 6 Dage			
24 ℔ haardt Brød à 7 Sk.	1 —	72	-
3 ℔ Smør à 33 Sk.	1 —	3	-

Paa Veien fra Claushavn mødte jeg en Kajak, som var afsendt herfra Colonien med indløbne Breve fra Godhavn, hvoriblandt et Circulaire pr. Express fra Inspectoratet til Christianshaab og Jacobshavn. Denne Kajak maatte jeg lade vende om og følge med mig tilbage, da jeg ikke paa Søen kunde expedere Brevene, og betalte jeg den ved Hjemkomsten for $1^1/_2$ Miil med:

Contant ..... 1 Rbd. 24 Sk.
Reisemad 1 ℔ haardt Brød ..... 7 -
1/8 ℔ Smør ..... 4 1/8 -

17. September. Ifølge Skibsfører Bangs skrivtlige Anmodning af 28de f. M. er udbetalt til pensioneret Spækskærer Hans Nielsen for at have lodset Briggen Prinds Christian ind og ud af Havnene ved Omanak, Niakornak og Norsoak, samt forøvrigt tjent som bekjendt Mand paa hele Reisen nordpaa 20 rbdlr Sedler saaledes:

1 Par lange færøiske Hoser, 1 Par Vanter, 1 Stk. stor jydsk Trøje, 1 stribet ulden Skjorte, 1 Stk. ord. københ. Bomuldstørklæde, 1 ℔ Biskoptobak Nr. 2, 1 ℔ engelsk Tobak, 4 ℔ Kaffe, 2 ℔ Candis, 1 Stk. Flintelaas af nye Indretning, 12 Al. Ravndug, 4 Lod bleget Traad..... 16 Rbd. 78 Sk.
Contant ..... 3 — 18 -

18. September. Til 2 Kajak-Expresser fra Egedesminde, der indløbe hertil d. 15de dennes og idag reiste tilbage, efterat have maattet overligge her i 2 Dage, da jeg ved deres Ankomst var fraværende ved Claushavn og saaledes først igaar kunde expedere dem, er udgivet i Underhold under Opholdet, samt ved Afreisen idag Reisemad for 2 Dage, tilsammen 4 Dage, i alt:

8 ℔ haardt Brød à 7 Sk..... 56 Sk.
1 ℔ Smør 33 Sk. ..... 33 -

I Medfør af Circulaire af 9de August 1815 er udgivet i Præmie til Garnbrugerne i Christianshaabs District for indleverede gode Garnskind i Handelsaaret 1839, i alt 789 diverse Stykker = 1 ℔ Kaffe 1/2 ℔ Candis for 60 Skind, der andrager (Overbetjentenes Indlevering ei iberegnet):

12 1/4 ℔ Kaffe à 32 Sk. ..... 4 Rbd. 8 Sk.
6 1/8 ℔ Candis ..... 2 — 4 -

19. September. Med det d. 15de dennes hertil indløbne Circulaire pr. Express til Christianshaab og Jacobshavn, som Dagen derpaa blev afsendt med Kajak til Claushavn, men hvilken, som forhen anført, mødte mig paa Veien og maatte gjøre Vendereise, afsendte jeg den 17de en anden Kajakexpresse til Claushavn; denne retournerede igjen iaftes og blev idag betalt for 4 Mile 3 rbdlr saaledes:

1/2 ℔ Kaffe, 1/4 ℔ Candis, 1 Par Seildugs Buxer, 1/4 ℔ hollandsk Tobak, 1 Par Vanter og Synaale for 2 Sk.
I Underhold for 2 Dage 2 ℔ haardt Brød ..... 14 Sk.
1/4 ℔ Smør ..... 8 1/4 -

23. September. Til Reparation paa Kongeflaget ved Claushavn, som jeg ved min sidste Afreise derfra medtog herned for at lade istandsætte, da det var meget forslidt, og Tungerne især ganske itupidskede af Blæsten, er forbrugt:

4 Al. Flagdug	2 Rbd.	28 Sk.
1 Lod Traad		6 -
samt i Syløn givet $^3/_8$ ℔ Kaffe		12 -
$^3/_{16}$ ℔ Candis		6 -
	2 Rbd.	52 Sk.

Ved at opsætte de iaar udsendte 2de Koge- og Varmeapparater til grønlandske Huse, den ene ved Colonien og den anden ved Logen, samt til Opmuringen af 3 af de almindelige grønlandske Kakkelovne, som i Foraaret bleve nedrevne paa Grund af at Husene skulde under Reparation, er forbrugt, foruden de endnu brugelige gamle Muursteen, endvidere:

50 Stk. Muursteen		54 Sk.
1 Tde Kalk	1 Rbd.	34 -

26. September. Til det ved Enden af Vaaningshuset ved Colonien værende lidet Brædeskuur er af Tømmermanden forfærdiget og indsat af Baadsmanden et Fag nye Vinduer, da det Gamle var aldeles ramponeret; Hertil forbrugt:

$1^1/_2$ Stk. 8 Al. Frederikshalds Brædt til Karm og Ramme	$88^1/_2$	Sk.
$^2/_9$ 3 Tommers Lægte 9 Al. lang til Vinduespost	20	-
10 Stk. 4 Tommers Skibssøm til Karmen	7	-
1 Fag Vinduesbeslag	uden Taxt	
50 Stk. hele Laasesøm	$7^1/_2$	-
50 Stk. Spiger	$7^1/_2$	-«.

Dette Billede fra Udgiftslisten i en halv Snes Dage i September 1839 giver Indtryk af Livets Gang i det daglige ved en nordgrønlandsk Koloni. Man kunde fortsætte Beskrivelsen for en længere Periode eller fra andre Kolonier; Indtrykket vilde i det store og hele blive det samme. Arbejdet veksler fra Dag til Dag, men det er alligevel de samme Opgaver, der atter og atter maa tages op. Noget anderledes er Forholdet om Vinteren, hvor Sne og Kulde hindrer mange Arbejder, men til Gengæld giver nye Opgaver. Vi fortsætter Uddragene af Christianshaabs Udgiftsliste med Perioden 12—29. Februar 1840.

12. Februar. »Til Grønlænderne ved Ekamiut, tilsammen 47 Personer, uddeeltes idag paa Grund af en længere vedvarende Misfangst,

og da de nu ikke havde mere af deres Efteraarsfangst tilbage til Livets Ophold, Sultekost med i alt:

$5^2/_9$ Ottkr Erter			$67^8/_9$ Sk.
$5^2/_9$ — Gryn	1	Rbd.	$5^5/_6$ -
14 ℔ haardt Brød	1	—	2 -

21. Februar. Da Misfangsten ved Ekamiut endnu vedvarer, og de Indfødte saaledes savne det Allernødvendigste til Livets Vedligeholdelse, saae jeg mig igjen idag nødsaget til at understøtte dem med dansk Proviant til Beløb:

$5^2/_9$ Ottkr Erter			$67^8/_9$ Sk.
$5^2/_9$ — Gryn	1	Rbd.	$5^5/_6$ -
13 ℔ haardt Brød			91 -

22. Februar. For et Læs Sælskind (100 Stk.), som Lars Munk i Efteraaret har indhandlet ved Ekamiut og idag lod indkjøre til Colonien, blev betalt i Kjøreløn 1 rbdlr saaledes:

7 ℔ haardt Brød	49 Sk.
Contant	47 -
Samt i Underhold til Kudsken 1 ℔ haardt Brød	7 -
$^1/_8$ ℔ Smør	$4^1/_8$-

Til de Indfødte ved Udstedet Sarpik, tilsammen 16 Personer, uddeltes idag paa Grund af en lang Tids Misfangst, under hvilken de vare blevne aldeles blottede for Fødemidler, Sultekost med:

$1^7/_8$ Ottkr Erter	$23^1/_9$ Sk.
$1^7/_8$ — Gryn	$34^2/_3$ -
5 ℔ haardt Brød	35 -

25. Februar. Fra Grønne-Eyland, 4 Mile fra Colonien, indkjørtes idag af en Grønlænder $1^1/_4$ Ballie Spæk, hvorfor blev betalt i Kjøreløn:

$4^1/_4$ ℔ haardt Brød	$29^3/_4$ Sk.

29. Februar. Under Vandhentning til en forehavende Brygning er til 6 Mand udskjænket Extrasnaps med:

$^3/_8$ Pot Brændevin	$7^7/_8$ Sk.«[1]).

[1]) Christianshaab Udgiftsliste 1839/40. G.H.A. Breve N.G. 1845.

En udmærket Skildring af det daglige Liv i Sydgrønland er givet af Kolonibestyrer Fr. Lassen ved Julianehaab i hans Hovedindberetning for Aaret 1840/41, som blev skrevet under et Permissionsophold i København og er meget lang og instruktiv. Vi refererer Hovedpunkterne af denne med Citering af de mest karakteristiske Passager.

Lassen indleder med at bemærke, at han ikke alene vil beskrive, hvad der er sket, men ogsaa fremhæve, hvad der vil kunne tjene til Handelens Fremme. Han deler sin Beretning i seks Hovedpunkter: 1. Produktionen, 2. de udførte Arbejder, saavel med Hensyn til Togt- og Transportrejser som andet Koloniarbejde, 3. det formentlige Gavn af Isgarns Indførelse i Julianehaabs Kolonidistrikt og Hajfiskeri paa islandsk Maade, 4. om de forbedrede grønlandske Huse, 5. om det passerede ved Anlæggene Nanortalik og Sydprøven, 6. Indstilling til Ducører af de Underbetjente, som dertil formentlig har gjort sig fortjente.

Produktionen.

»Grønlændererhvervet i Handelsaaret 1841, har i det Hele afgivet et meget godt Provenue, men dog ikkedestomindre været deels meer, deels mindre heldigt. Saaledes har de Indfødte ved selve Colonien og dens Omegn, havt udmærket god Efteraarsfangst, i Særdeleshed de bosatte Grønlændere ved Sartlok og Partleet. Dette har nu og iligemaade været Tilfældet ved Nennortalik og Østprøven hvor Grønlændererhvervet har afgivet et overordentligt Udbytte til Handelen. Ved Kaksamiut og Narsak har Indhandlingen været god, men derimod mindre heldig ved Sydprøven, naar der tages Hensyn til dette Steds større Befolkning, imod det langt ringere Antal der henhører under de andre navngivne Handelssteder. Aarsagen til det ringere Erhverv ved Sydprøven er saa meget meer paafaldende, da over Halvdelen af Lichtenaus Befolkning er udflyttet til forskiellige Fangesteder, hvornæst den øvrige Befolkning, der ikke er udflyttet fra Missionspladsen, har deres Bosteder omtrent midt imellem Colonien og Nennortalik, hvis Grønlændere som meldt har havt udmærket Fangst«. Lassen tænker sig, at Grunden til Sydprøvens daarlige Fangst kan være Naturforhold, der har faaet Sælerne til at trække bort fra Stedet. Is- og Vejrforholdene har i det væsentlige været ens for alle Distriktets Beboere. Den ringe Indhandling ved Sydprøven skyldes heller ikke Stedets Leder Underassistent Dorph, der har vist »utrettelig Flid og Virksomhed«. Han og Kielsen, der nu var konstitueret som Lassens Stedfortræder, roses, fordi de ved deres stadige Spæktogter endog til efter Midten af December 1840 havde bidraget meget til Produktionens Forøgelse. Lassen henviser i øvrigt til Koloniens Produktionsliste, hvoraf vi gengiver Afsnittene for Spæk og Tran (Tabel 10).

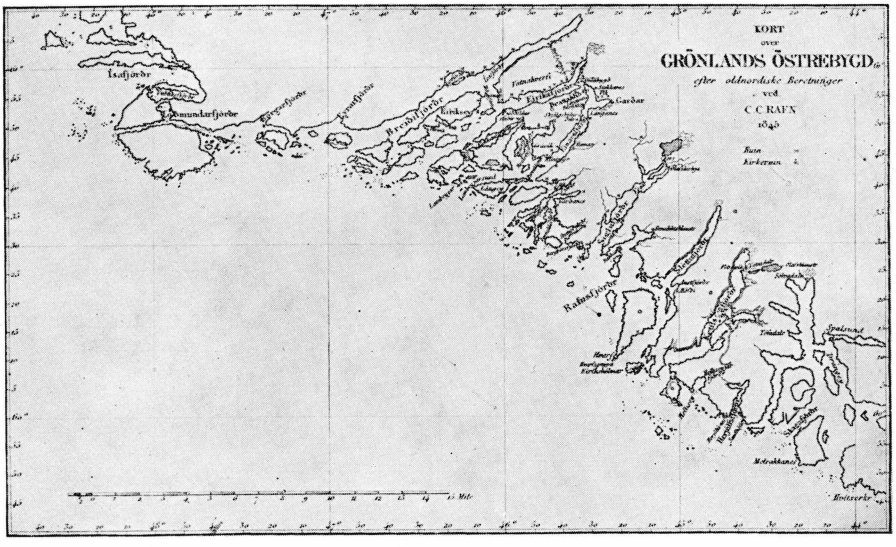

Fig. 10. C. C. RAFN: Kort over Julianehaabs Distrikt 1845.

Efter Udgiftslisten er der benyttet 1738 Tønder Spæk og Lever, væsentlig til Tranbrænding, der har givet 1432 Tønder Tran, hvilket derfor er ført til Indtægt under Trankontoen.

Paa samme Maade findes en specificeret Oversigt over den øvrige Indhandling og Hjemsending.

Table 10. Julianehaabs Produktionsliste 1840/41. Spæk og Tran.

	Spæk (Tønder)			Tran (Tønder)		
	Sæl	Kepor-kak	Haj	Sæl	Kepor-kak	Haj
Beholdn. fra Aaret før	828	$2^{5}/_{6}$	$34^{1}/_{4}$	$674^{5}/_{6}$	—	—
Indhandlet af Grønlænderne	1342	$32^{7}/_{16}$	$15^{45}/_{64}$	—	—	—
Efter Udgiftslisten	—	—	—	$1396^{2}/_{15}$	$21^{5}/_{8}$	14
Overskud ved Balliens Overmaal	447	$10^{13}/_{16}$	$6^{15}/_{64}$	—	—	—
Summa Indtægt	2617	$46^{3}/_{4}$	$55^{3}/_{16}$	$2070^{29}/_{30}$	$21^{5}/_{8}$	14
Efter Gagebøgerne udgaaet	$17^{5}/_{12}$	—	—	—	—	—
Efter Udgiftslisten	$1680^{9}/_{10}$	$32^{3}/_{4}$	$24^{5}/_{12}$	$2^{5}/_{12}$	—	—
Afsendt til København	$563^{1}/_{4}$	—	$12^{1}/_{2}$	832	—	2
I øvrigt	8	—	—	$^{1}/_{6}$	—	—
Beholdn. (Leveranceforretn.)	$348^{79}/_{120}$	14	$18^{13}/_{48}$	$1235^{7}/_{8}$	$21^{5}/_{12}$	12
Summa Udgift	$2618^{9}/_{40}$	$46^{3}/_{4}$	$55^{3}/_{16}$	$2070^{11}/_{24}$	$21^{5}/_{12}$	14

Koloniarbejder.

Togtrejser. »Med Slupskibet fik ieg i Løbet af For- som Eftersommeren udført de nødvendige Syd- som Nordtogter, der saaledes satte mig istand til med fordoblet Kraft at see Spæktogter, Brændetogter med forskiellige Coloniarbejder udførte. I sidst afvigte Efteraar, var det da alene med Coloniens Storbaad samt Konebaade ieg virkede til de forskiellige Togtreisers Udførelse.

Saaledes blev under:

14de September 1840; samtlige Colonister expederet paa Brændetogt ved Igalikko med Storbaaden og 2de Konebaade, hvorfra de med Baadene fuldlastede hiemkom den 21de i samme Maaned.

Under 22de Septbr.; blev Colonist Simon Kleist samt 4 Colonister afsendt efter Leer paa Mathæus's Land med Coloniens Storbaad, til Brug ved Steenmurens Opførelse langs Sydsiden af Spækhuset. Fra denne Tour hiemkom Baadføreren Dagen efter.

Under 5te October; udførte Simon Kleist ligeledes en Leertogt paa Mathæus's Land med Coloniens Storbaad til Brug ved Opførelsen af den ommeldte Graaesteensmuur, hvorfra han Dagen derpaa hiemkom.

Under 8de October; blev der med Transportfartøiet Malmukken fra Sydprøven, der var opsendt til Colonien med en fuld Tranlast, ogsaa foretaget en Leertogt paa Mathæus's Land, da Baadføreren deels for Modvind deels for Is ikke strax kunne fortsette Tilbagereisen. Leeret denne Baad hiembragte, blev iligemaade anvendt til Graaesteensmurens Opførelse.

Under 9de October; afgik Simon Kleist med Storbaaden efter Brænde til Missionsskolehuset, hvormed han hiemkom den 13de.

Under 17de October; blev Simon Kleist atter afsendt til Mathæus's Land efter Leer til Graaesteensmurens Opførelse.

Under 20de October; blev Simon Kleist gientagende expederet til Mathæus's Land efter Leer til Graaesteensmurens Opførelse.

Under 25de October; blev Simon Kleist expederet med Fornødenheder af forskielligt Slags til Kaksamiut. Paa denne Transportreise var Storbaaden ledsaget af en Konebaad, der iligemaade var lastet med Forskielligt, saasom Iernbaand og Brædegods, der ikke kunne rummes i Storbaaden. Fra denne Tour hiemkom Simon Kleist den 9de November, lastet med løst Spæk fra det nævnte Udsted.

Under 10de November; Dagen efter sin Hiemkomst fra Kaksamiut, blev Simon Kleist expederet med Coloniens Storbaad til Sartlok efter Spæk; hvorfra han igien heldigen hiemkom den næstpaafølgende Dag med fuld Last.

Under 6te December; blev samtlige Colonister expederet med Storbaaden og Slupskibets Jolle til Sartlok efter Spæk; hvorfra de igien hiemkom den 16de i samme Maaned med en Last af over 32 Tønder Spæk.

Med Konebaade er der endvidere udført efternævnte Togter i Tidsrummet fra 12te September og videre i Løbet af Efterhøsten, nemlig:

Under 28de September; blev en Colonist afsendt med en Konebaad efter Brænde til Missionsskolehuset. Fra denne Togt hiemkom Colonisten den 5te October.

Under 7de October; blev en Konebaad afsendt til Mathæus's Land efter Leer, da Storbaaden ikke kunde holde Arbeiderne vedlige med det Nødvendige til Graaesteensmurens Opførelse. Fra denne Togt hiemkom Besætningen samme Dags Aften vellastet tilbage.

Under 9de October; hiemkom Handelens Konebaad fra Frederichshaab, hvortil den under 21de August afgik for at bringe Lodsen Mathæus med sin Søn til den nævnte Colonie.

Under 23de October; blev Handelens Konebaad atter sendt efter Leer til Graaesteensmurens Opførelse.

Under 24de October; blev en Konebaad expederet til Sartlok paa Spæktogt, hvorfra den hiemkom den 2den November med $18^1/_2$ Ball.

Under 3die November; blev Handelens og en leiet Baad expederet til Partleet paa Spæktogt, hvorfra de hiemkom Dagen derpaa med 23 Ball.

Under 5te November; blev atter 2de Konebaade, nemlig Handelens og en leiet Baad expederet til Sartlok paa Spæktogt, hvorfra Føreren Formand Lund i Forening med Coloniens Storbaad hiemkom med 55 Ball., den 11de i samme Maaned.

Med Konebaade fremmedes altsaa Togter til den 11de November, hvornæst Coloniens Storbaad uafbrudt var i Virksomhed til den 16de December. Efter den Tid, forhindrede tiltagende Kulde og Tyndis al videre Færdsel paa Søen med Konebaad.

De udførte Arbeider. De af Colonisterne udførte Arbeider, vil det nu paaligge mig at giøre pligtskyldigst Indmeldelse om.

Af det Foregaaende vil den høie Direction have bemærket, at det tienstgiørende Mandskab har havt fuld Beskieftigelse med Spæktogter, Brændetogter, Leertogter samt Opførelsen af den berørte Graaesteensmuur langs Sydsiden af Spækhuset. Min Virksomhed ved Togter og Transportreiser har ieg som omforklaret specificeret, hvornæst ieg tillader mig at udhæve de Coloniarbeider der forøvrigt ved Mandskabet er bleven fuldfærdiget i Løbet af Efterhøsten og videre.

Som væsentligt Arbeide, der vel er tilendebragt bliver da først at omtale den fuldfærdigede: Graaesteensmuur langs Sydsiden af Spækhuset. Ved Inspecteurens Nærværelse paa Colonien Julianehaab i 1837, bemærkede han Gavnligheden af en Graaesteensmuurs Opførelse langs Sydsiden af det omtalte Hus, den ieg i de foregaaende Aaringer uagtet min bedste Villie ikke har seet mig istand til at faae tilendebragt, da Udførelsen maatte opsettes, deels paa Grund af, at Producternes Hiemhentning til Colonien fra de forskiellige Handelssteder blev forhindret, ikke alene ved Storisens Beliggenhed, men og ved andre uheldige Forhold, saasom Coloniskibets sildige Ankomst til Colonien i Aarene 1838 og 1839, i Forening med andre uopsettelige Togter, der saaledes forsinkede Murens Opførelse. I det afvigte Aar, føiede derimod Alt sig efter Ønske, saavel med Hensyn til Producternes Hiemhentning fra de forskiellige Anlæg, som og ved Skibets tidlige Ankomst til og Afreise fra Colonien. Ved disse heldige Forhold blev ieg da sat istand til endog i September Maaned at paabegynde et Arbeide, der af Inspecteuren specielt var befalet; men som paa Grund af Omstændighederne ikke kunde udføres i Fortiden, uagtet ieg Tid efter anden lod sammenslæbe en betydelig Masse tienlige Byggesteen til Arbeidets Fremme, som nu og havde til Følge, at Muren, der er af stor Omfang, blev fuldfærdiget paa en Tid af omtrent 6 Uger; hvornæst det og bør bemærkes, at mildt og for Størstedelen tørt Veirligt, iligemaade begunstigede Udførelsen af denne meget betydelige Graaesteensmuur, der er opmuret i Leer og Sand af $1^1/_2$ Alens Tykkelse for Neden og $^3/_4$ Alens Tykkelse for Oven paa en Længde af circa 30 Alen, samt paa en Høide af omtrent $4^1/_2$ Alen. Med al Omhu er denne Muur opført, og deri føiet indmurede Aabninger til Lysning i Huset, hvilket ere forsynede med Lemme. Det er mig nu og iligemaade en Glæde at kunne bemærke at dette betydelige Arbeide blev udført uden Hielp af leiede Folk, naar undtages de enkelte Grønlændere der var leiet paa Baadene efter Leer, for ikke at tage Mandskabet fra Opmuringen. Et Foretagende der saaledes heldigen blev udført, og vil vise sin gavnlige Frugt ved herefter at have tet og propert paafyldt Fadegods til Udskibning, i det den omhandlede Steenmuur bevirker en saa stor Kiølighed, at der for Fremtiden ingen Tale vil blive om Udlækning af de Transfoustager, der i Sommertiden opbevares i dette den kongelige Handels vigtigste Hus.

Efterat denne Steenmuur var fuldført, blev Mandskabet saalænge Veirliget og Temperaturen tilstedede det, beskieftiget med at lægge Leertag over den til Spækhuset stødende Udbygning, der dog kun blev halvfærdiget, da Kulden forbød Arbeidets Fuldendelse. Saavidt ieg kom i Efteraaret med dette Arbeide blev imidlertid Leeret bearbeidet og paalagt efter den Anviisning som ieg saavel fra Directionen som Inspecteuren havde modtaget. I Efteraaret 1840 blev det som sagt kun

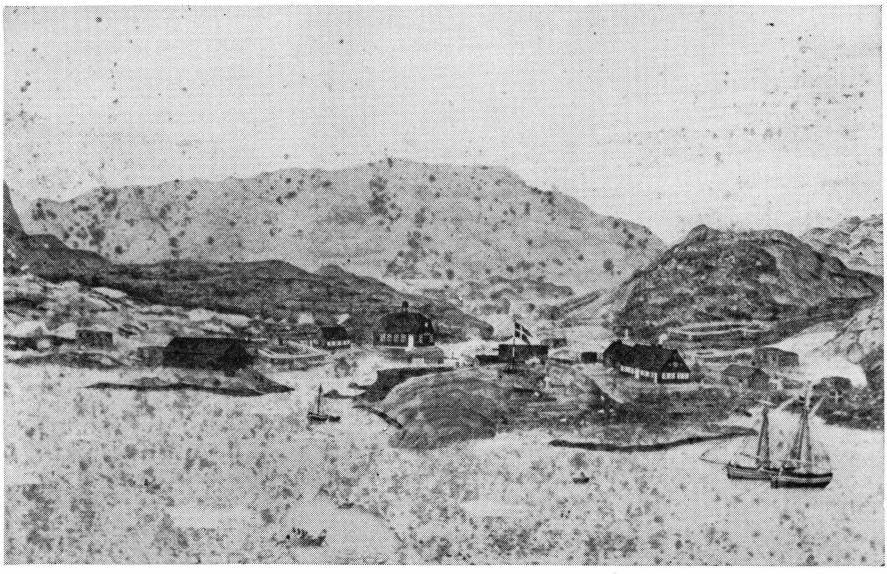

Fig. 11. Julianehaab.

halvfærdiget, da Kulden forbød Fuldendelsen ved at Leeret ikke tilstrækkeligt kunne bearbeides. I Juni Maaned 1841, blev Leertaget derimod fuldfærdiget, paa samme Maade som det begyndtes, nemligen ved vel tilberedet Leer, blandet med Sand og Affaldet fra Tranbrændingerne, hvornæst hele Taget blev efter Fuldendelsen belagt med et tyndt Lag af sammenblandet Kalk og Tiære, der bevirkede at hele Leermassen blev saa haard som Steen, og fortreffeligt skyder Vandet ved paakommende Regnveir. Ved denne Foranstaltning besparedes da alt det udsendte Tømmer og Brædegods — med Undtagelse af de faae Aaretræer m. m. der som i det Efterfølgende skal blive omforklaret blev anvendt til Forstøtning under Spærværket.

Flere mindre vigtige Arbeider blev i afvigte Efteraar udført, saasom en Muur af Steen og Jord til Støtte for Grunden omkring Materialhuset, med flere Udspækninger, deels paa Skolehuset og deels paa det nye Hus der beboes af Formand Lund, hvis Loft og blev belagt med tilberedet Leer, det Husbeboerne har fundet sig saare vel ved den henrundne Vinter.

Med Togter og forskiellige Coloniarbeider var som omforklaret det tienstgiørende Mandskab i uafbrudt Virksomhed til over medio December; hvorefter de blev beskieftiget med Fartøiernes Aftakling og paalidelige Fortøining for Vinteren, saa og med Ølbrygning, Brødbagning, Brændesaugning samt Sneskufning til Udgangen af Maaneden. Fra Begyndelsen af Januar Maaned har Mandskabet derimod uafbrudt været beskieftiget med Spækhakning og Spækafbrænding til den 24de

Februar. I dette Tidsrum blev der forvandlet 319 Tønder Sælspæk til Sæltran. Det angivne Qvantum Spæk afgav et Udbytte af 291 $^{55}/_{60}$ Tønder eller 109 $^{2203}/_{3065}$ Pot Tran af hver Tønde Spæk. Et Provenue ieg glæder mig til at den høie Direction vil være tilfreds med, da Trannen forhaabentligen vil være befunden god her ved Modtagelsen fra Skibet.

Fra 24de Februar, Dagen hvorpaa Spækbrændingen blev tilendebragt, har Mandskabet til den 6te Martz været beskieftiget med Slupskibets Tiltakling, og derpaa tilladet samme med Fornødenheder for Kaksamiut til Handelsaaret 1842. En Togt ieg allerførst i Foraaret ønskede at see udført, for at faae den der indhandlede Spækproduction saa hurtigt mueligt forvandlet til Tran, hvilket derimod ikke lod sig giøre, om Slupstokterne først blev paabegyndt til Sydprøven, hvor der var en stor Deel Tran beroende til Afskibning, og følgeligen vilde medtage en rum Tid, forinden dette Anlæg med hvad der iøvrigt er oplagt af Nennortaliks Production ville kunne blive lendset. For altsaa at faae Kaksamiuts Production forvandlet til Tran, paa det den saadan forædlet kunne blive hiemsendt med Skibet, var det nødvendigt at denne Tour blev udført førend Storisen som sædvanligt sidst i April eller først i May bestuver Kysten, hvorved Togtreiserne paa en Tid af idetmindste en 2 à 3 Uger i Almindelighed bliver forhindret, hvorefter ieg seent, og mueligen først under Skibstiden, kunne faae den der havte Indhandling afhentet til Colonien, og følgeligen maatte savne Tid til et saa stort Qvantum Spæks Afbrænding«.

Kolonibestyreren fortsætter sin Skildring med at gennemgaa nogle af Koloniens Foraarsarbejder ved Togtningen og gaar derefter over til at omtale Haandværkernes Indsats. Det omtales saaledes, at Bødker Petersen i længere Tid har været beskæftiget med Fadegodsets Istandsættelse, indtil han atter forflyttedes til Sydprøven. Lassen fortsætter derefter paa følgende Maade:

»Ved Colonien har i Petersens Fraværelse de to unge Mennesker, navnligen Anders Møller Kleist og Jonathan Terkel, hvilke ieg med Directionens Tilladelse har ladet oplære til Bødkere skifteviis udført Bødkerarbeidet.

Hvad da nu det udførte Tømmerarbeide angaaer, der af Tømmermand Hans Jacob er fuldfærdiget i Løbet af Handelsaaret, bliver det ifior udsendte Tømmer til en Seilbaad for Sydprøven først at omtale.

Skibet Egedesminde Herr Skibscapitain Bang, ankom paa Koloniens Havn den 6te Juli, hvorefter Reisningen af det skovede Tømmer, strax efter dets Modtagelse i Land blev paabegyndt. Til medio August var Fartøiet i seilbar Stand, og som saadan afsendt til sit Bestemmelsessted«.

Kolonibestyreren giver derefter en meget lang og indgaaende Beskrivelse af Tømrerens Arbejde med at lægge et Trægulv i Spækhuset

og den dertil knyttede Udbygning samt et stort Beskyttelsestag over den flere Gange omtalte Graastensmur. I Januar og Februar var han beskæftiget med Reparationer af et Par af Koloniens mindre Fartøjer. Senere var Tømreren ved Kaksamiut for at opføre et af de forbedrede grønlandske Huse til Udliggerens Brug. Derefter fortsætter LASSEN:

»Tømmeret til et andet af de nye forbedrede Huse har ieg sendt til Sydprøven, for paa Reqvisition af Storfangeren i Sydprøven District at blive opført paa dennes Bosted ved Kittisutsøerne i Løbet af Sommeren. Ieg har i denne Anledning giort Indmeldelse til Inspecteuren, at Grønlænderen er villig til at betale for Tømmeret med Inventarier fra 20 til 25 Ball Spæk, som han i Løbet af et Aar vil see betalt. Paa samme Vilkaar har flere af Sydprøvens og Nennortaliks bedre Erhververe ønsket Huse, som ieg og har lovet dem, og til den Ende reqvireret Tømmer etc. det foregaaende Aar, men de forlangte Huse blev desværre ikke udsendt«.

LASSEN kommer senere ind paa sine Forslag om Indførelse af Isgarn- og Hajfangst i Julianehaabs Distrikt. Til Støtte for det første fremhæver han, at Isgarnfangsten vilde være af særlig Betydning i Distriktets nordlige Del, idet Vinteren her næsten hvert Aar standsede Kajakfangsten. Det gjaldt som Regel Tiden fra medio December til medio April undertiden længere. Baade LASSEN selv og andre havde tidligere gjort Forsøg i denne Retning, men kun med vekslende Held. Han bad nu om at faa nedsendt en Nationalkolonist fra Nordgrønland til at vejlede Distriktets Beboere saavel i Isgarnfangst som Slædekørsel. Hvad Hajfangsten angik, troede LASSEN, at den vilde kunne faa en ikke ringe Betydning, idet der fandtes et stort Antal Hajer dels ved Kysten, men især i Fjordene. Grønlænderne interesserede sig ikke meget for denne Fangst; men den vilde kunne fremmes stærkt, hvis der blev sendt en Mand til Kolonien, der var fortrolig med den islandske Hajfangst[1]).

Det vilde føre for vidt at komme længere ind paa LASSENS Indberetninger og hans indgaaende Omtale af de specielle Forhold ved Koloni og Udsteder. Vi har foretrukket i Stedet at give nogle Uddrag af Julianehaabs Udgiftsliste for 1840/41.

5. September 1840. »For den leiede Konebaad — Handelens Baad er endnu ikke hjemkommen fra Frederikshaab — som og til de 4 Roersker, der om Morgenen den 2den ds gik i Brændefjorden, er Dags Aften ved Hjemkomsten betalt hver 30 Sk., ialt:

1 Rbd. 54 Sk. Contant.

---

[1]) LASSEN til Dir. $^{18}/_{9}$-1842. G.H.A. Breve S.G. 1841.

8. September. En Konebaad, der fra Colonien Fiskenæsset idag hidbragte 7 Stk. Commisrifler og en Foustage med Duun, erholdt: — efterdi Bestyreren, Hr. Kielsen, tilmeldte, at Konebaadens Fører, der gik i eget Erinde, var lovet Godtgjørelse for at transportere ommeldte Varer hertil —

1 Rbd. Contant.

8. September. 5 Colonister, der igaar med Coloniens Storbaad afgik efter Leer og idag hjemkom, erholdte hver en Extrasnaps, ialt:

$^5/_{16}$ Pot Brændeviin.

8. September. I Underhold for en Postmand, der fra Nennortalik hidbragte Brevskaber til Inspectoratet, er givet:

$^1/_{16}$ Pot Brændeviin, $^1/_2$ ℔ gaardt Brød.

9. September. Samme Postmand erholdt ved Afreisen idag:

$^1/_{16}$ Pot Brændeviin,
1 ℔ haardt Brød,
6 Sk. Contant — til Tobak.

9. September. Til Brygning og Bagning ved Skibets Afreise saa og senere er forbrugt:

6 Al. Spundsdug,
2 Stk. 12 Fods Granestager, — og
8 Stk. Fadespundse.

Desforuden: 1 Stk. diverse Jernbolt — til Fartøiet Malmukken.

11. September. Til en Retourpost fra Sydprøven, der bragte Breve til Inspectoratet, er ved Ankomst og Afreise givet:

1 ℔ haardt Brød,
$^1/_{16}$ Pot Brændeviin.

14. September. Til en Konebaadsbesætning, der idag gik efter Brænde i Igalikkofjorden, er i Underhold udgivet:

12 ℔ haardt Brød,
$^1/_6$ skpr. Gryn,
$^1/_6$ — Erter.

14. September. Til 8 Colonister, der idag med Storbaaden og 2de Konebaade gik i Brændefjorden efter Brænde, er ved Afreisen givet en Extrasnaps, der udføres med:

$^1/_2$ Pot Brændeviin.

18. September. I Dag, paa Hans Majestæts, vor allernaadigste Konges høie Fødselsdag, er det tilstaaede Tractement af 1 Pegel Erter,

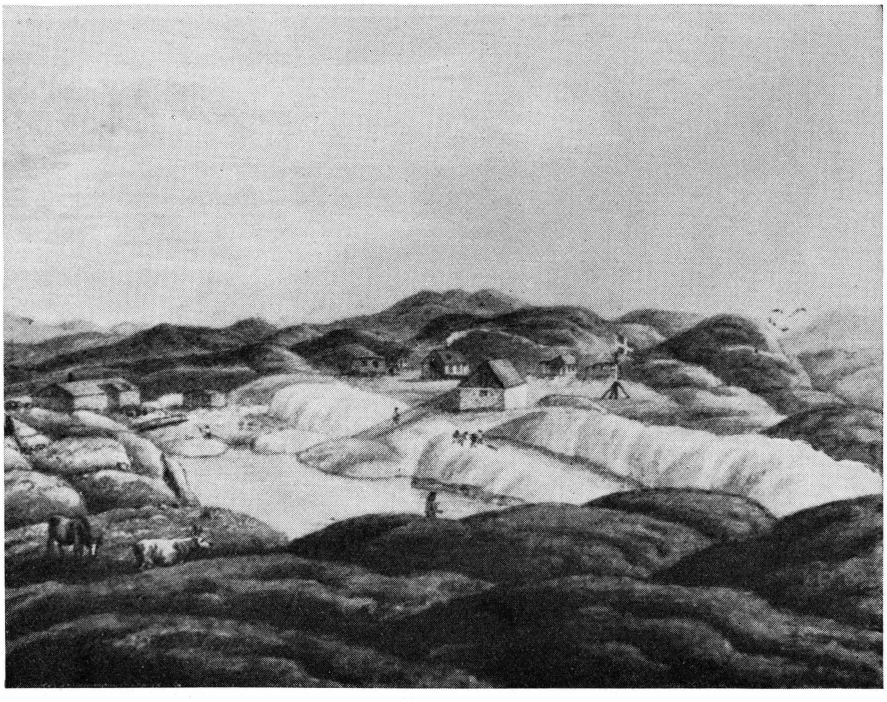

Fig. 12. J. Arøe: Anlægget Sydprøven i Grønland 1847.

1 Pegel Gryn og 1 Stk. Beskøit pro persona udgivet til 145 Mennesker, med ialt: $30^1/_2$ ℔ haardt Brød,
2 skpr. Erter,
2 — Gryn.

18. September. Til en Postmand fra Sydprøven, der igaar hidbragte Breve til Inspectoratet, er udgivet:

1 ℔ haardt Brød,
6 Sk. Contant — til Tobak —
$^1/_{16}$ Pot Brændeviin.

19. September. Under 14de ds. afsendtes en Konebaadsbesætning paa en leiet Baad til Nuluk i Igalikkofjorden efter Brænde, hvilken endnu ikke er hjemkommen, ei heller Coloniens Storbaad og en anden leiet Baad, der samme Dag ligeledes afsendtes efter Brænde, efterdi afvexlende sydlige og nordlige Storme have hindret Tilbagereisen. Jeg afsendte derfor idag en Kajakmand til Nuluk i Igalikkofjorden med 12 ℔ haardt Brød til Underhold for de leiede Folk paa den ene Baad, som og for at erholde Efterretning om samtlige Mandskabets og Baa-

denes Tilstand. Til Reisen erholdt Kajakmanden $1^1/_2$ ℔ haardt Brød. Her kommer saaledes til Udførsel:

$12^5/_{16}$ ℔ haardt Brød.

Anmærk. Kajakmanden, der bragte Folkene Brødet, tilbageleverede den 20de September $1^3/_{16}$ ℔ haardt Brød«[1]).

Vi standser nu med Koloniens Udgiftsliste for at gaa over til at give nogle Uddrag af Anlægget Sydprøvens Udgiftsliste fra omtrent samme Tidsrum.

12. September 1840. »Betalt til en Postmand der har været ved Colonien med Breve fra Sydprøven

2 ℔ haardt Brød, Contant 66 Sk.

13. September. Betalt til fire Roersker og tvende leiede Grønlændere, der ifølge med Konebaad, og Transport Fartøiet har afhentet en Last Leer i Sualiksfiorden til Brug ved den under Arbeide værende Bagerovn, saavel som til Belægning over Taget af Huuset der skiuler den.

$^1/_{16}$ Bl. Sælspæk,
16 ℔ haardt Brød,
$^2/_3$ Skp. Gryn,
$^2/_3$ — Erter,
Contant 3 Rbd.

15. September. Betalt til en Postmand, der har bragt Expresse Breve fra Julianehaab til Nennortalik:

2 ℔ haardt Brød,
Contant 60 Sk.

18. September. Udgivet til Tractement for Landes Børn paa Majæstetens Fødselsdag:

170 ℔ haardt Brød,
7 Skp. Gryn,
7 — Erter.

Extra til Mandskabet og enkelte gode Fangere:

2 Potter Brændeviin.

(Inspektør Holbølls Anmærkning: Til hvormange skal altid anføres).

18. September. Endvidere betalt for en Postmand, der har været ved Colonien med Breve fra Sydprøven:

1 ℔ haardt Brød,
Contant 54 Sk.

[1]) Julianehaabs Udgiftsliste for Handelsaaret 1841. $^{16}/_6$-1841 (Frederik Lassen/Lytzen). G.H.A. Regnskabsbilag S.G. 1841.

1. October. Betalt til fem Roersker, og tvende leiede Grønlændere, der ifølge med Malmukken har udført en Transporttogt til Nennortalik, der formedels sydlige Storme varede i tolv Dage.

54 ℔ haardt Brød,
$1^1/_2$ Skp. Gryn,
$1^1/_4$ — Erter,
Contant 5 Rbd.

Extra $^1/_2$ Pot Brændeviin.

1. October. Betalt til tre Grønlændere, der har givet Arbeide ved at Hakke 90 Ballier Sælspæk, der har ved udkogning givet til Indtægt 100 Tønder Sæltran:

28 ℔ haardt Brød,
Contant 5 Rbd. 24 Sk.

(Holbølls Bemærkning: Denne Udgift kan jeg ikke finde nødvendig, da Sydprøven har Mandskab nok for at kunne afbrænde Spækket, og 504 Tønder Trans Udbrænding ved Colonien kun har kostet 8 Rbd. 54 Sk. samt Provianten).

Videre den tilstaaede Præmie til Mandskabet:

6 ℔ Caffe,
3 ℔ Kandis.

3. October. Forbrugt til Toug paa Malmukken 35 Favne 3 Tommer Trosse, der vil blive taget til Indtægt i Fartøiets Regnskab med 35 Favne Toug.

3. October. Videre bliver i Dag at udføre hvad der er forbrugt til et Bagerhuus med Bagerovn i:

18 Stk. Vragbræder,
1 — Vestervisk,
5 — 2 Tommers Fyrreplanker,
50 — 2 Tommers Hussøm,
2100 Mursteen,
3 Tønder Kalk,
3 Stk. dobbelte 12 Alinger.

4. October. Ved Leertøies udpakning befandtes 5 Stk. Leerskaale og 1 Stk. Steentøis Thepotte itu, som herved udføres«.

I de følgende Dage gentages en Række Spæktogter, og vi gaar derfor frem til:

24. October. »Videre betalt til fire Grønlændere, der ifølge med tvende af Mandskabet har Opført et Huus paa Øen Seidtlet ved Kittisuk Øerne til Beboelse i under Klapmydsefangsten. Huuset er opført

af Jord, Tørv og Steen en Vindueskarm og en Dørkam er indsat; men Taget er ej paalagt, da Leer saavel som andre Materialier forbyder mig at fuldføre det paae denne Tid af Aaret. Dette Arbeide har medtaget tolv Dage:

24 ℔ haardt Brød,
1 Skp. Gryn,
1/2 — Erter,
Contant 6 Rbd.

Forbrugt 2 Stk. dobbelte 12 Alinger«[1]).

Foruden Koloniens og de forskellige Anlægs Udgiftslister findes der ogsaa en Udgiftsliste over Koloniens Udlæg for Missionen. Vi gengiver uddragsvis nogle Poster af denne.

28. September. »Til Underholdning for en Konebaadsbesætning, der gik efter Brænde til Missionshuset, der bruges som Skolehus.

1/4 Skp. Erter,
1/2 — Gryn,
16 ℔ haardt Brød.

5. October. De 4 Roersker, der under 28de f. M. om Morgenen gik efter Brænde og i Gaar Aftes heldigen hiemkom, erholdt i Dag efterat have udlosset og ilandbragt Brændet, hver 36 Sk. ligesom og Eieren af den leiede Konebaad for Brugen af denne i disse 7 Dage erholdt 36 Sk., i alt:

1 Rbd. 84 Sk. Contant.

26. October. Til Skolehusets Hvidtning er forbrugt 1/2 Skp. Kalk.

26. October. 3 Grønlænderinder der i Forgaars opførte Jordmuren paa det til Missionsboligen hørende Brændehus, hvilken i det vedholdende Regnveir var udfalden erholdt i Dag:

36 Sk. Contant.

30. October. Til Brug i Missionshuset er af Handelsregnskabet udtaget 1 Stk. Kobberkieddel vejende 14 1/2 ℔«, hvilket atter er taget til Indtægt som Missionsinventar.

Vi overspringer en Række Poster og gaar frem til Foraaret 1841.

24. Maj. »Til Overtræk paa Missionens Konebaad er forbrugt 30 Stk. Konebaadsskind à 24 Sk. Ligesom for Indkiøb og Fletning af Senetraad, i Syeløn til 4 Enker i 4 Dage samt for Hielp af 4 Grønlændere

[1]) Udgiftsliste ved Anlægget Sydprøven, Handelsaaret 1841. 31/5-1841 (Dorph). G. H. A. Regnskabsbilag S. G. 1841.

til at stramme Skindene, ialt er betalt 3 Rbd. 60 Sk. Contant, og i Underhold for de 4 Enker i 4 Dage givet:

2 Pot Erter,
4 — Gryn,
8 ℔ haardt Brød.

26. Maj. Det til Missionairens Brug udsendte Brænde og Kul, der er udleveret ham med:

3 Favne Bøgebrænde,
6 Tdr. Steenkul.

Til Missionens Brug 2 Lispund Lys med Bomuldsvæge«[1]).

Det vilde ikke være vanskeligt at fortsætte Uddragene af Indberetninger og Udgiftslister baade fra Julianehaab og andre Kolonier. Som Regel vilde det blot betyde Gentagelser; Arbejdet skiftede vel Karakter med Aarets Gang; men i det væsentlige bød det paa stadige Gentagelser. Maaske var Julianehaab det Distrikt, hvor Afvigelserne fra Aar til Aar var størst. Dette skyldtes Storisens vekslende Forekomst, idet denne baade bevirkede Variationer i Klapmydsfangsten og i Muligheden for at foretage de fornødne Togtninger. I 1840/41 slog saaledes Klapmydsfangsten ganske fejl, »da Isen i den første Tid holdt sig langt fra Kysten, og senere ved stedse staaende sydlige Vinde, saaledes pressede paa Landet, at al Kajakfangst ophørte og derved tilintetgjorde Fangsten«[2]). I 1848 forsøgte Inspektør Holbøll at foretage en Inspektionsrejse til Julianehaab, før Storisen gjorde det umuligt, og han startede derfor allerede den 10. April; men han blev standset faa Mile fra Arksut, idet Isen »i uhyre Masse laae paa Kysten, saa at en Kajak ei engang kunne komme frem«[3]).

Som en større Højtidelighed fra denne Periode kan nævnes Mindefesten ved Umanak ved Frederik den Sjettes Død. Den afholdtes den 7. August 1840, medens to af Handelens Skibe laa paa Havnen. Den beskrives af Købmand Fleischer paa følgende Maade. Kl. 6 om Morgenen blev der løsnet et Kanonskud fra Kolonien, »hvorpaa saa mange Flag som kunde anbringes, saavel paa Skibene som her ved Colonien bleve satte paa halv Stang. Umiddelbart derpaa 27 Minutskud affyrede fra Colonien og Skibene samlede. — Ringningen og Gudstienesten i Kirken tog derpaa sin Begyndelse. Efter at begge Gudstienesterne var

---

[1]) Udgiftsliste for Missionsvæsenet ved Kolonien Julianehaab i Handelsaaret 1841. Lassen $^{1}/_{6}$-1841. G.H.A. Regnskabsbilag S. G. 1841.

[2]) Assistent Kielsen (Nanortalik) til Dir. $^{21}/_{7}$-1841. G.H.A. Breve S.G. 1841.

[3]) Holbøll til Dir. $^{30}/_{5}$-1848. G.H.A. Breve S.G. 1848.

forbie, blev igien 27 Skud affyrede og Flaggene heisede paa heel Stang. Om Aftenen Kl. 6 blev igien løsnet et Skud fra Colonien og alle Flag strøgne«[1]).

Der var under Datidens Forhold i Grønland ikke megen Brug for Trafik mellem Kolonierne. Hele Vareomsætningen fandt Sted mellem København og den enkelte Koloni, og Grønlænderne kunde i Butikken faa, hvad de havde Brug for, saa at de ikke havde megen Anledning til at søge deres Behov dækket ved andre Kolonier. Den nødvendige Trafik foregik mellem Kolonierne og disses Udsteder, og den eneste interkoloniale Trafik, der normalt var Brug for, bestod i Inspektørernes, Lægernes og Missionærernes Embedsrejser og i Befordringen af Korrespondancen mellem Inspektørerne og Kolonibestyrerne.

Trafikken mellem Kolonier og Udsteder skete for en væsentlig Del ved de Fartøjer, som var stationeret ved Kolonierne, og herudover mest ved Hjælp af Konebaade. Brevene saavel indenfor Kolonidistriktet som mellem Købmændene og Inspektøren sendtes ved Hjælp af Kajakposter. Disse blev afsendt, naar der var Brug for dem, hvilket kunde ske ret hyppigt. Postbefordringen var derfor en ikke helt ringe Udgift ved Kolonierne. Da Holbøll i Midten af 1830erne kom i Strid med Købmand Frederik Lassen ved Julianehaab og kritiserede dennes manglende Økonomi, var en af Ankeposterne, at Lassen havde forøget Udgifterne til Postture og lejede i Distriktet væsentligt, saaledes at disse Udgifter i 1836 udgjorde 973 Rbd. mod 414 Rbd. i 1833[2]).

Det var som Regel Grønlændere uden for Handelens Tjeneste, der blev antaget til Postturene. For at spare gjorde Holbøll det til en Betingelse ved Antagelsen af Grønlændere i Tjenesten, at de paagældende skulde holde deres Kajakker i Orden for at udføre Postture for $^1/_3$ Betaling. Det viste sig imidlertid ofte, at de, naar Posten skulde af Sted, var saa optaget af andet Arbejde, at man alligevel kontraherede med private Grønlændere. Dette gav Direktionen Anledning til at paatale de store Udgifter, Postgangen forvoldte[3]).

Ogsaa Revisor havde sin Opmærksomhed henvendt paa dette Forhold og gjorde opmærksom paa, at trods Antagelse af syv Grønlændere med Forpligtelse til at udføre Posttjeneste havde Udgifterne i det søndre Inspektorat i 1841 været 740 Rbd. Han foreslog, at der etableredes fast Postgang gennem hele Inspektoratet fire Gange om Aaret, og oplyste, at en Posttur fra Julianehaab til Frederikshaab kostede 12 ℔ Brød (72 Sk.) og 10 Rbd. 15 Sk. kontant, medens en Posttur fra Sukkertoppen til Holsteinsborg kostede 4 ℔ Brød (24 Sk.), $^1/_8$ Pot Brændevin

---

[1]) H. M. Fleischer (Umanak) til Dir. $^{14}/_8$-1840. G. H. A. Breve N. G. 1840.
[2]) Insp. Holbøll til Dir. $^{23}/_{12}$-1836. G. H. A. Breve S. G. 1836.
[3]) Dir. til Holbøll $^{23}/_4$-1841. G. H. A. Grl. Kopibog 24. S. 294.

(2 Sk.), $^1/_2$ ℔ engelsk Tobak (32 Sk.) samt 8 Rbd. kontant. Ud fra sine Beregninger anslog han at den samlede Postbesørgelse kunde gennemføres for 300 Rbd.[1]).

Forslaget forelagdes HOLBØLL, der fandt det alt for stift. Der var efter den bestaaende Ordning tre Hovedposter, nemlig Foraarsindberetningerne, 30. Juniposten og Efteraarsindberetningerne. Endvidere maatte der være Lejlighed til at sende Ekstrapost ved alle vigtigere Tilfælde. Posten fra de længst bortliggende Kolonier skulde i Almindelighed afventes, inden Posten afgik fra de nærmere liggende, dog skulde der kun ventes til en nærmere fastsat Dato. Naar Posterne kom til Godthaab, maatte de vente til Inspektøren kunde give dem Svar med tilbage[2]).

En ny Postordning efter de af HOLBØLL nævnte Retningslinier gennemførtes fra 1. Juli 1843. Det paalagdes Bestyrerne at vise Økonomi baade med Afsendelse af Ekstraposter (Direktionspost, Ønsker om Lægehjælp o. l.) og med at iværksætte Postforbindelse mellem Kolonier og Udsteder. Endvidere skulde de sørge for, at det grønlandske Mandskab var hjemme til Posttid, saa man kunde spare de betydelige Udgifter til lejede Postroere. For at faa Bestemmelserne overholdt fastsatte Direktionen, at unødige Postudgifter skulde betales af Bestyrerne[3]).

---

[1]) Revisor WELLMANN $^{17}/_1$-1842 (ad HOLBØLL $^{20}/_7$-1841). G.H.A. Breve S.G. 1841. — Dir. til HOLBØLL $^{30}/_4$-1842. Grl. Kopibog 25. S. 40 ff.

[2]) HOLBØLL til Dir. $^{21}/_{11}$-1842. G.H.A. Breve S.G. 1842.

[3]) Dir. til HOLBØLL $^7/_4$-1843. G.H.A. Grl. Kopibog 25. S. 156 ff.

DEN GRØNLANDSKE BEFOLKNING

Fra 1820erne foreligger der kun spredte Oplysninger om Befolkningens Størrelse. Saaledes opgives det, at der den 31. December 1826 fandtes 1918 Grønlændere i Julianehaabs Distrikt, nemlig 853 Mænd (heraf 7 Enkemænd) og 1065 Kvinder (heraf 130 Enker). Af det samlede Antal opgives 1724 at være døbte, 194 udøbte. Endvidere oplyses det, at der var 19 Blandinger og 62 Børn af saadanne. Det forholdsvis store Antal udøbte hænger formentlig sammen med, at Julianehaab var et Yderdistrikt, der modtog Tilvandring fra Østgrønland[1]). Nogle Aar senere indberettedes det, at der var 95 udøbte i Distriktet[2]). Som Aarsag til den ringe Befolkning nævner Inspektør Holbøll den store Risiko og de mange Farer, som særlig Mændene var udsat for. Af 47 Mænd over 12 Aar, der var døde i Sydgrønland i Løbet af et Aar, var 16 omkommet i Kajak[3]).

Man var fra Handelsdirektionens Side interesseret i en Forøgelse af Befolkningen. Holbøll skrev herom, at Grønlænderne (navnlig i Julianehaabs Distrikt) giftede sig sent og ofte med ældre Kvinder; de unge Mennesker var ofte udsvævende og blev kun maadelige Fangere. For at faa Befolkningen forøget foreslog han, at man skulde give en Riffel til den Grønlænder under 24 Aar, som giftede sig med en Pige under 20 Aar; endvidere foreslog han en Præmie til dem, der giftede sig med Enker eller Enkemænd[4]).

Egentlige Opgørelser over den grønlandske Befolknings Størrelse har man fra Folketællingen den 31. December 1834 og de derefter følgende femaarlige Folketællinger. Fra disse gengiver vi i Tabel 11 det samlede Befolkningstal (inklusive Danske) i de enkelte Kolonidistrikter for hver Tælling.

Af Tabellen fremgaar, at Befolkningen fra 1834 til 1855 er steget fra 7552 til 9896, altsaa en Fremgang med omtrent $^1/_3$. I 1834 boede der

---

[1]) Kmd. Monrad (Julianehaab) til Dir. $^{31}/_{12}$-1826. G.H.A. Breve S.G. 1827.

[2]) Holbøll til RK $^1/_8$-1833. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[3]) Holbøll til RK $^{14}/_9$-1834. Ibidem.

[4]) Hovedindberetning S.G. 1836/37. Holbøll til Dir. $^{22}/_{11}$-1837. G.H.A. Breve S.G. 1837.

Tabel 11. Befolkningen i Grønland[1]).

	1834	1840	1845	1850	1855
Julianehaab	2171	2207	2336	—	2599
Frederikshaab	612	614	650	—	716
Fiskenæsset	438	465	485	—	437
Godthaab	664	736	801	—	869
Sukkertoppen	505	541	640	—	784
Holsteinsborg	602	687	744	—	847
Sydgrønland...	4992	5250	5656	—	6252
Godhavn	242	251	249	268	309
Egedesminde	548	683	767	788	873
Christianshaab	381	410	420	448	476
Jakobshavn	281	295	275	329	358
Ritenbenk	328	380	435	441	386
Umanak	483	511	528	615	695
Upernavik	297	348	504	459	547
Nordgrønland...	2560	2878	3079	3348	3644
Hele Grønland...	7552	8128	8735	—	9896

omtrent dobbelt saa mange Mennesker i Sydgrønland som i Nordgrønland; men Stigningen har været størst i det sidstnævnte Omraade. Den største Stigning viser Upernavik; det er dog muligt, at de første Oplysninger herfra har været mangelfulde.

Endvidere er der i Tabel 12 givet en Oversigt over Befolkningens Aldersfordeling.

Tabel 12. Befolkningens Aldersfordeling 1834[2]).

	Mænd	Kvinder	Ialt
1—10 Aar	1136	1115	2251
11—20 —	772	824	1596
21—30 —	570	677	1247
31—40 —	466	491	957
41—50 —	292	372	664
51—60 —	130	226	356
61—70 —	58	73	131
71— —	9	15	24
Ubekendt Alder	128	198	326
	3561	3991	7552

[1]) Tallene for 1834: Statistisk Tabelværk 6. Hefte (1842); 1840: Samme, 10. Hefte (1846); 1845: Samme, Ny Række, Første Bind (1850); 1850 og 1855: Meddelelser fra det statistiske Bureau, Fjerde Samling (1858).

[2]) Statistisk Tabelværk 6. Hefte (1842).

Man ser heraf, at de unge Aldersklasser er stærkt fremherskende, saaledes at over Halvdelen af Befolkningen er under 20 Aar, selv om man regner alle de 326, hvis Alder er ukendt, til de ældre Aldersklasser. Regner man den erhvervsdygtige Del af Befolkningen til Mænd i Alderen 20—50 Aar (i alt 1328), er der omtrent 6 Personer for hver Erhverver.

Af Oplysningerne for 1834 kan endvidere nævnes, at der i Nordgrønland var 137 udøbte, heraf 125 ved Upernavik. Der fandtes i Nordgrønland 1525 rene Grønlændere og 943 Blandinger og Børn af saadanne. Disse fandtes særlig ved Diskobugten. Overfor 249 rene Grønlændere i Upernavik Distrikt var der kun 35 Blandinger, medens de tilsvarende Tal ved Godhavn var 110 rene og 114 Blandinger og ved Christianshaab 162 rene og 203 Blandinger[1]).

Hele denne Statistik maa dog, som Holbøll ogsaa gør opmærksom paa, læses med Forsigtighed, og særlig gælder dette Spørgsmaalet om, hvem der var Grønlænder, og hvem der var Blanding. En saadan Deling var i Tidens Løb blevet stedse vanskeligere[2]), og den er da ogsaa ved senere Folketællinger blevet opgivet.

Ogsaa de egentlige Befolkningstal maa læses med nogen Forsigtighed. Inspektør Fasting udtalte saaledes, da han hjemsendte Listerne for 1834, at det havde været et vanskeligt Arbejde at faa dem nogenlunde ordnede, fordi Betjentene ofte ikke fulgte de udsendte Skemaer. Flere havde maattet optages paa ny, og alligevel var han klar over, at der var Mangler ved dem[3]). Den tidligere Kolonibestyrer Mathiesen paapeger, at den store talmæssige Befolkningsforøgelse mellem 1805 og 1840 maaske skyldes nøjagtigere Tællinger, og han tilføjer: »I 13 Aar, fra 1820 til 1833, havde jeg med Mandtalslisternes Opgjørelse at gjøre i et District, det sydligste, som omtrent har en Trediedeel af hele Grønlands Befolkning, og jeg veed, at kun de tilkomne Hedninge syd fra gjorde det muligt nogenlunde at vedligeholde Folketallet her«[4]). Ogsaa Mathiesens Bemærkninger maa dog læses med Forsigtighed, da de er Led i en Argumentation for at indkalde islandske eller eventuelt norske Kolonister.

Forholdet mellem de Danske og Grønlænderne var i Almindelighed godt. Man kan som Udtryk herfor gengive en Udtalelse fra Direktionen til Inspektør Holbøll i 1828. Det hedder her: »... Handelens Vee og Vel, dens Ejendommes Sikkerhed, ja Europæernes personlige Sikkerhed,

---

[1]) Generalmandtalsliste over Grønlændere og Blandinger i N.G. for Aaret 1834 (ad Fasting til Dir. $^{9}/_{9}$-1836). G.H.A. Breve N.G. 1836.

[2]) Holbøll til Dir. $^{14}/_{8}$-1840. G.H.A. Breve S.G. 1840.

[3]) Fasting til Dir. $^{9}/_{9}$-1836. G.H.A. Breve N.G. 1836.

[4]) J. Mathiesen: Den grønlandske Handel sat i Forbindelse med Grønlands Colonisation. Kbh. 1846. S. 10.

beroer jo i Grunden paa den moralske Agtelse, de bør søge at vinde hos de Indfødte, og hvormed skal de erhverve sig samme uden ved Orden og gode Sæder«. Inspektøren maatte ved sit Eksempel virke paa Købmænd og Assistenter og disse igen paa Kolonisterne[1]). I det store og hele kan man sige, at de Poster i Instruksen af 1782, der vedrørte Forholdet til Grønlænderne[2]) stadig blev fulgt, og at Vekselvirkningen i det hele var god.

Dette almindelige Indtryk bekræftes fra forskellige Sider. Hvalfangerkommandør Olufs ved Holsteinsborg gav saaledes i 1826 Grønlænderne et smukt Vidnesbyrd for deres Interesse for Fangsten og Indbjergningen af Hvalerne samt deres Villighed til at adlyde de givne Befalinger[3]). I 1835 fremsendte den tidligere Missionær N. G. Wolf, der ledede det grønlandske Seminarium i København, en Takkeskrivelse til Handelsdirektionen fra Egedesmindes Grønlændere for Proviant uddelt i Trangstid og knyttede hertil følgende Bemærkning: »Taknemmelighed er — i Sandhed — ikke Grønlanderne nogen fremmed Følelse, og oftest tee de sig vel, naar de behandles vel«[4]).

Indtrykket er imidlertid ikke uden Skyggesider. Grønlænderne havde stadig bevaret mange primitive Træk. Det kan saaledes nævnes, at Kirurg Lytzen fortæller, at Grønlænderne endnu i det Aar, han kom til Grønland (1830), havde begravet et levende spædt Barn sammen med den døde Moder[5]).

Betydelige Vanskeligheder havde man med Grønlænderne ved Godhavn. Ved dette Sted var den indfødte Befolkning under Hvalfangstens Højkonjunktur kommet noget bort fra det nationale Erhverv, saaledes at der her i 1828 kun var 7 Kajakroere af en Befolkning paa over 100 Mennesker; da Hvalfangsten gik tilbage, kom store Dele af Befolkningen i en Nødstilstand og vilde ikke gaa paa Fangst eller rette sig efter de gældende Bestemmelser[6]). Saaledes klagedes der over, at de Gang paa Gang bemægtigede sig Handelens Slupper for at tage ud til de engelske Hvalfangerskibe, hvorfra de kom drukne tilbage. I enkelte Tilfælde havde de endogsaa gjort Indbrud i Spækhuset for at faa fat i Brændevin. De forskellige Klager foranledigede Direktionen til i 1829 at sende dem en alvorlig Formaningsskrivelse, hvori det fremhævedes, at det var for Grønlændernes Skyld, der var Danske paa Disko, og hvis de ikke forbedrede sig, vilde de Danske blive trukket tilbage, hvorved

[1]) Dir. til Holbøll $^{8}/_{5}$-1828. G.H.A. Grl. Kopibog 20. S. 392.

[2]) Se navnlig Instruksens 4. Post »Om Grønlænderne«, Bobé: Dipl. Groenl. S. 371 ff.

[3]) Dir. til Olufs $^{14}/_{4}$-1827. G.H.A. Grl. Kopibog 20. S. 303 f.

[4]) N. G. Wolf til Dir. $^{31}/_{10}$-1835. G.H.A. Breve N.G. 1835.

[5]) Lytzen (Jakobshavn) til Dir. $^{6}/_{8}$-1832. G.H.A. Breve N.G. 1832.

[6]) Fasting til RK $^{30}/_{8}$-1834 (Afskrift). G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

de risikerede at omkomme af Nød og Elendighed[1]). I en Skrivelse til Inspektør Fasting krævede Direktionen, at Formaningen blev oplæst i en Forsamling af alle Grønlænderne under Overværelse af Over- og Underbetjente, ligesom Missionær Potter skulde indbydes til at overvære den, ». . . Alt for at denne Handling kunde foretages paa den høitideligste Maade, som Omstændighederne tillade«[2]).

Allerede i sin Hovedindberetning for 1828/29 udtalte Fasting, at Direktionens Formaning havde gjort en alvorlig Virkning. Han skriver videre: »Godhavnerne ere udentvivl de bedste Kajakroere i hele Norden; men her er en talrig Ungdom, som ikke har lært at roe, og som i deres Lediggang let gjøre Spektakler«. Da Erhvervet ikke kunde trives, idet de fleste Familier manglede Konebaade, foreslog han, at Handelen gav et Par Konebaade til de dygtigste og flittigste Fangere, saa at de i Sommertiden kunde forlægge Fangsten til de to nordlige Fjorde paa Diskos Vestkyst. For at opmuntre Ungdommen til at lære at ro i Kajak havde han udlovet mindre Kaffepræmier til de dygtigste baade blandt Lærere og Elever[3]).

Direktionen imødekom Fastings Ønske ved at stille en Konebaad til Disposition, og allerede i 1831 kunde denne berette, at Befolkningen, der tidligere drev hele Sommeren, nu var borte paa Fangst. Kaffepræmierne havde ogsaa haft en god Virkning, hvilket særlig skyldtes en enkelt Grønlænder Hans Christian, der paa sin Sommerfangst havde flere Drenge med sig, som han opøvede i Kajakroning uden Hensyn til Vejrliget. Resultatet var, at unge Mennesker, der var uduelige i 1829, nu var blevet dygtige Fangere[4]).

Inspektørens Bestræbelser hæmmedes imidlertid ved, at Godhavn kun frembød ringe Fangstmuligheder. Naar Resultatet i 1831 blev daarligt, vilde Fasting saaledes ikke give Grønlænderne Skylden herfor, idet han skriver: »At den maadelige Production ingenlunde kan tilskrives Grønlændernes Efterladenhed, tør jeg med Bestemthed forsikkre, hvorhos jeg ikke alene maa give deres Flid men ogsaa deres hele øvrige Opførsel iaar det bedste Vidnesbyrd«[5]). I 1833 skriver han, at Grønlænderne Aar for Aar viser en bedre Opførsel og dette Aar fortjener særlig Ros. »De have været i Kajak baade tidlig og sildig, og, saasnart de saa

---

[1]) Formaningstale til Grønlænderne paa Disko $^{1}/_{4}$-1829. G.H.A. Grl. Kopibog 21. S. 29 f.

[2]) Dir. til Fasting $^{26}/_{4}$-1829. Ibidem. S. 104.

[3]) Hovedindberetning N.G. 1828/29. Fasting til Dir. $^{15}/_{9}$-1829. G.H.A. Breve N.G. 1829.

[4]) Hovedindberetning N.G. 1830/31. Fasting til Dir. $^{8}/_{9}$-1831. G.H.A. Breve N. G. 1831.

[5]) Fasting til Dir. $^{14}/_{5}$-1831. G.H.A. Breve N.G. 1831.

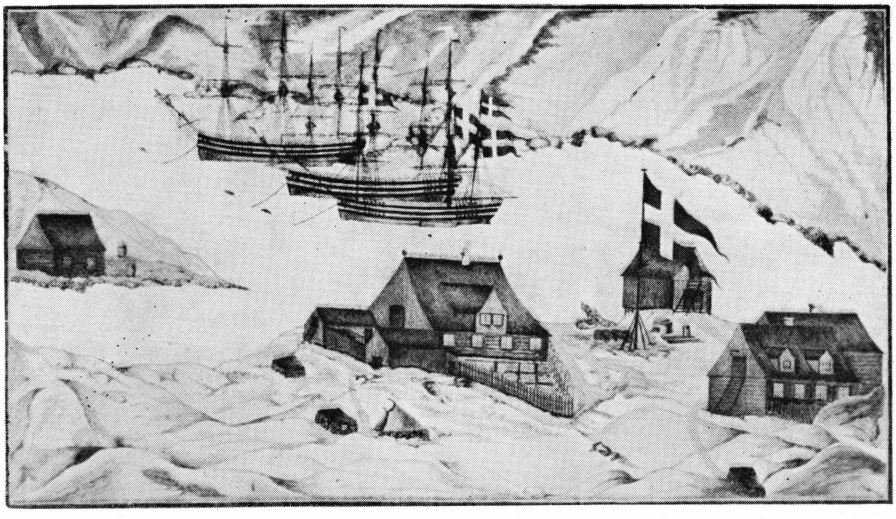

Fig. 13. H. WILLUMSEN: Prospekt af Logen Godhavn og Inspektørboligen med 4 Skibe 1829.

Signalkuglen fra Udkigget, vendte de strax hjem, slæbte Slupperne den lange Vei over Isen og brandvagtede baade Dag og Nat«[1]).

FASTING tabte ikke sin Interesse for Sagen. I 1840 vendte han tilbage til Spørgsmaalet i en Skrivelse til Godhavns Grønlændere, hvori han mindede om de gode Resultater, de omtalte Kaffepræmier tidligere havde haft for Kendskabet til Kajakroning. Herved burde man imidlertid ikke blive staaende: »Endskjøndt nu den fornødne Færdighed i Kajakroning, som jeg alt har sagt, ikke fattes den nærværende Ungdom, saa er der dog endnu ingen, som har begyndt at fange med Blære (Harpun), hvilken Fangemaade dog altid maa blive Grønlændernes vigtigste Erhvervskilde«. For at faa Ungdommen interesseret heri udlovede han en Præmie paa 3 Rbd. til den unge Mand, der fangede sin første Sælhund eller Hvidhval med Blære, og 2 Rbd. til den, der første Gang satte anden Harpun i en Hvidhval. Som Udtryk for FASTINGS Interesse for den enkelte Grønlænder tilføjes her Slutningen af ovennævnte Skrivelse: »Da CLAUS EGEDE, skjøndt han ikke ejer Kajak (da han nemlig er voxen fra sin gamle, og ikke har Raad til at anskaffe sig en ny) i forrige Uge, medens han benyttede en Ældres Kajak, satte 2den Harpun i en af OLE GABRIEL anskudt Hvidfisk, saa tilstaaes ham ikke allene den anførte Præmie af 2 Rbd., men tillige Træ til en nye Kajak, hvilket Alt udleveres ham imorgen efter Høitideligheden«[2]).

[1]) Hovedindberetning N.G. 1832/33. FASTING til Dir. $^{5}/_{9}$-1833. G.H.A. Breve N.G. 1833.

[2]) Insp. FASTING til Godhavns Grønlændere $^{23}/_{5}$-1840. G.H.A. N.G. Inspektorats Korrespondance (Kopi) 1840.

Det var i øvrigt i de to nordligste Kolonidistrikter, at man i denne Periode havde de største Vanskeligheder. Befolkningen her havde kun i kortere Tid været under dansk Paavirkning, og denne var ikke saa kraftig som længere mod Syd. Ved Umanak kom det i 1824 til en mindre Episode, idet nogle Grønlændere i Begyndelsen af Januar havde taget nogle Isgarn tilhørende de danske Garnbrugere med den Begrundelse, at Isen var brudt op, og at de derfor efter Sædvane havde Lov at tilegne sig dem. De vilde kun levere dem tilbage for 1 Rbd. Stykket. Købmand Fleischer foreholdt dem det urigtige heri, idet Isen ikke var drevet bort, og Garnene altsaa ikke havde været i Fare. Han ønskede dog ikke at forfølge Sagen; men da den fra anden Side var indberettet til Direktionen, og denne udbad sig en Udtalelse fra Fleischer, gav han følgende almindelige Karakteristik af sit Syn paa Grønlænderne: »Grønlænderne der er et fridt Folk der aldeles ingen Love eller Overherrer erkiender maae, af dem som Daglig har noget med dem at bestille, omgaaes meget varlige, dersom de vil tænke at leve imellem dem, naar ieg ved en saadan Leilighed afgiør det selv med Grønlænderen saa naaer Trætten er forbie og ieg har sagt ham min Meening, saavel om den Udaad han har begaaet som om hvad Person han selv er og at han aldrig kan vente nogen Hielp fra min Side, saa er det forglemt af mig og ham. Melder ieg det derimod til Inspecteuren og velbemeldte ved sin Nærværelse ved Stædet, Tiltaler dem derfor og maaske Mulcterer dem, da anseer de det anderledes og lader al deres Vrede udgaae over Kiøbmanden saasnart Inspecteuren er reist, ved idelig at drille ham og giøre det eene Spillop oven paa det andet, Mulcten betaler de meget Sjelden, hvorved ieg da ogsaa paadrager mig en større Grønlænder Gield. — Efter min ringe Meening er det en sand Nødvendighed for nogle faae Europæere der skal leve blandt en Nation der ej staaer under Love, at de søger saa meeget som mueligt at leve paa en Venskabelig Fod med dem. Som Bestyrer kan ieg bruge Alvaar og Mildhed mod dem alt ligesom Omstændighederne fordrer det uden at dette skader noget, men melder ieg det til høyere Autoritet tager Grønlænderne Sagen ganske anderledes og bliver da Opbragte paa Kiøbmanden. For en Bestyrer her i Landet at kunne stole paa sit underhavende Mandskab i paakommende Tilfælde er næsten en Umuelighed, da de fleeste jo ved Giftermaal med Landets Indfødte Døttre ere saa godt som Nationaliserede her. For Handelen er det og til Skade, viis een Bestyrer ej er nogenlunde vel lidt af fleertallet af Grønlændere, thi da søger de, for at Hevne sig, ej at forverve og leverere paa Handelen fleere Producter end de høylig trænger til for at faae de meest Nødvendige Varer«[1]).

I Anledning af samme Sag bebrejdede Holbøll under et Besøg

[1]) Kmd. H. M. Fleischer (Umanak) til Dir. $^{29}/_{7}$-1825. G. H. A. Breve N. G. 1825.

ved Umanak stærkt Grønlænderne det skete, og de skyldige sagde, at de fortrød, og lovede Bedring. Om sit eget Standpunkt overfor Grønlænderne skriver HOLBØLL: »Jeg behandler Grønlænderne som Børn, med megen Mildhed men med Fasthed, og lader ingen Uorden, som bliver mig bekiendt, gaae upaatalt hen. Men naar jeg skiænder giør jeg dette med milde Bebreidelser, ei ved at overfuse dem. Herved troer jeg at man kan komme længst med Grønlænderne og har tillige opnaaet at være særdeles godt lidt af dem«[1]).

Endnu en Episode fra Umanak skal nævnes. I 1834 blev der begaaet Indbrud i Assistentens Jordhus ved Niakornak, hvor der blev stjaalet en Del Tobak. Paa Inspektør FASTINGS Foranledning blev der holdt Forhør, og nogle Grønlændere tilstod ogsaa; men Hovedmanden søgte at vende Sagen om ved at paastaa, at det var Købmanden og Assistenten, der stjal fra Grønlænderne. Sagen førte foreløbig ikke til noget; men Købmand FLEISCHER redegjorde igen for sit Standpunkt paa følgende Maade: »Grønlænderen der ej staar under Lov, kan vel egentlig ingen Corporlig-Straf underkastes; meget betænkeligt er det og for en Bestyrer der skal leve imellem dem at befatte sig med en saadan Doms Fældelse og Fuldbyrdelse, og den kierlige Formaning fra Bestyrerens Side, har Erfaring lært mig, aldeles ingen Frugt bringer«[2]). Den skyldige Grønlænder JACOB KAUSAK har dog aabenbart snart fortrudt sit Standpunkt, idet han gennem nogle af sine Landsmænd bad Købmanden og Missionæren om at gaa i Forbøn for sig. Inspektøren beordrede FLEISCHER til, »imedens Skibet ligger paa Havnen, i Skibsmandskabets og Coloniemandskabets Overværelse, og under heiset Flag at tildele bemeldte JACOB KAUSAK 15 Slag Tamp«. FLEISCHER vilde dog ikke eksekvere denne Dom dels paa Grund af praktiske Vanskeligheder og dels, som han skriver, fordi »jeg som Bestyrer der daglig skal omgaaes med Grønlænderne ikke kan befatte mig med at exeqvere en slig Straf paa nogen af dem, saa længe de ej kiender til nogen Lov og ieg ingen exekutiv Magt har«[3]).

Endnu vanskeligere var Forholdene ved Upernavik. Dette Distrikt havde tidligere været koloniseret, men var igen opgivet. I 1823 var der sendt tre danske Underbetjente og i 1825 en Kateket derop. Den sidste kunde ikke komme ud af det med sine derboende Landsmænd, og Direktionen ventede et større Handelsudbytte, hvis der igen opsendtes en Overbetjent, hvilket skete i 1826[4]). Grønlænderne her bevarede imid-

[1]) Generalrapport N. G. 1826. HOLBØLL til Dir. $^{12}/_{8}$-1826. G. H. A. Breve N. G. 1826.

[2]) Kmd. H. M. FLEISCHER (Umanak) til Dir. $^{10}/_{5}$-1835. G. H. A. Breve N. G. 1835.

[3]) Kmd. H. M. FLEISCHER til Dir. $^{11}/_{8}$-1835. Ibidem.

[4]) Dir. til MK $^{25}/_{1}$-1825. G. H. A. Indenlandsk Kopibog K; Dir. til konst. Insp. RASMUSSEN $^{31}/_{1}$-1825. Grl. Kopibog 19. S. 419; Dir. til HOLBØLL $^{31}/_{1}$-1826. do. 20. S. 75; HOLBØLL til Dir. $^{26}/_{8}$-1825 og $^{12}/_{8}$-1826, Miss. KRAGH (Egedesminde) til Dir. $^{18}/_{7}$-1826. G. H. A. Breve N. G. 1825 og 1826.

lertid længe et mere primitivt Præg end deres Landsmænd ved de ældre Kolonier. I 1829 meddelte Købmanden saaledes, at de uden at opgive Grunde havde dræbt to gamle Mænd, og de havde ogsaa haft til Hensigt at dræbe Købmanden og de Danske ved Stedet for bedre at kunne tilrane sig Provianten. Ved et Udsted var der desuden forsøgt Indbrud i Butikken efter Fødevarer, hvilket dog forpurredes af nogle vagtsomme Hunde. Da det havde været de udøbte, der under Ledelse af den stedlige Angakok havde staaet i Spidsen for disse fjendtlige Handlinger, foreslog Inspektør Fasting, at der udsendtes en Missionær til Upernavik[1]). Dette stødte dog paa Vanskeligheder, idet Missionskollegiet erklærede, at det manglede Midler til at ansætte en fast Missionær. Kollegiet lovede dog at drage Omsorg for, at Missionæren i Egedesminde en Gang om Aaret rejste til Upernavik[2]). Forholdene bedredes øjensynligt noget, og i 1832 kunde Bestyreren hjemsende en rosende Beretning; selv i Mørketiden, hvor Grønlænderne led Nød, var der ikke blevet stjaalet fra Beholdningerne[3]). Endelig i 1833 fik Upernavik sin egen Missionær[4]).

I Forbindelse med hele denne Sag var der en Forhandling mellem Handelsdirektionen og Missionskollegiet om Foranstaltninger mod gentagne Forbrydelser. Direktionen gav her sin Opfattelse af Grønlænderne Udtryk paa følgende Maade: »Det er vel bekiendt at Grønlænderne ikke erkiende anden Lov end deres egen Villie, og at enhver Huusfader anseer sig berettiget til at udøve denne i sin Kreds. Strænghed eller Straf kan altsaa fra Handelens Side ikke anvendes, og det saameget mindre, som man er aldeles blottet for ethvert Middel, der bør være ved Haanden, naar Ret og Retfærdighed skal kunne haandhæves især i et Land, hvor de Indfødte ansee sig for Herrerne. Det er flere Gange indtruffet, at man ved Colonierne, har seet sig nødsaget til at revse en eller anden Grønlænder, formedelst begaaet Vold paa Handelens Eiendomme, men endog en saadan liden Correction, har sædvanligen foranlediget ubehagelige Optrin. Den eneste Udvei man da har, er at udelukke den Skyldige en vis Tid fra alt Samqvem med Handelen og i Forsamlingerne at foreholde dem deres slette Opførsel; da denne Straf er, ved en Begivenhed som den her omhandlede, altfor utilstrækkelig, og den ville ogsaa ved de nævnte Colonier, især ved Upernavik ansees med Ligegyldighed. Vel er der ikke mange Hedninger tilbage, og de der ere, opholde sig ved de tvende yderste Colonier i Syd og Nord,

---

[1]) Kmd. Mørch (Upernavik) til Fasting $^{25}/_{2}$-1829 (Afskrift) og Fasting til Dir. $^{19}/_{7}$-1829. G.H.A. Breve N.G. 1829.

[2]) MK til Dir. $^{16}/_{3}$-1830. G.H.A. Bilag til Ref. Res. Prot. 1830.

[3]) Kmd. Cortsen (Upernavik) til Dir. $^{19}/_{7}$-1832. G.H.A. Breve N.G. 1832.

[4]) H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie. Kbh. 1921. S. 231.

men Mængden af de døbte Grønlændere ere endnu saa overtroiske, og staae saa langt tilbage i Begrebet om hvad der er Ret og Uret, at de under visse Omstændigheder, som Tilfældet har været ved Omenak, endog ansee det for en fortienstlig Handling at dræbe deres Medmenneske. Hvorledes denne Overtroe med alle dens Følger kan udryddes hos de Indfødte, indseer det kongelige Collegium vist lettere end vi. Handelen kan kun anvende de ovenfor nævnte Midler, og iøvrigt drage Omsorg for Grønlændernes physiske Dannelse, saaledes at de Unge blive duelige Fangere og Forsørgere for deres Slægt, hvilket man da ogsaa lader sig være meget magtpaaliggende«[1]).

Forholdene ved Upernavik bedredes ikke meget i de følgende Aar. Saaledes beretter den konstituerede Inspektør Møller i 1844 til Rentekammeret: »Grønlænderne her synes ... at have en større Raahed og voldsommere Caracteer end den, man ellers finder hos Nationen i Almindelighed. Under mit Ophold ved Colonien blev det mig berettet af et Øienvidne at nogle Grønlændere (næsten alle døbte) kort i Forveien havde begravet en tiaarig Dreng levende; Barnet havde været fjottet fra lille af og havde i den sidste Tid lidt af hæftige Krampetilfælde. Moderen som er Enke, var kjed af at see paa denne Elendighed, og opfordrede de andre til — eller som Fortælleren siden rettede det til: samtykkede i deres Forsæt — at begrave ham, hvorpaa de (som sædvanligt med deres Døde) bøiede Knæerne op imod Brystet, surrede Hænder og Fødder sammen paa ham, og lagde ham nøgen i Graven. Paa Præstens og min Tiltale i denne Anledning, svarede Fortælleren at han ogsaa troede at det var en urigtig Handling, hvormed han ikke havde villet have noget at bestille, hvorfor han havde forladt Gjerningsstedet, en Øe nogle Mile Norden for Colonien; dog tilføiede han som en formildende Omstændighed at de havde lagt Stenene forsigtigt over ham saaledes at de ikke kunde falde ned paa ham. Det mangler ikke paa lignende Exempler fra de nærmest foregaaende Aar«. Inspektøren nævner videre et andet Eksempel fra Prøven. En ung Pige var blevet besvangret af en ung Grønlænder, holdt sin Tilstand hemmelig og gik en Aften, hvor hun følte særlige Smerter, udenfor den kvalme Hytte. Hun fødte et Barn, som straks blev sønderrevet af Hundene. Hun hævdede ikke at have været klar over, at hun skulde føde netop paa det Tidspunkt, og at hun ikke selv havde kastet Barnet for Hundene, men kun med Nød og neppe reddet sig selv. Inspektøren var tilbøjelig til at tro herpaa og havde godkendt, at Missionæren havde viet de paagældende[2]).

Man maa dog ikke af disse Eksempler slutte, at Forholdene ved alle Kolonierne var lige saa vanskelige som ved Upernavik. I Almindelighed var Forholdet mellem de Danske og Grønlænderne i alle de Egne,

[1]) Dir. til MK $^{11}/_{5}$-1830. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M. S. 261 ff.

[2]) Konst. Insp. Møller til RK $^{6}/_{10}$-1844 (Afskrift). G.H.A. Breve N.G. 1844.

hvor Forbindelsen havde varet et Aarhundrede, som nævnt langt mere tilfredsstillende, og meget af, hvad der efter en dansk Betragtning maatte anses som ubetinget forkasteligt, var opgivet. I det væsentlige kan man sige, at Grønlænderne baade i erhvervsmæssig og kulturel Henseende havde ladet sig paavirke af de Danske og i stor Udstrækning havde taget Ophold ved Kolonistederne.

En alsidig Beskrivelse af Grønlændernes Karakter er givet af Missionær J. C. W. Funch, der virkede i Nordgrønland fra 1830 til 1837. Han skriver, at nogle har skildret Grønlænderne i meget lyse, andre i meget mørke Farver, mens Sandheden vel ligger midt imellem. Som Jægerfolk kender de ikke til Medlidenhed og god Behandling af Dyrene, men viser ofte Grusomhed imod dem. De er meget selvkloge og hænger ved gamle Vaner; hvis de ikke var det, vilde de have rettet sig efter de ofte givne Formaninger til Sparsommelighed og Forsynlighed. »Men denne Selvklogskab, eller Vedhængen ved gamle Vaner, have de jo tilfælleds med den danske Almue; thi dersom den ikke besad samme Egenskab, da skulde, for blot at tage et Exempel, Agerdyrkningen have naaet større Fuldkommenhed paa mange Steder«. Beskyldningen mod Grønlænderne for Egennytte anser Funch for overdreven. De gør ganske vist sjældent nogen Tjeneste uden at vente Betaling for den; men dette er der vel ikke noget at sige til, og de arbejder ofte en hel Dag for Proviant til ca. 12 Sk. eller passer Isgarn for 8 Sk. for hver fanget Sælhund. De tager ikke imod Foræring uden at give noget igen, og Funch mener ikke, at man kan kalde dem utaknemmelige. De er meget flittige til deres Fangst og Erhverv i det hele, men ellers ret dovne, f. Eks. naar det gælder at hente Vand, bygge Huse o. l. Særlig udsvævende kan man ikke kalde dem. Tyveri begaas undertiden, mest indbyrdes eller fra Handelen. De Danske bliver næsten aldrig bestjaalne, selv naar der er rig Lejlighed til det. Grønlænderne er derimod meget letsindige og nysgerrige. De elsker at berette nyt og at udbrede Rygter. De er ofte hidsige og bliver let fornærmede. I det store og hele mener Funch dog at kunne kalde Folket godt og godmodigt[1]).

Læge Bloch giver i en Indberetning i 1840 et Billede af Grønlændernes egenartede Børneopdragelse, der ofte kunde berede Lægen Vanskeligheder f. Eks. ved Vaccinationen. Han skriver: »En Hindring herved som ved Mere er, at Grønlænderen mangler aldeles Kommando over sine Børn; den fuldkomneste Frihed gjælder for Unge og Gamle. De adlyde ingen, og tvinge Ingen til Lydighed. Naar jeg savnede et Barn ved Vaccinationen, og jeg spurgte om Aarsagen, fik jeg altid det Svar: »han (hun) har ingen Lyst dertil«, og dermed var den Ting afgjort; der hjælper ingen Grunde. Forældrene sige med den største Alvorlighed om

[1]) J. C. W. Funch: Syv Aar i Nordgrønland. Viborg. 1840. S. 95 ff.

f. Ex. en 4aars Unge: »det er Skade, at han ikke har Lyst til at faae Kopper, det var dog godt, om han vilde«, o. s. v. —«[1]).

Fra dansk Side var der en voksende Interesse for at bibringe Grønlænderne Civilisation gennem en forbedret Undervisning. De Bestræbelser, der i saa Henseende blev gjort af den i 1835 nedsatte grønlandske Kommission, skal senere blive omtalt. Disse omfattede imidlertid kun de mandlige Grønlændere, og Spørgsmaalet om en systematisk Paavirkning af Grønlænderinderne kom kun lejlighedsvis frem, saaledes i 1848 da en dansk Dame Wilhelmine Bahs (en Svigerinde til Læge Rudolph) ansøgte om at blive ansat som Lærerinde ved Jakobshavn. Ansøgningen blev forelagt Inspektør Olrik, der bl. a. udtalte følgende: »Skal der foregaae en virkelig Forbedring i Grønlændernes Kaar, maa en saadan begynde i deres Hjem; men for at dette kan skee, maa man søge at forbedre Fruentimmerne, og det vil ikke kunne lade sig gjøre, saalænge der ikke gives dem nogen anden Opdragelse end den almindelige grønlandske. ... Pigebørnene lære i Almindelighed at sye, men videre gaaer deres Opdragelse ikke; deres meste Tid tilbringe de i Lediggang, og Følgen deraf er, at de efter at være blevne voxne deels ikke kunne deels ikke gide foretage sig noget Nyttigt, og dette er ikke uden den væsentligste Indflydelse paa Grønlændernes Oeconomie. Thi ifølge denne Nations Skik bekymrer Manden sig kun om Fangsten og Redskaberne dertil; Konen paaligger det at flendse de fangne Sødyr, tilberede Skindene, sye de nødvendige Klædningsstykker og iøvrigt drage Omsorg for Huusvæsenet. Men da Fruentimmerne deels af Vane deels af Naturen ere meget dovne, foretage de sig i Almindelighed kun det Allernødvendigste, og det hører ikke til Sjeldenhederne, naar der indtræffe gode Fangetider, at mange Skind af de Sælhunde, Manden har fanget, ligge og raadne, fordi Fruentimmerne ere for magelige til at gjøre dem istand. Caffelyst, Sladdresyge, Dovenskab og Svinerie ere de fremherskende Træk hos Grønlænderinderne, og det er derfor ikke ualmindeligt, at meget duelige og driftige Fangere leve i den yderste Armod og Usselhed paa Grund af disse Fruentimmernes Egenskaber, uagtet Udbyttet af deres Fangst rigeligt vilde være istand til at ernære og klæde dem, ja endog til at forskaffe dem endeel Beqvemmeligheder, hvis Fruentimmerne vare, som de burde være. — Dog gives der ogsaa Exempler paa meget ordentlige og duelige Grønlænderinder, men disse ere forholdsviis sjeldne ... For at udrydde de gængse Lyder blandt Grønlænderinderne vil det være nødvendigt fra den tidligste Ungdom at vænne dem til Arbeidsomhed, Orden og Reenlighed; men dette kan ikke skee med de Midler og Indretninger, der for Øieblikket findes her i Landet. I Skolerne, som de ikke sjelden meget forsømme, lære de kun høist maadeligt at

[1]) Læge Bloch (Godthaab) til Sundhedskollegiet $^{10}/_{8}$-1840. Sundhedskollegiets Arkiv. Medicinalindberetninger fra Grl. 1839.

læse, skrive og regne, og efterat være confirmerede ophøre de aldeles at besøge dem. — For at bære gavnlige Frugter maatte det hele Underviisningsvæsen for Fruentimmernes Vedkommende organiseres paa en anden Maade, navnlig maatte det forestaaes af Fruentimmer, og i Erkjendelsen heraf er det, at Ansøgerinden har foreslaaet, at der i Forbindelse med Seminariet ved Jacobshavn blev indrettet en Bolig for en Lærerinde«. Inspektør Olrik anbefalede Forslaget[1]); men Direktionen kunde ikke anerkende hans Kritik af Grønlænderinderne, som den ansaa for meget ensidig, og fandt, at Forslagets Udførelse vilde have altfor store økonomiske Konsekvenser[2]). Udfra denne Indstilling afslog Rentekammeret Ansøgningen[3]).

Igennem lange Tider havde Kolonistederne med deres Butikker og mere livlige Forhold tiltrukket Grønlænderne; men man havde allerede tidligt fra Handelens Side haft Opmærksomheden henvendt paa, at en saadan Koncentration og Opgivelse af de gode Fangesteder rundt om i Distrikterne maatte formindske Fangsten og Handelen og derfor betyde et økonomisk Tab. Man havde derfor tidligt bestræbt sig for at faa de indfødte spredt til de bedste Fangesteder, og disse Bestræbelser gjorde sig ogsaa gældende i den her omhandlede Periode. Gavnligheden af Spredningen fremhævedes f. Eks. stærkt af Inspektør Fasting, der paapegede Nødvendigheden af, at Handelen fulgte med Grønlænderne ud til Fangestederne og der aftog deres Varer. Dette kunde enten ske ved Oprettelse af faste Udsteder eller ved en mere temporær Udflytning af nogle af Kolonimandskabet. Lederne af saadanne Pladser burde helst tages blandt de gifte Haandværkere, der var vant til at leve paa grønlandsk Vis, og som om Efteraaret kunde flytte ud og eventuelt selv drive Fangst med Isgarn, samtidig med at de indhandlede de grønlandske Produkter, for om Foraaret at vende tilbage til Koloniernes almindelige Arbejde[4]).

En af de mest interesserede i Oprettelsen af nye Udsteder var Købmand Fr. Lassen ved Christianshaab, der i sin Indberetning for 1829 fremhævede, at det var »en Bestyrers vigtigste Pligt at oprette saa mange Udsteder som mueligt, og at besætte disse, med de af Handelens Mandskab, som ere duelige og skikkede til Garnbrug«. Denne Virksomhed ved Udstederne var indskrænket til Vintermaanederne, hvor Kolonisternes Arbejde normalt kun bestod i at hugge Brænde, skuffe Sne og hente Vand. Særlig var Lassen interesseret i at komme i

---

[1]) Olrik til Dir. $^{30}/_{8}$-1847. RK Grl. Sager. Journal F. Bilag til Nr. 1178.

[2]) Dir. til RK $^{9}/_{3}$-1848. Ibidem.

[3]) RK til Dir. $^{8}/_{4}$-1848. (Koncept). Ibidem.

[4]) Fasting til RK $^{30}/_{8}$-1834 (Afskrift). G. H. A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

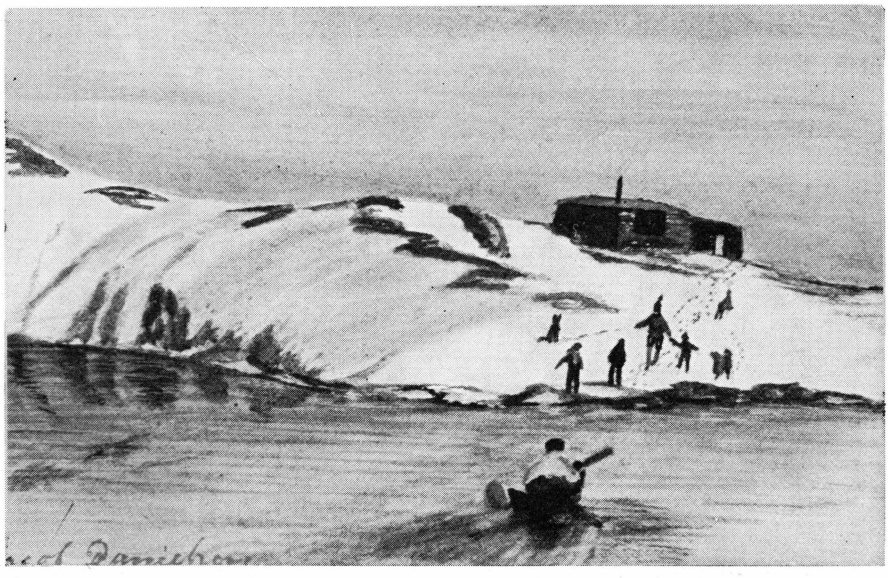

Fig. 14. JACOB DANIELSEN: Hjem med Sæl paa Siden. Efteraarsdag.

Forbindelse med Beboerne i Sydøstbugten, hvor han etablerede flere Garnsteder og Udsteder, og han flyttede derfor i 1829 foreløbig Kolonien tilbage fra Claushavn til Christianshaab[1]). I Beretningen for det følgende Aar fortæller han, at af Indhandlingen ved Christianshaab (104 Tdr. Sælspæk og 1060 ordinære Sælskind) stammede 15 Tdr. og 50 Skind fra Ekamiut, 12 Tdr. og 50 Skind fra Storøen, 10 Tdr. og 50 Skind fra Akudtlek, 6 Tdr. fra Niorkonok og 4 Tdr. og 16 Skind fra Nome, d. v. s. at en væsentlig Del af Christianshaabs Indhandling nu fandt Sted ude i Distriktet[2]).

I de andre Distrikter omkring Diskobugten var Forholdene tilsvarende. I Egedesminde var der saaledes to faste Anlæg ved Hunde Eiland og Aitu (Agto) foruden forskellige mindre Udsteder. Et Par af disse burde efter FASTINGS Mening for Sommergarnfangstens Skyld besættes med faste Udliggere hele Aaret; men man manglede duelige Underbetjente til at bestride disse Stillinger. I Jakobshavn og Ritenbenk Distrikter havde man Vanskelighed med at faa de mange Grønlændere, der havde samlet sig som Følge af Hvalfangsten, spredt, og dette blev særlig et Problem i denne Tid, hvor Hvalfangsten var ophørt eller i stærk Tilbagegang[3]).

Umanak var i disse Aar Nordgrønlands største og bedste Koloni og havde et Par udmærkede Udsteder. Det største og bedste var ved

[1]) Kmd. LASSEN (Christianshaab) til Dir. $^{1}/_{7}$-1829. G.H.A. Breve N.G. 1829.

[2]) LASSEN til Dir. $^{5}/_{7}$-1830. G.H.A. Breve N.G. 1830.

[3]) FASTING til RK $^{30}/_{8}$-1834 (Afskrift). G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

Ikerasak, hvor der var en betydelig Garnfangst, som lededes af Nordgrønlands dygtigste Garnbruger GRUNDEITZ. Selv om denne ikke altid fik noget stort Udbytte af sin Virksomhed, idet han hyppigt led store Tab ved Garnforlis, betød Virksomheden dog en Fordel for Grønlænperne, idet — som FASTING skriver — »denne Fangst sætter endeel Mennesker i Virksomhed, og føder endnu flere, naar den slaaer ind . . .«. Ogsaa Anlægget Niakornak var et godt Indhandlingssted, særlig for Hvidhvalspæk fra Fangsten om Foraaret, naar alle Distriktets Grønlændere samledes i Fjordmundingen. FASTING ønskede imidlertid endnu et Udsted oprettet 20 Mil Nord for Umanak ved Svartenhuk, hvor der mentes at være gode Fangstmuligheder, og hvorved man yderligere vilde have den Fordel, at Slædeforbindelsen til Upernavik i de tidlige Foraarsmaaneder vilde faa et Støttepunkt.

Kolonien Upernavik, der tidligere havde været oprettet, men derefter var blevet nedlagt paa Grund af vanskelige Besejlingsforhold, blev atter oprettet i 1826, og meget hurtigt blev der etableret et Udsted ved Prøven. Indbyggerne ved dette Sted var »mindre slebne og vanskeligere at omgaaes med end de andre Steder«. De fleste var Hedninger. Skønt der ingen Missionær eller Kateket var, havde Underassistent CHRISTIANSEN gjort en god Indsats ved at faa indført Undervisning og vakt en Del Interesse herfor hos de indfødte. Ogsaa 20 Mil Nord for Upernavik havde man oprettet et Udsted ved Tessiursak; men dette var atter forladt, »fordi Grønlænderne af en overtroisk Frygt ikke turde blive staaende der«[1]).

Der havde saaledes i Nordgrønland været en ikke ringe Interesse for Oprettelse af nye Udsteder, og den største Vanskelighed bestod i at skaffe dygtige Udliggere. Naar det var gaaet saa forholdsvis tilfredsstillende, skyldtes det formentlig i nogen Grad, at det gennem længere Tid havde været Praksis, at Overmaalet ved Spækindhandlingen ved Udstedet blev delt lige imellem Købmanden og Udliggeren. Disse blev derved begge interesseret i at opnaa den størst mulige Indhandling. Da Inspektør HOLBØLL kom til Sydgrønland, hvor man var længere tilbage med Oprettelsen af Udsteder, søgte han at faa indført den samme Praksis der. Dette stødte imidlertid paa Modstand fra Købmændenes Side. HOLBØLL skriver i sin Hovedindberetning for 1829 om Sagen: »Af de Foranstaltninger, som jeg troer mest at virke til at frembringe en stor Production, er smaae Handelssteders Etablering hvorved Garnfangstens Udvidelse ialmindelighed er forbunden. Disse Udsteder ere sædvanligen uden Udgivter for den Kongl. Handel da man om Vinteren ikke behøver Mandskabet til Colonie-Arbeid, og Opreisningen af et Par Jordhuse er at ansee som intet. Jeg har havt den Lykke, at mine Foranstaltninger

[1]) FASTING til RK $^{30}/_{8}$-1834 (Afskrift). G. H. A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

i Nordre-Grønland ved saadanne Handelssteders Oprettelse, har vundet mine høie Foresattes Bifald, og turde derfor giøre Regning paa det samme her i Syden, men foruden den næsten uovervindelige Hindring jeg støder paa, nemlig Mangel paa passende Subjecter, til at forestaae saadanne Udsteder, strander jeg endnu paa en anden Ting, nemlig — Overmaalet«. Efter at have forklaret, at Overmaalet i Nordgrønland deles mellem Udligger og Købmand fortsætter han: »Her i Syden er det derimod Skik: at Udliggeren skal svare det hele Overmaal, eller $1^1/_3$ Tønde af hver indhandlet Ballie. Hvorledes han kan det, uden enten selv at tabe, eller at bedrage Grønlænderne ved for stivt Maal, indseer jeg aldeles ikke. Ogsaa har Grønlænderne for mig beklaget sig over, at Udliggerne især tage altfor stærkt Maal, og jeg indseer tilfulde, at dette er nødvendigt for ham, om han skal komme ud af det. Medens Kiøbmændene her i Syden antage, at Overmaalet er en Deel af deres lovlige, faste Indkomster, har jeg altid i Analogie med Instruxen antaget, at det var en Erstatning, som den Kongl. Handel tilstod Betienten for Svinding, for det Rum, som mulig bliver mellem Spækket i Balliemaalet, og som bortfalder, naar Spækket er kappet og fyldt paa Fade, for den Risico Kiøbmændene have ved Udborgningen, og endelig for det Tab, som ved smaae Udvejninger af Proviant og Handelsvare nødvendigen maae finde Sted«.

Holbøll foreslog derfor, at Direktionen skulde bestemme, at Overmaalet ved Udstederne skulde deles lige[1]). Dette vilde Direktionen imidlertid ikke og anbefalede Inspektøren i de enkelte Tilfælde at forhandle med Parterne og søge at bringe disse til Forstaaelse[2]). Saaledes havde Udliggerne i Sydgrønland som faste Indtægter foruden deres almindelige Løn kun et Beløb til Skrivematerialer (2—4 Rbd.), $^1/_3$ Ballie Spæk til Belysning og 4—6 Tdr. Stenkul til Opvarmning[3]). Desuden fik de dog Procenter af Indhandlingen, nemlig som Regel 4 Sk. for hver Rbd. af Indhandlingens Værdi efter grønlandske Priser[4]).

I Betragtning af disse Vanskeligheder forstaar man, at Oprettelsen af Udsteder er gaaet langsomt i Sydgrønland. I Særdeleshed kan man bemærke, at Udstederne som Regel kun kom til at ligge i en kort Afstand fra Kolonien. Udviklingen i Sydgrønland blev i disse Aar noget præget af de stærke Bestræbelser, der blev gjort for at faa Herrnhuternes Grønlændere til at flytte ud.

De herrnhutiske Missionærer havde som bekendt for at fremme Missionsvirksomheden samlet Grønlænderne omkring deres Missions-

[1]) Hovedindberetning S.G. 1828/29. Holbøll til Dir. $^{16}/_9$-1829. G.H.A. Breve N.G. 1847.

[2]) Dir. til Holbøll $^{23}/_3$-1830. G.H.A. Grl. Kopibog 21. S. 162.

[3]) Holbøll til Dir. $^{20}/_9$-1846. G.H.A. Breve S.G. 1846.

[4]) Se f. Eks.: Dir. til Holbøll $^{20}/_4$-1847. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 319.

pladser. Herved formindskedes imidlertid Grønlændernes Fangst og Handelens Indtægter. Sammenhobningen havde igennem Tiden været kritiseret ved forskellige Lejligheder og affødte stadige Klager til Direktionen og ogsaa Forsøg paa ved en Præmie at bevæge Grønlænderne til Udflytning, uden at dette dog fremkaldte større Resultater. I 1822 var der saaledes ved Ny Herrnhut i Godthaabs Distrikt kun udflyttet een Familie, i 1823 kun tre Familier, mens hele Menigheden igen var samlet ved Ny Herrnhut i Foraaret 1828[1]).

Da denne Sammenhobning, som de forskellige Klager viste, gav en betydelig mindre Indhandling af Spæk og Skind, paalagde Direktionen i 1829 Inspektør Holbøll at give en samlet Indberetning om den herrnhutiske Mission, dens Etablissementer, økonomiske Forfatning og Ressourcer samt om den Gavn, den kunde antages at stifte[2]), og paalagde ham i Forening med Kolonibestyrerne og de herrnhutiske Missionærer at søge Udflytningen af de dueligste Grønlændere fremmet det mest mulige samt at yde de fattigste en passende Understøttelse[3]).

I Sommeren 1829 skrev Købmand Møller ved Fiskenæsset, at Sammenhobningens Skadelighed allerede fremgik af, at de saakaldte Storfangere ved Lichtenfels producerede mindre end middelmaadige Fangere ved Udstederne; han havde derfor opfordret dem til at flytte ud, men kun to havde gjort det[4]). Samtidig skrev Holbøll, at Ny Herrnhuts Grønlændere hidtil havde opført sig eksemplarisk; han mente, at en Del var villige til at flytte ud, men antydede, at Forstanderen underhaanden modarbejdede Planen[5]).

I 1830 hjemsendte Holbøll en samlet Indberetning om Sagen. I denne kommer han efter nogle indledende historiske Bemærkninger ind paa Spørgsmaalet om Sammenhobningens Indflydelse paa Grønlænderne og søger at belyse dette ved en Sammenligning mellem Grønlænderne ved de tyske og danske Missionariater. Han fremhæver, at han kun kender Ny Herrnhuts Grønlændere nøje og Lichtenfels's nogenlunde, og udtaler herefter bl. a.: »Ville vi see hen til Grønlændernes Oplysning, saa finde vi vel, at Brødre-Missionernes Grønlændere de nævnte Steder næsten alle kunne læse, men undtages nogle faae Psalmer kunne de intet uden ad, og meget faae forstaae at skrive. Den danske Missions Grønlændere her, kunne ikke alene alle læse, men de fleste kunne endog i den modnere Alder Lærebogen, eller i det mindste Catechismus uden ad. Særdeles mange kunne skrive, og endeel af disse endogsaa ret godt,

---

[1]) Holbøll til Dir. $^{30}/_{6}$-1830. G. H. A. Pakke mrk. »Brødre-Unitetet«.

[2]) Dir. til Holbøll $^{10}/_{4}$-1829 (Koncept). Ibidem.

[3]) Dir. til Holbøll $^{4}/_{4}$-1829 (Koncept). Ibidem.

[4]) Kmd. Møller (Fiskenæsset) til Dir. $^{10}/_{7}$-1829. Ibidem.

[5]) Holbøll til Dir. $^{16}/_{7}$-1829. Ekstrakt »Angaaende de evangeliske Brødre-Missionairers Sammenhoben af deres Menigheds Grønlændere«. Ibidem.

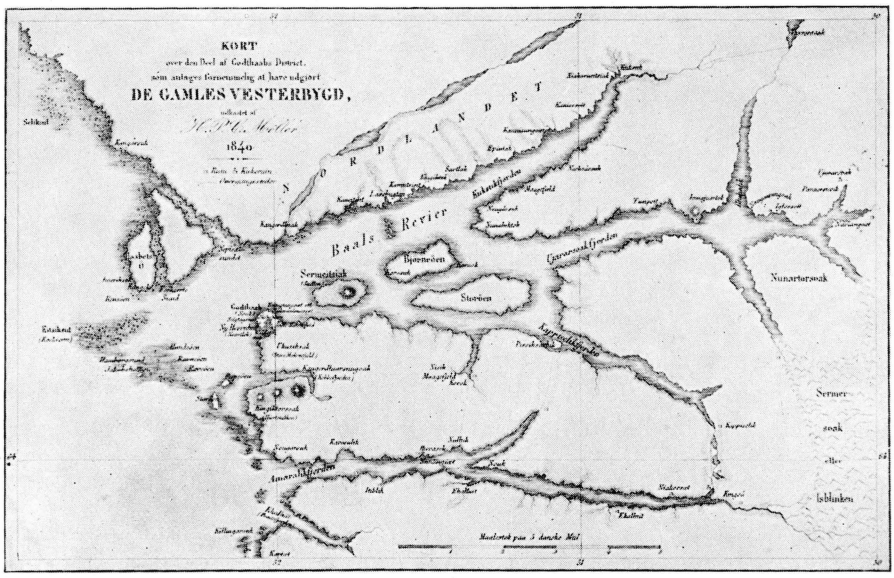

Fig. 15. H. P. C. Møller: Kort over Godthaabs Distrikt 1840.

baade hvad deres Sprogs Orthographie og Caligraphien angaar«. Holbøll omtaler derefter Grønlændernes Opførsel og hævder, at Herrnhuternes Grønlændere i Almindelighed staar langt tilbage for de danske. Han klager navnlig over deres Uordholdenhed, der gør det vanskeligt at laane noget til dem. Videre hedder det: »Tyverie, en ellers i Grønland sielden Last, er eiheller ualmindelig hos dem. Det er ikke mange Aar siden Nyeherrnhut's Grønlændere giorde Indbrud i vore Garnfangerhuse og bortstial endeel Kiød &c.; man indvende ikke, at det var Hunger, som drev dem her til, thi denne er bevirket ved Sammenhobningen. Ellers stiæle disse Grønlændere ogsaa fra hinanden indbyrdes, og den danske Missions Grønlændere klagede til mig ifior over at det af dem i deres Forraadssteder henlagte, ikke laae sikkert for Nyeherrnhuts Grønlændere, som jeg derfor maatte tiltale«.

Disse Ulemper kunde efter Holbølls Opfattelse ikke tilskrives manglende Iver fra Brødrenes Side; disse underviste deres Grønlændere flittigt og holdt meget ofte, maaske for ofte, Gudstjeneste med dem. De ældre egentlige Missionærer beherskede Sproget og levede i nøje Tilknytning til deres Menighed. En af Aarsagerne til det ringere Resultat maatte søges i, at de tyske Missionærer ikke i samme Udstrækning som den danske Mission betjente sig af indfødte Kateketer. Hovedaarsagen fandt Holbøll dog i Sammenhobningen og udtalte herom bl. a.: »Den store Mængde Mennesker paa et Sted giør Opsigten med disse umulig for Lærerne og vanskelig eller umulig for Huusfædrene eller Huusmødrene, der ellers ved Grønlændernes patriarkalske Leve-

maade har en saa betydelig Indflydelse paa Ungdommen. Sammenhaabningen foraarsager ogsaa Hang til Lediggang hos de ubetænksomme Grønlændere idet den ene stoler paa den anden, vel vidende at saalænge ingen egentlig Nød indtræffer, er Alt tilfælleds«.

Derefter kommer HOLBØLL ind paa Spørgsmaalet om Sammenhobningens Betydning for Handelen. Der var efter hans Oplysninger i 1830 i alt 1764 Grønlændere under de fire herrnhutiske Missioner (371 under Ny Herrnhut, 371 under Lichtenfels, 672 under Lichtenau og 350 under Friedrichsthal). Langt de fleste af disse boede ved Missionspladserne og indleverede forholdsvis lidt Spæk til Handelen, og det lykkedes kun at faa ret faa til at flytte ud; men allerede dette havde, uanset at 1830 var et daarligere Handelsaar end 1829, fremkaldt en større Indhandling. Saaledes havde 11 Grønlændere, da de i 1829 boede ved Ny Herrnhut, kun indleveret $13^{3}/_{32}$ Ballier Spæk, medens de i 1830, da de var udflyttede, indleverede $42^{31}/_{32}$ Ballier.

For at komme videre i denne Retning stillede HOLBØLL forskellige Forslag, der først og fremmest gik ud paa at bevæge Missionærernes overordnede til at paalægge dem en loyal Medvirkning ved Udflytningen, at sende indfødte Lærere med de udflyttede o. s. v. For saa vidt Direktionen kunde tænke sig Tvangsbestemmelser, foreslog han at nægte Grønlænderne under den tyske Mission Proviant og Kaffe fra Butikken, saa længe de ikke var udflyttede; endvidere kunde han tænke sig at nægte alle Udlaan til de hjemmeboende, medens de udflyttede skulde have Adgang hertil og endvidere have Understøttelse og Hjælp paa forskellige Maader.

Af de enkelte Missionspladsers Grønlændere omtaler HOLBØLL navnlig dem ved Lichtenfels som overordentlig fattige og karakteriserer dem som de usleste Grønlændere, han kender. Det var kun muligt for dem at undgaa Sult gennem det Tilskud af Sælkød, der kunde gives dem fra Fiskenæssets relativt gode Garnsteder. Endvidere skriver han, at det havde været helt umuligt at faa Missionær KLEINSCHMIDT ved Frederiksdal til at medvirke ved Udflytningen[1]). I et Brev til HOLBØLL fremhæver denne Missionsvirksomhedens Betydning for Handelen og beder om at blive fritaget for Indblanding i Missionsanliggender fra Handelens Side[2]). HOLBØLL beklagede stærkt dette, idet Frederiksdal virkede som en Opsamlingsplads for Østgrønlændere[3]), og Folkemængden saaledes stadig forøgedes; dette var særlig uheldigt, fordi Pladsen var et meget daarligt Fangested[1]).

---

[1]) HOLBØLL til Dir. $^{30}/_{6}$-1830 m. Bilag. G. H. A. Pakke mrk. »Brødre-Unitetet«.

[2]) Miss. KLEINSCHMIDT (Frederiksdal) til HOLBØLL $^{12}/_{5}$-1830 (paa Tysk). Ibidem.

[3]) En nærmere Redegørelse for Flytningerne findes i: E. MIKKELSEN og P. P. SVEISTRUP: The East Greenlanders Possibilities of Existence, Their Production and Consumption (MoG Bd. 134, 2 — 1944).

Paa Grundlag af de saaledes indhentede Oplysninger henvendte Direktionen sig til Menighedens Agent i København for gennem ham at foranledige, at den øverste Ledelse af Herrnhutermissionen beordrede Brødrene til at stille sig velvilligt overfor Udflytningen[1]). Ledelsen i Berthelsdorf svarede, at den vilde paalægge Missionærerne at efterkomme Handelsdirektionens Forskrifter; kun anmodede den om, at nogle gode Fangere maatte lades tilbage ved Hovedpladserne til at forsørge de mange Enker og Børn[2]).

Direktionen godkendte de af Holbøll stillede Forslag om Hjælp til de udflyttede i Tilfælde af Trang særlig ved Laan af Spæk i de første Aar og ved Understøttelse med Klæder til de udflyttede Enker og Børn[3]). Derimod vilde Direktionen ikke anvende Tvangsmidler og kunde derfor ikke anerkende, at de herrnhutiske Grønlændere nægtedes de samme Goder, som var tilstaaet Grønlænderne under den danske Mission, »da Erfaring lærer, at Mildhed virker gavnligere end Tvang . . .«[4]).

Om Virkningen af de trufne Dispositioner med Hensyn til Udflytningen oplyste Holbøll i 1831, at der i Løbet af dette Aar fra Ny Herrnhut var udflyttet 102, fra Lichtenfels 31 og fra Lichtenau 72 Grønlændere; derimod var der ikke udflyttet nogen fra Frederiksdal, men dette Sted havde tværtimod faaet en Tilvækst af 38 Personer ved Tilflytning fra Østkysten. Endvidere oplystes, at de udflyttede havde haft en betydelig Fangst, men at der var en vis Tilbøjelighed til Tilbageflytning. Aarsagen hertil fandt Holbøll hos Konerne, som daarligt kunde undvære Smaahandel med Forfriskninger samt Traktementerne paa Kongens Fødselsdag og ved Juletid[5]). Denne Udflytning bekræftes for Godthaabs Vedkommende af Bestyrer Meyer, der 1830 fortæller, at medens der tidligere kun var tre Udsteder, hvoraf det fjerneste kun laa 4 Mil fra Kolinien, var der nu seks, hvoraf det fjerneste laa 12 og det næste 8 Mil fra Kolonien[6]).

Medens Udflytningen i de følgende Aar gik taaleligt ved de to nordligste Missionspladser, var der stadig Vanskeligheder i Julianehaabs Distrikt. Købmand Mathiesen forsøgte her at opmuntre til Udflytning ved at udlaane nogle Rifler til de udflyttede, ligesom han gav dem ikke helt smaa kontante Laan[7]). Det var paa denne Maade i 1833 lykkedes at faa 125 af Frederiksdals Indbyggere (heraf 20 Fangere) til at flytte

[1]) Dir. til Agent Reuss $^{25}/_{1}$-1831 (Koncept). G. H. A.-Pakke mrk. »Brødre-Unitetet«.

[2]) G. M. Schneider paa Brødre-Unitetets Vegne til Reuss dat. Berthelsdorf $^{15}/_{2}$-1831 (paa Tysk), videresendt af Reuss til Dir. $^{1}/_{3}$-1831. Ibidem.

[3]) Dir. til Holbøll $^{28}/_{3}$-1831 (Ekstrakt). Ibidem.

[4]) Dir. til Holbøll $^{3}/_{4}$-1832. (Koncept). Ibidem.

[5]) Holbøll til Dir. $^{20}/_{7}$-1831. Ibidem.

[6]) Kmd. Meyer (Godthaab) til Dir. $^{24}/_{6}$-1830. G. H. A. Breve S. G. 1830.

[7]) Holbøll til Dir. $^{30}/_{11}$-1832. G. H. A. »Brødre-Unitetet«.

ud; ved Lichtenau gik det bedre, idet dette Missionssteds Grønlændere i 1833 fordeltes med 316 paa Hovedpladsen og 347 ved 14 Fangesteder. Det viste sig imidlertid, at Grønlænderne ikke var meget tilbøjelige til at tilbagebetale Laanene. De truede, hvis dette skulde ske, eller hvis der ikke ydedes større Laan, med Tilbageflytning til Hovedpladserne[1]). Da Direktionen saa, at den givne Bemyndigelse til at yde Laan medførte en vis Risiko, paalagde den Købmændene ikke at give større Laan end 3—4 Rbd. pr. Udflytter og at sørge for Tilbagebetaling af de allerede givne Laan[2]).

I Begyndelsen af 1840erne blev Udflytningsproblemet igen aktuelt, dels fordi de udflyttede Grønlændere viste en Tendens til at flytte tilbage, og dels fordi Brødremissionærerne ikke viste Sagen den Interesse, som Handelsbetjentene fandt rimelig. Købmand Lassen berettede saaledes i 1840, at han under et Besøg ved Lichtenau havde modtaget en Beklagelse fra Missionæren over, at Undervisningen vanskeliggjordes meget stærkt ved Udflytningen, idet han paa Grund af Tyndisen om Efteraaret og Storisen om Foraaret var saa godt som afskaaret fra at besøge og undervise de udflyttede Grønlændere[3]).

Et Par Aar senere rejstes Spørgsmaalet igen af Bestyrer Hammeken ved Fiskenæsset; denne beklagede de mange Beboere af det daarlige Fangested ved Lichtenfels[4]), og henvendte sig derfor til den herrnhutiske Missionær og gjorde ham opmærksom paa, at Grønlænderne ved Lichtenfels næsten hvert Aar led Mangel baade paa Spæk og Fødemidler og paa forskellig Maade maatte hjælpes af Handelen. Han skriver videre: »Vel er det befalet at Grønlænderne skal hjælpes, naar de trænge, men det er en Selvfølge, at naar disse ikke selv vil søge at erhverve hvad de behøve til Livets Ophold, saa kan den kongelige Handel heller ikke hjælpe dem, da dette kun vilde lede til Dovenskab hos Grønlænderne og Ligegyldighed for at erhverve hvad de behøve, som vist desværre er altfor indgroet hos Grønlænderne ved Lichtenfels, da de bestandig stoler paa at Handelen hjælper dem, naar de trænge«. For at lægge et Pres paa Udflytningen havde Købmanden bestemt, at der i det kommende Efteraar kun vilde blive givet Skind til Tørring mod Betaling i Kød til Enkerne og de Grønlændere ved Lichtenfels, som ikke selv var i Stand til at fange; endvidere vilde Sultekost kun blive uddelt efter Forstanderens skriftlige Anmodning[5]).

Som Svar paa denne Henvendelse skrev Missionær Melhose ved

[1]) Kmd. G. H. Wolff (Julianehaab) til Dir. $^{4}/_{7}$-1833. G. H. A. »Brødre-Unitetet«.

[2]) Dir. til Holbøll $^{15}/_{4}$-1834. Ibidem.

[3]) Kmd. Lassen (Julianehaab) til Dir. $^{29}/_{3}$-1840. Ibidem.

[4]) Kmd. Hammeken (Fiskenæsset) til Dir. $^{30}/_{6}$-1843. Ibidem.

[5]) Kmd. Hammeken (Fiskenæsset) til Missionær Melhose (Lichtenfels) $^{1}/_{9}$-1842 (Kopi). Ibidem.

Lichtenfels, at han som Kristen meget gerne vilde rette sig efter Øvrighedens Forskrifter, men ikke kunde gøre noget, som han ansaa for stridende mod sit Kald og sin Samvittighed. Han kunde derfor ikke medvirke til at overtale Grønlænderne til at drage bort, idet dette alene maatte være Handelsbetjentenes Sag. Han beskriver derefter, hvad der allerede er gjort for at imødekomme Handelens Ønsker: »Jeg lod ved Catecheterne alle herværende Grønlændere underrette om, hvad de havde at vente eller frygte alteftersom de vilde efterkomme den til dem udgaaede Opfordring eller ikke. Tillige er der fra vor Side blevet dem betydet, at vi hverken vilde eller kunde hjælpe dem, ifald de skulde lide Mangel paa Fødemidler, og at de derfor vel maatte overveie om det ikke var bedre for dem efter den dem meddeelte Opfordring at drage til andre Erhvervspladser . . .«. For at vise sin gode Vilje foreslog Melhose, at der ved en eventuel Mangel i den kommende Vinter kun blev uddelt Understøttelse, saafremt de paagældende lovede at flytte til et bedre Fangested. Var et saadant Løfte afgivet, vilde Missionærerne paa det alvorligste opfordre Grønlænderne til at opfylde det[1]).

Da hele Spørgsmaalet om de herrnhutiske Grønlænderes Udflytning saaledes atter var aktuelt, gav Holbøll i 1843 en samlet Indberetning om de opnaaede Resultater. Ved Ny Herrnhut var af 397 Grønlændere kun 91 udflyttet, idet en Del af de tidligere udflyttede atter var vendt tilbage; dog mente han ikke, at dette vilde faa varige Virkninger, idet en Del Familier agtede igen at forlade Missionspladsen. Ved Lichtenfels var der 374 Medlemmer af Missionen; heraf boede 202 ved Hovedpladsen, og af disse var 24 flyttet tilbage i 1842; dette maatte anses for utilfredsstillende, fordi det var et meget daarligt Fangested. Af Lichtenaus 636 Grønlændere var 299 udflyttet, og af Frederiksdals 394 var kun 156 flyttet ud. Heller ikke disse Resultater ansaa Holbøll for at være fuldt tilfredsstillende. Naar man ikke var naaet længere, mente han, at dette for en ikke ringe Del skyldtes Missionærernes Uvillie, som de ikke lagde Skjul paa, og som han heller ikke mente, man kunde fortænke dem i.

Holbøll beklagede den overdrevne Indflydelse, Brødremissionærerne havde paa deres Grønlændere, og som endogsaa gav sig Udtryk i deres Paavirkning af Kvindernes Klædedragt. I Julianehaabs Distrikt havde de saaledes forbudt Grønlænderinderne ved deres Missionsstationer at bruge Anorakker og forlangte, at de stadig skulde bruge den almindelige grønlandske Skindpels, skønt Anorakken efter Holbølls Mening var baade billigere og mere hensigtsmæssig[2]).

Det følgende Aar behandlede Holbøll paa ny Sagen og omtalte

[1]) Melhose til Hammeken $^{6}/_{9}$-1842 (Oversættelse ved Hammeken). G. H. A. »Brødre«Unitetet«.

[2]) Holbøll til Dir. $^{14}/_{12}$-1843. Ibidem.

et Forslag fra Købmand Lassen ved Julianehaab om at udlaane Rifler og Husbygningsmaterialer samt at anlægge nye Udsteder for at fremme Udflytningen. Holbøll sammenfattede sine Forslag i følgende Hovedpunkter. Det burde tillades Inspektøren at give eller udlaane det til Husbygningen nødvendige Tømmer samt Rifler og andre Nødvendighedsartikler; der maatte i de første Aar efter Udflytningen gives de paagældende en rigelig Hjælp, medens de tilbageblevne kun burde hjælpes i yderste Nød; endelig maatte det tillades Inspektøren at straffe de Købmænd, der overtraadte Direktionens Forbud mod Udlaan til de ikke udflyttede, selv om dette fandt Sted for Købmandens egen Regning[1]).

I Midten af 1840erne synes der igen at være faldet mere Ro over Sagen, og først nogle Aar senere genoptoges Diskussionen med større Kraft.

Imidlertid rejstes paa denne Tid Spørgsmaalet om, hvorvidt der kunde ydes Herrnhuterne yderligere Begunstigelser, navnlig i Form af Fragtfrihed. Baggrunden herfor var, at der i 1786 var tilstaaet hver af de tre da bestaaende herrnhutiske Missionsstationer Fragtfrihed for de 20 første til Stationen udsendte Oksehoveder, medens Resten udsendtes til en nedsat Betaling af $2^1/_2$ Rd. d. C. pr. Oksehoved. Efter Krigsperioden forhøjedes Fragten i 1828 til 5 Rbd. pr. Oksehoved. Den tilstaaede Begunstigelse skulde fra 1839 afholdes af Handelen[2]).

I 1843 androg Herrnhuternes Agent i København J. F. Matthiesen dels om, at Fragtbegunstigelsen for de 20 første Oksehoveder maatte blive udvidet til den fjerde i Aaret 1824 anlagte Station ved Frederiksdal, ligesom han androg om Fragtfrihed for en Bygning til Lichtenau[3]). Han gav i denne Forbindelse nogle nærmere Oplysninger om de fire Stationer. Ny Herrnhut ved Godthaab med 360 Grønlændere havde to gifte ordinerede Missionærer og to ugifte Medhjælpere, Lichtenfels ved Fiskenæsset 360 Grønlændere, to gifte ordinerede Missionærer og en ugift Medhjælper, Lichtenau i Julianehaabs Distrikt 680 Grønlændere, to gifte ordinerede Missionærer og to ugifte Medhjælpere og Frederiksdal 380 Grønlændere, to gifte ordinerede Missionærer og en ugift Medhjælper. Han fortæller videre om Virksomheden: »I Regelen kommer ingen Missionær-Medhjelper gift til Grønland, men Enhver maae først prøve, om han kan taale Levemaaden der og lære det saare vanskelige Sprog, hvortil sædvanlig otte eller ti Aar medgaae. Først efter denne Prøvetid, hvorved han hjelper ved Skolerne, Forelæsninger og efterhaanden korte Taler til Børnene og saa videre alt efter Evne, og tillige deeltager i de der i Landet saa ofte forekommende udvortes Arbeider, bliver han, naar han befindes at være duelig, ordineret og gifter sig, for nu at ind-

[1]) Holbøll til Dir. $^{20}/_{12}$-1844. G. H. A. »Brødre-Unitetet«.

[2]) Finansdeputationen til RK $^{15}/_{6}$-1841 og Statsgældsdir. til RK $^{21}/_{8}$-1841. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 258.

[3]) Matthiesen til RK $^{19}/_{12}$-1843. Ibidem.

træde som virkelig Missionær og tjene som saadan, saa længe hans Sundhed og Kræfter tillade det. Sædvanlig gjør han da en Reise til Europa, for der at blive ordineret og ægteviet. De ældre endnu tjenestdygtige Missionærer pleie ogsaa efter Tour komme til Europa paa et Besøg hos sine Børn, der opdrages i Unitætets Instituter, men de længes sædvanligt efter at komme igjen til Grønland, for at tjene videre ved Missionen. Deraf komme de paa vedføjede Regning anførte større eller mindre Reise-Udgifter. Kan en Missionær ikke længer tjene, saa bliver han pensioneret; detsamme er Tilfældet med Missionærernes Enker«. MATTHIESEN oplyser videre, at Herrnhuternes Udgifter ved Missionsvirksomheden i Grønland i Tiaaret 1834—43 har været 48.000 Rbd., hvoraf over 35.000 Rbd. er for de udsendte Varer, medens Resten er for Varer købt ved Kolonierne, Fragt og Kostpenge ved Missionærernes Rejser[1]).

Direktionen oplyste, at den nævnte Bygning til Lichtenau var opsendt med et fragtet Skib, der havde kostet Handelen 1200 Rbd., og kunde gaa med til, at Fragten nedsattes til 600 Rbd., medens den efter de sædvanlige Regler beløb sig til 840 Rbd.[2]).

Rentekammeret var meget velvilligt indstillet overfor Ansøgningen, og fremhævede, at Missionærerne i over et Aarhundrede havde virket for Undervisningens Fremme blandt Grønlænderne. Ved en kongelig Resolution af 13. Marts 1844 opfyldtes begge Ansøgningens Punkter[3]).

I Efteraaret 1845 sendte Agent MATTHIESEN en Ansøgning om Fragtfrihed for et Skolehus, der var opsendt til Friedrichsthal[4]). Ogsaa denne Ansøgning mødte Velvilje i Rentekammeret. Lederen af Kammerets grønlandske Sager, den senere Handelsdirektør LAURITZ SWENDSEN har skrevet følgende Bemærkninger til Sagen: »Saa længe det danskgrønlandske Missionsvæsen er saa yderlig slet, som det hidtil har været, endnu er, og, efter al Sandsynlighed, fremdeles vil blive, bør man vistnok vise den evangeliske Brødre Unitets Bestræbelser al den Opmærksomhed, man nogenlunde kan. Brødre Missionairerne ere, saavist vides, meget skikkelige Mennesker næsten tilhobe, og det Eneste, man veed at lægge dem tillast, er, at de bidrage til, at der af Grønlændere samle sig flere paa eet Sted, end det med Hensyn til deres Næringsvei er ønskeligt. At dette skeer, er imidlertid Handelsbestyrelsen for en Deel selv Skyld i, da det staaer til den at forhindre det. Herpaa er Capitain HOLBØLL mundtligen giort opmærksom, ligesom Agent MATHIESEN har lovet at advare Vedkommende«[5]). Den samme Velvilje kommer til Orde i

[1]) Oversigt af Agent MATTHIESEN dat. $^{8}/_{11}$-1843. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 258.

[2]) Dir. til RK $^{20}/_{1}$-1844. Ibidem.

[3]) Allerunderdan. Forest. $^{12}/_{3}$-1844. Kgl. Resol. $^{13}/_{3}$-1844. RK Rel. Res. Prot.

[4]) MATTHIESEN til RK $^{20}/_{12}$-1845. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 258.

[5]) Koncept. Ibidem.

Kammerets Forestilling til Kongen og i dennes Resolution, der indrømmede de ansøgte Begunstigelser[1]).

I Slutningen af 1840erne blev Stemningen imod Herrnhuterne igen ugunstigere, idet Grønlænderne stadig sammenhobedes i for stort Antal om flere af Missionsstationerne. Direktionen skrev saaledes i 1848 til Holbøll, at forskellige Uordener, som han havde klaget over, maatte forebygges i Fremtiden[2]). Herpaa svarede Holbøll efter et Besøg ved Julianehaab i Sommeren 1849, at det vilde være hensigtsmæssigt, om Direktionen vilde søge udvirket, »at Missionærerne ved Friedrichsthal blive forbudte at trække flere Hedninger til denne Missionsplads, ikke alene fordi det er min fulde Overbeviisning at dette er skadeligt for Grønlænderne, men dette nu aldeles ikke mere kan ansees nødvendigt, da den danske Menighed i Udligger og Katechet Jacob Lund har en saa oplyst og veldannet Lærer, som man vel kan ønske sig ....

Mit Forslag hidrører imidlertid især derfra, at de fleste Hedninger, som flytte til Friedrichsthal i Almindelighed døe der faa Aar efter Ankomsten, hvilket Herr Lytzen formener tildeels er af Mangel og anden Elendighed. — Det er nemlig bekjendt, at naar en Hedning ankommer til Stedet indlogeres han almindelig hos en af Katecheterne, der i Reglen ere maadelige Fangere; ofte nøder den indskrænkede Plads Missionærerne til at skille Børnene fra Forældrene, og herved bliver Nøden sædvanlig endnu større; thi det Faderen kan fange, og paa et ham ubekjendt Fangested er dette ofte lidt nok, maae da deles til to Huse og uvist er det hvormeget Børnene saa erholde deraf. Hertil kommer endnu, at slige Hedninger, som paa Østkysten ere vandte til at gaae godt klædte og have tilstrækkeligt at skifte paa, nu paa et maadeligt Fangested snart komme i Mangel for gode Klæder og intet have at skifte paa, Følgen heraf er, at de snart blive fnattede, hvilken Sygdom paa Østkysten er ubekjendt, og har denne Sygdom i Forening med Mangel og Ureenlighed alt bortrevet flere.

Dette Forbud ville alt være et godt Skridt fremad. — Naar det endvidere strængt forbødes Missionærerne, uden Inspectionens Indvilligelse, at tillade nogen udflyttet Huusfader at trække tilbage til Missionspladsen ville dette ogsaa meget bidrage til at faae Grønlænderne godt fordeelte.

Det er mig sagt, at man fra Missionspladsen Friedrichsthal har isinde at oprette en Filialmission enten ved Illoa eller endnu sydligere ved et Sted kaldet Itiblek, hvor Hedningerne gjerne nedsætte sig først naar de ere komne fra Østkysten, og dette sandsynligvis for at modarbeide den brave Udligger og Katechet Lunds Bestræbelser for at faae Hedningerne til at gaae til den danske Mission, dette Forsøg paa at

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{17}/_{2}$-1846. Kgl. Resol. $^{18}/_{2}$-1846. RK Rel. Res. Prot.
[2]) Dir. til Holbøll $^{29}/_{5}$-1848. G.H.A. Grl. Kopibog 27. S. 45.

illudere den kongelige Tilladelse til at etablere Missionspladsen Friedrichsthal, haaber jeg ved Directionens kraftige Modvirkning bliver tilintetgjort. Skulle man søge en saadan Tilladelse ville det være gavnligt at der anvises disse Herrer en Plads i Norddistrictet, som er mindre befolket end Districtet syd for, og hvor Fangepladsene ere saa fortrinlige«[1]).

Direktionen sendte HOLBØLLS Skrivelse videre til Indenrigsministeriet og bekræftede, at Herrnhuternes Grønlændere kun producerede forholdsvis lidt og meget ofte maatte have Hjælp fra Handelen. Da det danske Missionsvæsen ved den Organisation, det nu havde faaet, formentlig i Fremtiden vilde kunne bestride Undervisningen alene, fandt Direktionen det meget heldigt, om de herrnhutiske Missionsstationer især i Julianehaabs Distrikt efterhaanden kunde inddrages[2]). Ministeriet vilde vel ikke gerne jage dem bort fra de engang indrømmede Missionspladser; men det kunde forbydes dem at anlægge nye, og det resolveredes derfor, at Sagen skulde tages under Overvejelse ved forefaldende Lejlighed[3]). Direktionen var ikke tilfreds hermed, idet den havde mistet Troen paa almindelige Henstillinger til Missionærerne og ønskede »en kraftigere Foranstaltning«[4]). Sagen kom i den følgende Tid til Behandling i den i 1851 nedsatte grønlandske Kommission, der foreslog, at man gennem Missionærernes foresatte skulde give dem fornyet Tilhold om at foranledige de under dem hørende Grønlænderes Udflytning med Tilføjelse af, at de maatte vente, at Regeringen skred ind, hvis de ikke inden en passende Tid havde udvirket dette[5]).

Grønlændernes Fangst var meget lunefuld og svingede med Aarstiderne, ja i ikke ringe Grad fra Aar til Aar. Aarstidssvingningerne var Befolkningen i nogen Grad indstillet paa gennem sin om end højst mangelfulde Hengemmen fra de rigeligere Fangstperioder. Men kom der en rigtig streng Vinter som 1829/30 og 1832/33, var Befolkningen udsat for at lide haard Nød, hvis den ikke blev hjulpet fra Handelens Side. I en Indberetning fra Inspektør FASTING hedder det saaledes om Vinteren 1829/30 ved Kolonien Egedesminde, hvor en Epidemi i Forbindelse med Misfangst havde bortrevet mange Mennesker: »Ikke blot ved selve Colonien, men ogsaa ved Udstederne fandt den samme Elendighed Sted: GEISLER [Købmanden] havde sat sin ældste Søn, som nu staaer i Tje-

[1]) HOLBØLL til Dir. $^{30}/_{8}$-1849. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 258.

[2]) Dir. til IM $^{5}/_{12}$-1849 (Ekstrakt). Ibidem.

[3]) IM Grl. Sager. Journal 1. Nr. 258 og IM til Dir. $^{25}/_{1}$-1850. G.H.A. Pakke mrk. »Brødre-Unitetet«.

[4]) Dir. til IM $^{5}/_{2}$-1850 (Koncept). Ibidem.

[5]) RINK: Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende den Kongelige Grønlandske Handel. Kbh. 1856. S. 11 og 84 ff.

nesten, ved et nyt ifjor etableret Garnforsøg, Sangarsak, der lovede et godt Udbytte; men det var der ligesom ved de andre Steder, Sødyrene søgte ikke Fjøren, saa at han ikkun fangede 8 Sælhunde ialt; og Juleaften, da hans Ranson var fortæret og han formedelst den slette Iis var afskaaret fra Colonien, havde han ... intet uden et Par gamle Støvlesaaler til sig og sin Familie. Alle Hundene, som just ved Egedesminde ere saa vigtige for Vinterfangsten, vare enten spiste eller bortdøde af Sult«. Fasting sendte sine egne to Spand over; men Geisler returnerede dem, for at de ikke ogsaa skulde dø. Fasting mente, at hvis der ikke var uddelt Sultekost fra Handelens Side, vilde mange Grønlændere være døde, og uden Grønlændere kunde Handelen ikke bestaa[1]).

Saadanne ekstraordinære Forhold havde der altid været i Grønland, og allerede den første Inspektør Kammerraad Schwabe havde i 1783 faaet oprettet Nordgrønlands Hjælpekasse. Denne fik sine Indtægter fra Bøder og navnlig fra de store Udbytter, som Hvalfangsten pludselig kunde afkaste; hertil kom Rente (først 2 %, senere fra 1824 4 %) af den hos Handelen indestaaende Kapital. I de første Aar havde Hjælpekassen gode Indtægter og naaede i 1787 en Formue paa 3361 Rd., i 1810 paa 8092 Rd. Efterhaanden blev der god Anvendelse for Hjælpekassens Midler. Saaledes bar den Udgifterne ved Ansættelsen af grønlandske Jordemødre, som af Kassen fik en Løn paa 5—10 Rd. om Aaret. Endvidere blev der uddelt Understøttelse til Grønlænderne i Tilfælde af Misfangst, ligesom Kassen hjalp unge forældreløse Grønlændere til Anskaffelse af Kajakker og Rifler. Disse voksende Udgifter i Forbindelse med de paa Grund af Hvalfangstens Aftagen svigtende Indtægter tyngede saa haardt paa Kassen, at dens Beholdning ved Udgangen af 1823 var sunket til 5162 Rbd.[2]).

Foruden Hjælpekassen havde der i Nordgrønland fra gammel Tid været en saakaldt Opdragelseskasse. Denne fik de Bidrag, det i Henhold til Instruksen af 1782 (1. Post. § 4) og senere Bestemmelser paahvilede de danske Fædre til Børn udenfor Ægteskab at betale. Bidraget udgjorde 36 Rbd., og desuden tilskød Handelen 12 Rbd. pr. Barn mod at faa hele Beløbet, hvis Barnet døde inden det fyldte 12. Aar. De 48 Rbd. kunde anvendes som Hjælp til Moderen; men i 1827 bestemtes det paa Forslag af Inspektør Holbøll, Missionær Kragh og Købmand Geisler, at dette kun maatte ske i Nødsfald. Man var interesseret i, at Beløbet blev staaende, til Barnet var fyldt 12 Aar, idet det saa kunde bruges til Anskaffelse af Udstyr (Kajak, Riffel, Telt, Konebaad e. l.). Samtidig overdroges den specielle Opdragelseskasses Midler til Hjælpekassen, der

[1]) Fasting til Dir. $^{3}/_{5}$-1830. G. H. A. Breve N. G. 1830.

[2]) Dir. til RK $^{6}/_{2}$-1824 og Kgl. Resol. $^{8}/_{12}$-1824 (Afskrift). RK Grl. Sager. »Kopier af kgl. Resolutioner vedr. Færøerne og Grønland« ($^{8}/_{12}$-1824).

overtog dens Indtægter og Opgaver[1]). Det maa dog pointeres, at Betaling af Opdragelseskontingenter kun paahvilede de Danske, idet Direktionen i 1833 fastslog, at der ikke skulde kræves Bidrag af de ansatte Grønlændere. Begrundelsen herfor var, at saadanne ikke vilde kunne inddrives, idet Grønlænderne kunde unddrage sig Betalingen ved at forlade Tjenesten, hvilket man ikke havde nogen Magt til at forhindre[2]).

Da Hjælpekassens smaa Midler ikke kunde bestride Opgaverne, maatte Handelen ogsaa selv yde Hjælp i Tilfælde af Nød. Denne gaves paa to Maader, enten som kontant Laan (Udborgning) eller som Sultekost, der gaves gratis. Laanene gaves af Købmanden paa dennes eget Ansvar i de haarde Vintermaaneder og kunde tilbageholdes ved Indhandlingen, naar Fangsten igen blev bedre. Sultekosten gaves i Tilfælde, hvor Tilbagebetaling ikke kunde ventes (Enker og forældreløse Børn) og da som Regel med Proviant fra Butikkens Beholdninger. Som Eksempel paa hvad der uddeltes et mere almindeligt Aar, kan nævnes, at der i Regnskabsaaret 1928/29 i Norddrønland blev uddelt 361 ℔ Tørfisk, 28 Skæpper Ærter, 57 Skæpper Gryn, 768 ℔ haardt Brød, $7^1/_2$ ℔ Lys, 4 Tdr. Sælspæk og 5 Tdr. Hvalspæk. Den samlede Værdi var efter den laveste Takst 180 Rbd.[3]).

Ogsaa i Sydgrønland var der blevet oprettet en Hjælpekasse i Tilknytning til Hvalfangsten ved Holsteinsborg. Vi gengiver et Uddrag af denne Kasses Regnskab for 1840/41 til Belysning af Fremgangsmaaden de enkelte Steder:

Hjælpekassens Indtægter.		Hjælpekassens Udgifter.	
4 % Rente af Kassens Formue...	149 Rbd. 9 Sk.	Udgiver ved Frederikshaab ..	19 Rbd. 56 Sk.
Antegnelser og diverse Indtægter.	30 — 92 -	Fiskenæsset	55 — 83 -
		Godthaab.....	82 — 12 -
		Sukkertoppen ..	56 —
		Holsteinsborg...	58 —
	180 Rbd. 5 Sk.		271 Rbd. 55 Sk.

Kassens Formue den 30. Juni 1841 3635 Rbd. 75 Sk.

Udgifterne ved Sukkertoppen:

MALENE, Enke efter Kolonist GABRIEL ENOKSEN, Pension for 1840/41 ..... 12 Rbd.

[1]) Dir. til Insp. HOLBØLL (Godhavn) $^{29}/_4$-1827 og til FASTING $^{24}/_4$-1829 og $^{15}/_4$-1831. G.H.A. Grl. Kopibog 20. S. 250 f. og 21. S. 91 ff. og 365 f.; sml. Læg: »Opdragelses Contingenter« i Breve N.G. 1850.

[2]) Dir. til FASTING $^{14}/_5$-1833. G.H.A. Grl. Kopibog 22. S. 173 ff.

[3]) Bilag til FASTING til Dir. $^7/_9$-1829. G.H.A. Breve N.G. 1829.

Dorthe, Enke efter Kolonist Frederik Poulsen, Pension for 1840/41	12	Rbd.		
Helene, Enke efter Kolonist Christian Josvasen, Pension	8	—		
Bertheline, Enke efter Pensionist Berthel, Pension	8	—		
Mette Marie Ingeborg, født $^{19}/_{2}$-1826, Opdragelseskontingent	8	—		
Johanne Bolette, født $^{5}/_{6}$ 1833, Opdragelseskontingent	4	—		
Augusta, født $^{12}/_{5}$-1831, Opdragelseskontingent	4	—		
	56	Rbd.		

Beløbet til Nr. 2 Dorthe er anvendt paa følgende Maade:

Proviant 4 ℔ haardt Brød			24	Sk.
Handelsvarer og Kontanter	6	Rbd.	36	-
Grønlandske Produkter (1 Renskind Nr. 1)			48	-
Fra foregaaende Aar skyldig	4	—	84	-
	12	Rbd.		

Udgifterne ved Godthaab:

Opdragelseskontingent til tre Børn, hvis Fædre var henholdsvis Købmand Arntz, Formand Nielsen og Tømmermand Svandberg	12	Rbd.		
Pension til afdøde Kolonist Poul Egedes Enke Maria	12	—		
Pension til afdøde Pensionist Christian Poulsens Enke Beate	10	—		
Grønlænder Jochum er tilstaaet en aarlig Pension	4	—		
Til en forhenværende Jordemoder ved Ny Herrnhut er udbetalt som Pension	6	—		
Brædder til forskellige Grønlændere	10	—	30	Sk.
Baadeskind til forskellige Grønlændere	3	—	18	-
En Riffel til en Grønlænder Thomas	22	—		
Den paagældende skulde betale 12 Rbd. for Riffelen og havde i 1841 betalt 8 Rbd.				
En Aareladesneppert	2	—		
En Snøre til en Grønlænder			60	-
	82	Rbd.	12	Sk.

Ved Fiskenæsset er Understøttelserne til Enker og faderløse væsentlig mindre: 1—4 Rbd. til hver Person.

Endvidere er der for Forfærdigelse af tre Kajakker til forældreløse Drenge ydet 1 Rbd. 48 Sk.

Endelig er der til to syge Grønlændere givet en ugentlig Understøttelse af Skonrogger, Ærter og Gryn.

Ved Frederikshaab tilkommer der Enken Haldara Olsen:

Renter af en Obligation paa 125 Rbd.	5 Rbd.		
Hertil har Direktionen tilstaaet af Hjælpekassen	3 —		
Dette Beløb er anvendt paa følgende Maade:			
4 ℔ haardt Brød à 6 Sk.		24	Sk.
3 Alen Shirting à 18 Sk.		54	-
$8^1/_2$ ℔ Kaffebønner à 32 Sk.	2 Rbd.	80	-
$4^1/_2$ ℔ Kandissukker à 32 Sk.	1 —	48	-
$3^1/_2$ Alen moderne Sirts à 36 Sk.	1 —	30	-
Kontant i grønlandske Kreditsedler	1 —	52	-
	8 Rbd.		[1]).

Saavel Udborgningen som Uddelingen af Sultekost fandt Sted efter Købmandens Skøn; dette maatte selvfølgelig variere efter Tid og Sted og efter de enkelte Købmænds Mening om, hvad der tjente Grønlænderne bedst. Saaledes foreslog Købmand Lassen i 1829, at man standsede Udborgningen undtagen af Produktionsmidler. Begrundelsen herfor var, at Grønlænderne derved vilde blive tvunget til at fange mere, hvilket ogsaa var til Gavn for Handelen[2]).

I Begyndelsen af 1830erne indtraf der flere strenge Vintre. Det berettes saaledes, at Grønlænderne ved Udstedet Prøven i Upernaviks Distrikt havde taget fat paa at spise deres Konebaandsskind for at opretholde Livet, hvilket man kun kunde standse ved Uddeling af dansk og grønlandsk Proviant[3]). Ved Fiskenæsset var Vintrene 1832/33 og 1834/35 saa strenge, at Fjorden frøs til, og Grønlænderne sultede, hvorfor Bestyrerne maatte uddele store Mængder af tørrede Angmagsætter, som de i de foregaaende Somre havde samlet til Foder for deres Geder[4]). Ogsaa fra andre Kolonier høres noget tilsvarende. I adskillige Tilfælde maatte Uddelingen finde Sted til alle Beboerne ved en Plads; saaledes

[1]) G. H. A. Regnskabsbilag S. G. 1841.

[2]) Kmd. Lassen (Christianshaab) til Dir. $^1/_7$-1829. G. H. A. Breve N. G. 1829.

[3]) Kmd. Cortzen (Upernavik) til Dir. $^{30}/_6$-1831. G. H. A. Breve N. G. 1831.

[4]) Kmd. Møller (Fiskenæsset) $^1/_7$-1833. G. H. A. Breve S. G. 1833; O. V. Kielsen til RK $^1/_4$-1835. RK Grl. Sager. »Diverse Breve og Dokumenter vedr. Grl. og den grl. Handel 1728—1849«.

havde man ved Claushavn i Vinteren 1833/34 understøttet alle Stedets 219 Grønlændere, idet disse dels var ramte af Sygdom, dels af Misfangst[1]).

Efter at Indhandlingspriserne i 1836 og 1840 var forhøjet, var der Bestræbelser fremme for at faa afskaffet Uddelingen af Sultekost. Det viste sig dog hurtigt, at dette ikke kunde gennemføres, og efter at en Epidemi ved Jakobshavn i 1844 havde vist, hvilken Nød der kunde opstaa blandt Grønlænderne, blev der truffet nærmere Bestemmelser om Uddelingen. Disse Forhold vil blive nærmere omtalt i et senere Afsnit.

---

[1]) Journal for Claushavn 1833/34 ved Assistent S. B. Kornerup. G.H.A. Breve N.G. 1834.

SÆLFANGSTEN

Skønt Kolonisationen paa den Tid, der her beskrives, havde varet et Aarhundrede, havde den dog ikke haft nogen afgørende Indflydelse paa den grønlandske Befolknings Erhvervsvilkaar. Grønlændernes væsentligste Føde var paa denne Tid som et Aarhundrede tidligere Sælens Kød, og deres Klæder fik de fra Sælens Skind. Kun een europæisk Artikel havde haft væsentlig Indflydelse paa deres Levevilkaar og Jagt, nemlig Riffelen[1]).

Naar der overhovedet havde kunnet leve Mennesker langs den kolde og fattige Kyst, skyldtes det den store Forekomst af de forskellige Sælhundearter, der igen var betinget af Havets Rigdom paa de Fisk og Smaadyr, som er Sælens Føde. Rink beskriver denne Rigdom paa følgende Maade: »Saasnart man nærmer sig de Strøg, hvor den store Driviis kan forekomme, seer man Havet, ofte over mange Miles Strækning, antage en smudsig grøn Farve; ved nærmere Betragtning viser det sig uklart og vrimlende af fine, glindsende, naaleformige Legemer, om hvis Natur man endnu ikke er paa det Rene; kun er det aabenbart, at de enten ere organiske Væsener, eller i alt Fald væsentlige Dele af saadanne .... Alt vrimler af Dyr. Hvorsomhelst døde Legemer nedsænkes i dette Hav, vil man efter kort Tids Forløb finde dem forvandlede til Skeletter og deres bløde Dele fortærede af Kræbsdyr, som overalt ere tilstede i uhyre Mængde og saaledes spille den samme Rolle som Myrerne i de tropiske Lande«[2]).

En væsentlig Del af Sælerne (Grønlandssælen og Klapmydsen) er Trækdyr og forekommer kun i Perioder ved Kysterne. Den mest betydningsfulde er Grønlandssælen, der kommer til Kysten to Gange om Aaret. Disse Træk er beskrevet af Bendixen for Holsteinsborgs Vedkommende paa følgende Maade: »Det første Træk af helt magre Dyr varer fra Slutningen af Maj til Slutningen af Juni eller lidt hen i Juli. Dyrene kommer enkeltvis sydfra og trækker som oftest helt ind i Fjordene for at søge Føde, særlig Angmagssatter, der paa denne Tid af Aaret staar under

[1]) Rink: Grønland I, 1. S. 185.
[2]) Ibidem S. 83 f.

Kysten for at kaste Rogn. I Slutningen af September, tidligst den 25., begynder Trækket af den fede Atak, der ligeledes kommer sydfra, i Begyndelsen enkeltvis, men fra November i Flokke, der søger ind mellem Øerne eller langs Kysten, hvor de forekommer talrig indtil Aarets Udgang. Fra Nytaar aftager Dyrene lidt efter lidt og er helt forsvundet i April Maaned. Atakfangsten om Efteraaret er den vigtigste Fangst, og den, der giver størst Udbytte, naar ikke stormfuldt Vejr lægger for store Hindringer i Vejen for dens Udøvere«[1]).

Antallet af Grønlandssæler var saa stort, at Grønlændernes Fangst ikke kunde øve nogen Indflydelse paa Bestanden; men det kunde blive af skæbnesvanger Betydning for Grønlænderne, at europæiske Sælfangere opsøgte Grønlandssælens Yngleplads og der dræbte de ynglende Sæler i Hundredetusindvis[2]). Størrelsen af Sælfangsten ved New Foundland for Aarene 1825—50 er gengivet i Tabel 13.

Tabel 13. Sælfangst ved New Foundland 1825—50 (Grønlandssæl og Klapmyds[3]).

1825	295.352	1834	?	1843	651.370
1826	292.007	1835	?	1844	685.530
1827	?	1836	384.321	1845	352.702
1828	?	1837	351.620	1846	265.169
1829	357.523	1838	375.361	1847	436.831
1830	558.942	1839	437.501	1848	521.604
1831	686.836	1840	631.385	1849	306.072
1832	508.407	1841	417.115	1850	442.392
1833	360.155	1842	344.683		

En saa omfattende Nedslagtning kunde Bestanden ikke i det lange Løb klare uden Formindskelse; men om den i denne Periode har været følelig, er ikke let at bedømme.

Grønlændernes Sælfangst maatte alene paa Grund af Trækket variere med Aarstiderne; men herudover kunde Fangsten veksle stærkt som Følge af varierende Isforhold. Det gælder særlig Julianehaab, hvor Storisen kommer i forskellige Mængder, og hvor der med denne følger store Mængder af Klapmyds. Saaledes skriver Assistent Arøe fra Nanortalik i 1831, at Sælfangsten har været gunstig, idet »Storiisen næsten stedse laae ude til Søes, og dæmpede Søegangen uden dog at

[1]) MoG. LXI. Grønland i Tohundredaaret for Hans Egedes Landing II (1921) S. 24.

[2]) Rink: Om Monopolhandelen paa Grønland. Kbh. 1852. S. 16 ff. og Rink: Grønland II. S. 190 f.

[3]) Årsberetning vedkommende Norges Fiskerier 1927 — Nr. II. Thor Iversen: Drivis og Selfangst. S. 18.

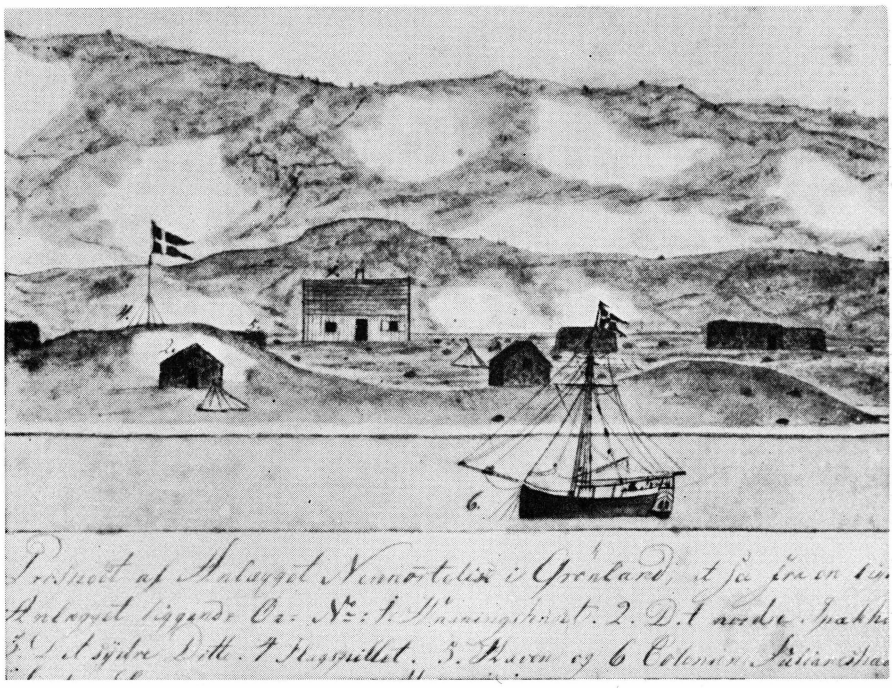

Fig. 16. Arøe: Nanortalik 1818.

lægge sig til Hinder paa Fangepladserne«[1]). Det følgende Aar beskriver Arøe Grønlændernes Fangst paa følgende Maade: .... »i heele Sommertiden til Slutningen af September, gaves der meget faae Sælhunde, og var Søen desuden saa tildækket af Storiis, at al Fangst var standset. ... Som en Hovedaarsag til den maadelige Fangst, som dette Aar gaves, maae regnes, at Vinteren har været overordenlig stræng, saa at Søen her, i meget lang Tid, — uagtet det ikke manglede paa de sædvanlige Storme, — var tilfrossen, hvilket her i Egnen ellers er en Sjældenhed«[2]). Nogle Aar senere beskriver Købmand Lassen Forholdet mellem Storis og Sælmængde saaledes. Vinteren har været overordentlig streng og »har i Forening med en stormfuld Efterhøst, og vedvarende sydlige Vinde, saaledes bestuvet Kysten med Storis, at al Kajakfangst i den største Deel af Efteraaret og Foraaret har været spærret. Med Hensyn til Isen, da er der saaledes som Ordsproget siger ingen Regel uden Undtagelse, efterdi det er noksom bekiendt og erkiendt, at hvor der er Storis der er og Søedyr eller Sælhunde i Overflødighed, men alt dette kan kun lidet nytte os naar Isen ligger saa compact at Havet er spærret for Kajakmanden. Det var derfor ønskeligt, at Storisen aldrig i saa stor

[1]) Assistent Arøe (Nanortalik) til Dir. $^{30}/_{6}$-1831. G.H.A. Breve S.G. 1831.
[2]) Arøe til Dir. $^{4}/_{7}$-1832. G.H.A. Breve S.G. 1832.

Mængde oftere skulle bestuve Kysten, men derimod skal denne i mindre Masser til enhver Tid være mig hierteligen velkommen, naar der blot haves saa meget aabent Vand at Kajakfangsten kan fremmes«[1]).

Selv om Julianehaab Distrikt vel nok havde de mest varierende Fangstforhold, træffer man noget tilsvarende over hele Kysten. I nogle Tilfælde lægger Isen sig, saa Grønlænderne ikke kan komme frem med Kajakker, mens den ikke er tilstrækkelig tyk til, at de kan komme frem med Hundeslæde. I andre Tilfælde hindrer Storme Fangsten. Saaledes skriver Assistent Egede ved Niakornak om Fangsten 1832/33, at Efteraaret havde været roligt og givet god Fangst; Isen lagde sig allerede i November, og Skydefangsten begyndte; i Slutningen af Maaneden var hele Fjorden tillagt, og Isgarnfangsten afløste Skydefangsten; denne varede til midt i Januar, da heftige Storme brød Isen; siden havde der ikke været nogen stadig Fangst paa Grund af det urolige Vejr[2]). Købmand Plum ved Jakobshavn meldte i 1832, at det strenge Vejr og urolige Islæg paa Fjorden havde bortskræmt Sødyrene, særlig Hvidhvalerne. Hellefiskefangsten, der var en betydelig Erhvervsgren for de Danske, der var grønlandsk gift, var ogsaa slaaet fejl, og man havde maattet uddele baade Spæk og anden Sultekost[3]).

I det hele var Grønlændernes Erhverv og daglige Arbejde saa vanskeligt, at det falder naturligt at give Rink Ret, naar han i sin Omtale af Sælfangststatistikken skriver: »Øiet glider let hen over disse Talstørrelser, uden at man dermed forbinder Forestillingen om de Møisommeligheder og Farer, hvorunder et Antal af henved 600 Mennesker i Aarets Løb, og i smaa Portioner, drager disse værdifulde Produkter ud af Havet«[4]). Men dette var nu engang de for den grønlandske Befolkning givne Livsbetingelser, og heller ikke den danske Kolonisation i Landet vilde være mulig uden de mange Grønlænderes daglige farefulde Indsats. Vi skal ikke her komme ind paa Grønlændernes forskellige Fangemetoder, idet disse er indgaaende beskrevet af Rink, Birket-Smith og flere andre. Om Størrelsen af Grønlændernes Sælfangst findes ingen indgaaende Oplysninger. Derimod kan man konstatere de indhandlede Produkters Mængde, hvilket vi skal vende tilbage til i et senere Afsnit om Indhandlingen.

Grønlændernes traditionelle Sælfangst fra Kajakken og paa Isen var imidlertid ikke den eneste Fangemetode, idet Europæerne havde indført en ny Maade — Garnfangsten. Man taler om Garnfangst baade

---

[1]) Kmd. Lassen (Julianehaab) til Dir. $^{29}/_{6}$-1835. G.H.A. Breve S.G. 1835.
[2]) Ass. Egede (Niakornak) $^{10}/_{7}$-1833. G.H.A. Breve N.G. 1833.
[3]) Kmd. Plum (Jakobshavn) til Dir. $^{8}/_{8}$-1832. G.H.A. Breve N.G. 1832.
[4]) Rink: Grønland I, 1. S. 102.

i Syd- og Nordgrønland; men det er mest et Fællesskab i Ord, idet man ved Garnfangst i de to Landsdele forstaar noget væsentlig forskelligt.

Den sydgrønlandske Garnfangst[1]) begyndtes i 1780erne af Købmand Ravn ved Fiskenæsset og bredte sig gradvis til andre Kolonier. Ved Ravns Hjemrejse kom den i Forfald, men blev senere optaget for privat Regning. En Beskrivelse af Garnfangsten i Midten af 1820erne er givet af Købmand Heilmann ved Fiskenæsset. I denne hedder det, at Fangsten omfatter Sortsider (Grønlandssæler) under deres Træk langs Kysten første Gang i Maj—Juli, anden Gang medio September til medio Januar, idet Sælerne, naar de Syd fra kommer ind i passende Løb, spærres inde og slaas ned. Garnfangsten foregik dog normalt kun under Efteraarstrækket, da Sælerne var meget magre om Foraaret. Ikke alle Løb var bekvemme til Garnsætning, idet de helst skulde være 30—50 Favne brede og 8—10 Favne dybe, og der skulde gerne gaa en nogenlunde jævn Strøm, der kunde holde Garnene i en passende Spænding. Bunden skulde helst være jævn, da Garnene ellers blev opslidt paa Skærene. Naar man havde fundet et saadant Løb, satte man i dettes nordlige Ende et fast Garn, medens der i den søndre skulde være et, der kunde hæves og sænkes. Naar Sælerne var naaet ind i Løbet, sænkede man Garnet, og Sælerne blev jaget med Hagl, indtil de havde filtret sig ind i Garnene og kunde dræbes. Nogle Steder brugtes der kun et enkelt Garn, som Sælhundene kunde gaa i om Natten. Heilmann skriver, at der ved større Garnsteder ofte er fanget 30—50 Sælhunde paa en enkelt Dag.

Ved hvert Fangested maatte der være et grønlandsk Hus samt en Jolle til Garnenes Røgt. Ved de større Steder maatte der foruden en praktisk og erfaren Leder være 3 à 4 unge Grønlændere, ved de mindre kunde man nøjes med 1 à 2. Endvidere maatte der være et Par Kvinder, som kunde flænse Sælerne, inden de frøs.

Heilmann kalkulerede, at Anlægget af et Garnsted med to Stængegarn og et fast Garn, Jolle og Hus kostede 260 Rbd.; de aarlige Udgifter anslog han til 20 Rbd., saaledes at Udgifterne i de tre Aar, som Garnene antoges at kunne holde, blev 320 Rbd. Videre regnede han med, at Fangsten gav mindst 160 Sælhunde aarlig. Spækkets og Skindenes Salgsværdi i Butikken var 190 Rbd., for tre Aar 570 Rbd. Den samlede kalkulerede Gevinst for tre Aar blev saaledes 250 Rbd. For et større Garnsted kom Heilmann til en endnu gunstigere Kalkule.

Den vanskeligste Opgave var Garnenes Vedligeholdelse, som helst skulde besørges af en med Forholdene kendt Dansker; men var et Garnsted først kommet i Gang, gik det af sig selv, og efterhaanden

[1]) I G. H. A. Pakke mrk. »Garnfangst S. G. 1831—36 m. m.« findes en Fremstilling »Om Garnfangsten i søndre Grønland« ca. 1825—50, dateret $^{26}/_{1}$-1852, hvortil i det hele henvises.

uddannedes der Grønlændere, der kunde varetage den daglige Ledelse herunder Vedligeholdelse af Garnene. Heilmann mente i øvrigt, at Fangsten burde drives for privat Regning, hvis den skulde give det bedste Resultat[1]).

Om Udbyttet af Garnfangsten i Sydgrønland i 1826/27 gives nærmere Oplysninger i Tabel 14.

Tabel 14. Udbyttet af Garnfangsten i Sydgrønland 1826/27[2]).

	Fangst	Produktion	
	Stkr. Sælhunde	Tdr. Spæk	Stkr. Skind.
For Handelens Regning			
Holsteinsborg	176	44	176
Sukkertoppen	562	$171^{2}/_{3}$	562
Tilsammen...	738	$215^{2}/_{3}$	738
For privat Regning			
Godthaab	352	100	352
Fiskenæsset	414	105	414
Tilsammen...	766	205	766
Hele Garnfangsten...	1504	$420^{2}/_{3}$	1504

Da Holbøll kom til Grønland viste han megen Interesse for Garnfangsten. Han skriver herom i 1834: »Jeg gjorde Bekjendtskab med daværende meest indsigtsfulde Garnbruger, Hr. Heilmann, som om denne Fangst havde lige saa høie Ideer som jeg; af ham og flere duelige Underbetjente lærte jeg meget, men jeg gjorde mig tillige practisk bekjendt med Fangsten ved under Fangetiden at tilbringe flere Maaneder ved Garnstederne. Jeg har siden jeg blev Inspecteur i Syden bestandigt søgt at udvide mine Kundskaber i dette Fag, og jeg føler mig overbeviist om, at disse ikke have været uden gode Følger paa Fangstens Udbytte i de senere Aar«[3]).

Sit Syn paa Garnfangstens Drift udtrykker Holbøll i sin Hovedindberetning for 1828 paa følgende Maade: »Den første Betingelse for at Garnfangsten skal afgive hvad den kan, er vist at den maae i privates Hænder, da derved ei alene Deeltagernes Fortieneste ganske afhænger af disses større eller mindre Drivtighed, men desuden Garn, Liig kort Alt vil paa det allerbedste blive vedligeholdt, og taget saa nøie som muligt, men Kiøbmanden maae ogsaa nødvendigt være Parthaver, især

[1]) »Om Garnfangsten i Grønlands Sydre Inspectorat« (af Kmd. Heilmann 1824).

[2]) Insp. Platou $^{30}/_{6}$-1827 (Bilag til Skr. $^{17}/_{5}$-1827). G.H.A. Breve S.G. 1827.

[3]) Holbøll til Dir. $^{31}/_{7}$-1834. G.H.A. »Garnfangst S.G. 1831-36 m. m.«.

paa det at en Mand af nogen Anseelse kan forestaae det hele og have en afgiørende Stemme o. s. f. Men ei alene af disse Grunde er det vigtigt at Garnfangsten er privat. Ogsaa fordi Vedkommende da langt mere har det i sin Magt at udvide eller forandre Fangsten, hvilket sidste ofte er nødvendigt, da det er en bekiendt Sandhed, at næsten alle Løb, hvor der de første Aar har været stærkt Træk af Søedyr, dette gradeviis aftager, hvilket er Tilfælde baade med Hvidfisk og Sælhunde, saa man ved begge Slags Fangst ofte er nødt til at flytte Garnene fra et Løb til et andet«.

Senere i samme Skrivelse hedder det om Garnfangsten ved Godthaab: »Garnfangsten drives her privat fra et meget godt og meget maadeligt Garnsted. Dette Sidste agter jeg, om Parthaverne Samtykke, at forflytte til fordeelagtigere Løb. Desuden har jeg selv stor Lyst til at anlægge endnu et tredie Sted. Dersom jeg havde Raad dertil, vilde det skee for egen Regning, og jeg vilde da tilbringe den bedste Fangetid ved Stedet, da paa den Tid (November og December) aldeles intet for Inspecteuren er at giøre«[1]).

Handelsdirektionen var ikke interesseret i en Udvidelse af Garnfangsten for Handelens Regning, men var meget ivrig for, at Garnstederne ved Holsteinsborg og Sukkertoppen skulde overgaa til privat Regning, ligesom Tilfældet allerede var ved Godthaab og Fiskenæsset. Baade Inspektør Platou[2]) og senere Holbøll opfordredes kraftigt til at iværksætte dette, og Direktionen havde ikke noget imod, om Holbøll selv vilde deltage i Fangsten[3]). Paa dette Grundlag bifaldt Direktionen, at Garnfangsten ved Sukkertoppen i 1830 blev overdraget til Købmand Biilmann og Medinteressenter, og at disse fik de til Fangsten hørende Rekvisitter overdraget for halv Vurderingspris (531 Rbd.). Paa samme Maade overtog Købmand Lassen Garnfangsten ved Holsteinsborg for 128 Rbd. foruden 48 Rbd. for nogle Baade. Som Fangstpræmie skulde de private Garnbrugere have 48 Sk. pr. Tønde Spæk og 18 Sk. pr. Skind ud over den normale Indhandlingspris af 2 Rbd. pr. Tønde Spæk og 24, 18 og 12 Sk. pr. Skind[4]).

Slet saa begejstret som Holbøll var Købmændene nu ikke. I 1830 meddelte Bestyrer Lund ved Fiskenæsset, at Parthaverne i Garnbruget havde mistet et Garn, der var anskaffet det foregaaende Aar. Deres økonomiske Resultat var meget ringe, og Bestyreren, der ikke selv havde

[1]) Hovedindberetning S.G. 1827/28. Holbøll til Dir. $^{30}/_{7}$-1828. G.H.A. Breve S.G. 1828.

[2]) Dir. til Insp. Platou $^{29}/_{3}$-1826. G.H.A. Grl. Kopibog 20. S. 23.

[3]) Dir. til Holbøll $^{3}/_{4}$-1829 og $^{2}/_{4}$-1831. G.H.A. Grl. Kopibog 21. S. 51 f. og 334.

[4]) Overtagelseskontrakt for Sukkertoppen $^{4}/_{10}$-1830. G.H.A. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«; Hovedindberetning S.G. 1830/31, Holbøll til Dir. $^{6}/_{8}$-1832. Breve S.G. 1831; Dir. til Holbøll $^{3}/_{4}$-1832. Grl. Kopibog 22. S. 25 og 27 f.

Del i Fangsten, foreslog derfor, at der gaves dem en Gratifikation for at holde deres Lyst ved lige. Holbøll sluttede sig hertil, idet de paagældende kun havde faaet et Udbytte, der svarede til $3^1/_3$ % af den i Garnene anbragte Kapital, gennem de sidste fire Aar[1]). I de følgende Aar var Forholdene aabenbart ikke meget bedre, idet Bestyrer Møller skrev, at da hans Forbliven ved Fiskenæsset i 1828 var blevet gjort afhængig af, at han indkøbte sig i det private Garnfangstinteressentskab, ønskede han, at det maatte blive paalagt hans Eftermand ved hans Fratræden engang i Fremtiden at udløse ham af Garnfangsten, eller at Handelen eventuelt selv vilde overtage denne[2]).

Naar den private Garnfangst ikke gav noget straalende Udbytte for Interessenterne, var Aarsagen hertil utvivlsomt de lave Priser, der gaves i Grønland. Holbøll foreslog flere Gange, at Garnfangstens Priser skulde forhøjes, saaledes i 1833 i sin første Indberetning til Rentekammeret[3]), der aabenbart fandt Sagen af Interesse og afæskede Direktionen en Udtalelse[4]). Direktionen forklarede, at man allerede for mange Aar siden havde søgt at faa Grønlænderne til at optage Garnfangsten, men uden synderligt Held. Fangsten var nu overladt til Betjentene og Mandskabet. »De erholde Bindegarnet og de øvrige Requisita for samme Priis som det koster Handelen her. De levere kun Tønden beregnet til 120 Potter hvorimod Grønlænderne levere 160 Potter og de erholde dette uagtet 3 Mark mere pr. Tønde Spæk. For et Sælskind faaer de 18 Skilling mere. De have ligefuldt deres Kost og Løn medens de beskieftige sig med denne private Fortieneste; og naar Uheld ved Garns Beskadigelse eller Forliis indtræffer, erholde de i Forhold til Tabet en passende Erstatning. Der er saaledes ingen grundet Anledning til yderligere Forhøielse, som desuden maatte føre til Misbrug, i det Vedkommende derved vilde fristes til, at tilforhandle sig Producter hos Grønlænderne paa den Tid disse fange godt, og indlevere samme til Handelen som egen Erhverv«[5]).

Holbøll fastholdt imidlertid sit Standpunkt. I 1834 berettede han, at Garnfangsten allerede havde en saadan Betydning, at den i Almindelighed afgav $^1/_5$ af hele Sydgrønlands Tranproduktion. Den kunde dog let udvides fra nu at give 600—800 Tønder om Aaret til at give 1600—2000 Tønder, naar blot Fangsten blev bedre betalt. Han foreslog derfor, at Prisen paa Garnspæk og Hajlever blev forhøjet til 5 Rbd. pr. Tønde, og regnede med, at man herved vilde faa en Produktion paa 1600 Tdr. Garnspæk, 400 Tdr. Lever og 5000 Sælskind, hvilket inklusive Fragt

[1]) Holbøll til Dir. $^{18}/_6$-1830. G.H.A. Breve S.G. 1830.
[2]) Kmd. Møller (Fiskenæsset) til Dir. $^{20}/_6$-1832. G.H.A. Breve S.G. 1832.
[3]) Holbøll til RK $^1/_8$-1833. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.
[4]) RK til Dir. $^{11}/_1$-1834 (Koncept). Ibidem.
[5]) Dir. til RK $^7/_3$-1834. Ibidem.

til København vilde koste Handelen 14.500 Rbd., medens Handelens Indtægter paa Grundlag af Markedspriserne i København vilde blive 36.000 Rbd., altsaa en udmærket Forretning ogsaa til de højere Priser. Yderligere fremhævede han, at en Udvidelse af Garnfangsten ogsaa vilde være af Betydning for Grønlænderne, idet man ved Garnstederne kunde bruge de Blandinger og Grønlændere, der ikke duede til Kajakfangsten og ellers ikke var til nogen Nytte. Som Medhjælpere kunde bruges halvvoksne Drenge, der lærte at arbejde og adlyde. Stadig advarede han mod at lade Garnfangsten overtage af Handelen, idet den i de Aar, den havde været drevet af denne, ikke havde givet noget godt Resultat. Det nævnes saaledes, at der ved Sukkertoppen, da Garnfangsten 1826—30 blev drevet af Handelen, var fanget 1835 Sæler eller 367 om Aaret, men at Fangsten i de følgende fire Aar, hvor den havde været overdraget Biilmann, havde givet 3197 Sæler eller 799 om Aaret[1]).

Det springende Punkt i Overvejelserne om Forhøjelse af Betalingen maatte være den af Holbøll opstillede Kalkulation. I denne var ikke taget Hensyn til mange mere eller mindre indirekte Omkostninger. Fra Handelsdirektionens Side foreligger der fra et noget senere Tidspunkt en Kalkule over, hvormeget 1 Tønde Tran kostede Handelen, uanset om den stammede fra Indhandlingen fra Grønlænderne eller fra Garnfangsten.

Indkøbsprisen for 1 Tønde Spæk i Grønland beregnedes under Hensyntagen til Udgifterne ved Købmændenes Overmaal og Garnfangstpræmierne til 3 Rbd. Transportomkostningerne i Grønland ansloges til 64 Sk. For at begrunde dette opstilledes et Regnestykke for de to Fartøjer ved Julianehaab, der udelukkende anvendtes til Transport, og hvorefter de gennemsnitlige Omkostninger pr. Ballie var 1 Rbd. 95 Sk., saaledes at det maatte anses for beskedent, at Transporten pr. Ballie sattes til 1 Rbd. eller pr. Tønde til 64 Sk. Omkostningerne til Vedligeholdelse af det Fadeværk i Grønland, hvori Spækket opbevaredes, sattes til 6 % eller 17 Sk. Pakhusleje i Grønland sattes til 7 Sk.

Fragten Grønland—København beregnedes paa følgende Maade. De samlede Omkostninger for et Skib paa 100 Læster opgjordes til 6000 Rbd. for en Rejse frem og tilbage. »Ved at fordele denne Fragt mellem den udgaaende Ladning og Retourladningen, bør komme i Betragtning, at Retouren i Regelen er den, hvorpaa Handelen skal have hele sin Avance, at den følgeligen ogsaa maae bære den største Deel af Fragten, endvidere maa bemærkes, at den største Deel af Udlasten bestaaer af Materialier og Kost, hvilke ikke igjen udhandles, og Resten, der er Handelsvarer, ikke bringer saa megen Avance, at denne kan dække hele Udlastens Fragt efter lige Forhold til Retouren«. Der findes imidlertid »lykkeligviis i Handelsverdenen et Exempel, hvortil denne

[1]) Holbøll til Dir. $^{31}/_{7}$-1834. G.H.A. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«; sml. Holbøll til Dir. $^{2}/_{10}$-1835. Ibidem.

Sag i Eet og Alt kan henføres, jeg mener nemlig Farten paa Vestindien efter Sukkere . . .«. Hjemlasten betaler her op til $^{19}/_{20}$ af Fragten, »uagtet Sukkerhandelen afgiver saa ringe Avance«. Paa Grundlag af disse Betragtninger sattes Fragten af Retourlasten til $^{3}/_{4}$ af den samlede Fragt, hvilket gav 4500 Rbd. Da et Returskib som Regel kun havde $^{3}/_{4}$ Last, vilde et Skib paa 100 Læster kun have 75 Læster eller 1050 Tdr., hvilket gav pr. Td. 4 Rbd. 28 Sk.

Assurance for Nedrejsen sattes til 31 Sk., og Vedligeholdelse af Fadeværket i København sattes som i Grønland til 17 Sk. De samlede Omkostninger pr. Tønde Spæk blev herefter 8 Rbd. 68 Sk. Ved Udkogningen gav 1 Td. Spæk kun $^{3}/_{4}$ Td. Tran; 1 Td. Tran kostede saaledes 11 Rbd. 58 Sk. Omkostningerne ved Kogning og Klaring sattes til 48 Sk., Pakhusleje i København til 36 Sk., Procenter til Inspektør og Betjente (10 % af Prisen her) til 2 Rbd. 10 Sk., saaledes at de samlede Omkostninger blev 14 Rbd. 56 Sk.

Heroverfor stod som Indtægt Auktionsprisen, der pr. Td. Tran sattes til 21 Rbd. med Fradrag af 10 % for Svinding, saaledes at den endelige Pris blev 18 Rbd. 86 Sk. Avancen blev herefter 4 Rbd. 30 Sk.[1]).

Uden at komme ind paa en nøjere Gennemgang af de opstillede Kalkuler, kan det dog sikkert fastslaas, at de lave Priser, der gaves i Grønland, ikke kunde bringe Garnbrugerne noget stort Overskud, og heller ikke de relativt smaa Præmier, der ydedes, kunde bringe Overskuddet væsentlig op. Fortjenesten maatte i alt væsentligt tilfalde Handelen som Forskellen mellem de grønlandske Priser og Indtægterne ved Auktionssalgene i København.

Fra 1834 traadte imidlertid et nyt Moment ind i Sagen, idet det private Handelshus von der Pahlen og Kall begyndte at drive Fangst, herunder Garnfangst, paa Grønland. Den herved paaførte Konkurrence fik utvivlsomt Direktionen til i den følgende Tid at sætte større Kræfter ind paa dette Omraade.

Hvilken Rolle Garnfangsten i Begyndelsen af 1830erne spillede for de fleste sydgrønlandske Kolonier fremgaar af Tabel 15, der viser Forholdet mellem Indhandlingen fra Grønlænderne og den private Garnfangst i de seks Aar 1831—36 ved tre af Kolonierne.

Tabel 15. Indhandling og Garnfangst. Middeltal for 1831—36 (6 Aar)[2]).

	Indhandlet		Privat Fangst	
	Tdr. Spæk	Stkr. Skind	Tdr. Spæk	Stkr. Skind
Fiskenæsset	126	1092	211	684
Godthaab	258	1345	132	412
Sukkertoppen	328	2710	268	797

[1]) Kalkule i Koncept. G. H. A. »Garnfangst S. G. 1831—36 m. m.«.
[2]) Tabel. Ibidem.

Fra samme Tid skal gengives et Par tilfældige Eksempler, der giver en Antydning om Garnfangstens Rentabilitetsforhold. Om et mindre Garnsted i Anders Olsens Sund ved Holsteinsborg, der ejedes af Købmand Lassen og Hvalfangerkommandør Olufs i Fællesskab, foreligger følgende regnskabsmæssige Oplysninger for Aaret 1835:

Indtægter.

Salg af Produkter, Spæk	23 Rbd.		
— - — Skind	9 — 60 Sk.	32 Rbd.	60 Sk.
Præmie, 48 Sk. pr. Td. Spæk	5 Rbd. 72 Sk.		
— 18 - - Skind	8 — 24 -	14 —	
		46 Rbd.	60 Sk.

Udgifter.

Ærter, Gryn, haardt Brød	3 Rbd. 60 Sk.		
Kaffe, Kandis	9 —		
Produktionsmidler	12 — 6 -		
Kontant	13 — 20 -	37 Rbd.	86 Sk.
	Overskud...	8 Rbd.	70 Sk.[1])

Om den private Garnfangst ved Kolonien Godthaab findes en samlet Oversigt for 1829—35, der er gengivet i Tabel 16.

Tabel 16. Det private Garnbrug ved Godthaab 1829—35[2]).

	Nationale Part-havere	Kredit	Debet	Avance	Procenter af Garnproduktion	
					Køb-mand	Assist. + Insp.
1829	4	618	70	548	170	68
1830	4	406	303	103	135	54
1831	4	235	162	73	67	27
1832	3	295	277	18	120	48
1833	3	337	193	144	87	35
1834	3	377	115	262	275	110
1835	4	280	306	÷26	101	40

Man ser af denne Oversigt, at Garnfangstens Indtægter viste en nedadgaaende Tendens, men at det samme ikke kan siges om Udgif-

[1]) Opgørelse $^{30}/_{6}$-1835 (Kmd. Meyer, Holsteinsborg). G.H.A. Breve S.G. 1836 (Julianehaab).

[2]) G.H.A. Pk. mrk. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«.

terne, hvorfor Resultatet blev et aftagende Udbytte. Ved Siden af det direkte Udbytte havde dog Købmand, Assistent og Inspektør Fordel af Garnfangsten, idet denne forøgede Produktionen og dermed disses Procenter af de hjemsendte Varer. Men det er ikke underligt, at det kunde være vanskeligt at faa Interessenter blandt Mandskabet og de »Nationale«.

Det stærke Røre omkring den grønlandske Handel i Midten af 1830erne berørte ogsaa Garnfangsten. Da Handelshuset von der Pahlen og Kall i 1833—34 havde faaet Fangstprivilegier i Grønland, mens flere andre handlende søgte at forpagte enkelte af Kolonierne, og det overvejedes helt at afskaffe Monopolet, blev de private Garnbrugeres Stilling ganske usikker. For det Tilfælde at Kolonierne skulde blive overdraget til private, ansøgte baade Inspektør Holbøll og Købmand Biilmann om at maatte forpagte Garnfangsten ved de eksisterende Garnsteder i henholdsvis Godthaab og Sukkertoppen Distrikter. Holbøll tilbød en aarlig Afgift paa 1000 Rbd. Sedler herfor[1]). Saafremt dette var blevet bevilget, vilde den private Garnfangst være kommet ud over de Vanskeligheder, som den faste lave Indhandlingspris forvoldte, idet Producenterne selv vilde have kunnet afsætte Produkterne paa det europæiske Marked. Den samme Grundtanke findes i en Ansøgning fra Biilmann i 1836. Han henviste her til, at de lave Priser, Handelen gav, gjorde, at mange udmærkede Fangesteder laa ubenyttede hen. Selv var han ved Garnfangsten kommet i betydelig Gæld til Handelen. Han bad derfor om at maatte overtage de fem Garnsteder i Sukkertoppens Distrikt for egen Regning, saaledes at han selv kunde bringe Produkterne til Salg paa det europæiske Marked. Han vilde i saa Fald udtræde af Handelens Tjeneste for helt at hellige sig Garnfangst samt Haj- og Torskefiskeri og var villig til at svare en aarlig Afgift paa indtil 800—1000 Rbd. Han ønskede en Række af de samme Begunstigelser, som var tilstaaet Pahlen og Kall (Ret til at fiske i Holsteinsborg, Sukkertoppen og Godthaab Distrikter, til at tage Grønlændere i Tjeneste o. l., mod bestemt Løfte om ikke at drive Handel)[2]). Da man imidlertid besluttede sig til at opretholde Monopolet, blev disse Forsøg paa at komme ud over Handelens Indhandlingspriser ikke til noget.

Samtidig ankede Holbøll over, at Handelens Politik førte til, at Garnfangsten stagnerede eller gik tilbage. Der var store Muligheder for Udvidelse af Fangsten; men de lave Priser forhindrede dette og havde endog bevirket, at de fleste Underbetjente, der gav sig af med Fangsten, var kommet i Gæld til Handelen. Der var tre Maader at udvide Fang-

[1]) Biilmann til Kongen $^{17}/_{9}$-1834; Holbøll til Kongen $^{15}/_{12}$-1834; Dir. til RK $^{27}/_{2}$-1835. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Biilmann til RK $^{27}/_{12}$-1836; RK til Kommissionen $^{21}/_{1}$-1837. Ibidem; Jvf. s. 232 ff.

sten paa. Man kunde for det første give Betjentene Lov til at oprette nye Garnsteder og for egen Regning hjemsende de erhvervede Produkter til Salg. Hvis disse derimod som hidtil skulde indleveres til Handelen, maatte Priserne forhøjes kraftigt; næsten en Fordobling var nødvendig, og for at undgaa Misbrug af forskellige Takster foreslog han, at ogsaa Grønlændernes Indhandlingspris skulde fordobles, hvilket kunde opvejes ved en Fordobling af Priserne paa de udsendte Handelsvarer. Den tredie Mulighed var, at Handelen overtog Garnfangsten og drev den med Kraft. Vel var privat Drift at foretrække; men ved Hjælp af Procenter og Præmier til Deltagerne mente HOLBØLL dog, at Fangsten ogsaa kunde give et godt Udbytte for Handelens Regning[1]).

Resultatet af disse Drøftelser blev, at Handelsdirektionen — utvivlsomt i nogen Grad under Paavirkning af den Konkurrence, som PAHLEN og KALLS Virksomhed øvede fra Midten af 1830erne — erklærede, at Garnfangsten skulde drives med Kraft, og hvis nogen af de private Garnbrugere ønskede at fratræde, skulde de paagældende Garnbrug overtages af Handelen. At gaa ind paa en Forhøjelse af Garnfangstens Priser mente Direktionen ikke, at der var nogen Grund til, da Spækprisen i 1836 var forhøjet med 50 %[2]).

Den stedfundne Forhøjelse kunde dog ikke faa alle Garnbrugerne til at interessere sig for en Fortsættelse. I 1837 blev saaledes Garnfangsten ved Godthaab overtaget for Handelens Regning efter Vurdering. Den største Garnbruger var Inspektør HOLBØLL, der havde 15 Garn dels alene og dels sammen med Købmand BIILMANN. Disse blev overtaget ved Vurdering for 2324 Rbd.[3]).

Den nye Ordning for Garnbruget ved Godthaab blev, at Handelen skulde stille Garn, Baade og andre Rekvisitter til Disposition og herfor have Halvdelen af Udbyttet. Arbejdet skulde udføres af indtil 12 Nationale (Handelens Nationale skulde have Fortrinet); disse skulde ogsaa vedligeholde Garnene og til Gengæld have Ret til det halve Udbytte til lige Deling. Tilsynet skulde udføres af Bestyreren ved Godthaab, der for sin Indsats skulde have 5 % (den normale Indhandlingspræmie)[4]).

Ogsaa Garnfangsten ved Kangarsuk under Holsteinsborg, som HOLBØLL allerede 1836 havde ladet overgaa til Handelens Regning, skulde drives paa denne Maade. I dette Distrikt, hvor PAHLEN og KALL havde deres Hovedvirksomhed, var Direktionen endog ivrig for at udvide Garnfangsten for Handelens Regning og paalagde Købmand ENG-

---

[1]) HOLBØLL til RK $^{6}/_{11}$-1836. I. M. Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«. Sml. HOLBØLL $^{25}/_{2}$-1835. RK Grl. Sager. »Diverse Breve og Dokumenter vedr. Grl. og den grl. Handel 1728—1849«.

[2]) Dir. til HOLBØLL $^{29}/_{3}$-1837. G. H. A. Grl. Kopibog 23. S. 117 f.

[3]) HOLBØLL til Dir. $^{22}/_{11}$-1837. G. H. A. »Garnfangst S. G. 1831—36 m. m.«; Dir. til HOLBØLL $^{20}/_{4}$-1838. Grl. Kopibog 23. S. 299 f.

[4]) Dir. til HOLBØLL $^{31}/_{3}$-1837. G. H. A. Grl. Kopibog 23. S. 153 ff.

Holm at undersøge Løbene med Anlæg af nye Garnsteder for Øje[1]). Ligeledes paalagde den Holbøll, at Garnstedet ved Anders Olsens Sund under Holsteinsborg, der havde været drevet privat, saa vidt muligt skulde bringes i Drift for Handelens Regning, for at Pahlen og Kall ikke skulde faa det[2]). Ogsaa ved Sukkertoppen tænkte Handelen paa selv at overtage Fangsten, og da Købmand Biilmann i Strid med Forpagtningsbetingelserne havde gjort sig til Enedeltager, paalagde Direktionen ham straks at optage 6 Nationale som Medinteressenter, da den ellers vilde overtage Garnstederne paa samme Betingelser som ved Godthaab og Holsteinsborg[3]).

Under denne forøgede Interesse fra Handelens Side blev der i de følgende Aar flere Steder udfoldet en ganske betydelig Virksomhed. I Tabel 17 er der givet Oplysninger om Garnfangsten ved Godthaab i Aarene 1838—41.

Tabel 17. Handelens Garnfangst ved Godthaab 1838—41[4]).

	Produceret Tdr. Spæk	Indtægt i Rbd. (efter grønlandsk Takst)			
		Spæk	Skind	Diverse	Ialt
1838	189	567	164	—	731
1839	331	993	286	46	1325
1840	396	1188	285	71	1544
1841	561	1683	391	62	2136

De i 1840 producerede 396 Tdr. Spæk stammede fra 1334 Sæler. Disse var fangede ved 7 Garnsteder, nemlig: Sausavik (274 Sæler), Kangarsuk (224 Sæler), Kasigienguit (52 Sæler), Atame (429 Sæler), Killingarsuk (196 Sæler), Hollænderhavnen (34 Sæler) og Teltøerne (125 Sæler).[5])

For 1840 gengiver vi endvidere Oplysninger om Udgifterne, der fordeltes paa følgende Poster:

Mandskabets Halvdel af de indvundne Produkters Beløb	737	Rbd.
Efter Udgiftslisten	472	—
Nye Garn	3.312	—
Kasserede Garn	1.142	—
	5.663	Rbd.

[1]) Dir. til konst. Kmd. Engholm (Holsteinsborg) $^{31}/_{3}$-1837. G.H.A. Grl. Kopibog 23. S. 157 f.

[2]) Dir. til Holbøll $^{22}/_{4}$-1837. G.H.A. Grl. Kopibog 23. S. 209 ff.

[3]) Dir. til Biilmann (Sukkertoppen) $^{13}/_{4}$-1837. G.H.A. Grl. Kopibog 23. S. 197f.

[4]) G.H.A. Pakke mrk. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«.

[5]) Kmd. Bistrup (Godthaab) til Dir. $^{29}/_{7}$-1840. G.H.A. Breve S.G. 1840.

Desuden oplystes det, at der var forlist en Del Inventar, der vurderedes til 150 Rbd., samt endvidere, at der var brugt 8865 ℔ Bindegarn, heraf til Lapning 582 ℔ og Resten 8283 ℔ til $32^1/_2$ nye Garn[1]).

Holbøll fremhævede, at det havde mindre Interesse at konstatere Indtægterne efter den grønlandske Takst; derimod havde det Betydning at se, hvad en Tønde Spæk kostede Handelen. Direktionen opstillede hertil følgende Beregning:

Handelens Udgifter 1838	1.676	Rbd.
— — 1839	2.563	—
— — 1840	5.663	—
Mistet Inventar	150	—
	10.052	Rbd.
Ved Fangsten erhvervet Skind for	735	—
Restudgift	9.317	Rbd.

Da der var fremstillet 916 Tdr. Spæk, kom man til det Resultat, at en Tønde Spæk havde kostet Handelen 10 Rbd. 17 Sk.[2]). Denne Beregning fra Direktionen mødtes af en Beregning fra Holbøll, der kom til det Resultat, at en Tønde Spæk stod Handelen i 3 Rbd. 80 Sk.[3]). Fra Direktionens Side indrømmedes i en ny Beregning af Revisor Wellmann, at den første Opgørelse var for høj, idet man havde glemt at tage Hensyn til Garnenes Værdi, og at man ved at sætte denne til 6000 Rbd., kom til en Udgift af 6 Rbd. 19 Sk. pr. Tønde[4]). Hvad enten den ene eller anden Beregning er rigtig (efter Nutidens Regnskabsprincipper er det sikkert Revisors sidste Beregning, som vil finde almindelig Anerkendelse), saa har Garnbrugene givet Handelen Fortjeneste gennem de høje Priser, der opnaaedes paa Tranauktionerne i København. Derimod skulde det synes, at den private Garnfangst, der kun kunde regne med den grønlandske Takst, ikke kunde betale sig, og flere af de private Garnsteder blev da ogsaa opgivet.

Den øgede Interesse, som Handelen fra Midten af 1830erne havde vist Garnfangsten, maa som omtalt sikkert i nogen Grad sættes i Forbindelse med Konkurrenceforholdet til Pahlen og Kalls private Etablissement. Holbøll skrev i 1837, at dette havde gavnet ved at vise Vigtigheden af Hajfangsten, som man hidtil ikke havde lagt større

[1]) »Oversigt over Garnfangsten ved Godthaab for Handelsaarene 1838, 1839 og 1840«, ad Holbøll til Dir. $^{12}/_{7}$-1840. G.H.A. Breve S.G. 1840 og »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«.

[2]) Ibidem. Sml. Dir. til Holbøll $^{23}/_{4}$-1841. G.H.A. Grl. Kopibog 24. S. 287.

[3]) Holbøll til Dir. $^{6}/_{7}$-1841. G.H.A. Breve S.G. 1841.

[4]) Opgørelse af Revisor Wellmann $^{2}/_{2}$-1842. G.H.A. Breve S.G. 1841; Dir. til Holbøll $^{27}/_{4}$-1842. G.H.A. Grl. Kopibog 25. S. 34 ff.

Vægt paa. »At vi ved flere Kongl. Colonier nu komme til at drive Sælhundefangsten med Garn og Haifangsten efter en større Maalestok, skyldes udentvivl ogsaa dette Etablissement«[1]). Da den private Virksomhed standsede omkring 1840, forsvandt ogsaa dette Konkurrencemoment, og Interessen for Garnfangsten har i de følgende Aar været i Aftagen.

En Eftervirkning af det private Etablissements Virksomhed var, at en af dets Medarbejdere Claus Skifte, der havde bestyret Garnstedet Stangen, og som var blevet grønlandsk gift og gaaet over i Handelens Tjeneste, ønskede at blive i Grønland og privat drive Garnstedet paa de af Handelen givne Betingelser. Desuden vilde han ogsaa drive Hajfangst og Torskefiskeri. Han havde selv opsparet 100—150 Rbd. til at sætte i Foretagendet, men vilde gerne have Stedet overdraget paa Kredit, idet han som Sikkerhed kun kunde give det lidet, han ejede. Holbøll anbefalede Forslaget paa Grund af Skiftes Dygtighed[2]); men Direktionens Flertal var ikke tilbøjeligt til at gaa ind paa dette af Hensyn til den betydelige Risiko. Kun Direktør Graah anbefalede, da det vilde være et Kolonisationsforsøg, der kunde give vigtige og ønskelige Erfaringer[3]). Rentekammeret vilde nødigt kvæle det viste Initiativ og mente, at Skiftes Underskud næppe kunde blive større, end hvis Direktionen satte en af Handelens Betjente til at passe Garnstedet. Desuden henviste Kammeret til, at der ved Forsøget »kunde vindes en ingenlunde uvigtig Erfaring til Bedømmelse af, hvorvidt der maatte være Anledning til at understøtte eller fremhjælpe lignende Entrepriser, som andre Private mueligen kunde ønske at foretage«[4]). Forhandlingerne endte med, at Direktionen bøjede sig[5]). De nærmere Betingelser blev, at Garnstedet og Garnene overlodes ham ved Taksation sammen med et af Kalls Huse, mod at han selv paatog sig Flytningen (Huset kunde købes for 200 Rbd.), og herudover fik han en Kredit paa indtil 250 Rbd. Som Betaling for sine Produkter skulde han have den Takst, der til enhver Tid gaves Grønlænderne for Spæk og Lever, og heraf skulde $^1/_3$ tilbageholdes som Afdrag paa Gælden. Saafremt Betalingsforpligtelserne ikke overholdtes, kunde Handelen overtage Værdierne efter Vurdering[6]). Foretagendet blev imidlertid ikke til noget, idet Skifte ikke mente at

---

[1]) Holbøll (til Kommissionen) $^2/_{11}$-1837. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Holbøll til Dir. $^{20}/_7$-1841. G.H.A. Breve S.G. 1841; sml. Holbøll til Dir. $^{13}/_1$-1843 (Afskrift) med Bilag. Breve N.G. 1842.

[3]) Dir. til RK $^{11}/_3$-1843. G.H.A. Indenlandsk Kopibog O.

[4]) RK til Dir. $^1/_4$-1843. RK Grl. Sager. Kopibog 7. Nr. 397.

[5]) Dir. til RK $^{15}/_4$-1843. G.H.A. Indenlandsk Kopibog O; RK til Dir. $^{25}/_4$-1843. RK Grl. Sager. Kopibog 7. Nr. 409.

[6]) Dir. til Holbøll $^9/_5$-1843. G.H.A. Grl. Kopibog 25. S. 163 ff.

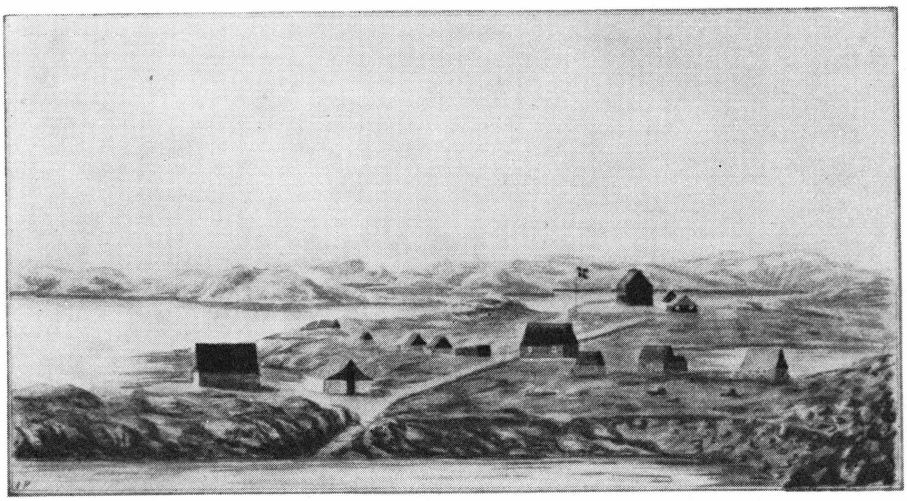

Fig. 17. Fiskenæsset.

kunne drive Fangsten, naar han ikke fik højere Betaling end de sædvanlige Indhandlingspriser til Grønlænderne[1]).

Ved Fiskenæsset havde Garnfangsten gennem mange Aar været drevet for privat Regning gennem et Interessentskab. Resultaterne synes dog ikke at have været synderlig opmuntrende, og da Købmand Kielsen i 1841 skulde hjem paa Permission, blev Virksomheden efter en Vurdering, foretaget af Købmand Bistrup, Assistent Hammeken og Tømmermanden, overtaget af Handelen for en samlet Sum af 5558 Rbd. Heraf tilkom Halvdelen Købmanden, $^1/_8$ Formanden, en Bødker og en Kolonist hver, medens den sidste $^1/_8$ var delt mellem en anden Bødker og en Kolonist. Ved Overtagelsen var der i alt 9 Garnsteder samt en Del Materiel. Ved Stederne var der fra 3 til 8 Hovedgarn. Tager man en enkelt Vurdering f. Eks. Stedet Bagøen, sattes det grønlandske Hus til 24 Rbd., en Egejolle til 20 Rbd.; af de fem Hovedgarn sattes et paa 43×6 Favne med 36 Favne Trosse, og som skønnedes at kunne bruges 1—2 Aar endnu, til 65 Rbd. og et tjæret Bundnet 30×6 Favne og brugbart 3—4 Aar til 46 Rbd. Stedets Garn (5 Hovedgarn med tilhørende Bundnet) vurderedes til i alt ca. 500 Rbd.[2]).

I 1842 forsøgte Direktionen at faa Handelsbetjentene til at overtage Garnstederne ved Frederikshaab under Trusel om, at disse ellers vilde blive nedlagt og Betjentene saaledes gaa Glip af en Del af deres Procenter. Det lykkedes dog ikke, idet Bestyreren ikke var villig, og

[1]) Holbøll til Dir. $^{10}/_8$-1843. G.H.A. Breve S.G. 1843.

[2]) Vurderingsforretning $^3/_6$-1841, ad Holbøll til Dir. $^{20}/_7$-1841. G.H.A. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«; Dir. til Holbøll $^{21}/_4$-1842. G.H.A. Grl. Kopibog 25. S. 16.

Fangsten ved Frederikshaab blev derefter i Hovedsagen stillet i Bero[1]). Saaledes tilhørte Garnfangsten ved Fiskenæsset, Godthaab og Holsteinsborg Handelen, medens den stadig var privat ved Sukkertoppen.

Betjentenes Ulyst til at overtage Fangsten skyldtes stadig de lave Priser. Disse forringedes endda relativt, idet Garnfangstens Priser ikke fulgte med de Forhøjelser, der blev givet Grønlænderne. Medens disse 1836—1844 fik Indhandlingspriserne fordoblet fra 2 Rbd. til 4 Rbd. pr. Ballie, forhøjedes Prisen paa Garnspækket kun fra 2 Rbd. 48 Sk. til 3 Rbd. 48 Sk. pr. Tønde[2]). Senere maa Prisen dog være forhøjet, idet Holbøll i 1852 regner med en Pris af 4 Rbd. 48 Sk[3].).

Selv om der var lidt betydelige Skuffelser med Garnfangsten, havde den dog som Helhed været i kraftig Udvikling. Der foreligger fra Holbøll en Sammenligning mellem Garnfangsten i 1828 og 1843 (Tabel 18).

Tabel 18. Fangsten af Sælhunde i Garn i Sydgrønland[4]).

	1828	1843
Julianehaab	0	0
Frederikshaab	8	97
Fiskenæsset	135	913
Godthaab	184	1146
Sukkertoppen	254	774
Holsteinsborg	39	185
I alt...	620	3115

Det eneste Sted, hvor der endnu var privat Garnfangst, var Kolonien Sukkertoppen, hvor den energiske og stærkt interesserede Bestyrer H. Biilmann havde opnaaet nogle gode Aar og haabede, at disse vilde komme igen. Dette viste sig imidlertid ikke at slaa til, og de økonomiske Resultater, som gengives i Tabel 19, viser tydeligt en Forringelse fra Aar til Aar.

Paa dette Grundlag søgte Biilmann at faa Handelen til at overtage Garnstederne, saa meget mere som hans private Økonomi meget daarligt kunde bære de fortsatte Underskud[5]). Direktionen var villig hertil

[1]) Dir. til Holbøll $^{21}/_{4}$-1842, $^{6}/_{4}$-1843 og $^{24}/_{4}$-1844. G.H.A. Grl. Kopibog 25. S. 22, 150 og do. 26. S. 17; Holbøll til Dir. $^{25}/_{11}$-1842 og Kmd. Meyer til Dir. $^{12}/_{7}$-1842. Breve S.G. 1842; Holbøll til RK $^{16}/_{12}$-1843 (Afskrift). Breve S.G. 1843.

[2]) Dir. til Olrik $^{15}/_{5}$-1846. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 243.

[3]) Rink: Samling af Betænkninger og Forslag. S. 130.

[4]) Holbøll til RK $^{16}/_{12}$-1843 (Afskrift). G.H.A. Breve S.G. 1843.

[5]) Kmd. H. Biilmann til Dir. $^{20}/_{7}$-1845. G.H.A. Breve S.G. 1850.

Tabel 19. Garnfangsten ved Sukkertoppen 1838—46[1]).

	Indtægt	Udgift	Fortjeneste	Tab (Rbd.)
1838	1495	953	542	—
1839	1470	819	651	—
1840	1596	1798	—	202
1841	1780	864	916	—
1842	861	1217	—	356
1843	1022	1009	13	—
1844	585	870	—	285
1845	1087	1562	—	475
1846	1097	1690	—	593
	—	—	2122	1911

efter nærmere Taksation, men kunde ikke anerkende, at Parthaverne havde lidt noget Tab, idet den henviste til de indirekte Fordele, de havde af Fangsten, og som for Købmandens Vedkommende bestod i Forøgelsen af Procenterne og for de øvrige Parthavere i den store Mængde Kød, de fik til Raadighed[2]). Da man ikke kunde komme til Enighed om Overtagelsessummen, maatte Biilmann imidlertid sammen med sine Medinteressenter, fortsætte endnu nogle Aar; Resultatet heraf var et samlet betydeligt Underskud. Da Biilmann i 1850 forlod Sukkertoppen for at overtage Bestyrelsen af Julianehaab, vilde hans Efterfølger Købmand Bistrup ikke overtage de resterende sikkert meget forfaldne Garn, og hele Garnfangsten ved Sukkertoppen blev derfor indskrænket meget væsentligt[3]).

Heller ikke Resultaterne ved de andre sydgrønlandske Kolonier var særlig opmuntrende. Enkelte Steder begyndte Grønlændere som Ludvig Lybert ved Sukkertoppen at forsøge Fangsten. Holbøll vilde gerne give Lybert en Præmie eller en Rabat paa Garn. Direktionen indgik paa at give en Rabat paa 30 % for Bindegarn og Trossegods for indtil 100 Rbd. om Aaret, men kun paa den Betingelse, at Betalingen for Spækket, der til de danske Garnbrugere gaves efter Tøndemaal, saa skulde gives efter det større Balliemaal til den for Grønlænderne bestemte Pris, hvorved den faktiske Betaling blev noget lavere[4]). Resultatet af Lyberts Fangst var dog ikke stort. I de fem Handelsaar 1847—51 indleverede han for 456 Rbd. Produkter, mens han med den nævnte Rabat fik for 415 Rbd. Bindegarn og Trossegods. Ved Siden af disse

[1]) Breve S.G. 1850 (Sukkertoppen).
[2]) Dir. til Holbøll $^{1}/_{5}$-1847. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 341 f.
[3]) Dir. til Bistrup $^{31}/_{3}$-1851. G.H.A. Grl. Kopibog 28. S. 278 f.
[4]) Dir. til Holbøll $^{20}/_{4}$-1844. G.H.A. Grl. Kopibog 25. S. 280 f.

Udgifter var der dog andre uundgaaelige Omkostninger, saa at Lybert $^{30}/_{6}$-1851 havde en Gæld til Handelen paa 142 Rbd.[1]).

I sin Hovedindberetning for 1847 giver Holbøll følgende Skildring af Garnfangstens Tilbagegang i Godthaab Distrikt: »Garnfangsten har i de senere Aar kun givet ringe Udbytte mod forhen, hvilket maa hidrøre fra Sælhundenes forskjellige Træk. Imidlertid har det viist sig, at denne Fangst umulig kan svare Regning ved Garnstederne: Stangen og Killingarsuk; da disse Steder iaar behøvede endel nye Garn, har jeg troet det overensstemmende med Handelens Tarv at nedlægge Fangsten ved disse Steder; med de endnu brugelige Garn fra førnævnte Steder, og nogle nye, vil der blive anlagt et nyt Stængested ved Atamik, som man antager vil svare Regning«[2]). Ogsaa andetsteds fastholdt Holbøll som sin Opfattelse, at Tilbagegangen skyldtes Ændringer i Sortsidens Træk, og han raadede derfor til at være forsigtig med at nedlægge Garnsteder, idet det var muligt, at Trækket atter vilde forandre sig. Dog gik han i 1848 ind for, at Garnfangsten ved Holsteinsborg helt skulde nedlægges, fordi Resultaterne var meget ringe, og det var nødvendigt at anskaffe nye Garn[3]). Hvorvidt Holbølls Teori om Sælfangstens Tilbagegang er rigtig, er vel tvivlsomt. Andre vil formentlig hævde, at Tilbagegangen skyldtes den voldsomme Nedslagtning af Sælerne i Ynglетiden paa Isen ved Lawrenceflodens Munding, hvorom der foran er givet Oplysning i Tabel 13.

I hvert Fald fulgte Handelsdirektionen ikke Holbølls Ønske om Tilbageholdenhed, men indskrænkede i Slutningen af 1840erne Garnfangsten stærkt. Da de skematiske Indberetninger begynder omkring 1850, er det øjensynligt, at Garnfangsten i Sydgrønland er ved at lakke mod Enden, og efter faa Aars Forløb synker den til meget smaa Størrelser. I Tabel 20 er gengivet Garnfangsten i Sydgrønland i 1850 og 1860.

Tabel 20. Garnfangsten i Sydgrønland 1850 og 1860[4]).

	1850		1860	
	Tdr. Spæk	Stkr. Skind	Tdr. Spæk	Stkr. Skind
Julianehaab	$9^{1}/_{2}$	29	0	0
Frederikshaab	$16^{3}/_{8}$	53	0	0
Fiskenæsset	168	613	54	173
Godthaab	87	350	37	126
Sukkertoppen	126	157	205	258

[1]) »Om Garnfangsten i søndre Grønland«, $^{26}/_{1}$-1852. G. H. A. Pakke mrk. »Garnfangst S. G. 1831—36 m. m.«.

[2]) Holbøll til Dir. $^{13}/_{8}$-1847. G. H. A. Breve S. G. 1848 (ad Holbøll 204).

[3]) Dir. til Holbøll $^{19}/_{5}$-1849. G. H. A. Grl. Kopibog 27. S. 216.

[4]) G. H. A. Skematiske Indberetninger fra Grønland 1849—73.

Direktionen saa ved Aarhundredets Midte ret mistrøstigt paa Garnfangstens Muligheder, og Indenrigsministeriet, som de grønlandske Sager nu var underlagt, sluttede sig hertil, idet det i 1850 overfor Direktionen udtalte, at da Fangsten hidtil havde givet Handelen Tab, vilde det være rigtigst for Fremtiden at opgive Garnfangsten for Handelens Regning[1]).

Spørgsmaalet blev diskuteret i den i 1851 nedsatte grønlandske Kommission. Her afgav HOLBØLL en Erklæring den 20. Januar 1852, hvori han indrømmede, at Garnfangsten i de sidste Aar havde været i Tilbagegang, men han benægtede, at den havde givet Handelen noget Tab. RINK gengiver Erklæringen saaledes: »I de sidste 10 Aar har Garnfangsten for hele Inspectoratet afgivet 9336 Tdr. Spæk, eller $^{3}/_{17}$ af hele Spækproductionen, som har beløbet sig til 52.976 Tdr. Handelens Brutto-Indtægt af Garnfangstens Producter i dette Tidsrum kan saaledes anslaaes til

7002 Tdr. Tran à 24 Rdlr.	168.048 Rdlr.
c. 32.976 Stkr. Sælskind à 1 Rdlr. 48 Sk.	48.000 —
Ialt...	216.048 Rdlr.

For nu at beregne Handelens Udgifter herved, maa man betænke, at denne Fangst, paa et Par Undtagelser nær, ikke har udfordret forøget Folkehold, kun ubetydelige Bygninger og intet forøget Skiberum. Forøvrigt er en Opgjørelse af Omkostningerne naturligviis meget vanskelig, da de bestaae i, 1) 4 pCt. Renter af Driftskapitalen, 2) nyt Bindegarn og Trossegods, 3) Douceurer til Mandskabet, 4) Betaling for Fadegodsets Transport og Slitage, 5) Joller, Garnhuse og mindre Udgifter, 6) Inspecteurenes og Betjentenes Procenter. For Kolonien Sukkertoppen i Aaret 1851 kunde alle disse Udgivter, efter en omtrentlig, men dog høit anslaaet Calcule, beløbe sig til 3065 Rd., medens Indtægterne for Produkterne vare 5553 Rd. 40 Sk. For andre Kolonier og et længere Tidsrum vilde Forholdene stille sig endnu fordeelagtigere; dette viser altsaa en ganske antagelig Fordeel, medmindre man vilde beregne Produkterne efter grønlandsk Priis; da vilde man rigtignok have betydelig Underbalance, men saaledes kan ingen fornuftig Handlende kalculere.

Aarsagen til Garnfangstens Forfald i de senere Aar maa ene og alene søges i Sælhundenes forandrede Træk, men der er al Grund til at at formode, at dette atter vil forandre sig til det Bedre.

Det tilraades derfor paa det Bestemteste, endnu at vedligeholde de bedre Garnsteder. Det er desuden viist, at de usle Grønlændere ved Fiskernæsset vilde omkomme af Sult, hvis de ikke havde det derved

[1]) IM (ROSENØRN/STEPHENSEN) til Dir. $^{25}/_{1}$-1850. G.H.A. Pakke mrk. »Brødre-Unitetet«.

producerede Kjød, og at man ved Sukkertoppen ikke vilde kunne rumme den Proviant, som behøvedes, for i en streng Vinter at afhjelpe Hungersnøden«[1]).

Isgarnfangsten i Nordgrønland blev drevet med ret smaa Garn, der sattes under Isen. Fangsten omfattede for største Delen Netsider (Ringsæl), og Garnene sattes derfor paa de Steder, hvor disse Sæler almindeligvis færdedes. Til Fangsten brugtes i Almindelighed et stort Antal Garn, der regelmæssigt maatte efterses. Den var forbunden med en ikke ringe Risiko, idet Isen under Storm kunde bryde op og Fangeren derved miste sine Garn[2]).

Oprindelig blev Isgarnfangsten drevet for Handelens Regning, men gav ikke noget større Udbytte (200—300 Tdr. Spæk aarlig); senere blev Fangsten overdraget til Handelsbetjentene, der drev den mere energisk og ogsaa opnaaede en væsentlig større Spækproduktion[3]). For at opmuntre Fangsten søgte Handelsdirektionen at formindske Betjentenes Risiko ved at udbetale Erstatninger for forliste Garn. Inspektør Holbøll fremhævede imidlertid i 1825, at det vilde være bedre at give Garnbrugerne en Præmie for de erhvervede Produkter og lade dem selv bære Risikoen ved Garnforlisene, hvilken Ordning han allerede havde gennemført for 1826[4]). Direktionen billigede i 1827 dette. Herefter fik Garnbrugerne samme Pris for en Tønde Spæk, nemlig 2 Rbd., som Grønlænderne fik for en Ballie (ca. $1^1/_2$ Tønde), og desuden en Præmie paa 48 Sk. pr. Tønde Spæk og 10 Sk. pr. Skind[5]).

Isgarnfangsten blev drevet ved en Række af de nordgrønlandske Kolonier. Det Sted, hvor den var størst, var Kolonien Umanak, hvis Fangst i Handelsaaret 1828/29 er gengivet i Tabel 21.

Man ser af Tabellen, at ikke alle Skind er blevet indhandlet, idet nogle er benyttet til Klæder, Telte o. l. af Kolonisterne eller deres grønlandske Medhjælpere. For Spækkets Vedkommende er der endnu større Forskel mellem Fangsten og Indhandlingen. Dette skyldes, at en stor Del af Spækket er anvendt af Producenterne selv i de grønlandske Spæklamper i deres Huse[6]). Om den største Garnbruger Grundeitz,

[1]) Rink: Samling af Betænkninger og Forslag ... Kbh. 1856. S. 129 ff.

[2]) Konst. Insp. Møller til RK $^6/_{10}$-1844 (Afskrift). G. H. A. Breve N. G. 1844; konst. Insp. Zimmer til RK $^6/_8$-1845 (Afskrift). G. H. A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«; Funch: Syv Aar i Nordgrønland. Viborg. 1840. S. 63.

[3]) Holbøll $^{28}/_2$-1835. RK Grl. Sager. »Diverse Breve og Dokumenter vedr. Grl. og den grl. Handel. 1728—1849«.

[4]) Insp. Holbøll (Godhavn) til Dir. $^{20}/_8$-1825 og $^1/_9$-1826. G. H. A. Breve N. G. 1825 og 1826; Dir. til Holbøll $^{22}/_4$-1826. G. H. A. Grl. Kopibog 20. S. 98 f.

[5]) Dir. til Insp. Holbøll (Godhavn) $^3/_2$-1827. Ibidem. S. 225.

[6]) Kmd. H. M. Fleischer (Umanak) $^{30}/_6$-1829 (ad Skr. $^6/_7$-1829). G. H. A. Breve N. G. 1829.

Tabel 21. Garnfangst ved Umanak 1828/29.

	Isgarn Stkr.	Fangst Sælhunde	Produktion	
			Tdr. Spæk	Gode Skind
Kmd. Fleischer	28	150	15	137
Ass. Petersen	42	180	16	155
Baadsm. Draxbek	30	102	$2^{7}/_{8}$	34
Formand Johansen	15	77	3	38
Bødker Kronvald	35	158	12	90
Bødker Løvstrøm	30	104	9	69
Tømmerm. Charstensen	9	4	0	0
Kolonist Grundeitz	245	500	$27^{1}/_{4}$	468
Kolonist Kruuse	30	85	6	64
Kolonist Sigurdsen	5	51	$2^{1}/_{2}$	29
Pensionist Michelsen	4	15	0	0

hvis betydningsfulde Indsats er omtalt i Afsnittet om Mandskabet, fortælles det saaledes, at han brugte at tage Grønlændere i sin Tjeneste paa den Betingelse, at de maatte udføre ethvert Arbejde henhørende til Fangsten, mod at han ganske sørgede for deres Underhold og forsynede dem med Fangeredskaber, som efter et vist Antal Aar blev deres egne[1]). Det er klart, at i saadanne Tilfælde er en stor Del af Spækket brændt i de grønlandske Spæklamper.

De ovenfor givne Oplysninger stammer fra et Aar, der betegnes som et Gennemsnitsaar; men Resultaterne kunde blive langt større; til Eksempel kan nævnes Aaret 1830/31, hvor Grundeitz med 240 Isgarn fangede i alt 1150 Sæler, hvoraf der udkom 183 Tdr. Spæk og 1026 gode Sælskind[2]).

Fangsten var som omtalt forbundet med en vis Risiko; men efter at Direktionen var gaaet med til Præmierne, var den ikke meget tilbøjelig til at give Erstatning for forliste Garn. Saaledes var Grundeitz i 1829 kommet i Gæld til Handelen, fordi han havde anskaffet sig mange nye Garn, som han mistede ved, at Isen meget tidligt og pludseligt brød op[3]). Rent undtagelsesvis kunde Direktionen dog bevilge Erstatninger. I 1849 fik f. Eks. en Udligger Philip Petersen, der havde mistet Garn tre Aar i Træk, en Erstatning paa 20 Rbd.[4]).

De mere energiske blandt Købmændene søgte paa enhver Maade at fremme Isgarnfangsten og bl. a. at benytte den til at faa Grønlænderne

[1]) Rink: Grønland I, 1. S. 124. Sml. Funch: Syv Aar i Nordgrønland. Viborg. 1840. S. 62 f.

[2]) Kmd. H. M. Fleischer $^{30}/_{6}$-1831 (ad Skr. $^{9}/_{7}$-1831). G. H. A. Breve N. G. 1831.

[3]) Grundeitz til Dir. $^{30}/_{7}$-1829. G. H. A. Breve N. G. 1829.

[4]) Dir. til Olrik $^{24}/_{4}$-1849. G. H. A. Grl. Kopibog 27. S. 309.

spredt til flere Fangesteder. Saaledes skriver Købmand Lassen ved Christianshaab i 1829, at det gjaldt om at flytte Grønlænderne til de allerede beboede Garnsteder, hvor de kunde drive Garnfangst og Kajakfangst. Naar man paa denne Maade fik Grønlænderne mere fordelt, og nye Garnsteder blev oprettet, vilde Fangsten og dermed Indhandlingen stige meget betydeligt. De enkelte Steders Beboere vilde blive mere selvstændige, og de grønlandske Familier vilde i mindre Udstrækning komme til at leve i Fællesskab paa hinandens Bekostning, hvilket, som Lassen skriver, var meget fordærveligt for Handelen[1]).

Isgarnfangsten omtales i Indberetningerne fra Grønland ikke saa hyppigt som Aabenvandsgarnfangsten i Sydgrønland. Dette maa dog ikke opfattes som Udtryk for, at den var i Vanskeligheder, men snarere for at den gik regelmæssigt fra Aar til Aar, og antagelig har adskillige Grønlændere deltaget selvstændigt i Fangsten. At denne var betydelig fremgaar ogsaa af, at Inspektør Olrik i 1852 kunde konstatere, at $^1/_4$ af Spækindhandlingen i Nordgrønland stammede fra Isgarnfangst[2]).

En Række Betragtninger over Isgarnfangsten findes i den konstituerede Inspektør Møllers Indberetning til Rentekammeret i 1844. Han skriver: »Med Hensyn til Garnfangsten vil jeg tillade mig at berøre de Hindringer, som fornemmelig hemme den og de Midler, som formeentlig kunne være hensigtsmæssige for at befordre dens Opkomst og Udvidelse. Til den første Categori henhøre de dermed forbundne ikke ubetydelige Udgivter, navnlig til Garnenes Anskaffelse; dernæst den Risiko, som er forbunden med Fangsten, idet det hele Redskab i nogle faae Øieblikke kan forlises (en halv Snees Garn kan vurderes til en 18 Rdlr., ca. et halvt Aars Løn for en Colonist) og endelig Mangel paa smaae Baade, og den særdeles høie Priis, hvormed Reqvirenterne hidtil have maattet betale dem. For at ophjelpe Garnfangsten har man først erstattet forliste Garn, og senere, istedet derfor, tilstaaet Præmie for de af Garnbrugerne indleverede Producter. Jeg skulde troe at man snarere vilde komme til Maalet og lettere undgaae Misbrug ved at moderere Priserne paa de til Garnfangsten hørende Materialier, navnlig paa Linegodset . . . og paa de nødvendige Smaaefartøier, Bergens Joller, som kan haves i Danmark for meget billig Priis, og let kan udsendes. Endvidere staaer jeg i den Formening at det vilde svare Regning forskudsviis at forsyne duelige Garnbrugere med de fornødne Materialier til nye Udsteders Etablering, saaledes at de strax kunde begynde deres Drift med Kraft, dette er maaske ogsaa den eneste Maade, hvorpaa man kan faae Grønlænderne mere spredte, og faae endeel af den i Ledig-

[1]) Kmd. Lassen (Christianshaab) til Dir. $^1/_7$-1829. G. H. A. Breve N. G. 1289.

[2]) Olrik $^4/_4$-1852. Rink: Samling af Betænkninger og Forslag . . . Kbh. 1856. S. 131.

gang opvoxende Ungdom (hvorover især Egedesmindes Bestyrer klager) til at gøre Gavn«[1]).

Ogsaa den konstituerede Inspektør ZIMMER interesserede sig meget for Isgarnfangsten, og som det synes navnlig for at faa Grønlænderne til selvstændigt at drive den. Han fremhævede saaledes, at et Isgarn næppe kostede mere, end hvad en enkelt fanget Sæl kunde indbringe, men foreslog dog for at lette Grønlændernes Deltagelse at nedsætte Prisen paa Bindegarnet. Garnfangsten vilde efter hans Mening ikke konkurrere med Grønlændernes almindelige Fangst, idet den foregik paa Tider af Aaret, hvor den øvrige Fangst var relativt ringe[2]).

Garnfangsten i Nordgrønland var saaledes i god og rolig Udvikling. I 1851-Kommissionen kunde Inspektør OLRIK udtale, at Fangsten var til stor Fordel for Handelen; da den udelukkende blev drevet for privat Regning, forelaa der i øvrigt slet ikke som for Garnfangsten i Sydgrønland noget Problem om dens Fortsættelse eller Ophør[3]).

Selv om Isgarnfangsten var den dominerende Form for Garnfangst i Nordgrønland, brugtes der dog ogsaa Aabenvandsgarn ligesom i Sydgrønland; det drejede sig dog her navnlig om Hvidfiskefangst[4]). I Efteraaret 1840 fangedes der f. Eks. 63 Hvidfisk i Garn i Upernavik Distrikt og 88 i Ritenbenk Distrikt[5]). Selv om disse Fangster vel har været større end normalt, har der ogsaa i øvrigt i denne Periode været fanget en Del Hvidfisk i Garn forskellige Steder i Nordgrønland.

[1]) Konst. Insp. MØLLER til RK $^{6}/_{10}$-1844 (Afskrift). G.H.A. Breve N.G. 1844.

[2]) Konst. Insp. ZIMMER til RK $^{6}/_{8}$-1845 (Afskrift). G.H.A. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

[3]) RINK: Samling af Betænkninger og Forslag ... Kbh. 1856. S. 131 f.

[4]) Hvidfisk er den dansk-grønlandske Betegnelse for en mindre Hvalart: Hvidhvalen.

[5]) Kmd. BOLBROE (Upernavik) til Dir. $^{30}/_{6}$-1841; Kmd. MØRCH (Ritenbenk) til Dir. $^{3}/_{8}$-1841. G.H.A. Breve N.G. 1841.

HVALFANGSTEN

Handelens Hvalfangst med Slupper fra Stationer i Grønland havde i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede haft et ret betydeligt Omfang. Saaledes var der i Aarene 1790—99 fanget 355 Hvaler eller gennemsnitlig 35 om Aaret, hvoraf 11 ved Godhavn og 10 ved Holsteinsborg (hvilket gav 1864 Tdr. Tran og 18.550 Barder om Aaret). I Aarene 1800—1806 var den gennemsnitlige aarlige Fangst 36 Hvaler (1906 Tdr. Tran og 18.247 Barder).

Efter Krigen med England gik Hvalfangsten hurtigt tilbage. I Aarene 1817—23 fangedes der 13 ved Godhavn, 13 ved Kronprinsens Eiland, 5 ved Egedesminde, 2 ved Christianshaab, 5 ved Jakobshavn, 4 ved Ritenbenk og 27 ved Holsteinsborg eller i alt 69, hvilket gav en aarlig Fangst af 10 Hvaler[1]). Denne Tilbagegang maatte medføre Nedlæggelse af nogle af Hvalfangerstationerne, saaledes ved Hunde Eiland og Claushavn i 1826 og Kronprinsens Eiland og Jakobshavn i 1830[2]). De nedlagte Stationers Materiel blev ført til Godhavn og Klokkerhuk, og Fangsten blev koncentreret om disse Steder og Holsteinsborg i Sydgrønland. Man gav dog ikke op med Hensyn til nye Muligheder; saaledes blev der forsøgt Hvalfangst ved Prøven i 1827, og der blev sendt en Spækskærer og fem danske Medhjælpere derop fra Godhavn, ligesom der blev antaget to Grønlændere; men heller ikke dette førte til noget Resultat[3]).

I 1825 ansattes Boh Olufs fra Før som Hvalfangerkommandør ved Holsteinsborg[4]). I 1825/26 fangedes der 12 Hvaler her, medens 14 forlistes efter at være harpuneret[5]), og i 1826/27 fangedes 10 Hvaler. Købmand Grønvald skriver om sidstnævnte Aar, at der som Følge af Is og andre Hindringer ingen stadig Brandvagtning kunde finde Sted før den 21. Januar, da den første Hval blev fanget. I Dagene mellem

[1]) Dir. til RK $^{30}/_{3}$-1825. G.H.A. Indenlandsk Kopibog K. S. 300 ff.

[2]) Dir. til Insp. Fasting $^{2}/_{1}$-1830. G.H.A. Grl. Kopibog 21. S. 133 og 138 ff.

[3]) Dir. til Insp. Holbøll $^{5}/_{2}$-1828. G.H.A. Grl. Kopibog 20. S. 357 f.

[4]) Dir. til Skipper Rørd Ocke Bohn (Før) $^{8}/_{2}$-1825. G.H.A. Indenlandsk Kopibog K.

[5]) Kmd. Grønvald (Holsteinsborg) til Dir. $^{12}/_{8}$-1826. G.H.A. Breve S.G. 1826.

den 21. og 31. Januar fangedes alle de 10 Hvaler, der gav et samlet Spækudbytte af 1098$^2/_3$ Tdr.; den største gav 145$^1/_3$ Tdr., den mindste 76 Tdr. Det samlede økonomiske Udbytte opgjordes efter den grønlandske Takst til:

1098$^2/_3$	Tdr.	Spæk						2197	Rbd.	32 Sk.
915	Stk.	10	Fods	Barder	à	32	Sk.	305	—	
1903	—	8	—	—	-	24	-	475	—	72 -
1439	—	5	—	—	-	12	-	179	—	84 -
693	—	3	—	—	-	4	-	28	—	84 -
							Tilsammen...	3186	Rbd.	80 Sk.

Heraf tilkom Handelen for Laan af Fleet og Slupper $^1/_3$								1062	—	27 -
							Resten tilkom Grønlænderne...	2124	Rbd.	53 Sk.

Heraf fragaar Proviant under Brandvagtning										
1291 ℔	haardt	Brød						67	Rbd.	23 Sk.
6$^2/_3$	Skæppe	Malt						3	—	32 -
2$^1/_2$ ℔	Humle							90	-	71 Rbd. 49 Sk.
For forlist og forbrugt Fleet								157	—	56 -
heraf 16 nye Hvalliner ødelagt										
— 10 gamle	—	forbrugt								
Præmie for fangne Hvaler								114	—	18 -
								343	Rbd.	27 Sk.
							Rest til Grønlænderne...	1781	Rbd.	26 Sk.

Dette Beløb fordeltes mellem 11 Harpunerere, 11 Styrere, 2 Vekselstyrere, 58 Roere og 25 Roersker. Fordelingen skete efter det Antal Dage, der var brandvagtet, og efter den enkeltes Stilling i Fangsten. Det største Beløb en Grønlænder fik var 40 Rbd. 52 Sk., der udbetaltes til de Harpunerere, der havde brandvagtet hele Tiden (37 Brandvagtninger)[1]).

Ved Kolonien Frederikshaab fandtes en Del mindre Hvaler Keporkakker[2]). Baade i 1825 og 1826 forsøgte man at fange dem, men begge Gange med det Resultat, at der kun fangedes 5 Hvaler, som oven i Købet i 1826 havde været mindre end det foregaaende Aar og kun givet 82 Tdr. Spæk. Købmand Mathiesen fortæller yderligere, at 8 Dyr paa

[1]) Kmd. Grønvald (Holsteinsborg) til Dir. $^{25}/_6$-1827; Repartitionsliste $^7/_5$-1827 m. m. (ad Platou $^{14}/_6$-1827). G.H.A. Breve S.G. 1827.

[2]) H. Ostermann: Frederikshaabs Historie 1742—1942. Kbh. 1943. S. 81 ff. og 108 ff. Keporkak er den grønlandske Betegnelse for Pukkelhval.

Grund af det daarlige Vejr forlistes efter at være harpunerede[1]). Købmanden ønskede større Tildeling af Brændevin til Kolonien for at faa Interessen for Fangsten forøget; men Direktionen udtalte, at da der for Spækket af Keporkak gaves samme Betaling som for Sælspækket, uanset at det gav mindre Tran, kunde man ikke give ham den »ønskede Forøgelse i Deputaten af Brændeviin uagtet man ellers vel veed, at der under Deres Bestyrelse ingen Ødselhed i Forbrugen af denne Artikel er at befrygte« . . .[2]).

I de følgende Aar svigtede Hvalfangsten i Sydgrønland næsten ganske. Hvalfangerkommandøren ved Holsteinsborg anvendtes til Hvalrosfangst og til Hajfangst, men maatte efterhaanden beskæftiges med Assistentarbejde ved Kolonien[3]).

I Nordgrønland var Godhavn stadig den centrale Station. Her blev der brandvagtet saa meget, at mange Grønlændere kom helt bort fra deres nationale Erhverv[4]); men noget straalende Resultat opnaaede man ikke[5]). Ved Arveprinsens Eiland (Ritenbenk Distrikt) fangede man i 1832 een Hval, der gav 106 Tdr. Tran[6]). Ved selve Godhavn fangedes der samme Aar to Hvaler, medens tre forlistes[7]). I 1833 naaede man at fange tre Hvaler, der gav henholdsvis 122, 52 og 6 Tdr. Spæk[8]).

Man forstaar, at Inspektør Fasting ikke var tilfreds og ærgrede sig over, at Englænderne ude til Søs stadig kunde fange ikke saa faa Hvaler. Han var derfor Tilhænger af, at der udsendtes et Hvalfangerskib, der skulde stationeres ved Godhavn; han tænkte sig, at Skibet skulde have tre Sluppers Besætning blandt Grønlænderne; disse skulde have fuldt nationalt Deputat og Andel i Fangsten. Om Vinteren skulde Mandskabet være ved Godhavn og drive Fangsten fra Land. Fasting havde god Tro til Grønlændernes Evner som Hvalfangere. Han havde ofte været ude med Godhavns Grønlændere i haardt Vejr og ingen blev søsyge; men de var dog ikke modige, naar de ikke kunde se Land[9]). Fasting gik snart et Skridt videre ved at foreslaa Anlæg af et Skibsværft i Lyngmarksbugten ved Godhavn. Ved et saadant kunde baade grønlandske og danske Skibe repareres, ligesom Englænderne sikkert

---

[1]) Kmd. J. Mathiesen (Frederikshaab) til Dir. $^{28}/_{4}$-1827. G.H.A. Breve S.G. 1827.

[2]) Dir. til Mathiesen $^{30}/_{3}$-1827. G.H.A. Grl. Kopibog 20. S. 202.

[3]) Hovedindberetning S.G. 1830/31. Holbøll til Dir. $^{6}/_{8}$-1831. G.H.A. Breve S. G. 1831.

[4]) Jfv. Kapitlet om den grønlandske Befolkning S. 123 ff.

[5]) Insp. Fasting til RK $^{30}/_{8}$-1834 (Afskrift). G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48«.

[6]) Ass. Bistrup (Logen Arvepr. Eil.) til Dir. $^{30}/_{6}$-1832. Breve N.G. 1832.

[7]) Ass. Hansen (Godhavn) til Dir. $^{24}/_{8}$-1832. Ibidem.

[8]) Kmd. Rosing (Godhavn) til Dir. $^{11}/_{8}$-1833. G.H.A. Breve N.G. 1833.

[9]) Fasting til Dir. $^{8}/_{8}$-1834. G.H.A. Breve N.G. 1834.

med Glæde vilde benytte det for at undgaa den høje Told paa Trævarer i England[1]). Direktionen kunde dog ikke gaa ind paa disse Forslag og henviste til, at man i Slutningen af det 18. Aarhundrede havde forsøgt Fangsten fra stationerede Skibe; men Resultatet havde været ringere end ved Hvalfangst fra Land.

Man var ogsaa inde paa Spørgsmaalet om, hvorvidt de ringe Resultater skyldtes Mangler ved Personalet. Indtil 1826 havde man haft en Hvalfangerkommandør ved Godhavn; men han var blevet afløst af Styrmand Bistrup, og da denne havde faaet nogen Erfaring, blev han efter Fastings Bestemmelse afløst af den efter Direktionens Mening ganske uøvede Assistent Hansen[2]). I 1834 da Bistrup var konstitueret som Købmand ved Godhavn, hævdede han overfor Direktionen, at der godt kunde fanges Hvaler, naar der blot blev sendt dygtige Folk ud. Denne svarede med at paalægge ham at bringe Slupperne i Orden, hvorefter man vilde være betænkt paa at sende ham de ønskede Folk[3]).

I det store og hele synes Direktionen dog ikke at have næret større Tiltro til Hvalfangstens Muligheder, idet den stadig veg tilbage for de betydelige Udgifter, som en mere intensiv Drift af Fangsten uvægerligt maatte kræve. Der kan heller ikke være Tvivl om, at Bestanden af Hvaler paa dette Tidspunkt var gaaet stærkt tilbage paa Grund af den kraftige Efterstræbelse, de værdifulde Dyr var udsat for fra adskillige Nationers Hvalfangere. Det var navnlig Englænderne, der drev Fangsten; men ogsaa fra det danske Monarki udrustedes der Hvalfangerskibe, og Staten understøttede Fangsten ved fra 1817 til 1838 at betale Præmier for saadanne Udrustninger. Da Handelshuset von der Pahlen og Kall i 1833—34 fik særlige Begunstigelser til Anlæg af en Fangststation i Grønland var et af Formaalene, at det skulde udsende Hvalfangerskibe; men som senere omtalt i Forbindelse med Selskabets Historie blev dette aldrig til noget.

Paa Grønland fortsattes Fangsten efter de gamle Linjer ved Godhavn og Holsteinsborg, medens de øvrige resterende Etablissementer efterhaanden blev nedlagt. I 1836 forhøjedes Prisen paa Hvalspækket til 4 Rbd. pr. Ballie. Ved Holsteinsborg skulde de deltagende Grønlændere have Halvdelen heraf, og Købmand Meyer søgte i Tilslutning til de forhøjede Priser at forøge Grønlændernes Interesse ved at give nogle nærmere Bestemmelser for Fangsten. Heri hed det bl. a., at »Fisken« skulde bugseres til nærmeste sikre Havn, hvis man ikke kunde naa Kolonien eller Hvalfangeranlægget Omanarsuk. Under Bugseringen havde Formanden Lov til at skære Mattak til de brandvagtende Grøn-

[1]) Fasting til RK $^{30}/_{8}$-1834 (Afskrift). G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

[2]) Dir. til RK $^{6}/_{6}$-1836 (Afskrift). Ibidem.

[3]) Dir. til Insp. Fasting $^{12}/_{5}$-1835. G.H.A. Grl. Kopibog 22. S. 342.

lændere som en Forfriskning; men fremmede maatte ikke flense i Fisken, for at Fangerne ikke skulde lide Tab[1]). Men selv disse Begrænsninger i den gamle frie Ret til at udnytte de fangne Hvaler kunde ikke holde Interessen for den ensformige, trættende Brandvagtning vedlige. Der gik Aar imellem, at der fangedes Hvaler ved Holsteinsborg.

I 1840 fangedes der to Hvaler, og den mere optimistiske og initiativrige end paalidelige Købmand ENGHOLM skrev, at der var fuldt af Hvaler, og at man kunde fange flere, hvis man havde Slupper og Harpunkanoner. Men det har vist snarere været Interessen hos Grønlænderne, det efterhaanden har skortet paa. ENGHOLM maa da ogsaa i samme Brev fortælle, at de to i Begyndelsen af Februar fangede Hvaler maatte ligge ude ved Flensestederne til Slutningen af Marts og led meget ved, at Hunde og Ravne tog, hvad de havde Lyst til[2]). For at opmuntre Grønlænderne til at tage Del i Hvalfangsten havde Inspektør HOLBØLL i 1830 givet Tilladelse til, at der udskænkedes Brændevin til de grønlandske Kvinder, der deltog i Fangsten. Da Direktionen senere bebrejdede ham dette, fordi det stred mod Landets Instruks, hævdede HOLBØLL, at denne næsten paa ethvert Punkt var forældet, og at det var bedre at sætte en rimelig Grænse end at se Forbudet helt ignoreret. Han havde dog nu forbudt Udskænkningen til Kvinder og forlangt, at der i Stedet skulde gives dem Øl[3]). Forholdene ved Holsteinsborg var i disse Aar i stadig Tilbagegang, og det drøftedes, hvorledes Kolonien kunde ophjælpes, hvis der stadig ikke fangedes nogen Hvaler. I 1842 fremhævede Købmand MØLLER stærkt, at det bedste vilde være, at der sendtes dygtige Udliggere til de længst fra Kolonien beliggende Pladser, og henviste i saa Henseende til de gode Resultater, der ved Egedesminde var opnaaet ved en Forøgelse af Udliggernes Antal[4]). I 1843 skrev HOLBØLL om Hvalfangsten: »Jeg troer forøvrigt, at man har gjort for denne Fangst alt hvad den fortiden fortjener, idet der er ansat en meget duelig Hvalfanger (Hvalfangercommandeur) ved Stedet, og Colonien er vel forsynet med Hvalfangerslupper og særdeles godt Fleet (Harpuner, Liner etc.). Hvad der maae skade Hvalfangsten, er at Grønlænderne ere blevne afvændte fra Fangsten, for Hvalen, der nu begynder hyppigere at vise sig, blev borte i en lang Aarrække«[5]). HOLBØLLS Tro paa, at der vilde komme Fremgang for Hvalfangsten, viste sig ikke at holde Stik. I 1844

---

[1]) Kmd. MEYER (Holsteinsborg) $^{23}/_{11}$-1836. G.H.A. Breve S.G. 1837. (ad M. til Dir. $^{1}/_{9}$-1837).

[2]) Kmd. ENGHOLM (Holsteinsborg) til Dir. $^{19}/_{5}$-1840. G.H.A. Breve S.G. 1840.

[3]) HOLBØLL til Dir. $^{23}/_{7}$-1840 (ad HOLBØLL til Dir. $^{5}/_{8}$-1841). G.H.A. Breve S. G. 1841.

[4]) Kmd. MØLLER (Holsteinsborg) til Dir. $^{9}/_{7}$-1842. G.H.A. Breve S.G. 1842 (Vedlagt findes et tegnet Situationskort over Holsteinsborg Distrikt).

[5]) HOLBØLL til RK $^{16}/_{12}$-1843 (Afskrift). G.H.A. Breve S.G. 1843.

beskriver Hvalfangerkommandør Jacob Hayen den mislykkede Hvalfangstsæson 1843/44. Der havde i alt været 11 Hvalslupper i Arbejde, hver med en Besætning paa en Styrer, en Harpunerer og seks Roere eller Roersker. De samlede Udgifter til Grønlænderne havde været 3 Skæpper $7^5/_9$ Otkr. Ærter, 6 Skæpper $2^2/_9$ Otkr. Gryn, 894 ℔ haardt Brød, 84 Potter Brændevin, 476 Potter Øl foruden diverse Liner, Harpuner, Aarer m. m.; men Hvaler havde man ikke faaet nogen af[1]).

Foruden den egentlige Grønlandshval, der i Sydgrønland kun fangedes ved Holsteinsborg, havde man som omtalt ogsaa Opmærksomheden henvendt paa den hyppigere forekommende Keporkak[2]). Denne jagedes bl. a. ved Frederikshaab, hvor der i Eftersommeren 1836 fangedes fem, deraf to ved selve Kolonien, to ved Arsut og en ved Kvanøen foruden et Drivaadsel. Men man havde forlist 16 Dyr, der var gaaet til Bunds og ikke kunde hæves. Det samlede Udbytte blev 63 Ballier Spæk[3]). Dette Resultat virkede opmuntrende; men man var klar over, at Fangsten med Konebaade var vanskelig og farlig og søgte derfor at interessere Direktionen for at udsende egentlige Hvalfangerslupper. Hermed var Direktionen imidlertid meget tilbageholdende. Med daarlige Slupper og uøvet Besætning blev Resultaterne dog ikke tilfredsstillende. I 1842 skriver Købmand Meyer bl. a., at man »har lændset 2 Kepokakker, af hvilke den ene sank, fordi man ikke hurtig nok med den slette Besætning kunde indhendte Fisken, den anden var slet lændset, løb til Søes og undkom. Den Første blev som Drivhval fundet ved Fiskenæsset og indbragte Handelen der, circa 12 Ballier Spæk. Senere var Sluppen over en af Grønlænderne dødlændset Fisk, men da det Mandskab der er ved Colonien endnu uagtet fortsat Øvelse hverken kan styre eller indsætte en Harpun, saa blev Harpunen sat tvers paa Fisken, gik altsaa ikke ind men krummede sig. Jeg finder mig mere og mere overtydet om, at Kepokakfangsten med Slupper vil lykkes og indbringe den Kongelige Handel meget betydeligt, og det saa meget mere som Grønlænderne bedre og bedre indsee Nytten heraf, og vise sig villigere til at bruge denne forbedrede Fangemaade«[4]).

For at vise sig imødekommende havde Direktionen beordret nogle af de i 1842 fra det private Etablissement overtagne Slupper sendt til Frederikshaab. Holbøll undlod dog at udføre denne Ordre, fordi de paagældende Baade slet ikke egnede sig til Fangsten, og bad om, at der i Stedet maatte blive udsendt to Hvalfangerslupper, som kunde være til stor Nytte[5]). Der blev derfor udsendt et Par Slupper i 1843;

[1]) Jacob Hayen til Dir. $^1/_8$-1844. G.H.A. Breve S.G. 1844.
[2]) Keporkak er som nævnt den grønlandske Betegnelse for Pukkelhval.
[3]) Kmd. Møller (Frederikshaab) til Dir. $^{19}/_7$-1837. G.H.A. Breve S.G. 1837.
[4]) Kmd. Meyer (Frederikshaab) til Dir. $^{15}/_8$-1842. G.H.A. Breve S.G. 1842.
[5]) Holbøll til Dir. $^{12}/_{11}$-1842. G.H.A. Breve S.G. 1842.

men Holbøll klagede over, at de var for brede og ikke kunde komme frem mod Søen[1]). Alligevel gjorde Fangsten Fremskridt, og i 1844 berettedes det hjem, at der med de to udsendte Slupper var fanget 8 Keporkakker, der gav 363 Tdr. Spæk. Samtidig havde Grønlænderne med Konebaade fanget 3 Hvaler, der tillige med et Drivaadsel gav 184 Tdr. Spæk. Dette virkede opmuntrende, og Købmand Meyer bad om, at der maatte blive udsendt to nye Slupper til og helst ogsaa en Hvalfangerkommandør til at lede Fangsten[2]). Dette sidste kunde Direktionen dog ikke gaa med til, men mente, at en dygtig Hvalfanger af Mandskabet kunde lede Fangsten mod et aarligt Løntillæg paa 10 Rbd.[3]). I 1844 fastsattes Indhandlingsprisen for Keporkakspækket til $3^1/_2$ Rbd. pr. Ballie, og det bestemtes, at af dette Beløb kunde Grønlænderne faa de 3 Rbd. Resten skulde først anvendes til Betaling af, hvad der var forbrugt ved Fangsten, og det resterende skulde indbetales til Hjælpekassen[4]).

Ogsaa ved Sukkertoppen paabegyndte man Fangst af Keporkak. Den blev drevet dels ved Hjælp af to udsendte Slupper, dels ved Konebaade og dels ved mindre danske Fartøjer. Eksempelvis kan nævnes, at af ti Dyr, som ramtes ved Fangsten i 1843, fik man de tre (som gav 179 Tdr. Spæk), medens syv Dyr forlistes. Da Sukkertoppen havde maattet afgive en Slup til Frederikshaab, bad Købmand Biilmann om, at han maatte faa to nye udsendt i Stedet[5]).

I Nordgrønland var Hvalfangsten stadig i Tilbagegang. Det eneste Sted, hvor der endnu af og til fangedes Hvaler af nogen Betydning, var Godhavn. I 1841/42 fangedes der to Hvaler, begge i Maj 1842[6]). Den første afgav $104^2/_3$ Tdr. Spæk, hvis Værdi efter Taksten var 314 Rbd., og Barder til en Værdi af 104 Rbd., i alt 418 Rbd. Den anden gav 169 Tdr. Spæk til en Indhandlingsværdi af 507 Rbd. og Barder til en Værdi af 111 Rbd., i alt 618 Rbd. De to Hvaler gav altsaa tilsammen 1036 Rbd., hvoraf Grønlændernes Halvpart udgjorde 518 Rbd. Herfra skulde imidlertid trækkes Halvdelen af Udgifterne til Fortæring under Brandvagtningen (767 ℔ haardt Brød, 16 Skæpper Malt og 6 Skæpper Humle) 58 Rbd. 66 Sk. og de forliste Hvalfangerredskaber med 35 Rbd. 88 Sk. tilsammen 94 Rbd. 52 Sk., hvoraf Halvdelen udgjorde 47 Rbd. 26 Sk. Til Rest af Grønlændernes Andel blev 470 Rbd. 76 Sk., hvoraf der skulde tilfalde Hjælpekassen 20 Rbd. 83 Sk., saaledes at Grønlændernes Nettoandel blev 449 Rbd. 89 Sk.

---

[1]) Holbøll til Dir. $^6/_{12}$-1843. G.H.A. Breve S.G. 1843.
[2]) Kmd. Meyer (Frederikshaab) til Dir. $^2/_1$-1844. G.H.A. Breve S.G. 1844.
[3]) Dir. til Holbøll $^{19}/_4$-1845. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 9.
[4]) Dir. til Holbøll $^{20}/_4$-1844. G.H.A. Grl. Kopibog 25. S. 276.
[5]) Kmd. Biilmann (Sukkertoppen) til Dir. $^{15}/_7$-1844. G.H.A. Breve S.G. 1844.
[6]) Ass. K. G. Fleischer (Godhavn) $^{30}/_6$-1842. G.H.A. Breve N.G. 1842.

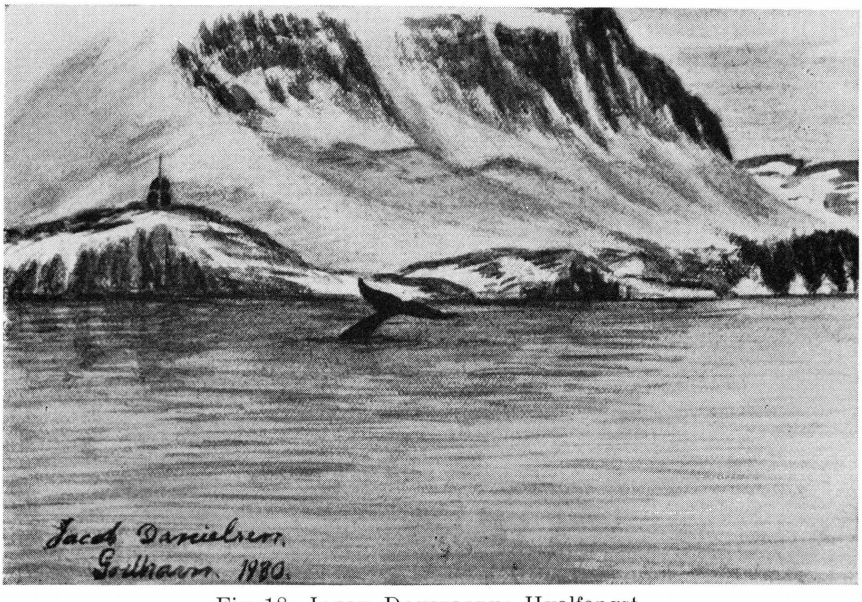

Fig. 18. JACOB DANIELSEN: Hvalfangst.

Der var ved Brandvagtningen 56 Deltagere. Seks Harpunerere og seks Styrere fik dobbelt Betaling. Beløbet fordeltes nu forholdsvis efter de Dage, hver enkelt havde brandvagtet, saaledes at den almindelige Betaling pr. Dag blev 47 Sk. og den dobbelte Betaling 94 Sk.[1]).

I Midten af 1840erne havde Godhavn en driftig Hvalfangerassistent L. F. LARSEN. Denne giver i 1845 følgende malende Billede af de mange Anstrængelser og det daarlige Resultat:

»Den 1ste April, efterat der nogle enkelte Gange i Marts var brandvagtet, blev seet en Deel Hvaler imellem Anlægget og Kronprindsens Eiland, og da der den Dag var Brandvagtsleilighed gik vi ud med alle Slupperne. Harpuneren JOHANNES SVANE lykkedes det at sætte fast i en Hval. Uheldigviis laae der en Deel store Isflager i Nærheden, hvorimellem der deels var aabent Vand, uden at man kunde komme ind med Slupperne, og deels Tyndiis. Under disse Isflager gik Hvalen. Grønlænderne forsøgte at nærme dem Hvalen, der kom op imellem Tyndisen et Par Gange, for at lændse den, men da de skulde passere en lang Strækning Tyndiis der ikke kunde bære, vendte de om. Imidlertid havde Hvalen løbet 2 Slups Liner ud, og var netop begyndt med at løbe med den 3die Slups, da en Line sprang midt over, saa at Fisken forlistes tilligemed 1 Harpun med Stok, 6 Favne Forgjængerline og 4 hele Hvalliner samt noget af den 5te Line.

---

[1]) Kmd. MUXOLL (Godhavn) $^{30}/_{6}$-1842. Repartitionsliste over de i Handelsaaret 1842 fangne 2 Hvaler (ad FASTING til Dir. $^{4}/_{9}$-1842). G. H. A. Breve N. G. 1842.

Efter dette Uheld blev i hele April Maaned brandvagtet meget ofte, som oftest fra den tidlige Morgen til om Aftenen; en Deel Hvaler bleve sete, men det lykkedes ikke Harpunererne at komme Hvalerne saa nær, at der kunde sættes fast, da Fiskene i Almindelighed bleve sete i flere Miles Afstand, hvor Isen gjorde det umuligt at komme frem med Slupperne; og iaar har her ikke været en eneste standset Hval.

I Mai Maaned forlod Isen Farvandet, og da Sælhundefangsten som en Følge deraf for det Meeste ophørte, droge en Deel Grønlændere bort paa Sommerfangst, saa at jeg var nødsaget til, af Mangel paa Besætning, at lade Linerne skyde af de 3 Slupper og kun lade de øvrige 3 ligge i Beredskab.

Natten imellem d. 9. og 10. Juni sidstl. saae Grønlænderne en Fisk. Vi gik ud med de 3 Slupper og Harpunereren Ollukok sad fast. Desværre atter dennegang gik det uheldigt. Fisken, istedetfor at gaae under, løb nemlig i en saa umaadelig Fart ad Vandfladen, at, uagtet de 2 andre Slupper kun laae et kort Stykke borte, var det næsten ikke muligt at roe den Slup op, som havde fast. Efter imidlertid en uafbrudt og yderst anstrængende Roening, hvori Undertegnede selv deeltog, naaede vi endelig hen til Sluppen, sandelig paa høi Tid, da Linerne næsten vare udløbne. Der blev strax heldt paa og Fisken løb med en anden Slups Liner i en endnu ustandset Fart. Pludselig stoppede Slupperne, og Harpunereren tilkjendegav, at han ei havde længere fast, og at Fisken var forliist. Efterat Linerne vare halede ind erfarede vi, at Fisken var forliist derved, at Harpunen var sprungen midt over. Dette var den sidste Hval, der blev seet her iaar. Den 19. Juni bleve Linerne skudt af de sidste Slupper, og dermed ophørte Hvalfangsten for iaar.

Jeg skal blot tillade mig slutteligen at gjøre den Bemærkning, at jeg personlig var med hver Gang der blev brandvagtet; Jeg havde derved Leilighed til at overbevise mig om, at Grønlænderne i det Hele viste sig ret virksomme og flinke. At Hvalfangsten iaar saa aldeles mislykkedes kan vistnok neppe lægges Grønlænderne til Last, men maa ene tilregnes Omstændighederne og den saare vanskelige Maade, paa hvilken Hvalfangsten drives herved Godhavn«[1]).

Spørgsmaalet om, hvorfor Resultatet blev saa daarligt, drøftes ogsaa af den konstituerede Inspektør Zimmer i en Indberetning til Rentekammeret i 1845. Han havde den Opfattelse, at Hvalerne stadig fandtes i rigelig Mængde, men at de nu trak ad andre Veje. Han foreslog derfor, at Hvalfangsten fra Godhavn med Slupper fra Land blev opgivet, hvilket vilde være til Fordel for Grønlænderne, der forsømte Sælfangsten, skønt den gav dem bedre Erhvervsmuligheder. Saaledes beklagede han, at den tidligere gode Fangeplads ved Diskofjorden efterhaanden var blevet næsten ubeboet, idet Grønlænderne kun kom der

[1]) Hvalfangerass. Larsen (Godhavn) til Dir. $^{30}/_{6}$-1845. G. H. A. Breve N. G. 1845.

nogle Sommermaaneder for at fange Laks. For at fremme Hvalfangsten foreslog ZIMMER paa samme Maade som tidligere Inspektør FASTING, at der stationeredes Hvalfangerskibe ved Godhavn, idet disse bedre vilde kunne søge Hvalerne, hvor de fandtes. Han gjorde saaledes opmærksom paa, at der i Maj 1845 ud for Godhavn var mange engelske Hvalfangere, der paa kort Tid havde haft god Fangst. Disse Skibe var endda kommet efter den bedste Fangetid i Marts og April Maaneder. Hvis derfor Direktionen vilde sende et Skib op om Efteraaret, som kunde være til Raadighed, saa snart Isen brød op om Foraaret, vilde det utvivlsomt kunne faa en god Fangst[1]).

Direktionen var dog ikke tilbøjelig til at følge ZIMMERS Forslag, men fremførte de samme Modgrunde som tidligere overfor FASTINGS tilsvarende Forslag. I hvert Fald mente Direktionen ikke at kunne foretage videre, før man havde indhentet en Udtalelse fra den i 1846 konstituerede Inspektør OLRIK[2]).

Dennes Betænkning forelaa i 1847 og gik ud paa, at Grundene til Hvalfangstens Tilbagegang maatte søges i, at den havde været overladt til Grønlænderne, at Logen Godhavn havde haft mindre erfarne Bestyrere og navnlig Hvalfangerassistenter, og at Hvalerne havde forladt Kysten. Da der imidlertid syntes at være sket en ny Forandring i Hvalernes Træk, mente OLRIK, at man burde søge at intensivere Fangsten. Dette kunde ske ved, at der udsendtes en dygtig Hvalfangerkommandør og seks danske Matroser til endnu en Slups Besætning samt tre Harpunkanoner. Man havde hidtil kun haft danske Matroser til een Slups Besætning, og Grønlænderne var ikke vel anvendelige, fordi de ikke passede deres Pligter[3]).

OLRIKS Forslag blev af Direktionen forelagt Indenrigsministeriet[4]). Dette erkendte Vigtigheden af, at der blev truffet Foranstaltninger til en effektivere Fangst. Paa Grund af de økonomiske Vanskeligheder mente det dog ikke, at de fornødne betydelige Midler kunde stilles til Raadighed. Sagen maatte derfor foreløbig stilles i Bero, men skulde genoptages, saa snart Omstændighederne tillod det[5]). Dette meddeltes OLRIK, samtidig med at det paalagdes ham i Vinteren 1850—51, hvor han skulde være i København, sammen med Direktionen at udarbejde

---

[1]) Konst. Insp. ZIMMER til RK $^{6}/_{8}$-1845 (Afskrift). G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

[2]) Dir. til RK $^{19}/_{3}$-1846 (Koncept). Ibidem. — RK til Dir. $^{7}/_{4}$-1846. — Dir. til OLRIK $^{15}/_{5}$-1846 (Koncept). G.H.A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72«. Læg: »Proviant i Trangstid«.

[3]) OLRIK til RK $^{13}/_{9}$-1847 (Ekstrakt). G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

[4]) Dir. til IM $^{2}/_{2}$-1849. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q. S. 310 ff.

[5]) IM til Dir. $^{10}/_{9}$-1849. G.H.A. Pakke mrk. »Koloniernes Besejling«.

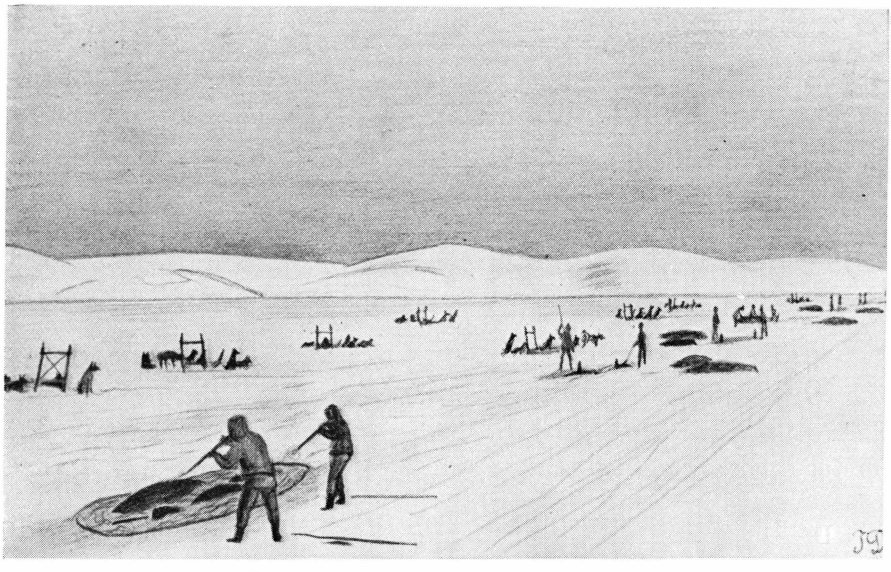

Fig. 19. Jacob Danielsen: Savssat.

et Overslag over de Omkostninger, som Gennemførelsen af hans Forslag vilde medføre[1]).

Inden Olrik rejste hjem i Efteraaret 1850, havde han imidlertid allerede i Vinteren 1849/50 standset Hvalfangsten og paa Forhaand meddelt Grønlænderne, at den ikke vilde finde Sted. Han begrundede dette Skridt med, at Fangsten foraarsagede betydelige Omkostninger, men som Regel intet Udbytte gav og desuden forledte Grønlænderne til at forsømme Sælfangsten. Om dette sidste skriver han: »... Erfaringen overalt i Inspectoratet har godtgjort, at Hvalfangsten er endnu langt mere til Skade for de Indfødte end for Handelen. For Grønlænderne er en jevn Sælfangst allertjenligst; de holdes derved fra at ligge paa den lade Side, have deres daglige Føde foruden de til deres Oeconomie nødvendige Skind, paa hvilke de, naar Hvalfangsten slaaer ind, altid have stor Mangel og de blive ikke som ved en heldig Hvalfangst fristede til at forøde en paa eengang erhvervet stor Fortjeneste til aldeles unyttige Ting«[2]).

I den i 1851 nedsatte Kommission oplyste Olrik i en Betænkning af 25. April 1852, at der i de sidste 24 Aar ved Handelens daværende Hvalfangeranlæg Godhavn og Holsteinsborg kun var fanget 29 Hvaler til en Værdi af 1800 Rbd. aarligt for hvert Sted. Da Hvalfangsten desuden havde været til Skade for Grønlænderne ved at sammenhobe dem og bortlede dem fra deres selvstændige Sælfangst, foreslog han, at den

[1]) Dir. til Olrik $^{15}/_{4}$-1850. G.H.A. Grl. Kopibog 28. S. 124 f.
[2]) Olrik til IM $^{28}/_{1}$-1851 (Afskrift). G.H.A. Breve N.G. 1850.

helt ophævedes. Hertil sluttede Kommissionen sig og anbefalede, at Redskaber og Baade solgtes, og at hele Godhavn lagdes ind under Egedesminde[1]).

Foruden Fangsten af Grønlandshval og Pukkelhval dreves der ogsaa en Del Fangst af mindre Hvaler saasom Hvidfisk (Hvidhval) og Narhval. Disse kunde fanges i de store, til Sælfangsten beregnede Garn, men det kunde ogsaa hænde, at store Mængder af Smaahvaler indespærredes i en Vaage, hvor Grønlænderne kunde fange et større Antal paa forholdsvis kort Tid (en saakaldt Savssat).

[1]) Rink: Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende den Kongelige Grønlandske Handel. Kbh. 1856. S. 32 og 5.

FREMMEDE SKIBE VED GRØNLAND

Medens Hvalfangsten langs Grønlands Kyst i disse Aar var i stærk Aftagende, var der stadig et ret betydeligt Antal Hvaler ude i Strædet, og de Hvalfangere, der med Skib kunde søge Hvalerne paa deres Opholdssteder, havde stadig gode Chancer og kunde med de gode Tranpriser opnaa et antageligt Resultat af deres Erhverv.

Det var i disse Aar særlig engelske og skotske Skibe, der drev Hvalfangsten. At det ikke var i helt ringe Omfang fremgaar af, at der i 1830 — efter hvad Handelsdirektionen havde faaet oplyst — totalforliste 22 Hvalfangere[1]). I 1833 blev 40 engelske Hvalfangere i Juni Maaned klemt fast i Isen ved Rummelpotten, og i 1834 kunde Inspektør FASTING indberette, at der om Foraaret laa hele Flaader af Hvalfangere mellem Norsoak og Svartenhuk[2]).

Disse fremmede Skibe havde i Almindelighed ikke megen Forbindelse med Grønland og Grønlænderne. Det kunde dog naturligvis ikke undgaas, at de undertiden kom i Konflikt med de danske Afspærringsstemmelser, og at det i den Anledning kom til Rivninger med de danske Myndigheder. I 1818 var nogle engelske Hvalfangere endog gaaet saa vidt, at de havde foretaget Plyndringer ved Norsoak. Dette havde bevirket, at man gennem den danske Vicekonsul i Hull havde gjort Forestillinger hos Rederne. Disse havde derefter paa et Møde besluttet at lade Formanden for deres Sammenslutning udarbejde et Cirkulære til alle de Kaptajner, der i 1819 udgik paa Hvalfangst fra Hull; i dette paalagdes det Officerer og Mandskab at behandle de indfødte venligt, og det bestemtes, at Baade kun maatte søge Land under Kommando af en skikkelig og paalidelig Officer[3]). Disse Bestemmelser blev dog omgaaede, ved at Englænderne tog Grønlændere og Grønlænderinder om Bord paa Skibene. Derved aabnedes der en Mulighed for Udbredelsen

[1]) Dir. til RK $^{17}/_{6}$-1831. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L.

[2]) Insp. FASTING til RK $^{30}/_{8}$-1834 (Afskrift). G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

[3]) Dir. til Konsul BORTHWICK i Leith $^{2}/_{1}$-1830. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L.

af smitsomme Sygdomme, og det var bl. a. ad denne Vej, at en Koppeepidemi i 1825 kom til Hunde Eiland, hvor den bortrev ca. 70 Mennesker[1]).

For Aaret 1825 er Samkvemmet mellem de engelske Hvalfangere og Grønlænderne skildret i en Indberetning fra Købmand H. M. Fleischer ved Umanak. Han skriver her: »Høst og Vinter Fangsten for Grønlænderne har været ganske god, Foraarsfangsten kunde og have blevet god, da her opholdt sig endeel Sælhunde i Fiorden, men i Maj Maaned kom endeel engelske Hvalfangere op under Land, noget neden for Niarkonak og bleve her indestuede i Iisen, hvor de laae over i 6 Uger; hvorved da, Grønlænderne næsten ganske forsømte deres Fangst, men des flittigere besøgte de engelske Skiibe, dette ophold i Fangsten i den bedste Fangetiid har giort et stort skaar i Coloniens Production. Det lidet de i denne Tiid fangede skal efter Rygtet og være solgt til Engelskmændene. Meget beklageligt er det, at de eng. Hvalfangere Seiler Landene saa nær, da Grønlænderne derved meget afholdes fra deres Fangst for at gaae ombord paa Skibene, og der bliver drukne fulde, i hvilken Tilstand de meget let kunde omkomme paa deres tilbagereise, de forledes og til, for at faae meere Brændeviin, at sælge deres Producter til Engelænderne, om de fanger noget i denne Tiid«[2]).

Direktionen følte sig foruroliget ved de engelske Skibes Færden og ønskede at faa en Forandring af Forholdene gennemført ad officiel Vej. I 1825 skrev den til Finansdeputationen om Hvalfangstens Tilbagegang, at det nu ringere Antal Hvaler »forjages fra Etablissementerne ved de engelske Hvalfangere, som aarlig i talrig Mængde indfinde sig paa Fangepladserne ved og omkring Colonierne. . . . Særdeles ønskeligt vilde det være, om det ved ministerielle Forhandlinger stod til at bevirke, at de fremmede Hvalfangerskibe holdt sig i saadan Afstand fra Etablissementerne, at den danske Fangst med Slupper derfra ikke gandske tilintetgiordes«[3]). Denne Skrivelse synes dog ikke at have ført til noget som helst Resultat, og det var klart, at hvis man vilde Ulemperne til Livs, maatte der benyttes andre Veje.

Ved Godhavn var Forholdene særlig utilfredsstillende, idet Grønlænderne viste Tilbøjelighed til at benytte Handelens Hvalfangerslupper til Besøg paa de fremmede Skibe. Dette var meget uheldigt, naar man fra dansk Side nægtede Kaptajnerne Ret til at tage dem om Bord. Det paalagdes derfor Inspektør Holbøll ved Godhavn at hindre dette Misbrug og desuden i Foraaret 1828 at gaa om Bord i saa mange af Skibene som muligt for ved mundtlige Forestillinger og Cirkulærer at

[1]) Jvf. nærmere Afsnittet om Sundhedsvæsenet S. 304 f.

[2]) Kmd. H. M. Fleischer (Umanak) til Dir. $^{10}/_{7}$-1825. G. H. A. Breve N. G. 1825.

[3]) Dir. til Finansdeputationen $^{19}/_{8}$-1825. G. H. A. Indenlandsk Kopibog K.

formaa Hvalfangerkaptajnerne til at forhindre Forbindelsen mellem deres Mandskab og Grønlænderne[1]).

Major Fasting, der i 1828 afløste Holbøll som Inspektør ved Godhavn, var dog ikke videre tilfreds med en saadan Fremgangsmaade, men mente, at der burde udsendes armerede Skibe til at holde Vagt i Waigattet. Dette kunde Direktionen paa sin Side ikke gaa med til, dels fordi Omkostningerne vilde blive for store i Forhold til den forventede Virkning, og dels fordi »Regjeringen aldrig kunde eller vilde tillade Udførelsen af et Forslag, som upaatvivleligen maatte indvikle den i mangehaande Stridigheder, der endog kunde drage de farligste Følger efter sig«[2]). Direktionen mandede sig dog op til at skrive til den danske Konsul i Leith og oplyse denne om, at de engelske Hvalfangere i Flokke løb ind til Kysten for at skræmme Hvalerne, saaledes at den danske Hvalfangst ødelagdes. Der klagedes ogsaa over Tilfælde af Smughandel, og man anmodede om, at det gamle Cirkulære fra 1819 maatte blive fornyet, og at det blev forbudt Hvalfangerne at tage de indfødte om Bord[3]). Denne Klage fra Handelsdirektionen blev forhandlet i Organisationen af de engelske Redere, der udsendte Skibe til de grønlandske Farvande, og man blev her atter enig om at søge at drage Omsorg for, at Mandskaberne ikke kom i Land uden at være ledsaget af en paalidelig Officer[4]).

Inspektør Fasting var dog ikke tilfreds med Direktionens afvisende Holdning til hans Ønske om Udsendelse af et bevæbnet Skib. Han fremhævede, at Englænderne formentlig vilde respektere et Orlogsflag og derfor afholde sig fra at gaa i Land og brandvagte paa Kysten. Han indrømmede vel, at Kaptajnerne for det meste ikke længere gav Grønlænderne Brændevin; men dette hjalp ikke meget, naar Matroserne gjorde det af deres egen Ration, saa Grønlænderne alligevel kunde blive fulde[5]). Heroverfor mente Direktionen, at den ikke var i Stand til at give Grønlænderne større Beskyttelse, end den allerede havde gjort. Sagen blev forelagt Rentekammeret, der helt sluttede sig til Direktionens Standpunkt, og udtalte: »Skulde der imidlertid i Fremtiden forefalde saadanne Uordener, som fortiene Paatale, maatte ved en formelig optaget Forretning, hvilket ikke skiønnes tidligere at være iagttaget, nøje og bestemt oplyses, saavel hvori Uordenerne har bestaaet, som den derved mueligen foraarsagede Skade og Tab, foruden at derved tillige opgives Skippers og Skibs Navn, samt de flere Oplysninger, som maatte være

---

[1]) Dir. til Insp. Holbøll (Godhavn) $^{3}/_{2}$-1827. G. H. A. Grl. Kopibog 20. S. 215f.

[2]) Dir. til Fasting $^{2}/_{1}$-1830. G. H. A. Grl. Kopibog 21. S. 140 f.

[3]) Dir. til Konsul Borthwick i Leith $^{2}/_{1}$-1830. G. H. A. Indenlandsk Kopibog L.

[4]) Konsul Borthwick til Dir. $^{20}/_{2}$-1830. G. H. A. Bilag til Ref. Res. Prot. 1830. WW Nr. 139.

[5]) Fasting til Dir. $^{24}/_{5}$-1830. G. H. A. Breve N. G. 1830.

fornødne til bestemt at vide, af hvem det Paaklagede er begaaet, thi uden saadanne Bevisligheder vil det uden Tvivl være umueligt at opnaae noget Resultat i Sagen eller at faae Vedkommende tilbørligen ansete«[1]).

Fasting standsede ikke sine Klager over Englænderne. I 1834 skrev han, at adskillige dygtige Grønlændere havde sat Livet til, naar de efter at have været om Bord og faaet ikke saa lidt at drikke skulde ro hjem i Kajak. Forbindelsen gjaldt ikke alene Godhavn, men i hvert Fald ogsaa Umanak, idet Grønlænderne her, der om Foraaret laa ude ved Fjordmundingen paa Hvidhvalfangst, søgte Forbindelse med Englænderne[2]). Forholdene her er beskrevet af Joh. Chr. Wilh. Funch, der 1831—37 var Missionær ved Umanak:

»Ved Nourksoak leve de om Foraaret et lystigt Liv: De engelske Hvalfangere søge nemlig til Landet der, og 30 Skibe og flere kunde paa eengang ligge indefrosne. Grønlænderne leve da i Herlighed og Glæde, da de have Overflod af fiint engelsk Brød, Kartofler og andre rare Sager. Dette tilhandle de sig for gamle Peltse, Vanter, og andet Saadant, der kan være de Engelske nyttigt paa deres kolde Reise. At denne Mængde af engelske Skibe skulde gjøre den kongelige Handel noget Afbræk, troer jeg ikke; thi for det Første er Grønlænderen ikke den, der gjemmer sine Produkter til Engelskmanden kommer, og for det Andet vilde de engelske Skibsførere ikke udsætte sig for at gjøre Indgreb i Handelen. Skal nogen Skade for Handelen skee, maa det være den, at Grønlænderne Intet fange, medens de engelske Skibe ligge der. Derimod skader Engelskmændenes Ankomst mere Grønlændernes Moralitet; thi det gaaer ikke altid saa aldeles sædeligt til, og ofte ere baade Mandfolk og Fruentimmer saa fulde, at de ligge paa Isen uden at kunne røre sig«[3]).

Skønt Forholdet mellem de danske Myndigheder og de fremmede Hvalfangere i det hele var ret spændt, forhindrede dette dog ikke, at der blev ydet en ikke ubetydelig gensidig Hjælp. Man ser saaledes de danske Myndigheder yde Hjælp i Tilfælde af Forlis. I 1826 strandede en hollandsk Hvalfanger »Harlingen« ved Upernavik, men hele Besætningen — 44 Mand — kom i Land og blev underholdt ved de danske Kolonier, til de den følgende Sommer kunde hjemsendes[4]). I 1829 løb det engelske Skib »Rockwood« paa et Skær ved Upernavik; det lykkedes det at naa Holsteinsborg, men her blev det erklæret for Vrag og Mandskabet fordelt ved Kolonierne og hjemsendt med Handelens Skibe. De

---

[1]) RK til Dir. $^{15}/_{12}$-1832. RK Grl. Sager. Kopibog 5. Nr. 432.

[2]) Fasting til RK $^{30}/_{8}$-1834 (Afskrift). G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

[3]) Funch: Syv Aar i Nordgrønland. Viborg. 1840. S. 70.

[4]) Dir. til Insp. Holbøll (Godhavn) $^{5}/_{2}$-1828. G.H.A. Grl. Kopibog 20. S. 358 f. — Skibets Dagbog findes trykt: Klaas Hoekstra: Dagverhaal van het verongelukken van het galjootschip Harlingen in Straat-Davids. Harlingen. 1828.

engelske Matroser, der under Opholdet fik samme Kost som det danske Mandskab, beklagede sig, idet de hævdede, at Kosten var god nok, men der var for lidt af den i Forhold til, hvad de var vant til. Herpaa svarede HOLBØLL, at som Forholdene laa, maatte de tage til Takke med, hvad der kunde gives, og at man havde givet dem baade ekstra Kaffe og Tobak[1]). Denne Sag fik for øvrigt et ejendommeligt Efterspil. Da »Rockwood« var blevet opgivet, havde den engelske Reder foræret Vraget til den fungerende Bestyrer ved Holsteinsborg KALL, formentlig saaledes, at han skulde betale Handelens Udgifter. Fem Aar senere, da KALL for længst var udtraadt af Tjenesten, krævede han 4000 Rbd. af Handelen, fordi denne havde faaet Vraget. Direktionen hævdede, at man kun havde taget noget Brændsel, som ikke dækkede Handelens Fordringer. Da man ikke ønskede nogen Fortjeneste, tilbød man KALL Vraget, som han kunde transportere til sin Fangststation i Distriktet[2]).

Fra engelsk Side blev der ogsaa ydet de danske Embedsmænd forskellig Hjælp. Saaledes blev der taget Breve med til Nordgrønland, ligesom Skibenes Læger i enkelte Tilfælde ydede de Danske i Grønland Hjælp i Sygdomstilfælde.

Tiden fra Midten af 1830erne til Midten af 1840erne var med Hensyn til de fremmede Skibe ved Grønland forholdsvis rolig. De fremmede fulgte i Hovedsagen de Linjer, der var afstukket for dem, og holdt sig fra nærmere Forbindelse med den indfødte Befolkning. Den videstgaaende Forbindelse med Land havde Skibene i Tilfælde af Havari. I 1844 kom der saaledes to engelske Skibe til Holsteinsborg, Skibet »Fairy« af Dundee, der havde faaet Lækage ved Paasejling af et Skær, og »Traveller« fra Peterhead, der havde faaet Lækage i Bunden efter Sammenstød med et Isfjæld. Det første repareredes under Bistand af Kolonihaandværkerne paa 12 Dage; det andet foretog selv sine Reparationer. Efter Oplysning fra Kaptajnerne skulde hele Aarets engelske Hvalfangerflaade bestaa af 22 Skibe, der var blevet nødsaget til at gaa sydpaa fra Upernavik, idet Isen havde spærret Vejen for dem til de sædvanlige Fangepladser[3]).

Fra Midten af 1840erne forandredes Forholdene som Følge af det stigende Torskefiskeri ud for de grønlandske Kyster. I 1845 kom et skotsk Skib »Banchory« af Aberdeen under Ledelse af Kaptajn MONAT til Grønland, hvor Kaptajnen underrettede Inspektør HOLBØLL om, at det var hans Hensigt at drive Torske- og Laksefiskeri i Kystfarvandet, og anmodede om at faa en Lods, hvis det viste sig nødvendigt; han havde ganske vist allerede en indfødt om Bord, men kunde ikke forstaa

[1]) HOLBØLL til Dir. $^{27}/_{6}$ og $^{30}/_{7}$-1829. G.H.A. Breve S.G. 1829.

[2]) Dir. til KALL $^{12}/_{12}$-1834. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M.

[3]) Kmd. MØLLER (Holsteinsborg) til Dir. $^{4}/_{8}$-1844. G.H.A. Breve S.G. 1844.

dennes Sprog[1]). HOLBØLL tog straks Affære og paalagde i et Cirkulære alle Handelsbetjente i Sydgrønland at forbyde ethvert fremmed Skib Adgang til Havnene og til Fiskeri i Territorialfarvandet. Det paalagdes Bestyrerne at vise de fremmede HOLBØLLS Brev og at understrege, at Krænkelse af Territorialrettighederne ifølge Loven straffedes med Konfiskation[2]). MONAT efterkom ikke straks Inspektørens Ordrer og tog Station ved Holsteinsborg, men lod sig endelig bevæge til under Protest at sejle bort. Han havde dog meddelt HOLBØLL, at der i Fremtiden kunde ventes mange skotske Skibe. Dette gjorde Indtryk paa HOLBØLL, der mente, at Englænderne i saa Fald vilde drive Snighandel med Grønlænderne og ødelægge disses Sommerfangst. Han bad derfor om, at der maatte blive sendt et armeret Skib til Grønland under Ledelse af en Søofficer. Saafremt dette ikke skete, havde Inspektøren ikke noget Magtmiddel at sætte op imod de fremmede Skibe, og han bad derfor om nærmere Instrukser, specielt om han kunde beslaglægge Skibenes Slupper[3]).

Direktionen var ikke slet saa nervøs som HOLBØLL; den var ikke sikker paa, at engelske Skibe i større Tal vilde søge til saa fjerne Fiskepladser, naar der var tilstrækkelig Fangst nærmere; men det var dog nok muligt, at en Del fremmede Skibe vilde lade sig hidlokke ikke saa meget for at fiske som for at drive Smughandel, og i saa Fald vilde Inspektørens Stilling være meget svag og prekær. Paa den anden Side kunde Direktionen ikke billige, at der sendtes et armeret Fartøj til Grønland, dels fordi det vilde være meget bekosteligt for Handelen, og dels fordi det kunde give Anledning til ubehagelige internationale Forviklinger. Man mente, det vilde være bedre at søge at opnaa Resultater ved diplomatiske Forestillinger hos den engelske Regering, og bad Rentekammeret om at tage Stilling til Sagen[4]).

Ogsaa i Nordgrønland var der i 1845 Vanskeligheder med Englænderne. Upernavik havde hele Aaret ikke været besejlet paa Grund af Briggen »Tordenskjold«s Forlis. Hen paa Efteraaret modtog Direktionen via England en Skrivelse fra Bestyrer MØLDRUP, hvori denne oplyste, at der i Sommeren 1845 havde været seks engelske Skibe paa Havnen for at hente »Blyant« (Grafit); de fire Skibe afsejlede forholdsvis hurtigt, idet de hævdede, at Hvalfangsten betalte sig bedre; men de to var blevet ved Stedet, og det lykkedes dem ogsaa at hente »Blyant« (Grafit), der laa et Stykke under Overfladen. Kaptajnerne havde udtalt, at de og andre vilde komme igen det følgende Aar. Direktionen forespurgte Rentekammeret, hvorledes man skulde forholde sig, idet den

[1]) MONAT til HOLBØLL $^{28}/_{6}$-1845. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 277.
[2]) Cirkulære (Afskrift) $^{1}/_{7}$-1845. Ibidem.
[3]) HOLBØLL til Dir. $^{28}/_{7}$-1845. Ibidem.
[4]) Dir. til RK $^{5}/_{11}$-1845. Ibidem.

henviste til Upernaviks afsides Beliggenhed og de Vanskeligheder der derfor var for Inspektøren ved at gribe ind[1]).

Kammeret sendte Klagerne til Departementet for de udenlandske Anliggender med Anmodning om, at der maatte blive gjort Forestillinger ad diplomatisk Vej[2]). Svaret herpaa indløb imidlertid ikke, inden Foraarsposten skulde afgaa, og idet Direktionen meddelte Holbøll dette, udtalte den, at han i hvert enkelt Tilfælde maatte handle efter Konduite, almindelige Regler kunde ikke gives[3]). Den samme Besked fik Olrik, og denne fik yderligere Ordre til at hjemsende nogle Tønder Blyant, for at Kvaliteten kunde blive nærmere undersøgt[4]).

I 1846 var der igen livligt med fremmede Skibe ud for den grønlandske Kyst. Den konstituerede Inspektør i Nordgrønland Zimmer beretter saaledes, at den 20. April og de nærmest følgende Dage kom 22 engelske Hvalfangerskibe paa Højde med Godhavn og fangede Hvaler nogle Mile ude i Strædet. En Kaptajn fortalte Zimmer, at hvert Skib havde faaet 2—5 Hvaler, hvilket var mere, end man havde fanget i en lang Aarrække. Zimmer føjer hertil følgende mere private Hjertesuk: »Gid ogsaa Danmark maatte tage Deel i denne Fangst og det er lidt krænkende for os her at være Øienvidne til den gode Fangst af disse Fremmede, især da deres Beretninger derom ofte er ledsaget af spottende Yttringer, der ei altid kunne afvises som de burde«[5]).

I Løbet af Sommeren hjemsendtes Inspektørens Beretning om Englændernes Ophold ved Upernavik i Sommeren 1845. I denne stilledes Kolonibestyrer og Mandskab i et mindre smukt Lys. Baade Købmanden, »der som bekjendt er forfalden til Drik«, Præsten og det danske Mandskab havde foregaaet Befolkningen med et mindre godt Eksempel ved at snighandle med Englænderne i stor Stil. Spiritus fra Skibene gjorde sin Virkning, og det endte med, at Bestyreren og en Bødker kom i direkte Slagsmaal[6]). Disse Begivenheder bevirkede, at Møldrup forflyttedes fra Upernavik, hvis Bestyrelse blev overtaget af K. G. Fleischer[7]).

Hen paa Efteraaret kom den nye Inspektør Olriks første Indberet-

[1]) Bestyrer Møldrup (Upernavik) til Dir. $^{16}/_{9}$-1845; konst. Insp. Zimmer til RK $^{10}/_{7}$-1846 (Afskrift). G. H. A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m.«. — Dir. til RK $^{10}/_{12}$-1845. J. M. Grl. Sager. Journal 1. Bilag 277.

[2]) RK til Dep. for udenl. Sager $^{15}/_{11}$-1845, $^{30}/_{12}$-1845 og $^{16}/_{1}$-1847 (Koncepter). Ibidem. Paa en Seddel er gjort følgende Notat: »Da det synes mindre vigtigt ligefrem at bekjende for corps diplomatique, at den danske Regjering ikke veed, at der gives Blyant paa dens Besiddelser i Grønland, er Departementet givet Handelsdirectionens Skrivelse i Extract«.

[3]) Dir. til Holbøll $^{18}/_{4}$-1846. G. H. A. Grl. Kopibog 26. S. 154 ff.

[4]) Dir. til Olrik $^{15}/_{5}$-1846. G. H. A. Ibidem. S. 247 ff.

[5]) Konst. Insp. Zimmer til RK $^{10}/_{7}$-1846 (Afskrift). G. H. A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m.«.

[6]) Zimmer til Dir. $^{1}/_{7}$-1846. G. H. A. Breve N. G. 1846.

[7]) K. G. Fleischer til Dir. $^{24}/_{8}$-1846. Ibidem.

ning om Blyantsforekomsterne. Det fremgik heraf, at Englænderne kun havde fundet nogle mindre værdifulde Forekomster blandet med Sten; derimod var der i Nærheden andre langt værdifuldere Lejer, som Olrik mente, det kunde betale sig at udnytte[1]).

Ogsaa i Sydgrønland havde Aaret 1846 været nogenlunde roligt. Der havde været et Par Skibe ved Kysten, som havde haft et godt Fiskeri; det fra det foregaaende Aar kendte Skib »Banchory« havde fisket ved Atamik nord for Godthaab; der var sendt nogle Baade i Land for at samle Dun og Æg; men større Kontroverser mellem Englændere, Danske og Grønlændere opstod saa vidt vides ikke[2]).

Imidlertid var Klagerne over Englændernes Optræden via Udenrigsdepartementet naaet Gesandten i London Grev Fr. Reventlow. Denne forelagde Sagen for den engelske Udenrigsminister og søgte at faa de gældende Bestemmelser indskærpet. Først i Februar 1847 fik man Svar fra Lord Palmerston, hvori denne meddelte, at man gennem Lloyds, den almindelige Forening af Skibsejere og Handelskamrene i de forskellige Søstæder havde bragt i Erindring, at fremmede ikke havde Adgang til Handel paa Grønland eller Fiskeri i de grønlandske Territorialfarvande[3]).

I 1847 kom der til Holbølls store Overraskelse ingen engelske Skibe til Sydgrønland, enten dette nu skyldtes, at den engelske Regering havde indskærpet Forbudet mod Handel med de indfødte, eller Skibsejerne havde fundet bedre Maader, paa hvilke de kunde bruge Skibene under de gode Konjunkturer. Alligevel var hverken han eller Olrik i Nordgrønland trygge ved Forholdene. Den sidste understregede, at de fremmede Skibe stadig i nogen Udstrækning drev Handel. Han skriver saaledes: »Endskjøndt disse Skibe ene ere udrustede til Hvalfangst, komme de dog ikke sjeldent til Land, og uagtet alle Forbud finder da gjerne nogen Handel Sted med de Indfødte især paa saadanne Steder, hvor der ikke er nogen Overbetjent i Nærheden, og det hører just ikke til Sjeldenhederne, at disse blive berusede ombord i de engelske Skibe og endog tilforhandle sig Spirituosa for grønlandske Klædningsstykker og Producter . . .«. Olrik mente, at det var nødvendigt at have Magtmidler for at gennemtvinge de gældende Bestemmelser. Dette kunde ikke gøres ved Hjælp af Grønlænderne, der ved Sammenstød mellem Europæere vilde vise sig fejge, og man kunde heller ikke regne med Mandskabet fra de danske Skibe, idet disse kom meget senere til Grøn-

---

[1]) Olrik til RK $^{27}/_{9}$-1846 (Afskrift). G.H.A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m.«. — Om Blyanten se i øvrigt Rink: Grønland I, 1. S. 180 ff.

[2]) Holbøll til Dir. $^{18}/_{6}$ og $^{21}/_{12}$-1846. G.H.A. Pakke mrk. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«. Læg: »Fremmede Skibes Forhold i Waigattet«.

[3]) Dep. for de udenl. Sager til RK $^{22}/_{2}$ og $^{23}/_{3}$-1847. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 277.

land end Englænderne. Olrik saa derfor helst, at et dansk Orlogsskib nu og da viste sig i de grønlandske Farvande for at foretage Visitationer paa de fremmede Skibe og derved sætte sig i Respekt, saa at disse ikke mere handlede med Grønlænderne[1]).

Da nu begge Inspektørerne ønskede Udsendelse af bevæbnede Skibe, gik Handelsdirektionen ogsaa over til dette Standpunkt. Da man i 1848 manglede Skibsrum til 250—280 Kommercelæster (særlig til den store nye Kirke i Godthaab), skrev man til Admiralitets- og Kommissariatskollegiet, om dette ikke kunde sende et Orlogsskib op, der kunde tage Varer med og samtidig fungere som Vagtskib mod Englænderne. Da Fragten for et privat Skib paa ca. 100 KL. vilde være ca. 60 Rbd. pr. KL., tilbød man Marinen $^2/_3$ heraf og Skibet skulde kun besejle de letteste Kolonier[2]). Marinen svarede imidlertid, at Orlogsskibene ikke egnede sig til at indtage Last, og at Omkostningerne i hvert Fald vilde blive meget store; desuden var der allerede taget Bestemmelse om Skibenes Øvelsestogter i 1848[3]).

Dette Resultat gjorde naturligvis ikke Inspektørerne roligere. I 1849 berettede Holbøll, at medens der i 1848 kun havde været 5 fremmede Skibe paa Fiskeri, var Tallet paa Grund af den gode Fangst, disse havde haft, i 1849 steget til 15. Der havde dog i Løbet af Forsommeren kun været tre Skibe inde for Vandhentning ved Holsteinsborg og eet ved Godthaab. Skibene havde ikke fremkaldt Uordener; men Holbøll havde alligevel bestemt, at Vandfyldningen ved Holsteinsborg skulde foregaa ved Ulkebugten en halv Mil fra Kolonien. Der var heller ikke andetsteds sket større Uordener, omend nogle Englændere havde været inde ved Kysten for at samle Æg og Dun. Man kunde dog ikke vide, om det i Fremtiden vilde gaa lige saa roligt, og Holbøll gentog derfor sit gamle Forslag om at udsende et Orlogsskib eller et andet armeret Fartøj[4]). Dette var naturligvis under de herskende Krigsforhold umuligt, og da Indenrigsministeriet ikke mente, at fornyede Henvendelser til den engelske Regering vilde føre til noget Resultat, nøjedes Direktionen med at optrykke alle de gældende Bestemmelser om Sejlads og Fiskeri ved Grønland paa Dansk og Engelsk og udsendte en Del Eksemplarer heraf til Inspektørerne, for at de fremmede straks ved deres Ankomst kunde faa et Eksemplar tilstillet[5]).

[1]) Holbøll til Dir. $^1/_8$-1847; Olrik til Dir. $^{24}/_8$-1847. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 277.

[2]) Dir. til Adm. og Komm.koll. $^{19}/_{12}$-1847 (Afskrift). Ibidem.

[3]) Adm. og Komm.koll. til Dir. $^4/_1$-1848. Ibidem.

[4]) Holbøll til Dir. $^{31}/_8$-1849. Ibidem.

[5]) IM til Dir. $^{25}/_1$-1850 (Koncept). Ibidem. — Dir. til Holbøll og Olrik $^{23}/_4$-1850. G. H. A. Grl. Kopibog 28. S. 30 f. og 129. Eksemplarer af Advarslerne bekræftet af forskellige engelske Kaptajner findes i G. H. A. Pakke mrk. »Garnfangst S. G. 1831—36 m. m.«. Læg: »Fremmede Skibes Forhold i Waigattet«.

At Sejladsen i de grønlandske Farvande var farlig, viser de mange Skibsforlis, der fandt Sted. Gang paa Gang maatte de danske Myndigheder tage sig af forliste Søfolk og huse dem i længere Tid og først efter lange og besværlige Forhandlinger blev de afholdte Udlæg dækkede[1]).

Man mente maaske nok fra fremmed Side, at det skyldtes Uvenlighed, naar Skibenes Førere ikke kunde komme ind til Kolonierne for at købe Proviant og andre Fornødenheder. Direktionen gjorde heroverfor nøje Rede for, hvor begrænsede Beholdningerne var, og hvorledes disse var beregnede, saa at det kunde ses, at der intet var tilovers til at sælge til de fremmede[2]). Derimod kunde man nok fra dansk Side købe Baadene fra de forliste Skibe; men det maatte kun ske i det Omfang, Handelen havde Brug for dem, og til en Pris, der svarede til Anvendelsesmulighederne[3]).

I den her undersøgte Periode kom der en Del fremmede videnskabelige Ekspeditioner forbi Grønlands Kyst, og der blev ydet dem forskellig Hjælp. Saaledes vakte det naturligvis betydelig Opsigt ved Holsteinsborg, da den berømte engelske Polarrejsende Sir John Ross i 1829 lagde ind der med sit Skib »Victory« for at reparere og kompletere Forsyningerne. Købmand Kall gav beredvilligt den ønskede Hjælp og udleverede ogsaa et Slupflag, som Ross lovede, naar det var kommet igennem Nordvestpassagen og Beringsstrædet, at tilstille Kongen af Danmark[4]). Det vilde imidlertid føre udenfor denne Undersøgelses Rammer at omtale de paagældende Ekspeditioner. Kun skal nævnes, at man fra Handelsdirektionens Side protesterede imod Paastande om, at Autoriteterne i Grønland skulde være utilbøjelige til at afgive Tolke til Ekspeditionerne. Man hjalp ogsaa efter Evne de Skibe, der deltog i Eftersøgningen efter den forsvundne Franklinekspedition[5]).

Som Helhed maa man dog ikke af de Kontroverser, der kunde opstaa mellem Myndighederne i Grønland og de fremmede Skibe, forledes til at tro, at Forholdet altid var spændt. De fremmede medbragte som tidligere berørt ofte Breve, der kom frem længe før Posten med Handelens Skibe, og der kan ikke være Tvivl om, at det første europæiske Skibs Ankomst til Nordgrønland efter Mørketidens Ophør har været en Begivenhed, der er blevet set frem til med Glæde. Mange Nyheder er da blevet udvekslet, og det fremmede Skib har været en kærkommen Afveksling i de ensformige Hverdage.

[1]) Se IM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 187.
[2]) Dir. til IM $^{3}/_{7}$-1850. G.H.A. Indenlandsk Kopibog R.
[3]) Dir. til Holbøll $^{10}/_{5}$-1850. G.H.A. Grl. Kopibog 28. S. 39.
[4]) Kmd. Kall (Holsteinsborg) til Dir. $^{28}/_{7}$-1829. G.H.A. Breve S.G. 1829.
[5]) Se IM Grl. Sager. Journaler 1—2.

FISKERIET

Da Holbøll som en ung og initiativrig Mand kom til Sydgrønland som Inspektør, havde han straks Opmærksomheden henvendt paa nye Erhvervsomraader, og allerede i sin første Hovedindberetning for 1827/28 gjorde han opmærksom paa Torskeforekomsten ved Fiskenæsset og den der givne Mulighed for Fremstilling af god Klipfisk eller Tørfisk. »Den første ville finde god Afsætning hjemme, den sidste kunne bruges her i Landet«, og han slutter sin Fremstilling: »Jeg haaber næste Aar at kunne hiemsende Prøver af begge Tilberedninger«[1]). Denne Optimisme varede imidlertid ikke længe, idet Direktionen straks forbød Torskefiskeriet, som den ansaa for urentabelt, da den hjemsendte Fisk havde givet saa lave Priser, at ikke engang Udgifterne i Grønland havde kunnet dækkes[2]). Holbøll mente dog, at det maatte være Købmanden tilladt at fiske for egen Regning og til Takstprisen at levere den Tørfisk, som brugtes i Grønland, samt at hjemsende Klipfisk med Handelens Skibe mod en rimelig Fragt. I Forventning om Approbation heraf lod han Fiskeriet fortsætte ogsaa i 1829/30[3]). Noget varigt Resultat medførte disse Smaaforsøg imidlertid ikke.

Nogle Aar senere toges Spørgsmaalet op igen, idet Holbøll i sin første Indberetning til Rentekammeret i 1833 udtalte, at Grønland havde en Overflødighed af Fisk, navnlig Kabliau, som overgik ethvert andet ham bekendt Land. Han interesserede sig for Fiskeriet og beklagede, at Handelen ikke viste samme Interesse, og at Købmændene ikke engang maatte hjemsende Fisken for privat Regning[4]). Direktionen udtalte herom, at den ikke havde noget imod, at Handelens Folk fiskede privat, men de skulde passe deres almindelige Arbejde først. Man var ogsaa villig til at tage Saltfisken med hjem, men kun naar der var Plads

[1]) Hovedindberetning S.G. 1827/28. Holbøll til Dir. $^{30}/_{9}$-1828. G.H.A Breve S G 1828.

[2]) Dir. til Holbøll $^{3}/_{4}$-1829. G.H.A. Grl. Kopibog 21. S. 50.

[3]) Hovedindberetning S.G. 1828/29. Holbøll til Dir. $^{16}/_{7}$-1829. G.H.A. Breve N.G. 1847.

[4]) Holbøll til RK $^{1}/_{8}$-1833. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

paa Skibene. Endelig fraraadedes Fremstilling af Tørfisk, idet Klimaet ikke skønnedes at egne sig dertil. Rent principielt ønskede Direktionen ikke nogen Udvidelse af Fiskeriet, men fandt det mere rentabelt at indskrænke Folkeholdet ved at lade eventuelt overflødige Dele af Mandskabet hjemsende[1]).

Foreløbig viste Hajforekomsterne sig mere egnede til erhvervsmæssig Udnyttelse. Det var her Købmand Biilmann ved Sukkertoppen, der — under Paavirkning af en islandsk Bødker[2]) — tog Initiativet. Han beretter i en Skrivelse i 1832: »Da ieg har erfaret man i Island med stort Held driver Hayfangsten, har ieg for min egen Regning leiet 4 Mand for at prøve om denne Fangst, der ved enkelte Etablissementer i Island afgiver flere Hundrede Tønder Tran, skulle kunne lykkes i Grønland, og det glæder mig at kunne melde at to Dages Fangst har afgivet lidt over 3 Tønder Haylever; saa man har grundet Haab om et betydeligt Udbytte«[3]). Samme Sommer skriver den konstituerede Inspektør Fr. Lassen, at Fangsten daglig afgiver 1 à $1^1/_2$ Ballie Lever, og »havde det stormfulde Veierligt ikke meget hindret Fangsten, saa havde Hr. Biilmann upaatvivleligen havt det dobbelte af det ommeldte Qvantum Lever. Den høie Direction har saaledes Herr Kiøbmand Biilmann ene og allene at takke for at denne vigtige Fangst er kommen i Gang, hvilken, inden faae Aar vil udbrede sig over hele Landet, da den drives uden synderlig Bekostning; Hr. Biilmanns Udrustning til denne, har f. Ex. ikke oversteget 60 Rbd., og som hans 30 Bal. Lever allerede har dækket. Da der saaledes ved denne Fangst ikke er meget at tabe, men derimod betydeligt at vinde, saa vil den med Tiden ja inden faa Aar afgive et betydeligt Udbytte til Fordeel saavel for den Kongelige Handel som for de private Entrepreneurer«[4]).

I 1833/34 optoges Hajfiskeriet ved Holsteinsborg af Bestyrer Meyer sammen med Hvalfangerkommandør Olufs. Det var dog nødvendigt at benytte Koloniens Baade og Mandskab, og Holbøll bestemte derfor, at Fiskeriet skulde overgaa til Handelens Regning[5]). Meyer beklagede dette, idet han mente, at Udbyttet vilde være blevet større, hvis Fangsten fortsat var drevet privat ved Hjælp af Handelens Mandskab[6]). Direktionen bestemte herefter, at Fangsten maatte drives for privat Regning paa samme Vilkaar som Sælhundegarnfangsten[7]).

Ved Sukkertoppen svarede Udviklingen ikke ganske til den lovende

[1]) Dir. til RK $^7/_3$-1834. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[2]) Sml. J. Mathiesen: Den grønlandske Handel sat i Forbindelse med Grønlands Colonisation. Kbh. 1846. S. 55.

[3]) Kmd. Biilmann (Sukkertoppen) til Dir. $^{18}/_6$-1832. G.H.A. Breve S.G. 1832.

[4]) Fr. Lassen til Dir. $^7/_8$-1832. G.H.A. Breve S.G. 1832.

[5]) Kmd. Meyer (Holsteinsborg) til Dir. $^2/_6$-1834. G.H.A. Breve S.G. 1834.

[6]) Meyer til Dir. $^{22}/_5$-1835. G.H.A. Breve S.G. 1835.

[7]) Dir. til Holbøll $^{10}/_4$-1835. G.H.A. Grl. Kopibog 22. S. 305.

Begyndelse, idet Biilmann led følelige Tab, som han ikke mente fortsat at kunne taale. Skønt Hajfangsten i 1835 havde givet et Udbytte af 135 Tønder Lever, mente han dog at maatte standse for privat Regning. Han slutter sin Indberetning: »Jeg frygter derfor, at denne Erhvervsgreen, som alt har givet den Kongelige Handel betydelig Fordeel, aldeles maae ophøre, hvilket meget vil smerte mig«[1]). For rigtig at forstaa Sagen, maa det erindres, at den, der drev Fangsten i Grønland for privat Regning, maatte sælge sin Produktion til Handelen til den af denne fastsatte Pris, der kun var et Par Rbd. pr. Tønde, medens Handelen kunde sælge det færdige Produkt Trannen paa Markedet til en omtrentlig Pris af 20—25 Rbd. pr. Tønde. Handelen kunde altsaa have en stor Gevinst, selv om den private Erhverver led et betydeligt Tab[2]).

Ogsaa i Nordgrønland var man i disse Aar interesseret i Fiskeriet. Fasting havde saaledes konstateret, at Hellefiskens Hoved og Finner var meget fedtholdige og fik Bestyrer Plum ved Jakobshavn til at foretage Forsøg med Tranbrænding heraf. Resultatet lod han hjemsende i et Halvanker, idet han anbefalede, at enten hele Fisken eller Hovede, Finner og Indvolde indhandledes til Tranbrænding[3]). Trods Fastings Interesse synes der dog ikke at være blevet noget af Sagen.

Da der i 1835 nedsattes en grønlandsk Kommission, var det ret naturligt, at Spørgsmaalet om Udnyttelse af de store Torskeforekomster ved Sydgrønlands Kyst ogsaa inddroges i dennes Forhandlinger. Om Torskemængden fortæller den tidligere Kolonibestyrer Mathiesen, at han ved Kolonien Frederikshaab ofte havde været Vidne til særdeles heldigt Kabliaufiskeri. En derværende 4 Aarers Jolle havde saaledes af 3—4 Drenge kunnet lastes 2—3 Gange om Dagen, og Mathiesen havde selv paa en Fisketur med een Snøre og Pilk opfisket 98 Kabliau paa en Time[4]). Ogsaa Holbøll fremhævede den store Fiskerigdom. Baade ude ved Kysten og inde i Fjordene kunde man ofte paa ganske kort Tid og uden store Vanskeligheder fiske meget betydelige Mængder Torsk[5]).

Forslagene om Etablering af et Fiskeri stammede navnlig fra Inspektør Holbøll, Direktør Graah og Kolonibestyrer Kielsen. De mente, at det burde overvejes, om disse store Rigdomme ikke kunde udnyttes ved Fiskeri enten for privat eller for Handelens Regning. Skulde Fiskeriet ske i større Omfang, maatte den producerede Saltfisk eller

[1]) Kmd. Biilmann (Sukkertoppen) til Dir. $^{3}/_{8}$-1835. G. H. A. Breve S. G. 1835.

[2]) Holbøll $^{25}/_{2}$-1835. RK Grl. Sager. Pakke mrk. »Diverse Breve og Dokumenter vedr. Grønl. og den grl. Handel 1728—1849«.

[3]) Hovedindberetning N. G. 1830. G. H. A. Breve N. G. 1830.

[4]) J. Mathiesen: Den grønlandske Handel sat i Forbindelse med Grønlands Colonisation. Kbh. 1846. S. 53.

[5]) Holbøll til RK $^{6}/_{11}$-1836. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

Tørfisk kunne sælges med Fordel i Danmark; men selv om dette ikke skulde være Tilfældet, vilde betydelige Mængder af Torsk bearbejdet til Tørfisk kunne finde Anvendelse i Grønland[1]). I 1836 foreslog Holbøll Rentekammeret, at Torskefiskeriet med Hjemsendelse af en Del af Produkterne for Øje skulde forsøges. Dette kunde enten ske ved, at det tillodes Handelsbetjentene at fiske og hjemsende for egen Regning, eller ved at Handelen ledede Fiskeriet. I sidste Tilfælde burde der anvendes et Dæksfartøj paa ca. 30 KL med en duelig og driftig Fører og en Besætning paa 10—12 Mand. Mindst fire Islændere, der fra deres Hjemland var kendt med Fangsten og Fisketilvirkningen, maatte skaffes til Grønland for at bringe Fart i Arbejdet. Dæksfartøjet skulde efter Torskefangsten om Sommeren gaa til Waigattet efter en Ladning Kul til 2—3 Kolonier i Sydgrønland. Mandskabet kunde endelig i de sene Efteraarsmaaneder anvendes ved Garnfangsten[2]).

Købmand Kielsen ved Fiskenæsset, der tidligere havde forsøgt Torskefiskeri i mindre Maalestok, var villig til at levere god Klipfisk for 3 Mark à 3 Mark 8 Sk. pr. Lispund og saltet Kabliau eller Tøndetorsk for 3—4 Rbd. pr. Tønde. Direktionen havde givet ham Tilladelse til med Handelens Skibe fragtfrit at sende nogle mindre Partier Fisk til Forhandling i København, for at man kunde se, hvordan Prisen vilde blive.

Direktør Graah var ivrig for Iværksættelsen af Fiskeriet navnlig for at skaffe Grønlænderne et Fødemiddel, der kunde sikre dem mod Hungersnød, naar Sælfangsten svigtede. Derimod mente han ikke, at det vilde kunne betale sig at bringe Fisken til Danmark, men var dog tilbøjelig til et Forsøg med et mindre Parti, naar Skibsrummet tillod det[3]).

Forslagene om Fiskeri vakte dog Betænkeligheder paa flere Hold i Kommissionen. Hoppe fandt, at den Tilladelse til Hjemsending, der var givet Kielsen, maaske kunde udstrækkes til andre Kolonibestyrere. Da Kielsen forlangte 11 Rbd. pr. Skippund Klipfisk, og Prisen i København kun var ca. 20 Rbd., vilde der næppe blive nogen større Fortjeneste, og det vilde sikkert være fordelagtigere at anvende Fisken i Grønland. Hoppe mente, at man foreløbig burde indskrænke sig til at opsende nogle dygtige Fiskevirkere, helst Islændinge, og foretage Fiskeriet i Nærheden af Kysten med de ved Kolonierne værende mindre Baade. En Del af Kostdeputaterne burde gives i Fisk og denne ogsaa sendes til de fjernere Kolonier. Senere kunde man saa overveje, om det kunde lønne sig at udsende et større Fartøj[4]).

---

[1]) Ekstrakt af Sagen: Om Torskefangst i Sydgrønland (Hoppe) $^{27}/_{2}$-1837. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Holbøll til RK $^{6}/_{11}$-1836. Ibidem.

[3]) Graah til Kommissionen $^{29}/_{1}$-1837. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[4]) Ekstrakt af Sagen: Om Torskefiskeri i Sydgrønland (Hoppe) $^{27}/_{2}$-1837. Ibidem.

Den kraftigste Modstand mod Planerne kom fra Direktør Gede. Han hævdede, at det bestemt ikke kunde betale sig at sende Fisk fra Grønland til Danmark. Dette saas klart af Konsul Kalls Foretagende, idet denne havde faaet Tilladelse til Torskefiskeri over en betydelig Kyststrækning, men slet ikke havde gjort Forsøg paa at optage Fiskeriet. Angaaende Forbruget i Grønland gjorde Gede opmærksom paa, at der indgik Fisk i de Danskes Rationer; gennemgaaende optog de imidlertid ikke denne, men skaffede sig Fisk paa anden Maade. At udhandle Fisken til de indfødte vilde næppe være tilraadeligt. Gede kom derfor til det Resultat, at man burde indskrænke sig til at opmuntre Grønlænderne til selv at fiske, vejlede dem med Hensyn til Fiskens Behandling og stille det nødvendige Salt til Raadighed til billig Pris. Straks at anskaffe et større Fartøj til Fiskeri vilde være højst betænkeligt, da de aarlige Udgifter hertil vilde beløbe sig til mindst 4000 Rbd.[1]).

Disse Betænkeligheder sejrede dog ikke, og Kommissionen indstillede til Rentekammeret, at man skulde søge at benytte Torskerigdommen ved Sydgrønland til at tilvejebringe Tørfisk til Brug i Landet selv samt Tørfisk og Klipfisk til Salg i Danmark. Ud fra dette Synspunkt foreslog man at anskaffe det omtalte Dæksfartøj, der skulde have en Besætning delvis af Islændinge, der var kendt med Torskefiskeriet. Skibet skulde foruden til Fiskeriet ogsaa anvendes til Transport af grønlandske Kul fra Waigattet. Da Tiden var saa langt fremskreden, at et Fartøj næppe kunde købes og udsendes til Fangst allerede i 1837 foreslog Kommissionen, at man for Sommeren 1837 af en københavnsk Købmand, der havde Smaaskibe ved Island, lejede et saadant til Torskefiskeri ved Grønland.

Rentekammeret sluttede sig til Kommissionens Forslag og paalagde Direktionen at iværksætte dette[2]). Denne fragtede Sluppen »Imanuel« paa 15 KL af Grosserer Sass, der selv var Medlem af Kommissionen[3]). Samtidig paalagdes det Købmanden ved Godthaab at medgive Skibet en kendt Mand, der skulde lære Fangstmaaden og Tilberedningen af Fisken efter Skipperens nærmere Anvisning[4]). Resultatet kom dog ikke til at svare til Forventningerne, idet Fangsten af baade Haj og Torsk blev ringe[5]). Holbøll undskyldte dette med, at Fartøjet først kom til Grønland den 24. Juni og maatte afsejle allerede den 25. August. Følgen af de ringe Resultater var, at Holbøll synes at have tabt noget af

[1]) Gede $^{2}/_{3}$-1837. Ekstrakt af Sagen: Om Torskefiskeriet i Sydgrønland. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) RK til Dir. $^{25}/_{3}$-1837. RK Grl. Sager. Kopibog 6. Nr. 328.

[3]) Dir. til Sass $^{5}/_{4}$-1837. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N.

[4]) Dir. til Købmanden ved Godthaab $^{4}/_{4}$-1837. G.H.A. Grl. Kopibog 23. S. 176 ff.

[5]) Rink omtaler Forsøget i »Monopolhandelen paa Grønland« (1852). S. 34.

Troen paa Værdien af et udsendt Fartøj, idet han udtaler: »Skal man fange Fisk med Hensyn paa at sælge disse til Grønlænderne, hvorved endeel dansk Proviant vil blive besparet, saa kan dette skee uden Dæksfartøier fra de 4 nordligste Colonier i Inspectoratet, men for at være sikker paa at faae Fisken tør, blev det nødvendigt at have lignende Tørrehuse som de der haves paa Færøerne. Desuden behøvedes nogle gode Fiskebaade«[1]).

I sin Indberetning til Rentekammeret oplyste Direktionen, at det samlede Udbytte af »Imanuel«s Fiskeri havde været 2582 Torsk og 48 Hajer. Heraf udbragtes 229 Lispund Klipfisk, der solgtes for 18 Rbd. 24 Sk. pr. Skippund, samt 4 Tdr. Hajtran à 22 Rbd. Resultatet blev et Underskud paa 1449 Rbd., endskønt Andel i Fragt ikke var beregnet for Produktionens Forsendelse til Danmark[2]).

Det eneste varige Resultat af Forsøget blev, at en Islænding af Skibets Besætning af Holbøll blev antaget i Handelens Tjeneste ved Godthaab for at lære Grønlænderne Fiskens Behandling (Løn 100 Rbd. aarlig, fri Kost og desuden 24 Sk. pr. Td. produceret Hajlever og 48 Sk. for hver 120 Kabliau, der tilvirkedes)[3]).

I Foraaret 1838 blev der anskaffet en Slup »Neptunus« paa 25 KL, hvis Indkøb og Udrustning kostede 5298 Rbd. Skibet skulde anvendes baade til Fiskeri og til at hente Kul fra Bruddene i Nordgrønland; men det viste sig hurtigt, at det ikke kunde bruges til begge Dele. Det blev derfor overført til Nordgrønland som Kulskib, medens Fiskeriet i Sydgrønland maatte foregaa med de eksisterende Smaabaade[2]).

De forholdsvis smaa Priser, der opnaaedes for Klipfisken, bevirkede, at Direktionens Opmærksomhed koncentreredes om Hajfiskeriet, som man besluttede at drive for Handelens Regning, hvis Betjentene ikke vilde gøre det selv. For at opmuntre til denne Fangst sattes Prisen for Lever lig med Spækprisen, uanset at den gav langt mindre Tran[4]). Blandt andre forsøgte Købmand Engholm ved Holsteinsborg Hajfangst paa denne Basis; men Resultatet var daarligt, og Fiskeriet overgik til Handelen. For at fremme Fangsten lovedes der Mandskabet en Præmie[5]).

Af andet Fiskeri, der i disse Aar blev drevet for privat Regning, var det Torskefiskeri, som Købmand Kielsen som tidligere omtalt havde forsøgt ved Fiskenæsset. Resultatet havde for 1837 været Hjemsendelse af 2 Tdr. saltet Kabliau og 1 Skippund Klipfisk. I 1838 hjem-

[1]) Holbøll til RK $^{6}/_{11}$-1837 (Afskrift). G.H.A. Pakke mrk. »Missionen 1855—57 m. m.«.

[2]) Dir. til RK $^{23}/_{4}$-1839. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N.

[3]) Dir. til Holbøll $^{20}/_{4}$-1838. G.H.A. Grl. Kopibog 23. S. 308 f. Sml. Rink: Om Monopolhandelen paa Grønland. Kbh. 1852. S. 34.

[4]) Dir. til RK $^{23}/_{4}$-1839. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N; Dir. til Holbøll $^{20}/_{4}$-1838. G.H.A. Grl. Kopibog 23. S. 301 f.

[5]) Dir. til Holbøll $^{5}/_{4}$-1839. G.H.A. Grl. Kopibog 24. S. 15.

sendtes ca. 30 Tdr. saltet Kabliau og 5 Skippund Klipfisk. Denne sidste udbragtes til 18 Rbd. pr. Skippund og har næppe kunnet give noget Overskud af Betydning. Direktionen udtalte overfor Rentekammeret, at naar man tog alle Omstændigheder i Betragtning (herunder den dyre Transport), var der ingen Udsigt til, at det kunde betale sig at drive Fiskeri i større Maalestok med Afsætning i Danmark for Øje. Først efter nogle Aars Forløb vilde det kunne afgøres, om den tørrede Fisk vilde finde synderlig Afsætning som Fødemiddel for Grønlænderne, eller om disse selv vilde lære at tilberede og bruge Fisken[1]).

Den Interesse for Hajfangsten, som det Kallske Etablissement i Slutningen af 1830erne havde fremkaldt, sygnede i de følgende Aar hen. HOLBØLL skriver herom til Direktionen i Vinteren 1842/43: »Efter at det private Etablissement er ophørt, er der næsten ingen Haifangst bleven dreven i Sydgrønland, uagtet ingen Sagkyndig kan tvivle om, at denne Fangst, naar man bliver bedre bekiendt med Fangestederne, og faaer mere Øvelse vil kunne give stort Udbytte, og blive af megen Vigtighed for Landet«. Da Fangsten imidlertid kun gav ringe Udbytte for Handelens Regning, foreslog HOLBØLL, at den skulde drives af Grønlænderne, saaledes som det var sket ved det private Etablissement og til dels endnu skete hos Assistent KREUTZMANN, den eneste der i de sidste Aar havde haft et taaleligt Udbytte af denne Fangst. Som nærmere Betingelse foreslog HOLBØLL, at Fangeredskaberne skulde udlaanes til Grønlænderne og disse have 3 Rbd. pr. Ballie Lever, medens Købmanden ikke skulde have Godtgørelse for Overmaalet[2]). Dette Forslag akcepteredes af Direktionen, der tillod, at Handelens Fartøjer og Redskaber for et Tidsrum af to Aar gratis stilledes til Disposition for paalidelige Grønlændere, idet disse dog skulde erstatte forliste Kroge[3]). HOLBØLL skiftede imidlertid hurtigt igen Standpunkt og fremhævede i Vinteren 1843/44 den store Fordel, som Handelen vilde have af at overtage Hajfiskeriet og drive det med Kraft, idet han mente, at der derved kunde opnaas et aarligt Udbytte paa over 1000 Tdr. Tran[4]). Denne Gang vilde Direktionen dog ikke følge hans Forslag, men holdt fast ved den trufne Ordning[5]).

Visse Steder kunde Hajfangsten give gode Resultater. Saaledes indberettede Købmand H. M. FLEISCHER ved Umanak, at der fra medio Marts til 23. Maj 1844 var fisket over 3000 Hajer ved Niakornak, som

---

[1]) Dir. til RK $^{23}/_{4}$-1839. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N. Sml. RINK: Om Monopolhandelen paa Grønland. Kbh. 1852. S. 29 f.

[2]) HOLBØLL til Dir. $^{19}/_{12}$-1842. G.H.A. Breve S.G. 1845 (Holsteinsborg Nr. 5); sml. HOLBØLL til RK $^{5}/_{12}$-1842 (Afskrift). G.H.A. Breve S.G. 1842.

[3]) Dir. til HOLBØLL $^{4}/_{4}$-1843. G.H.A. Grl. Kopibog 25. S. 141.

[4]) HOLBØLL til Dir. $^{22}/_{12}$-1843. G.H.A. Breve S.G. 1845 (Holsteinsborg Nr. 5).

[5]) Dir. til HOLBØLL $^{20}/_{4}$-1844 (Udskrift). Ibidem.

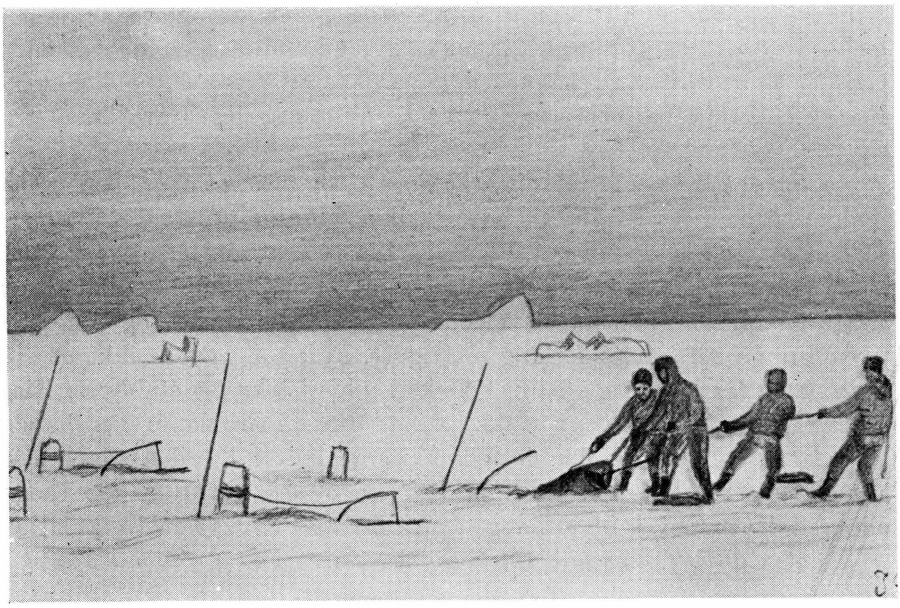

Fig. 20. JACOB DANIELSEN: Hajfangst.

havde givet 140 Tdr. Lever, medens Koloniens samlede Produktion kun var 155 Tdr. Lever[1]). Andre Steder var Resultatet dog ringe, saaledes ved Godthaab, hvor hverken de Danske eller Grønlænderne viste Interesse for Hajfangsten[2]). For yderligere at opmuntre denne Fangst forhøjedes Prisen paa Hajlever i 1844 sammen med Spækket til 4 Rbd. pr. Ballie, skønt Spækket gav betydeligt mere Tran[3]). I Vinteren 1845/46 forsøgte den konstituerede Inspektør ZIMMER ved Godhavn at interessere det danske Mandskab, idet han kendte Grønlændernes Foragt for Hajfangsten. Resultatet var ikke stort, idet der i Januar paa Isen kun fangedes 100 Hajer, som gav 20 Tdr. Lever; ZIMMER mente dog, at langt større Resultater kunde opnaas i Fremtiden[4]).

I Vinteren 1845 viste den tidligere Købmand MATHIESEN, der var blevet Fyrmester paa Hesselø, sin Interesse for de grønlandske Forhold, ved at give en lang Redegørelse for sit Syn paa Fiskeriet. Denne udmundede i et Forslag om at etablere Fiskeri med Bundgarn[5]). Forslaget oversendtes til HOLBØLL, der syntes, at man burde gøre et Forsøg ved at forhyre en fiskekyndig Matros paa et af Skibene til at lede Fiskeriet[6]).

---

[1]) Kmd. H. M. FLEISCHER (Umanak) til Dir. $^{18}/_{7}$-1844. G. H. A. Breve N. G. 1844.
[2]) Kmd. BISTRUP (Godthaab) til Dir. $^{6}/_{7}$-1843. G. H. A. Breve S. G. 1843.
[3]) Dir. til RK $^{6}/_{2}$-1845. G. H. A. Indenlandsk Kopibog P. S. 131 f.
[4]) Konst. Insp. N. ZIMMER til Dir. $^{1}/_{7}$-1846. G. H. A. Breve N. G. 1846.
[5]) J. MATHIESEN til Dir. $^{31}/_{1}$-1845. G. H. A. Breve S. G. 1847 (HOLBØLL 184).
[6]) HOLBØLL til Dir. $^{16}/_{2}$-1845. Ibidem.

Forslaget billigedes herefter af Direktionen, som gennem Mathiesen forhyrede en Fisker Peder Hansen, der udsendtes med de fornødne Garn[1]). Forsøgene mislykkedes dog ganske, og efter det andet Aars Forsøg skriver Holbøll, at det maa antages, »at slige Garn ikke egne sig til Fiskefangst i Grønland«[2]).

Holbøll kunde dog stadig ikke forsone sig med, at de store Torskerigdomme, som fandtes langs Kysten, ikke blev udnyttet. Han skriver saaledes i en Indberetning i Vinteren 1843/44, at »i Maanederne Juli, August og September ere mange af Fjordene saa at sige opfyldte med større og mindre Torsk, som med største Lethed fanges, og som kan tilveiebringes til enhver forlangt Mængde«. Fisken behøvede ikke at opsøges, men fandtes overalt, og et Fiskeri vilde let kunne etableres. Hidtil havde han troet, at Fisken ikke kunde tørres i Grønland, men havde nu erfaret, at dette let kunde lade sig gøre inde i Fjordene, hvor der kunde være udmærket Vejr, samtidig med at der var Regn og Taage ude ved Kysten. I Indberetningen opstillede han følgende Kalkulation over det Udbytte, han mente, Handelen vilde kunne opnaa.

Udgifter.

240 Torsk = 1 Skippund à 1 Sk. pr. Styk.	2 Rbd.	48	Sk.
6 Skæpper Salt i Indkøb	1 —	32	-
Fragt af Saltet	1 —	12	-
Arbejdsløn, Slitage paa Fiskeliner etc.	2 —	4	-
Fragt af 1 Skippund Fisk	1 —	48	-
	8 Rbd.	48	Sk.

Indtægter.

Beregnet Indtægt 64 Sk. pr. Lispund = pr. Skippund	13 Rbd.	32	Sk.
Avance...	4 Rbd.	80	Sk.

Hertil kom, at Skibene som Regel hjemgik delvis tomme, hvorfor det kalkulerede Beløb til Fragten »ligefrem fravindes Havet«. Desuden gav de fangede Torsk en Del Levertran, som Holbøll kalkulerede til at blive $2^1/_2$ Rbd. pr. Skippund Klipfisk, hvorved Fortjenesten yderligere vilde stige til 7 Rbd. 32 Sk.[3]). Atter i 1844 fremsatte han Forslag om Etablering af Fiskeri. Direktionen saa efter de indvundne Erfaringer ret mistrøstigt paa Mulighederne, men anbefalede dog et Forsøg i mindre Maalestok. Formaalet hermed skulde udelukkende være at lære Grønlænderne at skaffe sig et nyt Fødemiddel til Forraad i de

[1]) Dir. til Holbøll $^{15}/_4$-1846 (Koncept). G. H. A. Breve, S. G. 1847.
[2]) Holbøll til Dir. $^2/_7$-1847. Ibidem.
[3]) Holbøll til RK $^{16}/_{12}$-1843 (Afskrift). G. H. A. Breve S. G. 1843.

trange Vintermaaneder, medens der normalt ikke skulde hjemsendes noget af Fangsten[1]). Rentekammeret billigede dette[2]), og det paalagdes i 1845 HOLBØLL at iværksætte Forsøgene[3]). Herom fortæller denne i et Brev fra Holsteinsborg til MATHIESEN: »De vil erindre, at jeg havde faaet Tilladelse eller Ordre til at prøve Fiskeriet; jeg har dertil anvendt 5 Mand fra 3die Juli herved Holsteenborg. Resultatet er nær 10.000 Kabliau, som vil give nær 1000 Lpd. Klipfisk af ganske udmærket Qvalitet, og til Dato 20 Td. Lever, som giver 10 Td. Tran; vi have altsaa afvundet Havet alene i denne Maaned et Udbytte af circa 1250 Rigsbankdalers Værdi og sat endeel Dagdrivere i Arbeide. Kabliaufangsten vil nu rimeligviis blive af stor Vigtighed, da jeg efter dette Forsøg tør paatage mig at skaffe i det Mindste 1 Skibsladning Fisk tilveie her ved Colonien, thi denne Sommer har ingenlunde været favorabel for Fiskevirkningen, idet man næsten uafladelig har havt Sydvestvind, og vi desuden begyndte Fiskeriet 2 Maaneder for sildigt«[4]). HOLBØLLS Optimisme deltes dog ikke fra alle Sider. Saaledes beretter Købmand MØLLER ved Holsteinsborg, at det nok er meget let at fange Torsk i store Mængder, og at hertil endog kan bruges Børn; men det er meget vanskeligt at faa den fangne Fisk tilvirket paa rigtig Maade. Det var derfor betydningsfuldt, om der i hvert Fald et Stykke Tid kunde ansættes nogle Islændinge til at lære Grønlænderne den rigtige Behandling[5]). Det samlede Resultat ved Holsteinsborg i 1845/46 blev 46 Skippund Klipfisk, 108 Lispund Stokfisk og 64 Lispund Rundfisk. Det meste af Stokfisken blev atter udhandlet til Grønlænderne i Trangstid[6]). Direktionen var aabenbart ikke begejstret for at faa Klipfisken hjem, idet den i 1846 meddelte, at der udsendtes alt, hvad der ønskedes til Fiskeriet, dog kun en mindre Mængde Salt, idet man ønskede at faa fremstillet mere Tørfisk. Det indskærpedes, at Grønlænderne selv maatte lære at fremstille Tørfisk, som var et sundt Fødemiddel i Vintertiden, og det fremhævedes, at Handelsbetjentene kun kunde forvente at faa Procenter af Nettoudbyttet, men ikke af Bruttofortjenesten[7]). Til Rentekammeret skrev man, at Fiskeriet kun havde givet et mindre heldigt Resultat, men at man burde afvente Resultatet næste Aar[8]).

Udbyttet af Fiskeriet i 1846 blev i Forhold til de anvendte Midler

---

[1]) Dir. til RK $^{6}/_{2}$-1845. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.

[2]) RK til Dir. $^{18}/_{2}$-1845. RK Grl. Sager Kopibog 7. Nr. 640.

[3]) Dir. til HOLBØLL $^{27}/_{2}$-1845. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 7 f.

[4]) HOLBØLL til MATHIESEN $^{1}/_{8}$-1845. MATHIESEN: Den grønlandske Handel sat i Forbindelse med Grønlands Colonisation. Kbh. 1846. S. 54.

[5]) Kmd. MØLLER (Holsteinsborg) til Dir. $^{5}/_{9}$-1845. G.H.A. Breve S.G. 1845.

[6]) Samme til Dir. $^{6}/_{7}$-1846. G.H.A. Breve S.G. 1846.

[7]) Dir. til HOLBØLL $^{17}/_{3}$-1846. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 125 ff.

[8]) Dir. til RK $^{19}/_{3}$-1846. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.

ganske godt, idet HOLBØLL kunde indberette, at der var tilvejebragt 107 Skippund godt virket Fisk[1]).

Resultaterne i 1845 og 1846 har aabenbart styrket HOLBØLLS Tro paa, at et Fiskeri i stor Maalestok kunde bære sig. I Januar 1847 indsendte han til Rentekammeret et Forslag fra islandsk Købmand TH. THOMSEN, hvori denne tilbød at stille sin Erfaring til Raadighed ved Iværksættelsen af Fiskeriforsøg ved Grønland i større Skala[2]). Sagen blev forelagt Direktionen[3]), der nærede Betænkeligheder, idet den fremhævede, at Forslaget indeholdt sikre Udgifter, medens de kalkulerede Indtægter var usikre. Den var mest interesseret i at fortsætte de igangværende mindre Forsøg, eventuelt noget udvidet, idet disse havde størst Betydning for Grønlænderne og kunde gennemføres med de disponible Midler uden større ekstraordinære Udgifter. For at naa til en sikker Erfaring med Hensyn til Fiskeriet engagerede Direktionen dog THOMSEN til en Løn af 60 Rbd. maanedlig, Overbetjents Deputat og en Præmie paa 3 Rbd. pr. Skippund Tørfisk og 2 Rbd. pr. Skippund Klipfisk, der produceredes. Formaalet med THOMSENS Rejse skulde være at faa tilvejebragt Klarhed over, hvor og hvorledes Fiskeri kunde drives i større Stil. Fiskeriforsøgene ude paa Bankerne i Strædet skulde udføres med Jagten »Mathilde«, der var stationeret i Grønland, og Fiskeriet i Fjordene med Handelens mindre Baade. For at kontrollere Rentabiliteten skulde der aflægges et særligt Fiskeriregnskab. Saafremt THOMSEN ønskede at forblive mere end Sommeren 1847 i Grønland, skulde hans faste Løn nedsættes og Fangstpræmien forhøjes[4]).

Inden THOMSEN udgik til Grønland i Foraaret 1847, udstedte Direktionen en Instruks for ham til Rettesnor for hans Virksomhed. Det paalagdes ham heri først at begive sig til Fiskenæsset for at undersøge Mulighederne for Fiskeri i Fjordene der. Ligeledes skulde han kontrollere, om Mandskabet og Grønlænderne behandlede Fisken rigtigt og ellers give dem den fornødne Instruktion. Med mindre stort Fiskeri skulde indtræffe, burde han omkring den 1. Juli begive sig til Godthaab for der at overtage Jagten »Mathilde«, der fra Holsteinsborg skulde ledes af Hvalfangerkommandør HAYEN. »Saafremt Leilighed gives, afgaaer Jagten Mathilde, i hvilken Hrr. THOMSEN indskiber sig, fra Holstensborg, for at undersøge Farvandet nord og syd efter, især for at finde Havkalvbanker og drive Fiskeriet paa disse. Findes gode Pladser, har Hrr. THOMSEN, efter Hr. HAYENS Observation, nøjagtigt at indføre i sin Journal, Breden af og Peilinger fra saadanne Pladse for at gjenfinde disse. Naar Havkalvfiskeriet ikke kan drives, anvendes Mandskabet til

[1]) HOLBØLL til RK $^{12}/_{1}$-1847 (Afskrift). G. H. A. Breve S. G. 1846.
[2]) HOLBØLL til RK $^{10}/_{1}$-1847. RK Grl. Sager. Journal F. Nr. 906.
[3]) RK til Dir. $^{23}/_{1}$-1847. RK Grl. Sager. Kopibog 8. Nr. 167.
[4]) Dir. til RK $^{26}/_{3}$-1847. G. H. A. Indenlandsk Kopibog Q.

Torskefiskerie, hvorfor det fornødne Salt medgives og Brixer til den saltede Fisk indrettes, da Jagtfisken ikke kan anvendes til Tørfisk«. Ved Midten af September skulde det afgøres, om THOMSEN skulde forblive i Grønland. I saa Fald skulde han særlig undersøge Sukkertoppens Distrikt[1]).

Skønt det saaledes var paalagt THOMSEN at koncentrere sig om Hajfangsten, har han ikke holdt sig Instruksen efterrettelig, men i højere Grad drevet Torskefiskeriet, som han aabenbart kendte bedre. Resultaterne var meget varierende. I 1847 var Fangsten saaledes ret ringe, medens der i 1848, efter Direktionens Oplysninger, fangedes over 30.000 Torsk. Dette sidste Held fik Direktionen til at fortsætte i et Par Aar; men Resultaterne heraf var igen i det store og hele daarlige, skønt der til Tider fiskedes med to Jagter og en ikke helt ringe Besætning af dygtige Fiskere[2]). Vi skal dog ikke komme nærmere ind paa den vidtløftige Korrespondance om Sagen, idet der i RINKS Bog »Om Monopolhandelen paa Grønland« findes en Række Uddrag af THOMSENS udførlige Dagbøger[3]). Idet vi indskrænker os til at henvise hertil, kan vi ogsaa paa Grundlag af det ikke offentliggjorte Materiale slutte os til RINKS Konklusion, at der vel til Tider var ganske overordentlige Fiskerigdomme forskellige Steder ved Kysten, men at der til andre Tider ikke fandtes Torsk af Betydning. Af dette og det meget stormfulde og usikre Vejr, der yderligere vanskeliggjorde Fiskeriet, slutter RINK, at der med de Fiskepriser, der paa det paagældende Tidspunkt kunde opnaas i Europa, næppe kunde drives rentabelt Fiskeri af danske eller europæiske Fiskere med Salg paa det europæiske Marked for Øje. Dog kunde nye Forsøg i Fremtiden over en længere Aarrække maaske føre til bedre Resultater[4]).

Direktionen gjorde Stillingen op i en Indberetning til Indenrigsministeriet i 1851, hvori det oplystes, at THOMSENS Fiskeri baade i 1849 og 1850 havde været saa ringe, at selv om Resultatet for 1851 skulde blive bedre, vilde man foreslaa, at Forsøgene med Fiskeri i større Maalestok blev opgivet med Udgangen af 1851[5]).

Dette betød dog ikke, at alt Fiskeri ved den sydgrønlandske Kyst ophørte. Direktionen var villig til at hjælpe Grønlænderne og eventuelt Handelens Betjente til at udvikle et lokalt Fiskeri i meget mindre Maale-

---

[1]) Dir. til TH. THOMSEN $^{19}/_{4}$-1847. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 353 ff.

[2]) Dir. til HOLBØLL $^{14}/_{4}$-1848. G.H.A. Grl. Kopibog 27. S. 14 ff.; Dir. til RK $^{6}/_{6}$-1848 og til IM $^{11}/_{1}$-1849. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q. S. 199 ff. og 279 ff.; HOLBØLL til Dir. $^{7}/_{9}$-1848 og $^{17}/_{8}$-1850. G.H.A. Breve S.G. 1848 (ad HOLBØLL 176) og 1850.

[3]) RINK: Om Monopolhandelen paa Grønland. Kbh. 1852. S. 35 ff.

[4]) Ibid. S. 42 f.

[5]) Dir. til IM $^{22}/_{2}$-1851. G.H.A. Indenlandsk Kopibog R.

stok. I Foraaret 1847 skrev Direktionen, at af den i 1846 hjemsendte Klipfisk havde man opnaaet en Pris af 92 Sk. pr. Lispund, af Tørfisken 1 Rbd. pr. Lispund og af Rundfisken 77 Sk. pr. Lispund. Den saa aabenbart hellere, at Fisken blev i Grønland, hvor Holbøll havde fastsat en Udhandlingspris for Handelsaaret 1847 af 4 Sk. pr. Pund Tørfisk samt 10 % Tara til Købmanden[1]). I øvrigt viste det lokale Fiskeri paa samme Maade som det paa Bankerne stærkt varierende Resultater. Til Tider var der ingen Fisk og til andre Tider saa store Mængder, at det, hvor Fiskeriet som ved Fiskenæsset i 1851 blev drevet med Kraft, ikke var muligt at faa Fisken passende behandlet[2]). I det store og hele kan man vistnok sige, at Bestræbelserne ikke førte til større Resultat, idet Grønlænderne til deres eget Forbrug foretrak den friske Fisk, og af saadan kunde der i Almindelighed i Nærheden af de beboede Steder fanges en eller anden Sort. Den eneste Fisk, som tørredes i større Mængder, var Angmagssat (Lodde), og denne Tørring foregik paa samme Maade, som Grønlænderne altid havde brugt. Fangsten var saa stor, at Rink for 1854 beregner, at der alene i Julianehaabs Distrikt var anvendt 500.000 Pund til Tørring[3]). I det hele maa man ikke af Handelsforsøgenes smaa Resultater forledes til at tro, at Fiskeriet ikke har haft nogen Betydning for Grønlænderne. Rink anslaar saaledes for nogle Aar i 1850erne den gennemsnitlige aarlige Fangst af Torsk til 200.000 Stykker og mener, at der alene af Kabliau og Angmagssat i Sydgrønland aarlig er fanget saa mange, at de i frisk Tilstand vilde beløbe sig til over to Millioner Pund[4]).

Fiskeforekomsterne ved Sydgrønlands Kyst og den danske Besiddelse af Grønland foranledigede foruden Handelens Forsøg paa at drive søgaaende Torskefiskeri og at udnytte Fisken til Brug for Grønlænderne, at man ogsaa fra privat dansk Side havde Opmærksomheden henvendt paa Mulighederne for Fiskeri i disse Farvande. I 1847 androg en Konsul Nommensen paa Før overfor Generaltoldkammer og Kommercekollegiet om Begunstigelser for et Skib, han agtede at sende derop, idet han særlig udbad sig Tilladelse til at maatte fiske i Bugter og Havne og i Nærheden af Kysten og at maatte tilberede Fisken i Land[5]). Dette Andragende blev afslaaet af Rentekammeret[6]); men Nommensen henvendte

[1]) Dir. til Holbøll $^{15}/_{4}$-1847. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 309 f.

[2]) Kmd. Fr. Lassen (Fiskenæsset) til Dir. $^{31}/_{8}$-1851. G.H.A. Pakke mrk. »Koloniernes Besejling«.

[3]) Rink: Grønland II. S. 227 f.

[4]) Ibidem S. 219 og 233.

[5]) N. F. Nommensen til Generaltoldkammer og Kommercekoll. $^{8}/_{1}$-1847 (paa Tysk) IM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 394.

[6]) RK til Amtmand Krogh i Tønder og til Gen. Toldkam. og Komm.koll. $^{27}/_{2}$-1847 (Koncept). Ibidem.

sig herefter direkte til Kongen. Overfor denne gjorde han opmærksom paa de store Fiskerigdomme. »Efter paalidelige Oplysninger er Torskemængden ved den grønlandske Kyst, og undertiden selv i Bugterne og Havnene der, saa stor, at de bogstavelig staar pakket, og der kan fanges flere, end der lader sig forarbejde«. Da Vejrforholdene var meget usikre og urolige, var det for at udnytte disse Rigdomme nødvendigt at have Adgang til Bugter og Havne og Tilladelse til at forarbejde Fisken paa Land. For at Virksomheden kunde blive rentabel, maatte der arbejdes i større Stil og Fisken forsendes direkte til Middelhavslandene; men skete dette blot, var der ved Grønland Mulighed for nyttig Virksomhed for Hundreder af Skibe og Tusinder af Mennesker foruden meget store Muligheder for de danske Skibsbyggerier. Naar Myndighederne havde afvist Sagen, antog NOMMENSEN, at det skyldtes Frygt for Smughandel; men han mente, at der let vilde kunne træffes Forholdsregler herimod, og bad Kongen interessere sig for Sagen[1]).

Ansøgningen forelagdes Rentekammeret[2]), der indhentede Direktionens Betænkning. I denne henvistes til de daarlige Erfaringer, man havde haft med de til Handelshuset v. d. PAHLEN og KALL givne Begunstigelser. Forholdene var endnu de samme som dengang, og Direktionen forventede ikke bedre Resultater af nye Begunstigelser. Tilsvarende uheldige Virkninger vilde sikkert vise sig, saafremt Tilladelsen til at fiske ved den grønlandske Kyst blev givet i Almindelighed. Konsekvensen vilde være, at Smughandel ikke kunde undgaas, hvorved Handelen vilde lide stadigt større Tab indtil dens endelige Nedlæggelse, hvorved den grønlandske Befolkning vilde gaa til Grunde, hvad der igen maatte føre til, at Europæerne maatte forlade Grønland[3]). Kammeret sluttede sig i sin Indstilling til Kongen til disse Synspunkter, men udtalte dog — paa Foranledning af den deputerede I. J. UNSGAARD, der i sin Tid som Kammersekretær havde støttet Koncessionen til PAHLEN og KALL[4]) — at det nok mente, at et enkelt Etablissement vilde kunne bestaa, hvis det lededes af en Mand, der var nøje kendt med de lokale Forhold, var dygtig, virksom og redelig, og som havde et fast Forsæt om ikke at ville overtræde de ham paalagte Betingelser. Det mente imidlertid ikke, at Konsul NOMMENSEN opfyldte disse Krav, idet

[1]) NOMMENSEN til Kongen $^{6}/_{8}$-1847 (paa Tysk). Bilag til Kgl. Resol. $^{3}/_{1}$-1848 (Nr. 1). RK Rel. Res. Prot.

[2]) Kgl. Reskript til RK $^{10}/_{8}$-1847 givet i Wyck paa Før. Ibidem; Fornyet Ansøgning fra NOMMENSEN til Kongen $^{20}/_{12}$-1847. IM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 394; Kgl. Reskript til RK $^{27}/_{12}$-1847 med Paamindelse om Sagen. RK Rel. Res. Prot.

[3]) RK til Dir. $^{21}/_{8}$-1847 og Dir. til RK $^{7}/_{10}$-1847 (Koncept). G.H.A. Pakke mrk. »Missionen 1855—57 m. m.«.

[4]) Responsa fra de Rentekammerdeputerede I. J. UNSGAARD $^{26}/_{12}$-1847 og P. G. BANG $^{27}/_{12}$-1847. IM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 394.

hans Kendskab til de grønlandske Forhold var ubetydeligt og hans Ideer om Planernes Gennemførelse saa uklare, at selv om han besad tilstrækkelig Kapital, vilde Resultatet ikke blive bedre end ved det Pahlen-Kall'ske Forsøg.

Kongen, der maa antages at have været i Forbindelse med Nommensen under sine Sommerophold paa Før og der faaet Interesse for Sagen, gik ganske imod Rentekammerets Indstilling og resolverede, at der ikke burde lægges nogen Hindring i Vejen for de af Landets Borgere, der vilde drive Fiskeri under Grønland, og Nommensen fik ikke alene den ønskede Tilladelse til at fiske i Bugter og Havne og til at tilvirke Fangsten paa Land, men det paalagdes Autoriteterne »at yde ham al den Veiledning og Velvillie, som kan bestaae med de gieldende Anordninger, imod at han afholder sig fra al Handel med Grønlænderne og Colonisterne, samt at de Indfødtes Rettigheder derved ikke lide nogen Krænkelse«[1]).

I Henhold til denne Resolution anmodede Direktionen Nommensen om Oplysning om, hvorledes han havde tænkt sig at drive sit Fiskeri[2]). Denne svarede, at han vilde sende et Skib paa 36—40 Kommercelæster med 15—16 Mands Besætning op for at fiske paa et gunstigt Sted mellem Fiskenæsset og Diskobugten, idet han pointerede, at det vilde være nødvendigt at oprette Tørrepladser paa Land[3]). Direktionen udstedte herefter en almindelig Instruks, hvorefter Anlæg af Bygninger skulde tillades af Inspektøren, og Handelsbetjentene skulde have Ret til at undersøge baade disse og Skibene for Handelsvarer. Nommensen fik ingen Ret til at antage Grønlændere; men Inspektøren kunde give Tilladelse, hvor det skønnedes fornødent, dog skulde de indfødte altid behandles godt, og der skulde træffes Foranstaltninger for at hindre Overførelse af smitsomme Sygdomme. Det vilde blive paalagt Kolonibestyrerne at være Ekspeditionerne behjælpelige med at fremskaffe fersk Kød og med at lodse Skibene[4]).

Oprøret og Krigen 1848—50 forhindrede Nommensen i at udnytte de givne Begunstigelser; men Administrationen følte sig af den kongelige Resolution forpligtet til at stille sig velvilligt overfor lignende Ansøgninger fra andre. En saadan kom allerede i Efteraaret 1849 fra en Kaptajn Sødring i Helsingør, der i Aarene fra 1839 til 1846 havde været Leder af flere danske Hvalfangstekspeditioner til Sydhavet. Han androg om at maatte opføre to Bræddehuse i Nærheden af Kolonien Holsteinsborg for der at kunne tilvirke Torsk til Klipfisk. Eventuelt

---

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{28}/_{12}$-1847. Kgl. Resol. $^{3}/_{1}$-1848. RK Rel. Res. Prot.

[2]) Nommensen til Dir. $^{31}/_{1}$-1848; Dir. til Nommensen $^{12}/_{2}$-1848 (Koncept). G. H. A. Pakke mrk. »Missionen 1855—57 m. m.«.

[3]) Nommensen til Dir. $^{21}/_{2}$-1848. Ibidem.

[4]) Dir. til Nommensen $^{11}/_{3}$-1848 (Koncept). Ibidem.

ønskede han ogsaa at tage Grønlændere i Tjeneste ved Tilvirkningen imod Betaling[1]). Direktionen kunde som i de tidligere Tilfælde ikke anbefale Andragendet[2]); men Indenrigsministeriet resolverede i Analogi med NOMMENSENS Bevilling, at Tilladelse kunde gives paa de samme Betingelser som for denne; dog saa man hellere, at Fiskenæsset anvendtes som Station. Det blev yderligere pointeret, at der ikke maatte medtages andre Varer end de til Fiskeriet henhørende[3]). Efter at have faaet Tilladelsen synes SØDRINGS Interesse at være slappet noget af, og han foreslog et Samarbejde med Handelen, saaledes at hans Skib skulde føre Tømmer til Grønland for denne, medens han fik Lejlighed til der at købe Klipfisk af Handelen, saaledes at Skibet kunde gaa til Spanien med fuld Last[4]). Dette Ønske imødekom Direktionen, imod at SØDRING i Grønland betalte den Pris, som Handelen kunde opnaa for Klipfisken i København[5]). End ikke paa disse velvillige Betingelser fik SØDRINGS Fiskeri nogen økonomisk Betydning. Han kunde ikke selv lede Ekspeditionen[6]); men hans Skib modtog i 1850 ved Holsteinsborg 65 Skippund Klipfisk af Handelens Produktion[7]). Fiskeriet synes ikke at være fortsat i de følgende Aar.

Efter at Krigen var ophørt, vendte NOMMENSEN tilbage til den givne Tilladelse[8]) og fik af Regeringen oplyst, at denne stadig stod ved Magt[9]). Han besluttede derfor i 1852 at sende et Skib op[10]). Den eneste Forandring i Betingelserne var, at det efter HOLBØLLS Indstilling[11]) blev forbudt at have Grønlændere og Grønlænderinder om Bord paa Skibet om Natten, og at Fiskerne ikke selv maatte udbrænde den producerede Lever til Tran, men skulde lade dette foretage i Handelens Brænderier[12]). Skibet kom ogsaa til Grønland; men dets Fiskeri blev meget uheldigt[13]), og det kunde ikke faa nogen Last af Betydning med hjem. Da der imidlertid ved Kolonierne Sukkertoppen og Holsteinsborg laa en Del Pro-

[1]) SØDRING til IM $^{25}/_{11}$-1849. IM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 394.

[2]) Dir. til IM $^{7}/_{1}$-1850 og $^{15}/_{3}$-1850. Ibidem.

[3]) IM til SØDRING $^{19}/_{1}$-1850 og $^{23}/_{3}$-1850 (Koncepter); SØDRING til IM $^{23}/_{1}$-1850. Ibid. IM til Dir. $^{23}/_{2}$-1850 og $^{23}/_{3}$-1850. G. H. A. »Missionen 1855—57 m. m.«.

[4]) SØDRING til Dir. $^{3}/_{5}$-1850, Ibidem.

[5]) SØDRING til Dir. $^{3}/_{6}$-1850; Kontrakt mellem SØDRING og Dir. $^{7}/_{6}$-1850 (Kvitteret af SØDRING $^{13}/_{11}$-1850). Ibidem.

[6]) SØDRING til Dir. $^{13}/_{6}$-1850. Ibidem.

[7]) Attest (Koncept) $^{15}/_{10}$-1850. Ibidem.

[8]) NOMMENSEN til Slesvigske Ministerium $^{22}/_{5}$-1851. IM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 394.

[9]) IM til Slesv. Min. $^{28}/_{7}$-1851 (Koncept). Ibidem.

[10]) NOMMENSEN til Dir. $^{26}/_{2}$-1852. G. H. A. »Missionen 1855—57 m. m.«.

[11]) HOLBØLL til Dir. $^{1}/_{9}$-1848. IM Grl. Sager. Journal 2. Bilag 394.

[12]) IM til Dir. $^{17}/_{3}$-1852; Dir. til NOMMENSEN $^{26}/_{3}$-1852. G. H. A. »Missionen 1855—57 m. m.«.

[13]) RINK: Om Monopolhandelen paa Grønland. Kbh. 1852. S. 27.

dukter, som Handelens Skibe ikke kunde rumme, besluttede Holbøll paa egen Haand at fragte Nommensens Skib for at undgaa det betydelige Svind, der vilde fremkomme ved at lade Trannen henligge i Grønland et eller eventuelt flere Aar[1]).

Det gik imidlertid meget uheldigt, idet Skibet havarerede og maatte søge Nødhavn ved Godthaab, hvor Handelens Varer igen maatte tages i Land[2]). Der opstod nu et kompliceret økonomisk Mellemværende mellem Handelen og Nommensen, som yderligere kompliceredes ved, at Holbøll ikke havde givet Direktionen Underretning om den foretagne Befragtning.

Omtrent samtidig døde Nommensen og de afsluttende Forhandlinger førtes af Enken, som af Handelsdirektionen, saa vidt man kan skønne, fik en fair Behandling ved den endelige Ordning af det økonomiske Mellemværende[3]).

[1]) G.H.A. Ref. Res. Prot. 1853. Nr. 772 (Holbøll til Dir. $^{18}/_{9}$-1852).
[2]) Ibidem Nr. 773 (Holbøll til Dir. $^{6}/_{5}$-1853).
[3]) G.H.A. Pakke mrk. »Breve til og fra Insp. Holbøll (ca. 1846—55)«.

ANDRE ERHVERV

Det grønlandske Erhverv, som det kendes fra ældre Tid, med overvejende Sælfangst og nogen paa europæisk Initiativ indført Hvalfangst maatte nødvendigvis forekomme meget ensidigt navnlig sammenlignet med europæiske Forhold. I alle grønlandsinteresserede Kredse var der derfor Ønsker om at udvikle nye Erhverv ikke mindst i den Hensigt at skabe forøgede Livsmuligheder for Befolkningen, naar denne, som man ønskede, voksede stærkt.

Ogsaa indenfor Direktionen havde man Opmærksomheden henvendt paa nye Erhvervsgrene, der kunde give Fordele baade for Grønlænderne og for Handelens Kasse. Allerede i det 18. Aarhundrede var man begyndt at indhandle Ræveskind, og i det her omhandlede Tidsrum spillede Rensjagten om Sommeren en meget stor Rolle for Grønlænderne. Som omtalt var der ogsaa stærke Bestræbelser for at udnytte de Rigdomme, som man mente fandtes i Havet langs Vestgrønlands Kyst.

Hermed lod man sig dog ikke nøje. Ved Sydgrønlands Fjorde fandtes om Sommeren meget Græs, og man forstaar derfor, at Spørgsmaalet rejstes om her at iværksætte Kvægavl og Jordbrug. I Fjældene særlig ved Diskobugten og Umanaksfjorden fandtes Kulforekomster, og man haabede andetsteds at finde Forekomster af værdifulde Mineraler. Der skal i det følgende gøres Rede for nogle af de Bestræbelser, der blev gjort i disse Retninger.

Det eneste Sted i Grønland, hvor der omkring 1825 fandtes selvstændigt Landbrug, var hos Anders Olsens Efterkommere Brødrene Andersen i Igaliko. Disse havde i 1834 et Brug med 16 Stykker Hornkvæg og 40 Faar, hvilket efter grønlandske Forhold var meget, da der i nævnte Aar i hele Sydgrønland kun var 36 Stykker Hornkvæg og 130—150 Faar og Geder. Brødrene behandlede deres Kvæg nogenlunde, var flittige og forfærdigede alt deres Uldtøj af egen Uld og kunde endda sælge enkelte strikkede Varer til deres Landsmænd. Herudover fandtes der enkelte Stykker baade Hornkvæg, Faar og Geder spredt rundt om i Sydgrønland navnlig hos de Danske og hos Brødremissionæ-

rerne[1]). Landbrugsvirksomheden var dels baseret paa den meget billige Arbejdskraft dels paa de relativt gode Afsætningsmuligheder, idet man alene herigennem kunde skaffe friskt Kød og Smør. RINK skriver om Betingelserne for dette Landbrug: »... Høet findes spredt og sparsomt og skal samles i Smaapartier langveis fra; her er Spørgsmaalet om Arbeidskraft. Saalænge Europæerne ere saa faa og saaledes fordeelte, at hver Qvægeier iblandt dem har 20—50 Grønlændere, blandt hvilke han kan erholde Dagleiere til en Spotspriis, og saalænge det blot gjelder om at skaffe Mælk og Kjød til Hjælp i Huusholdningen, har dette naturligviis ingen Vanskelighed ... kort sagt hele denne Qvægavl bæres ene og alene ved en overveiende Befolkning af Grønlændere, som leve og ernære sig ved Sælhundejagten«[2]). Denne Beskrivelse understreges ved de i 1830erne gjorte Forsøg paa Etablering af Landbrugsvirksomhed.

I 1833 androg en Blanding JOCHUM KLEIST om at maatte slaa sig ned som Landbruger i Tunnugdliarfikfjorden. Han var som tyveaarig indtraadt i Handelens Tjeneste og var nu 46 Aar gammel. Han ansøgte om Pension, halvt Mandsdeputat og 20 Rbd. Sedler og haabede desuden at faa et Laan enten af Direktionen eller det kgl. Landhusholdningsselskab paa 400 Rbd. til Anskaffelse af et Hus, en Tyr og en Kviekalv[3]). Bestyrer WOLFF ved Julianehaab anbefalede ham, og Inspektør HOLBØLL udtalte, at han vel i Almindelighed nærede Betænkelighed ved at anbefale Blandinger til saadanne Foretagender, men han mente nok, man kunde gøre en Undtagelse med KLEIST[4]). Direktionen fandt det meget tvivlsomt, hvorvidt et saadant Foretagende vilde lykkes, især da KLEIST var indfødt og havde mange endnu ikke voksne Børn at forsørge. Den vilde derfor ikke støtte det, før man havde vundet sikrere Erfaring ved det Forsøg, som foretoges ved Narsak af den danske Tømmermand JENSEN[5]).

Denne var i 1831 blevet udsendt til Julianehaab for at rejse en ny Kirke her og havde derved beset de græsrige Steder i Tunnugdliarfik og ved Igaliko og fattet Lyst til at slaa sig ned her som Kvægavler og Jordbruger. Han ansøgte derfor om at blive ansat af Handelen som Udstedsbestyrer ved Narsak, der laa omkring 2 Mil fra Tunnugdliarfik. Han ønskede samme Vilkaar som en Assistent og bad om, at Handelen vilde aftage hans Produkter og fragtfrit overføre Materialer til Stald og Høhus og desuden to danske Malkekøer. Han havde ikke Kapital

---

[1]) HOLBØLL til RK $^{1}/_{8}$-1833 og $^{14}/_{9}$-1834. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[2]) RINK: Om Monopolhandelen paa Grønland. Kbh. 1852. S. 5.

[3]) JOCHUM KLEIST til Dir. $^{16}/_{4}$-1833 (ad WOLFF til Dir. $^{1}/_{6}$-1833). G.H.A. Breve S.G. 1833.

[4]) HOLBØLL til Dir. $^{1}/_{8}$-1833. G.H.A. Breve S.G. 1833.

[5]) Dir. til HOLBØLL $^{15}/_{4}$-1834. G.H.A. Grl. Kopibog 22. S. 203 f.

nok til straks at begynde med egentligt Jordbrug, men senere havde han i Sinde at foretage Forsøg med Kornsorter og Rodfrugter. Hvis Resultaterne var gode, ønskede han Ret til at udtræde af Handelens Tjeneste for helt at hellige sig Landbruget. Mislykkedes Forsøget derimod, haabede han at maatte indtræde som Assistent i Handelen, da han agtede for stedse at blive i Grønland[1]). Direktionen gik ind paa Forslaget, og Forsøget etableredes[2]). Holbøll viste sin Interesse ved at anbefale, at der gaves ham en lille Plov, 100 Rbd. ekstra samt Fritagelse for saa meget Arbejde i Handelens Tjeneste, at han kunde passe sit Landbrug[3]). Dette mente Direktionen dog var at gaa for vidt; den troede ikke, han vilde faa Nytte af en Plov, men henviste til Landhusholdningsselskabet, der allerede havde hjulpet ham meget og sikkert ogsaa vilde staa ham bi i saa Henseende; den erindrede videre om, at han var antaget som Tømrer ikke som Assistent, men da der ikke var meget Arbejde ved Narsak, kunde man gaa med til at skaane ham det mest mulige. Direktionen troede i det hele ikke paa Mulighederne for Landbrug i Grønland og henviste til Kvægavlerne ved Igaliko, der, skønt Handelen gav dem 14 Skilling pr. Pund Kød, dog var henvist til at leve næsten som de andre Grønlændere. Graah indtog dog et Særstandpunkt, idet han mente, at der var Muligheder for Landbrug i Grønland, men Narsak var efter hans Mening ikke det rette Sted og Tømrer Jensen ikke den rette Mand til dette Erhverv[4]).

I Efteraaret 1834 omtalte Holbøll igen Jensens Landbrug. Denne havde været flittig, indhegnet en Indmark paa 2000 Kvadratalen samt en Have. Hans Besætning bestod af en Tyr, en Ko, en Kvie og tre Kviekalve samt 15—20 Faar og Geder. Han havde haft Uheld ved at miste en Tyr og nogle Faar; dette havde sat ham noget tilbage, men han havde ikke tabt Modet[5]).

I 1834 foretog en af Rentekammerets yngre Embedsmænd, Auskultant T. A. Hoppe, der senere blev Medlem af Handelsdirektionen, en Rejse til Grønland. Fra denne indberettede han, at Kvægavl og Jordbrug efter islandsk Mønster utvivlsomt vilde kunne lykkes, og han ansaa Fjorden Ameralik i Godthaab Distrikt for bedst egnet til et Forsøg. Han anbefalede derfor et Andragende fra en islandsk Bødker Bredfjord om et Laan paa 1000 Rbd. til Bosættelse paa det nævnte Sted[6]).

---

[1]) L. Jensen til Dir. $^{13}/_{11}$-1832. G.H.A. Bilag til Ref. Res. Prot. 1832 YY Nr. 938.

[2]) Dir. til Kmd. Wolff (Julianehaab) $^{9}/_{4}$-1833. G.H.A. Grl. Kopibog 22. S. 103.

[3]) Holbøll til RK $^{1}/_{8}$-1833. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[4]) Dir. til RK $^{7}/_{3}$-1834. Ibidem.

[5]) Holbøll til RK $^{14}/_{9}$-1834. Ibidem.

[6]) Hoppe til RK $^{16}/_{9}$-1834. RK Grl. Sager. Journal E. Bilag til Nr. 444.

Denne, der havde været tre Aar i Tjenesten i Grønland og havde gjort sig fortjent ved at udbrede Kendskabet til Klipfiskevirkning og den islandske Maade at fange Hajer paa, gav en udførlig Redegørelse for sin Plan[1]). Inspektør Holbøll anbefalede ogsaa denne og gav en Beskrivelse af Forholdene ved Ameralik; der var her godt med Græs, Skov og Tørv og desuden Sæler, Fisk, Rener og Ræve. »Ved Godthaab trives Hornquæget fortræffeligen, uagtet det ikke i 30 Aar er forbedret ved Quæg fra Dannemark er det ikke alene triveligt, smukt og feilfrit, men ogsaa meget melkgivende, saa jeg paa Stald har faaet 18 Potter af en Koe«. Geder fandtes ogsaa; derimod var det nødvendigt at indføre gode Faar fra Island. Den væsentligste Nytte ved Islænderes Bosættelse mente Holbøll var, at de senere kunde lære Grønlænderne Kvægavlen[2]). Trods Anbefalingerne kunde Rentekammeret dog ikke give Sagen sin Tilslutning, og der blev saaledes ikke noget ud af Forsøget[3]). I 1836 udtalte Holbøll, at man trods visse moralske Mangler gerne vilde have Bredfjord ansat i Grønland igen; derefter hører man ikke mere til Sagen[4]).

Vi vender nu tilbage til Tømmermand Jensens Forsøg ved Narsak. Denne fik i 1835 Tilladelse til at indlevere det producerede Kød til Handelen; han var stadig ved godt Mod, skønt den ene af hans Køer var dræbt ved Nedstyrtning. Han anmodede om Fritagelse for Arbejde ved Julianehaab, idet han ellers ikke kunde bjærge tilstrækkeligt Hø til Kreaturernes Overvintring. Han havde gjort flere Forsøg med forskellige Sædarter, men endnu ikke opnaaet gode Resultater[5]).

I de følgende Aar lader det til, at Produktionen har været saa stor, at Markedet i Julianehaab er blevet overfyldt. Saaledes skrev Holbøll i 1837, at der nu leveredes Kød til Kolonien baade fra Brødrene Andersen, Tømmermand Jensen, og Julianehaabs Købmand og Præst; Betalingen havde været Takstpris plus 2 Skilling pr. Pund. Den store Indlevering havde gjort det nødvendigt for Holbøll at standse Købet, da Lagrene var blevet overfyldt. Han havde dog givet Brødrene Andersen nogen Kredit for ikke at ødelægge deres Virksomhed og havde ogsaa hjulpet med at skaffe dem nogle Faar[6]).

Allerede i 1836 havde Holbøll indberettet, at Tømmermand Jensen havde mødt saa store Vanskeligheder, at han havde tabt Lysten

---

[1]) Bredfjord til Kongen $^{11}/_{9}$-1834. RK Grl. Sager. Journal E. Bilag 444.

[2]) Holbøll $^{28}/_{7}$-1834. Ibidem.

[3]) RK til Amtmand Thorsteinson $^{11}/_{4}$-1835 (Koncept). Ibidem.

[4]) Holbøll til RK $^{26}/_{6}$-1836. Ibidem.

[5]) Tømmermand Jensen (Nordprøven) til Dir. $^{1}/_{9}$-1835. G. H. A. Breve S. G. 1835.

[6]) Hovedindberetning S. G. 1836/37. Holbøll til Dir. $^{22}/_{11}$-1837. G. H. A. Breve S. G. 1837.

til at fortsætte Forsøget[1]). Han maatte nu som Følge af Indhandlingsforbudet standse sin Virksomhed, nedslagte sine Kreaturer og hjemsende Kødet (i alt 99 Lispund Oksekød og 21 Lispund Lammekød), Skind og Huder m. m. Dette skulde sælges ved Handelens Auktioner for privat Regning, og hvad der indkom skulde gaa som Afdrag paa hans Gæld. Ved Ankomsten var Kødet nok friskt, men meget magert. Det indbragte kun 64 Skilling Lispundet.

For at hjælpe JENSEN, der saaledes saa sin Virksomhed standset, konstituerede HOLBØLL ham som Assistent ved Sukkertoppen, og Kvægavlen i Grønland gled tilbage i den gamle Skure med Brødrene ANDERSEN ved Igaliko som Hovedleverandører[2]).

Dette uheldige Resultat forhindrede dog ikke, at der stadig kunde komme nye Planer. Saaledes foreslog den initiativrige Bestyrer FR. LASSEN ved Julianehaab i 1836, at islandske Nybyggere fik Lejlighed til at nedsætte sig i de frugtbare Fjorde i Julianehaab Distrikt. HOLBØLL, der bestred LASSENS Lokalkendskab, mente dog at baade Julianehaab, Frederikshaab, Fiskenæsset og Godthaab Distrikter egnede sig for Kolonisation af Islændinge og Færinger. Til Begrundelse heraf henviste han til den Landbrugsvirksomhed, ANDERS OLSENS Efterkommere udfoldede ved Igaliko. Disse havde nu 7—8 Køer, 2—4 Stykker Ungkvæg og indtil 30 Faar og Geder. Driften var ekstensiv, idet Jorden ud over en Have ikke var dyrket op, men baade Køer og Faar havde kunnet trives. Det vanskeligste Spørgsmaal var Afsætningen, da Handelen ikke længere vilde købe Kødet. HOLBØLL havde derfor foreslaaet dem at koncentrere sig om Faareavlen, idet de forstod at behandle Ulden og faktisk allerede afsatte en Del Uldtøj til Grønlænderne. Denne Afsætning vilde utvivlsomt kunne udvides, hvis man sendte nogle gode jyske Faar til Grønland, idet de grønlandske Faars Uld var meget strid[3]).

I de følgende Aar hører man ikke meget til det grønlandske Landbrug. I 1845 skrev dog den indfødte Assistent MOTZFELDT, at det var hans højeste Ønske engang med Tiden at bosætte sig i Tunnugdliarfik for at leve af Kvægavl, Fiskeri og Isgarnfangst, hvilket han mente vilde kunne lykkes[4]).

Alligevel laa Sagen stadig og ulmede i optimistiske og iderige Sind. Hovedtalsmanden for en Kolonisering af de sydgrønlandske Fjorde ved danske, norske eller islandske Bondefamilier var den tidligere Koloni-

---

[1]) HOLBØLL til RK $^{12}/_{11}$-1836. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Ass. JENSEN (Nordprøven) til Dir. $^{11}/_{8}$-1837. G.H.A. Breve S.G. 1837; Dir. til JENSEN $^{27}/_{4}$-1838. G.H.A. Grl. Kopibog 23. S. 345.

[3]) HOLBØLL til RK $^{6}/_{11}$-1837 (Afskrift). G.H.A. Pakke mrk. »Missionen 1855—57 m. m.«; sml. HOLBØLL til Dir. $^{2}/_{12}$-1836. G.H.A. Breve S.G. 1836.

[4]) P. MOTZFELDT til Dir. $^{28}/_{8}$-1845. G.H.A. Breve S.G. 1845.

bestyrer J. Mathiesen, der i 1846 publicerede et lille Skrift: »Den grønlandske Handel sat i Forbindelse med Grønlands Colonisation«. Han fremsatte her et Forslag om til et Forsøg at lade syv Familier fra Island eller Norge med offentlig Støtte nedsætte sig i Tunnugdliarfikfjorden. Til at kontrollere hele Foretagendet skulde der være en Leder, helst en islandsk Præst. Senere — mente han — kunde Kolonisationen udvides og efterhaanden danne et fast Grundlag for Handelen, idet Mathiesen nærede Tvivl om, at Grønlænderne kunde holde denne oppe i Fremtiden (Befolkningen gik efter hans Mening tilbage i Antal og dens Fangst var stærkt svingende). Heller ikke dette Forslag førte til noget, og Spørgsmaalet om en Udvidelse af det grønlandske Landbrug kom ikke til Diskussion i de følgende Aar.

Først i 1852 omtales Spørgsmaalet i Rinks Bog: »Om Monopolhandelen paa Grønland«. I denne fremsættes den Opfattelse, at et Landbrug ved europæiske Bønder næppe var muligt, og at en Kombination af Landbrug med f. Eks. Fiskeri ikke lod sig udføre, bl. a. fordi begge disse Erhverv vilde lægge Beslag paa Arbejdskraften paa de samme Aarstider[1]).

Rensjagten har haft en meget varierende Betydning for Grønlænderne. Forudsætningen for at den kunde drives med Kraft var, at Befolkningen var forsynet med europæiske Skydevaaben, og først efterhaanden som Riflerne blev udbredt, fik Jagten derfor virkelig Betydning. Rink fortæller saaledes, at Renskød før 1820 var en stor Kostbarhed ved Diskobugten, og først efter denne Tid indhandledes der Rensskind ved Egedesminde; dette skyldtes dog ogsaa, at Dyrene før dette Tidspunkt var ret sjældne i disse Omraader[2]). Fra denne Tid gik Rensjagten imidlertid meget stærkt frem. Inspektør Fasting skrev saaledes i 1832, at der næsten ikke var en Grønlænder hjemme om Sommeren; ved Jakobshavn, Christianshaab, Egedesminde, Hunde- og Kronprinsens Eiland var hele Befolkningen borte paa Rensjagt[3]). I 1833 klagede Fasting over den aftagende Produktion ved Jakobshavn, som efter hans Opfattelse skyldtes Grønlændernes ulykkelige Passion for Rensjagten og den dermed forbundne Omflakken hele Sommeren eller som det udtrykkes »den hele ikke meget anstændige Commerce, som drives ved dette nomadiske Liv«[4]).

Det følgende Aar skrev Fasting, at da Nedlæggelsen af Hvalfangsten ved Claushavn havde haft en gavnlig Indflydelse paa Grønlændernes

[1]) Rink: Om Monopolhandelen paa Grønland. Kbh. 1852. S. 4 ff. og 44 ff.

[2]) Rink: Grønland I, 1. S. 127 og II. S. 173 ff.

[3]) Fasting til Dir. $^{16}/_{8}$-1832. G.H.A. Breve N.G. 1832.

[4]) Hovedindberetning N.G. 1833. Fasting til Dir. $^{5}/_{9}$-1833. G.H.A. Breve N.G. 1833.

Erhvervslyst, kunde han ønske, at man ogsaa kunde standse Rensjagten, da den ødelagde den vigtige Foraarsfangst af Sælhunde og en Del af Efteraarsfangsten. (En Aarsag til at Rensjagten varede saa længe var, at Dyrene maatte søges helt inde i Holsteinsborg Distrikt, hvad der nødvendiggjorde lange Rejser.) FASTING beskriver Grønlændernes Iver efter Rensjagten paa følgende Maade: »Saasnart Isen er gaaet blot saa meget, at Grønlænderne kunne faae Konebaadene i flot Vand, ile de langs Kysten afsted med Familie og hele deres Eiendom, ubekymrede om hvorlangt de kunne komme, fordi de ved enhver mødende Hindring strax lægge op, reise Telt, stundom midt paa Sneen eller Isen, og under Opholdet nære sig af Æg, Fugle og de Sælhunde, de hændelsesviis fange. Denne Sommerforlystelse, hvorom de hele Vinteren tale med den største Interesse og inderligste Længsel, er udentvivl i mange Henseender gavnlig for dem, og vilde næppe være saa skadelig for den kongelige Handel, naar der fandtes Rensdyr i selve Districterne; men disse kunne ikke søges nærmere end i Holsteensborgs District; og derfor maae Grønlænderne reise saa tidlig og kunne først saa silde vende tilbage«[1]).

Naar man fra Handelens Side var saa uvilligt stemt mod Rensjagten, var det fordi dens positive Betydning for denne var ringe, medens den ved at holde Grønlænderne borte fra Sælfangsten formindskede Indhandlingen af det værdifulde Spæk. Renskødet havde ingen større Værdi, og Grønlænderne nøjedes ofte med at medtage Delikatesser som Talgen og Tungen.

Den eneste direkte Interesse, Handelen havde i Rensjagten, var Skindene. Den voldsomme Nedslagtning af mange Tusinde Dyr hvert Aar bevirkede imidlertid, at der indhandledes stadigt flere mindre værdifulde Skind af Renskalve. I 1831 udsendte Direktionen et Cirkulære til samtlige Handelsbetjente, hvori fastsloges, at de hjemsendte Rensdyrskind blev mindre og mindre. Fra Sydgrønland var saaledes Halvdelen af Hjemsendingen Kalveskind, hvilket tilskreves »Grønlændernes Mørdelyst«. Direktionen skriver videre: »Da Erfaring imidlertid har lært at man med Forestillinger og Formaninger Intet udretter hos Grønlænderne, naar Hensigten dermed er at forekomme deres naturlige Hang til Ødelæggelse: saa har Directionen besluttet ved et indgribende Middel, saavidt muligt, at raade Bod paa dette Onde medens det endnu er Tid . . .«. Det paalagdes nemlig Handelsbetjentene at kundgøre for Grønlænderne, at Kalveskind for Fremtiden ikke maatte indhandles[2]).

Den eneste Koloni, der helt manglede Rensskind, var Julianehaab. Købmand WOLFF havde i Begyndelsen af 1830erne bedt om 50

[1]) FASTING til RK $^{30}/_{8}$-1834 (Afskrift). G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

[2]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{28}/_{3}$-1831. G.H.A. Grl. Kopibog 21. S. 302 f.

Skind aarligt til Underpelse til Mandskabet. I Foraaret 1835 meddelte Købmand Lassen, at han skulde bruge 200 Rensskind. Da Holbøll fandt Fordringen overdreven, blev der slet ingen sendt ud fra den Betragtning, at naar Julianehaab tidligere havde kunnet klare sig uden Rensskind, maatte den ogsaa kunne det i Fremtiden[1]).

Holbøll interesserede sig meget for Rensdyrene og foreslog i 1833 at anvende dem som Husdyr. Han havde selv gjort et Forsøg paa Tæmning af Dyrene; dette var mislykket, men han ønskede 100—200 Rbd. til nye Forsøg[2]). Direktionen mente ikke, at Sagen havde nogen Interesse for Grønlænderne. De vilde højst bruge Renen som Trækdyr, men hertil var de grønlandske Hunde fortrinligt egnede; den kunde kun betragte Forslaget som Lysthaveri, men vilde dog, hvis Forsøget lykkedes, betale Holbøll en passende Godtgørelse[3]). Senere høres der ikke mere til Sagen.

Oplysninger om Rensjagtens Størrelse i denne Tid findes ikke. Derimod indeholder Regnskaberne Oplysninger om Skindindhandlingen, og disse skal senere blive omtalt i Afsnittet om Indhandlingen.

Den letteste Adgang til at skaffe sig Brændsel i Grønland var Opsamling af det Drivtømmer, der af Strømmen førtes ind paa Kysten. Mængden heraf var dog utilstrækkelig til at dække Forbruget, og man maatte da ved de Kolonier i Sydgrønland, hvor der var Mulighed herfor, ty til at hente Brændsel fra Kratskovene inde i Fjordene, hvis man vilde spare paa Udsendingen af det dyre danske Brænde. Bestyrer Møller ved Fiskenæsset fortæller saaledes, at man i 1831/32 kun havde faaet samlet $1^1/_2$ Konebaadslast Drivtømmer, men at man inde i Fjorden havde skovet 8 Konebaadslaster Enebrænde og heraf hjembragt de 6. Bestyreren haabede at kunne klare sig med dette Vinteren over og mente, at det maaske var muligt at indskrænke Udsendingen af Bøgebrænde[4]). Det følgende Aar berettes fra Fiskenæsset, at man kun havde kunnet hente 2 smaa Baadslaster Drivbrænde til en Udgift af 11 Rbd. 66 Sk., mens der var hentet 8 gode Konebaadslaster Enebrænde inde i Fjorden, hvorved Udgiften kun havde været ca. 4 Rbd. pr. Baadslast, altsaa mindre end til Drivbrændet[5]). Turene ind i Fjordene efter Brændet har ikke været helt smaa. Saaledes skriver Rink, at der fra Julianehaab var henved 9, fra Lichtenau 5, fra Nanortalik 8 og fra Friedrichsthal 10 Mil til de Steder, hvor Birkebrændet kunde skoves

[1]) Holbøll til Dir. $^1/_3$-1836. G.H.A. Breve S.G. 1835.
[2]) Holbøll til RK $^1/_8$-1833. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.
[3]) Dir. til RK $^7/_3$-1834. Ibid.
[4]) Kmd. Møller (Fiskenæsset) til Dir. $^1/_8$-1832. G.H.A. Breve S.G. 1832.
[5]) Samme til Dir. $^1/_7$-1833. G.H.A. Breve S.G. 1833.

til Vinterforraad[1]). Den forholdsvis ringe Skov maatte med den stigende Hugst fremkalde Stridigheder om, hvem der havde Retten til at hugge de enkelte Steder; saaledes foreslog Bestyrer MATHIESEN, at det blev forbudt Brødremissionen i Friederichsthal at skove i Tessermiut, idet dette Sted burde forbeholdes Beboerne af Nanortalik, der ikke engang havde nok heri[2]).

Ved Siden af Brændet spillede Tørvene en ikke ringe Rolle. Disse kunde hentes væsentlig nærmere og havde stor Betydning for Opvarmningen af det voksende Antal Huse, der var udstyrede med Kakkelovne d. v. s. særlig de Huse, der beboedes af Handelens gifte Haandværkere eller Arbejdere[3]).

Foruden Brænde og Tørv fandtes der store Kulforekomster i Nordgrønland, hvoraf nogle var meget let tilgængelige. Direktionen oplyste i 1832 overfor Rentekammeret, at der havde været et Kulbrud ved Skansen (paa Disko), men at det var nedlagt i 1809, at der fandtes et Brud ved Waigattet 7 Mil fra Ritenbenk, hvorfra denne Koloni hidtil havde været forsynet, at der fandtes Kul paa Hareøen, men at disse ikke kunde udnyttes, fordi det var saa vanskeligt at lande, og at der var Kul i et Fjeld ved Umanak, men at Brydningen her var ret vanskelig.

Der fandtes saaledes Kul nok, og Spørgsmaalet var blot, om Brydningen kunde betale sig. I 1822 havde Spørgsmaalet været aktuelt som Følge af to Fartøjers Forlis. Det var dengang oplyst, at Brydningen kun foregik i 5—7 Uger i Juli og August, netop paa en Tid, hvor Mandskabet skulde bruges til mange andre Ting. Direktionen havde i Forbindelse hermed beregnet, at man ved at standse Kulbrydningen og udsende Kullene hjemmefra kunde spare 1470 Rbd. om Aaret til Lønninger og Kost til 8 Mand samt til Vedligeholdelse af Redskaber, hvortil kom en ikke helt ringe Slitage paa Fartøjer. Da de 360 Tønder Kul, hvorom det drejede sig, kunde udsendes billigere hjemmefra, havde man indskrænket Brydningen i Grønland og forøget Udsendingen[4]).

En Smule Kulbrydning var der dog blevet tilbage, idet man ved Ritenbenk havde hævdet, at der om Sommeren var ledigt Mandskab disponibelt, idet dette skulde være til Stede af Hensyn til Hvalfangsten om Vinteren, og Brydningen fortsattes her i de kommende Aar om end i en meget beskeden Maalestok. Da den svigtende Hvalfangst gjorde Indskrænkninger i Mandskabsstyrken aktuel, ramte det ogsaa denne Brydning. I 1832 bestemte Direktionen, at der skulde spares to Mand ved Ritenbenk, idet Kulbrydningen i Waigattet skulde ophøre og Kolonien

[1]) RINK: Om Monopolhandelen paa Grønland. Kbh. 1852. S. 11.
[2]) Kmd. MATHIESEN (Julianehaab) til Dir. $^{20}/_{7}$-1832. G.H.A. Breve S.G. 1832.
[3]) RINK: Grønland I, 1. S. 156 ff. og II. S. 158 ff.
[4]) Dir. til RK $^{22}/_{6}$-1832. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M. S. 58 ff.

ligesom Christianshaab og Umanak have udsendt 60 Tdr. Kul om Aaret[1]).

Inspektør Fasting var ikke tilfreds med denne Udvikling og ønskede Kulbrydningen genoptaget. Han gjorde bl. a. opmærksom paa, at mange engelske Hvalfangere kun tog en Fjerdedel af deres Kul med hjemmefra, medens Resten hentedes paa Hareøen, og fremhævede, at det var ganske irrationelt, at Handelens Skibe undertiden medtog Sten som Ballast; de burde hellere tage Kul med hjem, der sikkert kunde benyttes paa Handelens Plads. Direktionen var ikke tilbøjelig til at gaa ind paa Fastings Forslag om Iværksættelse af Kulbrydning og oplyste, at der i 1830 var hjemsendt nogle Kasser Kul dels fra Disko dels fra Umanak, som man havde forsøgt at benytte paa Pladsen. Forsøget var ikke faldet heldigt ud; Kullene afsatte megen Aske og kunde kun bruges blandet med andre. Dommen kom til at lyde paa, at de var ringere end de færøske og meget ringere end de skotske. Da de færøske Kul, der var hjemsendt, ved Auktion kun havde givet 6, 7 eller 8 Mark pr. Tønde, vilde det slet ikke kunne svare Regning at hjemsende Kul fra Grønland[2]).

Det synes dog, som om baade Godhavn og Ritenbenk stadig har hentet en Del Kul fra Bruddene paa Disko. I 1833 sendtes saaledes et Fartøj paa Kultogt fra Godhavn; dette forliste og tre Mand omkom[3]). I 1836 sendtes der fra Godhavn to Fartøjer med 11 Mand efter Kul; de strandede begge; Besætningen kom i Land, men een Mand døde undervejs, og flere fik Koldbrand[4]).

Da den i 1835 nedsatte grønlandske Kommission fra 1836 fik udsendt en Del nye Huse og arbejdede paa at faa de spækslugende grønlandske Lamper erstattet med Kakkelovne, da Direktionen krævede, at al Tranbrænding skulde finde Sted i Grønland, og da man forlangte Brødbagning i større Udstrækning ved Kolonierne, maatte Brændselsspørgsmaalet blive aktuelt. Fra Fiskenæsset skrev Bestyrer Kielsen i 1839, at der var mange udmærkede Tørv i Nærheden af Kolonien, og at disse gav et udmærket Brændsel til Ovnene[5]). Men som Regel var der betydelige Vanskeligheder. Købmand Meyer ved Frederikshaab skrev saaledes i 1841, at man med Undtagelse af 80 Tdr. havde hjemsendt Spækket uafbrændt; de 80 Tdr. var afbrændt med nogle Tørv og Benene af to Keporkakker[6]). Fra Godthaab skrev Købmand Bistrup,

[1]) Dir. til Insp. Fasting $^{13}/_{4}$-1832. G. H. A. Grl. Kopibog 22. S. 62 f.

[2]) Dir. til RK $^{22}/_{6}$-1832. G. H. A. Indenlandsk Kopibog M; RK til Dir. $^{15}/_{12}$-1832. RK Grl. Sager. Kopibog 5. Nr. 432.

[3]) Fasting til Dir. $^{20}/_{7}$-1834. G. H. A. Breve N. G. 1834.

[4]) Fasting til Dir. $^{24}/_{7}$-1837 (med Bilag). G. H. A. Breve N. G. 1837; sml. Dir. til RK $^{18}/_{3}$-1843. G. H. A. Indenlandsk Kopibog O.

[5]) Bestyrer O. V. Kielsen (Fiskenæsset) til Dir. $^{20}/_{8}$-1839. G. H. A. Breve S. G. 1839.

[6]) Kmd. Meyer (Frederikshaab) til Dir. $^{30}/_{6}$-1841. G. H. A. Breve S. G. 1841.

at den stærkere Brug af Kakkelovne gjorde, at Grønlænderne indsamlede næsten alt Drivtræ, saa at Handelen nu kun fik et Par Jollelaster heraf mod et Par Jagtlaster tidligere. Hvis den stærke Anvendelse af Brændsel skulde fortsættes, maatte der bruges Kul og Brænde hjemmefra, da Tørvene daarligt kunde blive tørre, og det tog for lang Tid at hente Skovbrændet[1]). Inspektør HOLBØLL beklagede sig stærkt over, at Udsendingen af Brændsel var den samme som mange Aar tidligere, da Behovet var meget mindre. Skovbrændet, der nærmest burde være en Reserve i Nødstilfælde, formindskedes Aar for Aar. Han gik derfor stærkt ind for en forøget Kuludsending, saaledes at Handelen ikke behøvede, som Grønlænderne udtrykte sig, at »stjæle ... Flydebrændet som Gud skjænker de fattige Grønlændere«[2]). I 1841 udtrykte HOLBØLL atter sin Ængstelse for, at Grønland skulde blive helt blottet for Skovbrænde, og hævdede, at Forraadet kun kunde række til faa Aar. Han bad derfor om, at der maatte blive udsendt Kul til Afbrændingen af Spækket[3]).

Det er klart, at der under disse Forhold var ny Anledning til at tage Kulspørgsmaalet op. Den direkte Tilskyndelse hertil synes at være kommet fra Direktør GRAAH, idet han i 1836 overfor Rentekammeret foreslog, at Kulbrydningen i Nordgrønland, der i Hovedsagen havde været standset siden 1823, atter skulde optages. Dette Forslag oversendtes til den siddende grønlandske Kommission, for at denne skulde tage hele Spørgsmaalet under Overvejelse[4]). Kort efter foretog Kommissionens Sekretær HOPPE en Rejse til Høganæs for at sætte sig ind i Brydningsforholdene der, og der antoges desuden et Par Arbejdere, der var kendt med Kulbrydning, for at udgaa til Grønland[5]). Direktør GEDE gav under Kommissionsforhandlingerne Udtryk for stor Betænkelighed ved de stillede Forslag. Naar man tidligere havde opgivet Brydningen, var det, fordi mange Aars Erfaring havde vist, at den var overordentlig vanskelig og bekostelig. Han mente, at man derfor foreløbig kun burde iværksætte et Forsøg for at se om Vanskelighederne lod sig overvinde uden alt for store Bekostninger. Der var nu ved Godhavn et noget større Mandskab til Hvalfangsten, og dette vilde i Sommermaanederne, hvor der ingen Hvaler fandtes, uden væsentlige Merudgifter kunne drive Kulbrydning[6]). Man blev dog hurtigt klar over, at der burde gøres noget mere effektivt, og i Sommeren 1838 sendtes cand. polyt. SCHYTHE til Nordgrønland for her at undersøge Mulig-

[1]) Kmd. BISTRUP (Godthaab) til Dir. $^{29}/_{7}$-1840. G.H.A. Breve S.G. 1840.
[2]) HOLBØLL til Dir. $^{12}/_{7}$-1840. Ibidem.
[3]) Hovedindberetning S.G. 1841 (udateret). G.H.A. Breve S.G. 1841.
[4]) RK til Kommissionen $^{12}/_{3}$-1836. RK Grl. Sager. Kopibog 6. Nr. 152.
[5]) HOPPE til RK $^{21}/_{6}$-1836. RK Grl. Sager. Journal E. Bilag til Nr. 404.
[6]) GEDE $^{21}/_{3}$-1836. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

hederne for en rationel Kulbrydning[1]). Han vendte tilbage samme Efteraar og indgav en Beretning til Rentekammeret om Forholdene[2]). Samme Aar opsendte Direktionen en Slup »Neptunus« paa 23 Kommercelæster, der bl. a. var beregnet til Kultransporter fra Nordgrønland[3]), og i 1839 paalagde den Inspektør Fasting hvert Aar at sende 500 Tdr. Kul til Sydgrønland, medens »Neptunus« skulde forsyne Bugtkolonierne med 1200 Tdr.[4]). I Aaret 1840/41 synes den nye Virksomhed at være gaaet nogenlunde. Der var brudt 226 Tdr. Kul, der sattes til 1 Rbd. pr. Td. Udgiften ved Brydningen havde været 213 Rbd., hvoraf 42 gik til det gifte Mandskab, 67 til lejede og 104 til Udgifter ved »Neptunus«. Til Kulbrydningsmandskabet og om Bord i Slupskibet var der ekstra udskænket 73 Potter Brændevin[5]).

Den 19. Oktober 1841 forliste Slupskibet »Neptunus« med 250 Tdr. Kul og en Del Materialier. Besætningen, der bestod af 18 Mand, kom i Land, men mistede alt. Dette Uheld bevirkede aabenbart, at der ikke blev brudt Kul i større Udstrækning i 1842. Det følgende Aar fremstillede Direktionen Kulbrydningens sørgelige Resultater for Rentekammeret. Hele Udbyttet af Brydningen i de fem Aar 1837—41 havde været 1233 Tønder, hvoraf 540 var overladt Brugerne af de nye Huse, mens Resten var brugt ved Kolonierne af Handelen, uden at dog Udsendingen af Kul var forringet væsentligt. De samlede Udgifter havde udgjort 10.078 Rbd., medens Indtægten kun havde været 540 Rbd. Det tilføjedes, at heri ikke var medregnet Løn og Kost til Mandskabet (27 Mand), der fandtes ved Godhavn af Hensyn til Hvalfangsten. Paa dette Grundlag forespurgte Direktionen, om Kulbrydningen skulde fortsættes eller opgives, idet Udsendingen i sidste Fald maatte forøges med 100 Tdr. skotske Stenkul, der paa Grund af disse Kuls bedre Kvalitet mentes at kunne erstatte den grønlandske Produktion. I en Særindstilling fraraadede Direktør Graah at opgive Kulbrydningen paa Grund af et enkelt Uheld og kritiserede Direktionsflertallets Opgørelse, idet han hævdede, at »Neptunus«s Forlis i Nærheden af Godhavn intet havde med Kulbrydningen at gøre og maatte betragtes som et hændeligt Uheld[6]). Ogsaa andre Poster i Opgørelsen vil det udfra en moderne Regnskabsopfattelse være urimeligt at henføre til Brydningen af de 1233 Tdr. Kul, ligesom det kan findes mærkeligt, at Værdien af de af Handelen i Grønland brugte Kul ikke er medtaget blandt Indtægterne.

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{24}/_{4}$-1838. Kgl. Resol. $^{26}/_{4}$-1838. RK Rel. Res. Prot.; Instruks til Schythe $^{8}/_{5}$-1838. RK Grl. Sager. Kopibog 6. Nr. 524.

[2]) Schythe til RK $^{15}/_{10}$-1838. RK Grl. Sager. Journal E. Nr. 831.

[3]) Dir. til RK $^{10}/_{4}$-1838. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N.

[4]) Dir. til Fasting $^{30}/_{4}$-1839. G.H.A. Grl. Kopibog 24. S. 88 f.

[5]) Ass. K.G. Fleischer (Godhavn) til Dir. $^{30}/_{6}$-1841. G.H.A. Breve N.G. 1841.

[6]) Dir. til RK $^{18}/_{3}$-1843. G.H.A. Indenlandsk Kopibog O; sml. G.H.A. Pakke mrk. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«.

Rentekammeret stillede Sagens endelige Afgørelse i Bero indtil videre, idet det ønskede at modtage nærmere Betænkning fra Inspektøren i Nordgrønland[1]). I de følgende Aar indskrænkedes Kulbrydningen stærkt. Dog saa Direktionen gerne, at de Kolonier, der laa nærmest ved Forekomsterne, selv dækkede deres Brændselsbehov ved at hente Kul fra Bruddene. Saaledes var den meget tilfreds med, at Bestyrer Fleischer ved Umanak i 1846 havde foranstaltet, at 27 Tdr. grønlandske Stenkul blev afhentet fra et Fjæld $1^1/_2$ Mil fra Kolonien, hvorved Omkostningerne havde været 18 Rbd. 1 Sk. eller 64 Sk. pr. Td. Direktionen saa meget gerne dette fortsat; da Fleischer paapegede forskellige Vanskeligheder herved, henviste den til, at han jo nu havde faaet en ny Jagt, hvormed Kullene kunde transporteres, og udtalte, at den ventede, at han vilde lade sig denne vigtige Sags Fremme være meget magtpaaliggende[2]).

Ogsaa paa Disko fortsattes Kulbrydningen omend i meget begrænset Omfang. Resultaterne var ikke opmuntrende, idet Kullene laa saaledes, at Afhentningen var meget vanskelig. I 1848 strandede et Dæksfartøj, som havde været benyttet, og derefter synes Brydningen paa Disko at være ophørt i nogle Aar[3]). Spørgsmaalet om Genoptagelse af Kulbrydningen i større Maalestok var igen fremme i Forbindelse med Dr. Kaysers Rejse til Grønland i 1845, idet han stillede Forslag i denne Retning; men Sagen naaede stadig ikke til nogen Afgørelse[4]).

Da det saaledes ikke ved Kulbrydning i Grønland lykkedes at skaffe Dækning for det forøgede Brændselsforbrug, som særlig Udsendelsen af Huse og Kakkelovne medførte, maatte Direktionen udsende engelske Stenkul, som blev overladt Grønlænderne til en ringere Pris, end Handelens Udgifter herved androg, for at der ikke skulde blive brugt mere end højst nødvendigt af det kostbare Spæk til Opvarmning. Saaledes solgtes der i 1842 engelske Kul for 1 Rbd. pr. Tønde til Grønlændere, der havde Kakkelovne, mens den fastsatte Takstpris var 2 Rbd.[5]).

Med Dr. H. J. Rinks Udrejse til Grønland i Maj 1848 kom den Personlighed i Grønlands Tjeneste, der skulde faa den største Betydning af alle Danske, der i det 19. Aarhundrede arbejdede for og i Grønland.

Rink var født 1819 i København. Efter at have studeret i fire Aar

[1]) RK til Dir. $^1/_5$-1843. RK Grl. Sager. Kopibog 7. Nr. 410.

[2]) Dir. til H. M. Fleischer $^2/_5$-1849 og $^2/_5$-1850. G. H. A. Grl. Kopibog 27. S. 386 f. og 28. S. 195.

[3]) Olrik til IM $^{28}/_1$-1851 (Afskrift). G. H. A. Breve N. G. 1850.

[4]) Dir. til IM $^2/_2$-1849 (Koncept); IM til Dir. $^{10}/_9$-1849. G. H. A. Pakke mrk. »Koloniernes Besejling«.

[5]) G. H. A. Pakke mrk. »Oversyn til Statsregnskabet« (Beregning til Statsgælden 1842).

ved den polytekniske Læreanstalt blev han udset til som geognostisk og mineralogisk sagkyndig at deltage i Galateaekspeditionen. Dennes Chef gjorde ham til Leder af et nyoprettet Etablissement paa de danske Nicobarøer. Denne Stilling maatte han imidlertid hurtigt opgive paa Grund af Klimatfeber og vendte tilbage til Danmark for at finde en lignende Opgave i en anden dansk Koloni[1]).

Da Grønland efter Rinks Opfattelse var det Sted, der gav de bedste Muligheder indenfor hans Videnskab, ansøgte han med Støtte af H. C. Ørsted og Professor Forchhammer Kongen om en Understøttelse til en videnskabelig Rejse. Dette resulterede i, at der bevilgedes ham 1300 Rbd. til et Ophold i Grønland i 1848 og 1849, idet Spørgsmaalet om, hvem der skulde betale dette Beløb, udskødes[2]).

Efter sin Ankomst til Grønland berejste Rink først Upernavik Distrikt og derefter Kolonierne ved Diskobugten, hvorefter han overvintrede ved Godhavn. De rige videnskabelige Resultater, han opnaaede, bevirkede, at han i Sommeren 1849 sendte et Andragende hjem om Hjælp til Forlængelse af Opholdet, idet han mente at kunne klare sig med 4 à 500 Rbd. om Aaret. Om sine Planer udtalte han, at han allerede havde fundet mange interessante Mineraler, men at det meste endnu stod tilbage at undersøge, at han indsamlede Oplysninger om Indlandsisen til fremtidig nøjere Bearbejdelse, samt at han havde samlet et foreløbigt Materiale til Udarbejdelsen af Specialkort. Lige fra sine første Dage i Grønland arbejdede han intimt sammen med saavel de danske Tjenestemænd som med Grønlænderne. Han udtaler saaledes: »Ogsaa benytter jeg Oplysninger fra de Indfødte, som have megen Sands for Geographi, og lader mig, inden jeg foretager en Reise, ved Tegning beskrive hele den Egn, jeg agter at gaae til. Jeg undlader derhos ikke, foruden den geognostiske Beskaffenhed at tage Hensyn til Alt, hvad der kan have Betydning for Handelen, for Landets produktive Hjelpekilder og almindelige geographiske Beskaffenhed . . .«. Rink mente, at han for at kunne gennemføre sine Planer og da særlig Kortlægningen maatte være i Gennemsnit et Aar ved hver af de større Kolonier. Han skriver til Slut: »Skulde den af mig her fremsatte Plan ikke lade sig iværksætte ved Hjelp af en ligefrem Fortsættelse af Reiseunderstøttelsen i reent videnskabeligt Øiemed og med fri Raadighed over Tid og Midler, saaledes som jeg hidtil har havt den, da vilde jeg med Taknemmelighed modtage af Deres Majestæt en hvilkensomhelst Ansættelse, det være sig under Handelen eller de videnskabelige Anstalter i Hjemmet, hvormed dette foreløbige Ophold heri Landet, som for Øieblikket er det eneste Maal for min Virksomhed og mine Ønsker, og en til mit Arbeide passende Uafhængighed, men forresten et hvilketsomhelst Hverv, Deres Majestæt

[1]) Dansk Biografisk Leksikon (Ostermann (P. Lauridsen)).

[2]) Allerunderdan. Forest. $^{28}/_{3}$-1848. Kgl. Resol. $^{31}/_{3}$-1848. RK Rel. Res. Prot.

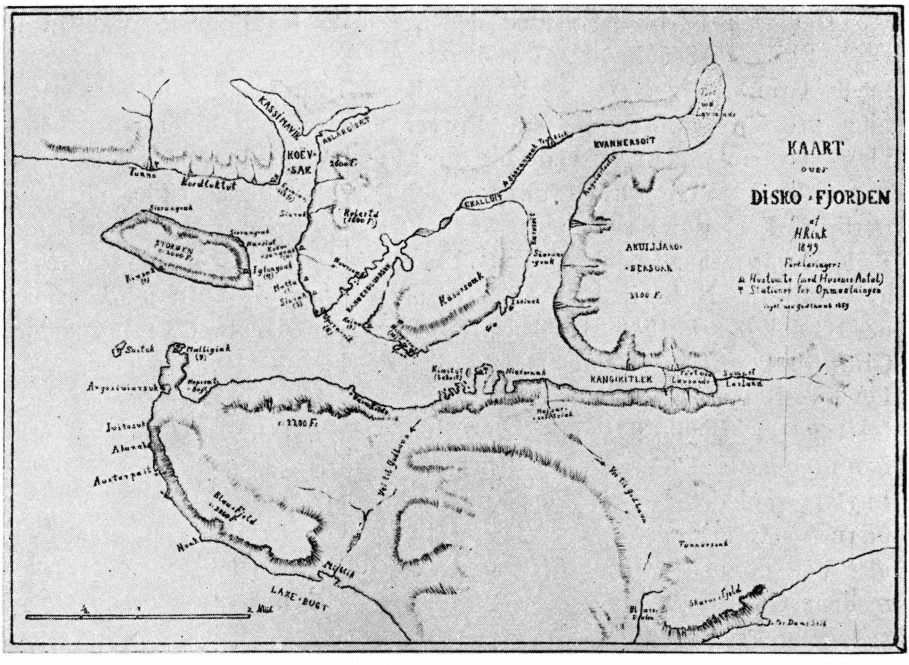

Fig. 21. H. RINK: Kort over Diskofjord 1849.

maatte behage at paalægge mig, var forbunden, og det saa meget desto mere, som en fast Ansættelse i Deres Majestæts Tjeneste kunde bidrage til, at jeg i dette isolerede Land med desto større Tryghed for min Fremtid kunde forfølge mit Øiemed«[1]).

Denne Ansøgning anbefaledes varmt af H. C. ØRSTED paa Videnskabernes Selskabs Vegne[2]). Handelsdirektionen, der anerkendte Beløbets Beskedenhed, ønskede ham ikke ansat i Handelens Tjeneste, men kunde tænke sig, hvis Andragendet efter den givne Anbefaling blev imødekommet, at det paalagdes ham at lede Grafitbrydningen ved Umanak i 1850 og 1851[3]). Ved kongelig Resolution af 25. Marts 1850 blev der bevilget RINK en Understøttelse paa 500 Rbd. for eet Aar, idet Indenrigsministeren forbeholdt sig eventuelt at give en lignende Understøttelse de følgende Aar[4]).

---

[1]) RINKS allerunderdanigste Ansøgning til Kongen dat. Godhavn $^{29}/_{6}$-1849. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 405.

[2]) H. C. ØRSTED til Indenrigsministeren $^{15}/_{1}$-1850. Ibidem.

[3]) Dir. til IM $^{28}/_{12}$-1850. Ibidem.

[4]) IM til Dir. $^{30}/_{3}$-1850 (Koncept). Ibidem; Allerunderdan. Forest. $^{23}/_{3}$-1850 (ROSENØRN/STEPHENSEN). Kgl. Resol. $^{25}/_{3}$-1850. IM Grl. Sager. Forestillinger og Resolutioner.

Det er i Forbindelse med de fremmede Hvalfangere omtalt, at nogle Skibe i 1845 havde afbrudt Hvalfangsten og havde begyndt at bryde Grafit i Nærheden af Upernavik. Da Direktionen fik Underretning herom, foranledigede den Prøver af Grafitten hjemsendt. Disse blev nærmere undersøgt ved Bistand af Overinspektøren for det naturhistoriske Museum Dr. PINGEL, og selv om Kvaliteten ikke viste sig særlig god, blev der i de følgende Aar foretaget nogen Brydning under Kolonibestyrerens Ledelse[1]). I 1848 blev der ligeledes hjemsendt Prøver af Grafit fra Holsteinsborg; men Grafitten her viste sig fuldkommen uanvendelig[2]). I 1849 meddelte Dr. RINK, at der fandtes betydelige Grafitforekomster i Umanak Distrikt, og hjemsendte Prøver heraf[3]). Da Kvaliteten her viste sig væsentlig bedre, blev det besluttet at lade foretage en Brydning under Ledelse af Dr. RINK[4]). Da Meddelelsen herom naaede Umanak, var RINK imidlertid allerede rejst til Diskobugten, saaledes at han ikke kunde lede Brydningen i 1850[5]). Ved en nærmere Undersøgelse viste heller ikke denne Brydning sig rentabel, idet den opnaaede Pris af Prøverne kun blev 6 Rbd. pr. 100 Pund, medens Grafitten fra Upernavik overhovedet ikke kunde sælges til en antagelig Pris[6]).

I 1849 indsendte en Købmand J. H. LUNDT en Ansøgning om at maatte berejse Grønland for at finde værdifulde Stoffer. I Analogi med den til Konsul NOMMENSEN paa Før givne Tilladelse til Fiskeri ved Kysten (se Afsnittet om Fiskerierne S. 210—14) mente Indenrigsministeriet at maatte imødekomme Ansøgningen[7]). I Foraaret 1850 rejste LUNDT herefter til Grønland og foretog en Række Undersøgelser langs Kysten[8]). Disse fortsattes i 1851, og LUNDT fik samtidig Ret til at anlægge mineralske Miner i Grønland[9]). I de følgende Aar blev saadan

---

[1]) Dir. til IM $^{14}/_{12}$-1849. G. H. A. Indenlandsk Kopibog Q. S. 454 f.

[2]) Dir. til Kolonibestyrer MØLLER (Holsteinsborg) $^{26}/_{5}$-1848. G. H. A. Grl. Kopibog 27. S. 87.

[3]) RINKS Beskrivelser af Grafitforekomsterne ved Upernavik og Umanak og en Række Dokumenter ang. denne Sag findes i IM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 50.

[4]) Dir. til Insp. OLRIK $^{3}/_{5}$-1850. G. H. A. Grl. Kopibog 28. S. 135 ff.

[5]) OLRIK til IM $^{28}/_{1}$-1851 (Afskrift). G. H. A. Breve N. G. 1850.

[6]) Dir. til IM $^{6}/_{3}$-1851. G. H. A. Indenlandsk Kopibog R.

[7]) Allerunderdan. Forest. $^{23}/_{3}$-1850 (ROSENØRN/STEPHENSEN). Kgl. Resol. $^{25}/_{3}$-1850. IM Grl. Sager. Forestillinger og Resolutioner.

[8]) Beretning om Rejsen af Jagtjunker E. KOPP og Hofjuveler S. PRAHL, København Maj 1851 i IM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 50.

[9]) Allerunderdan. Forest. $^{8}/_{7}$-1851 (ROSENØRN/STEPHENSEN). Kgl. Resol. $^{13}/_{7}$-1851. IM Grl. Sager. Forestillinger og Resolutioner. Jvf. JACOB H. LUNDT: Nogle factiske Oplysninger i Anledning af Planen til Bjergværksdrift paa Grønland. Kbh. (1853).

Minedrift ogsaa forsøgt, men skal ikke omtales her, da den tilhører den følgende Periode i Grønlands Udvikling.

Ved Slutningen af denne Periode viste der sig ogsaa Interesse for Udnyttelsen af den fra tidligere Tid kendte Kryolitforekomst ved Ivigtut, idet navnlig de to unge Ingeniører J. THOMSEN og G. HOWITZ søgte at opnaa Brydningstilladelse[1]). Ogsaa denne Brydnings Historie tilhører imidlertid den følgende Tid.

[1]) Se Allerunderdan. Forest. $^{26}/_{3}$-1857 (KRIEGER/WITH). Kgl. Resol. $^{29}/_{3}$-1857. IM. Grl. Sager. Forestillinger og Resolutioner.

PRIVAT FANGSTVIRKSOMHED I GRØNLAND. PAHLEN OG KALL

Igennem flere Aarhundreder var der drevet en betydelig Hvalfangst i Havene omkring Grønland, først især af hollandske Hvalfangerskibe, senere navnlig af Englænderne. Ogsaa fra dansk Side havde man vist denne Sag betydelig Interesse. Staten havde i den guldbergske Periode selv drevet en betydelig Hvalfangst i Forbindelse med den grønlandske Handel[1]), og den havde ogsaa for at støtte den private Hvalfangst ydet en ikke ringe Præmie for Udrustning af Hvalfangerskibe til de nordlige Have[2]). Denne var bortfaldet i Krigsaarene, men blev atter indført ved en Plakat af 12. Marts 1817 og senere fornyet med nogle Aars Mellemrum indtil 1838, da den bortfaldt endeligt[3]).

I Begyndelsen af 1830erne var der paa Grund af de stigende Priser paa Tran en Del Interesse blandt de større danske Handelsfirmaer for at deltage i denne Fangst. Mange Ansøgninger om Præmie viser, at adskillige danske Skibe har været udrustet til Hvalfangst. Ansøgningerne viser ogsaa i nogen Grad, hvilke Folk der var interesserede i Fangsten. Man møder Navne som Grossererne Jacob Holm, P. C. Knudtzon, Sass, Bech og Brammer og ogsaa flere Provinsfirmaer f. Eks. i Aarhus, Flensborg og Rønne[4]). Kun i enkelte Tilfælde har Skibene anløbet grønlandske Havne, hvilket i saa Fald fremgaar af de af Inspektøren hjemsendte Sundhedsattester[5]).

Det er derfor forstaaeligt, at Spørgsmaalet om at kombinere Hvalfangst i Davisstrædet med Stationer i Land let har kunnet rejses blandt de danske Storhandlende. Initiativet hertil blev taget af en tidligere Handelsbetjent i Grønland Peter Julius Kall. Dennes Virksomhed som Bestyrer af Kolonien Holsteinsborg er tidligere omtalt[6]). Han har

[1]) Bobé S. 52 ff.
[2]) Plakater $^{13}/_{10}$-1784, $^{18}/_{12}$-1789 og $^{12}/_{11}$-1794.
[3]) Oesau: Schleswig-Holsteins Grönlandfahrt ... S. 69.
[4]) RK Grl. Sager. Færøsk-Grønlandske Journaler.
[5]) F. Eks. Holbøll til RK $^{2}/_{8}$-1839. RK Grl. Sager. Journal E. 1035.
[6]) Sml. S. 43 f.

aabenbart i denne Stilling vist et betydeligt Initiativ, men har haft ondt ved at underordne sig Inspektøren og i det Hele de Principper, som var Grundlaget for Handelsvirksomheden.

Under sin Virksomhed som Bestyrer af Holsteinsborg havde KALL saaledes taget Initiativet til Anlæggelse af et Garnsted ved Isortok, et Sted som allerede den tidligere Inspektør MYHLENPHORT havde haft Opmærksomheden henledt paa[1]). Allerede i 1831 var Stedet imidlertid nedlagt, dels fordi der var en saa rivende Strøm, at Garnene ikke kunde anbringes ordentligt, dels fordi Søen ofte var saa haard, at Trosserne sprang, og endelig fordi der ikke var nogen ordentlig Ankerplads for Slupperne[2]).

Efter at være traadt ud af Handelens Tjeneste kom KALL i Forbindelse med Handelshuset von der PAHLEN i Frederikshavn, i hvilket han blev Associé. Med denne financielle Basis sendte han i Eftersommeren 1833 et Andragende til Kongen, hvori Handelshuset von der PAHLEN og KALL erklærede, at det sammen med andre Interessenter agtede at drive Fangst i de grønlandske Farvande, hvis der blev indrømmet det et passende Sted paa den grønlandske Kyst til Afbenyttelse for Hvalfangerskibene og Opførelse af de nødvendige Bygninger. Som Sted herfor nævnedes Omraadet ved den nordlige Isortokfjord under Henvisning til, at dette Sted var aldeles ubeboet og næsten utilgængeligt for Grønlænderne. Her ønskede man at foretage Tranbrænding ved Hjælp af Hvalben, hvorved man vilde opnaa en finere Kvalitet og spare Kuludgifterne. Til dette Formaal ønskede man Ret til at tage Grønlændere i Virksomhedens Tjeneste. Der henvistes til, at den paatænkte Fangst vilde være almengavnlig og ikke krænke andres Interesser. Det gjaldt om at skabe nyt Initiativ, da al Handel og Skibsfart laa i Dvale[3]).

Denne Ansøgning oversendtes gennem Rentekammeret til Handelsdirektionen, der skulde afgive Betænkning[4]). I denne udtalte Direktionen bl. a.: »Det District som attraaes er vel for Tiden ubeboet; men vilde sandsynligen blive det, saasnart de Indfødte erfarede, at et Etablissement der var oprettet, thi Grønlænderne elske et omflakkende Liv og skifte gjerne Opholdssted — —«. Det vilde saaledes blive vanskeligt at føre Kontrol med, at der ikke blev drevet Smughandel. »Directionen ser sig derfor ikke istand til at yttre nogen bestemt Mening om den Indflydelse et saadant Etablissement, som det ansøgte i Tiden ville have paa Landet og de Indfødte i Almindelighed, og i Særdeleshed

[1]) KALL til HOLBØLL $^{28}/_{3}$-1829. G. H. A. Breve S. G. 1829.

[2]) Kmd LASSEN (Holsteinsborg) til Dir. $^{24}/_{6}$-1831. G. H. A. Breve S. G. 1831.

[3]) Ansøgning til Kongen fra Konsul KALL $^{10}/_{8}$-1833 (Kopi). G. H. A. Pakke mrk. »Missionen 1855—57 m. m. PAHLEN og KALL«.

[4]) RK til Dir. $^{24}/_{8}$-1833. Ibidem.

paa de tilgrændsende Coloniers og Anlægs Bedrift«. Købmand Lassen (Holsteinsborg), der opholdt sig i København efter i det sidste Aar at have fungeret som konstitueret Inspektør i Sydgrønland, var blevet spurgt i Sagen og havde udtrykt store Betænkeligheder ved Oprettelsen af et privat Etablissement i Grønland. Hans Synspunkter var dog blevet imødegaaet af Direktør Graah. Direktionen fandt det ønskeligt, at hele Spørgsmaalet først blev forelagt Inspektørerne, men hvis Koncessionen skulde gives allerede nu, burde den indeholde forskellige Betingelser, saasom at Inspektørens Myndighed ogsaa skulde gælde Etablissementet, at der udstedtes et bestemt Forbud mod al Handel med de indfødte samt mod Dunindsamling, og at der ikke gaves Ansøgerne nogen Eneret; endelig burde en eventuel Bevilling kun gælde 3 eller 5 Aar. Disse Forslag tiltraadtes ogsaa af Graah, forsaavidt de ikke stred imod hans Bemærkninger til Købmand Lassens Udtalelser[1]).

I sin Indstilling til Kongen om denne Sag fremhæver Rentekammeret, at Regeringen stedse har været klar over Hvalfangstekspeditionernes store Betydning, idet der ved disse »ikke alene fremkaldes en betydelig Omsætning af indenlandske Artikler, der ere nødvendige til Skibenes Udrustning og Proviantering, men tillige fremmes en nyttig Virksomhed . . .«. Derfor var der lige siden 1784 givet Præmier, men Skibsudrustningerne fra danske Havne havde alligevel aldrig været særlig betydelige. Den foreliggende Ansøgning havde derfor Krav paa Opmærksomhed, og Spørgsmaalet blev nærmest, om et privat Etablissement kunde tilføje den kongelige Handel nogen Skade. Rentekammeret var enigt med Direktør Graah i, at dette næppe var sandsynligt, hvis der blev ført Kontrol med, at der ikke dreves Smughandel og fastsattes Straf herfor.

I Overensstemmelse med Rentekammerets Indstilling blev det ved kongelig Resolution af 30. Oktober 1833 tilladt, at Handelshuset v. d. Pahlen og Kall til Fremme af dets Ekspeditioner til Hval-, Sæl- og Torskefangst under Grønland maatte anlægge et Etablissement med Huse og Trankogeri paa en nærmere anvist Plads ved Isortokfjorden i Holsteinsborg Distrikt. Tilladelsen skulde gælde for 6 Aar fra 1834. De vigtigste Betingelser for Tilladelsen var, at alle Etablissementets Folk skulde rette sig efter Inspektørens og Direktionens Bestemmelser og ikke maatte drive nogen Slags Handel med Grønlænderne. Straffen herfor var Konfiskation af Varerne, Bøde eller endog Fortabelse af Bevillingen. Til Kontrol gaves der Handelsbetjentene Ret til at undersøge Etablissementets Oplagshuse. Dunindsamling var forbudt, idet denne ved Instruksen af 1782 var forbeholdt Grønlænderne alene. Det skulde nærmere bestemmes, hvormange Grønlændere Etablissementet maatte tage

[1]) Dir. til RK $^{1}/_{10}$-1833. G. H. A. Indenlandsk Kopibog M.

i sin Tjeneste, men ingen af de ved Koloniernes Hvalfangerslupper ansatte maatte antages uden Inspektørens Samtykke. Endelig fastsloges det, at Etablissementets Hvalfangerskibe ikke skulde have Ret til den almindelige Præmie for Udrustning til Hvalfangst[1]).

Opmuntret af denne Medgang rejste Handelshuset allerede inden Aarets Udgang Ønsket om en ny og mere vidtgaaende Koncession og ønskede endda at faa hele Holsteinsborg Distrikt overladt i Forpagtning med samme Rettigheder, som den kongelige Handel havde. Det henviste til, at Monopoliseringen af den grønlandske Handel var skadelig, og at dens Frigivelse vilde medføre de største Fordele saavel for Grønland som for Moderlandet, idet Grønlænderne derved vilde anspores til at benytte deres Arbejdskraft paa en virksommere og mere hensigtsmæssig Maade end hidtil. Man vilde derved »forberede dem til at træde ud af den Vildheds og Umyndigheds Tilstand, hvori de nu befinde sig«. Rigtigheden heraf fremgik ogsaa af de heldige Følger, som Frigivelsen af den islandske Handel i 1786 havde haft. Dersom Regeringen hverken vilde indføre Frihandel eller give Holsteinsborg i Forpagtning, ønskede Handelshuset en Række yderligere Begunstigelser, navnlig Ret til at tage et ubegrænset Antal Grønlændere i sin Tjeneste og Ret til at købe Spæk, Skind m. m. af Grønlænderne i Distriktet. Endelig protesterede det bestemt imod at skulle kontrolleres af Handelen, der maatte betragtes som en Konkurrent, og det ønskede derfor Handelsbetjentenes og Inspektørens Ret til at undersøge Oplagshusene ophævet.

At disse Planer og Krav har vakt en Del Interesse i ledende københavnske Handelskredse, ses af, at Kalls Ansøgning var ledsaget af Anbefalinger fra Formanden for Grosserer-Societetet Generalkonsul J. F. Tutein og fra Handelshuset Hambro & Søn. Begge erklærede sig enige i Ytringerne om Frihandelens Gavnlighed og var villige til at deltage i det grønlandske Foretagende, dersom de ønskede Friheder indrømmedes.

Handelsdirektionen indrømmer i sin Betænkning, at det vilde være højst velgørende mod Grønlænderne at træffe Foranstaltninger, hvorved der kunde bibringes dem større Civilisation og gives dem Sans for Ejendom; men det maa »ikke glemmes, at Grønlænderne, som alle den nordlige Zones Beboere ere dorske og indolente«, og at bibringe dem større Erhvervslyst kunde derfor alene ske ved at forandre deres Natur, hvoraf deres Levemaade var betinget. At dette skulde kunne ske paa den af Ansøgerne fremstillede Maade ved gennem Frihandel at forbedre Grønlændernes materielle Vilkaar, troede Direktionen ikke, idet den fremsatte sit principielle Standpunkt i følgende Sætning: »Kun paa aandelig Vei bør man stræbe at virke til Indbyggernes Cultur«. Dette Standpunkt

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{22}/_{10}$-1833. Kgl. Resol. $^{30}/_{10}$-1833. RK Rel. Res. Prot.

udvikles nærmere paa følgende Maade: »Vor Mening er derfor, at naar der skal arbejdes kraftigt paa Grønlændernes Civilisation, da maae det skee ved aandelige Midler: ved passende Underviisning for den barnlige Alder, og ved Religionslæreren Bestræbelser, for at fordrive den tykke Vankundighed og Overtroe, som ikke sjelden er Moder til saadanne Laster, der ellers ikke stemmer med den godmodige Nationalcharakteer. — Lykkes disse Bestræbelser, da vil Grønlænderen komme til Erkjendelse af sit Menneskeværd, da først vil han kunne faae Smag paa en civiliseret Levemaade — paa Orden — Reenlighed, rigtig Betragtning af Ejendomsret og selskabelige Forhold i Almindelighed«.

Ogsaa af økonomiske Grunde var Direktionen meget betænkelig ved paa denne Maade at sprænge Monopolet. Efter at Handelen i 1817 mistede 2 Skibe, hvilket bevirkede et Tab af 100.000 Rbd. Sølv, var der siden da indtjent 649.000 Rbd. (indfriet paahvilende Gæld, opsparet Assurancefond, betalt Rente til Statskassen, Overskud, Nyinvesteringer, samt Varer og Tilgodehavender). En saadan Fremgang kunde ikke betragtes som en Ubetydelighed, og det vilde være betænkeligt at indføre Frihandel, der efter Direktionens Mening vilde ødelægge den kongelige Handel og være til stor Skade for Grønlænderne. Med Hensyn til Handelshusets Ansøgning om at faa overladt Holsteinsborg og faa større Begunstigelser udtalte Direktionen, at den hele Tiden havde formodet, at det var saadanne Planer, der laa bag den oprindelige, ret uskyldige Ansøgning om en Hvalfangerstation, og fraraadede paa det bestemteste at imødekomme Hovedpunkterne af det nu ansøgte. Hvis der endelig skulde gives Ansøgerne en Koloni i Forpagtning, burde dette være Upernavik, hvor der var megen Hvalfangst. Der var her 150 Indbyggere, hvoraf Flertallet var Hedninger.

Denne Indstilling deltes ikke fuldt ud af Direktør Graah, der om Forpagtningen af Holsteinsborg bl. a. udtaler: »Da imidlertid Indrømmelsen af Districtet vilde afgive et Forsøg og være at betragte som et begyndende Skridt til Frihandel, for hvilken længere hen mueligen ikke uovervindelige Hindringer turde frembyde sig, saa nægter jeg ikke, at jeg troer denne Ansøgnings Bønhørelse ville kunde have gavnligere Følger saavel for endeel af Danmarks Handelsstand, som for de Indfødte i Grønland, end et Foretagende af den Natur, som det før omtalte [d. v. s. Hvalfangst fra Station i Grønland] og at kunne blive saare gunstigt for det Almindelige, naar Vedkommende tillige forpligtes til Udrustning af et forholdsmæssigt antal Hvalfangerskibe, saalænge de have Eneret til Handelen i Districtet, hvilket jeg mener ikke for det første burde tilstaaes for længere Tid end 5 eller høist 6 Aar — —«. Derimod mente Graah ikke, at en Afstaaelse af Upernavik Distrikt vilde være heldig, idet han troede, at man derved vilde faa Grønlænderne fra Umanak, ja selv fra Diskobugten til at flytte derop. Dette vilde

næppe ske ved Holsteinsborg, hvis Kajakfangst var den ubetydeligste i hele Sydgrønland.

Graah imødegik paa en Række Punkter Ansøgernes Paastande om den kongelige Handels Ubetydelighed og de store Muligheder for at forøge Grønlændernes Erhverv, men indrømmede dog, at det eksisterende Handelssystem, der blot tilsigtede det størst mulige Overskud, virkede trykkende for Grønlænderne. Med mindre Overskuddet anvendtes til Missions- og Undervisningsvæsenet og til at forbedre Folkets udvortes Vilkaar, var Frihandel at foretrække. Hvis man indførte Frihandel, mente han, at Antallet af Europæere vilde blive mindre og Antallet af Blandinger ligeledes, og dette vilde være til Fordel for Grønlænderne. »Grønlænderne er intetsteds mere stridige, ufornøielige, drikfældige og usædelige som ved Colonierne hvor Europæerne opholde sig . . .«. Til Slut fremhævede Graah, at Handelen efter hans Mening atter burde forsøge at udsende Hvalfangerskibe til Grønland for at give Arbejde til mange Arbejdere og Søfolk og »for at foregaae vore Kjøbmænd, Skibseiere og patriotiske Capitalister med et godt Exempel og for ikke ganske at komme af Vane med Hvalfangsten . . .«[1]).

Efter at Rentekammeret havde faaet denne lange Indstilling til Overvejelse, rejste det Spørgsmaalet om Retten til at fiske i de grønlandske Territorialfarvande. Dette var forbudt Udlændinge, men om Forbudet ogsaa gjaldt danske Undersaatter, vidste Kammeret ikke, idet det dog antog, at dette ikke var Tilfældet, »ligesom vi ogsaa ere overbeviste om, at der fra den Kongelige grønlandske Handels Side ikke er lagt den private Virksomhed nogensomhelst Hindring i Veien, uden hvor de mest paatrængende Omstændigheder have maattet giøre dette uomgiengeligt fornødent«[2]). Hvis man indrømmede Pahlen og Kall en Kyststrækning, maatte man samtidig give Handelshuset Ret til Fiskeri i Territorialfarvandet. Det vilde imidlertid være forkert at give en saadan Ret til et enkelt Selskab, og Rentekammeret mente derfor, at alle danske Borgere maatte have Ret til Fiskeri ved de grønlandske Kyster[3]). Direktionen fandt, at Territorialfarvandet burde være forbeholdt Grønlændernes Sælfangst, og var bange for, at en fri Adgang for private danske Firmaer, som efter dens Mening ikke var tilladt efter de gældende Bestemmelser, vilde blive til stor Skade, ikke mindst fordi den vilde befordre Smughandelen[4]). Graah var igen ikke helt enig med den øvrige Direktion. Han mente ikke, at der eksisterede noget Forbud

[1]) Dir. til RK $^{8}/_{2}$-1834. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M.

[2]) Grundlaget for Grønlands Stilling med Hensyn til Besejling og Handel var Frd. $^{18}/_{3}$-1776, i hvis § 1 det forbødes baade fremmede og danske Undersaatter at besejle eller handle paa Grønland. Bobé: Diplomatarium Groenlandicum S. 345.

[3]) RK til Dir. $^{3}/_{4}$-1834. G.H.A. »Missionen m. m. Pahlen og Kall«.

[4]) Dir. til RK $^{12}/_{4}$-1834. Indenlandsk Kopibog M.

mod danske Undersaatters Fiskeri i de grønlandske Kystfarvande og ønskede, at alle danske Undersaatter skulde have Ret til Hvalfangst ved de grønlandske Kyster, medens andet Fiskeri dog ikke burde tillades nærmere end 2 Mil fra Kysten af Hensyn til Faren for Snighandel.

Paa Grundlag af disse Oplysninger afgav Rentekammeret sin Indstilling til Kongen. Det mente ikke, at det var muligt at indføre almindelig Frihandel for Øjeblikket, og kunde heller ikke anbefale PAHLEN og KALLS Andragende om Forpagtning af Holsteinsborg, idet Konsekvenserne heraf vilde blive for uoverskuelige, uden at man dog opnaaede nogen Frihandel. Kammeret vilde dog gerne gøre et Skridt i Retning af større Indrømmelser og foreslog i denne Henseende navnlig Ret for Handelshuset til at drive Fangst i Kystfarvandene ved Holsteinsborg, Sukkertoppen og Godthaab Distrikter og til her at trække Garnene paa Land og røgte Fangsten.

Disse Forslag fra Rentekammeret blev taget til Følge i den kongelige Resolution af 30. April 1834, der afgjorde Sagen. Det bestemtes, at Koncessionens Varighed skulde udvides til 10 Aar, og hele Kyststrækningen ved Isortok blev overladt til Anlæg af Etablissementet. Retten til at antage Grønlændere udvidedes til at gælde alle, som var villige, blot at der skulde gives Inspektøren en Liste over de antagne, og at ingen maatte trækkes bort fra Handelens Hvalfangst. Det tillodes Etablissementet at lønne alle sine ansatte med Varer i Stedet for med Penge, mens Forbudet mod al Slags Handel og Straffene for Overtrædelse heraf opretholdtes. Fiskeri efter Torsk, Hajer, Hvaler og Sæler maatte finde Sted i Kystfarvandene ikke alene ved selve Isortokomraadet, men ogsaa ved de tre nævnte Distrikter, og Garnene maatte her trækkes paa Land og Fangsten tilberedes og tørres. Det indskærpedes dog, at Fangsten alene maatte drives med egne Baade og ikke genere Handelens eller Grønlændernes Fangst. Inspektøren skulde vise Handelshuset al mulig Velvilje, og eventuelle Klager skulde afgøres af Rentekammeret. Iøvrigt skulde Etablissementet være underlagt Inspektørens Myndighed, men Handelens Ret til at kontrollere de private Oplagshuse indskrænkedes til Undersøgelsen af, at der ikke fandtes andre grønlandske Varer end dem, der udvandtes af Havet, hvilket naturligvis var til stor Hinder for Handelens Kontrol med eventuel Smughandel. Endelig fik Handelshuset Pligt til hvert Aar at udsende 1 à 2 Hvalfangerskibe til Grønland[1]).

Denne Resolution meddeltes straks Inspektørerne, og HOLBØLL fik Ordre til at paase, at der ikke fandt Smughandel Sted, og at afgive Betænkning om, hvorledes Tilsynet bedst og sikrest kunde ordnes[2]).

Endnu inden sin Afrejse i Juni sendte Konsul KALL Rentekam-

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{22}/_{4}$-1834. Kgl. Resol. $^{30}/_{4}$-1834. RK Rel. Res. Prot.

[2]) Dir. til HOLBØLL og FASTING $^{9}/_{5}$-1834. G. H. A. Grl. Kopibog.

meret en ny Ansøgning, denne Gang om at maatte købe Baade og visse Varer hos Grønlænderne, idet der ikke var Plads nok hertil i det Skib, der skulde udsendes[1]). Direktionen gik med til, at der gaves ham Tilladelse til at købe Konebaade og Kød hos Grønlænderne; derimod maatte Indhandlingen af Spæk og Skind være forbeholdt Handelen, og de udvidede Rettigheder burde kun vare et Aar, idet Selskabet efter den Tid selv maatte kunne skaffe sig de Varer, som det behøvede. Det anbefaledes at indføre samme Regler som ved Kolonierne, hvor enhver dansk havde Ret til at købe 14 Sælskind aarligt, ligesom de, der boede i et grønlandsk Hus og havde Familie, kunde købe $^1/_{16}$—$^1/_8$ Ballie Spæk om Ugen til den grønlandske Indhandlingspris[2]).

Paa dette Grundlag sejlede Kalls Skib, Skonnerten »De 2 Søstre«, af Sted i Juni Maaned 1834. Udrustningen havde kostet 18.000 Rbd. og var bekostet af Kall, Grosserer J. F. Tutein og Grosserer J. Owen med $^1/_3$ af hver[3]). I Stedet for at begive sig til Isortok gik Kall imidlertid til det 46 Mil sydligere beliggende Naparsuk (mellem Sukkertoppen og Godthaab). En Protest herimod fra Holbøll besvarede Kall med, at Naparsuk kun var en Fiskestation, som var nødvendig for Udnyttelsen af Privilegierne, og udtalte: »... vi er overtydede om, at det Kongelige Rentekammer vil sanctionere de fornødne og passende Midler vi anvende til det os allernaadigst bevilgede Øiemeds Opnaaelse. — Det modsatte vilde være i en alt for høi Grad inconseqvent til at vi tør forudsætte Saadant«[4]). Kall gav snart yderligere Beviser paa, at han ikke agtede at tage Hensyn til de givne Bestemmelser. Ved Naparsuk byggedes der straks to Huse, og i disse anbragtes der Provisioner og Handelsvarer. Han tog alle de derboende Grønlændere i sin Tjeneste uden at meddele Holbøll nogen Liste over dem og hævdede at ville tage alle Grønlænderne fra de tre Distrikter (Holsteinsborg, Sukkertoppen og Godthaab) i sin Tjeneste og at ville afkøbe dem deres Baade. Endvidere mente Holbøll, at han vilde betale dobbelt saa meget som Handelen for Spækket og 50 % mere for Skindene, og at han næste Aar agtede at udvide sig langs hele Kysten med Fiskestationer, der utvivlsomt vilde virke som Handelspladser. Holbøll havde forbeholdt Handelen en Del Pladser til Garnsteder; men Kall vilde kun respektere dem, der faktisk var i Virksomhed.

Direktionen mente, at overfor en saadan Optræden burde der skrides kraftigt ind, og den ønskede principielt, at Privilegiet fortabtes, eller subsidiært, at man paalagde Kall at overholde Betingelserne og

[1]) Kall til RK $^{30}/_5$-1834 (Kopi). G.H.A. »Missionen. Pahlen-Kall«.

[2]) Dir. til RK $^{30}/_6$-1834. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M.

[3]) Ansøgning til Kongen fra J. Owen $^{28}/_1$-1840. RK Rel. Res. Prot. $^{12}/_7$-1840.

[4]) Holbøll til Kall $^3/_8$-1834 og Kall til Holbøll $^9/_8$-1834 (Kopi). G.H.A. Pakke mrk. »Missionen m. m. Pahlen og Kall«.

rømme Naparsuk. Det fastsloges, at Garnstederne burde tilfalde den Part, der først begyndte Driften ved dem. Endvidere ønskedes der fastslaaet forskellige nærmere Bestemmelser. Af disse kan nævnes, at Etablissementet kun maatte tage Grønlændere, der ikke var Kajakfangere i sin Tjeneste, at Grønlænderne skulde tjene for Kost og Løn som ved Kolonierne, men at enhver anden Lønningsmaade f. Eks. at give dem Betaling eller Præmie for det fangede skulde betragtes som Smughandel, at Etablissementet ikke under noget Paaskud maatte købe Grønlændernes Kajakker, og at det maatte forbydes Etablissementet at overlade Grønlænderne Spiritus, at der ikke maatte medtages Handelsvarer i Firmaets Baade (hvis saadanne opdagedes paa Fiskepladserne, skulde det betragtes som Forsøg paa Smughandel) o. s. v.[1]).

Alle de mange Klager blev af Rentekammeret forelagt Kall til Udtalelse. Svaret gik ud paa, at Holbølls Fortolkning af Privilegiet var stridende mod dettes Ord og Hensigt, idet der var givet Tilladelse til Fiskeri i Holsteinsborg, Sukkertoppen og Godthaab Distrikter. »Hvad til saadan Drift hensigtsmæssigen udfordres af Huse med videre er det os ei forbuden at anlægge, men udtrykkeligen tilladt . . .«. »Fiskeriernes Anlæg vil skee langs det os anviste Distrikt af ovennævnte Colonier, heraf følger naturligviis, at mange Steder paa Kysten ville blive besatte og forskjellige Bygninger opførte paa denne Strækning — —«. Kall havde i Ansøgningen kun nævnt Sydbay (Isortok) under Forudsætning af, at Tilladelsen til Fiskeri kom til at gælde hele den grønlandske Kyst, og han beklagede sig stærkt over, at Holbøll havde beslaglagt adskillige Garnsteder. Endelig anmodede han for 1835 om Fritagelse for Pligten til at udsende Hvalfangerskibe. Han ventede et imødekommende Svar, for at »det Foretagende som hos det høie Collegio har fundet en saa kraftig Understøttelse« ikke skulde ødelægges. Sluttelig henviste Kall til, at Formanden for Grosserer-Societetet Generalkonsul F. J. Tutein og Grosserer Joseph Owen havde støttet Foretagendet »af aldeles patriotiske Bevæggrunde«. Disse maatte være ilde berørt, »indtil vi med klar Bestemthed vide om vort Privilegium skal ansees som intetsigende, eller skal betragtes som et Document fra Hans Majestæts Haand, der skal fortolkes efter en liberal Maalestok, og hvis Betydning alene har bevæget os og vore Venner til at anvende en betydelig Capital i et Foretagende, som nærmest gik ud paa at befordre Landets Vel, bidrage til at hæve Danmarks Handel, og muligen senere yde os en passende Løn for de Vanskeligheder, vi have at kæmpe imod, og som vi endnu i Tillid til det høie Collegii yderst liberale Tænkemaade med Bestemthed haabe at kunne seire over«[2]). Naar Kall efter at have brudt Koncessionsbestemmelserne turde anlægge en saa selv-

[1]) Dir. til RK $^{7}/_{11}$-1834. Indenlandsk Kopibog M.

[2]) Kall til RK $^{6}/_{3}$-1835 (Kopi). G. H. A. »Missionen m. m. Pahlen og Kall«.

sikker Tone, var det sikkert, fordi han paa det paagældende Tidspunkt havde en meget stærk Stemning i indflydelsesrige Handelskredse bag sig. Disse Handelskredse ønskede aabenbart at benytte PAHLEN og KALLS Privilegium som et Middel til at faa hele Monopolet ophævet. Dette Spørgsmaal vil vi senere vende tilbage til i en større Sammenhæng.

Rentekammeret har aabenbart taget Sagen ret roligt og udtaler til Handelsdirektionen, at Privilegiet egentlig var forbrudt, men at man for Sagens Skyld burde lade Naade gaa for Ret, »da Planen, om den just ikke har vakt Lyst til Deeltagelse, dog har hendraget sig en mere, end almindelig, Opmærksomhed, og Spørgsmaalet endnu ikke er løst, om Productionen fra hiint Land kan forøges til den Grad, at væsentlige Fordele for det Hele derved kunne opnaaes«. Kammeret spurgte derfor Direktionen, om man ikke kunde tillade, at Anlægget blev ved Naparsuk i Stedet for ved Isortok, og at Tilladelsen til at købe Konebaade af Grønlænderne blev gjort varig, mens Køb af Kajakker blev forbudt. Endelig spurgtes, om det ikke var bedst at foretage en Deling af Garnstederne mellem Handelen og Etablissementet[1]).

I sit Svar fremhævede Handelsdirektionen, at den maatte se meget alvorligere paa Krænkelserne, end Rentekammeret syntes at gøre. Den havde hele Tiden haft den Mistanke, at KALLS Planer om Fangst ved Grønland kun var fremsat paa Skrømt for at faa en Mulighed til Snighandel og andre ulovlige Foretagender. Man vilde ikke lægge Hindringer i Vejen for en rigtig og redelig Benyttelse af det tilstaaede Privilegium, men maatte paatale ethvert ulovligt og uredeligt Foretagende. Nogen fremtidig Loyalitet fra KALLS Side turde man ikke regne med, da hverken han eller nogen af hans Folk overhovedet havde været ved Isortok. Direktionen krævede først og fremmest Naparsuketablissementet flyttet og nødvendige Sikkerhedsforanstaltninger gennemført, da der ellers vilde blive Lejlighed for KALL til at »forfølge den Plan, som han har lagt, og som ikke sigter til mindre, end ganske at ødelægge den kongelige Handel, og bringe Grønlænderne, især ved de Steder, hvor hans Virksomhed ikke kan naae hen, i Oprørstilstand imod Colonierne«. Selv for en Afhændelse af Kolonierne vilde en saadan Fremgangsmaade være højst skadelig. Direktionen kunde ikke bifalde, at der gaves KALL Tilladelse til at købe Konebaade, da Grønlænderne derved blev bundet til Stedet; han burde ligesom Handelen selv lade dem bygge. Med Hensyn til Garnstederne foreslog Direktionen, at de fordeltes mellem Handelen og KALL efter den faktiske Benyttelse. De Garnsteder, som KALL satte i Gang, burde kun forsynes med simple Jordhuse, idet man maatte have Sikkerhed for, at de kun benyttedes til temporært Ophold i Fangsttiden[2]).

[1]) RK til Dir. $^{28}/_{3}$-1835. G.H.A. »Missionen 1855—57. PAHLEN og KALL«.
[2]) Dir. til RK $^{7}/_{4}$-1835. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M.

I Hovedsagen bøjede Rentekammeret sig for Direktionens Standpunkt. I Overensstemmelse med Kammerets Indstilling blev der ved kongelig Resolution af 25. April 1835 overfor Handelshuset udtalt en alvorlig Misbilligelse af dets Optræden. Etablissementet ved Naparsuk skulde straks flyttes, eventuelt ved Hjælp af Handelens Skibe, og der blev givet nærmere Regler om Forholdet til Grønlænderne. Inspektøren fik Ret til at indskrænke Antallet af de Grønlændere, Etablissementet maatte ansætte, til ialt 80 Ikke-Fangere. Grønlænderne skulde tjene for fast Løn, og man maatte ikke afkøbe dem deres Kajakker. Det blev bestemt forbudt at uddele Brændevin til de Grønlændere, der ikke var i Husets Tjeneste, og til de ansatte maatte der kun gives samme Mængder som til de ved Kolonierne ansatte. Inspektøren skulde føre Kontrol hermed og med, at der ikke skete Smughandel. Med Hensyn til Garnstederne bestemtes, at kun »virkelig Fangst og ikke den blotte Declaration om at ville tage et Sted i Brug udelukker Andre fra Afbenyttelsen«. Til Lettelse ved Garnfangsten tillodes det Handelshuset, efter Inspektørens nærmere Anvisning, ved Garnstederne »at opføre aldeles simple Jordhuse af samme Slags, som dem, der bruges ved Handelens Garnsteder, eller simple Træskure, til temporairt Opholdssted for Folkene, som skulle røgte Garnene, samt til Opbevaring af Fangsten og af de nødvendige Fødemidler og andre Nødvendighedsartikler for den korte Tid at Fangsten varer«. Til Overholdelse af Bestemmelserne skulde der udarbejdes et Reglement, hvorefter Etablissementet skulde rette sig. Endelig fik Handelshuset for Aaret 1835 Fritagelse for Pligten til at sende Hvalfangerskibe til Grønland[1]).

Det nævnte Reglement blev efter Brevveksling med Direktionen udarbejdet af Rentekammeret og oversendt til Direktionen i Juni 1835. Det indeholdt navnlig Bestemmelser om Forholdet til Grønlænderne og søgte at beskytte disse mod Overgreb og Misbrug fra Europæerne. Bestemmelserne var af ganske samme Aand og til Dels Udformning som i Landets almindelige Instruks af 1782[2]).

Allerede inden Sagen var afgjort, gav Handelsdirektionen Ordre til Inspektør Holbøll om at sørge for, at Anlægget ved Naparsuk blev overflyttet til Isortok, og hvis det private Selskab undskyldte sig med ikke at have det fornødne Skibsrum til Raadighed, skulde Transporten ske med Handelens Skibe. For at sikre sig at de givne Bestemmelser overholdtes, antog Direktionen den tidligere Assistent Engholm som Assistent ved Holsteinsborg og Kontrollør af Isortoketablissementet[3]). Denne var blevet afskediget af Handelens Tjeneste i 1832, efter at Holbøll havde betegnet ham som »et egenraadigt og ufredeligt Menneske,

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{21}/_{4}$-1835. Kgl. Resol. $^{25}/_{4}$-1835. RK Rel. Res. Prot.
[2]) RK til Dir. $^{20}/_{6}$-1835. RK Grl. Sager. Kopibog 6.
[3]) Dir. til Holbøll $^{10}/_{4}$-1835. G. H. A. Grl. Kopibog.

der sætter sig op imod de Ordres, som fra Inspectoratet gives ham«[1]). I 1833/34 havde han dog midlertidigt bestyret Frederikshaab[2]), og nu ansaa Direktionen ham for egnet til at kontrollere Etablissementet, idet han ganske stillede sig bag Direktionens Syn paa det private Foretagende. Dette fremgaar af en længere Polemik i »Kjøbenhavnsposten« i Foraaret 1835 mod den tidligere Kolonibestyrer MATHIESEN, der havde givet Udtryk for mere kritiske Synspunkter overfor det monopoliserede Handelsstyre[3]).

Den planlagte Flytning af Naparsoketablissementet i Løbet af Sommeren 1835 blev ikke gennemført. HOLBØLL skriver, at det skyldtes Storisen, der ikke siden 1817 havde været i Strædet i saadanne Mængder. Dette havde gjort det umuligt for Galeasen »Sælhunden« at udføre den befalede Transport[4]).

I 1836 fik KALL efter Omstændighederne atter Fritagelse for Opsendelse af Hvalfangerskibe[5]), og det samme blev ogsaa Tilfældet de følgende Aar. Firmaet opsendte i sin hele Levetid paa Grønland ikke et eneste af de Hvalfangerskibe, som dog var en væsentlig Forudsætning for Koncessionens Tilstaaelse.

HOLBØLL var endnu i disse Aar velvilligt indstillet overfor Handelshuset. Det kan saaledes nævnes, at han baade i 1835 og 1836 laante Firmaet sit private Fangested og i det hele stillede sig saa imødekommende, som han kunde indenfor de givne Rammer[6]). Derimod var ENGHOLM meget aarvaagen og indberettede blandt andet, at Flytningen fra Naparsuk til Isortok kun delvis var foretaget, da KALL havde vidst at opnaa HOLBØLLS Tilladelse til at lade det største Pakhus og et grønlandsk Hus blive staaende. Paa denne Maade havde man faaet to Etablissementer i Stedet for eet. Desuden beskyldte ENGHOLM KALL for stadig at drive Smughandel[7]).

Over disse Forhold klagede Direktionen i Slutningen af 1836 til Rentekammeret og gav en Del nærmere Oplysninger om Handelshusets Virksomhed i Grønland. Besætningen havde bestaaet af en Leder og 10 Mand, og disse samt Grønlænderne ved Naparsuk havde i Vinteren 1835/36 maattet have Hjælp fra Handelen, ligesom denne havde maattet transportere en væsentlig Del af Firmaets Varer. Det oplystes, at Mængden af det indtil Juli 1836 erhvervede var 56 Tdr. Spæk ved egen Fangst, 70 Tdr. ved ulovlig Indhandling fra Grønlænderne i 1835 og 35 Tdr.,

[1]) Dir. til HOLBØLL $^{3}/_{4}$-1832. G.H.A. Grl. Kopibog.
[2]) OSTERMANN: Frederikshaabs Historie 1742—1942. Kbh. 1943. S. 143.
[3]) Kjøbenhavnsposten 1835. Nr. 59, 65, 69, 74, 75, 76, 84, 99, 102.
[4]) HOLBØLL til Dir. $^{24}/_{8}$-1835. G.H.A. Breve S.G. 1835.
[5]) Kgl. Resol. $^{30}/_{3}$-1836. RK Rel. Res. Prot.
[6]) HOLBØLL til Dir. $^{12}/_{10}$-1836. G.H.A. Breve S.G. 1836.
[7]) Dir. til RK $^{13}/_{12}$-1836. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N.

som var produceret ved Holbølls Garnsted Kangarsuk. Det forekom derfor Direktionen uforstaaeligt, at Firmaet i Efteraaret 1836 havde kunnet hjemsende 300 Tdr. til Dels afsmeltet Tran. Der gjordes endelig opmærksom paa, at Bevillingen lød paa Handelshuset von der Pahlen og Kall, men at Kall ikke længere var Associé i Handelshuset. Det »vides ei med hvilken Rettighed Handelshuset kan overdrage Bevillingens Afbenyttelse til ham eller andre, der ikke staar i Forbindelse med samme«[1]).

I Løbet af Vinteren 1836/37 traf Direktionen ud fra Engholms Beretninger en Del Forholdsregler mod Misbrugene i Grønland. Det paataltes, at flere af Betjentene havde været Etablissementet behjælpelige med dets Fangst, røgtet dets Garn og laant det Handelens Mandskab. Det understregedes, at dette ikke mere maatte finde Sted, og at Handelsbetjentene i Forholdet til det private Selskab skulde rette sig efter Engholms Bestemmelser[2]). Samtidig skrev man til Kall, at han ikke kunde vente, at han som hidtil kunde faa det nødvendige Træmateriale hos Handelen, idet dennes Beholdninger var meget sparsomme[3]).

I Løbet af 1837 syntes det at gaa noget bedre for det private Interessentskab. Det fik igangsat nogle nye Garnsteder og fik efter Engholms Oplysninger et samlet Udbytte af Sæl- og Hajtran paa 513 Tdr. fra Efteraaret 1836 til August 1837[4]). Direktionen nærede Mistanke om, at Interessentskabet havde drevet ulovlig Handel og bad Toldinspektionen undersøge dets Skonnert »Frederikke Marie«, der kom fra Grønland i Efteraaret 1837, for forbudte Varer som Ederdun, Ræveskind, Rensdyrskind og Vandskindsklæder[5]). Denne Visitation har aabenbart afsløret alvorlige Misbrug baade fra Interessentskabets og Handelsbetjentenes Side, idet Direktionen i Foraaret 1838 underrettede Engholm om, at Toldeftersynet af Kalls Skonnert havde vist, at Handelsbetjentene havde brugt den til at hjemsende grønlandske Produkter uden om Handelen[6]). Paa den anden Side viste Direktionen en voksende Interesse for at faa Pahlen og Kalls Virksomhed fortsat, saa at man kunde se, hvorledes det vilde gaa en privat Virksomhed, og om denne kunde udnytte de naturlige Rigdomskilder i Havene omkring Grønland bedre end den kongelige Handel. »Det er nødvendigt at faae en Ende paa denne Tvivl og at bringe det til en klar Overbeviisning i denne Henseende, og af denne Grund vil det maaskee være hensigtsmæssigt

[1]) Dir. til RK $^{13}/_{12}$-1836. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N.
[2]) Dir. til Kmd. Hammeken (Godthaab) $^{20}/_{12}$-1836. G.H.A. Grl. Kopibog.
[3]) Dir. til Kall $^{27}/_{12}$-1836. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N.
[4]) Engholm til Dir. $^{30}/_{8}$-1837. G.H.A. Breve S.G. 1837.
[5]) Dir. til den kgl. Toldinspektion i Kbh. $^{27}/_{10}$-1837. Indenlandsk Kopibog.
[6]) Dir. til Engholm $^{27}/_{4}$-1838. G.H.A. Grl. Kopibog.

at det KALL'ske Forsøg bliver ordentlig gjennemført og altsaa fortsat i et Tidsrum, som er tilstrækkeligt til at give et sikkert Resultat«[1]).

Endnu i Efteraaret 1837 havde HOLBØLL nogen Tillid til den private Virksomhed. Han hævdede, at den i de sidste to Aar havde arbejdet indenfor Bevillingens Rammer, og at det var muligt, at Virksomheden kunde bestaa paa dette Grundlag, hvad han stærkt haabede, »... thi saameget er vist at det KALL'ske Etablissement alt har haft gavnlig Indflydelse paa den kongel. Handel; uden dette ville vel Garnfangsten næppe være bleven dreven for Handelens Regning, og dette er dog den eneste Maade, paa hvilken denne kan komme til at blive dreven efter nogen stor Maalestok. Ogsaa er det hiint Etablissement der først egentlig har viist hvilke Rigdomme Haifiskeriet kan afgive, naar man med Kraft vil drive denne ...«[2]).

I Vinteren 1837/38 ansøgte Grosserne JOSEPH OWEN og W. F. DUNTZFELDT som Bestyrere af Interessentskabet paa egne og Konsul KALLS Vegne om en Udvidelse af Rettighederne herunder særlig til at maatte beholde Anlægget ved Naparsuk og til at maatte holde Garnstederne besat hele Aaret rundt; de gør i en Skrivelse til den siddende grønlandske Kommission, der havde faaet overdraget at behandle Ansøgningen, opmærksom paa, at den Kapital, som for det private Interessentskabs Regning var anlagt i det grønlandske Foretagende, for Tiden med Tillæg af Renter udgjorde 51.000 Rbd., hvoraf 32.000 var indskudt af Interessenterne[3]). Sagen gav Anledning til en længere Redegørelse fra Direktør GEDE, der mente, at KALL aldrig havde været i Stand til at udnytte Privilegiet, men nu forsøgte at kaste Skylden for det daarlige Resultat over paa Handelen og dens Betjente. GEDE benægtede ganske, at den private Virksomhed skulde have haft en gavnlig Indflydelse ved at anspore Handelen til større Aktivitet. Han foreslog, at Andragendet blev afslaaet, ikke mindst fordi Virksomheden nu havde en ganske anden Tendens end angivet i den første Ansøgning fra August 1833. »Havde de dengang fremstillet den Plan, der nu følges, vilde Bevillingen visseligen ikke være opnaaet, og hvad der tilstodes dem som en Udvidelse til den først angivne Plan er det eneste der nu benyttes«[4]).

Interessant er det ogsaa at se HOLBØLLS Stilling til Ansøgningen, idet hans Velvilje overfor Foretagendet nu synes næsten forsvundet. Han skrev, at fire Aars Erfaring havde lært ham, hvor vanskeligt det var at holde Etablissementet under Kontrol og fraraadede derfor enhver

[1]) Dir. til RK $^{4}/_{3}$-1837. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N.

[2]) HOLBØLL til RK $^{6}/_{11}$-1837 (Kopi). G.H.A. Pakke mrk. »Missionen m. m. PAHLEN og KALL«.

[3]) OWEN og DUNTZFELDT til Kommissionen $^{10}/_{2}$-1838. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[4]) GEDES Betænkning $^{2}/_{2}$-1838. Ibidem.

Udvidelse af dets Rettigheder, »der ikkun vilde forøge Vanskelighederne og frembringe mange ubehagelige Optrin og Forviklinger i Landet«. Dog kunde han gaa med til Fritagelse for Pligten til at udsende Hvalfangerskibe, skønt han understregede, at dette var Grundlaget for det oprindelige Privilegium[1]).

Resultatet af Overvejelserne blev, at Rentekammeret efter Indstilling fra Kommissionen og Direktionen afslog Ansøgningen[2]).

I Løbet af Sommeren 1838 er Interessentskabets Stilling formentlig blevet endnu mere svækket, idet et af dette fragtet Skib »Frederikke Marie« i Foraaret totalforliste Nord for Fiskenæsset. Mandskabet blev hjemsendt med Handelens Skibe, og HOLBØLL skrev, at det nu var umuligt at flytte Husene ved Naparsuk[3]). Virksomheden var i Tilbagegang, og Produktionen blev meget mindre. Ledelsen havde vanskeligt ved at faa sine Ordrer til Folkene i Grønland adlydt. Man maatte saaledes bede Handelen drage Omsorg for, at der ikke blev ydet Forstrækninger i Grønland ud over 300 Rbd. til Etablissementets Leder[4]). Ogsaa indenfor Handelen var der Stridigheder. Saaledes mellem ENGHOLM og HOLBØLL, idet Inspektøren klagede over, at ENGHOLM ikke vilde rette sig efter de Ordrer, der blev givet ham[5]). HOLBØLL synes ogsaa at være blevet træt af den private Virksomhed. Han klagede saaledes i 1839 over, at Interessentskabets grønlandske Repræsentanter ikke engang rettede sig efter Bestemmelserne, naar Inspektøren havde indskærpet dem; den stedlige Ledelse kunde ikke faa sit Mandskab til at lystre, og de tog paa utilladelig Maade grønlandske Kvinder til sig[6]).

I 1840 rejste JOSEPH OWEN igen overfor Myndighederne Spørgsmaalet, om der ikke kunde gives det private Interessentskab større Rettigheder. OWEN skriver, at han er Hovedinteressent, og at der staar 75.000 Rbd. paa Spil. Han giver en længere Redegørelse for Virksomheden. Man havde fra Begyndelsen indbudt flere betydelige Grosserere til Deltagelse og forsøgt at faa tegnet en Aktiekapital paa 300.000 Rbd., men havde kun mødt ringe Tilslutning, og fra Autoriteternes Side var der vist Foretagendet manglende Forstaaelse. Han redegjorde for, hvor mange Skibe der var udsendt og skrev, at der var hjembragt Varer for over 25.000 Rbd. I de Aar Selskabet havde bestaaet, var det OWEN, der havde forestaaet alle Forretningerne her i Landet. Han hævder, at Hvalfangsten ikke havde kunnet praktiseres paa Grund af manglende

[1]) HOLBØLLS Betænkning $^{15}/_{2}$-1838. I.M. Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.

[2]) RK til OWEN og DUNTZFELDT $^{28}/_{4}$-1838. RK Grl. Sager. Kopibog 6.

[3]) HOLBØLL til Dir. $^{17}/_{7}$-1838. G.H.A. Breve S.G. 1838. Søforhøret er beskrevet i R. TVING: Træk af Grønlandsfartens Historie. Kbh. 1944. S. 128 f.

[4]) Dir. til OWEN og DUNTZFELDT $^{9}/_{2}$-1838. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N.

[5]) ENGHOLMS Korrespondance vedr. Etablissementet 1837—38. G.H.A. »Missionen m. m. PAHLEN og KALL«.

[6]) HOLBØLL til Dir. $^{3}/_{8}$-1839. G.H.A. Breve S.G. 1839.

Understøttelse fra Regeringen og Ukendskab fra Interessenternes Side; man havde derfor koncentreret sig om Hajfiskeriet. Virksomheden vilde nok kunne fortsættes, men kun hvis man fik Ret til at handle med Grønlænderne[1]).

Ogsaa denne Ansøgning tilstilledes den grønlandske Kommission til Udtalelse. Denne faldt ikke ud til Interessentskabets Fordel. Kommissionen udtalte bl. a. efter at have gennemgaaet dets Virksomhed og konstateret, at der hverken var drevet Hvalfangst eller Torskefiskeri, hvilket var væsentlige Forudsætninger for Koncessionen: »Privilegiets Besiddere have saaledes aldeles ikke aabnet nye Kilder til Erhverv, men alene drevet den sædvanlige Sælfangst med Garn og fanget Haier«. Den sande Aarsag til Foretagendets Uheld maatte søges i Interessentskabets manglende Kendskab til Forholdene, og hverken Kommissionen eller Rentekammeret mente derfor, at der var Grund til at udvide Privilegierne. Ved kongelig Resolution blev Ansøgningen afslaaet[2]).

Der var herefter intet andet tilbage end at likvidere Virksomheden, og Interessentskabet søgte nu at faa Handelen til at overtage sine Ejendele i Grønland. Der blev foretaget en Vurdering, hvorefter der var Bygninger ved Isortok til 500 Rbd., tre Dæksbaade med Inventar til 1500 Rbd. og diverse Materialer, Garnsteder og Garn, saaledes at den samlede Værdi laa mellem 3000 og 4000 Rbd.[3]). Direktionen bad i April 1841 Statsgældsdirektionen om at maatte overtage Effekterne for 3000 Rbd., som Owen og Duntzfeldt forlangte; men da den samtidig erklærede ikke at have nogen egentlig Brug for Tingene, blev denne Anmodning afslaaet. De to Grosserere indsendte herefter en lignende Ansøgning til Kongen under Henvisning til, at Foretagendet maatte betragtes som et nationalt Anliggende. Det havde i de syv Aar, Interessentskabet havde virket, paaført det et Tab paa 44.600 Rbd. Naar der ikke kunde indrømmes større Friheder, maatte Foretagendet ophøre. Ved kongeligt Reskript blev det paalagt Finansministeren A. W. Moltke at afgive Betænkning om Ansøgningen, og da Handelsdirektionen nu mente nok at have Brug for Interessentskabets Effekter, indstillede Moltke, at disse overtoges for 3000 Rbd., hvilket billigedes[4]). Hermed endte den første og hidtil eneste mere omfattende private Fangstvirksomhed i Vestgrønland.

Holbøll har i 1840 givet en samlet Vurdering af Interessentskabets Virksomhed. Vi skal til Slut gengive nogle Hovedpunkter heraf. Han konstaterer indledningsvis, at hvis det private Etablissement

[1]) Ansøgning til Kongen fra J. Owen $^{28}/_{1}$-1840. RK Rel. Res. Prot. $^{12}/_{7}$-1840.
[2]) Allerunderdan. Forest. $^{12}/_{5}$-1840. Kgl. Resol. $^{12}/_{7}$-1840. RK Rel. Res. Prot.
[3]) Vurdering $^{22}/_{6}$-1840. G. H. A. Breve S. G. 1844.
[4]) Betænkning fra A. W. Moltke $^{5}/_{1}$-1842. Kgl. Resol. $^{7}/_{1}$-1842. Statsgældsdir. Rel. Res. Prot. Aktiverne.

skulde betragtes som en Prøve paa, hvorvidt man paa det daværende Tidspunkt kunde give danske handlende friere Adgang til Grønland, var dette Spørgsmaal blevet besvaret benægtende, og han fortsætter derefter: »Uagtet Regieringen har taget enhver Forholdsregel, som kunne udfindes for at Bevillingen ikke skulle overtrædes, og uagtet det kun er Etablissementet tilladt at virke i 3 Districter, af hvilke det egentlig kun har benyttet de to, saa har det dog viist sig, at baade Landets Beskaffenhed og andre Omstændigheder har giort det aldeles umuligt at holde nogenlunde nøiagtig Control saa Vedkommende have handlet og vedblive at handle aldeles mod Bevilningen«. Aarsagerne til den svigtende Kontrol søger han dels i de store Afstande, dels i de daarlige Kommunikationer og Grønlændernes Mangel paa Ret til at afgive juridisk Vidnesbyrd. Holbøll kritiserer derefter skarpt de Folk, det private Interessentskab har sendt til Grønland, og skriver, at »vil man tænke paa Forbedringer i Grønland med Hensyn paa Beboernes Cultur, da er det høist nødvendigt at bruge en skarp Critik med Hensyn paa de Mennesker, som sendes til Landet . . .«. Alt hvad der er opbygget ved bedre Undervisning »nedrives ved en Sværm af saadant Udskud, som det meste af det Mandskab er dette Etablissement har sendt til Landet«.

Holbøll mener videre, at de daarlige Erfaringer, som man paa denne Maade har gjort, ogsaa maa gælde, hvis der var flere saadanne Etablissementer i Grønland paa samme Tid. I saa Fald vilde det være nødvendigt at holde streng Kontrol (bl. a. med Brændevin, der paa faa Aar kunde udrydde hele Befolkningen); men dette var som paavist næsten umuligt. Spørgsmaalet var altsaa at holde fast ved Statsmonopolet eller at overlade Grønlænderne til deres Skæbne og opgive enhver Kontrol. I Almindelighed gav privat Handel vel bedre Resultater end Statshandel; men dette kunde ikke overføres paa Grønlands specielle Forhold. »Det har nemlig viist sig, at medens Fangsten ved de Colonier, som drives for Statens Regning hvert Aar tiltager, saa har det private Etablissement hidtil kun udrettet saare lidet. Saaledes har deres Sælhundefangst med Garn næsten intet afgivet; Haifangsten, naar man tager Hensyn paa den mængde Fartøier, som anvendes, saare lidet, Hvalrosfangsten næsten intet, Hvalfangsten og det saa rige Torskefiskerie er aldeles ikke engang prøvet«[1]).

Det vil saaledes ses, at Inspektør Holbøll, der i Midten af 1830erne optraadte som en ivrig Tilhænger af Privathandelens Adgang til Grønland og længe som Forsvarer af det private Etablissement, i 1840 under Indtryk af dettes daarlige Resultater og Misbrug af Bevillingen var svinget over til et helt andet Standpunkt.

[1]) Holbøll til Kommissionen af 1835 $^1/_8$-1840. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

DE STORE REFORMKRAV

Konjunkturerne for de grønlandske Produkter var som tidligere omtalt fra Midten af 1820erne gode, og dette bevirkede, at Handelen gav ikke ubetydelige Overskud. I grønlandsinteresserede Kredse sporedes der efterhaanden større og større Utilfredshed med, at Overskuddene gik i Statskassen og ikke kom Grønlands Udvikling til gode. Det var derfor naturligt, at der kunde fremsættes Forslag om Reformer og Foranstaltninger, der vilde kunne betales af Overskuddet og altsaa ikke volde den danske Stat nogen direkte Udgift. De gode økonomiske Resultater vakte ogsaa Opmærksomhed til anden Side, og forskellige storhandlende haabede paa godt Udbytte, hvis man kunde faa den gammeldags forstokkede Statshandel, der ganske stred mod Tidens økonomiske Teori, erstattet med frit og friskt Initiativ gennem en Frigivelse af Handelen. Disse Stemninger i Handelskredse mødte ikke ubetinget Afvisning i de grønlandsinteresserede Kredse, der mente, at det konservative Monopolstyre var til Skade for Grønlænderne og virkede hæmmende for en ønskelig Udvikling af Landets Erhvervskilder.

Den levende Interesse, der saaledes fra forskellige Sider vistes de grønlandske Forhold, gav henimod Midten af 1830erne Anledning til en frugtbringende Meningsudveksling. Det er vanskeligt at sige, hvem der har været de drivende Kræfter; men det tør antages, at Kaptajnløjtnant Graah, der efter sin vellykkede Ekspedition til Østgrønland var blevet Medlem af Handelsdirektionen, og som havde megen direkte Erfaring fra Grønland, var en af Hovedmændene for de nye Tanker. I nær Tilknytning til ham bør nævnes Inspektør Holbøll, der — ligesom Graah Søofficer af Uddannelse — var meget levende og initiativrig og ikke var bange for at fremsætte baade mere og mindre gennemtænkte Reformforslag. Som en af de dygtigste og mest energiske Forkæmpere for det bestaaende Handelssystems Opretholdelse maa man regne Direktør Gede.

Rentekammeret rejste som tidligere nævnt i 1833 Krav om at modtage aarlige Oplysninger fra Grønland. Allerede i sin første Indberetning til Kammeret samme Aar stillede Inspektør Holbøll en Række Forslag af større Betydning saasom: Ansættelse af Læger i

Sydgrønland, Udvikling af Kvægavlen, Forhøjelse af Garnfangstens Priser, Forsøg med Tæmning af Rensdyr og Iværksættelse af Torskefiskeri[1]). Disse Forslag blev af Rentekammeret forelagt Direktionen[2]); men dennes Flertal stillede sig, som det ogsaa paa forskellige Punkter fremgaar af det foregaaende, ret afvisende overfor de nye Ideer og fandt ikke større Reformer paakrævede[3]). Rentekammeret var dog aabenbart ikke tilfreds med Direktionens Svar og tog det følgende Aar igen de grønlandske Forhold op til principiel Overvejelse, idet det i en Skrivelse til Direktionen paapegede, at der var et Misforhold mellem det stigende Handelsudbytte og den stigende Indhandling paa den ene Side og den ringe Tilvækst i Folkemængden paa den anden. Det rejste Spørgsmaalet, om Stagnationen ikke kunde skyldes Forhold i Forbindelse med Landets ringe Udvikling f. Eks. Mangel paa Læger og Fødselshjælpersker, daarlige Boligforhold, Mangel paa vegetabilsk Føde og Kajakfangstens Farlighed. Om det sidste Punkt skriver Kammeret saaledes, at »i Aarene 1820 til 1833 er af 423 Mandfolk omkomne 110 paa denne Maade, og det af de dygtigste Fangere i en Alder af 20 til 40 Aar, hvilke samtlige have efterladt sig Kone og Børn, saaat der næsten er 1 Enke imod 2 Koner«. Man rejste derfor Spørgsmaalet, om ikke Dødeligheden kunde indskrænkes ved Brug af europæiske Baade, Skydegrejer og Garn. Da saadanne nødvendigvis maatte være dyrere end de grønlandske Fangstredskaber, var det nødvendigt at foretage en Forhøjelse af de Priser, der gaves Grønlænderne for deres Produkter. Da det var ønskeligt, at de fik et fuldstændigere Begreb om Penge, burde det endvidere overvejes, om man ikke kunde afskaffe alle Indskrænkninger i deres Ret til at købe importerede Artikler. Om Grønlændernes aandelige Udvikling hedder det videre: »Dernæst ansee vi det for ikke mindre vigtigt, at en hensigtsmæssig Undervisningsmethode indrettedes for Grønlænderne, og at der til den Ende indførtes en passende Lærebog i Religionen, samt meddeeltes gode Oversættelser af nogle udvalgte danske Folkebøger, ligesom ogsaa at unge Grønlændere gaves Leilighed til at lære Dansk, samt Skrivning og Regning, forsaavidt de hertil fandtes opvakte«[4]).

Direktionsflertallet lod sig aabenbart ikke meget paavirke af Tidens nye Synspunkter og udarbejdede en lang Redegørelse, der i det væsentlige gentog og uddybede de tidligere fremsatte Betragtninger om, at der ikke var meget at reformere i Grønland. Om Folkemængdens Stagnation udtaltes det saaledes, at denne dels skyldtes en ringe Gifter-

[1]) Holbøll til RK $^{1}/_{8}$-1833. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[2]) RK til Dir. $^{11}/_{1}$-1834 (Koncept). Ibidem.

[3]) Dir. til RK $^{7}/_{3}$-1834. Ibidem.

[4]) RK til Dir. $^{7}/_{2}$-1835. G.H.A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m.«.

maalshyppighed, og dels at de grønlandske Kvinder kun var lidet frugtbare, og endelig at »Mændene formedelst det anstrængende og haarde Liv, de saa at sige dagligen føre paa Søen og om Vinteren i den strængeste Kulde tidligen afkræftes i den Grad at de almindeligen ikke opnaae en høiere Alder end nogle og 50 Aar«. Om de af Rentekammeret fremsatte Forslag til Forbedringer udtaltes det, at Lægearbejdet ikke som foreslaaet kunde forbindes med Købmandens Funktioner, og at Købmændene næppe heller vilde interessere sig for at søge Uddannelse i Lægegerningen. »Skulde det, dette uagtet, ansees for gavnligt, at Læger kom til Landet, da ere vi af den Formening, at det fra flere Sider betragtet vilde blive hensigtsmæssigere, om de Candidater, som her forberede sig til Missionairer, hvortil udfordres 3 à 4 Aar, i denne Tid tillige studerede Chirurgie, Accouchement og Medicin, den sidste Deel dog kun indskrænket til de faa indvortes Sygdomme, som finde Sted i Grønland, hvortil Handelen da, naar de med Flid lagde sig efter disse Videnskaber, maatte opmuntre ved Understøttelser«.

Grønlændernes Huse var efter Direktionens Formening ikke saa uhensigtsmæssige, som udenforstaaende kunde være tilbøjelige til at mene. Man burde heller ikke paa dette Punkt skride til radikale Reformer, men nøjes med beskedne Ændringer saasom en bedre Tagbeklædning. Vi skal ikke her gaa nøjere ind paa dette Spørgsmaal, idet vi senere vender tilbage til det i et særligt Afsnit.

Grønlændernes Sygdomme stammede for det meste fra Forkølelser, som de fik ved letsindigt at udsætte sig for det haarde Klima. Naar de havde faaet det for varmt inde i Husene, gik de f. Eks. næsten nøgne ud i Kulden for at afkøle sig. »Denne i høi Grad uordentlige Levemaade vil ikke kunne modarbeides, uden ved at bringe Grønlænderne til et høiere Culturtrin. — Ved Forøgelsen af dansk Kost og Lægers Ansættelse vilde det aldrig skee«.

Spørgsmaalet om den europæiske Proviant interesserede Direktionen stærkt paa Grund af de økonomiske Konsekvenser. »Der udsendes aarligen betydelige Qvantiteter af haardt Brød og Rugmeel, samt Gryn og Ærter til Grønlænderne, og Forbrugen heraf tiltager med hvert Aar«. Det oplystes, at der i 1835 skulde udsendes ca. 40.000 ℔ haardt Brød, 8000 ℔ Mel og 170 Tønder Gryn og Ærter. Direktionen advarede stærkt imod at gaa videre i denne Retning »eller at ville gandske ombytte de Næringsmidler, som Naturen bestemte for dette Folk, med dansk Kost«. Den sidste Mulighed vilde møde ganske uoverskuelige Hindringer. Direktionen havde beregnet, at man alene til Transporten maatte have 28 Skibe à 100 Læster, som vilde koste op imod en halv Million Rigsdaler.

Direktionen var i det hele taget betænkelig ved de Konsekvenser, det vilde have, hvis man ophjalp Grønlænderne for stærkt i materiel

Henseende eller europæiserede dem for meget. »Mere og mere at forfine og behageliggjøre deres Tilværelse end allerede skeet er, vilde uimodsigeligen, formedelst deres Dorskhed og Sandselighed, vække Utilbøielighed hos dem til at uddannes i intellectuel og moralsk Henseende. — Denne Uddannelse maa man derfor først og fremmest af alle Kræfter see at bevirke; og naar den lykkes, vil Grønlænderne af sig selv komme til Erkjendelse af sit Menneskeværd, og derved ogsaa faae Smag paa en civiliseret Levemaade: paa Orden, Reenlighed og rigtig Betragtning af Eiendomsret«. Direktionen var dog af den Mening, at en Del af Handelsoverskuddet burde komme Grønlænderne til gode og foreslog derfor foruden en bedre Ordning af Missions- og Undervisningsvæsenet tillige en Forhøjelse af den Pris, der gaves Grønlænderne for deres Produkter. Den foreslog — som allerede tidligere tilbudt — at overtage alle Udgifterne ved Missionsvæsenet, hvilket vilde betyde en Udgift for Handelen af mindst 5000 Rbd. aarligt. Samtidig vilde en Forhøjelse af Spækprisen med 1 Rbd. pr. Tønde betyde en Udgiftsstigning paa 6—7000 Rbd. om Aaret, saaledes at Overskuddet, der efter de øjeblikkelige Forhold ansloges til 20.000 Rbd. aarligt ved disse Foranstaltninger vilde formindskes med 11—12.000 Rbd.

Direktør Graah var som sædvanligt ikke ganske af samme Mening som de øvrige Direktionsmedlemmer, idet han i Modsætning til disse lagde Vægt paa, at man først og fremmest maatte forbedre Grønlændernes materielle Kaar og da navnlig skaffe dem bedre Boligforhold[1]).

Ogsaa i Offentligheden var Spørgsmaalet om Grønlands Fremtid og navnlig om Statsmonopolets Opretholdelse eller Afskaffelse paa denne Tid Genstand for Interesse. Saaledes fremkom der i »Kjøbenhavnsposten« i Marts og April 1835 forskellige Artikler af grønlandskyndige. Den første af disse var af den tidligere omtalte J. P. Engholm og forsvarede i det væsentlige Direktionsflertallets Synspunkter. Det nævnes som Eksempel paa Konkurrencens Skadelighed, at der en halv Snes Aar tidligere havde været mange engelske Hvalfangere ved Holsteinsborg, som havde tilbudt Grønlænderne europæiske Klæder for Skindpelse. Dette rygtedes og fik i hundredevis af Grønlændere til at drage fra Syden til Holsteinsborg, om Engholm husker ret »i Aaret 1827 alene fra Frederikshaabs District omtrent 70 Mennesker, hvorved adskillige betydelige grønlandske Steder nu staae aldeles øde og forladte«. Hvalerne forsvandt derefter, men de fleste Grønlændere blev tilbage »deels af Mangel paa Skind til Konebaade, deels af Undseelse«. Engholm indrømmer dog, at det ogsaa kan have været selve Hvalfangsten, der fik Grønlænderne til at flytte.

Noget vægtigere forekommer en Artikel af den tidligere Koloni-

[1]) Dir. til RK $^{14}/_{4}$-1835. JM Grl. Sager. Journal 1. Bidrag til Nr. 43. Koncepten skrevet af Gede findes i G. H. A. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m.«.

bestyrer J. MATHIESEN. I denne tilbagevistes den almindelige Mening, at man blot behøvede at indføre Frihandel og bortauktionere Kolonianlæggene for at opnaa samme heldige Resultater som paa Island. Forskellighederne var saa store, at dette maaske vilde betyde Grønlændernes totale Udslettelse, idet de utvivlsomt vilde sammenhobe sig paa de Steder, hvor der betaltes bedst for deres Varer, uden Hensyn til Fangst- og Livsmulighederne. »Antager man det modsatte, at de Handlende kunde blive enige om at holde Priser med hverandre, saa vilde Faren ikke være mindre; thi da vilde kun den ene Monopolhandel afløse den anden, og der er ingen Tvivl om, at Forurettelser og vilkaarlig Behandling vilde blive Følgen«. MATHIESEN mente dog alligevel, at Monopolhandelens Ophævelse var en Pligt, Danmark skyldte Grønland; men den burde gennemføres efterhaanden, og han foreslog derfor, at man foreløbig bortforpagtede alle Kolonierne paa 20 Aar, og at en Del af Forpagtningsafgiften blev anvendt til at fremme en videregaaende Udvikling af den grønlandske Befolkning. Der burde nedsættes en Kommission til at drøfte de nærmere Enkeltheder ved Planens Virkeliggørelse.

I de følgende Uger fortsattes Diskussionen. Herunder kom man ind paa Garnfangsten, og det fremhævedes stærkt, at Aarsagerne til Vanskelighederne ved denne var de meget lave Priser, Handelen gav for Spækket[1]).

Endelig blev Spørgsmaalet om Grønlands Fremtid rejst af den københavnske Storhandel. Allerede i Forbindelse med Handelshuset v. d. PAHLEN og KALLS Privilegium er det paapeget, hvorledes Privathandelen interesserede sig for en Frigivelse af den grønlandske Handel; men dette var ikke det eneste Forsøg paa at bryde Monopolet.

Københavns Handel havde ikke formaaet at genvinde den betydelige Udstrækning, den havde haft indtil Krigen med England, og Klagerne over dens Tilstand var talrige i Aartierne efter Fredsslutningen. Ved flere Lejligheder fremsatte de københavnske storhandlende gennem deres Talerør, Grosserer-Societetets Komité, Forslag og Krav overfor Regeringen om Foranstaltninger, der kunde forbedre den private Handels Stilling. Efter at saadanne Indstillinger allerede var gjort i 1825 og 1831, udarbejdede flere af de betydeligste Grosserere udenfor Komitéen i 1834 en Række Forslag i dette Øjemed, der tilstilledes Societetets Komité for at overrækkes Kongen. Den 23. Juli 1834 blev Forslagene sammen med Komitéens Indstilling tilstillet Majestæten.

Foruden en Række andre Punkter fremsattes der ogsaa et Forslag om Frigivelse af Handelen paa Grønland (og Færøerne). Denne vilde efter Forslagsstillernes Mening blive langt mere indbringende for Staten og Handelsstanden, naar den blev frigivet og løsnet fra de Baand, hvor-

[1]) »Kjøbenhavnsposten« 1835. Nr. 59, 65, 69, 74, 75, 76, 84, 99 og 102. Sml. BOBÉ S. 132.

ved den var knyttet til en for kongelig Regning dreven Handel. Som Argument herfor fremførtes de almindeligt anerkendte Frihandelsteorier, som ogsaa Regeringen mere og mere nærmede sig til. Desuden henvistes der til de heldige Virkninger, som den islandske Handels Frigivelse og Ophævelsen af den i tidligere Tider for kongelig Regning førte Tropehandel havde haft baade for den danske Handelsstand og de paagældende Kolonier. Det samme vilde blive Tilfældet ved en Ophævelse af det grønlandske og færøske Monopol, der skadede baade Moderlandet og Kolonierne. I sin Indstilling udtalte Grosserer-Societetets Komité et Ønske om, at der til at undersøge Sagen maatte blive nedsat en Kommission, i hvilken baade den grønlandske Sagkundskab og den danske Handel skulde være repræsenteret[1]).

Paa Baggrund af dette almindelige Krav om Grønlands Aabning for den danske Privathandel og den tidligere givne Tilladelse til Handelshuset v. d. Pahlen og Kall til Anlæg af et Fiskerietablissement indgav fire store københavnske Firmaer, nemlig Handelshuset Hambro & Søn og Grosserne Jacob Holm, Gudmann og P. C. Knudtzon den 26. November 1834 i Fællesskab et Andragende til Rentekammeret om sammen med Medinteressenter at maatte overtage Kolonierne Holsteinsborg, Sukkertoppen og Godthaab i Forpagtning for 10 Aar paa følgende Betingelser. Kolonierne skulde takseres ved Overtagelsen og Afleveringen og eventuel Merværdi erstattes. Inspektøren skulde beholde Politimyndigheden, og Udgifterne til Missions- og Skolevæsenet skulde afholdes af Staten. Handelen med Spirituosa skulde kontrolleres. Forpagtningsafgiften foresloges baseret paa Gennemsnittet af Nettoindtægten af de tre Kolonier for de sidste 10 Aar og ansloges skønsmæssigt til 7000 Rbd. om Aaret i alt. Grosserne tilbød, saafremt Andragendet blev imødekommet, at affinde sig med Pahlen og Kall, om dette ønskedes. Om deres Bevæggrunde til Forslaget skrev Ansøgerne: »Vi føle os overbeviiste om, at den grønlandske Handel vilde vinde betydeligt i Vigtighed og Udstrækning ved at gaae over i private Hænder; ved at antage dette troe vi kun at hylde Anskuelser, som have giort sig almindeligt gjeldende, og som i den Islandske Handels Historie have Erfaringens Vidnesbyrd for sig; . . .«. Hvis Regeringen skulde skride til en fuldstændig Frigivelse af Handelen, vilde man med Glæde trække Ansøgningen tilbage[2]).

Denne Ansøgning blev sendt til Rentekammeret, der bad Handels-

---

[1]) Referatet her er taget efter »Fædrelandet« $^{14}/_{8}$-1835. Spørgsmaalet om den københavnske Storhandels Stilling til det grønlandske Monopol har ikke kunnet undersøges nærmere ved dette Skrifts Udarbejdelse, idet Grosserer-Societetets Arkiv paa dette Tidspunkt var utilgængeligt.

[2]) Ansøgning til RK $^{26}/_{11}$-1834. RK Grl. Sager. Kopier af kgl. Resol. vedr. Færøerne og Grønland ($^{25}/_{3}$-1835).

direktionen udtale sig om den[1]). Denne fremkom med to Svar henholdsvis fra WEXELSEN, MOTZFELDT og GEDE i Fællesskab og fra Direktør GRAAH.

Direktionsflertallet gjorde opmærksom paa, at de omhandlede tre Kolonier var Centret i hele Grønland, og at den paagældende Kyststrækning var den for Produktion og Handel heldigst beliggende. Der var her mange Rensdyr, stor Indsamling af Ederdun og en voksende Garnfangst, som havde bevirket et stigende Udbytte. Det var værd at fremhæve, at de private først ønskede Andel i Handelen nu, da denne gik godt, og endda kun ønskede at overtage de bedste af Kolonierne.

De tre Direktører indrømmede vel, at Monopolhandel som Regel var skadelig, men hævdede, at den grønlandske dannede en Undtagelse, idet der i Grønland foruden Handelen var en civilisatorisk Opgave at varetage. Den foreslaaede Forpagtningsafgift af 7000 Rbd. om Aaret var altfor lille, idet Beregninger havde vist, at alene Sukkertoppen gav et meget større Udbytte. Afgiften vilde næppe nok være tilstrækkelig til at dække Statens fremtidige Udgifter i de tre Kolonier. Selv om man i sin Tid havde været Modstander af det PAHLEN-KALL'ske Privilegium, maatte dette dog langt foretrækkes for, hvad der nu blev foreslaaet. De tre Direktører udtalte som deres »faste Overbeviisning: at dersom det Ansøgte blev bevilget, vilde det have de fordærveligste Følger saavel for den kongelige Handel, der vilde gaae til Grunde, som for Grønlænderne, hvis Moralitet vilde komme til at savne det gavnlige Formynderskab, der kun havde deres Vel, ikke den største mulige Vinding for Øie«.

Direktør GRAAH mente, at Frihandel — hvortil Bortforpagtning kunde danne en Overgang — vilde have gavnlige Følger baade for Grønlænderne og for en Del af den danske Handelsstand. Grønlænderne var efter hans Mening trykket af Monopolhandelen, og særlig var de faste Priser paa 2 Rbd. pr. Ballie Spæk, der gaves dem, alt for lave, idet de kun udgjorde omkring $^1/_{10}$—$^1/_{15}$ af Salgsprisen i København. Følgen af de usle Priser var Overskud for Handelen, men Trang og Elendighed for Grønlænderne, »der har avlet Dorskhed og Mangel paa Erhvervslyst, der maaskee tildeels er Grunden til Folkemængdens Aftagelse, og til at Grønlænderen endnu, efterat have havt Missionairer og Skoler i 100 Aar, staaer paa det nederste Trin af Oplysningens Trappe«. GRAAH var i øvrigt enig med den øvrige Direktion i, at den foreliggende Ansøgning paa de deri opstillede Betingelser burde afvises. Den vægtigste Grund til at overlade Kolonierne til private var, at den grønlandske Handel sikkert herved vilde blive betydeligt større. De enkelte Kolonier vilde kunne sælges til passende Priser, naar det blev bekendt, hvor stor Del i Udbyttet hver enkelt havde. Dette burde fastslaas af

[1]) RK til Dir. $^9/_{12}$-1834 (Koncept). RK Grl. Sager. Kopier af kgl. Resol. vedr. Færøerne og Grønland ($^{25}/_3$-1835).

en af Grosserer-Societetet udnævnt Komité. Paa denne Maade vilde baade de private handlendes og den kongelige Handels Tarv blive varetaget[1]).

I sin Indstilling til Kongen fremhævede Rentekammeret Sagens Vanskeligheder, der noksom fremgik af Direktørernes Uenighed. Det kunde dog ikke billige den almindelige Opfattelse, at Grønlænderne var et »dorsk og indolent Folk«, som kun Modgang og Trang kunde faa til at bestille noget. Tværtimod. »Det er dog det Almindelige, at Menneskene i deres meest raae Tilstand sætte størst Priis paa deres physiske Velværen, og først, naar dette forbedres, finde Smag for intellectuel og moralsk Udvikling; Mennesker, der leve i Trang og Elendighed og forsætligen holdes fra at erhverve mere, end hvad der er nødvendigt til at friste en ussel Tilværelse, føle ingen Lyst til Erhverv, ingen Interesse for Eiendom; det nytter kun lidet, at man paa dem vil virke ved aandige Midler, thi Dorskhed og Ladhed hindre dem i at benytte disse«. GRAAH havde tidligere gjort opmærksom paa Grønlændernes daarlige Forhold, og den øvrige Direktion syntes nu at nærme sig til hans Standpunkt ved at foreslaa en Prisforhøjelse. Dette vilde efter Kammerets Mening ogsaa gavne Handelen selv, da det vilde forøge Befolkningsmængden og Mængden af indhandlede Varer.

Selve Spørgsmaalet om privates Deltagelse i den grønlandske Handel mente Kammeret ogsaa burde undersøges, dels paa Grund af den udbredte Tro paa, at Handelen derved vilde forøges, og dels paa Grund af den private Handels øjeblikkelige vanskelige Kaar. Der var i saa Henseende tre Muligheder: fuldstændig Frigivelse for Danske, Bortforpagtning af enkelte af Kolonierne med Eneret til Handel, og Frihandel paa enkelte af Kolonierne med Konkurrence mellem den kongelige Handel og de private.

Medens Rentekammeret foreløbigt afviste den første Mulighed paa Grund af Landets ringe Udvikling, interesserede det sig mere for Bortforpagtningen og fandt ikke PAHLEN-KALL Forsøget tilstrækkeligt til at give de nødvendige Erfaringer. Bortforpagtning var imidlertid heller ikke ubetinget hensigtsmæssig, idet man derved vilde faa nye Monopolister, og Kammeret mente derfor, at Forslaget fra HAMBRO m. fl., paa hvilket Sagen var rejst, burde afvises. Den tredie Mulighed med direkte Konkurrence fandtes mest tiltalende og vilde ogsaa kunne gavne Handelsstanden i Almindelighed. Men ogsaa denne Udviklingslinie havde visse Vanskeligheder, idet de private handlende maatte yde betydelige Bidrag til Dækning af de store Udgifter til Missions- og Skolevæsen, Ordenshaandhævelse m. v. Om Handelen saa vilde være fordelagtig for de private, var tvivlsomt; men da Sagen var blevet Gen-

[1]) Betænkninger $^{30}/_{1}$-1835. RK Grl. Sager. Kopier af kgl. Resol. vedr. Færøerne og Grønland ($^{25}/_{3}$-1835).

stand for saa megen Omtale, saa Kammeret gerne, at der anstilledes en Prøve.

Da Rentekammeret efter Direktionens hidtidige Indstilling ansaa yderligere Korrespondance med den om dette Spørgsmaal for unyttig, vidste det ikke andet at foreslaa »end at lade nogle Handelskyndige sammentræde med et Par Medlemmer af Handelsdirectionen og enkelte andre duelige Mænd« for at drøfte Sagen og stille Forslag.

Ved kongelig Resolution af 25. Marts 1835 blev i Overensstemmelse hermed de fire Handelshuses Andragende afslaaet, og det blev paalagt Rentekammeret at indkomme med Forslag om »Udnævnelsen af nogle Mænd til at undersøge, hvorvidt og under hvilke Betingelser, der gavnligen maatte kunne aabnes en meer eller mindre udstrakt Frihandel paa Grønland«[1]).

Rentekammeret foreslog herefter for at faa de forskellige Interesser repræsenteret i Kommissionen og for at faa Mænd til Medlemmer, der var nøje kendt med Grønlændernes Forhold og kunde virke for deres Tarv, at Kommissionen skulde sammensættes af to Medlemmer af Rentekammeret, to Medlemmer af Handelsdirektionen, tre Mænd af Handelsstanden og fire »med det locale nøie bekjendte Mænd«. Til at beklæde disse Poster foreslog man Finans- og Rentekammerdeputeret Jonas Collin, Direktør Gede, Rentekammerkommitteret Jens Olaus Hansen, Grosserer L. N. Hvidt, Auskultant i Rentekammeret T. A. Hoppe, Præst ved Vartov og Lektor ved det grønlandske Seminarium i København N. G. Wolf, Direktør Graah, Inspektør Holbøll, Grosserer M. W. Sass, Dr. phil. Chr. Pingel og Grosserer Andreas Hansen. Til at fungere som Sekretær i Kommissionen foresloges Hoppe.

Dette billigedes ved kongelig Resolution af 11. April 1835, og den 16. April udstedtes Kommissoriet, hvori der stilledes Kommissionen de den ovenfor nævnte Opgave[2]).

Vi har allerede tidligere i anden Forbindelse haft Lejlighed til at omtale flere af de Mænd, der fik Sæde i Kommissionen. Om de øvrige skal vi kun gøre nogle faa Bemærkninger.

Jonas Collin, der var udset til at være Formand for Kommissionen, var født i 1776 og hørte saaledes allerede til det ældre Slægtled. Han var Søn af borgerlige Forældre og havde faaet en meget alsidig Uddannelse, inden han i 1801 ansattes som Kopist i Rentekammeret, hvor han avancerede hurtigt. Han kom snart til at beskæftige sig mest med Rigets Finansstyre, og i 1816 udnævntes han til Deputeret for Finanserne. Med sin ubestridelige Dygtighed og overordentlige Alsidighed kom Collin igennem en Menneskealder til at spille en betydelig

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{17}/_{3}$-1835. Kgl. Resol. $^{25}/_{3}$-1835. RK Rel. Res. Prot.

[2]) Allerunderdan. Forest. $^{7}/_{4}$-1835. Kgl. Resol. $^{11}/_{4}$-1835. RK Rel. Res. Prot. Kommissorium $^{16}/_{4}$-1835 i IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

Rolle indenfor adskillige Grene af Danmarks offentlige Liv. Han havde igennem sin lange Embedsvirksomhed Sæde i en Række Kommissioner, hvorved han fik Lejlighed til at beskæftige sig med mange specielle Spørgsmaal og til yderligere at udvikle sin Evne til hurtigt at fatte en Sag og danne sig en Forestilling om dens Hovedpunkter og om den rette Maade at løse den paa[1]).

Lauritz Nicolai Hvidt var kun et Aar yngre end Collin. Hans Fader havde drevet en større Handelsvirksomhed i København, som den unge Hvidt ved hans Død i 1798 overtog og førte videre, skønt hans hidtidige Uddannelse havde været udpræget akademisk. I 1795 var han som 18-aarig blevet teologisk Kandidat. I 1809 ombyttede han den private Virksomhed med et offentligt Hverv, idet han indsattes i den under de herskende Forhold særdeles vigtige Stilling som Børskommissær. Efter Krigens Afslutning gik han igen ind i den københavnske Handel og optraadte som Storreder i Farten paa Vestindien. Fra 1835 beklædte han Stillingen som Nationalbankdirektør, i 1838 blev han Medlem af Missionskollegiet, i 1841 Formand for Borgerrepræsentationen og i 1842 Formand for Grosserer-Societetets Komité. Politisk tilhørte Hvidt den liberale Fløj og optraadte navnlig under den store Tolddebat i Roskilde Stænderforsamling i 1835—36 som Talsmand for en mere liberal økonomisk Politik og for den københavnske Handelsstands Interesser[2]).

Peter Christian Pingel var født 1793 og altsaa betydeligt yngre end de to førstnævnte. Af Uddannelse var han Jurist, men hans Interesser førte ham mere mod Naturvidenskaberne, navnlig Geologien. I 1828—29 foretog han med kongelig Understøttelse en Studierejse til Grønland og hjembragte herfra ikke ubetydelige videnskabelige Resultater. Ved sin Hjemkomst blev han knyttet til det naturhistoriske Museums mineralogiske Afdeling og bevarede en ikke ringe Interesse for grønlandske Forhold[3]).

Jens Olaus Hansen var født 1795 og havde gjort sig kendt som en fremragende Jurist. Han var paa dette Tidspunkt baade Kommitteret i Rentekammeret og Medlem af Universitetsdirektionen[4]). I den grønlandske Kommission synes han imidlertid efter dennes efterladte Papirer at dømme ikke at have spillet nogen større Rolle, naar undtages, at det senere omtalte Forslag om at henlægge det grønlandske Missionsvæsen under det danske Kancelli synes at stamme fra ham.

Torkild Abraham Hoppe var født 1800 og uddannet som Jurist. I 1825 kom han ind i Rentekammeret og blev samme Aar Auskultant.

[1]) Dansk Biografisk Leksikon (Harald Jørgensen).
[2]) Ibidem. (Samme).
[3]) Ibidem (S. A. Andersen).
[4]) Ibidem. (Frantz Dahl).

Fig. 22. J. Collin, Deputeret i Rentekammeret og for Finanserne.

Han foretog flere Rejser til Island, Færøerne og Grønland og blev paa Grund af den Lokalkundskab, han herved havde erhvervet, i 1834 Sekretær i en Kommission vedrørende den islandske Handel og i 1835 ligeledes i den grønlandske Kommission. Samme Aar blev han Revisor i Rentekammeret for den færøske og grønlandske Handels Regnskaber, og fra 1836 fungerede han i nogle Aar som Medlem af Handelsdirektionen. I 1841 udnævntes han til Stiftamtmand paa Island[1]).

Den gejstlige Repræsentant i Kommissionen Niels Giessing Wolf var født 1779 og havde været Missionær i Grønland 1804—11. Siden 1822 fungerede han som Lektor i det grønlandske Sprog, sam-

[1]) Dansk Biografisk Leksikon. (G. Kringelbach (Povl Engelstoft)).

tidigt med at han var Præst ved Vartov. Han var levende interesseret i den grønlandske Missions Vilkaar, og allerede i 1816 havde han fremsat en Række Forslag om Missionens Reorganisation, som paa flere Punkter blev til Virkelighed ved Ordningen i 1844[1]).

De to Grosserere A. N. Hansen (f. 1798) og M. W. Sass (f. 1792) var begge fremtrædende Medlemmer af den københavnske Handelsstand. Hansen var i sine yngre Aar nært knyttet til Joseph Hambros Firma. Han blev allerede i 1829 Medlem af Grosserer-Societetets Komité og efterfulgte i 1856 Hvidt som dens Formand. Sass havde opbygget en betydelig Handels- og Rederivirksomhed i København. 1834—66 var han Medlem af Grosserer-Societetets Komité. Han tog bl. a. ogsaa Del i Nordhavshvalfangsten, og det var med et af hans Skibe, at Handelsdirektionen i 1837 iværksatte Fiskeriforsøg ved Grønland. Naar Handelens egne Skibe ikke kunde rumme Udsendingen var det ogsaa gerne Sass' Brig »Titus«, der fragtedes til at overføre det resterende[2]).

[1]) Bricka (H. F. Jørgensen). Forslagene trykt i »Videnskabelige Forhandlinger ved Sjællands Stifts Landemode« II, 1816. S. 530 ff. »Om de nærværende Hindringer for det Grønlandske Missionsvæsens Fremme, og Forslag til at afværge dem«.

[2]) Dansk Biografisk Leksikon. A. N. Hansen (Jens Vestberg), Sass (Harald Jørgensen (E. Meyer)). Sml. Afsnittene om Besejlingen S. 78 f. og om Fiskeri S. 202.

MONOPOL ELLER FRIHANDEL

Det var som nævnt i Kommissoriet Kommissionens Hovedopgave at tage Stilling til Spørgsmaalet, om det i 60 Aar eksisterende Statsmonopol for Handelen paa Grønland fortsat skulde opretholdes, eller man kunde gaa over til friere Handelsformer.

I toneangivende Kredse agiteredes der stærkt for Frihandel. Saaledes fremsatte det bekendte liberale Blad »Fædrelandet« i en Artikel den 31. Juli 1835 Krav om Afskaffelse af den skadelige Monopolhandel paa Grønland, Færøerne og Kina. I en senere Artikel om Besparelser i Statshusholdningen foreslog Bladet, at Staten af økonomiske Grunde skulde skille sig af med de afrikanske, ostindiske og muligvis de vestindiske Kolonier, mens Grønland og Island antoges at have for stor historisk Interesse til at kunne opgives og desuden syntes at love større Fordele for Fremtiden[1]).

Spørgsmaalet blev straks diskuteret i en Række Møder i Kommissionen. Meningerne var meget delte, og man kunde ikke ved direkte Forhandling naa et Resultat. Man enedes derfor om at lade de af Kommissionens Medlemmer, der hældede til Frihandel (Graah, Holbøll, Sass, A. N. Hansen og Hoppe), træde sammen i en Komité eller et Udvalg for at udarbejde Forslag til Handelens Frigivelse[2]).

Denne Komité afgav den 15. December 1836 en af alle de fem nævnte underskreven Udtalelse til den samlede Kommission. Heri fremhævedes, at Frihandel maatte være det endelige Maal; men man turde ikke straks foreslaa en fuldstændig Frigivelse af Handelen, da man ikke ansaa Grønlændernes Kulturtrin eller Levemaade for tilstrækkeligt udviklet hertil. Det vigtigste maatte derfor være, at Regeringen straks traf alvorlige Foranstaltninger til gennem en forbedret Undervisning og ved Ændringer i Handelens Førelse at bibringe Grønlænderne en højere Civilisation. Dette vilde kræve ikke ubetydelige Udgifter, som man kun kunde forvente dækket, hvis den kongelige Handel fik

[1]) »Fædrelandet« $^{31}/_{7}$-1835 og $^{16}/_{10}$-1835; sml. $^{14}/_{8}$-1835.

[2]) Ekstrakt af Sagen om Handelsspørgsmaalet $^{26}/_{10}$-1837. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

Lov til at bestaa og saaledes kunde afgive et Overskud til Statskassen. Komitéen mente derfor, at selve Statshandelen maatte bestaa indtil videre. Alligevel fandt man det paakrævet, at der straks foretoges et afgørende Brud paa den hidtidige Udvikling, og dette fandt man bedst kunde ske ved en Bortforpagtning af enkelte af Kolonierne. Dette burde ikke være de bedste for ikke at formindske Handelens Overskud for meget, og det burde heller ikke være de Kolonier, hvor Handelshuset von der Pahlen og Kall havde faaet Koncession.

Ud fra disse Betragtninger foreslog Komitéen, at man for 10 Aar bortforpagtede Kolonidistrikterne Fiskenæsset i Sydgrønland og Christianshaab, Jakobshavn og Ritenbenk i Nordgrønland. Fiskenæsset, i hvis Distrikt der var 415 Mennesker, havde efter regnskabsmæssige Beregninger foretaget af Handelsdirektionen for Femaaret 1830—34 givet et aarligt Overskud af 2872 Rbd. Herved var allerede taget Hensyn til det københavnske Handelspersonales faste Løn, til Pensioner i Grønland og til Missionsvæsenet. Naar disse Udgifter ikke medregnedes, vilde Nettooverskuddet blive 3613 Rbd. Komitéen mente, at Forpagtningsafgiften for Fiskenæsset kunde sættes til mindst 2000 Rbd. aarligt, idet der netop her var udmærkede Muligheder for en Udvidelse af Produktionen specielt ved Indførelse af europæiske Fangstmetoder; man kunde baade udvide Garnfangsten, som Handelen og dens Betjente ikke havde drevet kraftigt nok, og iværksætte Torskefiskeri og Hajfangst i stor Maalestok. Af de tre Bugtkolonier havde Christianshaab 1830—34 givet et aarligt Gennemsnitsoverskud paa 704 Rbd. (eller med de ovennævnte Fradrag 1864 Rbd.), Ritenbenk 178 Rbd. (1210 Rbd.), medens Jakobshavn havde givet et Underskud paa 1241 Rbd. (450 Rbd.). Forpagtningsafgiften foresloges for alle tre Kolonier sat til mindst 3000 Rbd. ialt, idet det understregedes, at Omkostningerne baade til Bygninger og Mandskab havde været uforholdsmæssigt store, fordi der her laa tre Kolonier paa en Strækning af 36 Mil (et Omraade, hvor der ellers som Regel i Grønland kun fandtes een Koloni).

Komitéen indsaa meget vel, at der kunde opstaa Vanskeligheder i Forhold til den kongelige Handel i de tilgrænsende Distrikter. For at undgaa Sammenstød maatte der gives visse Regler. De private Forpagtere skulde saaledes ikke have Lov til at handle i den kongelige Handels Distrikter; men man mente ikke, at det burde forbydes dem at fiske og fange fra Baad overalt, hvor de ansaa Forholdene for egnede hertil. Man ansaa det endelig for en Selvfølge, at Forpagterne ikke maatte foretage noget, der kunde skade Grønlændernes Rettigheder, og de skulde derfor være underkastet Instruksens almindelige Bestemmelser. Specielt maatte Forbudet mod at give Grønlænderne Brændevin indskærpes, og Inspektøren maatte have et vist Tilsyn med Forpagternes Beholdninger af Spirituosa.

Hovedsynspunktet i Komitéens Indstilling var, at en friere Handel vilde være til Fordel baade for Grønlænderne og for Danmark. Om Forholdet mellem Danmark og Grønland hedder det bl. a.: »Ligesaalidt som Grønland med Billighed kunde fordre financielle Opoffrelser af Danmark, ligesaalidt vil det udentvivl findes billigt, at de 7000 Grønlændere, der leve i en saa ringe Forfatning, at de ej sjelden ere udsatte for Hungersnød, skulde tjene til at skaffe Danmark en betydelig Indtægt. — Den kongelige Handel bør ... opretholdes ikke for at beriige Danmarks Finantser, men fordi Grønlændernes Tarv kræver dens Vedligeholdelse«. Efter disse Grundsynspunkter mente Komitéen, at Handelen fremtidig maatte drives, og den mente, at Tidspunktet var inde til at udarbejde en ny Plan for Grønlands fremtidige Administration. Et Hovedpunkt heri skulde være Ansættelsen af to af Handelen uafhængige Overembedsmænd i Grønland, hvis Opgave skulde være at overvaage Landets Opkomst[1]).

Omtrent samtidigt med at Komitéen sendte sit Forslag til Kommissionen, afgav to af dens Medlemmer, Graah og Holbøll, en særlig Udtalelse om alle de aktuelle grønlandske Spørgsmaal. Om Bortforpagtningen hedder det heri, at hvis man bortforpagtede de gode Kolonier, vilde der ganske vist ingen Midler blive til sociale og kulturelle Foranstaltninger, men der vilde omvendt blive saa meget mere, naar man bortforpagtede de daarligste, nemlig de Kolonier, der gav Underskud. De to Medlemmer mente, at man maatte foretrække Bortforpagtning fremfor en øjeblikkelig Frigivelse af Handelen, idet den kongelige Handel ved en Frigivelse vilde lide langt større Tab og næppe vilde kunne klare sig i Konkurrencen med de private Købmænd. Endelig fandt de, at en almindelig Adgang for private vilde medføre Risiko for, at Betjentene solgte Varerne til disse og derved paaførte Statshandelen Tab. Bortforpagtningen skulde dog kun danne Overgang til en endelig Frihandel, som den danske Handelsstand havde et billigt Krav paa med Tiden at faa indført[2]).

To andre af Komitéens Medlemmer, Grossererne Sass og Hansen, underskrev vel Komitéens Indstilling, men fandt den dog ikke vidtgaaende nok og afgav derfor den 24. Maj 1837 en separat Udtalelse. I denne hed det, at det var en Grundsætning, der nu var almindeligt anerkendt, at Staten ikke burde befatte sig med at drive Handel for egen Regning, og at man ikke burde gøre nogen Gren af et Lands Handel til Genstand for et vedvarende Monopol. Med Hensyn til Grønland var der handlet imod begge disse Grundsætninger, og Resultatet havde været meget uheldigt baade for Danmark og for Grønlænderne.

[1]) Sass, Graah, Holbøll, Andr. Hansen og Hoppe til Kommissionen $^{15}/_{12}$-1836. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Graah og Holbøll til Kommissionen $^{21}/_{1}$-1837. Ibidem.

Handelen havde vel i de senere Aar givet noget Overskud for Statskassen, men dettes Størrelse blev meget problematisk, naar man tog Hensyn til det Bidrag paa 7000 Rbd. aarligt, som fra gammel Tid var tilflydt den grønlandske Handel fra Statskassen, og til den almindelige Afgiftsfrihed og privilegerede Stilling, Handelen nød. For den danske Handel havde Grønland paa Grund af Monopolet saa godt som ingen Betydning faaet; men det turde antages, at dette vilde blive væsentlig ændret, og Virksomheden blive langt større, naar Handelen frigaves. Det hedder herom: »Under det nærværende System maa Handelen nødvendigen antage en stationair Characteer da den sande Spore til Virksomhed og til Handelens Udvidelse, nemlig Lysten til og Nødvendigheden af at erhverve, fattes hos de der drive Handelen«. Det betragtedes derfor som givet, at en friere Handel vilde udvide den grønlandske Produktion stærkt og bringe den danske Handel og det danske Samfund store Fordele, idet det skulde være forbudt at handle direkte med fremmede eller til fremmede Lande. De to Grosserere maatte anse Fordelen for Moderlandets Handel og ikke Ønsket om at civilisere de indfødte som Hovedargumentet for, at et Land opretholdt Kolonier.

Spørgsmaalet betragtes derefter ud fra Grønlændernes Interesse, og det hævdes, at Resultatet af Monopolhandelen ogsaa ud fra dette Synspunkt har været meget utilfredsstillende. Det, der særlig faldt i Øjnene, var den store Forskel mellem de Priser, som Grønlænderne fik for deres Varer, og dem, Handelen opnaaede ved Auktionerne i København. Medens Hovedproduktet Spæk indbragte 20—30 Rbd. pr. Ballie i København, fik Grønlænderne kun 2 Rbd. for samme Mængde. De to Grosserere mente, at de vilde kunne opnaa væsentlig højere Priser under friere Forhold. Ligeledes fandt de, at de Varer, der herfra udsendtes til Grønland, i alt for høj Grad havde været luksusprægede og uden større Værdi for Grønlænderne i deres Erhverv.

Saavel Hensynet til den danske Handel som til Grønlænderne gjorde derfor efter Sass' og Hansens Mening en Ændring i Forholdene meget ønskelig. Den større Handelsfrihed vilde kunne opnaas enten i Form af almindelig Frihandel eller ved Bortforpagtning af samtlige Kolonier. Det første vilde være det mest retfærdige; men for at undgaa et pludseligt Brud med alt bestaaende mente de dog, at Forpagtningssystemet foreløbig burde foretrækkes. Gennemførtes dette Forslag, burde der oprettes en særlig grønlandsk Overbestyrelse under Rentekammeret samt bevares et Antal danske Embedsmænd (en ved hver Koloni og en Slags Amtmand i hvert Inspektorat). Missionsvæsenet burde ledes som hidtil dog under disse Embedsmænds Medvirkning og udvides og forbedres betydeligt. En Del af Betjentene i Grønland vilde kunne antages af de private, mens Resten maatte skaffes anden Ansættelse eller Pension. De samlede Udgifter til disse Foranstaltninger anslog

Grossererne til 50.000 Rbd. aarligt i de første ti Aar (Forpagtningens skønnede Varighed), og det antoges, at Forpagtningsafgifterne vilde være tilstrækkeligt store til at dække dette Beløb. Efter Tiaarets Udløb kunde man fortsætte ad den friere Linie eller vende tilbage til Statsmonopolet.

Grossererne indsaa dog godt, at en pludselig Bortforpagtning af alle Kolonierne kunde skabe visse Vanskeligheder, og foreslog derfor, at man foreløbig som en Overgangsforanstaltning hertil iværksatte Komitéens tidligere refererede Forslag om Bortforpagtning af enkelte af Kolonierne[1]).

Saavel Komitéens som Grosserernes Forslag blev dernæst forelagt de øvrige Kommissionsmedlemmer. Af disse var navnlig Handelens Førstedirektør Gede en ubetinget Modstander af Bortforpagtningen. Sine Hovedsynspunkter har han nedskrevet i et Responsum, hvor han særlig argumenterer mod Grosserernes Paastande. Han skriver, at de private handlendes Interesse for Grønland først har vist sig, efter at Handelen var begyndt at give Overskud. I den tidligere Periode var ingen private handlende trods Opfordringer fra Regeringen interesseret i at deltage i Virksomheden, og det var tvivlsomt, om der overhovedet nu havde eksisteret nogen grønlandsk Handel, hvis ikke Staten havde ført den igennem den daarlige Periode.

Gede fremhævede, at Modstanden mod Monopolets Ophævelse ikke var begrundet i det pekuniære Tab, som Statskassen vilde lide, og som efter de foreliggende Regnskabsresultater ikke vilde være helt ringe, men i Hensynet til Grønlænderne, som ikke selv kunde tage Standpunkt til denne for dem saa vigtige Sag, og som ved Landets Aabning vilde komme i Berøring med en Mængde raa Mennesker, som ikke kunde holdes under Disciplin.

Den foreslaaede Bortforpagtning vilde efter Gedes Mening have saa skadelige Følger, at man da hellere maatte indføre fuldstændig Frihandel eller sælge Kolonierne. Naar han ansaa Bortforpagtning for særlig utilraadelig, var det, dels fordi dette alligevel vilde være et Monopolsystem, der blot var gaaet over i private Hænder, og dels fordi Statens Udgifter ikke vilde blive mindre, naar den skulde vedblive at have enkelte Kolonier og være rede til eventuelt igen at overtage de udlejede Kolonier efter Forpagtningstidens Udløb. Grønlænderne vilde næppe høste Fordel deraf, for selv om den private Monopolist kunde give en højere Pris for de grønlandske Produkter end den kongelige Handel, vilde han dog ikke være opfordret hertil, naar han lige saa vel som Statshandelen manglede Konkurrenter.

Med Hensyn til de to Grossereres Paastand om, at Statshandelen

[1]) Sass og Hansen til Kommissionen $^{24}/_{5}$-1837. IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.

gav Grønlænderne Varer, som de kun i mindre Grad havde Brug for, mente Gede ikke, at den private Forpagter vilde være interesseret i at give dem hensigtsmæssigere Varer. Man maatte huske, at Grønlænderne var meget barnlige og gerne vilde have de Ting, som i Øjeblikket tiltalte dem mest, uden Hensyn til, om de endog i den nærmeste Fremtid fik større Brug for andre og nyttigere Ting. Statshandelen og dens Betjente søgte derfor paa forskellig Vis at paavirke Grønlænderne til at vælge fornuftige Varer; men hvad skulde faa Forpagteren, der oven i Købet kun skulde have Forpagtningen i ti Aar, til at anlægge en lignende opdragende Betragtning? Fra Statshandelens Side var Ønskeligheden af at føre Grønlænderne videre frem i Kultur Gang paa Gang blevet fremhævet. Direktionen havde endog seks Aar tidligere, men uden Resultat fremsat Forslag om at udrede Omkostningerne ved et forbedret Missions- og Undervisningsvæsen, der vilde komme hele det grønlandske Folk og ikke alene Producenterne til gode.

Overfor den af Grosserne fremsatte Betragtning, at de private handlende i langt højere Grad end Statens Betjente vilde vise Initiativ og have Interesse i en Forøgelse af Produktionen, fremhævede Gede, at dette ikke var ubetinget rigtigt, fordi den grønlandske Handels Betjente i stor Udstrækning var lønnet med Procenter og derfor direkte interesseret i Produktionens Størrelse og Virksomhedens økonomiske Resultat. Alligevel indrømmede Gede, at Statshandelen vel nok havde en mere konservativ Karakter end den private Handel; men dette ansaa han for en Fordel, fordi man derved bedre succesivt kunde paavirke Grønlænderne i civilisatorisk og kulturel Henseende.

Selv om Gede i Almindelighed var enig med Grosserne i at forkaste saavel Statshandel som vedvarende Handelsmonopoler, mente han dog, at dette ikke kunde gælde de specielle grønlandske Forhold. Man maatte for Grønlands Vedkommende erindre, at Produktionens Størrelse væsentlig afhang af Fangsten af en begrænset Forekomst af Sødyr; hvis en privat Handel forøgede Fangsten stærkt, kunde det tænkes at gaa ud over Dyrebestanden. Dette vilde have mindre Betydning for de private handlende, der kunde flytte bort, end for Grønlænderne, der herved vilde se deres Eksistensbasis truet[1]).

Medens Gedes i sig selv klare og vægtige Betragtninger ikke indeholdt noget væsentligt nyt, men mest var en Gentagelse af de Synspunkter, som han og Handelsdirektionens Flertal havde fremsat tidligere, ikke mindst under Forhandlingerne om de til Handelshuset von der Pahlen og Kall ydede Begunstigelser, fremsatte Grosserer L. N. Hvidt en Række Betragtninger, der bragte nye Momenter ind i Diskussionen, og som sikkert i ikke ringe Grad har været bestemmende

[1]) Udateret Indlæg af Gede. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

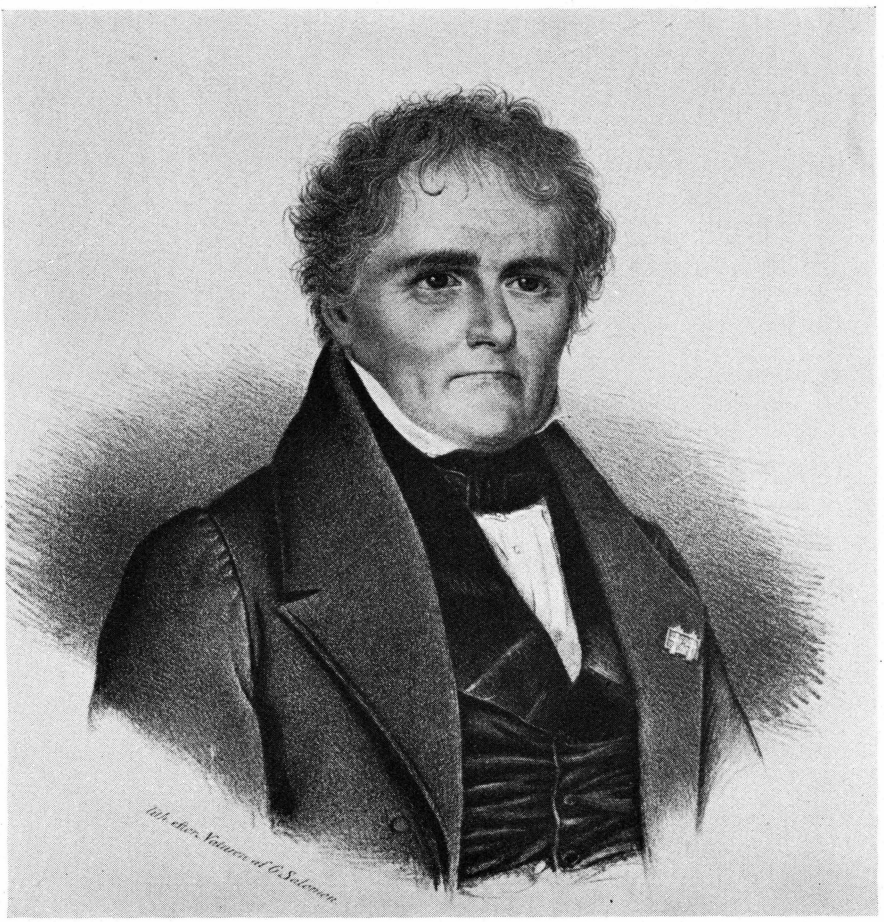

Fig. 23. Nationalbankdirektør L. N. Hvidt, Formand for Borgerrepræsentationen.

for Kommissionens endelige Indstilling om de rejste Spørgsmaal. Hvidts Grundsynspunkt svarer ogsaa i høj Grad til de moderne Principper for Grønlands Styrelse. Han har i Sommeren 1837 nedskrevet sit Indlæg, af hvilket der i det følgende gengives nogle Hovedpunkter.

Indledningsvis rejser Hvidt Spørgsmaalet om Danmarks centrale Formaal med Besiddelsen af Grønland, som enten kan være Grønlændernes Civilisation og Opkomst eller Handelens Fremme. Han hævder, at det første Formaal, navnlig Udbredelsen af Kristendommen, altid har ligget til Grund for den danske Regerings Indsats, og han mener, »at det fremdeles bør være den danske Regjerings Hovedøiemed at hæve, skjøndt vist nok paa en mere hensigtsmæssig Maade end hidtil er skeet, Grønlænderne fra den Barndoms og Umyndigheds Tilstand, hvori de hidtil have levet. Først naar dette er skeet, vil de være i Stand til at nyde Godt af de Fordele, som et friere Handelsforhold vil kunne

skjenke dem, og derfor maa efter min Formening Moderlandets Handel paa Grønland være dette Øiemed aldeles underordnet. Er dette ikke Regjeringens Hensigt, men skal dens Bestræbelse ikkun gaae ud paa at tilveiebringe Handelsfordele for Moderlandet, er der vist neppe nogen Grund til at tage Grønlands nuværende Indbyggere under nogen særlig Forsorg, men det vil upaatvivleligen være langt bedre at overlade dem gandske til sig selv, hvilket uden Tvivl vil have til Følge, at den hele Race snart vil uddøe, og derimod søge at befolke Grønland med Colonister fra Europa, en Forholdsregel, som imidlertid forekommer mig at vilde være i høieste Maade uretfærdig«.

Overfor Grossererne Sass' og Hansens Paastand om, at Monopolhandel altid var skadelig, fremhævede Hvidt, at det her ikke drejede sig om et privat Monopol, men om en Statshandel, og at Staten var villig til at opgive Monopolet, saa snart baade Grønlands Vel og andre Statsøjemed fordrede det. Imod Frihandel talte i det foreliggende Tilfælde Grønlændernes ringe Udviklingstrin, der i det frie Handelssamkvem vilde faa dem til at foretrække mange unyttige Ting fremfor Livets Nødvendigheder. »De vilde, da de i Almindelighed hverken kunne læse, skrive eller regne, og da de ei have noget Begreb om Penge, ideligen blive bedragne af de Handlende, og der gaves vanskeligen noget Middel til at skaffe dem deres Ret, da det Beviis om den skete Uret, hvilket Staten nødvendigen maatte fordre, sjelden vilde kunne tilveiebringes«. En privat Handel vilde formentlig faa samme Retning, som Handelen med de vilde i Afrika, og lige saa lidt som denne have nogen Indflydelse paa Befolkningens Civilisation.

Til disse mere almindelige Betragtninger om Handel med uciviliserede Folk maatte for Grønlands Vedkommende yderligere føjes de Vanskeligheder, som skabtes af de store Afstande dels fra Danmark til Grønland og dels mellem de smaa grønlandske Samfund indbyrdes. Det kunde næppe tænkes, at flere vilde interessere sig for en saadan Handel, end at de kunde finde hinanden i Aftaler om at udsuge Grønlænderne.

Efter at have behandlet Virkningerne af en almindelig Frihandel skriver Hvidt videre om det andet Alternativ, Bortforpagtningen: »Imidlertid anseer jeg en almindelig Bortforpagtning af Handelen, det være sig nu til et Handelsselskab eller til en Rekke private Kjøbmænd, at være endnu mere skadelig for Grønland end hin Foranstaltning, efterdi da al Concurrence, den eneste Garanti for at ei den ene af de handlende Parter skal kunne drage al Fordel over paa sin Side, ganske vilde bortfalde«. Af de samme Grunde som Hvidt maatte fraraade en fuldstændig Bortforpagtning, fraraadede han ogsaa en partiel af enkelte Kolonier. Skulde der bevares et Monopol paa Grønland, hvilket man næppe kom uden om, burde dette være i Statens Hænder, »eftersom

denne ei kan antages at lade sig bestemme af saa egennyttige Motiver som den private . . .«.

Hvidt kommer derefter ind paa Spørgsmaalet, om der ikke kunde findes en Mellemvej mellem Monopol og Frihandel, og nævner de Rettigheder, som Pahlen og Kall havde faaet nogle Aar tidligere. Denne Vej kunde synes bestikkende; men Hvidt betvivler, at en saadan Betragtning vil kunne holde. Man vilde næppe kunne undgaa, at et privat Firma blev nødt til at betale sine lejede Grønlændere med Varer, fordi de intet Begreb havde om Penge. Paa den Maade vilde de private let kunne tilrive sig den bedste Del af Handelen. Dette vilde gaa meget stærkt ud over Statens Overskud, hvorved der vilde blive færre Penge til Foranstaltninger til den grønlandske Befolknings videre Udvikling.

Hvis man først kunde indføre friere Handelstilstande i Grønland, naar de indfødte havde naaet en større Modenhedsgrad, kunde det efter de sidste 50 Aars Erfaring synes, som om den nuværende Tilstand maatte fortsættes i mange Aarhundreder. Hertil bemærkede Hvidt dog, at der hidtil ikke var gjort ret meget for Grønlændernes Udvikling. Man havde kun villet ofre Penge paa Missionsvæsenet, og, skriver han: »Missionscollegiet har i Sandhed ikke i dette Tidsrum anstrænget sine Tænkeevner for at udfinde passende Forbedringer i Underviisningsvæsenet, thi det har ladet Alt blive i den gamle Form; det er vedblevet at antage daarlige Studenter til Alumner af det grønlandske Seminarium, at tildele disse den betingede Understøttelse, hvad enten de har benyttet de dem anviiste Midler til at gjøre dem skikkede til de Embeder, der forestod dem eller ikke . . .«.

For at fremme Grønlændernes almindelige Udvikling foreslog Hvidt, at Kommissionen indstillede, at det ved kongelig Resolution fastsloges som grundlæggende Princip for Handelen, at Overskuddet ikke skulde indgaa i Statskassen, men udelukkende anvendes til hensigtsmæssige Forbedringer af Grønlændernes Kaar, dog eventuelt saaledes at $^1/_3$ eller $^1/_4$ henlagdes til en Reservefond. »Intet kan være retfærdigere og billigere end dette, thi dette Beløb udkommer ingenlunde af et naturligt Handelsforhold imellem Danmark og Grønland, men udspringer af Handelsdirectionens aldeles vilkaarlige Taxtbestemmelse, som Grønlænderne maae underkaste sig enten de ville eller ikke, og det maa være at ansee som Blodpenge, naar det enten ikke anvendes til Gavn for Grønland, eller naar denne Foranstaltning vedvarer længere, end indtil Grønlænderne ere indtraadte i en saadan Myndigheds Tilstand, at de selv kunne sørge for deres Tarv«.

Det kunde næppe tilraades at lade Handelsdirektionen frit disponere over et saadant Overskud, idet denne naturligt vilde lade sig lede af økonomiske Synspunkter, og det vilde være gavnligt, at Princippet om Overskuddets Anvendelse til Grønlændernes Bedste fastsloges udtrykke-

ligt ved kongelig Resolution, da man ellers risikerede, at Finansmyndighederne tilegnede sig et eventuelt Overskud og ikke bagefter var villige til at afgive dette.

Da der ikke blandt de bestaaende Institutioner fandtes nogen, som var egnet til at administrere Overskuddet, foreslog Hvidt, at der til denne Opgave skabtes en egen Autoritet, som særligt fik overdraget Grønlændernes fysiske og intellektuelle Uddannelse. Denne skulde hvert Aar afgive en Beretning til Kongen, dels om hvad der var udrettet i det forløbne Aar, og dels om hvad man paatænkte at gennemføre i det kommende Aar. Hvorledes en saadan Institution nærmere skulde organiseres, og hvorledes dens Myndighed skulde afgrænses i Forhold til de bestaaende Institutioner, ønskede Hvidt nærmere drøftet i Kommissionen. »Man maatte efter min Formening søge at faae Mænd derind, som kjendte Grønlands Forfatning, ligesom ogsaa en af dens Medlemmer hvert tredie Aar burde berejse Grønland . . .«[1]).

Paa Grundlag af de saaledes fra forskellige Sider fremsatte Synspunkter afgav Kommissionens Formand Jonas Collin, der som Finansdeputeret repræsenterede den danske Stats finansielle Interesse, i Oktober 1837 et Votum, hvori han i det væsentlige sluttede sig til Komitéens Forslag om at bortforpagte nogle af Kolonierne. »Hovedspørgsmaalet i denne Sag er: Hvorledes blive de danske Besiddelser i Grønland fordeelagtigst for Moderlandet? Da de ere en Stats-Eiendom, da de kunne give Udbytte, i Forening med at der fra Statens Side drages Omsorg for Indbyggernes Kaars Forbedring, saa er der ingen rimelig Grund til at Staten skulde opoffre nogen Deel af den Fordeel, som deres Besiddelse kan medføre, og som ikke hentes paa Indbyggernes Velværes Bekostning«. De Fordele, der kunde opnaas ved Besiddelsen af Grønland, kunde Staten enten selv søge at erhverve sig, eller den kunde mod en Afgift overlade Handelen til private. I sidste Tilfælde vilde det være nødvendigt, at Regeringen førte Kontrol med, at Grønlænderne ikke forurettedes, og der kunde derfor ikke være Tale om Salg, men kun om Bortforpagtning.

Det var Collins Opfattelse, at den danske Stat altid havde lidt Tab ved at indlade sig i Handelsforetagender. Naar dette ikke længere var Tilfældet med den grønlandske Handel, maatte det udelukkende tilskrives en enkelt Mands (Direktør Gedes) dygtige og heldige Virksomhed; men paa en saa tilfældig Omstændighed kunde man ikke bygge Handelens Fremtid. Et mere passende Tidspunkt end det daværende til at gøre et Forsøg med Bortforpagtning kunde næppe ventes. Man vilde igennem en saadan høste Erfaringer om, hvilke Virkninger en privat Handel vilde have for Grønland, og man kunde paa Grundlag af disse

[1]) Betænkning fra L. N. Hvidt, udateret. Efterskriften er dateret $^{31}/_{7}$-1837. IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.

danne sig en Mening om, hvorvidt Frihandel eller Monopol fremtidig vilde være den bedste Ordning. Collin vilde i det hele gerne gaa med til Reformer; men disse maatte saavidt muligt ikke formindske Handelens Overskud eller paa anden Maade stille Krav til Statskassen[1]).

Af de øvrige Kommissionsmedlemmer var saavel Wolf[2]) som Pingel ubetingede Modstandere af Monopolets Ophævelse, medens J. O. Hansens Standpunkt ikke ses at være nærmere belyst. Der syntes saaledes med Collins Tilslutning til Forslaget om Bortforpagtning at være et Flertal paa seks af Kommissionens elleve Medlemmer for dette, mens i hvert Fald fire var afgjorte Modstandere deraf.

Dette Flertal for en friere Handelsudvikling har dog ikke holdt sig længe. Allerede den 25. Oktober 1837 gav Hoppe Meddelelse om, at han under Paavirkning af de af Gede og Hvidt fremførte Argumenter, og da det nu syntes at ville blive Alvor med at gøre en virkelig Indsats for Grønlændernes Udvikling, ikke længere fastholdt sit oprindelige Standpunkt. Han ønskede nu Monopolhandelen opretholdt i 20—30 Aar, for at man kunde vedblive »at gaae frem, som nu er begyndt med ved forskjellige Foranstaltninger at virke directe til Grønlændernes Civilisation«[3]).

Holbøll fastholdt endnu i en Erklæring af 2. November 1837 sit tidligere indtagne Standpunkt og mente, at Grønlænderne havde godt af at komme under andre og friere Forhold. At der har været nogen Tvivl hos ham allerede paa dette Tidspunkt, fremgaar af en Bemærkning om, at det bedste vilde være, om en klækkelig Del af Overskuddet blev anvendt til Grønlændernes Bedste under et fortsat Statsmonopol; men han troede dog ikke paa, at dette vilde kunne gennemføres[4]).

Der var saaledes betydelige Uoverensstemmelser i Medlemmernes Synspunkter. Man enedes derfor om at lade hver Part referere sit Standpunkt i en særlig Betænkning. For Tilhængerne af Monopolet paatog Dr. Pingel sig at udarbejde Referatet, dog saaledes at Hvidt skulde forfatte den Del af Betænkningen, der angik den fremtidige Anvendelse af Overskuddet, mens Grosserer A. N. Hansen paatog sig at udarbejde Forslaget om Bortforpagtningen[5]).

Allerede i Foraaret 1838 havde Pingel og Hvidt skrevet et første Udkast, og da det i dette foresloges, at Handelens Overskud for en væsentlig Del skulde anvendes til Bedste for Grønlænderne, bragte dette yderligere Vaklen i Bortforpagtningstilhængernes Rækker. Da

---

[1]) Betænkning fra Collin, Oktober 1837. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Betænkning fra Wolf $^{30}/_{10}$-1837. Ibidem.

[3]) IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.

[4]) Ibidem.

[5]) Hoppe $^{6}/_{4}$-1840. Ibidem.

Holbøll skulde rejse til Grønland i Foraaret 1838, afgav han en Erklæring om, at han var villig til at underskrive dette Forslag[1]).

Sagens Afgørelse trak imidlertid ud i et Par Aar, og først i Slutningen af 1840 afgav Kommissionen sine to Betænkninger om Handelsspørgsmaalet. Kun de to Grosserere Sass og Andr. Hansen underskrev Forslaget om Bortforpagtning af nogle af Kolonierne, medens Collin og J. A. Hansen sluttede sig til Forslaget om Bevarelse af Statsmonopolet, der ogsaa blev underskrevet af Gede, Hvidt, Hoppe, Wolf og Pingel. Holbøll og Graah har ikke underskrevet nogen af Betænkningerne, men Holbøll havde som nævnt i 1838 principielt givet sin Tilslutning til Opretholdelse af Statshandelen. Om Graahs endelige Standpunkt foreligger der ikke Oplysninger[2]).

Kommissionsflertallets endelige Betænkning begynder med at give en Oversigt over Handelens Historie med Fremhævelse af saavel Perioder med Underskud som med Overskud. Da det i Kommissoriet var paalagt Kommissionen at tage Standpunkt til Ønsket om en friere Handel paa Grønland, understregedes det, at der var fire Muligheder for Overgang til en saadan, nemlig:

1) at bevilge samtlige danske Undersaatter Ret til at handle paa Grønland;
2) at aabne Adgangen til nogle af Kolonierne paa en saadan Maade, at private imod en Afgift fik Tilladelse til at nedsætte sig ved disse og der at konkurrere med den kongelige Handel, medens denne beholdt de øvrige Kolonier paa samme Maade som hidtil;
3) at meddele Søpas eller Licens til at opføre enkelte Ladninger til Omsætning imod Indbyggernes Produkter, dog uden Tilladelse til at anlægge faste Etablissementer i Land;
4) eller endelig at bortforpagte enkelte Kolonier til private med Enerettighed til der at drive Handel, imod at alle de øvrige Kolonier fremdeles reserveredes for den kongelige Handel.

Ved Overvejelserne havde man ikke ment at skulle lægge afgørende Vægt paa Statskassens Interesser. »Det vilde nemlig efter vore Anskuelser stride mod Retfærdighed, at betragte den Fortjeneste, der fornemlig er tilveiebragt ved Grønlændernes Arbeidsflid, som en Ressource for Staten«. Hovedsynspunktet havde derfor været Hensynet til Grønlænderne, idet man dog herved havde taget saa meget Hensyn til den danske Handelsstands Interesser som muligt.

En fuldstændig Frigivelse af Handelen med Adgang for alle danske Undersaatter afvistes, fordi den utvivlsomt vilde føre mange raa og

[1]) Holbøll $^{23}/_{4}$-1838. IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.
[2]) Betænkninger $^{3}/_{12}$-1840. Ibidem. Foreligger ogsaa trykt.

usædelige Mennesker til Landet, der vilde have en meget skadelig Indflydelse paa Grønlænderne, først og fremmest ved at udbrede Brændevin og Kønssygdomme blandt dem. Man kunde slet ikke drage Slutninger fra de heldige Virkninger af den islandske Handels Frigivelse paa Grund af den store Forskel mellem de to Landes Forhold. Selv om der etableredes en dansk Tilsynsmyndighed, kunde Ulemperne dog ikke ophæves, og Statskassen vilde have betydelige udækkede Udgifter. Indførte man Frihandel for alle Danske, risikerede man desuden, at lignende Rettigheder maatte tilstaas andre Nationers Undersaatter, og herved vilde Frihandelens Betydning for den danske Handelsstand blive illusorisk.

Om den anden Mulighed udtalte Kommissionen, at den ganske vist selv i en kortere Periode kunde give et Resultat; men den maatte alligevel fraraades, fordi den utvivlsomt vilde give Anledning til Rivninger mellem de konkurrerende Parter og til en ikke helt ringe Snighandel, idet den kongelige Handels Betjente fik Lejlighed til at misbruge deres Stilling. Desuden maatte der paa de Steder, hvor en saadan Konkurrence tillodes, ansættes Statsembedsmænd uafhængige af Handelen, hvilket vilde være overordentlig bekosteligt.

Tanken om at give private handlende Adgang til at anløbe grønlandske Havne uden at have faste Etablissementer ansaa Kommissionsflertallet for den ringeste af alle Mulighederne. Den private handlende vilde herved i hvert Fald ikke kunne gøre en Indsats for at faa nye Erhverv sat i Gang og dermed forøge Produktionen. Tværtimod vilde en saadan Tilladelse snarere formindske Grønlændernes Fangst, idet de vilde være tilbøjelige til i en stor Del af den gode Fangeperiode at opholde sig ved de Steder, hvor de private Skibe kunde ventes. Hertil kom, at Grønlænderne ikke kunde være sikre paa at faa deres Produkter solgt, men vilde blive afhængige af Svingninger paa Markedet og andre tilfældige Omstændigheder. I den Periode, hvor Grønlænderne kunde faa Brug for Støtte fra Europæerne (om Vinteren), vilde de utvivlsomt ingen finde.

Endelig stod Bortforpagtningen som den fjerde og vægtigste Mulighed. Den vilde kunne indføres og igen ophæves uden større Omvæltninger, og man vilde, hvis den viste sig heldig, herfra kunne gaa over til Frihandel. Naar Kommissionsflertallet alligevel maatte fraraade et saadant Forsøg, var det, fordi det vilde medføre meget betydelige Forviklinger. Det største Aktiv i ethvert Distrikt var Grønlændernes Antal og deres Dygtighed; da Befolkningen imidlertid meget let kunde flytte rundt, vilde den hobe sig sammen paa de Steder, hvor den mente at kunne faa de største Fordele. En saadan Sammenhobning vilde være katastrofal i Tilfælde af Misfangst. Det kunde ogsaa tænkes, at Grønlænderne vilde bringe Produkterne fra Produktionsstedet til et fjernere-

liggende Handelssted, hvilket vilde formindske Produktionens Størrelse. Selv om det var muligt at afgrænse et bortforpagtet Distrikt fuldstændigt, vilde Grønlænderne ved Bortforpagtningen ikke opnaa andet end at gaa over fra en Monopolist til en anden, og dette vilde ikke bringe dem et Skridt videre.

Paa Grundlag af disse Overvejelser kom Kommissionsflertallet til det Resultat, at det paa det bestemteste maatte »fraraade enhver Afvigelse fra det, med Hensyn til Grønland hidindtil fulgte, tutelariske Handelssystem«. Dette understregedes yderligere ved dets Ængstelse for, at en friere Handel paa Grønland vilde medføre en Rovdrift paa Bestanden af Sødyr paa samme Maade, som det havde fundet Sted ved Hvalfangsten ved Spitsbergen og Robbeslagningen ved Syd-Georgien og andre Steder, hvorved Grønlænderne gradvis vilde blive berøvet deres Eksistensbasis.

Kommissionsflertallet fandt dog ikke Forholdene i Grønland tilfredsstillende og mente, at mange Reformer endnu var paakrævede. Naar den grønlandske Handel gav et betydeligt Overskud, skyldtes dette i det væsentlige de meget smaa Priser, der var fastsat for de Produkter, der købtes hos Grønlænderne. Det vilde derfor være uretfærdigt, om største Delen af dette Overskud ikke kom Grønlænderne til gode. Det hedder herom, »... det forekommer os ubilligt at henføre det ved Monopolet indvundne Overskud iblandt Statsindtægterne«.

Om Anvendelsen af Overskuddet var der allerede fremsat forskellige Forslag af Kommissionen, og flere vilde følge; men man ønskede af Hensyn til Fremtiden at gøre opmærksom paa, at det vilde være uheldigt at lade dette Overskud administrere enten af Handelsdirektionen eller Missionskollegiet, og der burde derfor nedsættes en permanent Kommission af sagkyndige, grønlandsinteresserede Mænd, der skulde lede Gennemførelsen af Reformerne i Grønland.

Mindretalsbetænkningen af Grossererne M. W. Sass og Andr. Hansen svarede i det væsentlige til de Betragtninger, der var fremsat af Komitéen og uddybet i de to Grossereres separate Udtalelse. Man var helt enig i, at der burde tages et ikke ringe Hensyn til Grønlænderne. Dette mente man, at den kongelige Handel kun gjorde i ringe Grad, fordi den gav Grønlænderne en altfor lille Betaling for deres Produktion, ligesom dens Administration var langt dyrere, end det vilde være nødvendigt for en privat Handel. Friere Handel vilde derfor være til Fordel for Grønlænderne, der ikke alene kunde vente højere Betaling for deres Produkter, men ogsaa gennem Konkurrence vilde faa større Udvalg og nærmere Kontakt med den store Verden.

Men Hensynet til Grønlænderne kunde dog for Mindretallet ikke være det ene afgørende. Et Land maatte have Lejlighed til at opnaa Fortjeneste gennem Besiddelsen af en Koloni, og en saadan

Fortjeneste kunde langt bedre opnaas gennem Frihandel end gennem Statshandel, idet Frihandelen utvivlsomt vilde øge Omsætningens Størrelse.

Mindretallet indrømmede gerne, at der kunde komme uheldige Elementer til Grønland under en privat Handel; men det kunde ikke indse, at Statshandelen var nogen Garanti mod den menneskelige Naturs Slethed. Tværtimod vilde det være heldigere for Grønlænderne, om Handelen kontrolleredes af uafhængige Embedsmænd end af den kongelige Handel selv.

Overfor Flertallets Frygt for, at en stærk Forøgelse af Fangsten vilde mindske Dyrebestanden, fastslog Mindretallet, at et enkelt Land ikke kunde sikre Bestanden af Havets Dyr. Man maatte desuden, hvis man ønskede en Forøgelse af Befolkningen, ogsaa ønske en tilsvarende Stigning i Fangsten, og hvorledes skulde man sætte en passende Grænse mellem Interessen herfor paa den ene Side og for en Bevarelse af Dyrebestanden paa den anden Side.

Mindretallet vilde gerne gaa over til Frihandelen paa en lempelig Maade og mente, at den bedste Fremgangsmaade var Bortforpagtningen af nogle Kolonier. Denne Overgangsforanstaltning vilde være et udmærket Middel til at udvikle Befolkningen, saa den kunde staa rustet til en endelig Frihandel. De to Grosserere konkluderede derfor i det tidligere omtalte Forslag om Bortforpagtning af Fiskenæsset i Sydgrønland og Ritenbenk, Jakobshavn og Christianshaab i Nordgrønland, idet de nærmere udviklede de Betingelser, hvorunder de kunde tænke sig en saadan Bortforpagtning.

Den samlede Indstilling afgaves herefter til Rentekammeret den 3. December 1840 og har derefter været behandlet her. Denne Behandling resulterede i Kammerets Indstilling til Kongen i Foraaret 1844. Indstillingen begynder med et meget indgaaende Referat af saavel Flertallets som Mindretallets Synspunkter, og Kammeret tager derefter selv Standpunkt som endnu stærkere Monopoltilhænger end Kommissionsflertallet og ytrer bl. a.: »Det af Commissionen udtalte Haab om, at en Frihandel i Tiden mueligen lader sig indføre i Grønland, tør vi ikke engang dele med den, og i alt Fald ikkun saa saare fjernt. Landets store Afstand fra Danmark, dets isolerede Beliggenhed, dets Udstrækning og adspredte Befolkning, samt flere andre locale Forholde ville upaatvivleligen stedse møde som uoverstigelige Hindringer for en hensigtsmæssig Ordning af en Frihandel«. Rentekammeret gjorde overfor Minoriteten opmærksom paa, at den grønlandske Handel havde Betydning for den danske Handelsstand, ved at Køb og Salg foregik igennem den. En Ophævelse af Monopolet vilde næppe være til Fordel for den, idet Udlandet da let vilde tilrive sig en betydelig Del af Handelen paa Grønland.

Rentekammeret gik derefter over til at behandle Spørgsmaalet om Handelsoverskuddets Anvendelse og forsøgte her at modificere Kommissionsflertallets Standpunkt noget. Det hævdedes saaledes, at det maatte være rimeligt, at Staten i Grønland anvendte de samme Principper som den private Handel og sikrede sig et billigt Overskud, herunder Rente af den indestaaende Kapital. De Foranstaltninger, der burde træffes til Grønlændernes Bedste, var navnlig, at man sørgede for kun at sende retsindige og duelige Danske derop, at Grønlænderne fik en bedre Betaling for deres Varer ved en Regulering af Taksterne (f. Eks. skulde Prisen paa Spæk straks forhøjes fra $3^1/_2$ til 4 Rbd. pr. Ballie), og at man gennemførte en Revision af den gamle Handelsinstruks af 1782.

Det samlede Overskud af Handelen var for Tiaaret 1829—38 opgjort til 473.525 Rbd., hvoraf 76.750 Rbd. var anvendt til Pensionskassen, Missionsvæsenet og Foranstaltninger til Grønlændernes Tarv. I det aarlige Overskud paa ca. 47.000 Rbd. var der ikke medregnet Rente paa 10.000 Rbd. af Handelens Grundfond og Tilskud paa 6300 Rbd. til Søassurancefonden, saaledes at det samlede aarlige Overskud blev 63.300 Rbd. Herfra gik imidlertid de københavnske Funktionærers Procenter med 9500 Rbd., saa at Restoverskuddet blev 53.800 Rbd. Hvis der imidlertid skulde betales Rente af hele den indestaaende Driftskapital (630.000 Rbd.) med 25.200 Rbd., blev Restoverskuddet 28.600 Rbd. Af dette skulde der efter Rentekammerets Forslag fremtidig anvendes 12.710 Rbd. om Aaret til Missions- og Undervisningsvæsenet, medens Udgifterne til Medicinalvæsenet, Forbedring af Grønlændernes Boligforhold og unge Grønlænderes Uddannelse i Danmark kunde anslaas til 6000 Rbd. Der vilde herefter blive et kalkuleret Overskud paa ca. 10.000 Rbd. om Aaret, som man kunde diskutere Betimeligheden af at anvende til Grønlændernes Tarv, særlig gennem en Forhøjelse af Indhandlingspriserne. Der var imidlertid allerede foretaget betydelige Forhøjelser af Indhandlingspriserne paa Grønlændernes Hovedprodukter, navnlig Spæk. Saaledes var Prisen paa Spæk i 1836 forhøjet fra 2 til 3 Rbd. pr. Ballie, i 1840 yderligere til $3^1/_2$ Rbd., og den foresloges nu forhøjet til 4 Rbd. Naar dette blev gennemført, var det tvivlsomt, om det kalkulerede Overskud paa 10.000 Rbd. om Aaret kunde bevares; men hvis dette blev Tilfældet, kunde Statens fremtidige Fordel af Grønland anslaas til i alt 40.800 Rbd. om Aaret, nemlig 10.000 Rbd. i Rente af Handelens Grundfond, 10.000 Rbd. i Rente af dens Driftskapital, 10.800 Rbd. i Rente af Assurancefondet og 10.000 Rbd. som Restoverskud.

Ved kongelig Resolution af 6. Marts 1844 godkendtes de i Rentekammerets Forestilling fremsatte principielle Synspunkter, idet det

bestemtes, at Statens Monopol paa den grønlandske Handel fortsat skulde opretholdes[1]).

Det er ejendommeligt at bemærke, at skønt Kommissionen utvivlsomt blev nedsat med det Formaal at forberede Overgangen til Frihandel paa Grønland, førte dens Overvejelser til, at Monopolets Hensigtsmæssighed som Basis for den grønlandske Økonomi yderligere blev understreget. Det maa antages, at de Erfaringer, man havde gjort i Mellemtiden særlig med Hensyn til de Handelshuset von der Pahlen og Kall tilstaaede Rettigheder og de sørgelige Resultater heraf, har været medvirkende til den ændrede principielle Indstilling.

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{5}/_{3}$-1844. Kgl. Resol. $^{6}/_{3}$-1844. RK Rel. Res. Prot.

MISSION OG SKOLEVÆSEN

Gennem et Aarhundrede havde det danske Styre af Grønland været tvedelt. Medens Handelen og overhovedet de verdslige Funktioner var henlagt under skiftende borgerlige Myndigheder, havde Missionen (og herunder Skolevæsenet) været underlagt Missionskollegiet, der (siden 1771) sorterede under det danske Kancelli.

Den egentlige Missionsvirksomhed var nu de fleste Steder ophørt, da det store Flertal af Grønlændere var døbte, og Antallet af Missionærer var ved Missionens Nyordning i 1792, der stadig bestod, blevet halveret fra 10 til 5[1]). Den eneste nye Missionsplads var Upernavik, hvortil C. C. Østergaard i 1833 udsendtes som Missionær[2]). De øvrige Steder var Missionen fundet ind i faste Former, og Arbejdet gik i det hele næppe med det 18. Aarhundredes Begejstring for Sagen.

Samarbejdet mellem Missionærerne og Handelsbetjentene var langt fra altid godt. Ofte mundede Parternes forskellige Synsmaader og Interesser ud i aabne Stridigheder, der maatte afgøres af Autoriteterne i København og ogsaa let kunde bringe disse i et indbyrdes spændt Forhold.

Inspektør Fasting i Nordgrønland giver i en Indberetning til Rentekammeret i 1834 en Skildring af Forholdet mellem de to Myndigheder. Han understreger, hvor ønskeligt det vilde være, om Mission og Handel kunde virke i Forening, »hvilket de hidtil ikke have gjort, og vel næppe have kunnet, ja stundom maaskee endog ikke villet gjøre. Derom vidne noksom de mange Stridigheder og det spændte Forhold, der lige fra de ældste Tider have fundet Sted imellem dem, og som vel tildeels kunde været grundet i Feil fra begge Sider, men som dog udentvivl meest hidrører derfra, at de betragte Landet fra forskjellige Synspunkter, og sortere under forskjellige Autoriteter i Hjemmet, hvorhos Missionen ingen verdslig Øvrighed erkjender i selve Landet og det vistnok med Føie. . . . Vil Inspecteuren virke noget for Natjonens Uddan-

[1]) H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie. Kbh. 1921. S. 207.

[2]) Ibidem S. 231.

nelse, saa møder han strax ikke allene hos sig selv, men hos mange Andre, f. Ex. hos Missionairerne, den saare grundede Indvending, at han ikkun er Handels-Inspecteur, og at altsaa Alt, hvad der ikke nærmest vedrører Handelen, er ham egentlig uvedkommende, ja dette maae han endog høre af Grønlænderne selv, naar han bebreider dem deres Børns Forsømmelighed i Skolen«. FASTING havde i et enkelt Tilfælde, hvor det drejede sig om Undervisning af Handelsbetjentenes Børn, søgt at gribe ind, men mødt megen Modstand fra Missionærernes Side. I det hele var han ikke meget begejstret for disses Virksomhed. Han bebrejdede dem, at de ikke kendte meget til Sproget, at de sjældent besøgte Udstederne, og at de ikke var i Stand til at uddanne ordentlige Kateketer (Lærere). Om disse sidste siger han, at de »ere ikke sjelden de mindre gode, ja stundom endog Udskuddet af Natjonen, ei blot med Hensyn til Drivtighed, men ofte ogsaa i moralsk Henseende; dem fattes derfor den fornødne Agtelse mellem deres Landsmænd; men de savne ogsaa tillige næsten Alle den fornødne Dannelse for at kunne undervise«[1]).

Der kan næppe være Tvivl om, at denne Vurdering er meget ensidig og maaske udsprunget af et daarligt Lune. Adskillige Missionærer viste utvivlsomt en levende Interesse for deres Gerning. Saaledes kan nævnes P. KRAGH, der virkede som Missionær ved Egedesminde 1818—28 og senere udgav sine Dagbøger fra denne Tid[2]). Fra 1830erne kendes stadig Missionær FUNCH, der virkede ved Umanak og efter sin Hjemkomst udgav et lille Skrift om Livet i Nordgrønland[3]). Endelig kan nævnes Pastor KJER, der efter sin Hjemkomst til Danmark fik Direktionen til at trykke en grønlandsk Sangbog (650 Eks.). Denne opsendtes i 1832. Oprindelig havde Direktionen tænkt sig, at den skulde uddeles gratis; men Pastor KJER gjorde opmærksom paa, »at Grønlænderne uden Samvittighed ødelægger enhver Bog, naar de for et godt Ord kunne faae en anden i Stedet . . .«, og dette førte til, at Prisen sattes til 16 Skilling[4]). Indtægten ved Salg af grønlandske Bøger tilkom Missionærerne, der skulde anvende den til Gratiale for de dygtigste Kateketer[5]). I de følgende Aar toges Spørgsmaalet om Udgivelse af nyttige Skrifter paa det grønlandske Sprog op til Overvejelse, og Pastor KRAGH tilbød at oversætte dem. Ogsaa den i 1835 nedsatte grønlandske Kommission interesserede sig nu for Sagen, og man fik udgivet et Skrift »Grønlændernes

[1]) FASTING til RK $^{30}/_{8}$-1834. G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

[2]) P. KRAGH: Dagbøger ved Egedesminde 1818—28. Haderslev 1875.

[3]) FUNCH: Syv Aar i Nordgrønland. Viborg 1840.

[4]) Pastor KJER til Dir. $^{15}/_{9}$ og $^{11}/_{11}$-1831; Pastor N. G. WOLF til Dir. $^{19}/_{12}$-1831. G.H.A. Bilag til Ref. Res. Prot. 1831 XX Nr. 681, 934 og 984; Dir. til Pastor KJER $^{20}/_{11}$-1831. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L; Dir. til HOLBØLL $^{13}/_{4}$-1832. G.H.A. Grl. Kopibog 22. S. 63 f.

[5]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{23}/_{3}$-1830. G.H.A. Grl. Kopibog 21. S. 156 f.

første Præst Hans Egedes Aftensamtaler med sine Disciple«[1]). Vi vender tilbage til Sagen i Forbindelse med Kommissionens Indsats for det grønlandske Undervisningsvæsen.

Den største Hindring for Missionsvæsenet var vel nok de stadige økonomiske Vanskeligheder. Missionskollegiets Midler var meget begrænsede; Handelsdirektionen var lige saa ivrig til at sende Regninger over Handelens Udlæg til Missionsvæsenet i Grønland, som Kollegiet var utilbøjelig til at betale dem[2]). Man var dog fra Handelsdirektionens Side klar over, at der maatte gøres noget mere for Missions- og Undervisningsvæsenet, og at det vilde være naturligt, om en Del af Handelens Overskud herigennem igen kom Grønlænderne til gode. Man foreslog derfor i 1831 Missionskollegiet, at Handelen skulde overtage alle Udgifter til Missionærernes og Kateketernes Lønninger, Kostdeputater, Rejser m. m. Da det vilde være ønskeligt, at der kom flere gifte Missionærer til Grønland, og at deres Standard i det hele forbedredes, foreslog Direktionen, at Tjenestetiden skulde være lige (6 Aar) for gifte og ugifte (medens Tiden hidtil havde været henholdsvis 10 og 6 Aar), og at de gifte Missionærers Løn skulde forhøjes til 500 Rbd. Sølv (hidtil 300 Rbd.) plus 50 Rbd. Sedler i Speceripenge, mens de ugifte som hidtil kun skulde have 300 + 50 Rbd. Endvidere skulde Missionærerne have fri Bolig, Varme og Belysning, det sædvanlige Officersdeputat af Kost, fri Rejse for dem selv og deres Familier til og fra Grønland og et mindre Beløb til Rejseudgifter i deres Missionariater. Kateketerne skulde lønnes som hidtil, men have bedre Muligheder for at opnaa højere Løn, naar de viste sig særlig duelige. Missionsbygningerne skulde som hidtil vedligeholdes af Handelen. Til Gengæld skulde Handelens Pligt til at holde en Kok for de fire af Missionærerne bortfalde, og alle Missionærernes Andragender i økonomiske Anliggender skulde ske til Inspektørerne eller direkte til Direktionen. Man bad til Slut Missionskollegiet være overbevist om, »at Intet er Directionen kjærere end at kunne bidrage til at fremme Missionsvæsenet i Grønland, hvorpaa Indbyggernes moralske og physiske Vel aldeles beroer«[3]). Missionskollegiet var dog ikke begejstret for at give enhver økonomisk Indflydelse fra sig, og Forslaget førte foreløbig ikke til noget Resultat.

Fra ældre Tid modtog Handelen et aarligt Tilskud fra Statskassen paa 7050 Rbd. til »Grønlands Providering og Beseiling« samt til Dækning af Handelens Udgifter til Missionsvæsenet. Paa Grund af Handelens heldige Stilling mente Finansdeputationen i 1834, at dette Tilskud kunde bortfalde. Direktionen svarede herpaa, at der til Missionen

[1]) Dir. til RK $^{22}/_{12}$-1835 og $^{22}/_{4}$-1836. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M. S. 404 og N. S. 98 ff.

[2]) Dir. til MK $^{21}/_{1}$-1831. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L.

[3]) Dir. til MK $^{3}/_{7}$-1831. Ibidem.

aarligt medgik ca. 4500 Rbd. af Beløbet, og at Missionsudgifterne vilde stige til ca. 8000 Rbd., naar der formentlig snart gennemførtes en Forbedring af Missionsvæsenet. Man gav gerne Afkald paa Tilskuddet mod, at Handelens Udlæg til Missionen blev erstattet efter Regning[1]). I 1836 rejste ogsaa Rentekammeret Spørgsmaalet, og efter Finansdeputationens Ønske afgjordes Sagen derhen, at alle Udgifter til Grønlands Providering og Besejling fremtidig skulde afholdes af Handelen, der alene skulde have sine direkte Udgifter til Missionens Underhold dækkede af de nævnte 7050 Rbd.[2]).

At Udgifterne til Missionsvirksomheden blev holdt nede det mest mulige, ser man blandt andet af Bygningernes Tilstand. Holbøll skriver saaledes om Kirken ved Godthaab: »... Kirkebygningens Tilstand er af den Natur, at jeg er overbeviist om, at dersom der her i Danmark fandtes en saa faldefærdig offentlig Bygning, ville Øvrigheden forbyde Afbenyttelsen af Samme, paa det at ingen Ulykke skulle indtræffe ved Nedstyrtningen, hvorfor jeg ogsaa har paalagt Stedets Kiøbmand, at have nøie Tilsyn med Bygningen, og nedrive den, saasnart der viste sig Forandring ved Samme«[3]).

Ved Egedesminde fandtes en Kapelbygning, om hvilken det i 1834 indberettedes, at den var opført af Stokværk (8 Stokke høj) 20 Alen lang og 14 Alen bred; den var yderst forfalden og i den østre Ende næsten opraadnet. Dens vestre Ende var indrettet til Kirke, som kunde rumme ca. 150 Mennesker; i den østlige Del var der to Rum, som brugtes dels til Tømrerværksted og dels til Opbevaring af Handelens Materialer; Loftet anvendtes til Lager[4]).

Den store Kirke i Jakobshavn, der paa Provst Sverdrups Initiativ for en Del var opført ved Bidrag fra Grønlænderne, var bygget af Stokværk og 36 × 16 Alen. Den kunde rumme ca. 400 Mennesker. I den vestre Ende af Bygningen var der to Værelser og et Køkken, der i 1834 var saa forfaldne, at de trængte til en fuldkommen Reparation, forinden de kunde bebos. Loftet benyttedes af Grønlænderne til Opbevaringssted for deres Teltskind, tørrede Kød etc. I øvrigt skrev Bestyreren, at Bygningen trængte til et nyt Tag paa den nordre Side samt til Udbedring af Loftet og nye Vinduer og Skodder. Alligevel var denne Kirke en af de højest vurderede Bygninger i Grønland, idet Værdien sattes til 1400 Rbd.[5]).

[1]) Dir. til Finansdep. $^{22}/_{4}$-1834 (Afskrift). RK Grl. Sager. »Kopier af kgl. Resol. vedr. Færøerne og Grl.« ($^{17}/_{8}$-1836).

[2]) Dir. til RK $^{29}/_{3}$-1836; Finansdep. til RK's islandske og bornholmske Kontor $^{17}/_{6}$-1836. Ibidem; Allerunderdan. Forest. $^{9}/_{8}$-1836. Kgl. Resol. $^{17}/_{8}$-1836. RK Rel. Res. Prot.

[3]) Holbøll til Dir. $^{2}/_{12}$-1836. G.H.A. Breve S.G. 1836.

[4]) Vurdering $^{31}/_{12}$-1834 (Kmd. Geisler, Egedesminde). G.H.A. Breve N.G. 1836.

[5]) Vurdering $^{31}/_{12}$-1834 (Kmd. Rosing, Jakobshavn). Ibidem.

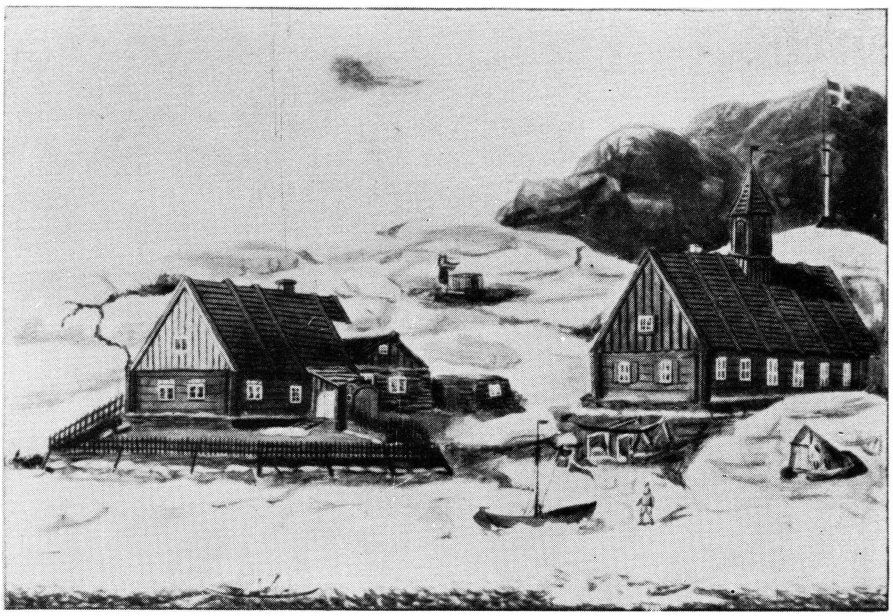

Fig. 24. E. RUDOLPH: Kirken og Lægens Bolig ved Jakobshavn i Nordgrønland.

I andre Distrikter var man meget vanskeligere stillet, idet man helt savnede Kirker. HOLBØLL berettede saaledes, at Grønlænderne ved Sukkertoppen meget gerne vilde have en Kirke og var villige til selv at bidrage dertil. Missionæren foreslog, at man hertil købte Assistent KREUTZMANNS Hus for 400 Rbd., hvortil kom 100 Rbd. til Ombygning. HOLBØLL foreslog, at Hjælpekassen skulde overtage de Udgifter, som ikke kunde dækkes ved Grønlændernes Bidrag[1]). Ogsaa ved Umanak var der Interesse for at faa en Kirke, og Inspektør FASTING hjemsendte i 1831 en Plan til en fælles Kirke- og Skolebygning, som er gengivet overfor. Materialerne antoges at ville koste 520 Rbd., og der var mellem de Danske ved Stedet indsamlet 45 Rbd., medens Grønlænderne havde givet $7^1/_2$ Td. Spæk[2]). I 1835 stod Kirken færdig; de samlede Udgifter kom til at andrage 845 Rbd.[3]). Ved Indvielsen indsamlede de Danske paa Initiativ af Købmand FLEISCHER 136 Rbd. til Anskaffelse af en Altertavle[4]).

Størst Trang til en Kirke var der vel nok ved Julianehaab, idet man der manglede et passende Lokale. De danske Gudstjenester blev holdt i Bestyrerens Storstue og de grønlandske i Kateketens Hus[5]).

[1]) HOLBØLL til Dir. $^1/_{12}$-1834. G.H.A. Breve S.G. 1834.

[2]) FASTING til Dir. $^{12}/_9$-1831. G.H.A. Breve N.G. 1831.

[3]) Kmd. FLEISCHER (Umanak) til Dir. $^7/_7$-1835. G.H.A. Breve N.G. 1835.

[4]) FLEISCHER til Dir. $^{15}/_8$-1835. Ibidem; Sml. FUNCH: Syv Aar i Nordgrønland. S. 92 ff.

[5]) Dir. til MK $^{10}/_4$-1829. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L. S. 153.

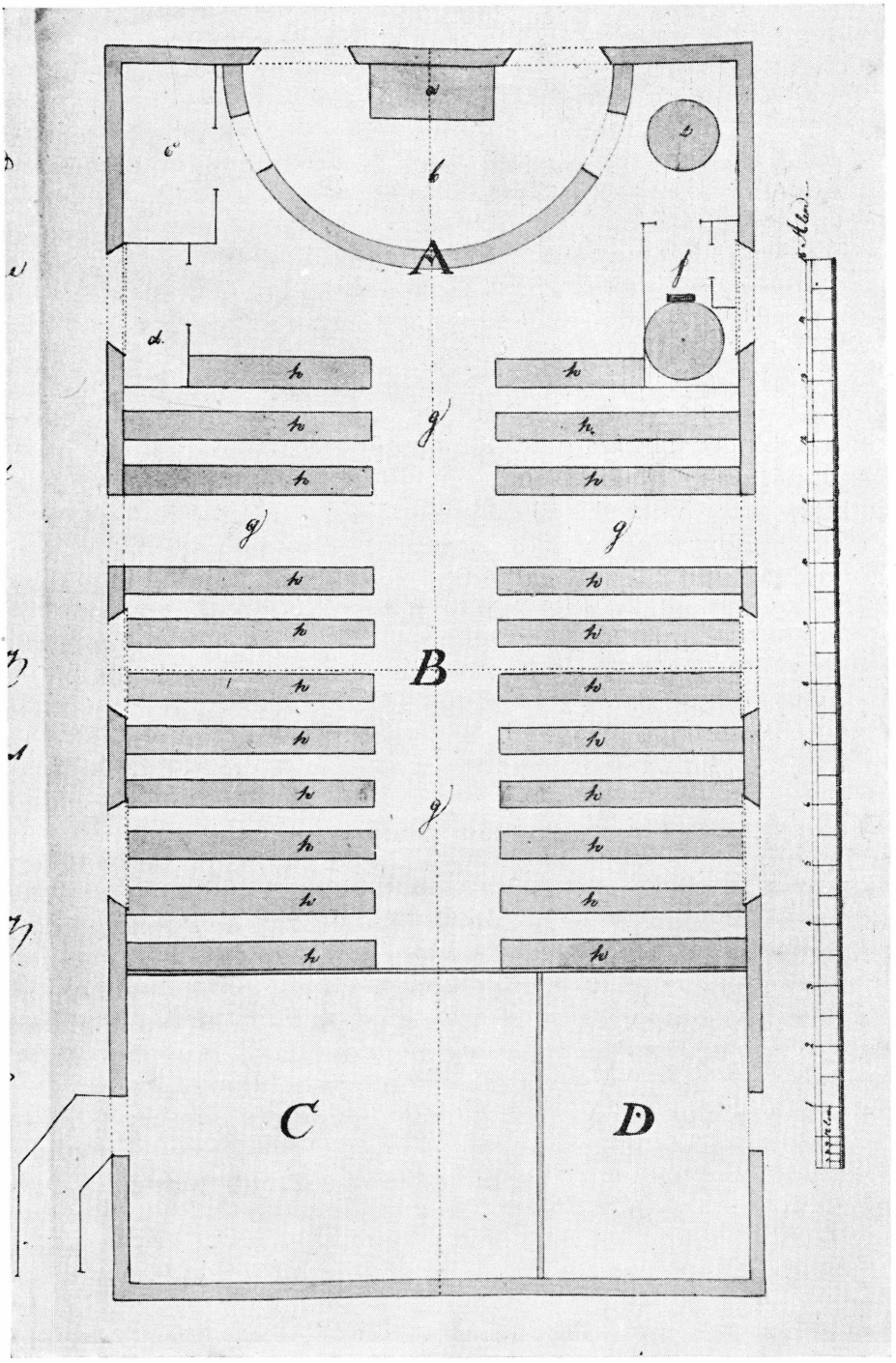

Fig. 25. Plan til Umanaks Kirke.

Dette medførte, at det danske Missionsselskab forærede Kolonien en Kirke og gennem det danske Kancelli bad Direktionen om at faa den udsendt. Denne svarede, at Besejlingen af Julianehaab var meget vanskelig, og at der kun var ringe Plads i Skibet. Saaledes havde Herrnhuterne allerede i 1824 ønsket en Kirke udsendt til Frederiksdal, men Udsendelsen var paa Grund af Pladsmangelen endnu ikke blevet til noget. Man vilde dog gerne udsende Kirken til Julianehaab, efterhaanden som Skibsrummet tillod det[1]). Missionsselskabet gav dog ikke op overfor denne ret afvisende Holdning, men indsendte en Ansøgning til Kongen om selv at maatte besørge Transporten[2]). Denne Tilladelse fik det, idet et kongeligt Reskript gav Selskabet Ret til selv at fragte et Skib til Overførelsen af Kirken til Julianehaab og endda tillod, at Skibet maatte faa Returlast af grønlandske Produkter, hvis saadanne efterlaa[3]). Transporten gik dog ikke saa godt, idet den lejede Galease »Fortuna« i 1828 strandede ved Frederikshaab[4]), og Materialerne, der blev oplagt her, maatte successivt sendes til Julianehaab[5]), hvor det igen tog en rum Tid at faa Bygningen opført. Endelig kom i Sommeren 1832 den store Dag, da Kirken efter de mange Genvordigheder stod færdig og kunde indvies ved en stor Højtidelighed, hvor Handelen ligesom ved andre festlige Lejligheder trakterede de fra nær og fjern forsamlede Grønlændere med et Festmaaltid. Der anvendtes 3 Skæpper Ærter, 6 Skæpper Gryn og $^1/_8$ Ballie Spæk til Bespisningen af de henved 800 forsamlede Grønlændere[6]).

Grønlænderne var ogsaa meget interesserede i at faa Orgler til deres Kirker. Ved Holsteinsborg var der et gammelt Orgel, som Holbøll i 1830 uden Tilladelse lod hjemsende til Reparation. Direktionen besørgede denne udført og lod Hjælpekassen bære Udgiften[7]). Dette foranledigede Grønlænderne ved Godthaab til — ligesom det tidligere var sket ved Egedesminde — ved Indsamling at yde Bidrag til et Orgel i deres Kirke, og Direktionen udsendte da ogsaa til Befolkningens store Glæde et saadant[8]).

Det grønlandske Missions- og Skolevæsens Tilstand var i det store og hele lidet tilfredsstillende og maatte være et naturligt Omraade for

---

[1]) Dir. til Danske Kancelli $^9/_5$-1827. G. H. A. Indenlandsk Kopibog K.

[2]) Pastor B. F. Rønne (Lyngby) til Kongen $^{31}/_{10}$-1827. RK Grl. Sager. »Kopier af kgl. Resol. vedr. Færøerne og Grl.« ($^{24}/_{11}$-1827).

[3]) Kgl. Reskript til RK $^{24}/_{11}$-1827. RK Rel. Res. Prot.

[4]) Holbøll til Dir. $^7/_7$ og $^{30}/_7$-1828, Søforhør $^{11}/_6$-1828 m. fl. Dokumenter. G. H. A. Breve S. G. 1828; sml. JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 338.

[5]) Holbøll til Dir. $^{24}/_6$-1830. G. H. A. Breve S. G. 1830.

[6]) Dir. til Kmd. Wolff (Julianehaab) $^{27}/_3$-1832. G. H. A. Grl. Kopibog 22. S. 13 f.; Wolff til Dir. $^{30}/_7$-1832. G. H. A. Breve S. G. 1832.

[7]) Holbøll til Dir. $^{24}/_6$-1830. G. H. A. Breve S. G. 1830.

[8]) Holbøll til Dir. $^9/_7$-1830 og $^{22}/_7$-1831. G. H. A. Breve S. G. 1830 og 1831.

den i 1835 nedsatte Kommission at beskæftige sig med. Den direkte Anledning var en Henvendelse fra Direktør Graah til Rentekammeret, hvori han gjorde opmærksom paa de uheldige Forhold og stærkt kritiserede det af Direktionen fire Aar tidligere fremsatte Forslag om at overtage Missionsudgifterne, idet han mente, at dette vilde gøre Missionærerne helt afhængige af Direktionen, og at deres Frimodighed til at ytre sig om Embedets Anliggender vilde lide herunder. Graah ønskede, at Missionærerne saavel i økonomiske som alle andre Sager skulde være helt uafhængige af Handelen og saa vidt muligt beskyttes mod Fortrædigelser fra Handelsbetjentenes Side. For at opmuntre de dygtigste Missionærer til at blive i Grønland ud over det normerede Antal Aar foreslog han, at de, der blev længere, skulde kunne udnævnes til Provster med et Tillæg i Lønnen. Endelig paapegede Graah den store Betydning af, at Skolevæsenet i Grønland forbedredes. Foreløbig maatte Missionærerne anvende saa meget Arbejde som muligt paa at uddanne duelige Kateketer, og det burde endvidere paahvile dem at undervise Børnene af de blandede Ægteskaber. Da man dog ikke herved kunde vente at faa tilstrækkelig mange duelige Kateketer, fandt Graah det hensigtsmæssigt, om nogle intelligente grønlandske Drenge i 14-Aars Alderen fik Lejlighed til at opholde sig en Vinter i Danmark, hvor de dels skulde udvide deres Kundskaber i Almindelighed og dels have Mulighed for at lære et Haandværk, for at de bedre kunde hævde sig overfor deres Landsmænd, naar de kom tilbage til Grønland og skulde undervise der[1]).

Graahs Skrivelse blev oversendt til Kommissionen og gav i denne Anledning til en livlig Diskussion, som for en stor Del er nedskrevet i Indlæg fra Medlemmerne.

Grosserne Hansen og Sass kunde billige Graahs Forslag om en Forbedring af Undervisningen, men fandt principielt, at hele Sagen om Missions- og Skolevæsenet først kunde afgøres, naar der var truffet Bestemmelse om Grønlands fremtidige Stilling i handelsmæssig Henseende[2]).

Dr. Pingel fremhævede, at de største Vanskeligheder ved at skabe et ordentligt Undervisningsvæsen i Grønland laa i de store Afstande og i, at Grønlænderne ingen fast Bopæl havde. Om Kundskabstilstanden blandt Grønlænderne skriver han: »Man tør vel antage, at den største Deel af de døbte Grønlændere nogenlunde kan læse i Bog, adskillige af dem have endog uden synderlig Anviisning lært at skrive taaleligen; men at en Grønlænder kan regne, hører til de sjeldne Undtagelser: med Nød og neppe kan han tælle«. Da der ingen egentlig Missionsvirk-

---

[1]) Graah til RK $^{30}/_{8}$-1835. Ekstrakt i IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Andr. Hansen $^{27}/_{3}$-1836 og $^{15}/_{4}$-1837; Sass $^{30}/_{3}$-1836 og $^{16}/_{4}$-1837. Ibidem.

somhed var længere, mente Pingel, at Missionærerne maatte have faaet en Del Tid tilovers, der passende kunde anvendes til Ungdommens Undervisning. »Grønlænderne savne hverken Nemme eller Lærelyst. Det vilde være besynderligt, om Missionairen ikke iblandt den opvoxende Ungdom fandt flere Subjecter, der under hans Veiledning, kunde dannes til duelige Lærere for deres Landsmænd; Missionairens Skole vilde afgive et Slags Seminarium«. Endelig understregede Pingel Betydningen af, at Lønningerne baade for Præster, Kateketer og Læsere forbedredes[1]).

Den tidligere Missionær N. G. Wolf delte ikke Graahs Ængstelse for, at en Gennemførelse af Direktionens tidligere omtalte Forslag vilde gøre Missionærerne mere afhængige af Handelen. Tværtimod fandt han, at den bedre Lønning, som var foreslaaet af Direktionen, vilde give Missionærerne større Frihed, ligesom mange af dem hellere vilde ordne mindre Uoverensstemmelser med Handelsbetjentene ved direkte Forhandling end gaa den lange Vej om ad Missionskollegiet. »Den dygtige og samvittighedsfulde Missionair kan, efter m i n Mening, aldrig, og allermindst naar hans Kaar forbedres, komme til at staae i nogetsomhelst Forhold til Handelsbestyreren, som skulde give Denne Anledning til at chicanere ham, eller nedsætte ham i Grønlændernes og det danske Mandskabs Øjne«. Wolf ansaa det derfor for overordentlig gavnligt for Missionens Tilstand, om Direktionens Tilbud blev antaget. Med Hensyn til de af Graah rejste Problemer om Undervisningen maatte det vigtigste være, at der kom dygtige Missionærer til Grønland, og at disse inden Udrejsen fik den bedste Undervisning i Sproget. Dette var for Øjeblikket ikke Tilfældet, idet den første den bedste Student kunde blive optaget i det grønlandske Seminarium i København og nyde Understøttelse uden Hensyn til Evner og Fremskridt. Hvis man modtog Direktionens Tilbud, kunde der optages teologiske Kandidater, og Missionærernes Kvalitet vilde derved forbedres. I saa Fald vilde det gavne meget, om Missionærerne tog sig mere af at uddanne Kateketer. Det vilde ogsaa være af Betydning, hvis nogle vordende Kateketer opholdt sig 1 à 2 Aar i Danmark, men man burde være forsigtig med at oplære dem for meget i praktiske Færdigheder, idet dette let vilde gaa ud over Undervisningen. Endelig kunde Wolf fuldt ud tiltræde Ønsket om, at Missionærerne ved længere Ophold i Grønland fik Mulighed for at blive Provster; men skulde disse have nogen praktisk Betydning, maatte de ikke have større Omraade end en Inspektør[2]).

L. N. Hvidt tiltraadte Graahs Forslag om bedre Lønninger og en udvidet Undervisning paa Seminariet i København, inden Missionærerne blev sendt til Grønland[3]).

[1]) Pingel $^{9}/_{4}$-1836. IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.
[2]) Wolf $^{21}/_{4}$-1836. Ibidem.
[3]) Hvidt $^{28}/_{6}$-1836. Ibidem.

Direktør GEDE udtalte, at Grønlænderne i og for sig ikke var ubegavede. Naar Resultatet af Undervisningen alligevel var ringe, skyldtes det den anvendte Fremgangsmaade og Missionsvæsenets hele daarlige Tilstand, der følgelig maatte ændres og forbedres. Direktionen havde for længst erkendt dette og derfor i 1831 stillet det tidligere omtalte Forslag, hvorefter Handelen, der hidtil faktisk havde afholdt de $^{7}/_{8}$ af Missionsudgifterne, fremtidig skulde afholde dem alle. GEDE kunde slet ikke forstaa, hvorledes GRAAH kunde mene, at Missionærerne vilde blive mere afhængige af Handelsdirektionen ved i alle praktiske Sager at henvende sig direkte til Handelsmyndighederne. Forslaget var fremsat for at spare den lange Vej fra Missionæren via Missionskollegiet, Handelsdirektionen og Inspektøren til den stedlige Købmand. Naar der ved en Koloni kun fandtes to overordnede Danske, Købmanden og Missionæren, maatte man forvente, at disse kunde forhandle direkte om alle opstaaede Smaavanskeligheder. Der blev desuden fra Direktionens og Købmændenes Side i utallige Tilfælde ydet Missionærerne mere Hjælp og Støtte, end disse strengt taget havde Krav paa. I det hele taget ønskede Direktionen paa ingen Maade at blande sig i Missionens Anliggender, men blot at støtte den i dens vigtige Arbejde[1]).

Ved Aarsskiftet 1836/37 fremsatte Kommissionens Formand COLLIN forskellige principielle Betragtninger, der førte nye Momenter ind i Sagen. COLLIN foreslog nemlig, at den religiøse og den »profane« Undervisning skulde adskilles, saaledes at Religionsundervisningen forblev under Missionsvæsenet, medens der skulde oprettes en egen Autoritet til »at udbrede en passende Cultur blandt Grønlænderne«.

Med Hensyn til den nærmere Fremgangsmaade udtalte COLLIN: »Til at udrive et raat Folk af dets Umyndigheds-Tilstand maa adskillige Midler samtidigen benyttes. Hovedmidlet er, at sætte det raa Folk i nær Forbindelse med andre Mennesker, som baade kunne og ville bidrage til dets Dannelse. Grønlænderne maa altsaa komme i nøie Berørelse med mere dannede Mennesker. Dette kan skee, a, enten ved at sende Lærere til dem, eller b, ved at lade Grønlændere komme hertil.

a, det, som Grønlænderne skulde lære, formener jeg maatte være det samme som den første Underviisning altid begynder med, nemlig: at læse, skrive og regne; men Methoden med Grønlænderne maatte være heel forskiellig fra den som bruges selv med de danske Bønderbørn. Billeder og Billedbøger maatte være et Hovedmiddel til at faae Underviisningen i Gang. Ved at vise dem, nogle ganske særegent dertil indrettede, Landkarter, maatte der meddeles Begreber om Jordkloden. De første Karter der vistes dem, maatte være over de Egne de kiendte, deres Colonie og det Hav som grændser til den; siden Karter som indeholdt flere Colonier, dernæst Kart over hele Grønland. Derfra giordes

[1]) GEDE $^{22}/_{11}$-1836. IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.

de bekiendt med Kart over Danmark, Island og England, hvis Søefolk vel ere dem bekiendte. Derved indblandtes smaa, ikke sammenhængende Fortællinger om Forfædrene. Fremdeles kunde bruges illuminerede Billeder af dem bekiendte Mennesker og Dyr, med smaa Beskrivelser; siden af mærkelige, skiøndt dem ubekiendte, Mennesker og Dyr, ligeledes med smaa Beskrivelser; ogsaa af danske Huse, Skove, Indretninger. Der kunde uddeles Sundhedsregler for at udrødde Fordomme, f. Ex. om den lange Tid Mødrene give Die. Regningen maatte læres med benævnte Tal; ubenævnte Tal forudsætter Abstractions Evne, eller Vane fra Ungdommen af i at tælle. Talbenævnelserne simplificeres saa meget som muligt (saa at man undgik: Tyve, Tredive, Fyrgetyve &c, — og brugte: toti, treti, fiirti &c; istedetfor elleve, tolv: — ti og en, ti og to &c). Ved Regnemaskiner, som de, der bruges i Asylerne, giordes Tælling, Addition, Subtraction, Multiplication og Division begribelige. Skulde denne Underviisning ikke for største Delen kunne besørges af adskillige af dé ved Handelen i Grønland sysselsatte Personer? Flinke danske Drenge, som først havde giort et Par Reiser med Grønlandsfarere kunde vel ogsaa dertil anvendes.

b, Ved den anden af mig foreslaaede Maade, nemlig at hidkalde Grønlændere, mener jeg at endnu mere kunde udrettes: Jeg antager, at man skulde faae unge Grønlændere, 8 til 10 ad Gangen, fleest Drenge, herned, for at lære danske Sæder og Skikke, og efter 2 eller tre Aars Forløb vende tilbage. De maatte aldeles ikke opholde sig samlede paa eet Sted, omendskiøndt det, for at holde dem muntre, vel kunde være godt, at de undertiden kom sammen. Bestemt at opgive, hvor de skulde opholde sig, derpaa kan jeg for Øieblikket ei indlade mig; man maatte vælge dygtige og retskafne Folk, blandt Haandværkere, helst dem som arbeide i Træ eller Jern, Skolelærere, Præster, som have været Missionairer i Grønland, Søefolk; thi nyttigt kunde det vel være, om de kunde giøre Reiser med vore Handelsskibe. I Henseende til Bekostningerne bemærker jeg kun, at hvem der vil Øiemedet, maa ville Midlerne«[1])

Fra omtrent samme Tid foreligger der flere Udtalelser fra Holbøll. Denne indrømmede, at Undervisningsvæsenet i Grønland havde mange Mangler, og fremhævede, at der først og fremmest trængtes til gejstligt Tilsyn ved en Provst i hvert Inspektorat. Denne skulde foruden den egentlige Tilsynsmyndighed have særlige Opgaver vedrørende Undervisningens Tilrettelæggelse. Holbøll foreslog endvidere, at ingen Missionær tiltraadte en selvstændig Virksomhed uden først at have opholdt sig en Tid hos Provsten og der modtaget nærmere Vejledning i Sproget og de grønlandske Forhold. Naar der saaledes opholdt sig flere gejstlige

[1]) Collin $^{29}/_{12}$-1836. IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.

paa samme Sted, kunde der i Forbindelse hermed skabes to Seminarier til Uddannelse af grønlandske Kateketer. »Til at blive Underlærere kunne man vælge de mest opvagte Blandinger, da disse som bekiendt i et og alt staae over de egentlige Grønlændere. Især disse Børn burde lære Dansk, hvorved den senere Underviisning saameget ville lettes«. Seminarieeleverne maatte samtidig oplæres til duelige Fangere eller Haandværkere for at kunne hævde sig i Forhold til de øvrige Grønlændere. Efter Seminarieuddannelsens Afslutning burde de unge Mennesker sendes til Danmark i eet eller to Aar for at lære mere Dansk og faa Føling med dansk Kultur. Endnu mere hensigtsmæssigt vilde det efter Holbølls Opfattelse være paa samme Maade som tidligere (han tænker her paa Vajsenhusdrengene i det foregaaende Aarhundrede) at sende danske Drenge til Grønland for at uddannes til Kateketer, en Mulighed, som Hoppe allerede tidligere under Forhandlingerne havde gjort opmærksom paa[1]). De vilde hurtigt lære det grønlandske Sprog, og det vilde være let for Missionærerne at uddanne dem. — Holbøll var overbevist om denne Foranstaltnings Gavnlighed og skrev nogle Aar senere bl. a.: »At endeel Grønlændere kunne skrive, og at flere af disse, især i de danske Menigheder ere temmelig vel dannede efter Omstændighederne, tilskriver man især den heldige Idee, at man for endeel Aar siden, for at danne duelige Underlærere sendte Drenge fra Danmark saa tidligt til Landet, at de let kunne blive fortrolige med Sproget, ligesom de nøde den nødvendige Underviisning af Præsterne, som senere atter i Sprogets Studium havde stor Nytte af disse danske Cateketer. Disse unge Mennesker givtede sig almindeligen med Grønlænderinder, og fra dem nedstammer endnu vore dygtigste Cateketer og bedste Nationale Mandskab, foruden mange udmærkede Fangere«[2]). — I det hele lagde Holbøll stor Vægt paa, at Kendskabet til det danske Sprog udvikledes, idet han ansaa dette for en Grundbetingelse for al videregaaende Civilisation.

Saafremt Forslaget om grønlandske Provster ikke gennemførtes, foreslog han subsidiært, at det paalagdes den verdslige Øvrighed i Grønland at føre Tilsyn med det egentlige Skolevæsen. Han mente, at dette vilde kunne gennemføres, naar denne ikke blandede sig i Missionærernes Præstegerning[3]).

Endelig gjorde Holbøll opmærksom paa, at Undervisningen i de herrnhutiske Menigheder ikke stod paa Højde med Undervisningen i de danske. Dette vilde han ikke tilskrive manglende Iver fra Brødremissionærernes Side, men Mangel paa grønlandske Kateketer. Hvis man

[1]) Hoppe $^{29}/_{4}$-1836. IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.
[2]) Holbøll til Kommissionen $^{24}/_{7}$-1840. Ibidem.
[3]) Holbøll $^{3}/_{11}$-1836. Ibidem.

ofrede et større Beløb paa Undervisningen i Grønland, burde en Del heraf komme Brødremissionen til gode[1]).

Wolf fremkom herefter med et nyt Indlæg, som byggede paa det forrige, dog noget modificeret efter de af Holbøll fremsatte Betragtninger. Af særlig Interesse er, at han denne Gang gik direkte ind for en Nedlæggelse af det grønlandske Seminarium i København. Missionariaterne burde saa besættes paa samme Maade som Præsteembeder i Danmark ved Konkurrence paa Grundlag af Eksamen. Naar man paa denne Maade og i Forbindelse med en Lønforhøjelse fik antaget bedre kvalificerede Mænd, kunde disse straks sendes til Grønland for under Vejledning af Provsterne og i direkte Kontakt med Grønlænderne at faa den fornødne særlige Uddannelse, specielt med Hensyn til Sproget[2]).

I Kommissionens følgende Møder har formentlig Collins Forslag om at flytte den »profane« Undervisning bort fra Missionærerne været det centrale Emne. Dette Forslag vandt dog ingen Tilslutning, idet der gjordes opmærksom paa, at selve den grundlæggende Undervisning, saaledes som Forholdene i Grønland nu engang var, maatte tilfalde Missionærer og Kateketer. Det var derfor kun Tilsynet med Undervisningen, der kunde være Tale om at dele; men heller ikke dette fandtes tilraadeligt[3]). Man var dog enige om, at den øverste Tilsynsmyndighed med Missionsvæsenet — som foreslaaet af Etatsraad I. O. Hansen — burde flyttes fra Missionskollegiet til Danske Kancelli. Særlig Hvidt var ivrig for at faa Missionskollegiet sat ud af Spillet og kritiserede dets formentlige Uvirksomhed stærkt[4]). Han holdt ligesom Collin paa, at der burde oprettes en egen Autoritet til at overvaage Grønlændernes Udvikling[5]).

Noget endeligt Svar til Rentekammeret lykkedes det foreløbig ikke at naa til Enighed om, og Kommissionens Interesser paa dette Omraade samlede sig derefter i de følgende Aar om to mere praktiske Spørgsmaal, nemlig Udgivelse af Litteratur paa det grønlandske Sprog og Nedsendelse af unge Grønlændere til videregaaende Uddannelse i Danmark.

Det har i det foregaaende været omtalt, at der allerede tidligere havde været Interesse for at udgive Smaaskrifter paa Grønlandsk, og at man paa Pastor Kjers Initiativ havde udgivet en grønlandsk Sangbog. Det var dog først, da Interessen for grønlandske Forhold havde fundet et aktivt Udtryk ved Kommissionens Nedsættelse, at der kom

---

[1]) Holbøll til Kommissionen $^3/_2$-1837. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Wolf $^9/_2$-1837. Ibidem.

[3]) Gede $^9/_2$ og $^9/_4$-1837, Wolf $^{14}/_2$ og $^9/_4$-1837, I. O. Hansen $^{19}/_2$ og $^7/_4$-1837, Hoppe $^7/_4$-1837, Pingel $^{13}/_4$-1837, Hvidt $^7/_4$-1837. Ibidem.

[4]) Udateret Indlæg af Hvidt. Ibidem.

[5]) Hvidt $^7/_4$-1837. Ibidem.

mere Liv i denne Sag. Direktionen bad henimod Jul 1835 Rentekammeret om en Bevilling paa 5—600 Rbd. aarligt i fem Aar til Udgivelse af nyttige Skrifter[1]). Ogsaa i Kommissionen diskuteredes Sagen, og i Foraaret 1836 udtalte den: »Commissionen holder sig i Almindelighed for overbevist om, at det vil være gavnligt for Grønlænderne, hvis den Læselyst, som ei er usædvanlig iblandt dem, bliver næret derved, at der efterhaanden tilføres dem nogle efter deres Culturtilstand afpassede Smaaskrivter, hvilke paa eengang kunne tjene til at udvide deres Begreber og være dem en behagelig Opmuntring i deres stundom meget ensformige Liv. Vi holde derhos for, at det vil være hensigtsmæssigt, at der i det mindste ved nogle af disse Smaaskrivter, tilføies en dansk Oversættelse ved Siden af den grønlandske Text. Derved kan nemlig for en Deel bidrages til, at det danske Sprog bliver mere udbredt blandt Grønlænderne, hvilket i flere Henseender, og i Særdeleshed i Tilfælde af en udvidet Handelsfrihed vil blive af Vigtighed for dem«[2]).

Direktionen og Kommissionen var enige om, at man, som foran nævnt, foreløbig burde udgive et af den tidligere Kolonibestyrer, afdøde Toldkasserer Mørch i Bergen forfattet Skrift »Grønlændernes første Præst Hans Egedes Aftensamtaler med sine Disciple«, og Rentekammeret billigede dette[3]).

I de følgende Aar diskuterede man, hvilke andre Skrifter, der egnede sig til Udgivelse paa Grønlandsk, og hvilken Form man skulde anvende ved Offentliggørelsen. Pastor Kjer foreslog, at man ligefrem udgav et grønlandsk Tidsskrift[4]). Dr. Pingel ønskede, at hver Offentliggørelse skulde være et afsluttet Hele. Han anbefalede, at man hvert Aar udsendte et Skrift af belærende og et af underholdende Art; man burde ikke udsende for meget, da Interessen hos Grønlænderne i saa Fald vilde blive mindre[5]). Disse Betragtninger vandt almindelig Tilslutning, og i de følgende Aar udsendtes forskellige Smaaskrifter.

Skønt Prisen var meget lav, blev der dog kun solgt faa af de udsendte Hefter. Holbøll undersøgte dette og udtalte i 1840, at Aarsagen til den ringe Læsning formentlig var, at Grønlænderne kun var vant til at læse Skrifter af religiøst Indhold. Hertil kom, at det grønlandske Skriftsprog endnu kun var ufuldkomment udviklet. Bøgerne blev kun forstaaet, naar de blev oplæst af en mere end almindeligt be-

[1]) Dir. til RK $^{22}/_{12}$-1835. RK Grl. Sager. Journal E. Bilag til Nr. 381.

[2]) Kommissionen til Dir. $^{24}/_{4}$-1836. Ibidem.

[3]) Dir. til RK $^{22}/_{4}$-1836, og til Pastor Kragh $^{4}/_{11}$-1836. G.H.A. Indenlandsk Kopibog N; RK til Dir. $^{21}/_{5}$-1836 (Koncept). RK Grl. Sager. Journal E. Bilag til Nr. 381.

[4]) Pastor Kjer (Tødsø, Mors) til Kommissionen $^{26}/_{4}$-1837. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[5]) Pingel $^{6}/_{7}$-1837. Ibidem.

gavet Grønlænder eller af ham omsat i et fatteligt Sprog. Holbøll foreslog derfor, at Bøgerne skulde uddeles gratis til Kateketerne, der saa skulde være forpligtet til at læse dem for deres Landsmænd.

Med Hensyn til Litteratur af belærende Indhold viste Kommissionen særlig Interesse for at faa fremskaffet en Regnebog, idet Regning var det Fag, Grønlænderne var længst tilbage i. En polyteknisk Kandidat Ehlers udarbejdede en saadan Regnebog. Denne blev oversat og prøvet forskellige Steder. For at gøre den endnu mere let fattelig blev den omskrevet af Pastor Wandall, ligesom Ortografien blev rettet, og i 1840 kunde Holbøll hjemsende den med Anmodning om at faa den trykt baade med dansk og grønlandsk Tekst, idet han foreslog, at de trykte Bøger skulde uddeles gratis til Grønlænderne[1]).

Man var dog i Kommissionen klar over, at en effektiv kulturel Paavirkning af Grønlænderne ikke kunde ske alene ved Udgivelse af grønlandske Skrifter, men at de Grønlændere, der skulde kunne paavirke deres Landsmænd, maatte have en videregaaende Berøring med dansk Kultur. Dette mente man bedst kunde ske ved at sende nogle unge Grønlændere til Uddannelse i Danmark. Navnlig Collin omfattede denne Sag med stor Interesse og fulgte nøje de i de følgende Aar nedsendte Grønlænderes Uddannelse her i Landet[2]).

Allerede i Vinteren 1836/37 opholdt en ung Grønlænder, Søren Lybertz, sig i Danmark. Han gjorde gode Fremskridt ikke mindst i Regning. Kommissionen fandt, at man hurtigt burde gaa videre ad denne Vej og endnu i 1837 hjemsende 5—6 unge Grønlændere til Uddannelse gennem et Par Aar ved Undervisning i Dansk, Religion, Skrivning og Regning samt i et passende Haandværk eller i Sømandsskab[3]). Hertil sluttede Rentekammeret sig, og det bestemtes, at hver af Inspektørerne i Efteraaret 1837 skulde nedsende tre unge Mennesker, helst Blandinger. Drenge paa 12—16 Aar ansaas for bedst skikkede[4]).

Der hjemsendtes i 1837 i alt syv unge Grønlændere, hvoraf den yngste var 12 Aar, den ældste 20 og de øvrige 14—16 Aar. Fra Nordgrønland var de tre (Abel Lundblad, Hans Geisler og Carl Willumsen) fulgt med Inspektør Fasting paa dennes Permissionsrejse, og det synes, som om han har taget sig af dem den første Tid i København[5]). Det overlodes til Kommissionen at sørge for de hjemsendtes Anbringelse i forskellige Fag. Den ældste blev uddannet paa Handelens

---

[1]) Holbøll til Kommissionen $^{30}/_{6}$-1840. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Sml. E. Collin: H. C. Andersen og det Collinske Hus. Kbh. 1882. S. 568 f.

[3]) Collin til Medlemmerne $^{2}/_{3}$-1837 med disses vedføjede Udtalelser; Komm. til RK $^{7}/_{3}$-1837 (Koncept). IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[4]) Dir. til Holbøll og Fasting $^{31}/_{2}$-1837. G. H. A. Grl. Kopibog 23. S. 171 f.

[5]) Fasting: Sendebrev til alle Grønlænderne i Norden. Kbh. 1838. S. 18.

Værksted og opnaaede en saadan Duelighed som Bødker, at han kunde sendes tilbage til Grønland i Foraaret 1838. Af de øvrige seks anbragtes een i Jylland hos den tidligere Missionær KJER, fire hos Skolelærere paa Sjælland og een ved Fabrikken i Frederiksværk for at uddannes til Smed.

Alle Drengene viste gode Anlæg, hvilket efter Kommissionens Opfattelse skyldtes, at de var udvalgt mellem de mest opvakte af blandet Herkomst. Deres Opførsel var rosværdig og deres Helbred godt. De havde bragt det temmelig vidt baade i Skrivning, Regning, Dansk og Geografi, nogle ogsaa i Tegning og Musik. Kommissionen sluttede heraf, at man burde fortsætte Nedsendelsen for derigennem at skaffe Grønland gode nationale Kateketer og Haandværkere. Udgiften havde fra Efteraaret 1837 til Sommeren 1839 andraget noget over 2000 Rbd. eller omtrent 200 Rbd. aarligt for hver Elev. Rentekammeret sluttede sig til Kommissionens Indstilling, og ved kongelig Resolution af 28. August 1839 bestemtes det, at der hvert Aar til Oplæring af unge Grønlændere i Danmark maatte anvendes indtil 200 Rbd. pr. Elev af Handelens Overskud[1]).

Allerede i 1838 havde Inspektør FASTING gjort opmærksom paa, at det vilde være bedst ogsaa at sende nogle unge grønlandske Piger til Danmark, hvor de skulde lære Husholdning og at spinde og strikke. De kunde saa, naar de kom hjem, forarbejde Klæder til Familien, og Eksemplet kunde forventes snart at ville smitte til alle Bopladsens Grønlænderinder, der ellers intet havde lært og derfor var de værste til Lediggang og Svineri. »Thi det kan kun lidet hjælpe, at Manden gaaer flittig paa Fangst og er en god Forhverver, naar hans Huustro ikke forstaaer at holde til Raade med hvad han tilveiebringer«[2]). Kommissionen kunde dog ikke slutte sig til disse Tanker, og der kom intet ud af dem.

I 1840 blev to unge Grønlændere, LYNGE og BERGLUND, hjemsendt til Sydgrønland og ansat som Haandværkere ved Kolonierne. For at faa den størst mulige Nytte af deres Uddannelse fik Inspektør HOLBØLL det Løfte af dem, at de efter Garnfangstens Ophør vilde holde Aftenskole og undervise deres Landsmænd i Regning og Skrivning samt læse for dem af de oversatte Bøger[3]). Ogsaa i Grønland interesserede man sig for at give de flinkeste Børn og unge Mennesker nogen videregaaende Uddannelse, f. Eks. havde Missionærerne ved Holsteinsborg givet nogle Grønlændere Undervisning. I 1841 beklagede Missionær STEENBERG sig imidlertid over, at naar han havde Ophold ved Sukker-

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{20}/_{8}$-1839. Kgl. Resol. $^{28}/_{8}$-1839. RK Rel. Res. Prot.

[2]) FASTING: Sendebrev til alle Grønlænderne i Norden. Kbh. 1838. S. 20 f.

[3]) Dir. til HOLBØLL $^{18}/_{4}$-1840. G.H.A. Grl. Kopibog 24. S. 164; HOLBØLL til Dir. $^{10}/_{8}$-1840. G.H.A. Breve S.G. 1840.

toppen, vilde hans bedste Elev, Rasmus Berthelsen, glemme det meste af, hvad han havde lært. Holbøll tog ham derfor med til Godthaab, hvor han kunde lære at spille Orgel efter Noder, og hvor han selv underviste ham i Regning, Skrivning og Dansk. Det vanskeligste har aabenbart været Danskundervisningen, idet Holbøll i 1842 indstillede ham til fortsat Uddannelse i Danmark[1]), hvilken fandt Sted i Aarene 1844—47, hvorefter han udgik til Grønland og blev Lærer ved Seminariet i Godthaab[2]). I Efteraaret 1842 tog Holbøll en Søn af den tidligere nævnte Assistent P. Motzfeldt ved Navn Gerhardt med til København[3]). Denne gik efter endt Uddannelse ind i Handelens Tjeneste og blev i 1853 Bestyrer af Logen Kerrortussok[4]).

Blandt de øvrige her uddannede Grønlændere kan nævnes Jacob Lund, der blev uddannet til Kateket, men senere foretrak at gaa i Handelens Tjeneste som Udstedsbestyrer ved Iloa[5]). Ogsaa andre i Danmark uddannede virkede en Aarrække i Handelens Tjeneste[6]).

Efter at der var gaaet en Aarrække, syntes Troen paa Betydningen af de unge Grønlænderes Uddannelse her at være svækket noget. De samlede Udgifter ved Foranstaltningen udgjorde til Slutningen af 1844 9244 Rbd., og Handelsdirektionen fandt det tvivlsomt, om Uddannelsen havde en Betydning, der svarede til Omkostningerne, idet det maaske var bedre at give de dygtigste Grønlændere en videregaaende Uddannelse paa de Seminarier, der nu skulde indrettes i Grønland[7]). I de følgende Aar vistes der derfor Sagen mindre Interesse, og Antallet af Grønlændere til Uddannelse i Danmark aftog, idet ingen nye nedsendtes efter 1843, og de herværende udgik til Grønland efter afsluttet Oplæring. I alt nedsendtes der i Aarene 1837—43 12 unge Grønlændere[8]).

Den største Skuffelse havde man vel nok med Peter Motzfeldt, en Broder til den ovennævnte Gerhardt, der kom til Danmark i 1837, og som i 1847 tog Studentereksamen for derefter med Støtte i den givne Bevilling at begynde paa det teologiske Studium[9]). I 1854 anmodede han om, at Understøttelsen maatte blive fortsat, skønt han i Stedet

[1]) Holbøll til Dir. $^{20}/_{11}$-1842. G.H.A. Breve S.G. 1842.

[2]) Holbøll til Dir. $^{18}/_{7}$-1849. G.H.A. Breve S.G. 1850; MoG LXI S. 670 (Ostermann).

[3]) RK til Dir. $^{11}/_{2}$-1843. RK Grl. Sager. Kopibog 7. Nr. 375.

[4]) MoG LXI S. 717 (Ostermann).

[5]) Holbøll til Dir. $^{1}/_{8}$-1848. G.H.A. Breve S.G. 1850.

[6]) Holbøll til Dir. $^{25}/_{3}$-1847. Ibidem. Sml. MoG LXI (Ostermann).

[7]) Dir. til RK $^{13}/_{2}$-1845. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.

[8]) En samlet Oversigt over Foranstaltningen, der omtaler hver enkelt af de nedsendte, findes i »Dansk Tidsskrift« (red. af J. F. Schouw), 4. Bind (Nr. 20). Kbh. 1851. S. 93 ff. (Aftrykt i »Dansk Missions-Blad«, 17. Aarg. Nr. 4. April 1850. S. 25 ff.).

[9]) Dir. til RK $^{9}/_{2}$-1848. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q; Allerunderdan. Forest. $^{6}/_{8}$-1852. Kgl. Resol. $^{13}/_{8}$-1852. IM Grl. Sager. Forestillinger og Resolutioner.

for Teologi havde valgt at studere slesvigsk Ret. Efter at dette var afslaaet, hører man ikke mere til hans Skæbne[1]).

Uddannelsen af unge Grønlændere i Danmark standsede i øvrigt i 1848. I 1851 udtalte Handelsdirektør SWENDSEN og Nationalbankdirektør H. P. HANSEN i en Betænkning følgende: »Denne Foranstaltning synes ikke ganske at have svaret til Hensigten, og den Sidste af de saaledes hertil nedsendte unge Grønlændere, hjemgik i Aaret 1848 uden at Nogen senere er antagen til Oplæring her. Da der nu desuden i selve Grønland er oprettet tvende Seminarier for grønlandske Drenge, maa vel den her omhandlede Udgift, som ikke i nogle Aar er anvendt, for største Delen kunne inddrages«[2]).

Vi vender nu tilbage til Kommissionens Arbejde. Denne foretog efter at have taget Initiativet til de ovennævnte Foranstaltninger intet væsentligt vedrørende det grønlandske Kirke- og Skolevæsen, før den i 1841 afgav sin endelige Betænkning herom.

I denne udtaltes det, at i den lange Tid, der havde været Missionsvirksomhed i Grønland, var der kun opnaaet meget ringe Resultater i Henseende til Grønlændernes kulturelle Udvikling. Dette var ogsaa til Skade for den Overgang til friere Handelsforhold, som man mente vilde gavne dem, naar de havde naaet en større Udvikling. En væsentlig Aarsag til de daarlige Resultater fandt Kommissionen i de enkelte Missionærers isolerede Stilling, og denne maatte derfor afhjælpes ved Udnævnelse af en Provst i hvert Inspektorat valgt blandt de dygtigste Missionærer.

Da den allerstørste Del af den grønlandske Befolkning allerede var kristnet, burde man ikke længere benytte Betegnelsen Missionærer, men kalde disse for Præster og i øvrigt henlægge det øverste Tilsyn med dem til Danske Kancelli, idet de derved vilde faa Kontakt med den Institution, der senere skulde give dem Embeder i Danmark. Missionskollegiet skulde saa helt glide ud, hvad flere af Kommissionens Medlemmer og da særlig L. N. HVIDT mente, det fortjente efter saa mange Aars Uvirksomhed.

En anden Aarsag til de ringe Resultater fandt Kommissionen i, at Præsternes Indtægter var alt for smaa særlig i Sammenligning med Handelsbetjentenes. Man havde derfor hidtil haft svært ved at faa duelige Kandidater til at søge til Grønland og maatte stadig antage fattige studerende paa det grønlandske Seminarium uanset deres Evner og Lyst til den fremtidige Virksomhed. Det vilde være bedre, at en Mand

[1]) MOTZFELDT til IM $^{21}/_{5}$-1854. IM Grl. Sager. Journal 2. Nr. 576.

[2]) RINK: Samling af Betænkninger og Forslag ... Kbh. 1856. S. 115. Sml. Pastor WANDALLS Erklæring S. 77 f.

først antoges til Præst i Grønland, naar han gennem Eksamen havde bevist sin Duelighed, og det var derfor paakrævet at foretage en klækkelig Lønforhøjelse. Kommissionen fandt det nødvendigt, at de gifte Missionærers Løn forhøjedes fra 300 til 600 Rbd. og de ugiftes fra 300 til 450 Rbd. om Aaret. Herudover skulde Provsterne have et Tillæg paa 150—200 Rbd. Desuden skulde alle Præsterne som hidtil have fri Kost, Bolig, Varme, Lys og Rejser. De Kokke, som fire af Missionærerne hidtil havde haft til Disposition, foreslog man skulde bortfalde, idet de paagældende Præster i Fremtiden selv billigere vilde kunne skaffe sig den nødvendige Hjælp. Tjenestetiden, der hidtil havde været 6 Aar for ugifte og 10 for gifte, foresloges sat til 8 Aar for alle, saaledes at de først skulde opholde sig eet eller to Aar hos Provsten for at lære Sproget og de særlige Forhold bedre at kende. Den første Uddannelse i Sproget skulde fortsat ske ved Seminariet i København.

Kommissionen fandt det endvidere uheldigt, at Missionærerne hidtil havde rejst saa lidt i deres Distrikter, og den foreslog derfor, at de Rejsepenge, der hidtil var ydet, skulde bortfalde, men at Præsterne og Provsterne gratis skulde kunne rekvirere den fornødne Befordring hos Handelen. Desuden var Distrikterne alt for store og uoverkommelige. Der var saaledes Steder, hvor man maatte savne Præstens Nærværelse i mere end et helt Aar. Kommissionen foreslog derfor, at Distrikterne omordnedes, og at der fremtidig blev 8 mod hidtil 6.

Stor Vægt maatte lægges paa Undervisningen. Præsterne burde føre nøje Tilsyn med denne og med Lærerne i deres Distrikt, og selv om de vel i Almindelighed ikke skulde deltage i Undervisningen, burde de dog ikke undslaa sig for at undervise i Fag, som laa over de almindelige Kateketers Evne. Foruden en saadan Deltagelse i Undervisningen burde Præsterne til Stadighed forberede een eller flere Grønlænderdrenge fra deres Distrikter til at blive Kateketer.

Medens denne Plan formentlig stammede fra Kommissionens første Aar, var denne senere kommet stærkere ind paa Tanken om Oprettelse af egentlige Seminarier. Tilskyndelsen hertil kom fra to Sider. For det første havde den tidligere Missionær ved Holsteinsborg Wandall i en Betænkning paapeget, at der maatte være mange flere Præster i Grønland, hvis Undervisningen og den kulturelle Paavirkning skulde være effektiv. Wandall var imidlertid klar over, at hvis man hertil skulde have danske Præster, vilde Omkostningerne blive alt for store, og han foreslog derfor, at man skulde uddanne indfødte Præster, der bedre end de danske kunde beherske Sproget og derved øve en mere direkte Indflydelse paa Grønlænderne. For det andet havde Kommissionen faaet en Henvendelse fra Formanden for det danske Missionsselskab Pastor Fenger, hvori denne meddelte, at Selskabet havde opsparet en Kapital, som det ønskede at anvende til Oprettelsen af et Seminarium i Grøn-

land. Selskabet havde allerede i denne Sag henvendt sig til Missionskollegiet; men Forhandlingerne med dette var strandet, fordi Kollegiet ikke vilde tillade, at Missionsselskabet selv vilde vælge Lederen af et saadant Seminarium. Selskabet erklærede sig nu villigt til at renoncere herpaa og ønskede blot at stille Midlerne til Disposition, idet det haabede, at der gennem Læreruddannelsen vilde blive Mulighed for, at de dygtigste Lærere med Tiden kunde blive ordinerede som Præster[1]).

Kommissionen var ikke helt sikker paa, at indfødte Præster kunde opnaa den for Embedets Bestridelse nødvendige Anseelse hos deres Landsmænd. Man fandt dog, at det vilde være overordentlig gavnligt at oprette et Seminarium til Uddannelse af dygtige Kateketer, som man i høj Grad savnede. Tiden maatte saa vise, om nogle af disse kunde videreuddannes til Præster, hvad man fandt meget sandsynligt. Paa denne Maade vilde man maaske i Fremtiden kunne spare nogle af de danske Præster. Man anbefalede derfor varmt at føre Missionsselskabets Plan ud i Livet.

Kommissionen havde ogsaa overvejet Tanken om ligesom i det 18. Aarhundrede at opsende danske Drenge, der senere skulde virke som Lærere; men de gode Erfaringer, man havde gjort med de Blandinger, der var blevet uddannet i Danmark, havde ført den til den Opfattelse, at de bedste Lærere vilde kunne faas blandt de indfødte selv. Betingelsen for at faa dygtige Kateketer maatte dog være, at der gaves dem en passende Løn. Kommissionen mente, at Kateketerne burde deles i to Grupper, saaledes at de, der blev uddannet i Grønland, skulde have 20—30 Rbd. om Aaret foruden nogen Kost, medens de, der var uddannet i Danmark og i højere Grad havde faaet danske Vaner, burde have samme Løn som de danske Haandværkere eller ca. 60 Rbd. om Aaret foruden fuld Kost.

Man var dog i Kommissionen klar over, at en Udvikling af Grønlænderne ikke kunde opnaas alene ved en forbedret Skoleundervisning, men at det ogsaa var ønskeligt at paavirke dem paa andre Omraader, saaledes at de f. Eks. fik større Sans for Renlighed, for bedre Boliger o. s. v., og at de i det hele kom i større Kontakt med danske Forhold. Man kunde ikke vente, at en saadan Paavirkning vilde komme af sig selv, og der var heller ikke Grund til at tro, at den vilde komme fra noget af Kollegierne eller fra Handelsdirektionen, som havde helt andre Opgaver at varetage. Kommissionen gentog derfor det Forslag, den allerede tidligere havde fremsat i Forbindelse med Spørgsmaalet om den fremtidige Ordning af Handelen, gaaende ud paa Oprettelsen af en permanent Kommission i København til Varetagelse af Grønlands Udvikling til et civiliseret Samfund.

[1]) Om Missionsselskabets Forslag se J. F. Fenger til Collin $^{6}/_{3}$-1837. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

Kommissionen var ganske klar over, at alle dens mange Forslag vilde medføre en betydelig Stigning i Udgifterne. Den beregnede, at medens de aarlige Udgifter til Missions- og Undervisningsvæsenet hidtil havde været ca. 6900 Rbd., vilde de stillede Forslag fordoble Udgifterne. Stigningen fordeltes paa følgende Poster: Lønforhøjelse til de 6 Præster 1800 Rbd., Løn og Deputat til 2 nye Præster 1740 Rbd., Provstetillæg 300 Rbd., Gage og Deputat til de to Kandidater, der skulde uddannes hos Provsterne, 900 Rbd. og Forhøjelse af Katekетlønningerne 2000 Rbd. Der vilde ganske vist blive nogle Besparelser ved Inddragelsen af de fire Missionskokke; men dette vilde antagelig opvejes af andre Udgifter, f. Eks. til Boliger, som man vanskeligt paa Forhaand kunde beregne.

I Anledning af disse betydelige Merudgifter fremhævede Kommissionen, at man ikke gratis kunde opnaa de ønskede Resultater. Det maatte endvidere erindres, at den danske Stat siden 1829 havde faaet indbetalt 277.000 Rbd. som Overskud af Grønland, og at der ogsaa fremtidig kunde ventes gode Nettoindtægter. Kommissionen sluttede med at fremhæve — som den allerede tidligere i anden Forbindelse havde gjort — at dette Overskud hovedsageligt fremkom ved Grønlændernes Arbejde, og at en væsentlig Del deraf derfor igen burde komme dem tilgode. I Sammenligning med Handelens Nettooverskud kunde den foreslaaede Forhøjelse af Missionens og Skolevæsenets Udgifter ikke siges at være betydelig[1]).

Kommissionens Forslag, der indsendtes til Rentekammeret, blev dels behandlet af dette ud fra særlige økonomiske Forudsætninger, dels oversendt til Kancelliet. Dette modtog desuden et særskilt Forslag fra Missionskollegiet og indgav endelig sin egen Forestilling til Kongen, der approberedes ved Resolution af 27. December 1844.

For at lette Oversigten gengiver vi i Tabel 22 de kalkulerede Omkostninger efter de fire Forslag.

Missionskollegiets Forslag var paa mange Punkter parallelt med Kommissionens, men gik dog betydeligt videre i sine økonomiske Fordringer. Ligesom Kommissionen foreslog man Missionærernes Antal udvidet til 8 og deres Løn forhøjet; desuden maatte deres Vartpenge forøges klækkeligt. Derimod ønskede man ikke faste Provster, men kun Mulighed for Udnævnelse af saadanne, naar der var absolut kvalificerede Missionærer til Raadighed. Provstetillægget, der burde være 250 Rbd., skulde dog altid ydes Missionærerne ved Godthaab og Jakobshavn, uanset om de havde Udnævnelse som Provster, idet de skulde lede de Seminarier, der foresloges oprettet her, og forestaa Uddannelsen af de nyudsendte Kandidater. Udgifterne til hver af disse mente man at

[1]) Kommissionens Betænkning til RK $^{27}/_{4}$-1841. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

Tabel 22. Omkostninger ved Nyordning af Missions- og Undervisningsvæsenet i Grønland.

	Efter Forslag fra			
	Kommissionen	Missionskollegiet	Rentekammeret	Danske Kancelli
Gage til 6 Missionærer (gifte)	3.600	3.600	3.600	3.600
Gage til 2 nye Missionærer (gifte)	1.200	1.200	0	1.200
Gagetillæg til 2 Provster (Seminarieforstandere)	300	500	500	500
Missionærernes Deputat	2.160	2.160	1.620	2.160
2 Medhjælpere hos Provsterne	900	500	500	500
Elever ved Seminariet	0	600	600	600
Kateketers Løn og Pension	4.000	6.000	2.000	2.000
Missionærernes Embedsrejser	0	1.500	0	1.500
Bygningers Vedligeholdelse	0	1.300	0	1.300
Vartpenge	100	600	100	300
Lektor, Sekretær, Revisor m. fl. i København	500	500	500	500
Bøger, Kommunionvin o. l.	700	700	700	700
Diverse	0	0	0	1.500
I alt Rbd.	13.460	19.160	10.120	16.360

kunne indskrænke til 250 Rbd. om Aaret, idet de desuden vilde kunne faa det Stipendium (ca. 120 Rbd.), der vilde bespares ved det grønlandske Seminarium i København. Det største økonomiske Krav stillede Missionskollegiet med Hensyn til Kateketlønningerne, som det foreslog forhøjet fra 2000 til 6000 Rbd. om Aaret. Det kunde ikke tilraade de stillede Forslag om at skaffe duelige Kateketer ved at nedsende unge Grønlændere til Uddannelse i Danmark, dels fordi Udgifterne hertil var for store, og dels fordi det var vanskeligt at skaffe det behørige Tilsyn med Grønlænderne, der desuden let glemte deres Modersmaal og blev afvænnede fra den grønlandske Levemaade. Heller ikke Forslaget om at opsende unge Danske som Lærere kunde tilraades, idet de tidligere Forsøg efter Kollegiets Mening havde vist Uhensigtsmæssigheden af en saadan Foranstaltning. For at faa bedre Kateketer gik Missionskollegiet derfor stærkt ind for Oprettelsen af to Seminarier ved Godthaab og Jakobshavn, der hver skulde have 8 Elever. Da disse kun delvis kunde forsørge sig selv i Studietiden, ønskede man afsat 600 Rbd. om Aaret til dem til Føde, Klæder og Undervisningsmateriale. Udgifterne til Missionærernes Embedsrejser og Missionsbygningernes Vedligeholdelse havde Kommissionen foreslaaet afholdt af Handelen; men Missionskollegiet har aabenbart ønsket en bestemt Sum normeret hertil og foreslog derfor afsat henholdsvis 1500 og 1300 Rbd. om Aaret til disse For-

maal. Med disse betydelige Udvidelser blev de samlede aarlige Udgifter ved Missionskollegiets Forslag 19.160 Rbd., og desuden ansaa det ligesom Kommissionen 12.000 Rbd. een Gang for alle nødvendige til nye Bygninger[1]).

Rentekammeret saa det som nævnt som sin Hovedopgave at fremhæve Sagens økonomiske Sider og fandt, at en Fordobling af Udgifterne til Missionsvæsenet, som Kommissionen havde foreslaaet, var vel rigeligt. Kammeret mente derfor, at man maatte begrænse sig til det samme Antal Missionærer, som man hidtil havde haft, idet det bifaldt den foreslaaede Forhøjelse af Lønningerne. Hvis Præsternes Antal skulde forøges, fandt det, at den eneste overkommelige Maade hertil var at følge Missionsselskabets Plan om Uddannelse af grønlandske Præster. I øvrigt billigede det Missionskollegiets Indstilling om Provsters og Seminarieforstanderes Løntillæg og ligeledes Udgiften til Seminarieeleverne, men mente, at de Kateketer, der ikke havde modtaget nogen særlig Uddannelse, ikke kunde fortjene mere i Løn, og at Kateketlønningerne derfor først i Fremtiden behøvede at forhøjes, naar de nye Seminarister kunde træde i Funktion. Ved disse Besparelser kom Rentekammeret ned paa en aarlig Udgift af 10.120 Rbd. Man maa dog lægge Mærke til, at der hverken i Kommissionens eller Rentekammerets Forslag var taget Hensyn til Udgifterne til Anskaffelse og Vedligeholdelse af Bygninger og til Missionærernes Embedsrejser, hvilket Rentekammeret i alt anslog til 4300 Rbd. om Aaret[2]).

Kancelliet billigede Forslagene om et større Antal af bedre lønnede danske Missionærer. Derimod kunde det ikke gaa med til nogen øjeblikkelig Forhøjelse af Kateketernes Lønning under Hensyn til det lave Kulturtrin, paa hvilket de fleste af de daværende Kateketer stod, og fulgte her Rentekammerets Forslag. Da der imidlertid efterhaanden vilde blive uddannet Kateketer, der kunde gøre sig fortjent til en højere Løn, og da det var nødvendigt at have et ekstra Beløb til Raadighed til nye Bygninger, foreslog Kancelliet afsat 1500 Rbd. om Aaret til disse Formaal. Den samlede Udgift skulde efter dets Forslag, der som nævnt blev den endelige Ordning, udgøre 16.360 Rbd. om Aaret, hvoraf 14.650 Rbd. skulde udredes af Handelens Overskud[3]).

Tilbage var Ordningen af det gamle Mellemværende, idet Missionskollegiet havde en Gæld til Handelen paa 18.000 Rbd. stammende fra, at det stadig havde overskredet det normerede Tilskud, men gennem en lang Aarrække ikke betalt Overskridelsen. Hele denne Gæld blev nu eftergivet. Det viste sig imidlertid, at der i de 18.000 Rbd. ikke var

[1]) Ny Collegial-Tidende for Danmark 1845 (Nr. 4. 25. Januar) S. 65 ff.
[2]) Allerunderdan. Forest. $^5/_3$-1844. Kgl. Resol. $^6/_3$-1844. RK Rel. Res. Prot.
[3]) Ny Collegial-Tidende for Danmark 1845 S. 72 ff.

medregnet Overskridelserne i de sidst forløbne Aar, og da der blev gjort opmærksom herpaa, blev ogsaa dette eftergivet[1]).

Ved den nye Ordnings Gennemførelse paalagdes det Handelsdirektionen at paase, at Reglementets enkelte Poster ikke blev overskredet. Direktionen gjorde dog opmærksom paa, at nogle af Bevillingerne var alt for smaa til, at en Gennemførelse vilde være mulig. Til Seminariernes Alumner var der saaledes kun bevilget 38 Rbd. aarligt til hver, skønt dette var alt for lidt, og der var slet ikke afsat noget til Brændsel, Belysning, Bøger o. s. v. Til de grønlandske Kateketer var der bevilget 2000 Rbd.; men det faktiske Forbrug var allerede i 1844 2600 Rbd. og vilde sandsynligvis snart stige yderligere. Det vilde endvidere være umuligt at vedligeholde alle Missionens og Undervisningsvæsenets Bygninger for 1300 Rbd. om Aaret, og saaledes kunde man fortsætte Punkt for Punkt[2]).

Ogsaa overfor Missionskollegiet fremlagde Direktionen sine Betænkeligheder og foreslog, at de normerede Beløb i stort Omfang skulde udbetales til Kollegiet, der saa selv kunde disponere over dem. Man vilde saaledes gerne udbetale de kommende Seminarieforstandere det bevilgede Beløb i Penge, mod at de aflagde Regnskab. Kostdeputaterne foresloges udbetalt i Kontanter med det bevilgede Beløb. Derimod vilde det blive umuligt at fordele det Beløb, der var afsat til Bygningsvedligeholdelse paa de enkelte Omraader, og det kunde ikke undgaas, at der vilde komme Overskridelser. Bygningen af de to Seminarier vilde koste 15.000 Rbd. og kunde ikke dækkes af den aarlige Bevilling paa 1500 Rbd.[3]).

Missionskollegiet svarede, at de fleste af Bevillingerne formentlig kunde slaa til. Det anmodede Direktionen om at sørge for Anskaffelsen af de to Seminariebygninger, idet det forventede, at den betydelige Udgift hertil senere vilde blive særskilt bevilget[4]). Hermed maatte Handelen lade sig nøje; men Direktionen paalagde Betjentene i Grønland at føre nøje Regnskab med, hvad der blev brugt til Missions- og Skolevæsenet. Det bestemtes, at Deputaternes limiterede Beløb skulde krediteres Missionærerne, der saa kunde optage Provisioner herfor[5]). Da Grønlænderne ved Frederikshaab og Julianehaab ønskede Orgler til deres Kirker og selv tilbød at levere Spæk til delvis Betaling, nægtede

[1]) Dir. til RK $^{13}/_{2}$-1845 og $^{6}/_{2}$-1846. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P; RK Grl. Sager. Journal F. Nr. 722.

[2]) Dir. til RK $^{13}/_{2}$-1845. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.

[3]) Dir. til MK $^{8}/_{3}$-1845 og $^{26}/_{4}$-1845. Dir. til RK $^{28}/_{1}$-1846. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.

[4]) MK til Dir. $^{23}/_{4}$-1845. G.H.A. Pakke mrk. »Diverse Korrespondance Sager m. v. Nr. 6 a (Missionen)«.

[5]) Dir. til Holbøll $^{2}/_{5}$-1845. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 29 ff.

Rentekammeret at yde noget Bidrag under Henvisning til, at Udgifterne var fastsat ved kongelig Resolution[1]).

Det kunde ikke undgaas, at den trufne Ordning fremkaldte Stridigheder, og Handelsdirektionen beklagede sig allerede inden Udgangen af 1845 over Missionskollegiets Optræden[2]). Man fandt det til sidst klogest at fritage Direktionen for Tilsynet med, at Bevillingerne ikke blev overskredet. Rentekammeret udtalte herom: »Det har nemlig viist sig, at den Samvirkning mellem Missions-Collegiet og Handelsdirectionen til Normalreglementets Overholdelse, og den, sidstnævnte Autoritet hermed indirecte indrømmede, Control med den Collegiet tilkommende Bestyrelse af Missionsvæsenet, hvilken er lidet stemmende med Collegiets hele Stilling, fremkalder Conflicter af en meget ubehagelig Beskaffenhed, og foraarsager en Standsning af de paagjeldende Foranstaltninger, som ei kan være andet end skadelig«. Ved kongelig Resolution fritoges de økonomiske Myndigheder derfor indtil den 30. Juni 1847 for Tilsynet. Missionskollegiet skulde i Stedet indsende en Oversigt over Udgifterne til Finansministeren med nærmere Forklaring af eventuelle Fravigelser fra Normalreglementet[3]). Herefter kunde Missionen disponere mere selvstændigt, og Handelen fastsatte, at der ved Udlaan af danske Haandværkere til Missionsarbejde skulde betales 48 Sk. pr. Dag, for en dansk Arbejdsmand 40 Sk. og for en grønlandsk 32 Sk.[4]). Stridighederne ophørte dog ikke hermed. Saaledes hævdede Handelsdirektionen, at det var umuligt, at de 108 grønlandske Lærere (5 Kateketformænd, 54 Kateketer, 25 Læsere, 23 Læserinder og 1 Lærling) kunde klare sig alene med det bevilgede Beløb. Undervisningen maatte for de fleste af dem blive et Bierhverv, og det henstilledes derfor, at Seminarieeleverne ogsaa fik Uddannelse i et grønlandsk Erhverv. Direktionen saa sig i det hele helst ganske og for stedse fritaget for Tilsynet med Overholdelsen af Missionens Normalreglement, hvilket burde foretages af Finansministeren[5]).

Endelig i 1846 blev Seminariebygningerne udsendt til Godthaab og Jakobshavn[6]), idet det blev paalagt Missionskollegiet at optage et Laan paa 20.000 Rbd. til Dækning af Udgifterne[7]), og i de følgende Aar kom Undervisningen i Gang. Selve Undervisningen og dens Betydning for Grønland vedrører dog nærmest Perioden efter 1850 og skal ikke nærmere omtales her.

[1]) Dir. til HOLBØLL $^{30}/_{4}$-1845. Grl. Kopibog 26 S. 27 f.

[2]) Se Dir. til MK $^{27}/_{12}$-1845. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.

[3]) Allerunderdan. Forest. $^{16}/_{4}$-1846. Kgl. Resol. $^{17}/_{4}$-1846. RK Rel. Res. Prot.

[4]) Dir. til HOLBØLL $^{21}/_{4}$-1846. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 162.

[5]) Dir. til RK $^{8}/_{7}$-1846. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P.

[6]) Dir. til HOLBØLL $^{23}/_{5}$-1846. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 185.

[7]) Allerunderdan. Forest. $^{24}/_{4}$-1846. Kgl. Resol. $^{29}/_{4}$-1846. Danske Kancellis Forestillinger. 1. Departement (Nr. 55).

Missionskollegiets Regnskaber for 1845—50 viste, at Bevillingerne betragtet som Helhed kunde holde, og at Kollegiet ved Tilskud fra den ostindiske Missions Kasse var i Stand til at dække opstaaede Underskud. Paa nogle af de enkelte Konti opnaaedes der Besparelser (saaledes ved Bygningernes Vedligeholdelse og Missionærernes Rejser), medens der ved andre var Overskridelser; dette sidste gjaldt særlig Kontoen for Kateketlønninger, hvor Udgifterne i Femaarsperioden oversteg Bevillingen med mere end 50 %[1]).

[1]) Rink: Samling af Forslag og Betænkninger vedkommende Den Kongelige Grønlandske Handel. Kbh. 1856. S. 89.

SUNDHEDSVÆSEN

Allerede i det 18. Aarhundrede havde navnlig de danske Overbetjente i Grønland følt Savnet af Lægehjælp[1]), og dette medførte, at Inspektøren ved Godhavn i 1793 fik udsendt en Læge til Bugtkolonierne. Denne skulde først og fremmest bistaa de Danske, og Overbetjentene her maatte derfor afstaa 5 % af deres Procentindtægter til Lægens Lønning. I de øvrige Dele af Grønland var der ikke anden Lægehjælp end den, der kunde gives af Assistenter, som inden Afrejsen fra København, havde faaet et ganske kort Kursus i Vaccinering, Forbinding, Aareladning o. l.[2]).

Den almindeligste Sygdom blandt Europæerne var Skørbug[2]). For Grønlændernes Vedkommende maa navnlig nævnes Forkølelsessygdomme, f. Eks. »den grønlandske Snue«, der i 1831 i Sydgrønland bortrev 50 Mennesker og i 1832 i alt 98, og desuden Sygdomme fremkommet i Forbindelse med Fødsler[3]).

De almindelige europæiske smitsomme Sygdomme havde i lang Tid været holdt ude for en Del som Følge af Afspærringsbestemmelserne; men i 1825 bragte engelske Hvalfangere en Koppeepidemi til Hunde Eiland, der her bortrev i alt ca. 70 Mennesker. Det lykkedes imidlertid at begrænse denne Sygdoms Omraade ved Hjælp af Vaccinationen, som Assistenterne i disse Aar gjorde et stort Arbejde for at udbrede[4]). Det gik ikke alle Steder lige godt. Medens Assistent Kielsen ved Frederikshaab i 1826 havde vaccineret 117 indfødte, hvoraf Vaccinen var slaaet an paa 109, havde f. Eks. Købmand Wolff ved Fiskenæsset ikke haft Held med sine Indpodninger[5]). Handelsdirektionen var meget optaget

[1]) Om Lægevæsenet i det hele se Th. N. Krabbe: Oversigt over det grønlandske Lægevæsens Historie samt nogle mindre Forslag vedrørende Lægevæsenet. Det grønlandske Selskabs Aarsskrift 1909. S. 45 ff. og A. Bertelsen: Bemærkninger vedrørende det grønlandske Lægevæsens Historie. Ibidem 1912. S. 48 ff.

[2]) Dir. til RK $^{7}/_{3}$-1834. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[3]) Insp. Holbøll til RK $^{1}/_{8}$-1833. Ibidem.

[4]) Holbøll til Dir. $^{17}/_{8}$-1825 og $^{17}/_{8}$-1826. G. H. A. Breve N. G. 1849; en længere Redegørelse for Vaccinationens Indførelse findes i A. Bertelsen: Grønlandsk medicinsk Statistik og Nosografi IV (MoG Bd. 117) S. 209 ff.

[5]) Dir. til Ass. O. V. Kielsen $^{30}/_{3}$-1827 og til Kmd. Wolff $^{4}/_{4}$-1827. G. H. A. Grl. Kopibog 20. S. 203 og 206.

af Sagen og foranledigede, at der udsendtes Vaccine baade fra Danmark og fra England; for at faa Grønlænderne til at interessere sig for dette for dem helt ukendte forlangtes det, at det danske Mandskab med Koner og Børn skulde lade sig vaccinere[1]). Det lykkedes at faa Epidemien standset, og de tre Assistenter, der havde været mest ivrige ved Udførelsen af Vaccinationen blev belønnet med Medaljen for ædel Daad[2]).

Hele denne Sag henledede Direktionens Opmærksomhed paa, at Sundhedsplejen i Grønland ikke længere var tidssvarende. Den eneste Læge var Kirurg Lerch, der var kommet til Grønland i 1802[3]). Han opholdt sig oprindelig ved Godhavn, men da Holbøll i 1825 kom til Nordgrønland som Inspektør, indsaa han straks det uheldige i, at Lægen boede her, hvor han de tre Fjerdedele af Aaret var afskaaret fra al Forbindelse med de øvrige Bugtkolonier. Han burde hellere have Ophold ved Jakobshavn eller Claushavn[4]). Denne Flytning fandt ogsaa Sted, saaledes at Lægen i Inspektør Fastings Embedstid boede ved Claushavn. Fasting var iøvrigt ikke videre tilfreds med Lerch og klagede flere Gange over ham. Saaledes berettede han, at han i Sommeren 1829 havde faaet Lerch til Godhavn i Anledning af sin Hustrus Sygdom, men Behandlingen havde været forkert, og Sygdommen var blot blevet værre[5]).

Skønt Direktionen ikke kunde forstaa Klagen, idet den paastod, at Lerch i sin 28aarige Embedstid altid havde vist sig som en duelig og samvittighedsfuld Læge, udsendte den dog paa Grund af hans Alder i 1830 en Assistent cand. chir. Lytzen[6]). Dennes første Opgave skulde være at sørge for Vaccinationen, og desuden skulde han ved stadige Rejser vejlede Jordemødrene og sørge for, at deres Hjælpemidler holdtes i Orden[7]). Hvor stor Betydning disse Læger har haft, kan vanskeligt vurderes nu; de har dog utvivlsomt gjort en ikke ringe Indsats for at hjælpe Grønlænderne og værne dem mod farlige europæiske Sygdomme; til Eksempel kan nævnes, at da der i 1832 kom en Matros med Syfilis til Grønland, forbød Kirurg Lerch ham at gaa i Land, behandlede ham om Bord og forlangte, at han straks skulde hjemsendes, idet han ikke kunde tillade, at han kom til at bo i et grønlandsk Hus[8]).

---

[1]) Dir. til RK $^{2}/_{6}$-1829. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L.

[2]) Kgl. Reskript til RK $^{26}/_{12}$-1826; Allerunderdan. Forest. $^{6}/_{3}$-1827. Kgl. Resol. $^{13}/_{3}$-1827. RK Rel. Res. Prot.; Dir. til RK $^{17}/_{1}$-1827. JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 338.

[3]) Dir. til Kirurgisk Akademi $^{1}/_{12}$-1829. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L; om Lerch se i øvrigt Grl. Selsk. Aarsskr. 1909 S. 49 f. og 1912 S. 52 ff.

[4]) Holbøll til Dir. $^{12}/_{8}$-1826. G.H.A. Breve N.G. 1826.

[5]) Fasting til Dir. $^{19}/_{6}$-1831. G.H.A. Breve N.G. 1831.

[6]) Dir. til Fasting $^{13}/_{4}$-1830. G.H.A. Grl. Kopibog 21. S. 240 ff.

[7]) Dir. til Lytzen $^{10}/_{4}$-1830. Ibidem S. 214 f.

[8]) Lerch til Dir. $^{28}/_{8}$-1832. G.H.A. Breve N.G. 1832.

Det er dog klart, at de to Læger, der begge boede ved Diskobugten kun kunde komme i Kontakt med et lille Mindretal af Grønlænderne, idet alene Afstandene i de fleste Tilfælde hindrede Forbindelse mellem Læge og Patient. Da de fleste Sygdomme med dødeligt Udfald fremkom i Forbindelse med Fødsler, havde man allerede fra omkring 1820 haft Opmærksomheden henvendt paa Ønskeligheden af Ansættelse af Jordemødre[1]), og nogle saadanne var blevet antaget og lønnet med 5—10 Rbd. om Aaret af den nordgrønlandske Hjælpekasse[2]). Disse Jordemødre havde ingen Uddannelse, og deres væsentligste Opgave skulde være at forhindre, at der — som det ellers ofte skete — anvendtes voldelige Midler for at bevirke Fødselen. For at de kunde gøre størst mulig Nytte udsendte Direktionen i 1829 til alle Kolonierne nogle trykte Eksemplarer af en af Lerch i det grønlandske Sprog udarbejdet Vejledning samt de i denne omtalte Medikamenter[3]). Samme Aar søgte man at faa nogle »skikkelige Koner« til at lade sig uddanne hos Lægen i Claushavn mod Løfte om en Præmie samt halv Ration dansk Kost. Det var dog meget vanskeligt at skaffe veluddannede Jordemødre paa denne Maade, idet de ved et Ophold hos Lægen kun kunde faa Lejlighed til at se ganske faa Fødsler[4]).

Det havde fra gammel Tid været Regelen, at Grønlændere, der var syge og af Lægen fik Medicin, samtidig fik tildelt dansk Proviant[5]). Hertil blev i 1829 i Nordgrønland anvendt $11^3/_4$ ℔ Smør, 24 Skæpper Gryn, 548 ℔ Skonrogger, 148 ℔ haardt Brød, 62 Alen Lærred, diverse Traad m. m., og den samlede Udgift hertil androg 106 Rbd.[6]). Læge Lytzen var ikke tilfreds med denne Ordning, idet han mente, at den gav Anledning til Misbrug (opdigtede eller selvforskyldte Sygdomme), og han ønskede, at Sygekosten kun maatte uddeles mod Betaling. Herpaa svarede Direktionen, at Sygekosten kun maatte uddeles i særlige Tilfælde, naar det var aldeles nødvendigt, og da kun maatte bestaa i Gryn, Mel eller Brød, men ikke i Smør og lignende Provisioner[7]).

Der var i Begyndelsen af 1830erne blandt Betjentene i Grønland stærke Ønsker om, at der maatte blive gjort noget for at forbedre Lægevæsenet, og specielt at der maatte blive truffet en Ordning for Sydgrønland. Inspektør Holbøll skrev saaledes i 1833, at Savnet af en

[1]) Om Jordemodervæsenets Udvikling i Grønland se A. Bertelsen: Ældre og nyere Tids Fødselshjælp i Grønland. Tidsskrift for Jordemødre 1911. S. 105 ff. og 117 ff.

[2]) Dir. til RK $^6/_2$-1824. RK Grl. Sager. »Kopier af kgl. Resol. vedr. Færøerne og Grl.« ($^8/_{12}$-1824).

[3]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^3/_4$-1829. G.H.A. Grl. Kopibog 21. S. 14.

[4]) Dir. til RK $^7/_3$-1834. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[5]) Lytzen til Dir. $^6/_8$-1832. G.H.A. Breve N.G. 1832.

[6]) Fasting $^{22}/_8$-1829 (ad Fasting til Dir. $^7/_9$-1829). G.H.A. Breve N.G. 1829.

[7]) Dir. til Lytzen $^{11}/_5$-1833. G.H.A. Grl. Kopibog 22. S. 166.

Læge i Sydgrønland blev stedse mere trykkende. En Læge kunde udmærket gøre Nytte, naar han om Sommeren rejste rundt mellem Kolonierne og instruerede Betjentene. Han skriver videre: »De fleste Grønlændere døe af den saakaldte Grønlandske Snue mod hvilken Aareladning er et specifikt Middel men man forstaaer her i Grønland saa slet at aarelade, at de Aareladende sielden faaer Blod, ene fordi Grønlændernes Huud er usædvanlig tyk«. Vaccinationen slog hyppigt ikke an af samme Aarsag, og en Læges Undervisning paa Stedet maatte kunne faa en betydelig Indflydelse. Det samme gjaldt med Hensyn til Fødselshjælpen. Holbøll foreslog derfor Ansættelse af to Læger i Sydgrønland henholdsvis i Julianehaab og Godthaab[1]).

Direktionen var ikke meget begejstret for Forslaget, fordi Lægen kun en kortere Del af Aaret kunde komme rundt til Kolonierne. Den værste Sygdom blandt Europæerne var Skørbugen, men mod den fandtes der udmærkede Midler i Grønland. For Grønlænderne var Fødselshjælpen af størst Betydning. Jordemødre kunde vel uddannes hos en Læge i Grønland; men det vilde være langt bedre at uddanne nogle i København; dette var imidlertid vanskeligt at gennemføre, fordi Grønlænderinderne ikke beherskede det danske Sprog og meget nødigt forlod deres Land i de to Aar, som Uddannelsen vilde kræve. Indenfor Direktionen var der dog delte Meninger herom, idet Graah ikke troede paa Vanskelighederne ved at faa nogle Grønlænderinder til at rejse til København, idet flere fulgte de danske Familier som Tjenestepiger[2]). Et Tilfælde som det af Graah antydede indtraf Aaret efter, idet Missionær Esmann, da han vendte tilbage fra sit Embede ved Julianehaab, medbragte en Grønlænderinde som Tjenerinde hos sin Familie. Denne, hvis Moder i mange Aar havde virket som Jordemoder ved Julianehaab, ønskede under sit Ophold i København i Vinteren 1835/36 at blive oplært til Jordemoder paa Fødselsstiftelsen, og da hun forstod det danske Sprog, anbefalede Direktionen hende til Optagelse og tilbød at udrede Omkostningerne[3]).

Forslaget om Ansættelse af Læger i Sydgrønland fik saaledes i første Omgang en krank Skæbne; men da der i 1835 nedsattes en Kommission til at undersøge de grønlandske Forhold, skabtes der Mulighed for en Genoptagelse af Sagen. I Vinteren 1837—38 rejste Holbøll overfor Rentekammeret paany Spørgsmaalet. Han henviste til den Indsats, der var gjort med Udsendelsen af nye Huse, og skrev, at disse gavnlige Foranstaltninger burde udstrækkes til, at der navnlig i Syd-

[1]) Holbøll til Dir. $^{1}/_{8}$-1833. G.H.A. Breve S.G. 1833; Holbøll til RK $^{1}/_{8}$-1833. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[2]) Dir. til RK $^{7}/_{3}$-1834. Ibidem.

[3]) Dir. til Dir. for den kgl. Fødsels- og Plejestiftelse $^{27}/_{10}$-1835. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M. S. 392.

grønland ansattes Læger, idet der i Nordgrønland allerede fandtes to Læger. Aarsagen til den særlige Begunstigelse af Nordgrønland mente han at maatte søge i, at denne Landsdel tidligere havde afgivet langt flere Produkter end Sydgrønland og derfor bedre kunde bære Omkostningerne ved en Læges Ansættelse. »Men nu afgiver Syden flere Producter end Norden, og hvad Communicationen mellem Colonierne angaaer, da er denne vel langt vanskeligere i Syden, men Julianehaabs District tæller ogsaa alene 2115 Indbyggere, medens alle Colonier i Nordgrønland kun omtrent har 2400; og to af dette Inspectorats Colonier ligge saa afsides, at Lægens Hjælp der aldrig kan haves. Har der altsaa nogensinde været Grund til at ansætte Læger i Nordgrønland, og disse der giort Nytte, hvilket maae antages, da man vedbliver at holde Læger, saa finde de samme Grunde nu Sted i Sydgrønland«. Holbøll gjorde videre atter opmærksom paa, at Lægen ikke alene kunde gøre Nytte, naar han var ved Stedet, men ogsaa ved sin Belæring af Handelsbetjentene, idet »de almindeligste og farligste Sygdomme i Grønland ere inflammatoriske, hvis Behandling paa selve Stedet, og under Sygdommen nogenlunde kan læres en fornuftig Handelsbetient, som da paa langt gavnligere Maade end nu kan hiælpe Grønlænderne, hvem man sikkert nu, ved den totale Mangel paa Kundskaber ofte rækker Døden istedet for Helbredelse ved den Medicin som udgives«. Der burde først og fremmest skaffes en Læge til Julianehaab og derefter til Godthaab og Holsteinsborg. For at faa duelige Læger til Grønland vilde det være nødvendigt at lønne dem ordentligt. Holbøll henviste i denne Forbindelse til de skadelige Følger, det havde haft at lønne Missionærerne saa slet, som Tilfældet var. Hvis Rentekammeret skulde vige tilbage for Ansættelse af Læger af Hensyn til Udgifterne, mente han, at man godt kunde forene Lægens og Kolonibestyrerens Stilling; han skriver: »Jeg troer det ikke nødvendigt at føre Beviis for at dette kan lade sig giøre, naar man seer hen til de Personer, der nu ofte sendes til Landet, og som efter 1 eller 2 Aars Forløb ere blevne taalelige Colonie Bestyrere, at saa dannede Mennesker som Læger, ikke skulle kunne giøre det bedre, er næsten utænkeligt. Uagtet man saalænge det var Princip, saameget mulig at holde all Intelligence ude fra Grønland, ikke kunne ønske saadanne Ansættelser, vil dette nu neppe finde Modstand hos en Administration der alt længe har tænkt paa Grønlændernes bedre Oplysning«[1]). Ideen med at kombinere Læge- og Bestyrerstillingen kan sættes i Forbindelse med, at det paa denne Tid overvejedes at ansætte Lytzen baade som Læge og Handelsassistent i Sydgrønland for at forbedre hans økonomiske Vilkaar. Dette blev til Virkelighed, idet han allerede i Foraaret 1838 ansattes i disse Stillinger ved Kolonien Julianehaab[2]).

[1]) Holbøll til RK $^{28}/_{12}$-1837. JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 299.

[2]) Dir. til cand. chir. Lytzen (Jacobshavn) $^{20}/_{4}$-1838. G.H.A. Grl. Kopibog 23. S. 383 f.

Rentekammeret sendte straks HOLBØLLS Forslag til den grønlandske Kommission[1]), der behandlede Sagen meget hurtigt og allerede i Marts kunde indgive sin Betænkning til Kammeret. I denne foresloges det at ansætte »2 dygtige, i den practiske Fødselsvidenskab vel øvede Læger«, den ene ved en af Kolonierne ved Diskobugten og den anden ved Godthaab. For at faa tilstrækkeligt kvalificerede Folk var det nødvendigt, at de lønnedes godt (ikke under 500 Rbd. om Aaret foruden fri Bolig og de sædvanlige Deputater), og at der gaves dem »fortrinlig Adgang til Befordring, naar de i 7 eller 8 Aar havde været i Grønland og røgtet deres Kald forsvarligen«. Lægerne skulde være forpligtet til at yde Grønlænderne og Handelens Betjente den fornødne Lægehjælp gratis, og desuden skulde det være deres Pligt »forsaavidt Leilighed dertil gives, at undervise nogle af Landets indfødte Fruentimmer i Jordemoderkunsten«. Kommissionen ansaa dog ikke dette for tilstrækkeligt til Løsningen af Jordemoderproblemet og skriver videre: »Da Grønland imidlertid ikke paa denne Maade vil kunne forsynes med et tilstrækkeligt Antal Fødselshjælperinder, saa finder Commissionen sig opfordret til, i Forbindelse hermed, at henlede det Kongelige Rentekammers Opmærksomhed paa en anden Foranstaltning, der vilde vorde saare gavnlig for Grønland og rædde mange Grønlænderinders Liv, nemlig Oplærelsen af grønlandske Fruentimmer her paa Stedet i Jordemoderkunsten. I Vinteren 1836 og 1837 blev en Grønlænderinde saaledes underviist, og i Foraaret 1837 tilbagesendt. Ligeledes undervises i denne Vinter et indfødt Fruentimmer fra Sydgrønland her paa Fødselsstiftelsen. Denne Grønlænderinde har det Fortrin for den førstomtalte, at hun ikke blot forstaaer, men tillige taler Dansk. Vi ansee det derfor høist ønskeligt, om der efter det Kongelige Rentekammers Foranstaltning kunde aarlig, for det første i de næste 10 Aar, vorde nedsendt 2 flinke Grønlænderinder, en fra Norden og en fra Sønden, for i en Vinter at oplæres paa Fødselsstiftelsen. Men da der maaskee ikke for Tiden findes saa mange dertil duelige Grønlænderinder, som forstaae og nogenledes tale det danske Sprog, vilde det maaskee være nødvendigt, at indhente Inspecteurernes Betænkning om, hvorvidt Leilighed og Opmuntring kunde forskaffes saadanne Fruentimmer til at erhverve den fornødne Færdighed i Sproget«[2]).

Rentekammeret sendte Kommissionens Forslag til Handelsdirektionen, der svarede hurtigt, men uden særlig Begejstring for Tanken. Den fandt saaledes, at en Læge i Sydgrønland var ret overflødig, fordi han kun kunde gøre Nytte ved den Koloni, hvor han opholdt sig; det maatte dog bemærkes, at man allerede havde gjort et Skridt i den

[1]) RK til Komm. $^{13}/_{1}$-1838 (Vedlagt findes Koncepter til Kommissionens Svar af COLLIN og HOPPE). IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Komm. til RK $^{17}/_{3}$-1838. JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 299.

ønskede Retning ved at gøre Lytzen til baade Læge og Handelsassistent i Julianehaab. Men hvis man ønskede at gaa videre i den af Kommissionen angivne Retning, vilde det blive ret bekosteligt. Det vilde straks være nødvendigt at bygge nye Lægeboliger, der hver ansloges til at koste 4500 Rbd. Herefter vilde de aarlige Udgifter pr. Læge være: Gage 500 Rbd., Fribolig 270 Rbd., Kostdeputat for gift (med Brændsel) ca. 300 Rbd., frie Rejser, Medicin, Instrumenter m. m. ca. 300 Rbd., tilsammen 1370 Rbd. Denne Sum maatte udredes af Handelens Overskud og vilde derfor formindske det Beløb, der hvert Aar kunde indbetales til Statskassen. Med Hensyn til Kommissionens Forslag om at uddanne Jordemødre i København henledte Direktionen navnlig Opmærksomheden paa Sprogvanskelighederne. Udgifterne ved Uddannelsen af to Jordemødre vilde blive ca. 300 Rbd. om Aaret, og hertil kom, at de bagefter skulde have en Løn, der næppe kunde sættes under 20 Rbd. i Penge for hver samt Proviant, saaledes at den samlede Løn til hver Jordemoder vilde blive 60—70 Rbd. om Aaret[1]).

Dette Svar fik Collin til straks at skrive til de to Inspektører Holbøll og Fasting, der paa dette Tidspunkt begge opholdt sig i Danmark, om hvorledes der kunde skaffes Boliger til de eventuelle Læger. Fasting svarede, at der ikke burde være een, men to Læger i Nordgrønland, en boende ved Claushavn eller Jakobshavn og en ved Godhavn, der kunde passe denne Koloni og berejse Umanak og Upernavik. Hvis man kun fik en enkelt Læge, burde han være ved Jakobshavn. Det vilde ikke være vanskeligt at skaffe ham en passende Bopæl her. Holbøll svarede, for Sydgrønlands Vedkommende, at hvis Missionæren ved Godthaab blev flyttet til Frederikshaab, som Missionskollegiet vistnok agtede at gøre, kunde Lægen vel faa dennes Bolig; i modsat Fald kunde man overlade ham Assistentens Værelser i Kolonibygningen[2]).

Man har Indtryk af, at Sagen i de følgende Maaneder af stærke Kræfter ønskedes fremmet. I Maj Maaned gav Statsgældsdirektionen sin Tilslutning til, at Udgifterne til Lægevæsenet afholdtes af Handelens Overskud[3]). Den 29. August 1838 forelaa der kongelig Resolution for Ansættelse af to Læger i Grønland; disse skulde lønnes af Handelens Overskud paa den af Kommissionen og Direktionen foreslaaede Maade; der lovedes Lægerne fortrinlig Adgang til Befordring i Danmark efter 7 Aars tilfredsstillende Tjeneste i Grønland, og Lægevæsenet ved Julianehaab ordnedes ved, at Lytzen fik et Gagetillæg for at besørge Lægeforretningerne, medens den gamle Kirurg Lerch i Nordgrønland pen-

[1]) Dir. til RK $^{31}/_{3}$-1838. JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 299.

[2]) Collin til Holbøll $^{4}/_{4}$-1838. Fasting og Holbøll til Collin $^{5}/_{4}$-1838. Ibidem.

[3]) Dir. for Statsgælden og den synkende Fond til RK $^{26}/_{5}$-1838. Ibidem.

sioneredes. Samtidigt godkendtes Kommissionens Forslag om Hjemsendelse af Grønlænderinder til Uddannelse som Jordemødre[1]).

Lægestillingerne blev nu opslaaet ledige, og der indkom i Løbet af Efteraaret i alt 19 Ansøgninger (13 om en af Stillingerne, 5 om den i Sydgrønland og 1 om den i Nordgrønland). Til Læge i Sydgrønland udnævntes[2]) Frederik Peter Emil Bloch, der var født 1801, og som i 1831 havde taget kirurgisk Eksamen med 1. Karakter; han havde derefter haft Praksis, men maattet opgive denne, dels fordi den ikke gav nok, dels fordi han havde været syg[3]). Til Læge i Nordgrønland udnævntes Bataillonskirurg C. N. Rudolph, der havde taget kirurgisk Eksamen med 1. Karakter i 1833[4]), og de gamle Regler om Bidrag fra Hjælpekassen og Handelens Betjente til Lægens Løn ophævedes fra den 30. Juni 1839[5]).

Som Grundlag for Lægernes Virksomhed udstedtes en Instruks. Vi gengiver nogle Hovedpunkter af Instruksen for Bloch, der blev Læge for Holsteinsborg, Sukkertoppen, Godthaab, Fiskenæsset og Frederikshaab Distrikter.

Det paalagdes Lægen, der fik Station ved Godthaab, at holde nøje Kontakt med Inspektøren. Uden dennes Tilladelse maatte han ikke forlade Distriktet, og denne eller Købmanden skulde underrettes om, hvor han tog hen, naar han rejste bort i Embeds Medfør (§ 1). Lægen havde Pligt til, naar som helst han kaldtes, at yde Danske og Grønlændere gratis Lægehjælp. Befordring paa Rejserne skulde rekvireres hos Købmændene, som han ligeledes kunde paalægge at udlevere den fornødne Sygekost til Grønlænderne (§ 2). Hvert Aar skulde han sørge for Fordelingen af de udsendte Medikamenter (§ 3). Det paalagdes ham jævnligt at besøge Kolonierne i Distriktet (mindst een Gang om Aaret). Paa disse Rejser skulde han kontrollere, at Medicinen og Lægeinstrumenterne ved de enkelte Steder opbevaredes og passedes godt (§ 4). Han skulde sætte sig grundigt ind i de i Grønland almindeligste Sygdomme og »derhos søge ved venlige Forestillinger og andre passende Midler at formaae de Indfødte til efterhaanden at aflægge saadanne arvede Skikke, der ei kunne andet en indvirke skadeligt paa deres Sundhed og Velværen« (§ 5). Ved Epidemier skulde han underrette Inspektøren og eventuelt foreslaa denne særlige Foranstaltninger (§ 6). For at hindre fornyede Koppeepidemier skulde han nøje overvaage, at Vaccinationen stadig holdtes ved lige, og give Vejledning heri. Hvert Aar

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{21}/_{8}$-1838. Kgl. Resol. $^{29}/_{8}$-1838. RK Rel. Res. Prot.

[2]) Begge Udnævnelser: Allerunderdan. Forest. $^{29}/_{1}$-1839. Kgl. Resol. $^{5}/_{2}$-1839. Ibidem.

[3]) Ansøgning $^{23}/_{10}$-1838. JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 299.

[4]) Ansøgning $^{6}/_{10}$-1838. Ibidem.

[5]) Dir. til Insp. Fasting $^{30}/_{4}$-1839. G.H.A. Grl. Kopibog 24. S. 88.

skulde han samle Vaccine og Skorpe, saa man kunde undgaa at udsende Vaccine fra Danmark og England. Desuden skulde der for Fremtiden føres nøjagtige Protokoller over vaccinerede og revaccinerede (§ 7). En af de vigtigste Opgaver var til Stadighed at undervise Jordemødrene i Grønland og eventuelt at sende nogle egnede Grønlænderinder til Uddannelse i København (§ 8). I øvrigt paalagdes det Lægen at vise den største Økonomi ved Forbrugen af Medicin og Sygekost, og han burde saa vidt muligt anvende Landets egne medicinske Urter i Stedet for europæisk Medicin (§ 9—10). Hvert Aar skulde der til Direktionen indsendes nøjagtigt førte Regnskaber og Dagbøger til Underretning om Lægens Virksomhed, medens Sundhedskollegiet skulde have en Afskrift af de Punkter, der vedrørte medicinske Forhold (§ 11—12). Endelig gjordes Lægen opmærksom paa, at han som alle andre var underkastet Instruksen af 1782 og andre Bestemmelser, hvorfor han maatte adlyde Inspektørens Ordrer (§ 13). En ganske lignende Instruks udstedtes for Lægen ved Jakobshavn, der som Distrikt fik hele Nordgrønland med Undtagelse af Upernavik[1]).

I Løbet af Sommeren 1839 rejste de to nye Læger til Grønland. Bloch ved Godthaab var dog ikke særlig tilfreds med Forholdene. Han var kommet til at bo i Missionærboligen og manglede baade Komfur og Brændsel til Tilberedning af Medicin. Desuden klagede han over, at han ikke fik Speceripenge som de andre Overbetjente, og ønskede et Telt og en Sovepose til sine Rejser. Han vilde ogsaa gerne have en Kok til sin Disposition[2]). Paa dette sidste svarede Direktionen, at det kun var Inspektøren og nogle af Missionærerne, der havde egen Kok; ellers var der ved hver Koloni en fælles Kok for Betjente og Mandskab. Bloch havde ogsaa bedt om at faa Diæter paa sine Rejser, navnlig til Drikkepenge til Grønlænderne, som han ellers havde vanskeligt ved at faa til at udføre sine Ordrer tilstrækkelig villigt; om dette Ønske udtalte Direktionen: »I al den Tid, der har været ansat Læge i Nordgrønland, har denne, ligesaalidet som nogen af Handelens Betjente, faaet eller forlangt Diætpenge paa de foretagne Reiser, og det af den simple Grund, at der ikke i hele Grønland gives noget Sted, hvor den Reisende for Penge kan erholde Logis og Forpleining. Derimod vil Lægen, ligesom alle Andre finde gjæstfri Modtagelse ved hver Colonie, han maatte komme til, om han end opholder sig der i 8 à 14 Dage, og da der er tilstaaet ham gift Officeers Kostdeputat in natura, saa kan han deraf benytte det Nødvendige til han naaer den nærmeste Colonie, som ikke vil modtage mange Dage«[3]). Da heller ikke Holbøll mente, at Kravet om Diæter var grundet, afsloges det af Rentekammeret[4]).

[1]) Instrukser $^{15}/_{5}$-1839. G. H. A. Grl. Kopibog 24. S. 124 ff.
[2]) Bloch til RK $^{26}/_{8}$-1839. JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 299.
[3]) Dir. til RK $^{5}/_{2}$-1840. Ibidem.
[4]) Holbøll til Dir. $^{7}/_{7}$-1840; RK til Dir. $^{13}/_{2}$-1841 (Koncept). Ibidem.

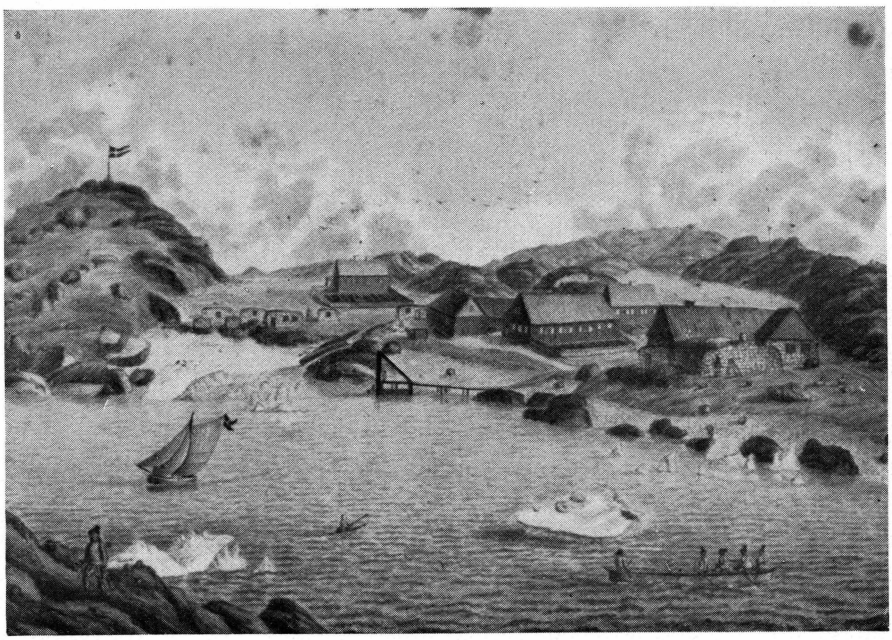

Fig. 26. Arøe: Kolonien Godthaab i Grønland 1842.

Atter i 1840 beklagede Bloch sig over, at der ikke var tilstaaet ham en Kok; han skriver om dennes Pligter: »... han skal sauge og hugge Brænde, lægge i Kakkelovnen omtrent 6 Gange om Dagen, naar Ilden er gaaet aldeles ud (thi her tør man ikke lægge i paanyt, da ellers Brændselet ei slaaer til), løbe Ærinder, arbeide i Haugen, skylle Medicinsflasker og Kar, støde i den store Morter o. s. v. Alt dette har jeg selv været nødsaget til at gjøre ...«. Dette ansaa han for Misbrug af sin Tid, og det forhindrede Pasningen af de syge[1]). Han ansøgte derfor i 1843 igen om at faa en Kok, hvilket anbefaledes af Holbøll; men efter Direktionens Indstilling afslog Rentekammeret[2]).

Om Begyndelsen af sin Lægevirksomhed i Grønland fortæller Bloch i sin Journal: »Aldeles ukyndig om Grønlændernes Constitution, og de gængse Sygdomme kom jeg til Landet. Jeg var ængstelig ved at begynde mine Cure, da jeg frygtede en mindre gunstig Virkning. Jeg ansaae det derfor for politisk, ikke at paanøde mig; men har altid vist mig beredvillig, naar min Hjælp søgtes, og vist ikke ladet Nogen vente efter Hjælp, hvor jeg har kunnet komme, navnlig aldrig ladet Nogen komme til mig, hvor jeg med Rimelighed kunde komme til ham«. Om et af de første alvorlige Sygdomstilfælde fortæller han følgende. Der blev i Maj 1840 sendt Bud efter Lægen fra en Grønlænderinde i Ny

[1]) Blochs Journal 1840. G.H.A. Breve S.G. 1840.

[2]) Bloch til RK $^{29}/_{7}$-1843; Holbøll til RK $^{12}/_{12}$-1843; Dir. til RK $^{22}/_{3}$-1844; RK til Dir. $^{20}/_{4}$-1844 (Koncept). JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 299.

Herrnhut. Ved Undersøgelsen viste det sig, at hun havde en indeklemt Navlebrok, og at en Operation var nødvendig. Lægen overtalte hende hertil, men kunde ikke faa hende til at flytte til et bedre, mindre snavset Sted, og Herrnhuternes Støtte virkede heller ikke. Hun begreb godt, at hun ikke kunde leve og døde et Par Dage efter rolig uden at fortryde sin Beslutning. Lægens Anmodning om Obduktion blev afslaaet af Manden som noget usømmeligt.

En af de mest udbredte Sygdomme blandt Grønlænderne var Fnat. Bloch skriver herom i 1840: »Fnatpatienter er der mange af. En enkelt Fnatpatient lader det ikke til at være vanskeligt at curere; men ved Grønlændernes Samliv er denne Sygdom meget udbredt og man maa undres over, at Nogen slipper derfra. Det har ei været mig muligt at curere mange Fnattede i eet Hus; thi naar den Ene er reen, faaer han igjen Smitten fra den Anden, inden denne er helbredet, da hele Familien jo ligger i een Seng«[1]). En af Aarsagerne til Sygdommens store Udbredelse laa i den manglende Renlighed. Saaledes skrev Holbøll til Direktionen, at Lytzen havde sagt ham, »at Grønlændernes Maade at vaske deres Linned i Urin, ikke var istand til at give dette saadanne Egenskaber, at det forhindrede samme fra at bevirke Sygdommen«. Holbøll foreslog derfor bl. a. Udsendelse af hvid Sæbe[2]). For effektivt at bekæmpe Fnatsygdommen ønskede Bloch at faa indrettet et Sygehus ved Godthaab, og Inspektøren støttede ham i dette Ønske[3]). Skønt Bloch kun ønskede en Stue til Patienterne og Bolig for en Sygepasser, afviste Direktionen dog Planen, som den mente vilde kræve store Omkostninger og kun være til ringe Nytte[4]). En tilsvarende Afvisning fik et Forslag fra Rudolph om Oprettelse af et Sygehus ved Jakobshavn, idet Direktionen fandt, at dette kun vilde være til Glæde for det danske Mandskab, og at Lægen kun kunde udrette noget til Gavn for Grønlænderne ved udstrakte Rejser[5]).

For at kunne foretage sine Embedsrejser maatte Lægen henvende sig til Købmanden om Befordring, idet Missionærerne ikke var pligtige til at tage ham med[6]). Bloch var ikke videre tilfreds med denne Ordning, og for at kunne rejse selvstændigt ønskede han til de korte Ture at faa sin egen Konebaad og til de lange at faa et Sejlfartøj stillet til Disposition[7]). At Rejser paa den Tid ikke har været ubetinget behagelige, faar man et levende Indtryk af gennem en Beskrivelse af en Rejse, som

[1]) Blochs Journal 1840. G.H.A. Breve S.G. 1840.
[2]) Holbøll til Dir. $^{9}/_{7}$-1841. G.H.A. Breve S.G. 1841.
[3]) Holbøll til Dir. $^{14}/_{8}$-1840. G.H.A. Breve S.G. 1840.
[4]) Dir. til Bloch $^{17}/_{4}$-1841. G.H.A. Grl. Kopibog 24. S. 317.
[5]) Dir. til Sundhedskollegiet $^{28}/_{5}$-1842. G.H.A. Indenlandsk Kopibog 0.
[6]) Dir. til Fasting $^{5}/_{5}$-1840. G.H.A. Grl. Kopibog 24. S. 209.
[7]) Bloch til RK $^{26}/_{8}$-1839. JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 299.

Læge Bloch i Fællesskab med Inspektør Holbøll paabegyndte den 7. April 1841 fra Godthaab. Bloch skriver:

»Vi afseilede med meget gunstig Leilighed; men havde ikke nær naaet Nyherrnhut, inden vi havde Vindstille, som senere hen paa Dagen afvexlede med smaa Vindpust fra forskjellige Sider; dog naaede vi Hollænderhavnen i Mørkningen. Vi overnattede i Garnhuset, efterat have renset det for det værste Snavs; thi det havde vel i 3 Maaneder været Rævehule. Den 8de April om Morgenen Kl. $3^1/_2$ brød vi op, og Kl. 5 seilede vi videre; men maatte snart vende for Uveir af S. V., og gik tilbage til Teltøerne, hvor vi rensede en lignende Svinestie, som ved Hollænderhavnen; jeg kalder det »Svinestie«, da jeg Intet i Europa veed, der mere ligner et forladt grønlandsk Huus, end een af sine Beboere forladt mere eller mindre tør Svinestie. Henimod Aften gik Vinden om, og vi gik derfor strax videre. Der blev talt om at seile Natten igjennem, hvortil jeg havde stor Lyst, da Erfaringen snart lærte mig, hvor megen Tid, der spildes ved Landgang og Indskibning; men da det blev mørkt, og Vinden ustadig, gav Herr Capitainen Ordre til at søge Havn. Vi mødte nu netop Poster fra Syden, som vendte og fulgte med os videre, og blandt Andet viiste os en Plads, hvor vi kunde ankre om Natten. Iland kunde vi ikke komme, og da de andre Herrer (Hr. Kjøbmand Bistrup fulgte med os) havde lagt sig i deres Soveposer under et udspændt Seil og jeg ingen Plads kunde finde til min lagde jeg mig i mine Reiseklæder paa Toften, og sov et par Timer til Kl. 2. Det var tykt og Sneeveir, men da Vinden kunde bruges skyndte jeg paa Afreisen, og Kl. $3^1/_2$ lettede vi og gik ved Hjælp af Compasset videre, da vi ei kunde see Fjældene. Vi havde nu 4 Kajakker ombord, og da det ved Grædefjorden blev stille, forsøgte vi at lade Kajakkerne bugsere os (hvilket gik langt over Forventning, og det vilde være en hensigtsmæssig Maade at komme frem paa, dersom Kajakmændene kunde holde ud at bugsere længere end en Miils Vei; thi Skipperne sige at 60 Kajakker kunne sætte Fart paa det største Skib). Da vi derpaa fik Modvind, maatte vi krydse os op til Fiskenæsfjorden, hvor S. V. atter er gunstig; men ligesom vi satte ind i Fjorden, sprang Vinden om i N. O., og vi maatte Kl. 8 om Aftenen gaae iland ved et Garnhuus. Da dette ikke saae ud til at kunne renses fra Sneen, og Kajakkerne vare villige til at bugsere os op til Colonien imod Vind og Strøm, indgik Hr. Capitainen herpaa, idet endnu en femte Kajakmand blev antaget; og paa $2^1/_2$ Time udførte de dette Arbeide, der neppe havde været udførligt for Aarer alene. De Sidste blev naturligviis anvendte tillige. Saaledes naaede vi Fiskenæsset den 9de April om Aftenen Kl. omtrent 11«.

Ved Fiskenæsset besøgte Lægen de syge, og efter nogle Dages Ophold gik Rejsen videre til Frederikshaab. Her skiltes Bloch fra Inspektøren, der skulde videre til Julianehaab, mens han selv agtede sig til-

bage til Godthaab. Kolonibestyreren ved Frederikshaab stillede baade Storbaaden og Konebaad til Disposition, men tilraadede Konebaad, da Storbaaden var i daarlig Stand og ingen Fører disponibel. Bloch valgte da Konebaad for ikke at tage Storbaaden fra Handelens Tjeneste og skriver videre:

»Da det d. 16de April blev stille Veir, roede vi fra Frederikshaab i Konebaad. Styreren vilde først have gaaet næste Morgen af Frygt for Søegangen; men da der Kl. $9^1/_2$ Formiddag kom Post nordenfra, som berettede, at Herr Agers Søn ved Godthaab havde brækket Benet, og Posten mente at Søen var rolig nok, afgik vi samme Dags Formiddag Kl. $10^1/_2$. Roersker, hvis Antal med Hensyn til Aarstiden bestemtes til 6, fik jeg først fuldtalligt ved Storøen, hvor jeg tillige saae til et par ikke betydeligt Syge. I Begyndelsen roede de meget godt; men da de mærkede, at jeg ikke lavede mig til at give dem Kaffe eller Sligt, gik det bestandigt langsommere, og Kl. 5 à 6 om Aftenen landede vi ved en Øe, som Grønlænderen betegnede mig som det Sted, hvor vi skulde sove. Jeg spurgte ham, om det var Sakarisok, hvortil han havde lovet at bringe mig den Dag. Han svarede, idet han pegede paa alle omliggende Øer, at det Altsammen var Sakarisok, og at vi imorgen skulde gaae over Iisblinken. Den næste Morgen skulde vi gaae Kl. $2^1/_2$, men Grønlænderne som ingen anden Spore havde, end mit Ønske, nølede til Kl. henimod 6, inden de vare færdige med Alt, og først Kl. 7 naaede vi det virkelige Sakarisok. Her steeg Styreren op paa et Fjeld, og erklærede derefter, at vi maatte blive der, fordi vi fik S. V. Deri maatte jeg finde mig og Kl. 9 kom Blæsten og det alvorligt. Stærkt Sneefog indtraf tillige om Natten og Kulden var som i de følgende Dage 12 Grader eller lidt derunder, med Undtagelse af den 19de, da vi havde Tøveir. Det var en temmelig haard Reise. 7 Dage og 7 Nætter tilbragte jeg saaledes ude og i dansk Telt. Det vedblev med Undtagelse af den 19de og lidt af den 20de April at være lige haardt Veir. Indtil i Februar havde vi hele Vinteren ikke havt det saa koldt ved Godthaab. Vi havde omtrent en Alen Snee under Teltet og ingen Varme af Lampe eller Sligt, da Grønlænderne maatte bruge Spækket til dermed at faae det vaade Brænde til at brænde. Da Brændselet ikke saae ud til at holde ret længe for, skjøndt Assistenten ved Frederikshaab meente at vi havde mere end nok saavel deraf som af Proviant, saa benyttede jeg det ikke undtagen til at smelte Iis, det eneste Vand vi kunde faae; og til Grønlænderne holdt det kun ud derved, at de i det slette Veir sjældent kunde koge. Jeg selv gik i den dybe Snee op og ned indtil jeg var varm, og derpaa ind i Telten indtil jeg var kold, hvilken Manouevre gjentoges indtil Træthed nødte mig til at begive mig i min Sovepose. Forresten var jeg ved godt Mod, indtil jeg, efterat jeg allerede den 6te Nat ikke mere kunde blive varm i Soveposen, som var vaad af Uddunstningen og af

Sneen, den 7de Nat led af rheumatiske Smerter i Brystet. Jeg besluttede den næste Dag at tiltræde Tilbagereisen til Frederikshaab, da jeg om Morgenen Kl. 8 d. 23de April vaktes af Styreren med det glædelige Budskab, at vi skulde reise. Kl. $9^1/_2$ gik vi ud paa Iisblinken; men da vi havde roet en Miils Vei, erklærede Styreren det for Umuligt at gaae videre for N. Vind, og vi maatte til min store Sorg vende. Da Proviant og Brændsel vare opbrugte gav jeg Tilladelse til at vende tilbage, dersom de endnu samme Dag kunde bringe mig til Frederikshaab, og da jeg lovede dem Kaffe i dette Tilfælde roede de med Lyst og Kraft, saa at vi Kl. 4 alt vare ved Prøven, 2 smaa Miil fra Frederikshaab. Her fandtes desværre for mig! frisk Sælhundekjød, og, saavidt jeg bemærkede inviteredes dertil, og jeg formoder, at det var derfor at Styreren erklærede ikke at kunne gaae videre for Blæsten. Dog havde jeg ikke været der 1 Time, før Fiskenæssets Seilsfartøi ankom dertil. Herr Kjøbmand Kielsen, der af Retourposten Noah, som for en syg Haands Skyld i nogen Tid havde opholdt sig hos os ved Sakarisok, havde erfaret i hvilken sørgelig Forfatning vi befandt os ved Iisblinken, havde udsendt Baaden for at opsøge mig og bringe mig videre. Herr Assistent Hammeken var selv med Baaden. Da vi imidlertid ingenvegne kunde komme ved at krydse tilbage, og der ved Storøen var overordentligt koldt, jeg desuden var syg, bragte Herr Hammeken mig til Frederikshaab, hvor vi ankom samme Dag, den 23de April om Aftenen Kl. 7. Man havde der alt ventet mig i flere Dage, da man nok formodede at jeg ikke kunde være kommen frem. Vi laae nu ved Frederikshaab for stærk Nordenvind og i bidende Kulde indtil den 27de da vi med Havblikstille om Morgenen Kl. $6^1/_2$ roede derfra. Vi roede indtil om Eftermiddagen Kl. 4 omtrent saa langt som den første Dag med Konebaaden; da fik vi lidt Vind af S. V., som tiltog henimod Aften og Kl. 8 naaede vi Iisblinken, og da Vinden var saa god, vovede vi at sætte over, skjønt det gik imod Natten. Det lykkedes; men efter Kl. 10 forvildede vi os, fordi vi selv ikke mere kunde see Fjældene og Grønlænderne derfor maatte styre alene. Disse ville altid gaae indenskjærs, og tilsidst kunde vi ikke komme frem for Iis og maatte fra 12 til 2 om Natten lægge os ved en Iiskant. Herr Hammeken og jeg vaagede, ligesom vi havde gjort Natten iforveien for ikke at forsømme Leiligheden, og Kl. 2 om Natten satte vi Seil og krydsede os i 2 Timer saa langt tilbage, at vi kunde holde Cours igjen. Kl. 10 Formiddag den 28de April kom vi til Fiskenæs netop, da det blev tykt og Sneeveir . . .«.

Denne Rejse fik Bloch til at beklage sig stærkt over, at han ikke havde Mulighed for paa sine Rejser at give Grønlænderne de samme Opmuntringsmidler, som alle Handelens Betjente brugte. Han nævnede saaledes, at de manglende Opmuntringer i Form af Kaffe og Brændevin paa ovennævnte Rejse havde bevirket, at Turen fra Frederikshaab til

Fiskenæsset varede 13 Dage, medens den burde være gennemført paa 2 Dage[1]).

Heller ikke Forholdet mellem Handelsdirektionen og Læge Rudolph ved Jakobshavn var ganske uden Gnidninger. Direktionen var saaledes forskrækket over Rudolphs store Medicinrekvisitioner og fik Sundhedskollegiet til at nedsætte baade hans og Blochs Fordringer[2]).

En af Aarsagerne til den betydelige Sygelighed blandt Grønlænderne søgte Lægerne i Befolkningens Fattigdom og særlig i dens Mangel paa Klæder. Bloch skriver saaledes: »Det er utroligt, hvor fattige Grønlænderne ere paa Klæder; de ere saagodtsom aldrig i Besiddelse af et eneste Skind, naar det gjælder om at erholde et Saadant til Brug i Sygdomstilfælde; jeg maa saa forlange, hvilken Sort Skind, jeg vil. Der ere mangfoldige Grønlændere, der ikke eie 1 end sige flere Par Skinbeenklæder, og, uagtet de rheumatiske Affectioner i de sidste Aar ikke mere høre til Sjældenhederne, skal jeg endnu see den første Patient, der har taget Notice af mine alvorlige Formaninger til at ombytte Lærreds og Klædes Beenklæder om Vinteren med Skind. Klæderne bære Grønlænderne, især ved Nyherrnhut, lige indtil de raadne op af Snavs, og de hvide Peltse ere fuldkommen som en Skorsteensfeiers. De have sjældent et ordentligt Skind at ligge paa og dække sig til med, og blive de alvorligt syge, nødes jeg jo imellemstunder til at reqvirere de til Leiet nødvendige Skind fra Handelen«. Da Teltenes Antal og Godhed ogsaa var aftaget stærkt, fordi Grønlænderne solgte Skindene for Kaffe, foreslog Bloch, at man i en Række Aar standsede Indhandlingen af spraglede Sælskind og Rensskind Nr. 3[3]). Dette Forslag blev dog ikke gennemført.

En væsentlig Del af Lægernes Arbejde maatte derfor blive af social Karakter. Dette fremgaar klart af Lægeregnskaberne. I Sydgrønland var der f. Eks. i 1840/41 ud over de medicinske Artikler forbrugt: 15 Potter Brændevin, $113^3/_4$ ℔ Skonrogger, $138^3/_4$ Potter Byggryn og 72 Potter Havregryn til Sygekost, 6 Citroner, foruden en Del Sæbe og Linned[4]). Navnlig Rudolph synes at have været optaget af denne Del af Gerningen. Han fik Direktionen til i 1840 at udsende 4 Skæpper Havregryn til hver Koloni til medicinsk Brug; samtidig blev Salg af Skonrogger til Sygekost tilladt efter Lægens nærmere Direktiver[5]). Rudolph ønskede dog at forbeholde Sygekosten til de virkeligt trængende; han skrev herom: »Sygekostens Uddeling har forvoldet mig en Deel Ubehageligheder, da Bestyrerne ere vante til at give alle Syge den som bede

[1]) Indberetning fra Bloch 1840/41. G.H.A. Breve S.G. 1841.
[2]) Dir. til Rudolph $^5/_5$-1840. G.H.A. Grl. Kopibog 24. S. 234.
[3]) Bloch til Dir. $^{30}/_6$-1843. G.H.A. Breve S.G. 1843.
[4]) G.H.A. Regnskabsbilag S.G. 1841.
[5]) Dir. til Fasting $^5/_5$-1840. G.H.A. Grl. Kopibog 24. S. 200.

derom, hvilken Fremgangsmaade jeg ikke har kunnet billige«[1]). Herpaa svarede Direktionen, at Kosten kun maatte uddeles til trængende syge blandt de indfødte. Betjentene kunde ikke disponere over Sygekost og mindst til Handelens Mandskab eller deres Familier undtagen for deres egen Regning[2]). Allerede ved et Cirkulære af 16. Juni 1840 havde Inspektør FASTING imidlertid afskaffet Sygekosten for Handelens Regning og bestemt, at den normalt skulde betales af de indfødte selv, hvilket billigedes af Direktionen[3]). Hele Spørgsmaalet om Uddeling af Syge- og Sultekost blev nogle Aar senere aktuelt i Forbindelse med en alvorlig Epidemi ved Jakobshavn i 1844 og skal blive omtalt sammen med denne.

Den Del af det paa dansk Initiativ indførte Sundhedsvæsen, der fik størst umiddelbar Betydning for Grønlænderne, var — som tidligere berørt — utvivlsomt Jordemødrene, saa ringe deres Kvalifikationer end ofte kunde være. Lønnede Jordemødre fandtes i 1842 ved følgende Steder: Julianehaab — hvor der var ansat hele tre —, Godthaab, Jakobshavn, Christianshaab, Ritenbenk, Godhavn og Upernavik[4]). De i Danmark uddannede skulde som nævnt have Løn og Kost til en samlet Værdi af indtil 70 Rbd. aarligt. Lønnen for de i Grønland uddannede kunde Lægen i Forbindelse med Inspektøren bestemme. Direktionen gav som Direktiv kun den Bestemmelse, at det skulde være den mindst mulige Betaling, »hvortil der er saa meget mere Grund, som disse Koner forskaanes for den lange og besværlige Reise«[5]).

Spørgsmaalet om den mest hensigtsmæssige Uddannelse af Jordemødre diskuteredes stærkt i Begyndelsen af 1840erne. HOLBØLL skrev i 1843, at han ikke havde fundet egnede Grønlænderinder, der var villige til at rejse til København; men en Oplæring i Grønland var paa den anden Side meget vanskelig, fordi der ved Lægernes Opholdssted var for faa Fødsler om Aaret. Han var derfor mest stemt for, at der blev udsendt danske Jordemødre til Landet. Han fremsatte et konkret Forslag om, at en Bødker DOHNS Kone fik Lejlighed til at rejse hjem, idet Manden skulde arbejde ved Handelens Plads, medens hun blev uddannet som Jordemoder; efter Uddannelsen skulde de begge gøre Tjeneste ved Frederikshaab, hvor Kolonibestyrer MEYER hidtil havde fungeret som Jordemoder[6]). Direktionen var dog ikke meget tilbøjelig til

[1]) RUDOLPH til Dir. $^{24}/_{8}$-1840. G.H.A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m. (Uddeling af Proviant i Trangstid)«.

[2]) Dir. til RUDOLPH $^{10}/_{5}$-1841 (Koncept). Ibidem.

[3]) FASTING til Dir. $^{24}/_{8}$-1841; Dir. til FASTING $^{18}/_{5}$-1842 (Koncept). Ibidem.

[4]) G.H.A. Pakke mrk. »Oversyn til Statsregnskabet« (Beregning til Statsgælden 1843).

[5]) Dir. til RUDOLPH $^{10}/_{5}$-1841. G.H.A. Grl. Kopibog 24. S. 374 f.

[6]) HOLBØLL til Dir. $^{11}/_{8}$-1843. G.H.A. Breve S.G. 1843; sml. HOLBØLL til Dir. $^{12}/_{12}$-1843. G.H.A. Breve S.G. 1848.

at gaa ind paa Forslaget og udtalte, at Betingelsen i hvert Fald maatte være, at hun og hendes Mand forpligtede sig til at blive i Grønland i mindst 10 Aar efter Tilbagekomsten[1]).

Begge Lægerne mente, at det vilde være bedst at have Grønlænderinder som Jordemødre, og at Uddannelsen helst burde foregaa i København, hvortil Sundhedskollegiet sluttede sig[1]). I øvrigt vanskeliggjordes Uddannelsen i Grønland ligesom i København af Sprogvanskelighederne. Bloch fandt det hensigtsmæssigt, om en Grønlænderinde kunde opholde sig saa længe i København, at hun lærte at tale Dansk; hun kunde saa fremtidig virke som Tolk ved Uddannelsen af Jordemødre i Grønland[2]).

Selv om der var Læge ved Jakobshavn og Godthaab og en lægeuddannet Assistent ved Julianehaab, manglede de to nordligste Kolonier stadig Lægehjælp. Umanak hørte ganske vist med til Rudolphs Distrikt; men selvsagt kunde han næsten aldrig yde nogen Bistand der. Man hjalp sig derfor med Missionæren, der overtog alt vedrørende Medicinalvæsenet ved denne Koloni[3]). Upernavik var helt uden Hjælp, og den eneste Mulighed for at skaffe Læge her var i paakommende Tilfælde at søge Forbindelse med de engelske Hvalfangere, der som Regel medførte en Læge[4]). I 1845 antoges imidlertid cand. med. et chir. Sommer som Handelsassistent ved Jakobshavn, idet han skulde vikariere under en Rudolph tilstaaet Permission, og det var Meningen, at han senere skulde sendes som Læge og Assistent til Upernavik[5]). Dette kunde dog ikke iværksættes, før der var en passende Bolig til ham her, og Udsendelsen af en saadan maatte udskydes, indtil der var tilstrækkeligt Skibsrum disponibelt[6]). Paa denne Maade gik et Par Aar, og først i 1847 fandt man paa, at man kunde flytte Resterne af nogle gamle Bygninger fra Godhavn og Kronprinsens Eiland til Upernavik[7]). I Mellemtiden havde Rudolph faaet Tvivl om, hvorvidt Sommer egnede sig som selvstændig Læge, og da denne samtidig ønskede at hjemgaa, kom han aldrig til at fungere som Læge ved denne nordligste Koloni[8]).

Lægernes Behandling af de syge led af den Vanskelighed, at Kur og Pleje meget daarligt kunde gennemføres i de grønlandske Huse, og Sygehusplanerne dukkede derfor stadig frem. Det foresloges saaledes at oprette særlige Sygestuer ved alle Kolonierne navnlig af Hensyn til Bekæmpelsen af den udbredte Fnatsygdom. Dette fandt Direktionen uoverkommeligt, men gik dog med til, at der forsøgsvis oprettedes en

[1]) Dir. til Holbøll $^{20}/_{4}$-1844. G.H.A. Grl. Kopibog 25. S. 284 ff.
[2]) Bloch til Dir. $^{11}/_{7}$-1844. G.H.A. Breve S.G. 1844.
[3]) Kmd. H.M. Fleischer (Umanak) til Dir. $^{21}/_{7}$-1842. G.H.A. Breve N.G. 1842.
[4]) Konst. Insp. Møller til RK $^{6}/_{10}$-1844 (Afskrift). G.H.A. Breve N.G. 1844.
[5]) Konst. Insp. Zimmer til Dir. $^{11}/_{8}$-1845. G.H.A. Breve N.G. 1845.
[6]) Dir. til RK $^{15}/_{3}$-1847. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q. S. 44.
[7]) Dir. til Olrik $^{29}/_{4}$-1847. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 372.
[8]) Dir. til RK $^{18}/_{2}$-1848. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q. S. 150.

Sygestue ved Godthaab[1]). Da den gamle Mandskabsstue blev ledig i 1846, stilledes den til Disposition til Formaalet. Dette vakte dog Utilfredshed hos Købmanden, der fandt det højst ubehageligt at have Patienter med smitsomme Sygdomme i Huset[2]). Det følgende Aar billigede Direktionen Anskaffelsen af to Senge til Sygestuen ved Godthaab og een Seng til hver af de Sygestuer, der maatte blive oprettet ved andre sydgrønlandske Kolonier[3]). I 1848, da Læge Bloch var traadt ud af Tjenesten og afløst af Læge Rasmussen, gik Direktionen med til at der byggedes et egentligt Sygehus af de Materialer, der fandtes ved Godthaab[4]). Det lykkedes dog ikke at faa Bygningen rejst, og i 1851 betvivlede Direktionen igen stærkt, at det paatænkte Sygehus vilde blive til nogen større Nytte[5]). For Nordgrønlands Vedkommende foreslog Dr. med. Kayser, der i 1845 var sendt derop for at anstille Undersøgelser dels om en Epidemi ved Jakobshavn og dels om Sundhedsforholdene i Almindelighed, at der byggedes et Sygehus af tre almindelige grønlandske Huse, idet disse forbandtes indbyrdes, saaledes at Sygepasseren kom til at bo i det midterste, medens Mænd og Kvinder henvistes til hver sin Side[6]). Dette Forslag blev dog ikke fulgt. Da Olrik kom til Nordgrønland som Inspektør, paalagde Direktionen ham at faa indrettet en Sygestue i en af Kolonibygningerne ved Jakobshavn, »ifald en saadan formenes at ville blive til nogen synderlig Nytte, da vi i alt Fald maae antage, at Opførelsen af et Sygehuus som det foreslaaede vilde medføre en i Forhold til Freqventsen af Patienter meget betydelig Udgivt«[7]). Da baade Inspektør og Sundhedskollegium viste Sagen Interesse, endte det med, at der gaves Tilladelse til, at en Tilbygning ved Enden af Jakobshavns Kirke, som i en Aarrække havde henstaaet ubenyttet, indrettedes til Sygehus, »hvortil denne Leilighed er fortrinligt skikket«. Olrik mente dog i 1851, at Indretningen ikke kunde blive færdig straks af Mangel paa Materialer og duelige Haandværkere. Det skete dog efterhaanden i de følgende Aar[8]).

Fnatsygdommen, som tidligere havde spillet en meget stor Rolle, tog efterhaanden noget af, men bevarede dog en ikke ringe Udbredelse blandt de herrnhutiske Grønlændere. Fra Lichtenfels berettedes det

---

[1]) Dir. til Holbøll $^{7}/_{5}$-1845. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 39 f.; Holbøll til Dir. $^{16}/_{8}$-1845. G.H.A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m. (Kaffehandelen)«.

[2]) O. V. Kielsen (Godthaab) til Dir. $^{28}/_{6}$-1846. G.H.A. Breve S.G. 1848.

[3]) Dir. til Holbøll $^{25}/_{4}$-1847. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 330.

[4]) Dir. til Holbøll $^{25}/_{5}$-1848. Grl. Kopibog 27. S. 37.

[5]) Dir. til Sundhedskollegiet $^{13}/_{3}$-1851. G.H.A. Indenlandsk Kopibog R.

[6]) Se Dir. til Holbøll $^{25}/_{4}$-1846. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 169 f.

[7]) Dir. til Olrik $^{7}/_{5}$-1849. G.H.A. Grl. Kopibog 27. S. 346 f.

[8]) Insp. Olrik til IM $^{28}/_{1}$-1851 (Afskrift). G. H.A. Breve N.G. 1850. Sml. G.H.A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m. (Udgifter Handelen uvedkommende)«.

endda, at Missionsforstanderen med Familie selv var stærkt befængt uden at ville lade sig helbrede, og Direktionen maatte skrive til Inspektøren for at faa denne til at gøre sin Indflydelse gældende[1]).

Som tidligere omtalt var man klar over, at Jordemoderinstitutionen var af stor Betydning i det grønlandske Sundhedsvæsen, og at det bedste var at faa Grønlænderinder uddannet til Jordemødre i København. Denne Uddannelse var imidlertid kostbar, og Lægerne maatte derfor stadig i stor Udstrækning tage sig af baade den teoretiske og praktiske Undervisning. I 1848 bestemtes det dog, at der fremdeles hvert Aar skulde kunne oplæres 1—2 Jordemødre gratis paa Fødselsstiftelsen i København blandt Kvinder fra Island, Grønland og Færøerne, og samme Aar begyndte en Grønlænderinde sin Uddannelse[2]). I 1849 nedsendtes en anden, om hvem Direktionen skriver: »Uagtet den Omstændighed at hun ved Ankomsten hertil aldeles ikke forstod eller kunde tale det danske Sprog og Underviisningen saaledes mødte megen Vanskelighed især i Begyndelsen, maae vi dog antage, at Stiftelsen ikke har havt nogen Betænkelighed ved at lade hende afgaae fra Læreanstalten, eftersom vi ikke i nærværende Tilfælde, saaledes som ved en tidligere Leilighed, have modtaget nogen Forestilling derimod«[3]). Der kom saaledes efterhaanden en Del uddannede Jordemødre i Grønland; men da Spørgsmaalet om deres Pensionsordning rejste sig, vilde Handelsdirektionen gerne undgaa denne ikke normerede Udgift og henviste til Understøttelse fra Hjælpekassen[4]).

Med de store Lægedistrikter, der omfattede 5—6 Kolonidistrikter, maatte Lægegerningen nødvendigvis blive omfattende og ufuldstændig. Allerede Dr. Kayser stillede i 1845 Forslag om Ansættelse af i alt tre nye Læger i Nordgrønland, nemlig ved Upernavik, Umanak og Godhavn, hvilket dog hverken Direktionen eller Indenrigsministeriet mente at kunne gaa med til[5]). Lægegerningen krævede derfor unge, raske Mænd, hvilket medførte hyppige Skifter, hvad der paa den anden Side var uheldigt, fordi Gerningen i Grønland krævede flere Aars Erfaring for at være fuldt effektiv. Ved Godthaab var saaledes Bloch gaaet af i 1846 og erstattet af Bataillonskirurg R. C. Rasmussen[6]), der atter i 1853 afløstes af J. F. T. Lindorff[7]).

---

[1]) Dir. til Holbøll $^{25}/_{4}$-1847. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 330.

[2]) Dir. til IM $^{4}/_{12}$-1848. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q.

[3]) Dir. til Olrik $^{3}/_{5}$-1850. G.H.A. Grl. Kopibog 28. S. 138.

[4]) Dir. til Olrik $^{6}/_{5}$-1851. Ibidem S. 310.

[5]) Dir. til IM $^{2}/_{2}$-1849 (Koncept); IM til Dir. $^{10}/_{9}$-1849. G.H.A. Pakke mrk. »Koloniernes Besejling«.

[6]) Allerunderdan. Forest. $^{16}/_{4}$-1846. Kgl. Resol. $^{17}/_{4}$-1846. RK Rel. Res. Prot.; Ansøgning fra Bataillonskirurg R. C. Rasmussen $^{26}/_{3}$-1846. JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 299.

[7]) Allerunderdan. Forest. $^{15}/_{3}$-1853 (Bang/Christiansson). Kgl. Resol. $^{17}/_{3}$-1853. IM Grl. Sager. Forestillinger og Resolutioner.

I Julianehaabs Distrikt søgte Lytzen i Slutningen af 1840erne om at blive fritaget for Lægeforretningerne for at blive Bestyrer, og i 1851 besluttedes det at ansætte en særlig Læge paa samme Vilkaar som de to andre Læger, saaledes at der for Fremtiden var tre Lægedistrikter i Grønland. Til Distriktslæge udnævntes A. I. Haalland[1]).

Den eneste af Lægerne, der fik en meget lang Gerning i Grønland var Rudolph, der for første Gang var paa Permission i Danmark i 1851. Aarsagen til denne Rejse var, at han ønskede at faa sine Børn anbragt i Danmark, idet, som han skriver, deres Opdragelse »er saa forsømt, at jeg kun med Sorg kan tænke paa deres Fremtid, hvis det ikke lykkes mig ret snart at faae dem hjem. Allerede forlængst havde jeg taget en Lærerinde til dem, hvis min Bolig ikke var saa indskrænket, at jeg umulig kan huse en fremmed Person . . .«[2]). Da man ønskede at undgaa de store Udgifter til Opsendelse af en Vikar under Permissionen, lod man Missionær Wulff ved Egedesminde, der inden sin Udrejse havde faaet nogen Lægeuddannelse, fungere som saadan[3]).

Til Belysning af Omkostningerne ved Sundhedsvæsenet i Grønland skal til Slut gengives nogle af Posterne paa Regnskabet for 1843. Den samlede Udgift var 2899 Rbd.; men heraf vedrørte 35 Rbd. Julianehaab i det foregaaende Aar, saaledes at Aarets faktiske Udgift blev 2864 Rbd. Dette fordeltes paa følgende Maade:

Løn til Rudolph	300 Rbd.
— - Bloch	300 —
— - Lytzen	150 —
Deputat til to Læger	613 —
Kirurgiske Instrumenter	53 —
Befordring af Lægerne og Sygekost	844 —
Jordemødre	604 —
Tilsammen...	2864 Rbd.

Til Belysning af de to sidste Posters Sammensætning tjener følgende Tal fra Kolonien Ritenbenk:

Lægens Befordring

Kontant	29 Rbd.	48 Sk.
14 ℔ Brød à $7^1/_2$ Sk.	1 —	9 -
$1^3/_4$ ℔ Smør à 36 Sk.		63 -

[1]) Ansøgning fra Haalland $^{24}/_3$-1851. JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 299; Allerunderdan. Forest. (Rosenørn/Stephensen) $^{28}/_4$-1851. Kgl. Resol. $^1/_5$-1851. IM Grl. Sager. Forestillinger og Resolutioner.

[2]) Rudolph til Dir. $^{10}/_8$-1850. JM Grl. Sager. Journal 2. Bilag til Nr. 299.

[3]) Dir. til Rudolph $^{24}/_4$-1851. G.H.A. Grl. Kopibog 28. S. 336 ff.

Til syge			
15 Potter Havregryn à 1 Rbd. 64 Sk. Skp. ...	1	Rbd.	37 Sk.
10 ℔ Skonrogger à 9 Sk.			90 -
9 Alen Hampelærred à 28 Sk.	2	—	60 -
Til Jordemoder Karen			
Som Kostdeputat	55	Rbd.	73 Sk.
Løn.....	10	—	

Ogsaa om de andre Kolonier giver Regnskabet tilsvarende Oplysninger[1]).

[1]) G. H. A. Pakke mrk. »Oversyn til Statsregnskabet 1835—49 m. m. (Beregning til Statsgælden 1843)«.

FORBEDRING AF GRØNLÆNDERNES BOLIGFORHOLD

Diskussionen om Grønlændernes Boligforhold var som nævnt en af de medvirkende Aarsager til Nedsættelsen af Kommissionen af 1835, og Spørgsmaalet blev da ogsaa et af de centrale Punkter i dens Forhandlinger. Rentekammeret havde udtrykt sit Syn paa Sagen i den tidligere omtalte Skrivelse til Handelsdirektionen af 7. Februar 1835. Det udtaltes her, at man ikke kunde forvente, at Grønlænderne selv vilde skaffe sig bedre Boliger; Initiativet hertil maatte komme fra dansk Side, eventuelt ved at man opmuntrede duelige danske Underbetjente til at gifte sig med Grønlænderinder, hvorved de vilde faa Mulighed for at paavirke Grønlænderne til at nærme deres Boligforhold til europæiske Former[1]). Direktionens Svarskrivelse af 14. April 1835 indeholder dels Direktionsflertallets (WEXELSEN, MOTZFELDT og GEDE) og dels GRAAHS Synspunkter.

Direktionsflertallet beskriver de almindelige grønlandske Huse paa følgende Maade:

»Grønlændernes Vaaninger bestaae af dobbelte Mure af Kampesteen, og Mellemrummet udfyldt med Græstørv og Jord. Da de ikke kunne tilveiebringe anden Varme, end den, Tranlampen giver, saa ere Boligerne derefter indrettede, nemlig meget lave og Rummet meget indskrænket.

Af samme Aarsag boe ogsaa i Almindelighed 4 à 6 Familier sammen. Saasnart Foraaret nærmer sig, eller i Marts, April ogsaa i Begyndelsen af Mai Maaned drage de bort, og flakke med deres Familie og Bohave fra en Plads til en anden, hvor de kunde finde Næring ved Fiskefangst eller Rensdyrjagt.

Under Fraværelsen staaer Huset øde, og bliver da udluftet, hvortil de ofte, selv bidrage ved at aftage Taget.

Naar Vinterkulden bliver følelig, indfinde de sig igjen, for at tage de forladte Huse i Besiddelse, efterat disse først ere eftersete, og Taget

[1]) RK til Dir. $^{7}/_{2}$-1835. G. H. A. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m.«.

ganske omlagt. Paa faa Undtagelser nær, boe de Danske, som ere gifte med Landets Døttre, i ligedanne Huse; Nogle have beklædt Murene indvendig med Brædder, men disse raadne formedelst Fugtighed, som den udvendige Kulde og den indvendige Hede foraarsager, efter faa Aars Forløb.

De Forbedringer, der kunde være at tilraade, var, som bemærket, Bræddebeklædning indvendig og en hensigtsmæssigere Tagbedækning, fordi den brugelige ikke afgiver den fornødne Tæthed Vinteren igjennem. Men om man end kunde overtale Indbyggerne til disse Forandringer, vilde det dog kun frugte lidet, saalænge man ikke er istand til at bibringe dem Sands for Reenlighed, og denne Sands taber den Danske ogsaa, naar han bliver gift med en Grønlænderinde«.

Graah var ikke enig med de øvrige Direktører og udtalte som sin Mening: »at Beskaffenheden af de grønlandske Boliger bidrager sit til den ringe Tiltagelse af Folkemængden, er sandsynligt. Om Foraaret true Tagene tidt at falde sammen og tvinge Beboerne til at flytte i Telte, medens det maaske endnu fryser haardt; om Efteraaret ere Husene ofte ikke istandsatte før Snee og Kulde indfinder sig. Heraf opstaaer udentvivl fornemlig de inflamatoriske Sygdomme, som næsten hvert Aar hjemsøger Grønlænderne. Desuden, hvor 30 til 40 Mennesker boe tilsammen i et eneste mørkt, fugtigt af Urin og bedærvede Fødemidler stinkende indskrænket Rum, der maa Sundheden lide. Denne de grønlandske Huses usle Beskaffenhed, er vel for endeel Indbyggernes egen Skyld idet de opføre deres Huse høist skjødesløst, og idet de haabende at den kommende Dag vil give dem heldig Fangst ofte afhænde til Kjøbmanden alt deres Spæk indtil den sidste Stump, uagtet de dog af Erfaring saavel kjende, hvor uhyggelige deres Jordhytter ere, og hvormeget Ondt de maatte udstaae, naar de mangle denne den grønlandske Huusholdnings vigtigste Artikel, uden hvilken de hverken have Lys eller Varme, tørre Klæder eller ordentlige Maaltider; men deels maa vel Grunden søges i Indbyggernes Armod — en Følge af trykkende Handelsforhold. Dersom Grønlænderen ligesom Islænderen kunde panele sin Jordhytte, forsyne den med ordentlige Vinduer og et regnfrit Loft, da var der allerede meget vundet; thi da skulde han ikke finde Behag i saa ofte at forandre Bolig, og følgelig anvende mere Omhu paa Husenes Bygning, et Arbeid der nu allene er Fruentimmernes Sag. Det er disse Forandringer, jeg for det første vilde ønske ved de grønlandske Huse, der saaledes maatte vorde lysere og luftigere, mindre fugtige og kolde, altsaa hyggeligere og sundere Opholdssteder, og sikkert bidrage til at give Grønlænderne mere Sands for Orden og Reenlighed, naar tillige deres oeconomiske Omstændigheder forbedredes ved Forhøielse af Priserne paa Landets Producter. Vil man arbeide paa at bibringe Grønlænderen nogen Grad af Cultur, troer jeg der maa begyndes med at

skaffe ham en bedre Vaaning. Saalænge denne bliver som den er, vil Grønlænderen ikke kunne tænke paa, som man siger, at lægge sig noget tilbedste; der er saaledes intet kraftigt Maal for hans Stræben, og høiere Priser paa hans Producter vil neppe anspore ham til meget forøget Fliid og Virksomhed, og derfor heller ikke meget forbedre hans Tilstand. For at naae dette Maal maatte, saavidt jeg skjønner:

1. Enten endeel af Handelens Overskud herefter aarligen anvendes til at forsyne Grønlænderne med Tømmer, Brædder, Spiger etc. eller henlægges til et oeconomisk Fond for Landet af hvis Renter de Indfødte efterhaanden kunde forsynes med Tømmer.

2. Alt det Drivtømmer og Drivtræe, som tilflyde Kysterne udelukkende betragtes som Grønlændernes Eiendom, og intet deraf anvendes til Coloniernes Brug.

3. Grønlænderne i Begyndelsen gives Hjelp fra Colonierne med Tildannelsen af det sværere Drivtømmer, hvilket de ellers ikke vilde kunne benytte.

4. Nogle blandt de Indfødte, som af en eller anden Grund vare uskikkede til Sælfangsten med Kajak, oplæres ved Colonierne i Brugen af Øxe, Saug og Høvl.

5. Ved Colonierne bygges Exempelhuse indrettede for 3 eller 4 Familier, deels for at tjene som Mønster for Grønlænderne, deels for at see det i Handelens Tjeneste værende Mandskab bedre logeret«[1]).

Efter at Kommissionen var nedsat i April 1835 med Graah som Medlem, fik han her en Mulighed for yderligere at udvikle sine Synspunkter. Dette gjorde han i August samme Aar i en Skrivelse til Rentekammeret, der senere oversendte den til Kommissionen. Heri hævdedes, at den største Vanskelighed for Indførelsen af bedre Boliger laa i Grønlændernes Utilbøjelighed til at gaa over til noget nyt; men han mente, at Hensigten alligevel kunde naas gennem gode Eksempler.

Bedre Boliger vilde ikke alene være af Betydning for Grønlænderne, men ogsaa for Handelen. Graah fremhævede saaledes, at hver grønlandsk Familie regnedes at bruge $^1/_4$ Ballie Spæk om Ugen til de store Lamper, hvilket han under Hensyn til Sommeren satte til $10^1/_2$ Ballie aarligt. Dette gav for 1200 Familier ialt 12.600 Ballier om Aaret. Saafremt man ved Indførelsen af nye Huse, der var forsynet med Kakkelovne i Stedet for Spæklamper, blot kunde spare $^1/_3$ heraf, vilde dette give 4200 Ballier udover den sædvanlige aarlige Indhandling eller efter den øjeblikkelige Markedspris en Bruttoindtægt for Handelen paa 86.500 Rbd. Sedler svarende til en Nettoindtægt paa 61.000 Rbd. Sedler om Aaret.

[1]) Dir. til RK $^{14}/_4$-1835. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

Da Graah samtidig kalkulerede, at de af ham foreslaaede nye Huse vilde koste i alt 100.000 Rbd., hvis samtlige grønlandske Familier skulde forsynes dermed, vilde Udgifterne derved saaledes være dækket i hvert Fald i Løbet af to Aar.

Graah kommer herefter ind paa den Indvending, at Grønland ikke kan skaffe det nødvendige Brændsel. Dette kunde maaske være rigtigt, hvis man regnede med Spæklampernes fuldstændige Afskaffelse. Da han imidlertid havde regnet med, at kun $^1/_3$ af det hertil anvendte Spæk skulde erstattes med andet Brændsel, mente han, at dette vilde kunne skaffes gennem Drivtømmer, ved Skovning inde i Fjordene, ved Tørvegravning og især ved en Genoptagelse af Kulbrydningen i Nordgrønland. Og selvom dette ikke skulde slaa til, vilde den stærke Forøgelse i Hjemsendingen, som den forøgede Indhandling vilde foraarsage, give Plads til Udsendelse af flere Stenkul til Erstatning for det kostbare Spæk.

Graah var dog klar over, at Planen om Udsendelse af nye Huse til Grønland maatte gennemføres gradvis. Han ønskede derfor, at man begyndte med et mindre Antal Huse, der skulde anvendes til danske Kolonister, der var gift med Grønlænderinder, men saaledes at der i hvert Hus skulde skaffes Plads til en grønlandsk Fanger (helst en Blanding) med Familie. Naar Grønlænderne først saa de nye Huse, tvivlede Graah ikke om, at disse vilde blive foretrukket af de mere initiativrige af dem, der derved vilde faa mere Sans for Ejendom og Lyst til at fange mere for selv at kunne købe sig Huse[1]).

Om den første Behandling af Forslaget i Kommissionen foreligger der kun sparsomme Oplysninger. Det er dog klart, at man hurtigt er blevet enige om at gøre et Forsøg ved at opsende ti Prøvehuse til Anbringelse ved forskellige Kolonier. En Prøve paa et saadant Hus blev bygget i Marmorkirkens Ruiner, og den 19. Februar 1836 besaa Kommissionen dette og afholdt i Forbindelse dermed et Møde. Graah gennemgik her sine Planer mere specificeret og sendte dem samme Dag skriftligt til Formanden Jonas Collin, der lod dem cirkulere blandt Medlemmerne. Graah fremhævede, at de nye Huse først og fremmest burde tilfalde det danske og grønlandske Handelsmandskab. Han var meget ivrig for, at Sagen ikke skulde gaa i Staa, og ønskede derfor, at det blev paalagt Handelsdirektionen indenfor et kort Aaremaal at udsende Huse til hele Handelens danske og nationale Mandskab. I det hele var han bange for, at Sagen skulde blive modarbejdet af visse Kredse indenfor den kongelige Handel, og ønskede derfor lagt en fast Plan for Husenes Indførelse, der skulde overholdes[2]).

[1]) Graah til RK $^{30}/_8$-1835. G.H.A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m.«. RK til Komm. $^{24}/_{10}$-1835. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Graah til Komm. $^{19}/_2$-1836. Collin til Medlemmerne $^{19}/_2$-1836. Ibidem.

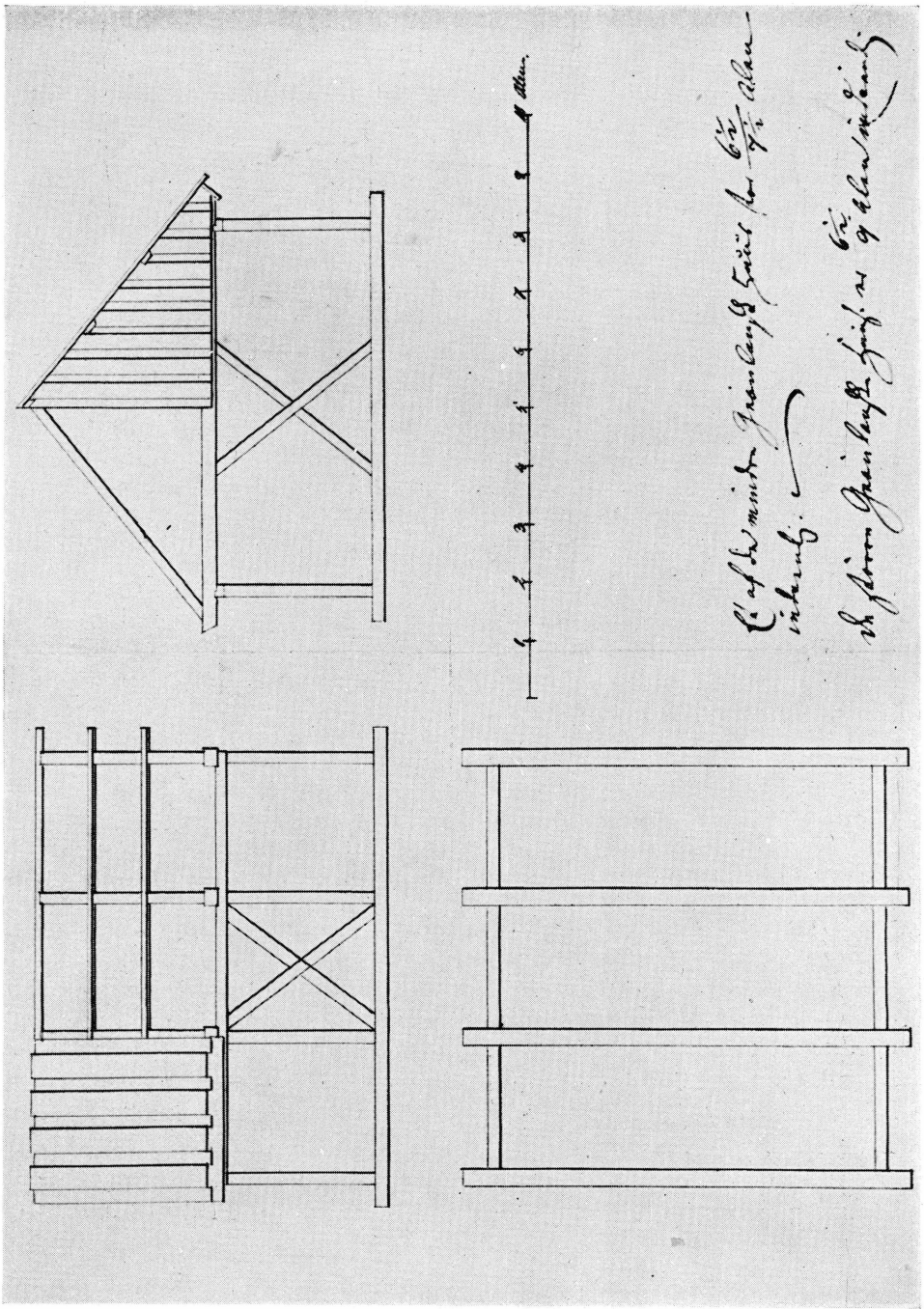

Fig. 27. Grønlandsk Hus af GRAAH's Type.

Af Kommissionsmedlemmernes skriftlige Udtalelser i Sagen skal følgende refereres. Dr. Pingel mente, at de paatænkte Huse vilde blive til stor Nytte for de mange gifte Kolonister, hvis høje Udgifter til Spæk vilde reduceres betydeligt. Han foreslog, at der til Grønlænderne i Almindelighed udsendtes et kortfattet trykt Skrift om Husene og Fordelene ved at bruge Ovne[1]). Grosserer Andr. Hansen mente, at man godt kunde overlade Huse ogsaa til nogle Grønlændere, mod at de ydede Leje i Spæk. Han foreslog desuden, at der opsendtes Ovne ogsaa til nogle af de ældre grønlandske Huse, idet man paa den Maade hurtigere vilde opnaa Hensigten: Besparelse af Tran som Brændsel[2]). Pastor Wolf billigede Forslaget om at opsende særskilte Ovne og ønskede, at fem af de ti Huse, der skulde udsendes, blev overladt alene til Grønlændere, for at man kunde se, om det var muligt at faa dem til at indskrænke deres Spækforbrug[3]). Handelens Førstedirektør Gede var imod det foreslaaede Paabud til Direktionen om at opsende et vist Antal Huse i Løbet af en bestemt Tid. Han fremhævede, at man først maatte sikre sig, at Ovnene kunde varme tilstrækkeligt, og at man kunde fremskaffe Brændsel nok. Man burde derfor foreløbig blive staaende ved den første Beslutning om at bygge ti Huse til Forsøg. Naar man havde indhøstet Erfaringer fra disse, kunde man til sin Tid vedtage at opsende flere, hvis det ansaas for hensigtsmæssigt. Han var endelig bange for, at det allerede vilde være vanskeligt at skaffe Skibsrum til de omtalte ti Prøvehuse[4]).

Graah imødegik derefter de fremsatte Betænkeligheder. Det gjaldt først og fremmest om at skaffe ordentlige Boliger til Handelens gifte (danske) Mandskab, der selv maatte sørge for Husly, som Forholdene nu var, idet Handelen kun havde Pligt til at skaffe Bolig til det ugifte Mandskab. Naar han i hvert Hus ønskede en Grønlænderfamilie indlogeret, var det kun som en foreløbig Foranstaltning for at lære Grønlænderne ved egen Erfaring de store Fordele, der var ved at bo i de nye Huse. Han tvivlede ikke om, at Ovnene kunde varme tilstrækkeligt, men var dette ikke Tilfældet, kunde større Ovne udsendes. Det vilde maaske nok enkelte Steder være vanskeligt at skaffe det fornødne Brændsel; men i Nordgrønland var der store Kulforekomster, der blot behøvede at udnyttes for at give alt det Brændsel, der kunde blive Brug for[5]).

Allerede den 4. Marts 1836 indgav Kommissionen sin endelige Betænkning om de nye Huse og Ovne til Rentekammeret. I denne hedder

---

[1]) Pingel $^{22}/_{2}$-1836. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.
[2]) Andr. Hansen $^{22}/_{2}$-1836. Ibidem.
[3]) Wolf $^{23}/_{2}$-1836. Ibidem.
[4]) Gede $^{24}/_{2}$-1836. Ibidem.
[5]) Graah til Kommissionen $^{29}/_{2}$-1836. Ibidem.

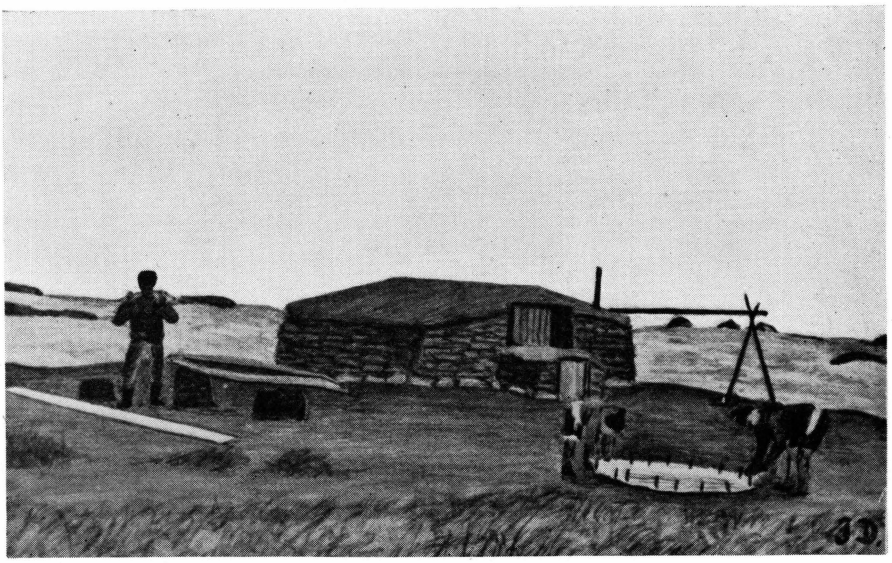

Fig. 28. JACOB DANIELSEN: Hus med Græstørvsmur.

det, at man nøje har overvejet Forslagene og Argumenterne og anset det »for særdeles hensigtsmæssigt, at der opsendes en Deel af de projecterede Huse til Grønland«. Disse burde i Hovedsagen være af samme Type som Prøvehuset ved Marmorkirken, selv om man maaske ogsaa burde forsøge med et Par Huse med noget højere Tag. Da det var oplyst, at der fandtes en Del gode grønlandske Huse, foreslog Kommissionen endvidere, at der opsendtes en Del særskilte Ovne til disse[1]). Rentekammeret sluttede sig til disse Synspunkter, selvom det ikke troede paa nogen væsentlig Spækbesparelse de første Aar, og ved kongelig Resolution af 30. Marts 1836 tillodes det Direktionen at anvende 5—6000 Rbd. Sedler til at indrette 20 Tømmerhuse til Bolig for Handelens gifte Folk og for indfødte Grønlændere med Familie. Af disse skulde de ti opsendes i 1836 forsynet med Ovne. Der skulde desuden opsendes 200 Tønder Stenkul som Brændsel til Erstatning af Spækket[2]).

I Henhold til Resolutionen blev de første ti Huse og 18 Ovne opsendt allerede i 1836, ligesom man samme Aar udsendte 720 Eksemplarer af det efter PINGELS Forslag af Pastor KJER udarbejdede Skrift om Fordelene ved de nye Boliger[3]). For at overvinde Begyndelsesvanskelighederne rejste Direktør GRAAH selv til Grønland samme Sommer[4]).

[1]) Kommissionen til RK $^{4}/_{3}$-1836. G.H.A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m.«.

[2]) Allerunderdan. Forest. $^{22}/_{3}$-1836. Kgl. Resol. $^{30}/_{3}$-1836. RK Rel. Res. Prot.

[3]) HOPPE til RK $^{21}/_{6}$-1836. RK Grl. Sager. Journal E. Nr. 404.

[4]) GRAAH til RK $^{28}/_{3}$-1836. IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«; GRAAH til R K $^{13}/_{12}$-1836. RK Grl. Sager. Journal E. Nr. 504.

I Løbet af Efteraaret hjemkom de første Udtalelser om de nye Huse; disse var i det store og hele gunstige. Saaledes skrev Købmand LASSEN fra Julianehaab, at han var overbevist om, at Husene vilde medføre en betydelig Spækbesparelse og ogsaa give bedre og sundere Boligforhold. Alle Udstederne burde efter hans Mening forsynes med dem. Det først udsendte Hus vilde blive overladt til tre Familier, og han bad om, at der maatte blive udsendt passende Bliklamper til dem[1]). Inspektør FASTING var ogsaa tilfreds med det nye Initiativ, som han mente vilde blive til stor Gavn. Han fremhævede, at de nye Huse maatte føre til en Genoptagelse af Kulbrydningen i Nordgrønland. Med Hensyn til Husenes Beboere mente FASTING, at baade Kolonisterne og Grønlænderne burde svare en moderat Leje; thi hvis dette ikke blev Tilfældet, nærede han Ængstelse for, at Grønlændernes Dovenskab under Formyndersystemet vilde tiltage[2]). Inspektør HOLBØLLS Anerkendelse var endnu mere ubetinget. »Jeg har i denne Sommer havt Leilighed til at besøge de 3 nordlige Colonier i Sydgrønland, og i disse at samtale med en stor Mængde Grønlændere, alle yttrede den største Tilfredshed med at man paa denne Maade ville hjelpe paa dem, og de fleste fandt Husene fortræffelige. Dog maae jeg tillige anmærke, at mange ansaae de spidse eller høiere Tage for de hensigtsmæssigste, især for disse gave mere Loftsrum, et Savn Grønlænderne saameget have følt«[3]).

For at give endnu et lille Indtryk af den første optimistiske Stemning overfor de nye Huse refererer vi nogle Hovedpunkter af et »Sendebrev til alle Grønlændere i Norden«, som Inspektør FASTING under sit Ophold i København i 1838 udsendte trykt baade paa Dansk og Grønlandsk. Han skriver heri om de forskellige Foranstaltninger, som man nu fra dansk Side var ved at iværksætte til Fordel for Grønlænderne, og omtaler særligt de nye Huse, som vilde være af stor Betydning for Sundheden og hjælpe til at udrydde Fnatten. Husene burde være en Opfordring for Grønlænderne til at vise større Renlighed i Bolig og Klæder og større personlig Hygiejne. Man ventede, at de, naar de fik Husene, vilde indskrænke Brugen af Spæk og tilberede Skindene bedre. Hvis de benyttede de allerede opsendte Huse efter deres Hensigt, kunde de vente, at der vilde blive opsendt mange flere. Der var endnu ikke truffet Bestemmelse om Betalingsvilkaarene, og der var Mulighed for, at de enten kunde betale Husene i Løbet af fem Aar, eller at de kunde faa dem til Leje for en Ballie Spæk om Aaret. FASTING var nærmest

[1]) LASSEN til Dir. $^{19}/_{8}$-1836 (Ekstraktafskrift). IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.

[2]) FASTING til Dir. $^{20}/_{9}$-1836 (Ekstraktafskrift). Ibidem.

[3]) HOLBØLL til Dir. $^{12}/_{11}$-1836. Ibidem.

Tilhænger af det sidste Alternativ, fordi Grønlænderne først gradvis kunde ventes at blive mere sparsommelige[1]).

I Løbet af Efteraaret 1836 har Bogholder ROSENSTAND udarbejdet følgende Oversigt over Omkostningerne ved Forarbejdelsen af de ti udsendte Huse:

Tømrerarbejde	1726 Rbd.
Snedkerarbejde	190 —
Kakkelovne (18 Stkr.)	594 —
Ildskuffer	12 —
Tapetpapir	13 —
Sengedækkener	106 —
Kødgafler	20 —
	2661 Rbd.
pr. Hus	266 — [2])

De gunstige Udtalelser fra Betjentene i Grønland bevirkede, at man i 1837 ønskede Udsendelsen af Huse fortsat. Kommissionen udtrykte overfor Rentekammeret sin Tilfredshed med de allerede udsendte og bad om at faa yderligere 20 Huse og 50 Kakkelovne bevilget[3]). Rentekammeret akcepterede dette og fremhævede Husenes og Kakkelovnenes Betydning for Besparelse af Spæk og deres Evne til at vække Grønlændernes Sans for Ejendom og Civilisation. I Overensstemmelse hermed bestemtes det at udsende de ønskede Huse og Ovne[4]). I de følgende Aar fortsattes Udsendelsen i det Omfang, Skibsrummet tillod. Det oplystes, at der indtil den 24. Februar 1841 var bevilget i alt 60 Huse med Ovne og 146 særskilte Kakkelovne til et samlet Beløb af 20.000 Rbd.[5]). Interessen for de nye Huse var i Slutningen af 1830erne almindelig. I 1840 blev det saaledes besluttet for Handelens Regning at opsende Huse som Skolelokaler til Godhavn, Frederikshaab, Egedesminde, Jakobshavn og Umanak, mens Missionskollegiet af sine Midler agtede at opsende lignende Skolehuse til Sukkertoppen, Holsteinsborg, Claushavn og Ritenbenk[6]). Missionær ØSTERGAARD ved Upernavik fore-

[1]) LUDVIG FASTING: Sendebrev til alle Grønlændere i Norden. Kbh. 1838.

[2]) Nota fra Bogholder ROSENSTAND $^{28}/_{11}$-1836. IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.

[3]) Kommissionen til RK $^{12}/_{1}$-1837 og $^{31}/_{1}$-1837. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[4]) Allerunderdan. Forest. $^{7}/_{3}$-1837. Kgl. Resol. $^{10}/_{3}$-1837. RK Rel. Res. Prot.

[5]) Allerunderdan. Forest. $^{7}/_{9}$-1841. Kgl. Resol. $^{8}/_{9}$-1841. Ibidem.

[6]) Dir. til RK $^{27}/_{3}$-1840. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43. Allerunderdan. Forest. $^{17}/_{11}$-1840. Kgl. Resol. $^{20}/_{11}$-1840. RK Rel. Res. Prot.

slog endog at anvende et af de nye Huse til Kirke ved den nordligste Koloni[1]).

Allerede i 1837 havde Rentekammeret rejst Spørgsmaalet om, hvorvidt Husene burde overlades Beboerne til Ejendom og da til hvilken Pris[2]). Som ovenfor nævnt havde Omkostningerne pr. Hus det første Aar været 266 Rbd., men da man de følgende Aar ændrede Konstruktionen lidt, regnede Kommissionen med en Anskaffelsessum paa 250 Rbd. pr. Hus. Hertil kom Fragten. Da Materialerne, naar der toges Hensyn til, at noget kunde ligge paa Dækket, kunde sættes til fire Kommercelæster, og da hver Læst kostede ca. 60 Rbd. for en Tur til og fra Grønland, satte man Fragten til det halve eller 120 Rbd., saaledes at Husene kom til at staa Handelen i 370 Rbd. Stykket[3]). En saadan Betaling mente man slet ikke at kunne forlange, idet Indstillingerne fra de grønlandske Betjente gik ud paa, at Grønlænderne ikke kunde betale mere end 60—100 Rbd. for et Hus og 15—20 Rbd. for en Ovn. Direktionen gik i sit Forslag en helt anden Vej, idet den skønnede, at den aarlige Spækbesparelse kunde sættes til 4 Ballier pr. Ovn, og mente, at der for et Hus passende kunde betales 16 Ballier Spæk, hvilket efter de Priser, der gaves Grønlænderne, svarede til 56 Rbd., og paa tilsvarende Vis sattes Prisen paa en Kakkelovn (hvis Anskaffelsespris var ca. 45 Rbd.) til $10^1/_2$ Rbd. (= tre Ballier Spæk). Det økonomiske Tab, mente man, vilde blive indvundet gennem den større Spækhjemsending og den store Fortjeneste herved. Betalingen for Husene skulde erlægges enten i Kontanter eller grønlandske Produkter enten straks ved Modtagelsen eller i Løbet af højst fire Aar. Med Hensyn til Handelens Mandskab mente Direktionen, at det burde have Husene overladt gratis og til Ejendom mod at optage en grønlandsk Fangerfamilie i Huset[4]). Denne Indstilling blev billiget af Kommissionen, der dog ønskede, at Husene kun skulde overlades Underbetjentene paa deres og deres Hustruers Levetid, men stadig være Handelens Ejendom[5]). Disse Forslag blev derefter gjort til gældende Bestemmelser ved en kongelig Resolution den 8. September 1841[6]).

Den Begejstring, der straks var for de nye Huse, holdt sig imidlertid ikke usvækket, og Vurderingen af Husene svingede i de følgende Aar baade fra Sted til Sted og hos den samme Mand til de forskellige Tider. Fra Bestyrer LASSEN ved Julianehaab foreligger der Udtalelser omtrent hvert Aar, og vi skal gengive nogle af hans Betragtninger. I

[1]) Miss. ØSTERGAARD $^{30}/_{7}$-1837. (Ekstraktafskrift). IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Allerunderdan. Forest. $^{7}/_{3}$-1837 (Res. $^{10}/_{3}$). RK Rel. Res. Prot.

[3]) Ekstrakt af Kommissionsforhandlingerne angaaende Husene. IM Grl. Sager. »Kommissionen af 1835«.

[4]) Dir. til RK $^{1}/_{5}$-1840. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[5]) Kommissionen til RK $^{30}/_{12}$-1840 og $^{22}/_{4}$-1841. Ibidem.

[6]) Allerunderdan. Forest. $^{7}/_{9}$-1841. Kgl. Resol. $^{8}/_{9}$-1841. RK Rel. Res. Prot.

1837 skrev han saaledes, at en Bødker, der havde boet fra Marts til Juli i et af de nye Huse, havde haft tilstrækkelig Varme i een Ovn ved et Forbrug af $^1/_3$ Tønde Spæk og to Tønder Kul. Købmanden havde dog ikke kunnet overtale nogen grønlandsk Familie til at flytte ind i dette Hus, da de frygtede ikke at kunne faa deres Skindklæder tørrede[1]). Det følgende Aar havde man faaet Bødkerens grønlandske Svoger til at flytte ind i Huset. Der havde vel været tilstrækkelig Varme, men Panelernes, Loftets og Dørenes Indsvinding gjorde, at Huset øjeblikkelig blev koldt, naar Ilden ikke stadig holdtes ved lige i Ovnen. Til een Ovn var der anvendt tre Tønder Stenkul og $^1/_2$ Konebaadslast Tørv, som var tilvejebragt af Beboerne for $1^1/_2$ Rbd. Desuden var der brugt tre Tønder Spæk til to Lamper. Besparelsen havde været Spæk til tre eller fire Lamper anslaaet til $1^1/_2$ Tønde Spæk pr. Lampe. Brændselsspørgsmaalet var vanskeligt, men Handelens Folk vilde nok kunne skaffe sig Brændsel, naar de fik 2—3 Uger dertil; derimod viste Grønlænderne større Tilbøjelighed til at ville anvende de gamle Spæklamper[2]).

Klagen over Husenes Utæthed foranledigede Graah til at foreslaa en ændret Taglægning bestaaende af Ler, oppløjet Tovværk m. m. Dette blev forsøgt i det smaa og vandt Grønlændernes Bifald[3]). Dette Spørgsmaal synes i det hele at have voldt Myndighederne i Danmark adskillige Overvejelser. I en Skrivelse fra Handelsdirektionen til Rentekammeret hedder det saaledes:

»Den største Mangel ved Husene synes at have været, at Loftet og Taget ikke have kunnet forhindre Varmen i temmelig hurtigt at trække bort, hvorfor Ilden i Ovnene, naar det har været koldt, stedse har maattet holdes vedlige. Paa denne og flere væsentlige Mangler ved de hidtil udsendte Huse er der saavidt som muligt sørget for at raade Bod i Henseende til de Huse, som ifølge allerhøieste Resolution af d. 5. Februar 1840 udsendes iaar, thi i disse blive Loftsbrædderne sammenpløiede og falsede ind i Bjelkerne. Der bliver intet Loftsrum over dem, og det meget flade Tag, som nu gaaer ud over hele Bygningen, er bestemt til at lægges af Leer paa den bekjendte Dornske Maade, dog med saadanne Forandringer, som det grønlandske Clima, og de derværende Materialier give Anledning til.

Ligesom der er Grund til at antage at disse Huse vorde varmere end de i de foregaaende Aar udsendte, saaledes komme de ved det flade Tag ogsaa mere til at ligne de sædvanlige grønlandske Vaaninger, og ville derved sandsynligviis blive mere yndede af Grønlænderne.

---

[1]) Kmd. Lassen (Julianehaab) til Dir. $^{12}/_7$-1837. Ekstrakt af Betænkninger om de udsendte Huse. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[2]) Lassen til Dir. $^3/_8$-1838. Ibidem.

[3]) Lassen til Dir. $^8/_9$-1839. Ibidem.

For at erstatte Loftsrummet, der gaaer tabt ved de flade Tage, følge med de iaar udgaaende Huse Brædder til et Skuur til Brændsel; men ikke destomindre blive disse Huse dog ei saa dyre, som de tidligere udsendte«[1]).

Købmand Lassens Indberetninger fra Julianehaab viser, at der omkring 1840 stadig var Interesse for de nye Huse. Saaledes blev to af dem anvendt som Kirke- og Skolehuse ved Kaksamiut og Nanortalik, og flere Huse ønskedes af Kolonisterne og de mest velstaaende Grønlændere. Det vanskeligste Spørgsmaal var stadig Brændselet; men Lassen mente dog, at der i Fjordene var Brænde nok til ca. 30 Huse i omkring 30 Aar. Bedst vilde det efter hans Mening være, hvis man kunde nedsætte Prisen paa Kullene til 1 Rbd. Tønden, idet dette vilde bevirke en stærk Stigning i Efterspørgselen efter Husene[2]).

I 1843 skriver Lassen videre om Husene: »Huse med Loftsrum er efter min Overbeviisning at foretrække for Fladtagede. Beboeren af et fladtaget Hus, savner nemligen Loftsrum til Opbevaring af tørt Kiød, tørred Sild samt Klædningsstykker, hvortil endnu kommer, at det med Leer opførte flade Tag, er vanskelig ja fast umuelig at faae Vandtet. Aarsagen hertil tænker ieg kan tilskrives Kulden og Vindens Paavirkning, der medfører at Leeret, uagtet det med Omhu har været bearbeidet, dog smuldrer og bortveirer for Vinden«. De nye Huse var dog langt sundere, og der var ikke den Sammenhobning som i de gamle, hvor der kunde være 30—60 Mennesker i en enkelt Hytte, idet de dovne og lade ofte indlogerede sig hos de bedste Fangere. De nye Huse vilde modvirke dette Delingssystem og skabe en bedre Fordeling ved Fangststederne, hvorved Produktionen vilde øges og Sundhedstilstanden blive bedre. Lassen mente endvidere, at Grønlænderne nu begyndte at faa Sans for at spare paa »det kostbare Spæk«. Gevinsten for Handelen kunde vel ikke komme straks, men den skulde nok komme med Tiden[3]).

Ved andre Kolonier var Stemningen anderledes. Købmand Rosing ved Jakobshavn giver saaledes i 1839 følgende sammenfattende Vurdering: »At disse Huse ere nyttige og tjenlige for det i Handelens Tjeneste værende Mandskab, som har Raad til at Kjøbe Kul og forresten selv vil skaffe Tørv og Lyng, maa jeg indrømme, men at de nogensinde vil kunne indføres eller komme i Brug blandt selve Grønlænderne tvivler jeg om. Ingen Indfødt her skjøtter om dem; men derimod ønsker flere af dem Kakkelovne til deres almindelige Huse, hvilke de naar de selv vil, kan holde ligesaa reenlige og bequemme som de nye Indrettede,

---

[1]) Dir. til RK $^{1}/_{5}$-1840. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[2]) Lassen til Dir. $^{15}/_{8}$-1839 og $^{14}/_{8}$-1840. Ekstrakt af Betænkninger om de nye Huse. Ibidem.

[3]) Lassen til Dir. $^{20}/_{7}$-1843. G.H.A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m.«.

og med mindre Brændsel i en Kakkelovn fuldkommen saa varme«[1]). Denne Indstilling blev senere bebrejdet ham af Inspektør FASTING, der i 1842 hævdede, at Grønlænderne havde sagt til ham, at de ikke havde noget imod de nye Huse, og at de ansaa Prisen for billig, men ikke mente sig i Stand til at yde Betalingen indenfor den fastsatte Tid[2]).

Ved Kolonien Egedesminde udtalte Købmand KIRCHHEINER sig meget anerkendende i 1837. I et Hus havde der hele Vinteren været tilstrækkelig Varme med et Forbrug af fem Tønder Kul og $1^1/_2$ Slupslast Drivtræ og Tørv, hvilket sidste havde kostet 8 Rbd. Han regnede med, at der kunde opnaas en Spækbesparelse paa 10—12 Tønder Spæk pr. Hus om Aaret, men gjorde samtidig opmærksom paa, at det ved Opførelse af flere Huse paa et Sted vilde blive vanskeligt at samle indenlandsk Brændsel nok. Ved Egedesminde var Tørvene allerede næsten opgravet ved de bedste Steder i Nærheden af Kolonien. — »Hvorvidt den tilsigtede Orden og Reenlighed opnaaes med Husene lader sig vanskelig sige, da saadant beroer for en stor Deel paa den Myndighed Huusherren haver over sine Fruentimmere; kuns hvor der er en dansk Mand, kan dette skee«. Han erkendte dog, at en endelig Udtalelse først kunde fremkomme om 3—4 Aar[3]). I 1840 udtalte Købmand MØLLER ved Egedesminde, at Husene fuldt ud opfyldte deres Hensigt. At indføre dem ved Udstederne vilde efter hans Mening være et af de sikreste Midler til at faa Grønlænderne til at flytte ud og standse deres Omflakken[4]).

Tabel 23. Tømmerhuse med Ovne ved Egedesminde 1842.

No.	Udsendt	Udleveret	Underbetjente	Grl. Fanger i Huset	Anmærkninger
1	1836	1836	Tømmermand JOHANNES SIEGSTAD	Blandning LARS STEENHOLDT	En meget god Forhverver
2	1837	1839	Nationalmatros JACOB STORK	2 af dennes Sønner	Ikke Kajakfangere, men gode Skytter og Garnpassere
3	1837	1839			For Bestyreren af Aito
4	1839				Endnu ikke fuldført
5	1840				Endnu ikke opført, da ingen har ønsket det
6	1840				do. do.

[1]) Kmd. H. ROSING (Jakobshavn) til Dir. $^1/_8$-1839. G. H. A. Breve N. G. 1839.

[2]) FASTING til ROSING $^8/_{12}$-1842. G. H. A. Nordgrønlands Inspektoratskorrespondance 1843 (Kopi).

[3]) Kmd. KIRCHHEINER (Egedesminde) til Dir. $^{30}/_8$-1837. G. H. A. Breve N. G. 1837.

[4]) Kmd. J. N. MØLLER (Egedesminde) til Dir. $^{20}/_8$-1840. G. H. A. Breve N. G. 1840.

At Interessen dog har været noget mindre, end Skrivelserne hjem gennemgaaende giver Indtryk af, fremgaar af den i Tabel 23 givne Oversigt. Af denne fremgaar nemlig, at de siden 1839 udsendte tre Huse endnu ikke var opført i 1842, da ingen ønskede dem. Derimod var alle de udsendte Ovne kommet til god Nytte. Der var 1836—41 udsendt 31 Ovne til Egedesminde, der var udleveret samme Aar, som de var ankommet. Af de første 29 var 18 udleveret til Handelens Mandskab, mens 11 var gaaet til Grønlændere eller Blandinger udenfor Tjenesten. Fordelingen var sket paa den Maade, at det i de første Aar mest var Mandskabet, der havde faaet, og derefter havde man forsynet de Grønlændere, der ønskede Ovne[1]).

Lægerne i Grønland var ikke videre begejstrede for Husene. Rudolph ved Jakobshavn kritiserede dem i sin Dagbog for 1844 og skrev her bl. a.: »Trangen til en bedre Huusindretning er unægtelig stor, men den bør efter min Formening afhjelpes derved, at man enten gratis eller for en billig Betaling overlader dem det fornødne Tømmer til Anvendelse paa den Maade, som de Indfødte finde det meest hensigtsmæssig, idet man kuns gav dem nogle bestemte Forskrifter med Hensyn til Husenes Størrelse, Huusgangens Længde og Høide, Vinduernes Størrelse og deslige«[2]). Læge Lytzen ved Julianehaab, og navnlig Bloch ved Godthaab klagede stærkt over den megen Damp og Fugtighed, der fremkom ved Madkogning i Kakkelovenene, idet denne virkede meget skadeligt baade paa Beboernes Sundhed og Husenes Holdbarhed[3]).

Stor Betydning for Sagens videre Udvikling fik en Kritik, som den tidligere Missionær ved Godthaab Funch i 1842 fremsatte overfor Rentekammeret, der havde bedt ham udtale sig om Husene. Han betvivlede stærkt deres Nytte og understregede navnlig den Skade, som Dampen fra Madlavningen forvoldte. »I alle Husene ere Kakkelovne blevne benyttede; men en stor Ubehagelighed, hvorover Grønlænderne saa ofte have beklaget sig, og som jeg selv har været Vidne til, have de foraarsaget, naar den i disse værende Gryde er blevet benyttet til at koge i, i det Eemen af det, som koges, fylder Huset og efterlader en Fugtighed til megen Skade baade for Beboernes Sundhed og Husets Varighed. Vel er der paa Laaget af disse Gryder anbragt en Tud, hvorigjennem Dampen skulle ledes ind i det egentlige Kakkelovnsrør, men denne gjør kun Nytte, saalænge Laaget er tæt paasat, naar derimod dette lettes lidet, hvilket jo ofte kan være nødvendigt af flere Grunde, da

[1]) Konst. Bestyrer Arntz (Egedesminde) til Dir. $^{15}/_{8}$-1842. G.H.A. Breve N.G. 1842.

[2]) Udskrift af Rudolphs Dagbog for 1844. Vedlagt hans Skrivelse til Dir. $^{3}/_{8}$-1844. G.H.A. Breve N.G. 1844.

[3]) Lytzen til Holbøll $^{27}/_{7}$-1843 og Bloch til Holbøll $^{21}/_{6}$ og $^{3}/_{7}$-1843. G.H.A. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m.«.

fordeler Dampen sig i Huset og befugter Alt«[1]). Den tidligere Missionær WANDALL var noget mere tilbøjelig til at forsvare Husene, idet han mente, at de havde fremmet Renligheden og sparet meget Spæk, men indrømmede dog, »at de sangvinske Forhaabninger, som knyttedes til dette Projekt, ingenlunde ere blevne opfyldte, ligesaalidet som de luftige Beregninger om al den Rigdom, der ved dette kunde indvindes, have holdt Stik«[2]).

Inspektør HOLBØLL, der havde vist saa stor Interesse for Indførelsen af de nye Huse, gav i en Indberetning til Rentekammeret i 1843 en sammenfattende Vurdering af dem. Han karakteriserede Udsendelsen af Husene som den vigtigste Foranstaltning, der var truffet i det sidste Decennium til Grønlands Opkomst, og oplyste, at der til Sydgrønland ialt var udsendt 44 Huse, hvoraf 3 var anvendt til Skolelokaler og 5 til Handelens Udliggere, mens 12 var udleverede til Grønlændere, der alle paa een nær havde erklæret sig villige til at betale den fastsatte Pris af 56 Rbd. Af de resterende 24 Huse var 17 beboede af Handelens Mandskab i Forening med en grønlandsk Fanger. I de 7 Huse var dette derimod ikke Tilfældet, »fordi der enten ingen flere Fangere vare ved Colonierne, eller den Paagieldendes Familie har været saa stor, at ingen saadan Grønlænder kunne tages tilhuse«. Af de 43 udsendte løse Ovne var de 15 købt af Grønlændere, mens de øvrige 28 var gaaet til Handelens Mandskab.

Efter de Oplysninger, som HOLBØLL havde kunnet skaffe sig, var Rygterne om, at Grønlænderne ikke vilde flytte ind i de nye Huse, grundløse. Tværtimod var de meget tilfredse med dem, og dette kunde ogsaa ses af de mange Bestillinger, der var indgaaet, efter at Prisen var blevet bekendt. Paa den anden Side lagde HOLBØLL dog ikke Skjul paa, at de udsendte Huse havde alvorlige Fejl. De flade Lertage var næsten umulige at faa tætte, navnlig fordi Væggene sank. Derfor maatte man foretrække Husene med de høje Tage, som Grønlænderne desuden bedre kunde lide paa Grund af Loftspladsen. Ovnene varmede for stærkt ved længere Tids Kogning og afkøledes derpaa hurtigt, saa der ofte blev meget koldt i Husene om Natten. De udsendte Lamper havde heller ikke været saa hensigtssvarende, at de havde kunnet fortrænge de spækslugende grønlandske Lamper.

Husenes største Virkning var maaske indirekte, idet de havde faaet mange Grønlændere til at forbedre deres gamle Boliger. Dette var først sket ved Bræddegulv og saa efterhaanden ved Træpanel, Glasvinduer og Bræddetag, og dette gjaldt navnlig de Grønlændere, der havde anskaffet sig Ovne. Da HOLBØLL ansaa denne Forbedring af de gamle Huse, der endda mest skyldtes Grønlændernes eget Initiativ,

[1]) FUNCH til RK $^{26}/_{1}$-1842. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[2]) WANDALL til FUNCH $^{29}/_{1}$-1842. Ibidem.

for saare betydningsfuld, foreslog han, at der udsendtes Bygningsmaterialer til dette Brug, der skulde overlades Grønlænderne til en billig Pris[1]).

Holbølls Beretning og Forslag i Forbindelse med de forskellige kritiske Udtalelser, der var fremkommet om de nye Huse (navnlig Pastor Funchs Kritik), fik Rentekammeret til at tage Sagen under fornyet Overvejelse. I en Skrivelse til Direktionen meddelte Kammeret, at det havde modtaget en Række ufordelagtige Beretninger om de nye Huse og Ovne. Det var blevet paastaaet, at Husene ikke egnede sig til det grønlandske Klima og ofte henstod og forfaldt af Mangel paa Reparation. Der var desuden fremsat Tvivl om Grønlændernes Evne til at betale selv den lave Pris. Ovnene syntes at være mangelfulde og Brændselet vanskeligt at fremskaffe, mens Salget af europæiske Kul gav stort Tab. Rentekammeret mente derfor, at Udsendelsen af Huse burde standses, indtil der var indhentet nærmere Efterretninger, og bad Direktionen om at fremskaffe nøjagtige Oplysninger fra samtlige Kolonier, 1, om de hidtidige Konstruktioner passede til Klimaet, eller om der burde ske Forandringer, 2, om der holdtes Kontrol med Vedligeholdelsen, 3, om der kunde skaffes mere Brændsel i Grønland, samt 4, om der ikke som foreslaaet af Holbøll i Stedet for nye Huse burde udsendes Materialer til Forbedring af de almindelige grønlandske Huse[2]).

I Løbet af Sommeren 1843 indkom Svarene[3]), som Direktionen sammenarbejdede til en Redegørelse. I denne hed det, at Huse med Lertag var aldeles uanvendelige i Grønland, og at Madlavningen i Ovnene medførte store Ulemper ved den Damp og Fugtighed, der fremkom herved. Man var ved Kolonierne kun i Stand til at føre Kontrol med Husenes rette Brug og Vedligeholdelse for det faste Mandskabs Vedkommende. Brændselsforsyningen var meget vanskelig; der kunde nok skaffes Tørv, men disse blev sjældent tørre, og Arbejdet med Fremstillingen tog for lang Tid. Det var et almindeligt Ønske i Grønland, at der blev udsendt Træmaterialer til Forbedring af de almindelige grønlandske Huse, og Direktionen oplyste, at der i 1843 var udsendt en Del Tømmer, og i 1844 vilde blive udsendt alt det Træmateriale, der var rekvireret. Af de hidtil udsendte 59 Huse med Ovne og 128 særskilte Ovne anvendtes Flertallet, nemlig 46 Huse og 70 Ovne af Handelens Mandskab eller til Skoler og lignende[4]).

---

[1]) Holbøll til RK $^{26}/_{1}$-1843. G. H. A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m.«.

[2]) RK til Dir. $^{31}/_{1}$-1843. Ibidem.

[3]) Svarene fra de enkelte Kolonier findes i G. H. A. »Underbetjente og Mandskab 1866—72«; en samlet Ekstrakt heraf findes i JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

[4]) Dir. til RK $^{21}/_{3}$-1844. JM Grl. Sager. Journal 1. Bilag til Nr. 43.

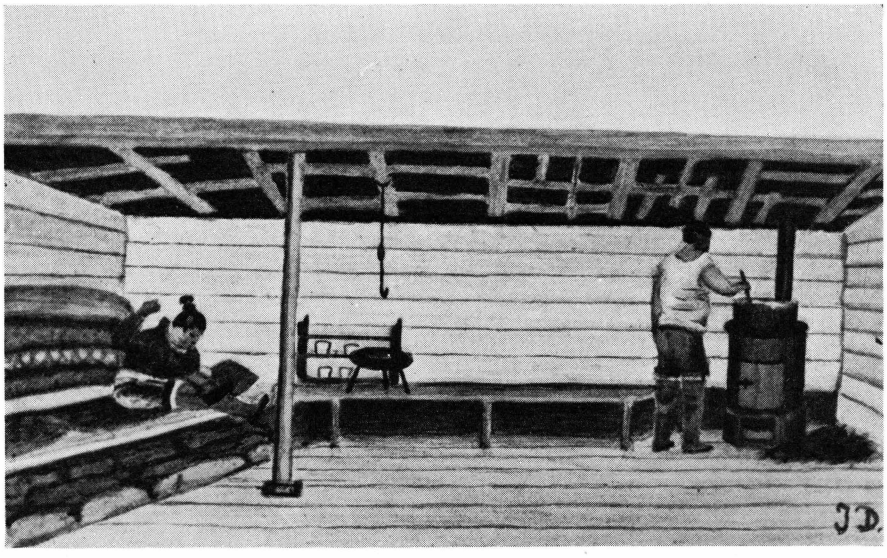

Fig. 29. Jacob Danielsen: Interiør af et grønlandsk Hus.

Inspektør Holbøll var aabenbart ikke tilfreds med den Vending, Sagen — delvis foranlediget ved hans eget Forslag — syntes at tage. I Slutningen af 1843 udtrykte han overfor Rentekammeret sin Tro paa de nye Huses Gavnlighed for Grønlænderne og økonomiske Fordel for Handelen og understregede, at hans Forslag om Udsendelse af Træmaterialer kun var ment som et sekundært Middel, mens det bedste dog maatte være at skaffe Grønlænderne helt nye Huse[1]).

Rentekammeret traf imidlertid sin Afgørelse paa Grundlag af de Oplysninger, Direktionen havde givet, og meddelte i 1845 denne, at da det syntes at være et almindeligt Ønske, at der opsendtes Træmaterialer, vilde man foreslaa, at der for Fremtiden sendtes saadanne til Grønlændere, der vilde forbedre deres Huse. Dog maatte der naturligvis føres Kontrol med, at Materialerne anvendtes efter deres Hensigt. Udgifterne hertil maatte afholdes af de 2000 Rbd. om Aaret, der ved kongelig Reolution af 6. Marts 1844 om den fremtidige Ordning af Handelsførelsen var normeret til Anskaffelse af forbedrede Huse og Kakkelovne. Endvidere ønskede Kammeret, at der blev taget Hensyn til de fremsatte Forslag om en bedre Konstruktion af Huse og Ovne, og krævede Beretning om hele denne Sag ved hvert Aars Udgang[2]).

Disse Retningslinier synes i den følgende Tid at være blevet fulgt af Handelsdirektionen, idet der aarligt udsendtes betydelige Mængder

[1]) Holbøll til RK $^{30}/_{12}$-1843. G.H.A. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m.«.

[2]) RK til Dir. $^{29}/_{3}$-1845. RK Grl. Sager. Kopibog 7.

af Træmaterialer, mens Rekvisitionerne af færdige Huse kun blev efterkommet i den Udstrækning, de økonomiske Midler og Skibsrummet tillod. Forskellige Forhold, som vi skal vende tilbage til, bidrog yderligere til Fastholdelsen af denne Linie.

Fra Tiden omkring 1850 foreligger der i de skematiske Indberetninger nærmere Oplysninger om Antallet af Huse og Ovne (Tabel 24).

Tabel 24. Dansk-grønlandske Huse samt Ovne omkring 1850[1]).

	Huse med Ovne. Ialt	Heraf ved Kolonien	Ejet af Handelen	Ovne. Ialt	Heraf ved Kolonien	Ejet af Handelen
Julianehaab ..... ($^{30}/_{6}$-1850)	6	1	2	47	15	7
Frederikshaab ..... (—)	4	4	2	4	2	1
Fiskenæsset ..... (—)	8	5	5	4	3	2
Godthaab ..... (—)	6	6	6	18	9	9
Sukkertoppen ..... (—)	11	9	5	11	9	5
Holsteinsborg..... (—)	12	11	7	13	10	4
I alt i Sydgrønland...	47	36	27	97	48	28
Egedesminde ..... ($^{30}/_{6}$-1850)	3	3	3	22	6	7
Godhavn..... ($^{30}/_{6}$-1851)	5	4	2	22	11	10
Christianshaab..... ($^{30}/_{6}$-1849)	3	1	3	23	7	9
Jakobshavn ..... ($^{30}/_{6}$-1851)	2	2	2	0	0	0
Ritenbenk ..... ($^{30}/_{6}$-1854)	2	1	2	20	10	4
Umanak ..... ($^{30}/_{6}$-1850)	1	1	1	5	2	3
Upernavik ..... (—)	0	0	0	7	3	7
Ialt i Nordgrønland...	16	12	13	99	39	40
I hele Grønland...	63	48	40	196	87	68

Det fremgaar af Tabellen, at der efter ca. 15 Aars Bestræbelser for at indføre de nye Huse kun fandtes 63 af dem i hele Grønland. Af disse laa $^{3}/_{4}$ ved Kolonierne og 40 ejedes af Handelen (eller Missionen). Af Ovne var der i alt 196, heraf 87 ved Kolonierne, og 68 af dem ejedes af Handelen. Man ser endvidere, at Interessen for Husene var størst i Sydgrønland og her særligt ved de to Nordligste Kolonier Sukkertoppen og Holsteinsborg, der i det hele var de mest velstaaende. Ovnene var mere jævnt fordelte over begge Landsdele. Det er saaledes klart, at kun ganske enkelte Grønlændere har købt Huse, medens der derimod adskillige Steder anvendtes forholdsvis mange Ovne til de gamle grønlandske Huse.

[1]) G. H. A. Skematiske Indberetninger 1849—73. Huse og Ovne.

Ved Jakobshavn var der slet ingen særskilte Ovne, og om de to dansk-grønlandske Huse fortæller Kolonibestyrer Rosing følgende, der kan illustrere den kranke Skæbne, de nye Huse i det store og hele fik: »Begge Husene staaer om Vinteren ledige, da Beboerne flytter i grønlandske Huse, som de bedre og med mindre Bekostning kan holde varme. Da dette saaledes er Tilfældet og de 2 anførte Folk hver har 2 Huse at vedligeholde, foruden at skaffe Brændsel, vil det sikkert i Fremtiden falde dem vanskeligt at vedligeholde Handelens 2 Huse tilbørligt, da her paa Grund af den korte Arbeidstid ved Colonien om Aaret, ikkun kan gives dem enkelte Dages Frihed til at skjære Tørv«[1]).

I Kommissionen af 1851 har Handelsdirektør Swendsen og Nationalbankdirektør H. P. Hansen givet følgende sammenfattende Vurdering af Resultaterne ved Udsendelsen af de nye Huse: »Der blev i flere Aar anvendt store Summer til Anskaffelse af de saakaldte dansk-grønlandske Huse til Brug for de Indfødte, men uagtet der, efterhaanden som Erfaring vandtes, varieredes med flere Constructioner af saadanne Bygninger, kom man dog til det Resultat, at man hellere maatte understøtte Grønlænderne med Materialier til Forbedring af deres egne Huse end med nye Huse herfra, og at ikkun i ganske særegne Tilfælde nye Huse af en solidere Bygningsmaade end tidligere, skulde udsendes«[2]).

[1]) G.H.A. Skematiske Indberetninger 1849—73. Huse og Ovne. N.G.

[2]) Rink: Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende Den Kongelige Grønlandske Handel. Kbh. 1856. S. 113.

JACOBSHAVNEPIDEMIEN OG DR. KAYSERS REJSE

Vinteren 1843/44 var ualmindelig streng; et svært Islæg og en Mængde Sne standsede Fangsten overalt i Nordgrønland og fremkaldte Sult og Nød flere Steder. Ved Upernavik og delvis ogsaa ved Ritenbenk kunde Grønlænderne formindske Nøden ved Rensjagt og Isgarnfangst; men ved Umanak og største Delen af Diskobugten kunde den svigtende Sælfangst kun i ringe Grad erstattes af Fiskeri, og heller ikke ved Salg af deres værdifulde Kobberkedler som gammelt Kobber kunde Grønlænderne holde mere end den allerstrengeste Nød fra Døren[1]). Købmand ARNTZ i Egedesminde redegør i forskellige Indberetninger for Forholdene i sit Distrikt. Han skriver saaledes: »Nøden ved Kepingarsuk har været saa stor, at Grønlænderne har maattet spise deres gamle Brixeskind, og ved et Udsted i samme Fiord, som hører under Eginiarfik have Grønlænderne i en Tid af 8 Dage maattet leve af Tang, indtil endelig Udliggeren PETER SIEGSTAD efter flere Gange at være anmodet derom, uddelte lidt Sultekost til dem, hvilket Manden har gjort paa sin egen Haand, da jeg selv ikke havde turdet vaavet at give ham Tilladelse dertil, eftersom det antages, at Sultekosten kan afskaffes«[2]). Naar Uddelingen af Sultekost var blevet i hvert Fald stærkt indskrænket i Nordgrønland, hang det sammen med, at Inspektør FASTING i 1840, efter at Grønlænderne havde faaet Spækpriserne stærkt forhøjet, havde ment, at de selv kunde sørge for Henlæggelser til Trangstid. Saaledes skrev han i et Cirkulære af 20. Juni 1840 til alle Nordgrønlands Købmænd bl. a. følgende: »Allerede ved forrige Aar paa enkelte Steder at betyde Grønlænderne, at de selv skulle betale deres Sygekost (hvilket nu efter Handelsdirectionens Bestemmelse ved Circulaire af 16de dennes er bleven almindelig indført) har det viist sig, at de have formaaet at gjøre Udveie hertil; og jeg tør næsten ikke omtvivle, at naar man ret kraftigen opfordrede dem dertil, og ved deres Handel søgte at formaae

[1]) Konst. Insp. MØLLER til RK $^{6}/_{10}$-1844 (Afskrift). G. H. A. Breve N. G. 1844.

[2]) Kmd. ARNTZ (Egedesminde) til Dir. $^{15}/_{8}$-1844. G. H. A. Breve N. G. 1847; sml. Kmd. PETERSEN (Christianshaab) til Dir. $^{28}/_{8}$-1844. G. H. A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m. (Uddeling af Proviant i Trangstid)«.

dem til at lade lidt af deres Tilgodehavende henstaae til Trangstid, saa vilde det ikke være vanskeligt aldeles, eller idetmindste tildeels at afskaffe Sultekosten«[1]). Da blandt andre Købmand Fleischer ved Umanak var i Tvivl om Fortolkningen af disse Bestemmelser, skrev Fasting det følgende Aar til denne, »at det ingenlunde er eller kan være Inspectoratets Mening at nægte Grønlænderne Understøttelse i Trangstid, men blot at bringe dem til at kjøbe denne Hjelp af dansk Proviant, eller i det mindste ved atter indtræffende heldig Fangst at tilbagebetale det som al anden Borg. — At der imidlertid stedse maatte være enkelte Personer eller maaskee endog hele Familier, som ikke formaaede dette, var jo et uundgaaeligt Tilfælde, men et saadant Tab maatte Handelen da bære for det første«[2]). Disse Bestemmelser fra Fasting bidrog imidlertid til at gøre Bestyrerne usikre med Hensyn til Reglerne for Uddeling af Sultekost, hvilket fik uheldige Følger. At den forventede Virkning ikke var indtraadt, hører vi fra Købmand Arntz, der skriver: »Det forekommer mig og vist flere, at jo mere Grønlænderen faar for sine Varer, jo ladere, uslere og elendigere bliver han til at erhverve, og med Vished kan jeg sige, at han bliver slettere og uomgjængeligere, og skal det vedblive som det har begyndt, antager jeg, at om en halv Snees Aar maae der sendes Milice til at holde Grønlænderne i Ave, da det saa vil være umuligt for en enkelt Mand med eet som oftest Grønlænderne hengiven Mandskab, ene at kunne det«[3]). I en Indberetning til Rentekammeret skriver han om Forholdene under Misfangst: »Hvad Landets Børn under saadanne Tilfælde lider af Sult, Kulde og Sygdom, kan kun den gjøre sig rigtig Begreb om der lever midt iblandt disse Mennesker, og som daglig har med dem at varetage«. Prisforhøjelserne og Indskrænkningen i Uddelingen af Sultekost havde ikke, som man skulde vente, ført til større Forsynlighed hos Grønlænderne, men til at de nu i Stedet for at falde Handelen til Byrde maatte hjælpes af Betjentene, der hellere vilde ofre af deres egne Indtægter herpaa end se den megen Elendighed[4]).

Størst var Nøden i Vinteren 1843/44 ved Jakobshavn, hvor der til den almindelige Elendighed føjedes en Epidemi i April—Maj 1844[5]). Stedets Forhold er ret indgaaende skildret af Læge Rudolph, der mente, at Grønlændernes Kaar i de fem Aar, han havde været i Landet, var

[1]) Alm. Cirkulære fra Fasting $^{20}/_{6}$-1840. G. H. A. N. G. Inspektorats Korrespondance 1840 (Kopi); sml. Fasting til Dir. $^{24}/_{8}$-1841. G. H. A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m. (Uddeling af Proviant i Trangstid)«.

[2]) Fasting til Fleischer $^{30}/_{3}$-1841. G. H. A. N. G. Inspektorats Korrespondance 1841 (Kopi).

[3]) Kmd. Arntz (Egedesminde) til Dir. $^{15}/_{8}$-1844. G. H. A. Breve N. G. 1847.

[4]) Arntz til RK $^{30}/_{6}$-1844 (Afskrift). G. H. A. Breve N. G. 1844.

[5]) Læge Rudolph til Sundhedskollegiet $^{30}/_{6}$-1844. Sundhedskollegiets Arkiv. Medicinalindberetninger fra Grønland.

blevet ringere, fordi de i alt for stor Udstrækning solgte deres Skind for at opnaa den af dem eftertragtede Kaffe. Han skriver i 1844: »Følgerne heraf have ingensinde været saa øiensynlige som iaar, hvor en lang og streng Vinter allerede kuede Folket betydeligt, men som dog langt fra ikke havde været saa frygtelig, hvis Grønlænderne ikke saa aldeles havde været blottede for Klæder, baade Gang- og Brixeklæder; her ved Jacobshavn ligesom ogsaa ved Claushavn, have Fruentimmer, Børn og gamle Folk, i Vinter saa godt som været nøgne, de faae Klæder de havde, vare raadne og udbredte en utaalelig Stank i Huset«. Selv om Mændene, der skulde drive udendørs Erhverv, maatte have bedre Klæder, var dog ogsaa disse nu ringere end tidligere. Befolkningen som Helhed var stærkt svækket, da en Epidemi udbrød i Foraaret 1844, som i Løbet af fire Maaneder bortrev 37 Mennesker, særlig Kvinder og Børn.

Rudolph havde allerede om Vinteren, da Trangen ogsaa var stor, bevæget Claushavns og Jakobshavns Grønlændere til i Trangstiden at ophøre med at købe den eftertragtede Kaffe, men, føjer han til, »i Smug kjørte Grønlænderne herfra med deres Skindvarer til det 6 Mile bortliggende Klokkerhuk for at indhandle Caffe, og det skete paa en Tid hvor Sygdom og Sorg hjemsøgte de fleste Familier, hvor Sult og Elendighed vare ubeskrivelige«. Lægen tilraadede derfor, at man ganske ophørte med at sælge Kaffe for Skind[1]).

Rudolph antog, at Epidemien i det væsentlige maatte føres tilbage til overdreven Nydelse af Hellefisk i Forbindelse med Mangel paa Varme og Klæder. Da han mente, at adskillige kunde reddes ved dansk Proviant, stillede den konstituerede Inspektør Møller 50 Rbd. af Hjælpekassen til Disposition for Lægen i Samarbejde med Kolonibestyreren[2]). Rudolph mente dog ikke, at Sagen var blevet taget alvorligt nok fra Inspektørens Side. Da Bestyrerne nærede Tvivl med Hensyn til, om de kunde uddele Sultekost, havde Lægen allerede den 5. Marts opfordret dem til Uddeling, hvor der maatte være Anledning til det. Han skriver som sin egen Stilling: »Lægen, hvis Kald bringer ham i de Indfødtes Hytter, er vist den eneste Europæer, som tilfulde kjender deres Nød, og det vilde derfor være mig en behagelig Tilfredsstillelse, om jeg kunde foranledige Directionen at give Bestyrerne mere bestemte Forholdsregler, for slige ulykkelige Tilfælde. — Nøden var i Vinter saa stor at t. Ex. en Mand spiiste sin Kones gamle Skindbuxer, og dog vidste man ikke hvad man skulde gjøre!«[3]).

De første sparsomme Beretninger om Epidemien naaede kun til Han-

[1]) Udskrift af Rudolphs Dagbog 1843/44 (ad R. til Dir. $^{3}/_{8}$-1844). G. H. A. Breve N. G. 1844.

[2]) Konst. Insp. Møller til RK $^{6}/_{10}$-1844 (Afskrift). Ibidem.

[3]) Rudolph til Dir. $^{13}/_{9}$-1844 (hjemkommet $^{28}/_{12}$). G. H. A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m. (Uddeling af Proviant i Trangstid)«.

delsdirektionen; men i Løbet af Efteraaret naaede Rygter herom dog højere Sted, og Rentekammeret afkrævede Direktionen en nærmere Beretning[1]). Denne blev ikke meget fyldestgørende[2]), og Kongen resolverede derfor, at der skulde sendes en dygtig Læge til Nordgrønland for i Forening med Inspektøren at undersøge Sygdommen, samt hvorvidt Læge og Kolonibestyrer havde disponeret forsvarligt. Til at foretage denne Undersøgelse valgte man Reservekirurg ved Frederiks Hospital Dr. med. C. J. KAYSER[3]), der i Foraaret 1845 rejste til Nordgrønland, hvor han i Juli og August undersøgte Forholdene ved Jakobshavn og berejste de øvrige Bugtkolonier.

KAYSER har her bl. a. forhandlet med Bestyrer ROSING om, hvad han havde foretaget sig under Epidemien. Denne omtaler sin Indsats i en Indberetning, hvoraf vi gengiver følgende: »Fra min Side har jeg ydet de Indfødte den Hjælp jeg har formaaet. Foruden for Handelens Regning at have uddeelt Proviant til Beløb 90 Rbd. 82 Sk. og $3^1/_3$ Td. Kul til de Huse der havde Kakkelovne, udlaante jeg daglig indtil May Maaned, Spæk til Husene, og borgede dem Proviant etc. Alle der indfandt sig hos mig og bad om Hjælp fik den, hvorved jeg vidste at det gik for min egen Regning, eftersom jeg ikke turde uddele mere Sultekost paa Grund af Circulairerne af 16de og 20. Juni 1840. Det jeg borgede dem er nu i Aar betalt, skjøndt en Grønlændergjæld, især naar den løber noget op, altid er vanskelig at faa inddreven. Meget blev skjænket dem for intet, og Grønlænderne erkjænde selv at de have erholdt megen Hjælp fra mig. Skind havde jeg ligesaa gjerne hjulpen dem med, hvis de derom havde anmodet, men kun en Familie bad om Assistance heraf, og blev ogsaa hjulpen for intet, men Konen ville kort Tid efter sælge et af Skindene for Kaffe«[4]).

Læge RUDOLPH skrev samtidig hjem og fremhævede stærkt, at den egentlige Aarsag til Elendigheden var Mangelen paa Gang- og Sengeklæder. Han havde sammen med Dr. KAYSER besøgt en af Claushavns bedste Fangere i dennes Telt, og man havde konstateret, at baade Mand, Kone og fire Børn selv i den gode Sommertid var højst maadeligt paaklædte. Han fremhævede, at disse Mennesker, naar Kulden først indfandt sig, lettere blev syge end andre og havde meget lidt Modstandskraft, hvis der traadte en Epidemi til. Han skriver videre: »En anden

[1]) RK til Dir. $^2/_{11}$-1844. RK Grl. Sager. Kopibog 7. Nr. 609; sml. Journal F. Nr. 275.

[2]) Dir. til RK $^9/_{11}$-1844 og $^{31}/_1$-1845 og til konst. Insp. MØLLER $^{23}/_1$-1845. G.H.A. Indenlandsk Kopibog P; MØLLER til Dir. $^{27}/_1$-1845. G.H.A. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m. (Uddeling af Proviant i Trangstid)«.

[3]) Allerunderdan. Forest. $^{11}/_2$ og $^{15}/_4$-1845. Kgl. Resol. $^{14}/_2$ og $^{18}/_4$-1845. RK Rel. Res. Prot.; RK til Dir. $^{26}/_4$-1845 og til Dr. med. KAYSER $^{26}/_4$-1845. RK Grl. Sager. Kopibog 7. Nr. 700—701.

[4]) Kmd. ROSING (Jakobshavn) til Dir. $^2/_8$-1845. G.H.A. Breve N.G. 1845.

Grønlænder og Fanger ved Claushavn kaldte mig den 27. Juli d. A. til sin syge Søn, hvis eneste Klædningsstykke bestod i en gammel Bomuldstøis Anorak, Sengeklæder manglede han aldeles, og Drengen havde af det haarde Leje paa Brixen faaet Koldbrand over Lænderne; til ham reqvirerede jeg et Brixeskind og en ulden Trøje, endskjøndt jeg efter § 2 i min Instrux ikke anseer mig for berettiget dertil, men kuns vover sligt i Tillid til Directionens Humanitet, som jeg aldrig har haft Anledning til at betvivle«[1]).

Hjemkommen fra sin Rejse til Grønland afgav Dr. Kayser en Beretning til Rentekammeret. Han havde haft til Opgave at undersøge alt, hvad der kunde sikre Grønlænderne mod slige Epidemier i Fremtiden samt befordre deres Helbred i Almindelighed. I Henhold hertil stillede han en Række Forslag, som omhandlede følgende Hovedpunkter: 1. Forbedring af Grønlændernes Boligforhold m. m., 2. Indskrænkning af Kaffeudsalget til Grønlænderne, 3. Kulbrydning i Nordgrønland og Kullenes Anvendelse i de grønlandske Huse, 4. Udvidelse af Garnfangsten og Optagelse af Kabliaufiskeri, og 5. Uddeling af Understøttelse til Grønlænderne i Tilfælde af Sygdom og Nød[2]). Af disse Punkter vil Forslaget om Kaffesalget blive omtalt i Forbindelse med Handelsførelsen. Af de øvrige er der særlig Grund til at fremhæve Boligforholdene og Understøttelsesvæsenet som Omraader, hvor Kayser gennem sin Lægeuddannelse har kunnet udtale sig med stor Sagkundskab.

Rink gengiver Kaysers Beskrivelse af de grønlandske Vinterhuse saaledes: »I Jordhusene bestaae Væggene af Græstørv og Stene i afvexlende Lag, og Gulvet er den planerede Jord; Taget, i 5 à 6 Fods Høide derover, er dannet af lidt Tømmer, hvorover Græstørv, men ganske fladt, saaledes at det kun sjeldent holder tæt for Regn. Foran Brixen er dog Gulvet i Regelen belagt med nogle Brædder, ligesom Væggene findes mere eller mindre beklædte med Panelling, i Forhold til Beboernes Velstand. De mindre Huse ere forsynede med 1, de større med 2 Vinduer, der i Gjennemsnit omtrent have en Udstrækning af en Qvadratalen. Vinduerne ere kun sjeldent forsynede med Glasruder, men istedetfor disse med tørre sammensyede Tarme, der kun lade et utilstrækkeligt Lys trænge igjennem. . . . Husene ere alle paafaldende smaa. Kayser foretog en Mængde Opmaalinger; det største, som saaledes undersøgtes, havde kun 150 Cubikfod Rumfang til hver Beboer, det

[1]) Læge Rudolph til Dir. $^{13}/_{8}$-1845. G.H.A. Breve N.G. 1845.

[2]) Kaysers Beretning til RK af $^{10}/_{10}$-1845 er ikke fundet i Original; Referatet her er fra: RK til Dir. $^{28}/_{3}$-1846. G.H.A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m. (Uddeling af Proviant i Trangstid)«; Uddrag af Kaysers Beretning findes i Rink: Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende Den Kongelige Grønlandske Handel. Kbh. 1856. S. 61 ff.; sml. Kaysers Beretning om Epidemien i Ugeskrift for Læger II. Række, Bind IV 1846, S. 229 ff.

mindste $56^1/_2$ Cubikfod, i Gjennemsnit vel 80 à 100 Cubikfod for hver Beboer. Alt hvad der kan kaldes Reenlighed mangler i de grønlandske Huse, og maa mangle, saalænge Forholdene ere som nu. I et Huus, hvor Rummet er saa indskrænket, at hver Person ikke har 100 Cubikfod til sin Raadighed, som tillige tjener til Køkken, paa hvis Gulv de stadigt slagte deres Sælhunde, i hvilken de i raadden Urin tilberede deres Skind, som ofte tjene til Opbevaringssteder for mere eller mindre fordærvede Fødemidler, vilde det være latterligt at tænke paa Reenlighed«. KAYSER beskriver endvidere indgaaende Bohavet, Kakkelovnene, Grønlændernes Klæder m. m. Denne Beskrivelse er let tilgængelig, da RINK har ladet det meste af Betænkningen optrykke[1]).

KAYSER kom ogsaa ind paa en Vurdering af de udsendte dansk-grønlandske Huse, som han fandt alt for kolde om Vinteren, fordi Jordvoldene udenom sank, hvorved Luften kom i umiddelbar Forbindelse med Trævæggene. Han kunde derfor ikke anbefale fortsat Udsendelse af de nye Huse, men foretrak, at de egentlige grønlandske Huse forbedredes gennem indvendig Beklædning med Brædder og Indsættelse af Vinduer. Til dette Formaal burde der udsendes Træ og Vinduer, der skulde sælges til Grønlænderne for billige Priser. De gamle grønlandske Huse vilde dog ikke derved blive tilfredsstillende, idet de var utætte og for smaa. Man burde søge at lære Grønlænderne Tætning og stille Krav om, at Husene fik en vis Størrelse i Forhold til Antallet af Beboere[2]).

Store Vanskeligheder fremkom ved, at Bestemmelserne om Uddelingen af Hjælp til Grønlænderne i Trangstid var meget uklare. I Instruksen (4. Post § 5) stod der, at Hjælpen skulde ydes forskelligt til de enkelte i Forhold til deres Trang. Denne Regel var man imidlertid efterhaanden gaaet bort fra i Praksis, saaledes at alle nu faktisk fik lige meget. I Strid med Instruksen var det i Nordgrønland ved FASTINGS Cirkulærer af 16. og 20. Juni 1840 paalagt Købmændene saa vidt muligt at afskaffe Sultekosten. De modstridende eller i hvert Fald uklare Bestemmelser var efter KAYSERS Opfattelse til Skade for Grønlænderne, idet Købmændene ikke vidste, hvordan de skulde forholde sig. Han foreslog, at man fremtidig lagde Instruksens Bestemmelser til Grund og lod Købmændene foretage Uddelingen efter bedste Skøn, dog saaledes at de skulde aflægge Beretning herom til Inspektøren[3]).

Paa Grundlag af KAYSERS og den konstituerede Inspektør ZIM-

[1]) RINK: Samling af Betænkninger og Forslag. S. 62 ff.; sml. Ugeskrift for Læger 1846, S. 229 ff.

[2]) Udskrift af KAYSERS Beretning til RK. G.H.A. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m. (Uddeling af Proviant i Trangstid)«.

[3]) Udskrift af KAYSERS Beretning til RK angaaende Uddeling til Grønlænderne ved Sygdom og Nød. G.H.A. Pakke mrk. »Koloniernes Besejling«.

MERS Indberetninger udarbejdede Rentekammeret en Redegørelse til Kongen. I denne oplystes det, at Grønlænderne ved Jakobshavn af 809 Sæler fanget i Tiden $^{1}/_{1}$—$^{19}/_{5}$-1844 havde solgt 798 Skind til Handelen. Flere havde periodisk maattet leve af Tang og Isvand i Nødstiden. RUDOLPHS Skildring af Nøden ansaas dog for overdreven. Den største Vanskelighed laa i Grønlændernes Letsind og Dovenskab, som bevirkede, at det var nødvendigt at vise Forsigtighed med Uddeling af Understøttelse. Naar en Epidemi indtraf under saadanne Forhold, maatte den nødvendigvis ramme haardt. Epidemien ved Jakobshavn havde dog været indskrænket til 9 Huse, der rummede omkring 120 af Koloniens ca. 270 Indbyggere. Af Beboerne var omtrent 50 syge, og 37 af disse døde, fordelt paa alle Aldersklasser. Sygdommen karakteriseredes som vedvarende Rosen[1]), der navnlig ramte de fattigste Huse og de mest hjælpeløse af Beboerne. Der kunde hverken bebrejdes Købmanden eller Lægen noget. Den offentlige Hjælp havde ganske vist kun været ca. 35 Skilling pr. Individ efter de gældende Bestemmelser; men baade Læge RUDOLPHS og Købmand ROSINGS private Godgørenhed havde været betydelig, hvilket i øvrigt var almindeligt blandt de i Grønland bosatte Danske. Derimod havde Inspektøren Løjtnant MØLLER næppe udvist den fornødne Konduite. I øvrigt refererede Forestillingen de af KAYSER fremsatte Forslag. I den kongelige Resolution paalagdes det Rentekammeret at fremskynde Sagens Afgørelse mest muligt[2]). Kammeret paalagde derefter Direktionen saa hurtigt som muligt at indhente Udtalelser fra Inspektørerne og Lokalbetjentene og selv at afgive Betænkning over Sagen[3]).

Kun paa et enkelt Omraade skyndte Direktionen sig at udstede nye Bestemmelser, nemlig med Hensyn til Understøttelserne, hvor de gældende modstridende Regler ogsaa trængte til en hurtig Revision. I 1846 ophævedes alle tidligere Bestemmelser undtagen Instruksens (4. Post § 5), idet man hertil gjorde følgende Tilføjelse: »Enhver Udborgning, der maatte finde Sted, naar Misfangst og deraf følgende Nød blandt Grønlænderne indtræffer, bliver uden Ansvar for Bestyrerne. Ligesom Uddelingen i Trangstid i Almindelighed maae overlades til Bestyrernes Conduite, saaledes have de ogsaa i særdeles Tilfælde, naar til Exempel Sygdomme indtræffe, og der ikke er Tid eller Leilighed til at oppebie Inspecteurens Bestemmelse, at træffe de Foranstaltninger som maatte ansees nødvendige til Forebyggelse af befrygtet Ulykke, dog paaligger

---

[1]) Sml. BERTELSEN: Grønlandsk medicinsk Statistik og Nosografi IV (1943) (MoG Bd. 117, 4) S. 85 ff.; Ugeskrift for Læger 1846, S. 229 ff.

[2]) Allerunderdan. Forest. $^{31}/_{3}$-1846. Kgl. Resol. $^{6}/_{4}$-1846. RK Rel. Res. Prot.

[3]) RK til Dir. $^{28}/_{3}$-1846 og $^{25}/_{4}$-1846; Dir. til HOLBØLL $^{27}/_{4}$-1846 og til OLRIK $^{15}/_{5}$-1846 (Koncepter). G. H. A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m. (Uddeling af Proviant i Trangstid)«.

det dem, saasnart Omstændighederne tillade det, at underrette Inspecteuren om de Foranstaltninger som foreløbigen ere føiede«. Samtidig gjorde man en Tilføjelse til Lægernes Instruks, hvorefter Lægen i Nødstilfælde uden at indhente Inspektørens Bestemmelser sammen med Kolonibestyreren kunde træffe de Foranstaltninger, som under en faretruende Situation maatte anses for nødvendige[1]).

I Tilslutning hertil udstedte Inspektør Holbøll en Række Bestemmelser om, hvorledes Hjælpen skulde ydes i Sydgrønland. Ved de Kolonier, hvor der blev drevet Garnfangst for Handelens Regning, skulde der først uddeles Sælhundekroppe uden Betaling til de nødlidende. Hvor der var Forraad af grønlandsk Tørfisk skulde denne uddeles fremfor dansk Proviant sammen med Spæk ($^1/_{48}$ Tønde Spæk til 12 ℔ Tørfisk). Uddelingen skulde ske uden Betaling til de fattigste, medens de øvrige skulde levere den samme Mængde tilbage, saa snart de fik god Fangst[2]). I øvrigt mente Holbøll ikke, at Forholdene i Sydgrønland var daarlige. Grønlænderne drak nok megen Kaffe, men benyttede ogsaa de forøgede Indtægter til Forbedring af Husene, Anskaffelse af Linned, Sengeklæder og andre nyttige Ting. Samtidig solgte de færre Skind til Handelen end 10—12 Aar før, idet Benyttelsen til Klæder, Telte, Baade o. s. v. var øget[3]).

Blandt de Udtalelser, som Direktionens Forespørgsler i Grønland fremkaldte, kan nævnes Læge og Assistent Sommers, der mente, at Handelen med europæiske Varer burde indskrænkes (Salget af Rosiner, Svedsker, Hvedemel o. l. inddrages og Kaffehandelen indskrænkes)[4]). Assistent Jacobsen ved Ritenbenk foreslog, at Bestyrerne under gode Fangstforhold skulde opkøbe Sælhunde- og Hvidfiskekroppe og lade dem tørre til Udhandling i Trangstid[5]). Visse Begrænsninger i Udsendingen af Brød vakte dog ogsaa Utilfredshed, saaledes hos Købmand Kielsen ved Julianehaab, der i 1848 skrev, at Grønlænderne forsynede sig ganske overordentligt med Spækposer til Vinterbrug »og vise aldeles ingen Lyst til at levere Spækket, paa Grund af at de ikke har kunnet faae Brød at kjøbe, hvilket i Sandhed har skadet Handelen og de Procentnydende grumme meget; hvorfor jeg ogsaa nu med Glæde erfarer den betydelige Mængde Brød som kommer hertil iaar«[6]).

Inspektør Olrik gav en længere Besvarelse af Kaysers Kritik. De almindelige grønlandske Huse egnede sig efter Olriks Mening bedst for

[1]) Dir. til RK $^{18}/_5$-1846. G. H. A. Indenlandsk Kopibog P.

[2]) Afskrift af Holbølls Cirkulære $^{17}/_7$-1846 (ad H. til Dir. $^{28}/_{12}$-1846). G. H. A. Breve S. G. 1846.

[3]) Holbøll til RK $^{12}/_1$-1847 (Afskrift). G. H. A. Breve S. G. 1846.

[4]) Sommer (Jakobshavn) til Dir. $^{23}/_8$-1847 (Afskrift). G. H. A. Breve N. G. 1848.

[5]) Ass. Jacobsen (Ritenbenk) til Dir. $^{20}/_8$-1847. Ibidem.

[6]) Kmd. O. V. Kielsen (Julianehaab) til RK $^{30}/_6$-1848 (Afskrift). G. H. A. Breve S. G. 1848 (ad Holbøll 219).

Grønlænderne, idet Materialerne var lette og billige at skaffe. Husene var nok som Regel snavsede; men dette skyldtes Beboerne, idet de kunde være meget rene og hyggelige. Med Hensyn til Kaysers Ønske om at faa Grønlænderne mere spredt ud til gode Fangepladser indrømmede Olrik det ønskelige heri; det var imidlertid meget vanskeligt at gennemføre, og der var gjort mange forgæves Forsøg i denne Retning. Kolonibestyrer Zimmer ved Egedesminde gjorde dog opmærksom paa, at Spredningen var væsentlig større end 10—15 Aar tidligere[1]). Med Hensyn til Understøttelserne billige Olrik, at Instruksens Bestemmelser lagdes til Grund, men mente, at det udtrykkeligt burde fastslaas, at Hjælpen normalt kun gaves som Laan, der skulde tilbagebetales. Han fandt det uheldigt at give Hjælpen som dansk Proviant og foreslog, at Handelen ved enkelte Kolonier skulde bygge Skure til Tørring af Kabliau og Sælhundekød, der saa kunde gives til Laan som Understøttelse i Trangstid[2]).

Paa Grundlag af de mange modtagne Indberetninger afgav Direktionen sin endelige Indstilling den 2. Februar 1849. En Del af Kaysers Kritik ansaa Direktionen for ugrundet og til Dels urigtig, medens andre Forslag var fornuftige og anvendelige. Den henviste til den trufne Ordning af Understøttelsesvæsenet og var af den Opfattelse, som ogsaa blev stærkt fremhævet af Olrik, at de nye Huse ikke var videre hensigtsmæssige. Det fremhævedes i Tilslutning hertil, at der siden 1845 udelukkende var opsendt Træmaterialer til Forbedring af de almindelige Huse, og at de udsendte Kakkelovnes Konstruktion var forbedret. For at fremme Grønlændernes Interesse for en bedre Husbygning var det bestemt, at Materialerne kunde sælges til halv Pris eller i særlige Tilfælde endog udleveres gratis. De 2000 Rbd. om Aaret, der var normeret til Forbedring af Grønlændernes Boligforhold, medgik da paa denne Maade ogsaa nogenlunde, idet Udgifterne paa denne Konto i de følgende 5 Aar (1849—53) gennemsnitligt udgjorde 1636 Rbd.[3]). For at sikre Grønlænderne mest mulig national Proviant i Trangstid foresloges det at bygge Tørrehuse, hvor de gode Tiders Overskudsproduktion af Fisk og Sælhundekød kunde tørres og gemmes til Anvendelse ved svigtende Fangst. Grundlaget for Understøttelsesvæsenet skulde være Instruksen, men Direktionen sluttede sig til Olriks Forslag om, at Hjælpen i Regelen skulde gives som Laan og kun som Gave til hjælpeløse trængende eller under overordentlige Omstændigheder[4]).

[1]) Ekstrakter af konst. Insp. Olrik til Dir. $^{3}/_{9}$-1846 og $^{2}/_{9}$-1848; Ekstrakter af Betænkninger fra Bestyrerne i N.G. G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m.«.

[2]) Referat af Olriks Betænkning af $^{12}/_{9}$-1847. G.H.A. Pakke mrk. »Koloniernes Besejling«.

[3]) Se G.H.A. Pakke mrk. »Underbetjente og Mandskab 1866—72 m. m. (Udgifter Handelen uvedkommende 1856)«.

[4]) Dir. til IM $^{2}/_{2}$-1849. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q. S. 304 ff.

Efter at have gennemgaaet og overvejet de forskellige Forslag sluttede Indenrigsministeriet sig til Handelsdirektionens Indstilling[1]). En Del af KAYSERS Forslag blev saaledes gennemført, og da Kommissionen af 1851 fik Sagen til fornyet Overvejelse, fandt den, at Forslagene i det hele saa vidt muligt var taget til Følge[2]). Ud over de Punkter af KAYSERS Forslag, som her har været omtalt, var der en Række andre fra et sundhedsmæssigt Synspunkt mere perifere om Garnfangst, Torskefiskeri, Kulbrydning etc. Disse fik i de praktiske Overvejelser ingen større Betydning, idet KAYSER paa disse Omraader ikke kunde tilføre de grønlandske Autoriteter noget nyt.

Indenrigsministeriets Bestemmelser blev derefter meddelt Myndighederne i Grønland[3]); det eneste nye var vel nu Bygningen af Tørrehusene, og nogle saadanne blev udsendt i de følgende Aar. Størst Betydning har vel de billige Træmaterialer haft. Priserne var i sig selv lave, idet Takstpaalægget uagtet den dyre Fragt kun var 12 % til Indkøbsprisen her, og den faktiske Praksis var, at der for Materialer kun betaltes $^3/_4$ af Takstprisen, og naar Omstændighederne talte derfor mindre eller endog intet[4]).

Den største Vanskelighed ved Gennemførelsen af de nye Regler var nok, at Hjælpen i Trangstid normalt skulde gives som Laan og ikke som Understøttelse. Regnskabet hermed har efter en Indberetning fra HOLBØLL at dømme været vanskeligt, og ikke lidt er sikkert udført som Understøttelse, skønt det egentlig burde være tilbagebetalt[5]).

Den saaledes opnaaede Ordning af Understøttelsesforholdene viste sig snart at lide af betydelige Mangler. For det første var de meget begrænsede Forraad af dansk Proviant naturligvis alt for smaa til, at der heraf kunde ydes nogen effektiv Hjælp i Tilfælde af længere Tids Misfangst over større Omraader; desuden kan der ikke være Tvivl om, at Hjælpen hovedsagelig blev givet til de Grønlændere, der boede ved Kolonierne eller i disses umiddelbare Nærhed, medens de fjernestboende kun i meget ringe Grad fik Del deri. Det var paa disse Omraader, at Dr. RINK i de følgende Aar satte ind med sin Kritik, der som bekendt fik meget vidtrækkende Følger for de sociale Forhold i Grønland[6]).

[1]) IM (BANG/STEPHENSEN) til Dir. $^{10}/_9$-1849. G.H.A. Pakke mrk. »Koloniernes Besejling«.

[2]) RINK: Samling af Betænkninger og Forslag ... S. 9 og 69.

[3]) Dir. til HOLBØLL og OLRIK $^{15}/_4$-1850. G.H.A. Grl. Kopibog 28. S. 13 ff. og 123 ff.

[4]) RINK: Samling af Betænkninger og Forslag ... S. 113.

[5]) HOLBØLL til Dir. $^9/_2$-1852. G.H.A. Pakke mrk. »Koloniernes Besejling«.

[6]) RINK: Samling af Betænkninger og Forslag ... S. 167 ff.

INDHANDLINGEN

Handelen med Grønlænderne maatte som Følge af Landets Naturforhold, der kun gav faa Muligheder for at levere Produkter, der havde Interesse for det europæiske Marked, være stærkt begrænset. De to Hovedprodukter, som Grønlænderne havde at levere, Spæk og Skind stammede i det væsentlige fra en enkelt Dyreart Sælen, der foruden at give Grønlænderne det meste af, hvad de kunde sælge i Butikken, ogsaa gav dem Hovedparten af deres Forbrug til Føde og Klæder. Der kunde som Følge heraf let opstaa et Modsætningsforhold mellem Handelens Ønske om en stor Indhandling af disse Varer og Grønlændernes daglige Behov for dem. Denne Modsætning er berørt i det foregaaende og skal igen blive omtalt i Forbindelse med Udhandlingen af de europæiske Varer, navnlig Kaffen.

Hvordan dette Modsætningsforhold har ytret sig i Enkeltheder, er det nu umuligt at give Oplysninger om, idet vi kun har Tal for Indhandlingen, men ikke for selve Produktionen. Disse Tal findes i de enkelte Koloniers Regnskaber (hvorfra alle de følgende Tabeller er uddraget) og maa for de fleste Aar antages at være paalidelige; for nogle Aar, hvor der har været aflagt Regnskab af skiftende Bestyrere, fremgaar det dog ikke tydeligt, om Stumpregnskabernes Tal er inkluderet i Hovedregnskabet eller skal adderes til dette, og det har her ved Tallenes Bearbejdelse været nødvendigt at anvende et Skøn. Da Regnskabet for Fiskenæsset for 1835 ikke har kunnet fremskaffes, er i Stedet indføjet Tallene for 1837.

Indhandlingen af Sælspæk (herunder Hvidfiskespæk) er, for saa vidt angaar Indkøbet fra Grønlænderne (udtrykt i Ballier), gengivet i Tabel 25 for hvert femte Aar af den undersøgte Periode.

Af Tabellen ses, at Spækindhandlingen i det hele har været stærkt stigende, omend der er betydelige Variationer fra Aar til Aar f. Eks. paa Grund af skiftende Isforhold. Stigningen har ikke været saa stærk i Sydgrønland, formentlig som Følge af en Tilbagegang i Antallet af Sortsider (jvf. den tidligere gengivne Tabel om Fangsten ved New Foundland S. 152). Derimod viser Tallene fra Nordgrønland en langt

Tabel 25. Indhandling af Sælspæk fra Grønlænderne (i Ballier).

	1825	1830	1835	1840	1845	1850
Julianehaab	1184	949	694	1589	1309	1110
Frederikshaab	291	294	222	462	378	501
Fiskenæsset	143	113	112	121	170	181
Godthaab	246	140	235	318	457	466
Sukkertoppen	283	245	273	232	293	403
Holsteinsborg	174	124	41	218	143	178
Sydgrønland ialt...	2321	1865	1577	2940	2750	2839
Egedesminde	99	215	305	503	551	666
Kronprinsens Eiland	53	—	—	—	—	—
Godhavn	21	21	78	202	127	160
Christianshaab	357	184	163	244[1])	431	440
Jakobshavn	300	160	180	277	297	204
Ritenbenk	192	285	311	325	317	413
Umanak	254	592	514	419	555	400
Upernavik	144	209[2])	132	251	313	466
Nordgrønland ialt...	1420	1666	1683	2221	2591	2749
Hele Grønland...	3741	3531	3260	5161	5341	5588

stærkere Tilvækst, og denne Stigning kan konstateres over det meste af Inspektoratet.

Foruden Grønlændernes Indlevering af Sælspæk har som tidligere omtalt Garnfangsten haft en ikke ringe Betydning. Denne var allerede omkring 1825 ret betydelig ved de nordligste Kolonier i Sydgrønland. I de følgende 25 Aar var der stærke Bestræbelser for at udvide denne Fangst, og disse resulterede ogsaa indtil ca. 1845 i en betydelig Stigning i Indleveringen af Garnspæk (se Tabel 26).

Ved Periodens Slutning var Garnfangsten i Sydgrønland gaaet stærkt tilbage, og man forstaar, at der i Kommissionen af 1851 blev forhandlet om denne Fangsts Nedlæggelse. En ganske anden Udvikling viser Tallene fra Nordgrønland. Her maa det antages, at Bestanden af Netsider har holdt sig nogenlunde uforandret, og de forøgede Bestræbelser har derfor resulteret i en stærkt stigende Produktion og Indhandling. Alt i alt var Indhandlingen af Garnspæk i Grønland i 1850 omtrent dobbelt saa stor som i 1825.

Skønt Grønlændernes Sælfangst vel var underkastet meget betydelige Variationer, særlig som Følge af Isforholdene, betød disse Svingninger dog væsentligt mindre end for Hvalfangsten. Denne kunde give

[1]) Alle Tal fra Christianshaab 1840 maaske kun fra $^{20}/_{8}$-1839.

[2]) Alle Tal fra Upernavik 1830 kun for $^{1}/_{7}$-1829 til $^{27}/_{12}$-1829 og $^{6}/_{2}$-1830 til $^{30}/_{6}$-1830.

Tabel 26. Indhandling af Garnspæk (i Tønder).

	1825	1830	1835	1840	1845	1850
Julianehaab	—	—	—	—	—	10
Frederikshaab	—	—	—	—	2	16
Fiskenæsset	325	115	334	97	301	167
Godthaab	108	102	143	396	333	86
Sukkertoppen	125	128	331	324	302	126
Holsteinsborg	35	63	12	12	29	3
Sydgrønland ialt...	593	408	820	829	967	408
Egedesminde	42	4	66	88	179	215
Godhavn	38	—	7	7	44	74
Christianshaab	52	69	91	96	66	43
Jakobshavn	2	—	11	18	28	8
Ritenbenk	35	56	112	138	154	265
Umanak	150	297	502	247	274	308
Upernavik	—	210	181	228	283	445
Nordgrønland ialt...	319	636	970	822	1028	1358
Hele Grønland...	912	1044	1790	1651	1995	1766

meget store Rigdomme baade paa Kød og Spæk, naar en af de store Grønlandshvaler fangedes; men i de Aar, hvor Hvalfangsten intet Udbytte gav, og det var de fleste, var denne Fangsts Betydning for Grønlænderne negativ, idet den ledte dem bort fra deres nationale Erhverv Sælfangsten. Heller ikke Fangsten af de smaa Hvaler, Keporkakker, kunde paa Grund af dens Uregelmæssighed faa nogen større Betydning for Befolkningens Levevilkaar eller for Handelens Økonomi.

Nært beslægtet med Spækproduktionen var Produktionen af Hajlever. Hajfangsten kunde ikke have nogen større Betydning for Grønlændernes Naturaløkonomi og blev derfor navnlig drevet af Handelens Mandskab eller af Grønlænderne, naar disse havde Brug for Kontantindtægter, der ikke kunde skaffes gennem den øvrige Fangst. Trods betydelig Interesse for Hajfangsten fra den kongelige Handels Side fik den ikke større Betydning, og heller ikke Firmaet Pahlen og Kalls ikke helt ringe Produktion af Hajtran havde nogen varig Virkning.

Sammenfattende kan det siges, at Perioden viste en kraftig Stigning i Indhandlingen af Spæk og Lever, hvilket ogsaa ses af Tallene for den heraf indvundne færdige Handelsvare Trannen. Dennes Mængde udgjorde i aarligt Gennemsnit:

1829—33	ca. 4960	Tønder
1834—38	- 5640	—
1839—43	- 7380	—

1844—48 ..... ca. 7480 Tønder
1849—50 ..... - 8100 —

og antoges at ville naa 9000 Tdr. i 1851[1]).

Den ensidige Sælfangst har ogsaa medført en meget betydelig Indhandling af Sælskind, saaledes som det fremgaar nærmere af Tabel 27.

Tabel 27. Indhandling af Sælskind fra Grønlænderne (Stk.).

	1825	1830	1835	1840	1845	1850
Julianehaab	2278	2695	929	2085	2286	1839
Frederikshaab	2137	2046	1732	1625	1583	2639
Fiskenæsset	1229	1066	924	894	1000	1636
Godthaab	1123	1093	824	682	1005	1382
Sukkertoppen	1839	2260	1738	1601	2015	2322
Holsteinsborg.....	1029	1353	560	492	1231	1131
Sydgrønland ialt...	9635	10513	6707	7379	9120	10949
Egedesminde	1841	3140	5025	4114	8002	8773
Kronprinsens Eiland	451	—	—	—	—	—
Godhavn.....	104	532	1180	773	1047	1137
Christianshaab.....	1451	2548	2376	2829	3342	3929
Jakobshavn	893	1678	1619	2267	1844	1754
Ritenbenk	1117	2701	4481	4192	5061	3605
Umanak	2428	6625	8817	6170	6201	6057
Upernavik	771	906	1239	1602	2378	3367
Nordgrønland ialt...	9056	18130	24737	21947	27875	28622
Hele Grønland...	18691	28643	31444	29326	36995	39571

Det ses af denne Tabel, at den samlede Indhandling af Sælskind blev mere end fordoblet i dette Tidsrum. Heraf viser Sydgrønland kun en mindre Stigning, medens Tallene for Nordgrønland er mere end tredoblede. Man maa dog ikke uden videre slutte, at Fangsten er forøget tilsvarende. Det er meget troligt, at Grønlænderne netop i denne Periode har forøget deres Skindindhandling stærkere, end Fangsten egentlig tillod, og at dette har bevirket en Tilbagegang i deres Forsyning med Skind saavel til Klæder som til Erhvervsredskaber. Dette gælder særlig Konebaadene, hvis Betydning for Grønlænderne Direktionen var ganske klar over, idet den allerede i 1835 i Anledning af, at Pahlen og Kall ønskede Ret til at købe Konebaade af Grønlænderne, skrev: »Konebaaden er Grønlænderens største Rigdom, og den Familiefader, som ikke eier den, kan heller ikke forlade den Plads, han opholder sig ved; thi det er kun ved Baaden, at han kan flytte hele Familien med dens Huusgeraad

[1]) Dir. til IM $^{22}/_{11}$-1851. G.H.A. Indenlandsk Kopibog R.

Tabel 28. Indhandling af Sælskind fra Garnfangst (Stk.).

	1825	1830	1835	1840	1845	1850
Julianehaab	—	—	—	—	—	29
Frederikshaab	—	—	—	—	8	53
Fiskenæsset	1026	436	1072	300	921	613
Godthaab	385	367	454	1334	943	350
Sukkertoppen	441	465	896	987	473	157
Holsteinsborg	158	233	44	49	113	48
Sydgrønland ialt	2010	1501	2466	2670	2458	1250
Egedesminde	683	255	1154	1440	2159	2476
Godhavn	180	—	66	35	279	526
Christianshaab	507	272	718	775	532	350
Jakobshavn	—	—	90	115	208	34
Ritenbenk	423	316	995	797	951	1228
Umanak	1756	2433	4496	1794	2416	2407
Upernavik	—	949	1287	807	1137	1770
Nordgrønland ialt	3549	4225	8806	5763	7682	8791
Hele Grønland	5559	5726	11272	8433	10140	10041

fra Sted til andet . . . Baaden er ham desuden nødvendig ved Rensdyrsjagt, Duunsamling og anden Sommerfangst. Konebaaden, der overgaaer som Arvegods fra Fader og Søn, er for Grønlænderne bekostelig at tilveiebringe, fordi dertil udfordres endeel Træmaterial og meget Arbeide; har Grønlænderen altsaa først mistet sin Baad, vil han sjelden komme i Besiddelse af en anden, og han var da tvungen til imod sin Villie, med hele Familien at friste Livet paa det Sted, hvortil han saa ubesindigen var draget hen«[1]). Selv om Direktionen saaledes var ganske klar over Forholdet, naar den stod i Modsætning til det private Handelshus, mærker man kun lidet til denne Betragtningsmaade, naar der kunde være Tale om, at den selv skulde forøge Grønlændernes Forsyning med Skind paa Bekostning af Hjemsendingen og dermed af Handelsudbyttet. Hele dette Spørgsmaal vil vi komme tilbage til i Forbindelse med Omtalen af Grønlændernes stærke Ønske om Udhandling af Kaffe.

Foruden Indhandlingen af Skind direkte fra Grønlænderne indleveredes der et betydeligt Antal Skind fra Garnfangsten (jvf. Tabel 28). Man ser, at navnlig Isgarnfangsten i Nordgrønland betød meget i denne Henseende; saaledes har Indleveringen af Garnskind ved Umanak for hele Perioden gennemsnitligt været større end i hele Sydgrønland. Det maa i denne Forbindelse huskes, at Fangsten i Nordgrønland mest bestod af de forholdsvis smaa Netsider.

[1]) Dir. til RK $^{7}/_{4}$-1835. G. H. A. Indenlandsk Kopibog M. S. 339 f.

Ud over at Sælskindene kunde hjemsendes i uforarbejdet Tilstand, kunde de ogsaa yde Raamateriale til Fremstillingen af Vandskindsklæder. Denne Produktion var steget noget henimod Periodens Slutning; men i 1849 maatte Direktionen skrive til HOLBØLL, at paa Grund af Opfindelsen af andre vandtætte Klædninger, var de grønlandske Vandskindsklæder faldet stærkt i Pris og blev maaske uafsættelige; den opfordrede derfor HOLBØLL til om muligt at henvise Grønlænderinderne til andet Erhverv og at søge at faa Produktionen af Vandskindsklæder formindsket[1]).

Der foreligger ikke for alle Aarene Oplysninger om Sælskindenes Fordeling efter de enkelte Sælarter. Derimod fremgaar det tydeligt, at Grønlandssælen har domineret i Sydgrønland og Netsiden i Nordgrønland. Til Eksempel kan nævnes, at der i 1850 ved Fiskenæsset indhandledes 489 sortsidede, 22 spraglede, 967 blaasidede og 771 gemene Sælskind, medens de tilsvarende Tal for Egedesminde samme Aar var 150 sortsidede, 21 spraglede, 261 blaasidede og 10817 andre. Disse Tal kan dog ikke opfattes som direkte Udtryk for Fangsten, idet man ikke ved, hvor mange Skind af de forskellige Sorter Grønlænderne selv har brugt.

Ved Siden af Indhandlingen af Sælspæk og Sælskind var den øvrige Indhandling af mindre Betydning. Det er vel her rimeligt at nævne Rensskindene først. I Tabel 29 findes nærmere Oplysninger om Indhandlingen af disse.

Tabel 29. Indhandlingen af Rensskind (i Stk.).

	1825	1830	1835	1840	1845	1850
Julianehaab	—	—	—	—	—	—
Frederikshaab	—	—	—	—	—	—
Fiskenæsset	54	75	144	201	26	—
Godthaab	585	2307	3556	2983	1795	668
Sukkertoppen	1549	2739	3462	2629	5065	3547
Holsteinsborg	1445	3480	6250	5777	9484	4049
Sydgrønland ialt	3633	8601	13412	11590	16370	8264
Egedesminde	—	204	828	1077	4418	3321
Godhavn	—	—	—	100	59	30
Christianshaab	—	—	172	157	600	311
Jakobshavn	—	—	65	140	106	2
Ritenbenk	—	—	6	—	—	2
Umanak	—	—	105	68	115	74
Upernavik	—	5	105	454	890	149
Nordgrønland ialt	—	209	1281	1996	6188	3889
Hele Grønland	3633	8810	14693	13586	22558	12153

[1]) Dir. til HOLBØLL $^3/_5$-1849. G.H.A. Grl. Kopibog 27. S. 197 f.

Man ser af Tabellen, at Rensdyrene særlig fandtes i det nordlige Sydgrønland og i det sydlige Nordgrønland og mere spredt over det øvrige Nordgrønland. Jagtudbyttet maa have været meget stort, idet Grønlænderne selv brugte mange Skind, og der endda kunde blive en Indhandling paa 22558 Skind i 1845. Det berettes flere Steder, at Grønlænderne paa deres Rensjagter skød alle de Dyr, de kunde faa Ram paa, og hvis de i øvrigt havde Kød nok, nøjedes med at medtage Skindet, Tællen og Tungen[1]). En saadan Nedslagtning kunde Bestanden ikke holde til. Allerede i 1850 var Indhandlingen gaaet betydeligt tilbage, og dette fortsattes som bekendt i den følgende Tid.

Da man indhandlede Rensskindene til forskellige Priser efter Størrelsen, havde Grønlænderne en Tendens til at skrabe Skindene stærkt og udspile dem for at gøre dem større og faa dem bedre betalt. Da dette forringede Kvaliteten, var HOLBØLL inde paa Forslag om at indhandle Skindene efter Vægt eller til en ensartet Pris for alle Størrelser; men intet af disse Forslag gennemførtes[2]).

Medens Rensjagten baade gav Grønlænderne Penge gennem Skindindhandlingen og bidrog til deres Naturalhusholdning, havde Ræve-

Tabel 30. Indhandling af blaa Ræveskind (Stk.).

	1825	1830	1835	1840	1845	1850
Julianehaab	149	308	322	169	267	360
Frederikshaab	67	80	147	81	27	31
Fiskenæsset	60	68	22	56	46	51
Godthaab	92	242	100	88	68	74
Sukkertoppen	55	160	138	81	33	61
Holsteinsborg	117	185	123	152	85	89
Sydgrønland ialt	540	1043	852	627	526	666
Egedesminde	32	34	78	34	120	58
Kronprinsens Eiland	2	—	—	—	—	—
Godhavn	2	3	12	3	2	—
Christianshaab	29	36	32	19	21	20
Jakobshavn	5	4	—	—	4	—
Ritenbenk	12	3	2	2	2	3
Umanak	2	1	1	1	4	—
Upernavik	6	1	—	33	6	10
Nordgrønland ialt	90	82	125	92	159	91
Hele Grønland	630	1125	977	719	685	757

[1]) Se f. Eks. RINK: Grønland II S. 176.

[2]) HOLBØLL til Dir. $^{29}/_{12}$-1843, $^{15}/_{8}$-1849 m. fl. Skr. G.H.A. Breve S.G. 1850; Dir. til HOLBØLL og OLRIK $^{16}/_{5}$-1850. G.H.A. Grl. Kopibog 28. S. 46, 151; RINK: Samling af Betænkninger og Forslag. S. 21 f.

Tabel 31. Indhandling af hvide Ræveskind.

	1825	1830	1835	1840	1845	1850
Julianehaab	107	57	73	49	232	148
Frederikshaab	40	25	46	20	58	27
Fiskenæsset	22	17	9	26	43	29
Godthaab	34	96	60	69	81	58
Sukkertoppen	26	49	42	45	38	34
Holsteinsborg	51	55	42	72	56	76
Sydgrønland ialt...	280	299	272	281	508	372
Egedesminde	2	16	31	23	78	36
Godhavn	5	—	—	2	4	—
Christianshaab	20	21	19	58	80	26
Jakobshavn	9	2	—	3	5	—
Ritenbenk	9	6	4	5	13	7
Umanak	4	1	—	4	22	—
Upernavik	1	—	4	37	32	8
Nordgrønland ialt...	50	46	58	132	234	77
Hele Grønland...	330	345	330	413	742	449

jagten kun Betydning for dem gennem Indhandlingen af Skindene. Denne er for de blaa Ræveskind belyst i Tabel 30 og for de hvide i Tabel 31.

Det fremgaar af Tabellerne, at Fangsten af baade blaa og hvide Ræve særlig fandt Sted i Sydgrønland, og at Julianehaab Distrikt ubetinget var det mest givende Ræveterritorium.

Rævefangsten varierede stærkt fra Aar til Aar. Aarsagen hertil er blevet undersøgt for nylig af Bræstrup; de forskellige Teorier, der i denne Forbindelse kan fremsættes, ligger imidlertid udenfor den foreliggende Undersøgelses Rammer[1]).

Endelig har Indhandlingen af urenset Ederdun haft en ikke ringe Betydning. Ederfuglene fandtes endnu paa denne Tid i betydelige Mængder særlig i de Egne, hvor der udenfor Kysten fandtes en stor Skærgaard. Selv om Produktionen har været stærkt svingende fra Aar til Aar, synes det at fremgaa af Tabel 32, at der har været nogen Tilbagegang, og dette gælder særlig Sukkertoppen og Holsteinsborg Distrikter. Det maa antages, at Indsamlingen af Dun og Reder allerede i denne Periode har været saa omfattende, at Bestanden ikke har kunnet holde til det, og om noget Forsøg paa Fredning har der ikke været Tale i denne Periode.

Foruden de her nævnte Produkter har der været indhandlet enkelte

[1]) MoG Bd. 131, Nr. 4. »A Study on the Arctic Fox in Greenland«.

Tabel 32. Indhandling af urenset Ederdun (i Pund).

	1825	1830	1835	1840	1845	1850
Julianehaab	1	13	21	16	—	—
Frederikshaab	—	21	—	—	—	—
Fiskenæsset	22	74	42	42	21	70
Godthaab	551	762	220	72	383	811
Sukkertoppen	1352	2209	1832	659	731	928
Holsteinsborg	3202	4888	1774	1018	1131	1800
Sydgrønland ialt...	5128	7967	3889	1807	2266	3609
Egedesminde	2238	3670	3422	1609	1250	2597
Kronprinsens Eiland	192	—	—	—	—	—
Godhavn	—	—	—	2	—	—
Christianshaab	438	223	12	—	—	45
Jakobshavn	—	—	—	—	—	—
Ritenbenk	—	—	—	—	—	—
Umanak	—	—	—	—	—	—
Upernavik	453	911	1186	217	88	755
Nordgrønland ialt...	3321	4804	4620	1828	1338	3397
Hele Grønland...	8449	12771	8509	3635	3604	7006

andre; men denne Indhandling har ikke haft en saadan Størrelse, at den har kunnet faa nogen væsentlig Betydning for Grønlands Økonomi.

For at forstaa Indhandlingens Betydning for Grønlænderne er det nødvendigt foruden Mængderne ogsaa at kende Indhandlingspriserne[1]). Størst Betydning havde naturligvis Spækprisen. Denne var ved Periodens Begyndelse 2 Rbd. pr. Ballie, men blev i 1836 under Paavirkning af den livlige Diskussion i Kommissionen forhøjet til 3 Rbd.[2]). I 1840 forhøjedes den yderligere til $3^1/_2$ Rbd., saaledes at Prisen paa Grønlændernes indhandlede Spæk og Spækket fra Garnfangsten blev ens[3]). Endelig sattes Prisen i 1844 op til 4 Rbd. pr. Ballie[4]). Samtidig forhøjedes ogsaa Priserne paa Sælskindene, saaledes at disse fra 1840 normalt var 30 Sk. for sortsidede og spraglede og 22 Sk. for blaasidede og ordinære. Prisen for Rensskind var fra 1826 48, 36, 24 og 18 Sk. pr. Stk. efter Størrelsen. For Ræveskindene fastsattes Prisen i 1831 for de blaa til 1 Rbd., 72, 48 og 24 Sk. pr. Stk. efter Kvaliteten og for de hvide til 32, 24 og 12 Sk. pr. Stk. Prisen paa urenset Ederdun var fra 1826 24 Sk. pr. Pund[1]). Der kan saaledes ikke være Tvivl om, at Grønlændernes

[1]) Rink: Samling af Betænkninger og Forslag ... S. 111 f.
[2]) Allerunderdan. Forest. $^{22}/_3$-1836. Kgl. Resol. $^{30}/_3$-1836. RK Rel. Res. Prot.
[3]) Allerunderdan. Forest. $^{31}/_3$-1840. Kgl. Resol. $^8/_4$-1840. Ibidem.
[4]) Allerunderdan. Forest. $^5/_3$-1844. Kgl. Resol. $^6/_3$-1844. Ibidem.

Kontantindtægter i denne Periode har været stigende, navnlig som Følge af Prisforhøjelsen paa Sælprodukterne.

For Aarene 1846—49 har Dr. RINK opstillet en Oversigt over Kontantindtægten for en grønlandsk Familie paa fem Personer. Vi gengiver denne i Tabel 33.

Tabel 33. Kontantindtægt for en grønlandsk Familie i et Aar[1]).

Produkter af Sæl- og Hvidfiskefangst	35	Rbd.	60	Sk.
Rensdyrskind	2	—	18	-
Ederdun			75	-
Ræveskind			60	-
Hajlever	1	—	69	-
Bjørneskind, Hundeskind, Fjer, Torskelever			38	-
Ialt ...	41	Rbd.	32	Sk.

Kontantindtægten har saaledes efter denne Beregning kun været 41 Rbd. 32 Sk. i Gennemsnit pr. Familie om Aaret (Beregningen omfatter dog kun Nordgrønland). Dette Tal er dog at betragte som et Minimum, idet Grønlænderne foruden ved Indhandlingen har haft en Del Kontantindtægter ved Arbejde for Handelen, Missionen eller private danske Familier. Vigtigere er det imidlertid at erindre, at Beløbet kun omfatter Kontantindtægten, og at den allerstørste Del af Grønlændernes Forbrug baade til Føde og Klæder er taget direkte af Produktionen uden at have passeret Butikken. Man ved ikke, om Naturalindtægten i denne Periode har været stagnerende eller er forøget eller formindsket og er altsaa ikke i Stand til at udtale sig om, hvorvidt Grønlændernes Realindkomst imellem 1825 og 1850 har været stigende eller faldende.

Vi skal i det følgende Kapitel komme ind paa, hvorledes de forøgede Kontantindtægter har været anvendt.

[1]) RINK: Grønland I, 1. S. 188.

UDHANDLINGEN

Udhandlingen af europæiske Varer fandt Sted paa Grundlag af Priser, der var fastsat i den saakaldte Generaltakst. Denne udarbejdedes hvert Aar af Direktionen paa Grundlag af Handelens Indkøbspriser, idet disse forhøjedes med en vis Procent (12—46 %), hvis Størrelse varierede efter Varens Art, saaledes at Nødvendighedsartikler fik de laveste og Luksusvarer de højeste Tillæg (Proviant og Provisioner 20 %, »nødvendige« Varer 12 %, »nyttige« Varer 30 %, »overdaadige« Varer 46 % og Materialier 25 %). Generaltaksten deltes i tre Hovedgrupper: 1. Proviant og Proviantsorter (for Danske alene), 2. Handelsvarer og 3. Priser paa de almindeligste Inventarier og Materialer.

Vi vil betragte Taksten for Handelsaaret 1828 noget nærmere. Gruppen Proviant og Proviantsorter for de Danske omfattede først og fremmest de Varer, der indgik i Deputaterne. Af Kødvarer var der 4 Karakterer, nemlig røget Flæsk til 20 Sk. pr. Pund, grønsaltet do. til 18, saltet Oksekød til 12 og do. Lammekød til 9 Sk. pr. Pund. Endvidere Smør til 38 Sk. og Tørfisk til 7 Sk. pr. Pund. Af andre betydende Varegrupper kan nævnes gule Ærter til 13 Rbd. 32 Sk. pr. Tønde, Byggryn til 15 Rbd. 32 Sk. pr. Td., Skonrogger til 9 Rbd. pr. 100 Pund og haardt Brød til 7 Rbd. 76 Sk. pr. 100 Pund. Herudover fandtes der et stort Antal Karakterer af Fødevarer og Krydderier, der aabenbart kunde købes af de Danske, men ikke af Grønlænderne. I Gruppen med Spirituosa fandtes saaledes 9 Karakterer, i Gruppen Sukker og Sirup var der 7 Karakterer (Kandissukker 48 Sk., Raffinadesukker 60 Sk., Melissukker 44 Sk., brunt Puddersukker 24 Sk., hvidt do. 39 Sk., brun Sirup 15 Sk. og hvid Sirup 44 Sk. pr. Pund).

Handelsvarerne var delt i følgende Hovedgrupper: Skyderekvisitter (i alt 20 Karakterer, herunder Rifler 22 Rbd. Stykket, fint Krudt 40 Sk., groft Krudt 32 Sk. og Bly 19 Sk. pr. Pund), Kramvarer (i alt 42 Karakterer, herunder 5 Slags Lærred, 7 Slags Tørklæder, 6 Arter Silkebaand, 3 Slags andre Baand o. s. v.), Uldengods (i alt 30 Karakterer, herunder islandske, færøske og jyske Trøjer, 10 Arter Hoser, endvidere Vanter, Muffediser, Huer etc.). I Gruppen Isenkramvarer fandtes først 82 mere almindelige Karakterer som File, Raspe, Økser, Huggejern, Bor, Pile-

jern, Knive o. s. v., men herudover 58 Karakterer under Overskrifterne: Glasrammede eller brunrammede Spejle; denne Overskrift maa dog nok være en Reminiscens fra ældre Tid; thi foruden mange Arter af Spejle findes der i Gruppen Fingerringe, Ørenroser, malede Æsker, Snusdaaser med fin Lakering, ordinært og kuriøst Dukketøj o. s. v. I Gruppen Trævarer fandtes 36 forskellige Karakterer (6 Arter Handelskister, 4 Arter Handelsbrædder, 7 Arter Handelslægter, 6 Arter Granstager o. s. v.). Endvidere var der 9 Karakterer Kobbersmedevarer (særlig fortinnede Thekedler af forskellig Størrelse), 16 Karakterer Blikkenslagervarer, 10 Karakterer Kandestøberarbejde og 10 Karakterer Tobakker og Piber. Endelig fandtes der en Gruppe forskelligt, omfattende saa uensartede Ting som Bindegarn til Sælhunde (i 4 Kvaliteter) og Kaffe- og Thekopper (københavnsk, kinesisk og gule Stentøjskopper).

Den tredie Hovedgruppe var Priserne paa de almindelige Inventarier og Materialer til Handelens Brug. Hovedposterne her var Tønder af forskellige Størrelser og Hjælpemidler til Rejsningen, endvidere Trosser, Liner, Skibssøm og Planker, Malervarer o. s. v.

Taksterne for de senere Aar er ganske tilsvarende, kun at Karakterernes Antal efterhaanden forøges noget.

Vi har kun ganske undtagelsesvis nævnt Priserne og skal ikke komme ind paa Svingningerne fra Aar til Aar; disse, der i øvrigt er meget let tilgængelige, har formentlig kun mindre Interesse for Forstaaelsen af Udviklingen i Grønland, men kunde nok give et interessant Billede af Prisudviklingen i Danmark[1]).

En Ejendommelighed ved Generaltaksten i Begyndelsen af denne Periode var, at man havde to Sæt Priser for enkelte Proviantsorter, en højere for Grønlænderne og en lavere for de danske Betjente. Om Aarsagen hertil skriver Direktionen i 1825 i et Cirkulære: »... da Erter, Gryn, Skonrogger og haardt Brød ved Tidens Løb uformærkt ere gangne over til at blive et Betalingsmiddel for visse Producter i Handelen med Landets Indvaanere, som nu vel ikke mere lader sig sætte igien ud af Brug, saa kræver Nødvendigheden at disse Proviantsorter herefter behandles som Handelsvarer og saaledes taxtsættes, at Handelen i det mindste kan see sig skadesløs ved deres Udsendelse«. I Taksten for 1826 fastsattes Prisen for en Pot Ærter til 6 Sk., 1 Pot Gryn til 12 Sk., 1 ℔ Skonrogger til 9 Sk. og 1 ℔ haardt Brød til 8 Sk.; for Missionærer, Betjente og Pensionister skulde Priserne dog kun være henholdsvis 4, 8, 6 og 5 Sk. Ingen maatte faa mere, end han kunde antages selv at have Brug for; hvis nogen Betjent alligevel ønskede mere, skulde det betales til den højere Pris[2]). De dobbelte Brødpriser bortfaldt med Udgangen

[1]) G. H. A. Pakke mrk. Diverse Korrespondance Sager m. v. Lb. Nr. 20.

[2]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{13}/_{4}$-1825, $^{22}/_{3}$-1826 og $^{28}/_{3}$-1827. G. H. A. Grl. Kopibog 19. S. 363 og do. 20. S. 2 og 161 f.

af Handelsaaret 1830, da Brødbagningen i Grønland var sat i Gang, hvorimod de højere Priser paa Ærter og Gryn blev staaende til 1. Juli 1837[1]).

I 1828 fastsattes der to forskellige Priser for henholdsvis Kaffe (60 og 36 Sk. pr. Pund) og Kandissukker (48 og 46 Sk. pr. Pund). Den laveste Pris benyttedes for Kommissionsgods, dog kunde en gift Købmand eller Missionær til denne Pris kun rekvirere 40 ℔ af hver af disse Varer, en ugift Købmand eller Missionær eller gift Assistent 24 ℔, en ugift Assistent 16 ℔, Spækskærere og Formænd 12 ℔, Baadsmænd og Haandværkere 8 ℔, Kolonister 4—6 ℔, Nationale heri indbefattet Kateketer, Pensionister og Enker 2—4 ℔. Til den høje Pris kunde Grønlænderne købe, men kun mod Betaling i Form af Skind og Dun[2]).

De to Sæt Priser havde den Ulempe, at de kunde friste til Omgaaelse. Da der i Forbindelse med Indførelsen af de nye Huse og Ovne var fastsat to Priser paa Kul, en lavere for Grønlænderne og en højere for Europæerne, klagede Bestyrer Zimmer ved Egedesminde over, at Missionæren der havde søgt at købe Kul gennem Grønlænderne for at faa dem billigere, hvilket virkede demoraliserende[3]). Systemet med de to Sæt Priser kom saaledes paa Grund af praktiske Vanskeligheder ikke til at faa nogen større Betydning.

En Betingelse for et sundt Handelsforhold maatte være, at de anvendte Lodder virkelig havde den Vægt, som de angav; men i denne Henseende var Forholdene ikke overalt tilfredsstillende. Løjtnant Møller, der i 1843/44 var konstitueret som Inspektør i Nordgrønland, foretog efter Direktionens Ordre en Undersøgelse af Lodderne forskellige Steder. Ved Godhavn viste det sig, at der var to fuldvægtige Lodder, medens de øvrige otte var undervægtige; ved Umanak kasseredes seks Stykker som aldeles ubrugelige, men der var yderligere fem Lodder, der var undervægtige; ved Upernavik var der to fuldvægtige og tre undervægtige[4]).

Som tidligere omtalt klagedes der ikke sjældent over Kvaliteten af de til Betjentene udsendte Proviantsorter. Derimod synes der ikke at have været nogen væsentlig Kritik af de til Handel med Grønlænderne udsendte Varer[5]).

Man kan ellers ikke sige, at Direktionen i al Almindelighed var

---

[1]) G. H. A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m. (Kaffehandelen)«.

[2]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{22}/_{3}$-1828. G. H. A. Grl. Kopibog 20. S. 308 f.; sml. Funch: Syv Aar i Nordgrønland. S. 36—37.

[3]) Bestyrer N. Zimmer (Egedesminde) til Dir. $^{30}/_{6}$-1848. G. H. A. Breve N. G. 1848; Rink: Samling af Betænkninger og Forslag . . . S. 114.

[4]) Konst. Insp. Løjtnant Møller til Dir. $^{12}/_{1}$-1845. G. H. A. Breve N. G. 1844.

[5]) Se f. Eks. Holbøll til Dir. $^{25}/_{11}$-1843. G. H. A. Breve S. G. 1843.

videre flink til at betjene sine grønlandske Kunder, ikke engang naar det drejede sig om de for Fangsten og Indhandlingen absolut nødvendige Rifler. Saaledes bemærkede Købmand PETERSEN i Christianshaab i 1833, at de udsendte Rifler var af en ret ringe Kvalitet, saaledes at Riffelgangene var udslidt i Løbet af 3—4 Aar. Han anmodede derfor om, at det maatte blive paalagt Bøssemageren at gøre Gangene dybere[1]). Købmand FLEISCHER ved Umanak sendte nogle Rifler hjem til Reparation, men disse kom ureparerede tilbage, og FLEISCHER spurgte derfor, om en saadan Hjemsendelse ikke var tilladt[2]). I Julianehaabs Distrikt, hvis Indbyggere af HOLBØLL beskrives som de fattigste i hele Sydgrønland, havde Grønlænderne vanskeligt ved at købe de dyre nye Rifler, der var nødvendige til Fangsten, og HOLBØLL foreslog derfor, at der udsendtes nogle billige brugte[3]).

Et af de vanskeligste Udhandlingsproblemer i disse Aar var Grønlændernes Ønske om at kunne købe ogsaa europæisk Proviant i Butikken og Handelens Bestræbelser for at holde igen paa denne Udvikling. Allerede i 1806 var det blevet tilladt, at Kaffe, The, Sukker, Brød, Gryn og Ærter maatte udhandles mod Ræveskind og Sælskind og for Halvdelen af Betalingen for Ederdun. Under Krigsaarene havde denne Bestemmelse ikke haft nogen praktisk Betydning; men i 1820erne blev Spørgsmaalet atter aktuelt[4]). Købmand J. MATHIESEN ved Frederikshaab erklærede sig i 1827 tilfreds med Ordningen, idet han mente, at Kaffeudhandlingen, der havde størst Betydning, ikke virkede til Skade for Grønlændernes Helbred, medens den paa den anden Side havde fremmet Skindindhandlingen stærkt og herved virket fordelagtigt for Handelen[5]). I Julianehaab Distrikt synes man at have været noget bagefter, og her blev Ordningen først gennemført ved HOLBØLLS Inspektionsrejse i 1830[6]). For Købmændene betød denne Ordning ogsaa en Fordel, idet den forøgede Skindindhandling gav dem større Procenter. Købmand FR. LASSEN ved Christianshaab beklagede sig saaledes i 1829 over, at han havde maattet afgive en Del af sin Kaffe til en Nabokoloni, hvorved hans Fortjeneste blev mindre[7]). Købmand PETERSEN i Claus-

[1]) Kmd. PETERSEN (Claushavn) til Dir. $^{22}/_{8}$-1833. G.H.A. Breve N.G. 1833.

[2]) Kmd. H. M. FLEISCHER (Umanak) til Dir. $^{13}/_{7}$-1831. G. H. A. Breve N. G. 1831.

[3]) Hovedindberetning S.G. 1836/37. HOLBØLL til Dir. $^{22}/_{11}$-1837. G.H.A. Breve S.G. 1837.

[4]) HOLBØLL til Dir. $^{1}/_{3}$-1836. G.H.A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m. (Kaffehandelen)«.

[5]) Kmd. MATHIESEN (Frederikshaab) til Dir. $^{30}/_{9}$-1827 (i Indberetninger fra Kolonien Frederikshaab $^{6}/_{6}$-1828). G.H.A. Breve S.G. 1828.

[6]) Hovedindberetning S.G. 1829/30. HOLBØLL til Dir. $^{10}/_{7}$-1830. G.H.A. Breve N. G. 1847.

[7]) Kmd. FR. LASSEN (Christianshaab) til Dir. $^{8}/_{7}$-1829. G.H.A. Breve N.G. 1829.

havn beklagede sig i 1833 meget over, at der ikke var Kaffe nok ved Kolonien; Grønlænderne ikke alene fra Claushavn, men helt nede fra Sydøstbugten roede til Jakobshavn med deres Skind; dette betød ikke alene et Tab for Købmanden, men det var ogsaa et Minus for Handelen, at Grønlænderne herved forsømte deres Fangst[1]). Da Kaffeprisen i 1831 blev nedsat, protesterede Holbøll, da han frygtede, at dette vilde skade Produktionen, idet Grønlænderne ikke behøvede at anstrænge sig saa meget, naar de kunde faa Kaffen billigere. Han forudsatte, at de i øvrigt havde købt alle de Handelsvarer, de havde Brug for, hvilket han mente særlig gjaldt i Godthaab og Sukkertoppen Distrikter[2]).

Paa denne Maade udhandledes en Del Proviant til Grønlænderne. For Sydgrønlands Vedkommende er i Tabel 34 givet Oplysninger om det aarlige Gennemsnit 1825—34 ved hver Koloni.

Tabel 34. Proviantsalg i Sydgrønland i aarligt Gennemsnit 1825—34[3]).

	Brød ℔	Gryn Skæpper	Ærter Skæpper
Julianehaab	227	$1^1/_7$	$3^2/_3$
Frederikshaab	948	$17^2/_3$	$12^1/_2$
Fiskenæsset	671	$16^1/_2$	8
Godthaab	999	40	5
Sukkertoppen	1938	37	$7^1/_2$
Holsteinsborg	1212	$4^1/_2$	1

Man ser af Tabellen, at de nordlige Kolonier i Sydgrønland havde langt den største Proviantudhandling. Dette maa vel hovedsageligt føres tilbage til, at disse Kolonier var mere velhavende; men det skyldtes utvivlsomt ogsaa i nogen Grad Paavirkning fra Bestyrernes Side.

Omkring 1835 var der stærkt Røre i og om Grønland. Det bestaaende Handelsmonopol var udsat for livlig Kritik, og privat Erhvervsvirksomhed fik for første Gang Fodfæste i Landet gennem den Tilladelse, som Handelshuset v. d. Pahlen og Kall havde opnaaet til at drive Fiskeri i Holsteinsborg, Sukkertoppen og Godthaab Distrikter. Der fremkom derfor forskellige Forslag om Reformer i Retning af friere Handel. Nogle ønskede Begrænsningen i Provianthandelen helt ophævet, medens andre mente, at de gældende Friheder var skadelige og snarere burde indskræn-

[1]) Kmd. Petersen (Claushavn) til Dir. $^5/_8$-1833. G.H.A. Breve N.G. 1833.

[2]) Holbøll til Dir. $^{22}/_7$-1831. G.H.A. Breve S.G. 1831.

[3]) Holbøll til Dir. $^1/_3$-1836. G.H.A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m. (Kaffehandelen)«.

kes. Til de sidste hørte Købmand Fr. Lassen, der nu bestyrede det fattige Julianehaab Distrikt. Han skriver saaledes i 1835: »Det vil vist ikke kunne nægtes, at Brød, Gryn og Erter, i Forening med Caffe og Sukker, oprindeligen har været og er Luxusartikler for de Indfødte, ligesaafuldt som Sirup, Risengryn m. m. nu senere er bleven det. Erfaringen har desværre og noksom bekræftet Skadeligheden af at europætisere Grønlænderne med Hensyn til Luxusartikler, idet disse saa iøinefaldende har efterladt sine bedrøvelige Følger ved flere Etablissementer, det ieg Alt skal bestræbe mig for at begrunde ved fornemmelig at omhandle Caffehandelen, der af sal. Houndt, Bestyrer af Colonien Jacobshavn allerførst blev foreslaaet, og i Aaret 1803 eller 4 modtog ifølge sit Forlangende 25 Pund til Handel, for hermed at forsøge om denne Varesort imod diverse Skind kunde udgaae og finde Indpas iblandt Grønlænderne. Og vistnok fandt Caffen Indpas, ja endog i saa høi Grad, at de Indfødte selger paa Loftet for denne deres Livdrik de Skind der vare dem saa høist fornødne til Telt, Konebaad og Klædningsstykker, hvorfor der nu og af mange Familiefædre hverken eies Telt eller Konebaad hvortil endvidere kommer en laset og ussel Klædedragt«. Dette var efter Lassens Mening ogsaa til Skade for Handelen, idet Grønlænderne ikke kunde rejse rundt og samle Forraad om Sommeren, men maatte blive boende i de usle Vinterhytter, ». . . hvilket Alt ene og allene kan tilskrives Caffehandelen, da Teltskindene ere udvandrede til Tieneste for Caffekieddelen«. Kaffehandelen havde forøget Behovet for Understøttelse i Trangstid stærkt, idet Grønlændernes Erhverv kun var tilstrækkeligt til at forsyne dem med de absolutte Fornødenheder og Fangstredskaber; ». . . det er noksom bekiendt, at Grønlænderne jo langt heller vil drikke Caffe, spise Proviant samt Svedske- og Risengrynssuppe, end for sine Producter at forskaffe sig det Nødvendige til Fortsettelsen af sin Fangst, hvoraf følger: at dersom man ikke kan og vil vedblive at udborge Rifler, Krudt, Bly m. v. saa lever man paa sine Landsmænds Bekostning, og driver Tiden hen omkring i Husene og paa Fieldene, Dag ud og Dag ind saalænge disse har noget, og naar endeligen denne Tilflugt ogsaa stopper, saa — uddeles der Sultekost«[1]).

I en Skrivelse seks Uger senere gentog Lassen sine Synspunkter; han fremhævede, at der i Handelsaaret 1835 i Julianehaab Distrikt kun var solgt Grønlænderne 426 Pund Brød, 197 Pund Kaffe og 110 Pund Kandis. Men netop derfor, mente han, havde Distriktets Grønlændere stadig deres Konebaade og Telte, og det var dette Forhold, han vilde søge at bevare ved saa meget som muligt at sætte sig imod Provianthandelen[2]).

[1]) Kmd. Fr. Lassen (Julianehaab) til Dir. $^{10}/_{7}$-1835. G. H. A. Breve S. G. 1835.
[2]) Lassen til Holbøll $^{21}/_{8}$-1835 (Afskrift). Ibidem.

Direktionen akcepterede foreløbig Lassens Betragtninger for Julianehaabs Vedkommende og bestemte, at Provianthandelen her skulde ophøre dels af Hensyn til den vanskelige Besejling og dels til den Skade, der herved forvoldtes de indfødte[1]).

Flere andre Købmænd saa ganske anderledes paa Spørgsmaalet. Købmand Biilmann ved Sukkertoppen skrev f. Eks. i 1835: »Blev det tilladt at betale Grønlænderne for endeel af deres Spæk med Kaffe og Provitioner, er ieg overbeviist om, at en langt betydeligere Mængde Spæk ville indvindes hele Sommeren, da Grønlænderne i saa Tilfælde ville gaae langt senere paa Rensjagt, hvorved desuden ville vindes, at disse Dyr skaanedes paa en Tid, da deres Skind ikke ere antagelige Handelsvarer«[2]).

Det stærke Røre om denne Sag og navnlig den af Biilmann paapegede Udsigt til en Forøgelse af Spækindhandlingen foranledigede Direktionen til at høre Inspektørerne[3]). Holbøll havde allerede i Forvejen fremsat Betragtninger, der stod i afgjort Modsætning til Købmand Lassens, idet han fremhævede, at naar Grønlænderne kunde faa Proviant for Sælskind, fangede de mange Sæler, hvad der ogsaa gav meget Spæk til Indhandling og meget Kød til Sikring i Trangstid. Han mente, at det var en almindelig Opfattelse, at den bestaaende Maade at sælge Kaffe og Proviant paa var den fortrinligste, som kunde udtænkes; men selv vilde han dog gerne gaa videre, saaledes at Grønlænderne frit kunde købe Proviant og, hvad de ellers ønskede, for alle leverede Produkter[4]). I sin Indberetning til Direktionen i Efteraaret 1836 udtalte Holbøll, »at den hidtil brugelige Maade at udhandle Proviant og Kaffe er skadelig for Grønlænderne, ei alene fordi de undertiden afgiver flere Skind, end de uden Savn kunne afsee, men især fordi Grønlænderen, ikke før han kan faae alt hvad man udhandler ved Handelsstederne for sine Producter eller Contanter, ikke vil lære at skatte disse som Midler til at tilfredsstille hans Fornødenheder, og før han giør dette vil han ikke ophøre at være ødsel og før vil man neppe være istand til at afskaffe Udborgningen. Kort jeg anseer det for Vilkaaret for en stor Deel Forbedringer, at den nu brugelige Maade at udhandle Proviant og Kaffe afskaffes, og at det tillades Grønlænderne at faae disse, og alle andre Vare som man anseer for uskadelige for dem, for deres Producter og Contanter«. Samtidig foreslog Holbøll, at Priserne sattes efter, hvad Provianten kostede Handelen, eventuelt med Tillæg af Avance. For haardt Brød opstillede han følgende Kalkule

[1]) Dir. til Holbøll $^{10}/_{4}$-1835. G. H. A. Grl. Kopibog 22. S. 297 f.

[2]) Kmd. Biilmann (Sukkertoppen) til Dir. $^{3}/_{8}$-1835. G. H. A. Breve S. G. 1835.

[3]) Dir. til Fasting $^{3}/_{5}$-1836. G. H. A. Grl. Kopibog 23. S. 44 f.

[4]) Holbøll til Dir. $^{1}/_{3}$-1836. G. H. A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m. (Kaffehandelen)«.

1 Tønde = 80 Pund koster i Indkøb	3 Rbd.	32	Sk.
Fragt	2 —	48	-
Emballage		80	-
Assurance $2^1/_2$ %		16	-
Pakhusomkostninger		16	-
Rente 4 %		28	-
	7 Rbd.	28	Sk.

eller $7^3/_4$ Sk. pr. Pund; men der var efter hans Opfattelse ikke noget i Vejen for, at Grønlænderne kunde betale 9 Sk. pr. Pund. Det vilde være værdifuldt at faa udvidet Brødbagningen i Grønland; det vanskeligste Spørgsmaal vilde vel være Brændselet, men hvis man anvendte Ovne til hvilke der kunde bruges Tørv, som fandtes i Overflod, kunde dette Spørgsmaal løses uden Vanskelighed. Holbøll indsaa godt, at det vilde faa Konsekvenser for de Danske i Grønland, hvis man forhøjede Proviantpriserne. Der vilde dog ikke blive større Vanskeligheder for Overbetjentene og de ugifte Underbetjente, der fik deres Kost in natura. De gifte Underbetjente, der havde Familie at forsørge, burde derimod have et Tillæg, der svarede til Prisforhøjelsen, og Pensionister og Enker burde have deres Pension udbetalt in natura[1]).

I sit Svar til Direktionen udtalte Inspektøren i Nordgrønland Fasting, at han hellere saa en Udvidelse af Provianthandelen i Almindelighed end en lettere Adgang til Kaffe. Indskrænkningen i Kaffehandelen burde opretholdes af Hensyn til Skindindhandlingen, saa længe de grønlandske Kvinder ikke viste større Erhvervslyst end nu, idet det kun var Udsigten til Kaffe, der fik dem til at tilberede Skindene. Det var givet, »at der ødsles paa en uforskammet skjødesløs Maade med Spækket«, og at Sparsommelighed var ønskelig. »Hertil har saavel den forhøiede Spækpriis som de iaar udsendte Huse alt bidraget meget; og hertil vilde Spækkets Betaling med Provisioner mueligen bidrage endnu mere«. To af de bedste Fangere ved Godhavn havde udtalt, at de ikke mere behøvede Sultekost, naar de fik nye Huse med Ovne og Provisioner for en Del af deres Spæk; dette havde Fastings levende Interesse, idet han ansaa Uddelingen af Sultekost for en Uskik. Han foreslog, at Grønlænderne og Garnbrugerne skulde kunne faa for 1 Rbd. Provisioner for hver Ballie eller Tønde Spæk, de indleverede. Efter Direktør Graahs Bestemmelse var dette allerede indrømmet dem, der havde faaet de udsendte Huse. Grønlænderne ønskede ogsaa at kunne købe Flæsk og Smør, og Fasting foreslog at sælge disse Sorter for Spæk for at opmuntre til forøget Produktion, paa samme Maade som Kaffehandelen fremmede

[1]) Holbøll til Dir. $^{21}/_{11}$-1836. G. H. A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m. (Kaffehandelen)«.

Skindproduktionen. Han var nok klar over, at det vilde blive vanskeligt at skaffe det fornødne Skibsrum; men det vilde hjælpe meget, hvis man udvidede Brødbagningen i Grønland[1]).

Paa Grundlag af disse Betænkninger traf Direktionen sin Beslutning, der gik ud paa, at Kaffe og Sukker frit maatte udhandles fra 1. Juli 1837; groft Brød, Gryn og Ærter maatte udhandles for $^1/_3$ af Indhandlingen; Skonrogger maatte ikke udhandles. Man ser af disse Bestemmelser, at det har været Direktionens Hovedsynspunkt, at Udhandling tillodes, men at der maatte være visse Restriktioner for ikke at lægge Beslag paa for meget Skibsrum, og man forstaar ud fra dette Synspunkt, at Udhandling af Skonrogger helt blev forbudt. Direktionen indskærpede, at Bestyrerne skulde udvise Forsigtighed ved Rekvisitionerne og da særlig af Brød; der skulde den 1. Juli ved Kolonierne ligge et Aars ekstra Forsyning af de vigtigste Proviantsorter, af de øvrige et halvt Aars ekstra Forsyning; ved Umanak og Upernavik skulde der ligge af alle Varesorter for et helt Aar udover det indeværende Handelsaars Forbrug[2]).

Den praktiske Betydning af den givne Tilladelse til en friere Udhandling af Proviant og navnlig Kaffe forøgedes gennem den kraftige Forhøjelse af Indhandlingspriserne, der fandt Sted samtidigt og i de følgende Aar. Herved fik Grønlænderne større Midler til Raadighed til Køb af europæiske Produkter. Endvidere har de sikkert i nogen Grad forøget deres Indlevering af Spæk til Handelen for at kunne faa mere Proviant og Kaffe. Købmand FLEISCHER ved Umanak skrev saaledes i 1838, idet han omtalte, at de direkte Virkninger af Spækprisens Forhøjelse havde været ringe: »... derimod har den høye Directions f. A. tagne Bestemmelse, at Grønlænderne kan faae Kaffe og tildeels Proviant for deres Spæk, havt stor Indflydelse paa, at de nu ere meget sparsomme med deres erhvervede Spæk og ej bortødsler det, til eget Brug, saaledes som de forhen giorde ... Den forøgede Indtægt Grønlænderne saaledes har erholdt, anvende de meest til Kaffe, hvis Brug næsten gaaer i det uendelige, saaledes har en Grønlænder allene i det forløbne Handels Aar, der dog var af de Middelmaadige, forbrugt $107^5/_8$ ℔ Kaffe, foruden at han ved Expressetourer og har taget endeel af sin Betalning i Kaffe«[3]).

Vi gaar derefter over til Spørgsmaalet om, hvad der købtes i Grønland af de enkelte Varer. I Tabel 35 er der givet Oplysninger om Udhandlingen ved Kolonien Sukkertoppen af de Varer, der har haft størst Betydning for det grønlandske Forbrug. Tallene gælder Aarene 1834/35—1838/9.

---

[1]) FASTING til Dir. $^9/_9$-1836. G.H.A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m. (Kaffehandelen)«.

[2]) Dir. til FASTING $^{28}/_1$-1837; Alm. Cirkulære fra Dir. $^1/_4$-1837. G.H.A. Grl. Kopibog 23. S. 92 ff. og 104 ff.

[3]) H. M. FLEISCHER (Umanak) til Dir. $^8/_8$-1838. G.H.A. Breve N.G. 1838.

Tabel 35. Udhandling ved Sukkertoppen 1835—39[1]).

		1834/35	1835/36	1836/37	1837/38	1838/39
Shirting, trykket	Al.	—	—	—	73	43
Stout, ubleget	—	—	—	—	—	—
Hørlærred, fint bleget	—	442	119	571	215	302
Lærred, ternet	—	23	21	23	3	13
— trykket	—	129	116	106	132	117
Shirting	—	817	865	908	751	669
Longcloth	—	—	—	—	288	343
Hampelærred	—	376	312	294	388	246
Bomulds- eller Tvisttøj	—	149	43	10	28	22
Sirts, cattun	—	122	17	27	—	10
— moderne	—	—	—	—	275	293
Vadmel, hvidt	—	145	96	112	96	77
— kulørt	—	124	57	46	81	51
Trøjer, færøske og jyske	Stk.	80	45	88	96	82
Bukser, Sejl- eller Ravndugs	—	33	16	16	15	8
Ravndug	Al.	677	429	684	603	646
Krudt, fint	Pd.	567	231	390	316	389
Bly	—	1807	757	1600	462	1025
File	Stk.	92	73	124	113	94
Synaale, slebne	—	7132	5206	6939	6783	4975
Ulomikker	—	50	51	39	54	33
Pilejern	—	79	73	66	33	62
Kamme	—	55	49	58	44	50
Knive, engelske	—	48	14	51	45	28
Sakse	—	6	10	9	15	8
Dukketøj	—	5	1	8	2	12
Violinstrenge	—	43	37	30	31	41
Thekedler, fortin.	—	4	4	1	8	9
Kaffekopper	Par	170	175	174	162	135
Tallerkener (Lert.)	Stk.	34	20	20	56	24
Sæbe	—	11	15	—	—	18
—	Pd.	5	6	2	8	12
Grannestager, ord.	Stk.	12	17	1	2	—
Brædder	—	62	28	29	76	80
Kaffe	Pd.	1215	1876	1829	2807	3862
Kandis	—	443	986	610	1275	1871
Puddersukker	—	253	138	162	176	281
Hvedemel	—	16	—	93	—	4
Svedsker	—	183	177	57	86	108
Rosiner	—	167	176	47	62	159
Risengryn	—	156	207	45	26	3
Figner	—	—	233	244	456	220
Tobak, hollandsk	—	771	525	695	556	577
— engelsk	—	546	456	508	585	587
— Biskop	—	187	205	159	89	87

[1]) G. H. A. Koloniernes Regnskaber.

Man ser af denne Tabel, at det grønlandske Forbrug af europæiske Varer i Hovedsagen laa paa de samme Omraader som et Par Menneskealdre tidligere[1]). Af nyt er der særlig Anledning til at nævne, at der nu var en ikke ringe Udhandling af Urtekramvarer, navnlig af den foran omtalte Kaffe og Kandis.

Ved Udstederne var Forbruget vel omtrent som ved Kolonierne, maaske noget mere specifikt grønlandsk præget. Oplysninger findes imidlertid kun fra tilfældige Lejligheder. Saaledes nævnes f. Eks. de Handelsvarer, der i 1831 var sendt til Kronprinsens Eiland med den forliste Kragejolle »Sophie«. Vi skal nævne nogle af de paagældende Varemængder: 52 Alen Sleslærred, 56 Alen bleget Hørlærred, 32 Lod bleget Sytraad, 35 Alen stribede Bændler, 38 Alen ordinære uldne Baand, 10 Stk. store færøske Trøjer, 10 Par lange færøske Strømper, 5 Par islandske dobbelte Hoser, 20 Par Vanter, 18 Par Muffediser, 2 Par blaa Klædestrøjer, 3 skotske Huer, 2 røde uldne Skjorter, 4 engelske File, 6 Huggejern, 36 ordinære Syringe, 400 slebne Synaale, 18 Pilejern, 20 Ulomikker, 18 træskaftede Knive, 6 Dusin Knapper, 2 Handelskister, 12 Spejle, 2 Porcellæns Pibehoveder, 78 ℔ hollandsk Tobak, 50 ℔ engelsk Tobak, 4 ℔ Biskop Tobak, $66^{7}/_{16}$ ℔ Kaffe, $19^{13}/_{64}$ ℔ Kandissukker, $27^{6}/_{7}$ ℔ fint Krudt, 93 ℔ Bly samt diverse Jernbaandstønder og forskellige Maal[2]). Endvidere skal vi gengive Oplysninger om Forsyningen til det meget velhavende Udsted Ikerasak i 1831/32: 7 Skæpper Ærter, 21 Skæpper Gryn, 482 ℔ haardt Brød, 48 ℔ Tørfisk, 305 ℔ Kaffebønner, 128 ℔ Kandissukker, 66 ℔ fint Krudt, 185 ℔ Bly, 50 ℔ Vandhagl, 4 store Sengedækkener, 15 Trøjer, 34 Par Vanter, 156 Alen røde Uldbaand, 50 Alen Taftesbaand, 77 Alen Sleslærred, 46 Alen Hvergarn, 30 Alen Hørlærred, 31 Alen Kattun, 8 Stk. københavnske Tørklæder, 80 Lod Traad, 22 Alen Vadmel, 6 Alen hvidt Multum, 197 ℔ Tobak, diverse Knive, Redskaber, Kedler, Synaale o. s. v.[3]).

Omsætningen med Grønlænderne skete som Regel faktisk gennem Bytte; men man var dog paa denne Tid ved i stigende Grad at anvende de i 1805 indførte Kreditsedler. I 1837 inddroges de cirkulerende Sedler, og nye udsendtes. Af Sedlernes Paalydende kan vi slutte os til den almindelige Omsætnings Størrelser; der blev udsendt lige store Mængder 1 Rbd., 24 Sk., 12 Sk. og 6 Sk. Sedler[4]). Ofte kunde det være nødvendigt for Købmændene at yde Grønlænderne Kredit; i visse Tilfælde var det

---

[1]) P. P. Sveistrup: Det almindelige Handelskompagni 1747—1774. Kbh. 1943 (MoG 131, 9). S. 44 f.

[2]) Kmd. Mørch (Godhavn) $^{8}/_{11}$-1830 (ad Udskrift af N. G. Justitsprotokol). G. H. A. Breve N. G. 1831.

[3]) Kmd. H. M. Fleischer (Umanak) til Dir. $^{10}/_{8}$-1832. G. H. A. Breve N. G. 1832.

[4]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{31}/_{3}$-1837; Dir. til Fasting $^{12}/_{5}$-1837. G. H. A. Grl. Kopibog 23. S. 111 ff. og 249.

da tvivlsomt, om det var Købmanden eller Handelen, der skulde bære Risikoen ved denne Grønlændergæld. Da Købmand MEYER i 1834 forlod Godthaab, havde Grønlænderne en ikke ubetydelig Gæld til ham, han hævdede, at dette i Overensstemmelse med Praksis maatte være for Handelens Regning. Inspektøren kunde ikke godkende dette og idømte MEYER en Bøde paa 10 Rbd. for uordentlig Bogføring og for ikke at lyde Ordre. MEYER maatte tilsvare 174 Rbd. for egen Laangivning[1]). Ved Udstedet Sydprøven i Julianehaab Distrikt havde Stedets Grønlændere søgt at komme uden om gammel Gæld ved at handle ved Nanortalik. Købmand LASSEN forbød derfor dette; men Inspektøren og Direktionen mente, at Grønlænderne maatte have Lov til at indhandle deres Produkter overalt. Udliggerne skulde imidlertid føre en Liste over samtlige Tilgodehavender hos Grønlænderne, og de skulde ved Indhandling tilbageholde et passende Beløb til Dækning af Gælden; for det tilbageholdte Beløb skulde Grønlænderne have Kvittering[2]).

1840ernes vigtigste Udhandlingsproblem var uden Tvivl den tidligere omtalte Proviant- og Kaffehandel. Udviklingen gik her foreløbig i Retning af større Frihed for Grønlænderne til at købe de Varer, de ønskede. Hovedtalsmanden for denne Udvikling, Inspektør HOLBØLL, fremhævede i 1843 sit sædvanlige Synspunkt, at Grønlænderne vilde producere mere energisk, naar de kunde faa alle de Varer, de ønskede. Han skriver: »Dog maae jeg tilføje at der i de senere Aar er skeet saameget til Grønlændernes Fordeel med Hensyn paa at forhøie Priserne paa de vigtigste Producter, men især ved at nedsætte Priserne paa de i Grønland meest søgte Varer, og ved at sørge for at disse ere af god Qvalitet, at Grønlænderne intet have at klage over; kun maae det blive min uforgribelige Mening, at man bør sælge Grønlænderne enhver Varesort de have Lyst til, naar denne ikke, saaledes som Spirituosa, er absolut skadelig for dem, og uforstaaeligt er det ogsaa at man nægter Grønlænderen fiint Brød, Smør, Flæsk etc., medens man sælger ham Kaffe, Sukker, Rosiner, Svedsker etc.«[3]).

I det hele var HOLBØLL stærkt interesseret i, at den Begrænsning i Provianthandelen, som var blevet tilbage ved Nyordningen i 1837, og som i det væsentlige gik ud paa, at der kun maatte udhandles Proviant for en Trediedel af Indhandlingens Værdi, blev ophævet. I 1839 skrev han, at Proviantudhandlingen kun var højst $^1/_{12}$ af Indhandlingen (ved Fiskenæsset 84 Rbd. 18 Sk. af 950 Rbd. 50 Sk. eller $^1/_{11}$, ved Godthaab 370 Rbd. 92 Sk. af 2828 Rbd. 67 Sk. eller $^1/_8$ og ved Holsteinsborg 146

[1]) Kmd. MEYER (Holsteinsborg) til Dir. $^{20}/_6$-1834. G.H.A. Breve S.G. 1834.
[2]) Dir. til LASSEN $^{29}/_3$-1837. G.H.A. Grl. Kopibog 23. S. 126.
[3]) HOLBØLL til RK $^{16}/_{12}$-1843 (Afskrift). G.H.A. Breve S.G. 1843.

Rbd. 12 Sk. af 3689 Rbd. 12 Sk. eller $^1/_{25}$) altsaa langt mindre end den tilladte Trediedel[1]). Efter Holbølls gentagne Henstillinger om en yderligere Udvidelse af Provianthandelen tillod Direktionen i 1840, at der ved Godthaab til et Forsøg maatte udhandles Proviant af de tilladte Sorter uden anden Indskrænkning, end hvad Forraadet gjorde nødvendigt[2]). I 1842 opgjorde Holbøll den herved vundne Erfaring og paaviste, at Proviantudhandlingen ved Godthaab i Handelsaaret 1842 kun havde været 514 Rbd. 10 Sk. eller ikke en Femtedel af den samlede Indhandling paa 2873 Rbd. 54 Sk. Han tog derfor atter til Orde for en fuldstændig Frigivelse af Provianthandelen, idet han hævdede, at dette ikke vilde volde Skade, medens det bestaaende System var til Ulempe for Grønlænderne[3]). Direktionen efterkom Holbølls Ønske, idet Provianthandelen i hele Sydgrønland i 1843 blev givet fri, dog stadig kun i det Omfang Lagrene tillod og kun med Brød, Gryn og Ærter[4]).

Naar Direktionen var betænkelig ved at imødekomme Ønsket om fuld Frihed for Grønlænderne til at købe Proviant, har det formentlig i høj Grad været, fordi det efterhaanden var vanskeligt at skaffe Plads i Skibene til de voksende Rekvisitioner. Det var endog hyppigt nødvendigt at nedskære disse (ved Nedskæringen i 1847 var det særlig Kiksene, det gik ud over; man formindskede saaledes Udsendingen til Julianehaab med 6000 ℔, til Frederikshaab med 4000 ℔ o. s. v., ligesom der blev foretaget ikke helt smaa Nedskæringer i Udsendingen af haardt Brød og Stenkul)[5]). Det paalagdes Bestyrerne at vise større Forsigtighed med deres Rekvisitioner, benytte deres Erfaring og nøje overveje, hvor meget der maatte anses nødvendigt af hver enkelt Artikel[6]). Dette Paabud blev indskærpet gentagne Gange. Et andet Omraade, hvor Direktionen mente at kunne spare paa Skibsrummet, var det private Sendingsgods. Transporten heraf havde hidtil været gratis; men i 1842 gjorde man opmærksom paa, at da den var steget stærkt, maatte det forventes, at der fremtidig vilde blive opkrævet Fragt[7]). I 1847 udstedtes der nye Bestemmelser, hvorefter der for privat udsendt Gods opkrævedes 15 % af Værdien eller 3 Rbd. pr. Tønde (Bøger og Haandværkerredskaber kunde dog sendes gratis); Hjemsendingen af ikke monopoliserede Varer skulde betales med 2 Rbd. pr. Tønde. Handelens Betjente kunde som Passagerer medtage 2 Læster Gods; men de skulde

[1]) Holbøll til Dir. $^{21}/_{8}$-1839. G. H. A. Breve S. G. 1839.

[2]) Dir. til Holbøll $^{30}/_{3}$-1840. G. H. A. Grl. Kopibog 24. S. 143 f.

[3]) Holbøll til Dir. $^{21}/_{12}$-1842. G. H. A. Breve S. G. 1842.

[4]) Dir. til Holbøll $^{4}/_{4}$-1843. G. H. A. Grl. Kopibog 25. S. 143 f.; Holbøll til Dir. $^{25}/_{11}$-1843. G. H. A. Breve S. G. 1843.

[5]) Dir. til Pakhusforvalter Langeland $^{3}/_{2}$-1847. G. H. A. Indenlandsk Kopibog Q.

[6]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{28}/_{3}$-1840. G. H. A. Grl. Kopibog 24. S. 136.

[7]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{9}/_{4}$-1842. G. H. A. Grl. Kopibog 25. S. 3.

for det øvrige Gods, der medtoges, give 3 Rbd. pr. Tønde til Grønland og $1^1/_2$ Rbd. paa Hjemrejsen. Samtidig erklærede Handelen sig villig til at assurere det private Gods mod en Betaling af 2 % af Værdien[1]).

Til nærmere Belysning af Udhandlingen i Slutningen af den her behandlede Periode er der i Tabel 36 givet en Oversigt over Salget af et større Antal Varer ved Kolonien Sukkertoppen i Aarene 1846—50 (sml. Tabel 35).

Tabel 36. Udhandling ved Sukkertoppen 1846—50.[2])

		1845/46	1846/47	1847/48	1848/49	1849/50
Stout, svært	Al.	1072	762	1321	448	1258
— ubleget	—	—	726	2348	1144	2296
Shirting, trykket	—	601	349	498	418	541
— hvidt	—	1285	390	305	522	428
Hørlærred, fint bleget	—	322	—	30	21	15
Lærred, tærnet	—	1	—	—	4	22
— trykket	—	129	25	7	8	16
Longcloth	—	128	—	—	—	—
Hampelærred	—	66	97	58	1	194
Bomulds- eller Tvisttøj	—	531	578	453	389	617
Sirts cattun	—	40	—	7	22	7
— moderne	—	478	230	462	387	180
Vadmel, hvidt	—	45	26	2	5	28
— kulørt	—	40	18	9	—	—
Ravndug	—	875	405	98	31	13
Trøjer, færøske og jyske, store	Stk.	91	21	44	40	7
Bukser, Sejl- eller Ravndugs	—	1	—	—	—	—
Krudt, fint	Pd.	442	388	386	430	404
Bly	—	1414	1350	1282	1627	1455
File	Stk.	195	165	189	126	136
Synaale, engelske	—	2575	3300	4400	4325	3425
— slebne	—	3100	3750	5925	5800	4725
Ulomikker	—	94	52	23	46	45
Pilejern	—	98	44	42	48	70
Kamme	—	59	58	71	70	67
Knive, engelske	—	73	80	52	66	41
Sakse	—	9	13	6	5	16
Dukketøj	—	3	4	45	4	12
Violinstrenge	—	44	29	41	33	28
Thekedler, fortin.	—	3	4	2	2	1
Tallerkener	—	20	40	14	18	25
Kaffekopper	Par	266	249	242	211	179
Sæbe	Stk.	23	4	9	4	31
—	Pd.	—	8	11	19	6

(Tabellen fortsættes næste Side).

[1]) Dir. til Holbøll $^{15}/_4$-1847. G.H.A. Grl. Kopibog 26. S. 313.

[2]) G.H.A. Koloniernes Regnskaber.

Tabel 36 (fortsat).

		1845/46	1846/47	1847/48	1848/49	1849/50
Sæbe, grøn	Pd.	87	118	191	194	258
Grannestager, ord	Stk.	9	8	9	17	12
Brædder	—	100	162	209	113	332
Kaffe	Pd.	7883	5248	6414	6503	7058
Kandis	—	3674	2781	2942	2908	3248
Puddersukker	—	544	464	522	425	769
Hvedemel	—	51	126	—	284	22
Svedsker	—	171	148	113	170	187
Rosiner	—	64	97	105	76	98
Risengryn	—	15	45	47	37	85
Figner	—	129	476	338	343	621
Tobak, hollandsk	—	861	578	813	817	567
— engelsk	—	649	483	565	608	635
— Biskop	—	295	446	157	143	142

Naar man sammenligner denne Tabel med de foran givne Oplysninger om Udhandlingen ved Sukkertoppen i sidste Halvdel af 1830erne, finder man paa de fleste Omraader ikke nogen væsentlig Stigning. Hovedindtrykket er paa nogle Punkter en Overgang til andre Artikler og paa andre en mindre væsentlig Stigning. En Undtagelse danner dog Udhandlingen af Kaffe og Kandis. Denne var i stadig Stigning, saaledes at der i Slutningen af 1840erne rundt regnet brugtes 6000 Pund Kaffe og 3000 Pund Kandis om Aaret ved denne Koloni (ca. 10 Pund Kaffe og 5 Pund Kandis pr. Individ).

Det er saaledes uden for enhver Tvivl, at det er Kaffehandelen og i mindre Grad Handelen med Kandissukker, der er disse Aars centrale Udhandlingsproblem. Det vil erindres, at Kaffehandelen tidligere havde været stærkt begrænset, idet Kaffen kun maatte udhandles mod Skind og Dun, men at denne Begrænsning ophævedes i 1837. Udviklingen i Kaffeforbruget efter denne Ophævelse ses af Tabel 37, der viser Kaffeudsendingens Størrelse og Udhandlingspriserne indtil Midten af 1840erne.

Det fremgaar heraf, at Kaffeudsendingen steg fra ca. 15000 Pund i Begyndelsen af 1830erne til over det tredobbelte 10 Aar senere; men det er meget vanskeligt at danne sig en Forestilling om, hvorvidt og i hvilket Omfang det er Restriktionernes Ophævelse eller Kaffeprisens Nedsættelse (eller eventuelt Spækprisens Forhøjelse), der har været den stærkest virkende Faktor.

Den betydelige Prisnedsættelse i 1843 faldt dog Inspektør Holbøll for Brystet. Han skrev saaledes, at det var af Betydning, at Prisen var delelig efter de Enheder, Grønlænderne købte, og vilde hellere, at man

Tabel 37. Kaffeudsending og Udhandlingspris 1831—45.[1])

	Udsending i ℔	Udhandlingspris i Sk.
1831	14000	40
1832	13000	48
1833	20600	48
1834	11300	48
1835	16600	48
1836	12000	48
1837	18900	48
1838	32600	32
1839	60000	32
1840	44000	32
1841	45000	32
1842	56500	32
1843	50000	26
1844	55000	26
1845	63500	26

var blevet staaende ved en Pris af 32 Skilling, naar man saa til Gengæld nedsatte Prisen paa fint Krudt og Bly, eventuelt ogsaa paa Brød og Gryn, hvilket vilde komme Handelens fattige Mandskab til gode[2]). Direktionen svarede med en Henvisning til, at Holbøll i 1836 havde været af den modsatte Anskuelse, og at der maatte være en naturlig Sammenhæng mellem Priserne i Danmark og Udhandlingspriserne i Grønland[3]). Ogsaa andre beklagede den sidste Nedsættelse af Kaffeprisen; Muxoll, der havde været konstitueret Bestyrer af Godhavn, skrev saaledes, at den vilde være til Skade for Handelen, idet Grønlænderne ikke længere behøvede at anstrænge sig saa meget for de attraaede Varer[4]).

Kvaliteten af den udsendte Kaffe var ikke altid upaaklagelig; Købmand Meyer ved Frederikshaab skrev saaledes i 1844: »Caffen synes at være af en mindre god Sort, da der i samme findes en Mængde sorte Bønner. Candissukker er af en meget mørk Farve og ganske klæbende af Fugtighed, som antages at hidrøre fra Sukkerets mindre end sædvanlige Godhed«[5]). Trods dette var Forbruget dog uhyre. Vi gengiver i Tabel 38 den samlede Udhandling pr. Individ samt Forbruget af Kaffe og Kandis ved de enkelte Kolonier i 1840.

[1]) G. H. A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m. (Kaffehandelen)«.

[2]) Holbøll til Dir. $^{18}/_{11}$-1843. G. H. A. Breve S. G. 1843.

[3]) Dir. til Holbøll $^{20}/_{4}$-1844. G. H. A. Grl. Kopibog 25. S. 264.

[4]) Muxoll til Dir. $^{12}/_{1}$-1844. G. H. A. Breve N. G. 1843.

[5]) Dir. til Pakhusforvalteren $^{5}/_{12}$-1844. G. H. A. Indenlandsk Kopibog P.

Tabel 38. Samlet Udhandling og Udhandling af Kaffe og Kandis i Grønland 1840 beregnet pr. Individ[1]).

	Samlet Udhandling	Udhandling af Kaffe		Udhandling af Kandis	
	Rbd.	℔	Rbd.	℔	Rbd.
Julianehaab	3,73	0,63	0,20	0,50	0,16
Frederikshaab	7,72	3,59	1,15	2,09	0,67
Fiskenæsset, Godthaab	6,74	4,47	1,43	2,28	0,73
Sukkertoppen	8,65	6,56	2,10	3,22	1,03
Holsteinsborg	7,74	6,06	1,94	2,63	0,84
Egedesminde	7,98	5,13	1,64	3,19	1,02
Christianshaab	10,87	6,72	2,15	3,50	1,12
Jakobshavn	8,80	8,25	2,64	4,06	1,30
Ritenbenk	8,96	5,56	1,78	2,69	0,86
Godhavn	12,44	3,84	1,23	2,28	0,73
Umanak	6,80	5,28	1,69	2,06	0,66
Upernavik	5,79	4,03	1,29	2,13	0,68

Man ser af Tabellen, at Kaffeforbruget varierede stærkt fra Koloni til Koloni. Mindst var det ved Julianehaab, hvor man sporer Virkningerne af Købmand Lassens Bestræbelser; størst var det ved Jakobshavn, hvor Befolkningen anvendte omtrent Halvdelen af det Beløb, for hvilket der gjordes Indkøb i Butikken, til Køb af Kaffe og Kandis.

Kaffeproblemet i Grønland blev i disse Aar særlig aktuelt i Forbindelse med den store Epidemi ved Jakobshavn i 1844, der er omtalt tidligere. Direktionen refererer Læge Rudolphs Indberetning om Aarsagerne til Epidemien paa følgende Maade: »Som Aarsagerne til Sygdommen anføres den stedfundne Nød, Svinerie i Forening med den blandt Grønlænderne overhaandtagende Fattigdom, hvori de kommer dybere idet de for at tilfredsstille deres Caffelyst sælge alle Skind, og derved mangler Klæder, Brixeskind m. m. Med Hensyn til denne Virkning af Caffehandelen, har Directionen tidligere været i Uvidenhed . . .«[2]).

Inden for Direktionen var der betydelig Uenighed om Sagen. Direktør Gede redegjorde for sit Standpunkt paa følgende Maade: »Kaffen har ikke alene været anseet for en uskadelig Drik for Grønlænderne, især da de hverken kunne erholde Brændeviin eller Øl, men den har endog været anbefalet som gavnlig, idet Nydelsen af Kaffe forebyggede de skadelige Følger som de mange olieagtige Spiser, der fortæres til Umaadelighed, afstedkom«. Gede mente ikke, at man nu kunde tage Bestem-

[1]) G. H. A. Koloniernes Regnskaber.

[2]) Koncept (udateret). G. H. A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m. (Kaffehandelen)«.

melsen af 1837 tilbage; at forhøje Kaffeprisen, som HOLBØLL havde foreslaaet, vilde blot faa Grønlænderne til at sælge endnu flere Varer, som de ikke kunde undvære. Han mente derfor, at det eneste Middel var at bestemme, at Kaffe kun maatte sælges for Spæk, medens en Del andre Varer kun maatte sælges for Skind[1]). Dette kunde de øvrige Direktionsmedlemmer imidlertid ikke slutte sig til[2]). Resultatet af Forhandlingerne blev, at man indskrænkede sig til at give Ordre til en Formindskelse af Udsendingen baade af Kaffe og Sukker og samtidig at paalægge Inspektørerne at føre Tilsyn med, at Grønlænderne ikke fik for megen Kaffe, og særlig at de ikke blottede sig for meget med Hensyn til de Varer, som de ikke kunde undvære[3]).

Den mest omfattende Beretning om Kaffesagen er givet af Dr. med. KAYSER, der som foran omtalt var sendt til Grønland i 1845 for at undersøge Aarsagerne til Epidemien ved Jakobshavn Aaret før og foreslaa passende Foranstaltninger til at forhindre Gentagelser. Paa Foranledning af konstitueret Inspektør ZIMMER afgav KAYSER en særlig Beretning om Kaffeforbruget i Grønland. I denne fremdrog han en Række Tal til Belysning af det samlede Kaffeforbrug ved Bugtkolonierne Jakobshavn, Christianshaab, Egedesminde og Godhavn. Disse Tal viste, at Kaffeforbruget ved disse Kolonier var 10—11 Pund pr. Individ om Aaret, medens det gennemsnitlige Forbrug i Danmark kun var ca. 3 Pund pr. Individ. Det store Forbrug kunde, fastslog KAYSER, virke skadeligt paa to Maader, dels direkte paa Sundheden, dels indirekte ved at ødelægge Grønlændernes Økonomi, idet de for at tilfredsstille deres Kaffelyst kunde skille sig af med endog Livets første Fornødenheder. Han mente ikke, at Kaffen hidtil havde haft direkte skadelig Indflydelse paa Sundheden; men den kunde med det stærkt stigende Forbrug faa det i Fremtiden. Indirekte skadede Kaffen meget ved at ødelægge Grønlændernes Økonomi. De solgte selv i Trangstid deres elementæreste Fornødenheder for at faa Kaffe. Mange mente, at Forringelsen af Grønlændernes Klædedragt, Telte og Konebaade kunde tilskrives Kaffen. KAYSER billigede, at man havde hævet Priserne paa Grønlændernes Produkter, men man burde samtidig have sørget for, at de forøgede Indtægter anvendtes til nyttigere Ting end Kaffe.

Dr. KAYSER mente, at der burde træffes Forholdsregler mod Misbrugene af Kaffen; men man burde ikke fratage Grønlænderne deres kæreste Nydelse. »Deres Liv er saa fattigt paa Nydelser, deres Kost saa tarvelig (deres Drik er om Vinteren foruden Kaffe kun optøet Iis-

[1]) Betænkning fra GEDE $^{15}/_{3}$-1845. G.H.A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m. (Kaffehandelen).

[2]) Udaterede Betænkninger fra GRAAH og BENTZEN; GEDE $^{9}/_{4}$-1845. Ibidem.

[3]) Dir. til HOLBØLL $^{30}/_{4}$ og $^{7}/_{5}$-1845 og til Insp. N.G. $^{16}/_{5}$-1845 (Koncepter). Ibidem.

vand), at man ikke i denne Henseende bør indskrænke dem mere end høist nødvendigt, saameget mere, som man ved en for stor Indskrænkning maatte befrygte at formindske Grønlændernes Lyst til at producere, og saaledes uden Gavn for dem, maaskee endogsaa til deres Skade, at bibringe Handelen et føleligt Tab«. Man maatte blot hindre dem i at blotte sig for Fornødenheder for Kaffens Skyld. Man burde ikke gaa tilbage til det gamle System, »... men bør gaae forsøgsviis tilværks og begynde med provisoriske Bestemmelser, der ikke gribe forstyrrende ind i de øvrige Forhold, som rimeligviis ikke ville foraarsage Handelen noget Tab af videre Betydenhed, og som ikke alene strax kunne iværksættes med Lethed, men ogsaa senere uden Vanskelighed ophæves, udvides og i det hele modificeres efter Omstændighedernes Bydende ...«. Han troede ikke, at Direktionens Forsøg med at udsende mindre Kaffe eller flere Købmænds Forslag om at forhøje Priserne vilde føre til noget tilfredsstillende Resultat. Han foreslog derimod for det første, at Kaffehandelen helt ophævedes i Trangstid ud fra den Opfattelse, at i en saadan Periode vilde Sulten sikkert være tilstrækkelig til at faa Grønlænderne til at gaa paa Fangst. For det andet foreslog han, at de ikke skulde kunne faa den fulde Værdi af deres Sæl- og Rensskind betalt med Kaffe, Sukker eller Kontanter. Han begrundede dette med, at Skindene spillede den største Rolle for Grønlænderne, idet de benyttedes til Klæder, Senge, Telte og Baade. Skindene tilhørte Kvinderne, og disse var som Regel endnu mere kaffesyge end Mændene. Ved en Indskrænkning i Handelsretten vilde man sikkert opnaa en Formindskelse af Grønlændernes Kaffeforbrug. Mere konkret foreslog Kayser, at de i December, Januar og Februar kun skulde kunne faa Kaffe for en Trediedel af Skindenes Værdi, i Resten af Aaret for de to Trediedele. Endelig skulde det helt forbydes Bestyrerne at udborge Kaffe[1]).

Samtidigt med at Inspektør Zimmer, til hvem Kaysers Betænkning var stilet, hjemsendte denne, redegjorde han for sin egen Opfattelse af Sagen. Denne faldt nøje sammen med Kaysers og udmundede i tilsvarende Forslag, hvilket ikke er underligt, idet de to Betænkninger er udarbejdet samtidigt og utvivlsomt ved gensidige Drøftelser. Fra den 1. Oktober 1845 havde Zimmer foreløbig sat Bestemmelser i Kraft, der svarede til de stillede Forslag[2]). Samtidig sendte ogsaa Holbøll en Betænkning hjem. I denne tog han atter til Orde for en Forhøjelse af Kaffeprisen; men hvis dette ikke gennemførtes, vilde han ikke foreslaa nogen Ændring i den bestaaende Tilstand. Man burde ikke fratage Grønlænderne den ringe Handelsfrihed, de havde, og ikke udsætte dem for Betjentes og Udliggeres Vilkaarlighed, »hvortil endnu kommer at om man i mærkelig Grad vil indskrænke Kaffehandelen, vil dette opvække

[1]) Kayser til Zimmer $^{9}/_{8}$-1845 (Afskrift). G. H. A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m. (Kaffehandelen)«.

[2]) Konst. Insp. Zimmer til Dir. $^{16}/_{8}$-1845. Ibidem.

en uhyre Misfornøjelse blandt Grønlænderne, hvis Følger jeg ikke kan indestaae for, da man kun har moralsk Magt at anvende«[1]).

Direktionen vilde nødigt indskrænke Grønlændernes Frihed til at faa Kaffe, men mente dog at maatte sørge for, at de ikke udsatte sig for Nød blot for at faa denne. Det var dens Opfattelse, at Misbrugene mest fandt Sted i Nordgrønland, idet Forbruget her i Forhold til Folkemængden var nærmest dobbelt saa stort som i Sydgrønland. Man vilde dog gerne undgaa alvorlige Indgreb og ønskede, at Inspektørerne og Købmændene skulde søge at regulere Forbruget og gøre Grønlænderne begribeligt, at Maadehold var til deres Bedste, idet Handelen ellers vilde blive indskrænket[2]).

I en Indberetning til Rentekammeret i 1846 refereredes hele Sagen. Direktionen erkendte dens Alvor, men havde ikke kunnet sanktionere nogen af de indskrænkende Bestemmelser, der var foreslaaet. Kun hvis de lempelige Forholdsregler, der var truffet, ikke førte til det ønskede Resultat, vilde man anvende alvorligere Foranstaltninger[3]).

Til nærmere Belysning af Virkningen af denne Politik er der i Tabel 39 givet Oplysninger om den samlede Udhandling og Udhandlingen af Kaffe og Kandis i 1850 pr. Individ (sml. Tabel 38).

Tabel 39. Samlet Udhandling og Udhandling af Kaffe og Kandis i Grønland 1850 beregnet pr. Individ[4]).

	Samlet Udhandling	Udhandling af Kaffe		Udhandling af Kandis	
	Rbd.	℔	Rbd.	℔	Rbd.
Julianehaab	5,66	2,62	0,68	2,17	0,52
Frederikshaab	7,60	4,98	1,29	3,25	0,78
Fiskenæsset, Godthaab	8,67	7,46	1,94	3,88	0,93
Sukkertoppen	11,98	11,99	3,12	4,92	1,18
Holsteinsborg	13,42	11,86	3,08	4,92	1,18
Egedesminde	13,88	10,44	2,71	5,42	1,30
Christianshaab	14,44	10,05	2,61	5,21	1,25
Jakobshavn	10,94	11,26	2,93	5,96	1,43
Ritenbenk	19,13	15,28	3,97	9,00	2,16
Godhavn	23,17	17,15	4,46	9,54	2,29
Umanak	17,06	12,59	3,27	8,00	1,92
Upernavik	17,38	13,75	3,58	6,54	1,57

[1]) Holbøll til Dir. $^{16}/_{8}$-1845. G.H.A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter 1829—46 m. m.«.

[2]) Dir. til Holbøll $^{11}/_{4}$-1846 og Olrik $^{30}/_{4}$-1846 (Koncepter). Ibidem.

[3]) Dir. til RK $^{18}/_{5}$-1846 (Koncept). Ibidem; videre: Dir. til IM $^{2}/_{2}$-1849. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q. S. 307 f., og IM til Dir. $^{10}/_{9}$-1849. G.H.A. Pakke mrk. »Koloniernes Besejling«.

[4]) G.H.A. Koloniernes Regnskaber.

Man ser af Tabellen, at den samlede Udhandling ved de fleste Kolonier er steget ret betydeligt i Forhold til de foran givne Oplysninger for Aaret 1840. Samtidig er dog ogsaa Kaffeforbruget steget ved alle Kolonierne. Mest udpræget gør dette sig gældende ved de yderste Kolonier mod Syd og Nord og ved nogle af Kolonierne omkring Diskobugten; saaledes har Godhavn og Ritenbenk det højeste Kaffeforbrug med henholdsvis 17 og 15 Pund pr. Individ. Den stigende Udhandling og de nedsatte Priser for Kaffen har dog flere Steder bevirket nogen Nedgang i den Procent af det samlede Butiksindkøb, der falder paa Kaffe og Kandis, ved Jakobshavn saaledes fra ca. 45 % til ca. 40 %. Men Kaffeforbruget lagde dog stadig Beslag paa en meget stor Del af Befolkningens Indtægter, og man forstaar med disse Oplysninger i Erindring bedre den Betænkelighed, der i 1850erne næredes ved yderligere at forhøje Spækprisen og den Interesse, der vistes Forslagene om Indførelse af Forstanderskaber.

HANDEL OG ØKONOMI

Den grønlandske Handel betragtedes, efter at Staten havde overtaget den i 1774, som et mere eller mindre værdifuldt Aktiv for den danske Stat; dette Aktiv mente man (jvf. Instruksen af 1782) at kunne faa mest muligt ud af ved at behandle Grundlaget herfor den grønlandske Befolkning godt.

I den første Tid efter 1774 havde Handelen paa Grønland og den storstilede Hvalfangst, der iværksattes i Forbindelse hermed, givet et betydeligt Underskud. Hvalfangsten gav saaledes 1781—87 et aarligt Underskud paa gennemsnitlig 18000 Rd. Kurant, og Kolonihandelen gav i samme Tidsrum et Tab paa 24000 Rd. Kurant om Aaret. I 1789—90 blev Hvalfangsten derfor stærkt indskrænket og Handelsforholdene omordnet. De følgende Aar var overordentlig gunstige for Handelen, der 1790—1806 kunde deponere et Overskud paa ca. 170000 Rd. Kurant i Statskassen og samtidig betale lige saa meget i Rente af Grundfonden. Fra Krigsudbruddet i 1807 led den grønlandske Handel Tab paa Tab; Skibe blev opbragt, og selv om der blev udsendt enkelte Skibe til Grønland, kom der ingen Varer hjem, der kunde bidrage til at formindske Underskuddet. Handelen, hvis Økonomi var blevet holdt adskilt fra Statens almindelige Økonomi, maatte derfor optage betydelige Laan hos Staten. Ogsaa efter at Freden var genoprettet, var Forholdene vanskelige, idet alting var kommet i Forfald, og der krævedes store Summer til at bringe de forsømte Kolonianlæg i Orden igen og til at erstatte Skibstabene. Yderligere ramtes Handelen af det Uheld, at to af dens Skibe i 1817 forliste paa Hjemrejsen med værdifulde Returladninger, hvilket foraarsagede et Tab paa 100000 Rbd. Sølv[1]). Endnu i 1824 maatte Handelen have et Laan paa 60000 Rbd. fra Statskassen for at kunne bestride Udredningen til Grønland[2]). I dette Aar viste General-

[1]) Dir. til Finansdeputationen $^{19}/_{8}$-1825 og til RK $^{8}/_{2}$-1834. G. H. A. Indenlandsk Kopibog K og M.

[2]) Allerunderdan. Forest. $^{27}/_{1}$-1824. Kgl. Resol. $^{30}/_{1}$-1824. Finansdeputationen. Forestillings- og Resolutionsprotokol

balancen en Avance paa 9801 Rbd. Sølv mod et Tab paa 37700 Rbd. Sedler og Tegn[1]).

Allerede i 1825 søgte man en Ordning paa Handelens Gæld til Statskassen, og der blev givet Tilsagn om, at naar det sidste Laan paa 60000 Rbd. var tilbagebetalt, skulde alle tidligere Fordringer bortfalde. Det lovedes endvidere, at hvis Handelen efterhaanden indbetalte mere end de 60000 Rbd., skulde disse Indskud blive forrentet og Handelen have Regres til dem i Tilfælde af Uheld[2]). I 1827 bestemtes det, at Handelen stadig skulde staa debiteret hos Statsgældsdirektionen for Grundfonden paa 250000 Rbd., der skulde forrentes med 4 %. Derimod eftergaves følgende Gældsposter: Forskud fra Aarene 1810 og 1812 paa 90000 Rd. dansk Kurant, Forskud 1813—14 paa 63367 Rbd. Sedler og Tegn, Laan i Depositokassen 1802 paa 30000 Rbd. Sølv og Laan i Speciesbanken 1796 paa 86000 Rbd. Sølv[3]). I 1830 fandt den endelige Opgørelse Sted, hvorved følgende Poster blev Handelen eftergivet: Tilskud fra Finansdeputationen 1818—28 paa 13000 Rbd. Sølv og 339240 Rbd. Sedler (foruden de 60000 Rbd. der var modtaget i 1824 og skulde tilbagebetales), ældre Gæld til Finanserne 274 Rbd., Fiskeri- og Handelsinstitutet i Altona 4780 Rbd., den islandske Handels Realisationskommission 10456 Rbd. og Bankkontorerne i København og Altona 37460 Rbd., i alt 13000 Rbd. Sølv og 392210 Rbd. Sedler og Tegn[4]). 66194 Rbd., som Handelen stod krediteret for hos Finanserne, likvideredes i de ovennævnte Eftergivelser, der bragtes til Afskrivning i Handelens Bøger for 1829 med 336466 Rbd. (Differencen 2550 Rbd. hidrørte fra en Fejlpostering)[5]).

Et vigtigt Spørgsmaal var Dækningen af den Risiko, som den grønlandske Handel var udsat for som Følge af Skibsforlis. Da det blev paalagt Direktionen at give nærmere Oplysninger herom[6]), fremholdt denne i sit Svar, at der under de gunstige Konjunkturer i det foregaaende Aarhundrede havde været en Assurancefond, og at denne efter de gældende Bestemmelser havde opsamlet betydelige Reserver. Imidlertid havde Direktionen navnlig i de vanskelige Aar efter 1807 været nødt til at gøre Brug af Fondets Obligationer som Sikkerhed for optagne Laan. Man stod

---

[1]) Dir. til RK $^{21}/_{6}$-1826. G.H.A. Indenlandsk Kopibog K.

[2]) Dir. til Finansdeputationen $^{19}/_{8}$-1825. Ibidem; Allerunderdan. Forest. $^{21}/_{10}$-1825. Kgl. Resol. $^{19}/_{11}$-1825. Finansdeputationen. Forestillings- og Resolutionsprotokol.

[3]) Allerunderdan. Forest. $^{21}/_{2}$-1827. Kgl. Resol. $^{10}/_{3}$-1827. Statsgældsdir. Forestillings- og Resolutionsprotokol.

[4]) Allerunderdan. Forest. $^{19}/_{3}$-1830. Kgl. Resol. $^{21}/_{3}$-1830. Finansdeputationen. Forestillings- og Resolutionsprotokol.

[5]) Finansdep. til Dir. $^{13}/_{4}$-1830 og Ekstrakt angaaende Afskrivningen. G.H.A. Pakke mrk. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«.

[6]) Kgl. Reskript til RK $^{27}/_{12}$-1825. RK Rel. Res. Prot.

saaledes nu paa bar Bund; men Direktionen havde i Sinde at oprette et nyt Assurancefond, der saa vidt muligt skulde gøres frugtbringende ved Indkøb af Statsobligationer[1]). Ved kongelig Resolution af 15. Juli 1826 approberedes Forslaget om Oprettelse af en Assurancefond. For at skaffe dette en hurtigere Vækst rejstes Spørgsmaalet om Størrelsen af de pantsatte Obligationer[2]), og Direktionen svarede herpaa, at man i 1796 havde pantsat Obligationer til et Beløb af 32955 Rd. for et i Speciesbanken optaget Laan paa 43000 Specier til Køb af Skibe; af dette Laan havde Handelen betalt Rente paa 4 % sidste Gang i Aaret 1806[3]). Dette Laan paa 86000 Rbd. Sølv blev nu eftergivet Handelen, der modtog de pantsatte Obligationer med Renter som Grundlag for den nye Assurancefond[4]).

Et andet Problem, der i denne Forbindelse maatte løses, var Pensioneringen af Handelens Betjente og disses efterladte. Der havde fra ældre Tid været en Pensions- og Fattigkasse, der hidtil havde faaet sine Midler ved, at der afkortedes 1 % i Leverandørernes Regninger; men dette Beløb havde ikke været tilstrækkeligt. I 1829 fik Kassen yderligere en Indtægt ved at tillægges det Gebyr paa 1 % af Varernes Købspris, som Køberne ved Handelens Auktioner erlagde, og som tidligere var fordelt mellem Handelens Kontorpersonale[5]); men heller ikke dette kunde klare Kassernes Forpligtelser. Da det i 1830 bestemtes, at alle Pensioner, der for Fremtiden bevilgedes de i den grønlandske Handel ansatte Betjente eller disses efterladte, uden Undtagelse skulde udredes af Handelens Kasse, for saa vidt de ikke kunde afholdes af Pensions- og Fattigkassen[6]), blev det Aaret efter bestemt, at Kassen for at kunne imødekomme disse større Krav skulde have Renterne af Handelens Overskud foreløbig i 10 Aar indtil 1840[7]).

Med Hensyn til Handelens mulige Overskud, bestemtes det som berørt, at dette skulde indbetales til Staten, der for det indbetalte Beløb skulde udstede rentebærende Obligationer til Handelen[8]). Dette blev snart aktuelt, idet Handelen fra 1829 gav et ikke ubetydeligt aarligt Overskud, der anbragtes paa den nævnte Maade. Samtidig begyndte man atter at forrente den af Staten indskudte Grundfond, der i 1790 var ansat til 250000 Rd. Der var ganske vist i den lange daarlige Periode

[1]) Dir. til RK $^{31}/_{1}$-1826. G.H.A. Indenlandsk Kopibog K.

[2]) Allerunderdan. Forest. $^{4}/_{7}$-1826. Kgl. Resol. $^{15}/_{7}$-1826. RK Rel. Res. Prot.

[3]) Dir. til RK $^{25}/_{8}$-1826. G.H.A. Indenlandsk Kopibog K.

[4]) Allerunderdan. Forest. $^{21}/_{2}$-1827. Kgl. Resol. $^{10}/_{3}$-1827. Statsgældsdir. Forestillings- og Resolutionsprotokol.

[5]) Kgl. Resol. $^{26}/_{5}$-1829. RK Rel. Res. Prot.

[6]) Kgl. Resol. $^{1}/_{9}$-1830. Ibidem.

[7]) Kgl. Resol. $^{28}/_{9}$-1831. Ibidem.

[8]) Kgl. Resol. $^{19}/_{11}$-1825. Finansdeputationen. Forestillings- og Resolutionsprotokol; Kgl. Resol. $^{10}/_{3}$-1827. Statsgældsdir. Forestillings- og Resolutionsprotokol.

ingen Renter betalt; men man fandt nu, at det var rimeligt, at der svaredes Staten en Rente paa 4 % (10.000 Rbd. om Aaret), inden der kunde tales om et egentligt Overskud af Handelen[1]).

Den grønlandske Handels Hovedindtægtskilde var paa denne Tid Trannen. Denne havde mange Anvendelsesmuligheder. Hovedparten gik vel nok til Belysning i Hus og Stald, paa Skibe og i Byernes Gader; men ved Siden heraf brugtes den ogsaa i flere Industrigrene f. Eks. i Sæbesyderier og Garverier. De aller fineste Kvaliteter kunde anvendes til Fødevarer og Medicin, medens de ringere brugtes til Smøreolie[2]). Medens den grønlandske Tran i tidligere Tid overvejende stammede fra Hvalfangsten, medførte dennes Tilbagegang, at Efterspørgselen overførtes paa den kvalitativt meget nærtbeslægtede Sæltran. Trannen leveredes i en lys og en mørk Kvalitet. Den mørke, der fremstilledes ved en kraftigere Kogning, havde hidtil været mest efterspurgt og opnaaet de højeste Priser. Omkring 1825 synes der at være sket et Om-

Tabel 40. Transalget. Mængder, Priser og Bruttoudbytte[3]).

	Antal Tdr.	Middelpris. Rbd.-Sk.	Ialt 1000 Rbd.
1829	4580	24—60	114
1830	5427	22—28	121
1831	5444	23—61	129
1832	4665	21—36	100
1833	5090	20—12	102
1834	4708	21—27	100
1835	3464	27—67	96
1836	6540	29—32	192
1837	6536	23—14	151
1838	7058	21—84	154
1839	5427	23— 9	125
1840	7980	20—71	166
1841	8179	22—24	183
1842	7559	25—85	197
1843	7767	26—25	204
1844	6186	24—24	147
1845	6646	22—	146
1846	7610	20—48	154
1847	8939	20—48	183
1848	8315	21— 6	175
1849	7986	29—16	233
1850	8323	27—	224
1851	8620	27—10	233

[1]) Dir. til Statsgældsdir. $^5/_3$-1830. G.H.A. Indenlandsk Kopibog L.

[2]) Wanda Oesau: Schleswig-Holsteins Grönlandfahrt auf Walfischfang und Robbenschlag vom 17.—19. Jahrhundert. 1937. S. 258.

[3]) G.H.A. Pakke mrk. »Kommunalvæsenet i Grl.«. Læg: »Spæksag 1829—60«.

Tabel 41. Salgspriser i København 1837[1]).

Maalsbarder pr. Pund			93 Sk.
Undermaalsbarder pr. Pund			52 -
Blaa Ræveskind 1. Sort	7	Rbd.	50 -
— — 2. —	4	—	80 -
— — 3. —	3	—	9 -
— — 4. —			76 -
Hvide Ræveskind 1. Sort	2	—	56 -
— — 2. —	1	—	44 -
— — 3. —		—	63 -
Sortsidede Sælskind 1. Sort	1	—	62 -
— — 2. —	1	—	34 -
— — 3. —			63 -
Gemene Sælskind 1. Sort			72 -
— — 2. —			55 -
— — 3. —			23 -
Rensdyrskind 1. Sort	3	—	3 -
— 2. —	2	—	28 -
— 3. —	1	—	24 -
— 4. —			30 -

slag i Forbrugernes Efterspørgsel, og fra denne Tid betaltes den lyse Tran med lidt højere Priser end den mørke. Direktionen paalagde derfor Købmændene i Grønland, der foretog Tranudbrændingen, at drage Omsorg for, at Trannen blev fremstillet i Overensstemmelse med disse Ønsker, hvilket desuden vilde kræve mindre baade af Arbejde og Brændsel[2]).

Trannen solgtes ved Auktioner, der holdtes i København to Gange om Aaret, Foraar og Efteraar (f. Eks. den 28. Marts og den 10. Oktober 1828)[3]). Priserne svingede en Del efter Konjunkturerne. Tallene i Tabel 40 viser Mængden af den solgte Tran, den opnaaede Middelpris og Handelens Bruttoudbytte ved Transalget for en Række Aar i den her behandlede Periode.

En Del af Trannen solgtes underhaanden før Auktionerne, som da Københavns Kommune i Juli 1832 fik Løfte paa et Parti Tran til Lygtevæsenet i Byen, og det aftaltes da, at Prisen skulde være Middelprisen ved den kommende Auktion[4]).

Ved Siden af Trannen havde de øvrige Produkter, der solgtes, langt mindre økonomisk Betydning. Til Belysning heraf skal gengives nogle Tal for de i 1837 opnaaede Priser (Tabel 41).

---

[1]) Repartition af Procenter 1838 (ad Holbøll). G.H.A. Breve S.G. 1838 (Holsteinsborg).

[2]) Alm. Cirkulære fra Dir. $^{22}/_{3}$-1826. G.H.A. Grl. Kopibog 20. S. 3.

[3]) G.H.A. Auktionsprotokoller.

[4]) Dir. til Københavns Magistrat $^{20}/_{7}$-1832. G.H.A. Indenlandsk Kopibog M.

Tabel 42. Den grønlandske Handels beregnede Overskud 1829—41[1]).

1829	59530 Rbd.	1836	118331 Rbd.
1830	32606 —	1837	43133 —
1831	42506 —	1838	54550 —
1832	20054 —	1839	4292 —
1833	27012 —	1840	41994 —
1834	49629 —	1841	38033 —
1835	19503 —		

Overskud indbetalt til Staten 1829—41[2]).

1829	47849 Rbd.	1836	74482 Rbd.
1830	25400 —	1837	5425 —
1831	33600 —	1838	
1832	15000 —	1839	1731 —
1833	20500 —	1840	
1834	39600 —	1841	28587 —
1835	15017 —		

Om Handelens Overskud i den nu paabegyndte gode Periode foreligger der forskellige Beregninger, hvilket ikke er uforstaaeligt, da en Virksomheds Overskud som bekendt kan opgøres paa mange Maader. I Tabel 42 er gengivet Tallene, der benyttedes ved Beregningen af Procenter til Handelens Embedsmænd i København.

De her nævnte Summer er dog noget større end dem, Handelen kunde lægge endeligt til Side, idet der forinden fragik Procenter til Embedsmændene og en Del andre Udgifter, der ikke vedkom den egentlige Handelsførelse. Indbetalingerne til Statsgældsdirektionen er for Aarene 1829—41 vist i Tabel 42.

For de indbetalte Beløb skulde der som foran omtalt udstedes rentebærende Statsobligationer til Handelen, og Renten skulde tilfalde Pensions- og Fattigkassen. Denne, der i de foregaaende Aar havde haft Underbalance, fik nu Overskud og en voksende Kapital.

Det maatte — ikke mindst i en Periode, hvor der var livlig Diskussion om Bortforpagtning af enkelte Kolonier — være af stor Interesse at faa foretaget Beregninger over de enkelte Koloniers Rentabilitet. En saadan Beregning er imidlertid principielt vanskelig for ikke at sige umulig at foretage, med mindre man paa Forhaand har fastslaaet Regler for de fælles Udgifters regnskabsmæssige Fordeling. Kommissionen af 1835 ønskede imidlertid en saadan Beregning foretaget, og dette skete da ogsaa — om end med store Vanskeligheder — for Femaarsperioden

[1]) Dir. til RK $^{23}/_{11}$-1842. G.H.A. Indenlandsk Kopibog O. S. 276.

[2]) Statsgældsdir. Arkiv. Pakke mrk. »Sager vedk. den grl. og færøske Handelsdirektion 1827—49«.

Tabel 43. Enkelte Koloniers gennemsnitlige aarlige Rentabilitet 1830—34 udtrykt i Rbd.[1]).

	Julianehaab	Sukkertoppen	Jakobshavn	Umanak	Hele Grønland
Besætningens Løn, Kost etc. ..	6943	4623	2798	5077	53321
Missionsvæsenet	747	357	226	460	4710
Pensioner i Grønland	107	108	224	82	1791
Vedligeholdelse af Bygninger og Fartøjer	1998	992	646	840	11998
Dagleje	454	380	175	264	3932
Skibsfragt	5433	3984	1757	4371	38507
Handelsomkostninger i Kbh....	2280	1660	395	1889	14465
Lønninger i København	1308	977	241	1076	8411
Indhandling	3661	3977	870	3942	31275
Samlede Udgifter...	22931	17058	7332	18001	168410
Avance paa Udhandling	1197	1310	648	1294	12526
Salg af Hjemsending	29144	22008	5444	24205	188749
Samlede Indtægter...	30341	23318	6092	25499	201275
Gevinst	7410	6260	—	7498	32865
Tab	—	—	1240	—	—

1830—34. Vi gengiver i Tabel 43 Resultatet for nogle af de største og mest omtalte Kolonier.

Det maa til Oversigten bemærkes, at Direktør Gede ved Fremsendelsen har oplyst, at der i Beregningerne ikke er medtaget Rente hverken af den faste eller af den i Lagrene investerede Kapital[2]). Med Hensyn til de enkelte Udgiftsposter er det værd at lægge Mærke til, at de største Poster er Lønningskontoen og Skibsfragten, og at Betalingerne til Grønlænderne først kommer i tredie Række. Derimod er Indtægterne navnlig præget af Salget ved Auktionerne; det er karakteristisk for den grønlandske Handels Økonomi, at Salget af Hjemsendingen har indbragt seks Gange saa meget, som der er givet Grønlænderne. Det var bl. a. dette Forhold, der foranledigede de følgende Aars gentagne Forhøjelser af Indhandlingspriserne.

Handelens gode økonomiske Resultater fik Finansmyndighederne til at paapege det urigtige i, at et overskudgivende Statsforetagende tilsyneladende forøgede Statsgælden ved at modtage rentebærende Statsobligationer. Man ønskede derfor, at de udstedte Obligationer blev tilbageleveret, og at Overskuddet for Fremtiden uden videre indbetaltes til

[1]) Bogholder Rosenstand $^{9}/_{5}$-1836. IM Grl. Sager. Pakke mrk. »Kommissionen af 1835«.

[2]) Gede til Kammerjunker Hoppe $^{16}/_{2}$-1836. Ibidem.

Staten som Indtægt af et Statsaktiv. Spørgsmaalet forelagdes Handelsdirektionen, der ikke principielt tog Afstand fra Tanken, men nøjedes med forskellige Forbehold. Saaledes mente den, at Pensions- og Fattigkassen indtil 1840 fortsat burde have Renterne af de indbetalte Overskud eller et tilsvarende Beløb, idet Kassen, hvis dette skete, sandsynligvis for Fremtiden selv vilde kunne afholde sine Udgifter af Renterne af sin Formue. Endvidere gjorde Direktionen opmærksom paa, at der kunde komme daarlige Aar, og at Handelen i Tilfælde af Uheld maatte have Mulighed for at faa indbetalte Overskud tilbagebetalt. Endelig maatte Handelen have sine Udlæg til Missionen og de øvrige kulturelle Udgifter, f. Eks. til Forbedring af Grønlændernes Boliger, dækket gennem Overskuddet, inden dette kunde indbetales til Finanserne. Til disse Betragtninger kunde baade Rentekammeret og Finansmyndighederne slutte sig, og ved kongelig Resolution af 17. Juni 1837 bestemtes det, at de Obligationer, der var givet Handelen for de indbetalte Overskud, skulde tilbagegives til Statsgældsdirektionen, og at fremtidige Overskud uden videre skulde indbetales i Statsgældskassen (dog at Handelens Pensions- og Fattigkasse indtil Udgangen af 1840 skulde have de samme Indtægter som hidtil); Handelen skulde have Ret til i paakommende Tilfælde at faa udbetalt de fornødne Beløb, ligesom man i øvrigt gik ind paa de af Handelsdirektionen stillede Forslag om, at Udgifter, der ikke vedrørte selve Handelsførelsen, skulde afholdes af Handelens Overskud[1]).

Den grønlandske Handel var i denne Periode en velstaaende Institution mellem andre københavnske Handelsvirksomheder, og vi har set, at der fra indflydelsesrig privat Side var stærke Kræfter i Gang for at erhverve de Fordele, som den monopoliserede Handel havde. Den grønlandske Handel raadede over meget betydelige Aktiver. Den faste Formue bogførtes i 1841 til: Kolonierne i Grønland 140000 Rbd., Nye Pakhus 5000 Rbd., Gamle Pakhus 15000 Rbd. og Skibene 96404 Rbd.[2]). Disse Værdier var i øvrigt gennemgaaende for lavt ansat; de 140000 Rbd. for Kolonierne var saaledes ansat i 1790 paa Grundlag af en i 1785 foretagen Vurdering, der nu maatte antages at være alt for lav paa Grund af de i Mellemtiden skete Udvidelser og Fornyelser; man havde drøftet Spørgsmaalet om Optagelse af en ny Vurdering, men aabenbart opgivet dette igen, idet man ikke ventede at kunne naa til et paalideligt Resultat[3]).

---

[1]) Allerunderdan. Forest. $^{30}/_{5}$-1837. Kgl. Resol. $^{17}/_{6}$-1837. Finansdeputationen. Forestillings- og Resolutionsprotokol.

[2]) Generalbalance 1841. Statsgældsdir. Pakke mrk. »Sager vedk. den grl. og færøske Handelsdirektion 1827—49«.

[3]) Bogholder Rosenstand til Dir. $^{13}/_{9}$-1845. G.H.A. Pakke mrk. »Embedsmænds Procenter af Overskud 1829—46 m. m. (General Balance)«.

Foruden den nævnte faste Formue havde Handelen andre betydelige Aktiver. Generalbalancen den 31. December 1841 giver bl. a. følgende Oplysninger: Kasse og Bank 43723 Rbd., Tilgodehavende hos Købmænd for Varer købte ved Auktionerne 26398 Rbd., Varer paa Marinens Reberbane 2493 Rbd., Missionskollegiet 9296 Rbd., Varebeholdninger 201983 Rbd., Inventarer 1780 Rbd., Forskud 8705 Rbd. og Tilgodehavende hos usikre Debitorer 4813 Rbd. Desuden havde Assurancefondet en Obligationsbeholdning paa 197196 Rbd. og Pensionsfondet paa 11200 Rbd.

Den samlede Aktivmasse beregnedes i 1841 til 788992 Rbd., medens Passiverne udgjorde 12182 Rbd., saaledes at Handelens samlede Formue ved Regnskabsopgørelsen ultimo 1841 udgjorde 776810 Rbd.[1]).

Meget betydelige Midler opsamledes, som det ogsaa fremgaar af denne Oversigt, i de separate Fonds, navnlig Søassurancefondet. Dette var som tidligere omtalt oprettet i 1826 og var vokset godt i de følgende Aar; der indtraf ingen Skibsforlis, der kunde tynge paa Fondet, og det havde gode Indtægter, idet det krediteredes 4 % af de assurerede Værdier og desuden havde Renten af sin voksende Formue. I Tabel 44 er gengivet nogle faa Tal til Belysning af Fondets Indtægter.

Tabel 44. Assurancefondets Indtægter 1835—39[2]).

	Præmie Rbd.	Renter Rbd.	Ialt Rbd.
1835	11049	6229	17278
1836	11007	6645	17652
1837	13720	7612	21332
1838	13994	7592	21586
1839	17172	7689	24861

Ved Udgangen af 1839 havde Fondet naaet en samlet Formue paa 266000 Rbd. (Hvis man højt sætter et Skibs Værdi til 13000 Rbd., kunde 10 Skibe saaledes fornyes to Gange af Fondet, inden Midlerne vilde være opbrugt). Da der ikke havde været Forlis siden 1817, mente Direktionen, at det ikke længere var nødvendigt at foretage Præmieindbetalinger til Fondet, idet dette sandsynligvis vilde kunne klare sig med Renterne[3]). I 1842 ordnedes Sagen; Søassurancefondets Størrelse normeredes til 270000 Rbd.; saa længe det havde denne Størrelse,

[1]) General Balance 1841. Statsgældsdir. Pakke mrk. »Sager vedk. den grl. og færøske Handels Direktion«.

[2]) Nota $^{12}/_{1}$-1842 (Rosenstand). G.H.A. Pakke mrk. »Garnfangst S.G. 1831—36 m. m.«.

[3]) Dir. til RK $^{27}/_{3}$-1841. G.H.A. Indenlandsk Kopibog O.

skulde Præmieindbetalingerne ophøre; formindskedes det, skulde der derimod straks krediteres det 2 % af Skibenes og Varernes Værdi ved Udsending og Hjemsending (Udsendingen skulde assureres til Indkøbsprisen og Hjemsendingen til $^3/_4$ af den Pris, hvortil de grønlandske Returvarer udbragtes ved Handelens Auktioner); denne Kreditering skulde fortsættes, til Fondet igen havde naaet den normerede Størrelse; den Del af Fondets Renter, der ikke medgik til at dække Søskader, skulde indbetales til Staten sammen med Handelens Overskud[1]).

Det andet af de separate Fonds, Pensions- og Fattigkassen, havde heller ikke nogen daarlig Stilling. Kassens Formue var ved Udgangen af 1840 52286 Rbd. Renteindtægten samt de tidligere nævnte 1 %-Afgifter af Leverancerne og Auktionssalgene udgjorde i 1841 6162 Rbd., hvortil kom en ekstraordinær Kursgevinst paa 1120 Rbd. Udgifterne til Pensioner og Vartpenge var i 1841 5804, saaledes at Kassens Formue ved Aarets Udgang var paa 53764 Rbd.[2]).

Handelens Drift var i det hele tilfredsstillende fra et Rentabilitetssynspunkt. Dette viser de gode Overskud. Imidlertid stilledes der fra flere Sider stadigt større Krav til Handelen. Saaledes meddeltes det i 1841 til Statsgældsdirektionen, at der for 1838 og 1839 efter Fradrag af Procenterne til Personalet i København havde været et Overskud paa 46796 Rbd., men at dette og mere til var beslaglagt til Dækning af Udgifterne ved Mission, Undervisning, Lægevæsen, nye Huse m. m., ialt 52179 Rbd., saaledes at der var et faktisk Deficit paa 5383 Rbd., som maatte fragaa i Overskuddet for 1840, inden Indbetaling for dette Aar kunde finde Sted. For Aaret 1840 opgjordes de Udgifter, der skulde fradrages Overskuddet til 26350 Rbd., der fordeltes paa følgende Maade: Pensionsfondets Rente af Handelens indbetalte Overskud 13118 Rbd., Missionsvæsenets samlede Udgifter 6960 Rbd., Udgifter til Huse og Inventar 3980 Rbd., Kost, Undervisning og Beklædning for Grønlændere i Danmark 1492 Rbd. og en Udbetaling til Kammerjunker Hoppe (antagelig som Sekretær for Kommissionen) 800 Rbd.[3]).

Selv om Handelens Solvens var udmærket, var det allerede omkring 1840 klart, at det samme ikke kunde siges om Likviditeten, idet Driftskapitalen slet ikke kunde holde Trit med den stigende Omsætning. Det kneb derfor med at skaffe likvide Midler til Udredningen om Foraaret. I 1840 maatte Direktionen saaledes anmode Statsfinanserne om et Laan paa 30.000 Rbd. til Dækning af Udredningen, idet det dog lovedes at Beløbet skulde blive betalt tilbage om Efteraaret[4]).

---

[1]) Allerunderdan. Forest. $^4/_1$-1842. Kgl. Resol. $^5/_1$-1842. RK Rel. Res. Prot.

[2]) General Balance 1841. Statsgældsdir. Pakke mrk. »Sager vedk. den grl. og færøske Handelsdirektion«; sml. Dir. til RK $^{22}/_2$-1843. G. H. A. Indenlandsk Kopibog O.

[3]) Dir. til Statsgældsdir. $^{27}/_2$-1841. G. H. A. Indenlandsk Kopibog O. S. 102 ff.

[4]) Dir. til Statsgældsdir. $^2/_6$-1840. G. H. A. Indenlandsk Kopibog O.

For at klarlægge den økonomiske Situation paa denne Tid vil vi analysere Handelens Regnskab for 1842 lidt nærmere. Vi gengiver først i Tabel 45 de samlede Indtægter og Udgifter og disses Fordeling paa Hovedposterne.

Tabel 45. Indtægter og Udgifter 1842.

	Indtægter.	
1.	Hjemsending	260003 Rbd.
2.	Diverse Indbetalinger	3935 —
3.	— Refusioner a	2459 —
	— — b	8323 —
4.	Refusioner	12177 —
		286897 Rbd.
	Udgifter.	
1.	Udsendingen	136147 Rbd.
2.	Andre Udgifter vedk. Kolonierne	14090 —
3.	Koloniernes Besejling	40784 —
4.	Renter	15933 —
5.	Gager i København	8186 —
	Brændsel, Kontorhold	2910 —
	Diverse Tab	4632 —
	Foranstaltninger til Grønlændernes Tarv	1968 —
		224650 Rbd.
	Avance...	62247 —
		286897 Rbd.

For at forstaa de enkelte Poster er det nødvendigt at analysere dem nærmere. Vi begynder med Hovedposten under Indtægterne, Hjemsendingen, der er gengivet i Tabel 46.

Man ser af Tabellen, at de tre største Poster samt Vandskindsklæderne udgøres af Sælprodukter, og at disse tilsammen har indbragt over 80 % af Salgsindtægterne. Naar man desuden erindrer, at Sælerne leverede Hovedparten af Grønlændernes Føde og Klæder m. m., forstaar man, hvilken afgørende Betydning Sælfangsten har haft for Datidens grønlandske Samfund. Den fjerdestørste Post var Rensdyrskindene, der trods det store Stykantal dog kun gav 14180 Rbd. I Forhold til Nutiden er det forbavsende, saa ringe Betydning Ræveskindene har haft. Det er ikke deres Mængde saa meget som de smaa Priser, der falder i Øjnene; noget skyldes dette vel, at Indhandlingen fandt Sted hele Aaret, og at der i Hjemsendingen sandsynligvis har været mange Skind af en meget ringe Kvalitet. Det er ogsaa ejendommeligt at bemærke, at de urensede Ederdun i 1842 havde en større økonomisk Betydning for Handelen end Ræveskindene. Den stærke Interesse, der dengang var for Ederdun, har formentlig været medvirkende til

Tabel 46. Hjemsendingen 1842.

1674 Tdr. lysebrun Sæltran	à	26	Rbd.	13	Sk.	43751	Rbd.
$5884^{7}/_{12}$ Tdr. brun Sæltran	-	25	—	95	-	152938	—
1654 Stk. Ræveskind	-	2	—	44	-	4066	—
40.783 Stk. Sælskind	-			49	-	20818	—
11.439 Stk. Rensdyrskind	-	1	—	23	-	14180	—
886 Stk. Vandskindsklæder	-	3	—	59	-	3202	—
105 Stk. Vandskindspelse	-			57	-	62	—
356 Stk. Vandskinsbukser	-	1	—	22	-	438	—
3470 ℔ urenset Ederdun	-	1	—	37	-	4808	—
26 Stk. Bjørneskind	-	16	—	90	-	440	—
52 Stk. Hundeskind	-			37	-	20	—
103 ℔ Enhjørningshorn	-	1	—	04	-	107	—
2476 ℔ Rensdyrhorn	-	2	—	29	-	pr. 100 ℔ 57	—
2515 ℔ Hvalbarder	-			85	-	2227	—
$268^{1}/_{2}$ ℔ Hvalroshuder	-		—	20	-	56	—
24 ℔ Hvalrostand	-		—	48	-	12	—
						247182	Rbd.
Fadeværk						11738	—
Diverse Varer og Provisioner						1083	—
						260003	Rbd.

Formindskelsen i Bestanden af Ederfugle i Grønland til helt ned imod Nutiden.

Den næste Post paa Indtægtssiden, diverse Indbetalinger, bestaar af følgende mindre Poster: Leje af Handelens Pakhuse 2751 Rbd., Leje af Reberbanen 150 Rbd., Bolværkspenge paa Handelens Plads 27 Rbd., Fragt af privat Sendingsgods 50 Rbd., Anvisning fra Missionsselskabet til Udbetaling i Grønland 30 Rbd., Auktionsrenter 272 Rbd., indbetalt Ansvar efter Decision af Pakhusregnskaberne 1829—34 29 Rbd. og Fabrikør Holmblads Afgift for Tranaffaldet paa Handelens Plads 626 Rbd., i alt 3935 Rbd. Ingen af disse Poster er dog saa store, at de har nogen væsentlig Betydning for Helhedsbilledet.

Vi gaar derefter over til de resterende Krediteringer, af hvilke flere vel snarere er Udtryk for Posteringer end for egentlige Indbetalinger. Den første Gruppe paa 2458 Rbd. bestaar af: Brødreunitetet (for Fragt og Varer) 944 Rbd., Skippernes Indkøb i Grønland 589 Rbd., Hjælpekasserne (for Varer) 733 Rbd. og Pensionsfondet 192 Rbd. Den anden Gruppe paa 8323 Rbd. bestaar af: Tranoverskud 7621 Rbd. og Revisionsoverskud af Varer og Materialer 702 Rbd. Endelig bestaar den tredie Gruppe af: Missionen 6134 Rbd., udsendte Skolelokaler 299 Rbd., nye Huse 1576 Rbd., Læge- og Medicinalvæsen 2519, Grønlænderes Uddannelse i Danmark 784 Rbd., Kulbrydning 732 Rbd. og diverse 142 Rbd., tilsammen 12177 Rbd. Disse sidste Udgifter skulde ikke

afholdes over Handelens Drift, men af Overskuddet; vi kommer derfor tilbage til dem i Forbindelse med dette.

Vi gaar derefter over til Udgiftssiden. I Tabel 47 er givet en nærmere Analyse af Udsendingen.

Tabel 47. Samlet Udsending 1842.

Provisioner	33237	Rbd.
Medicin	875	—
Lys	223	—
Brænde	1361	—
Stenkul	1781	—
Handelsvarer	54763	—
Materialer og Iventarer	43110	—
	135350	Rbd.
Fragaar: Konsumptionsgodtgørelse ÷ Transittold af enkelte Varer	2203	—
	133147	Rbd.
Ejendele overtagne fra det private Etablissement	3000	—
	136147	Rbd.

Man ser af Tabellen, at Provisionerne til Betjente og Mandskab spillede en ikke ringe Rolle for Økonomien. Denne Udgift er analyseret i Tabel 48.

Tabel 48. Udsendte Provisioner 1842.

Smør	5981	Rbd.
Kød	406	—
Flæsk	1505	—
Gryn	3486	—
Skonrogger og haardt Brød	11870	—
Ærter	2038	—
Rugmel	4449	—
Malt	1247	—
Humle	557	—
Brændevin	1698	—
	33237	Rbd.

Man ser af Tabellen, hvad der allerede tidligere har været omtalt, at Spisesedlen (naar man ser bort fra de private Rekvisitioner) har været meget ensformig. Kødet og Flæsket maa have været forbavsende billigt; derimod optager Skonrogger, haardt Brød og Rugmel en meget væsentlig Del af Udgifterne, tilsammen over 16000 Rbd. eller ca. Halvdelen af Proviantudsendingens Værdi. Man forstaar herefter bedre de idelige Klager fra Direktionen over, at de forskellige Brødsorter optog

for meget af det sparsomme Skibsrum. Udgifterne til Øl og Brændevin har ikke været helt smaa, men sandsynligvis ikke større, end hvad der dengang ansaas for rimeligt.

Den anden Hovedpost i Udsendingen, Handelsvarer, var, hvad der solgtes til Grønlænderne, altsaa et meget stort Antal Varesorter. Denne Post er analyseret i Tabel 49.

Tabel 49. Udsending af Handelsvarer 1842.

Kramvarer	17606	Rbd.
Krudt, Bly, Bøssemagerarbejde	4224	—
Kaffe	10550	—
Sukker og Sirup	8267	—
Sæbe, Papir, Stentøj	1447	—
Blikkenslagerarbejde	188	—
Urtekram	2397	—
Isenkram	3616	—
Vin	650	—
Tobakker	5783	—
Hørkram	35	—
	54763	Rbd.

Man ser af denne Tabel, at Kaffe, Sukker og Tobak tilsammen udgjorde opimod Halvdelen af Handelsvarernes Værdi. Disse tre Grupper kan vel betegnes som Grønlændernes Luksus, og naar man betænker, at de har maattet give et forholdsvis højere Tillæg for disse Varer end for den øvrige Udsending, kan der ikke være Tvivl om, at de har anvendt over Halvdelen af deres Indtægter paa disse undværlige Varer. Dette kunde maaske opfattes som Udtryk for en vis Velstillethed; men det bør snarere opfattes som Bevis paa, at det grønlandske Samfund i stor Udstrækning var selvforsynende og kun i mindre Grad var afhængigt af Tilførslerne fra Danmark. Udviklingen til Nutidens totale Afhængighed af Butikken var dengang knap begyndt endnu.

Den tredie Hovedpost i Udsendingen, Materialier og Inventarer, er nærmere belyst i Tabel 50.

Sælfangstens dominerende Betydning ses klart af denne Tabel. To Trediedele af Udgifterne vedrører Fadeværk (til Spæk og Tran) og Bindegarn til Garnfangsten. Det meste af det resterende Beløb gaar til Vedligeholdelse af Handelens Bygninger og Fartøjer; disse kan for det beskedne Beløb, der her er Tale om, og i Betænkning af de meget haarde klimatiske Forhold ikke antages at være mere end nødtørftigt vedligeholdt. Der har næppe været Tale om, at Direktionen har søgt at formindske det Overskud, der skulde indbetales til Staten, gennem en særlig god Vedligeholdelse af Bygninger og Fartøjer end sige Nyanskaffelser ud over, hvad der var strengt nødvendigt.

Tabel 50. Udsending af Materialier og Inventarer 1842.

Hørkram	1000	Rbd.
Tømmer og Brædder	4768	—
Kakkelovne	175	—
Sejlmagerarbejde	227	—
Blokkearbejde	200	—
Smedearbejde	1712	—
Trosse- og Linegods	2352	—
Bindegarn til Sælhundefangst	10017	—
Fartøjer	427	—
Fadeværk	17796	—
Bødkermateriale og Baandjern	613	—
Diverse Varer	3823	—
	43110	Rbd.

Vi gaar herefter over til den anden Hovedgruppe af Udgifterne, andre Udgifter ved Kolonierne, i alt 14090 Rbd. Disse kan deles i fire Hovedgrupper: Returvarernes Behandling i København 7183 Rbd., Plads og Pakhuse 3637 Rbd., Betjente i Grønland 845 Rbd. og andre Udgifter 2425 Rbd. Vi skal ikke gaa nærmere ind paa en Underdeling af disse Konti, men blot bemærke, at det i det væsentlige drejer sig om Udgifter ved Arbejdet paa Handelens Plads, der havde til Formaal at skaffe et bedre Udbytte af de Produkter, der kom hjem fra Grønland; Hovedudgifterne har formentlig været til Tranbrænding og til Behandling (Skovning) af Fadeværket, inden det paa ny sendtes til Grønland.

Den næste Hovedpost er Udgifterne ved Koloniernes Besejling. Nærmere Oplysninger om de otte Skibes Økonomi i Aaret 1842 er gengivet i Tabel 51.

Tabel 51. Udgifter ved Koloniernes Besejling 1842.

Skibets Navn	Størrelse KL	Udrustning, Forringelse m. m. Rbd.	Hyre, Kostpenge m. m. Rbd.	Ialt Rbd.
Briggen Hvalfisken	105	2047	3348	5395
— Freden	92½	2753	2884	5637
— Egedesminde	110	2747	3073	5820
— Navigation	92½	3214	2354	5568
— Mariane	103	1454	2565	4019
— Prins Christian	99½	2627	2785	5412
Skibet Julianehaab	118	1781	3136	4917
— Godthaab	150	779	3237	4016
Tilsammen...	870½	—	—	40784

Man ser, at alle Skibene, undtagen Godthaab, har været af omtrent ens Størrelse. Man ser endvidere, at de mest direkte Driftsudgifter til Hyre, Kostpenge m. m. er omtrent ens for alle Skibe vel nærmest varierende med Rejsens Længde. Derimod maatte Udgifterne til Udrustning og Vedligeholdelse i Følge Sagens Natur variere ret stærkt, og der er intet mærkeligt i, at det er de mindste Skibe, der har haft de største Udgifter, idet disse gennemgaaende var de ældste og maatte have de største Reparationer. Den gennemsnitlige Udgift pr. Kommercelæst bliver knap 50 Rbd. eller over 10 Rbd. mindre end den normale Hyre for fragtede Skibe.

Rentekontoen er nærmere analyseret i Tabel 52.

Tabel 52. Rentekonto 1842.

Eet Aars Rente af Handelens Grundkapital		10000 Rbd.
Eet Aars Rente af Assurancefondet	10800 Rbd.	
÷ Obligationsrenter	7818 —	2982 —
Rente af Pensionsfondets Formue		1703 —
To Aars Rente af Sydgrønlands Hjælpekasses Formue		294 —
Tre Aars Rente af Nordgrønlands Hjælpekasses Formue		954 —
		15933 Rbd.

Man ser heraf, at Overskuddet først er beregnet, efter at der er beregnet Rente af den af Staten indskudte Grundfond. Endvidere er der beregnet Rente af de forskellige Kassers hos Handelen indestaaende Kapital; da Hjælpekasserne er beregnet Rente for henholdsvis 2 og 3 Aar, hvilket formentlig skyldes Forglemmelser, tør vi slutte, at Regnskabsordningen ikke har været saa sikker, som hele Opstillingen ellers kunde lade formode.

Omkostningerne til Gager vedrører kun Gager i København. 1. Direktøren har 800 Rbd., 2. Direktøren (Graah) 480 Rbd. foruden 1050 Rbd. som Kaptajn à la suite i Marinen og 3. Direktøren 400 Rbd. Kassereren har 700 Rbd., Bogholderen 900 Rbd., Pakhusforvalteren 900 Rbd. Assistenterne 250—600 Rbd. og Pakhusopsynsbetjenten 400 Rbd. 1. Assistenten var konstitueret som Revisor, og Assistenterne delte Revisors Gage mod at foretage Revisionsarbejdet.

Af Udgifterne til Foranstaltninger til Grønlændernes Tarv var 1062 Rbd. til Træhuse med Ovne og Tilbehør, 39 Rbd. til Lægebøger og Instrumenter, 64 Rbd. til en Grønlænderindes Uddannelse paa Fødselsstiftelsen, 784 Rbd. til herværende unge Grønlænderes Uddannelse og Underhold og 20 Rbd. til Budtjeneste ved Kommissionen. Disse Poster kan dog næppe anses for typiske; de var i hvert Fald betydeligt større i 1839, hvor Udgifterne til Huse og Ovne alene androg 3763 Rbd. (I 1842 var man som andetsteds omtalt allerede blevet betænkelig ved

Udsendelsen af de mange nye Huse og var kommet ind paa i Stedet at udsende Træmaterialer).

Vi ser af den foretagne Gennemgang af Regnskabsopstillingen, at denne kun vedrører Indtægter og Udgifter her; Udgifterne i Grønland har formentlig været betragtet som en i sig selv hvilende Pengecirkulation, saaledes at Køb og Salg i Grønland og Pengenes Anvendelse deroppe har været Dispositioner, der ikke kom Hovedregnskabet ved. Denne Betragtningsmaade har været en stor Lettelse ved Regnskabsførelsen, og under Forudsætning af at alt i Grønland gik nogenlunde ens fra Aar til Aar, saaledes at Variationer kom til Udtryk i Udsendingens og Hjemsendingens Mængde, forstaar man, at den paagældende Metode har været anvendt[1]).

Vi vil dernæst se lidt paa Anvendelsen af Avancens 62247 Rbd. Først fradroges de Direktørerne og Personalet tilkommende Procenter, der i 1842 udgjorde 12138 Rbd., hvorefter det resterende Overskud blev 50109 Rbd. Af dette skulde som tidligere omtalt afholdes en Del Handelsførelsen uvedkommende Udgifter, der for Aaret 1843 (der skulde fradrages i Overskuddet for 1842) udgjorde 12578 Rbd., hvilket Beløb er nærmere specificeret i Tabel 53.

Tabel 53. Udgifter Handelsførelsen uvedkommende 1843.

Missionsvæsenet	7755	Rbd.
Udsendte Huse og Skolelokaler	166	—
Lægevæsenet	2899	—
Unge Grønlændere i Danmark	1309	—
Kulbrydning	62	—
Prisnedsættelse for Stenkul	241	—
Herrnhuterne (Fragtgodtgørelse)	150	—
	12582	Rbd.
For Salg af grønlandske Bøger	4	—
	12578	Rbd.

Det Statskassen tilkommende Beløb blev herefter 37531 Rbd. Hertil kom imidlertid 2013 Rbd. for Huse, der tidligere var udsendt og betalt af Overskuddet, men senere enten overtaget af Handelen eller solgt til private. I alt tilkom der saaledes Staten 39544 Rbd. foruden de tidligere omtalte Renter af Grundkapitalen[2]).

Trods de betydelige Beløb, der anvendtes til Formaal i Forbindelse

[1]) Den kongelige grønlandske Handels Indtægter og Udgifter samt udkomne Overskud 1842. G.H.A. Pakke mrk. »Oversyn til Statsregnskabet 1835—49. Udlæg af Handelens Overskud 1836—49«.

[2]) G.H.A. Pakke mrk. »Oversyn til Statsregnskabet 1835—49 m. m.«. Læg: »Beregning til Statsgælden for 1843«.

med Grønlands Udvikling, var det ikke helt smaa Summer, der fra den grønlandske Handel indbetaltes til Statskassen. For Femaaret 1842—46 foreligger der følgende Oversigt.

1842 Overskud	39544 Rbd.		
Rente	10000 —	49544 Rbd.	
1843 Overskud	26849 —		
Rente	10000 —	36849 —	
1844 Overskud	20274 —		
Rente	10000 —		
1845 Overskud	27343 —		
Rente	10000 —		
	67617 Rbd.		
Udlæg til Missions- og Lægevæsen m. m.			
1845	21643 Rbd.		
1846	22037 —		
	43680 Rbd.	23937 Rbd.	
1846 Overskud	19679 —		
Rente af Grundfond	10000 —		
Rente af Driftskapital	4912 —	14912 —	
	Samlet Indbetaling	125242 Rbd.	
	Gennemsnit pr. Aar	25048 — [1])	

Skønt der efter denne Beregning endnu ikke havde fundet nogen Indbetaling Sted af Overskuddet for 1846, var den gennemsnitlige aarlige Indbetaling dog 25048 Rbd.

Om det samlede Udbytte af Handelsdriften i Aarene 1829—50 oplyser Handelsdirektør Swendsen og Nationalbankdirektør H. P. Hansen i en Betænkning af 22. December 1851: »I Aarene 1829—1850 har Handelen betalt Afgift eller Rente af Driftscapitalen med circa

	232000 Rdlr.
samt afgivet i reent Overskud	416000 —
endvidere afholdt Udgifter til Missions-, Læge- og Pensionsvæsenet m. m., med	305000 —
og derhos opsamlet separate Fonds, til Beløb	260000 —
tilsammen c.	1213000 Rdlr.

[1]) G. H. A. Pakke mrk. »Oversyn til Statsregnskabet 1835—49 m. m.«.

endvidere haves i Behold af Overskuddet fra Aaret 1850 c. 74000 Rdlr. Af Fondene bestaae i Handelens Drift c. 117000 Rdlr. og de for Resten successive indkjøbte Obligationer, til Beløb c. 208000 Rdlr. [heraf 65000 Rbd. opsamlet før 1829], ere i Begyndelsen af 1850 afgivne til Finantsministeriets Departement for Statsactiverne«[1]).

Hovedaarsagen til de gode økonomiske Resultater i disse Aar var de høje Tranpriser og den stigende Hjemsending (se Tabel 41). Der var dog betydelige Svingninger i Priserne, hvilket sammen med Svingningerne i de hjemsendte Mængder foraarsagede ret store aarlige Variationer i Handelens Indtægter. Saaledes var Priserne i 1846—48 meget lave, hvilket dog i nogen Grad opvejedes ved, at Hjemsendingen var stærkt stigende. I 1848 besluttede man at overføre et Parti Tran til Salg gennem Hambro & Søn i London for at sikre sig imod et for stort Udbud paa det københavnske Marked. Selv om Prisen paa Tran normalt var lavere i London end i København, regnede man med, at den grønlandske Tran var af en saadan Kvalitet, at en bedre Pris kunde opnaas. Der sendtes derfor i Juli 550 Tønder brun Sæltran, 60 Tønder lysebrun og 60 Tønder brun Hvaltran af Sted. Indkomsten ved Salget blev dog kun 10421 Rbd., hvilket Resultat betragtedes som mindre heldigt; man regnede derfor med, at Trannen ikke egnede sig for det engelske Marked[2]).

Selv om Handelens Økonomi som Helhed maatte betegnes som meget tilfredsstillende, kunde det samme ikke siges om dens Likviditet[3]). Med den forøgede Omsætning var det nødvendigt om Foraaret, hvor Aarets Indkøb foretoges, at have stadig flere kontante Midler til Raadighed. De indtjente Overskud kunde ikke benyttes til at forøge Likviditetsreserven, men skulde indbetales til Staten. Man ser dog af de ovenfor givne Oplysninger om Indbetalingerne, at disse kom bagefter, og at Handelen har tilbageholdt Overskuddene nogen Tid for at skaffe Midler til Indkøbene. Desuden tyede man til at inddrage en Del af de Midler, der var opsamlet af de separate Fonds, under Handelen; de saaledes anvendte Beløb udgjorde som nævnt i 1851 117000 Rbd.

Særligt vanskelige blev Forholdene ved Skibet Tordenskjolds Forsvinden i 1845, idet dette nødvendiggjorde en stærkt forøget Udsending til Grønland. I Foraaret 1846 erklærede Direktionen sig rede til at indbetale Overskuddet for 1843, naar Statsgældsdirektionen til Gengæld vilde stille 100000 Rbd. til Raadighed for Aarets forøgede Indkøb. Den Formindskelse af Indbetalingerne, der opstod som Følge af, at

[1]) Rink: Samling af Betænkninger og Forslag ... Kbh. 1856. S. 121.

[2]) Dir. til d'Herr Smidt og le Maire $^4/_7$-1848 og $^2/_{10}$-1848. G. H. A. Indenlandsk Kopibog Q.

[3]) Om Likviditetsspørgsmaalet, se Rink: Samling af Betænkninger og Forslag ... S. 117 ff.

Assurancefondets Renter vilde indgaa til Handelen, vilde langt fra strække til[1]).

Handelen fik efter denne Henstilling et Forskud paa 80000 Rbd.; men da den igen ramtes af et Skibsforlis, og da Konjunkturerne for de grønlandske Produkter var daarlige, saa den sig Aaret efter ikke i Stand til at tilbagebetale Forskuddet, men maatte oven i Købet anmode om et yderligere Forskud paa 40000 Rbd.[2]). Dette bøjede Statsgældsdirektionen sig for; men da den lagde Vægt paa, at Forskuddene tilbagebetaltes inden Udgangen af det Regnskabsaar, for hvilket de var givet, foranstaltedes der en Skinindbetaling ved Slutningen af hvert Reg - skabsaar[3]).

I 1848 forøgedes Likviditetsvanskelighederne. Saaledes skrev Direktionen ved Aarets Slutning til Finansministeriet, at Udviklingen havde medført en større Indhandling af grønlandske Produkter, hvilket nødvendiggjorde en forøget Udsending. Statsfinanserne havde ydet 180000 Rbd. som løbende Forskud; men man havde i Pakhusene liggende solgte, men uafhentede Varer til 100000 Rbd. og usolgte Varer til 167000 Rbd. Det stigende Prisniveau og de forøgede Lagre i Grønland gjorde en større Driftskapital nødvendig; der skulde i Foraaret 1849 bruges 180000 Rbd., men man havde til Disposition kun 77000 Rbd., saaledes at man ikke kunde tilbagebetale de ydede Forskud[4]).

Finansministeriet svarede med overfor Indenrigsministeriet at beklage sig over de løbende Forskuds varige Karakter; hvis Handelens Driftskapital var for lille, maatte man hellere give denne en fast Forøgelse, mod at Tilskudsbeløbet forrentedes til Statskassen[5]). Indenrigsministeriet forelagde dette Forslag for Handelsdirektionen, idet det bl. a. udtalte: »Det er en Følge af den grønlandske Handels Natur og Øiemed, at dens Virksomhed ikke kan bestemmes efter den Gevinst, den giver. Da nemlig Handelen, som et udelukkende Statsmonopol, skal forsyne Grønland med et bestemt til Forbruget svarende Qvantum Varer, da derhos Priserne i Grønland tildeels maa normeres efter andre Hensyn, end den rene Handelsinteresse, og da endelig Handelen skal afholde visse bestemte, med Landets Administration forbundne, Omkostninger, saa bliver det nødvendigt, at Staten tilskyder de til Opnaaelsen af disse Øiemed fornødne Pengesummer, hvilke Directionen saaledes, ifølge Forholdets Natur, maatte være berettiget til at fordre udbetalte af Staten . . .«. Selv om Driftskapitalen forøgedes, vilde der

[1]) Dir. til Statsgældsdir. $^{11}/_{3}$-1846 (Koncept). G. H. A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m. (Finanssag)«.

[2]) Dir. til Statsgældsdir. $^{12}/_{3}$-1847 (Koncept). Ibidem.

[3]) Statsgældsdir. til Dir. $^{20}/_{3}$-1847. Ibidem.

[4]) Dir. til FM $^{30}/_{12}$-1848 (Koncept). Ibidem.

[5]) FM (Sponneck) til IM $^{23}/_{1}$-1849 (Afskrift). Ibidem.

dog kunne opstaa Tilfælde, hvor løbende Forskud blev nødvendige. Indenrigsministeren kunde derfor ikke tilraade den foreslaaede Forøgelse, men pegede i Stedet paa, at der var Mulighed for at opnaa en bedre Likviditet ved en mere direkte Forbindelse med Leverandørerne (Licitation) og en hurtigere Realisation af de hjemkomne Returvarer. I Stedet for at holde Varerne tilbage i Afventen af de gunstigste Konjunkturer kunde man foretage et absolut Bortsalg af Produkterne ved enkelte store Auktioner. Herved vilde man hurtigere faa Pengene ind, og desuden vilde der blive skabt et fast Marked, hvor sikkert ogsaa udenlandske Opkøbere vilde komme direkte til Stede[1]).

Herpaa svarede Direktionen, at det ikke kunde betale sig at købe Udsendingen til Grønland paa anden Maade end hidtil, idet Partierne af de enkelte Varer var forholdsvis smaa. Desuden skulde Varerne ofte holde sig flere Aar i Grønland og maatte derfor være af prima Kvalitet; Handelen var nødt til i stor Udstrækning at stole paa Sælgernes Garanti herfor, og det havde derfor stor Betydning, at man kendte Leverandørerne og kunde vende tilbage til dem Aar efter Aar. Paa denne Maade var det hidtil lykkedes at faa gode og brugbare Varer frem. Med Hensyn til Auktionssalget kunde Direktionen ikke give Afkald paa at kunne trække det udbudte tilbage, hvis antagelige Bud ikke opnaaedes; den troede heller ikke paa, at man kunde faa internationale Opkøbere til at komme til Handelens smaa Auktioner, selv om der intet blev trukket tilbage. Endvidere fremhævede Direktionen, at det for Virksomhedens sunde Fortsættelse var nødvendigt at have en passende Driftskapital. Denne bestod i 1849 af den i 1790 normerede Grundfond paa 250000 Rbd., af en Kapital paa 150000 Rbd., der tidligere havde været rentefri, men som fra 1846 krævedes forrentet, af 130000 Rbd. af Assurancefondets og Pensionsfondets Midler og endelig af det af Statskassen ydede løbende Forskud paa 120000 Rbd., i alt 650000 Rbd. Af denne Kapital var 340000 Rbd. anbragt i faste Anlæg; de aarlige Driftsudgifter kalkuleredes til 250000 Rbd., og der var saaledes kun 60000 Rbd. disponible. Dette kunde være tilstrækkeligt under normale Forhold; men naar Udsendingen til Grønland stadig øgedes, og naar det samtidigt var vanskeligt at sælge de store Tranpartier straks efter Hjemkomsten, maatte der nødvendigvis opstaa Likviditetsvanskeligheder. Det havde netop været Tilfældet i de sidste Aar, og man maatte derfor ønske en større Driftskapital eller i det mindste have Hjælp paa de vanskelige Tider om Foraaret, naar Udsendingen skulde betales[2]).

For Finansministeriet gjaldt det under den vanskelige økonomiske Situation, hvori Staten paa Grund af Krigen befandt sig, om at skaffe

[1]) IM (Bang/Stephensen) til Dir. $^{14}/_{7}$-1849. G.H.A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m. (Finanssag)«.

[2]) Dir. til IM $^{5}/_{12}$-1849. G.H.A. Indenlandsk Kopibog Q.

de størst mulige Indtægter til Statskassen. Det fæstede herved bl. a. Opmærksomheden ved de betydelige Summer, der var lagt til Side i den grønlandske Handels separate Fonds. Disse bestod i 1850 af: Søassurancefonden paa 270000 Rbd., Pensionskassens Fond paa 49000 Rbd. og Fattigkassens Fond paa 6700 Rbd., eller i alt ca. 325700 Rbd. Heraf indestod som omtalt ca. 117000 Rbd. i Handelsdriften; men for de øvrige ca. 208000 Rbd. var der indkøbt Obligationer. I Begyndelsen af 1850 stillede Finansministeriet Krav om at faa overdraget disse Obligationer, hvilket ogsaa skete; til Gengæld overtog Statskassen Risikoen for Handelens Skibe og Gods[1]).

I Sagen om Driftskapitalen indflettedes ogsaa Spørgsmaalet om en Regulering af Handelstaksterne, hvilket, ifølge kongelig Resolution af 6. Marts 1844 om Handelens fortsatte Førelse for Statens Regning, skulde tages op til Behandling. Direktionen mente ikke, der var Grund til at forhøje eller nedsætte de gældende Takstbestemmelser for Handelen med Grønlænderne. En almindelig Regulering af Taksterne var vel ønskelig, men Direktionen fandt, at der var forbundet saa mange Vanskeligheder hermed, at den ikke kunde love at fremsætte noget bestemt Forslag i denne Retning[2]). Finansministeriet fandt paa sin Side, at Taksterne burde reguleres paa en saadan Maade, at ikke blot Grundfond og Driftskapital kunde blive forrentet, men at Handelen desuden kunde give den danske Stat et passende Overskud[3]). Indenrigsministeriet paalagde derefter Direktionen at udarbejde Forslag hertil[4]). Denne viste dog ingen større Tilbøjelighed til dette, hvilket blev en af Aarsagerne til, at Indenrigsministeriet i 1850 besluttede sig til at nedsætte en Kommission til at undersøge den grønlandske Handels Forhold[5]).

Ogsaa i Rigsdagen var der paa denne Tid Interesse for de grønlandske Forhold. Folketingets Finansudvalg kom saaledes i 1850 i en Betænkning til Finanslovforslaget for 1851/52 ind paa den grønlandske Handels Økonomi og fremsatte herved en kraftig Kritik af Monopolhandelen og de anvendte Forretningsprincipper. Navnlig hæftede man sig ved den store Forskel, der var mellem de Priser, der gaves Grønlænderne, og de Priser, der opnaaedes ved Auktionerne i København, samt de forskelligartede Tillæg, der lagdes til Indkøbspriserne ved Fastsættelsen af de grønlandske Takster. Endvidere protesterede Udvalget mod Udbetalingen af de store Forskud til Handelen, der herved kom til at for-

[1]) Rink: Samling af Betænkninger og Forslag . . . S. 121 og 128; Dir. til Departementet for Statsaktiverne $^{19}/_{2}$-1850. G. H. A. Indenlandsk Kopibog R.

[2]) Dir. til IM $^{7}/_{3}$-1849. G. H. A. Indenlandsk Kopibog Q.

[3]) FM til IM $^{15}/_{9}$-1849 (Afskrift). G. H. A. Pakke mrk. »Beretninger og Betænkninger til RK 1845—48 m. m. (Finanssag)«.

[4]) IM (Rosenørn) til Dir. $^{6}/_{10}$-1849. Ibidem.

[5]) Allerunderdan. Forest. $^{1}/_{3}$-1851 (Rosenørn/Stephensen). Kgl. Resol. $^{2}/_{3}$-1851. IM Grl. Sager. Forestillinger og Resolutioner.

mindske Statens Ressourcer i Stedet for at forøge dem. Fordelene ved Monopolhandelen tilfaldt efter Udvalgets Mening hverken Staten eller Grønlænderne, men hovedsagelig kun Handelens Embedsmænd og Betjente. Finansudvalgets skarpe Kritik mundede ud i Forslag om en grundig Undersøgelse af de grønlandske Forhold gennem Nedsættelse af en Kommission[1]).

Denne Kritik fremkaldte et Modindlæg fra Handelsdirektør Swendsen. Han mente, at den opnaaede Avance paa Varerne næppe kunde siges at være for høj, idet man maatte huske paa, at Handelen skulde have Etablissementer paa en Strækning af henved 300 Mil alene for at forsyne Grønlænderne med, hvad de behøvede, og for at modtage, behandle og hjemsende, hvad de indhandlede. Endvidere maatte det nævnes, at man til Bekvemmelighed for Grønlænderne havde anlagt mangfoldige Udsteder, samt at Sejladsen paa Grønland var besværlig og farlig og derfor krævede større Omkostninger end den almindelige Koffardifart o. s. v. De store Udgifter hertil maatte betragtes dels som en direkte Fordel for de indfødte, dels som Udgifter, den danske Stat afholdt i deres Interesse. Endvidere ønskede Swendsen at fremhæve, at de forskelligartede Tillæg, som anvendtes i Generaltaksten, var fastsat under Hensyn til de indfødtes aandelige Standpunkt og til Dels for at befordre deres Velfærd. Det kunde ikke undgaas, at der herved fremkom visse Urimeligheder, men disse var langt fra saa store som af Finansudvalget antaget[2]).

En sammenfattende Vurdering af Principperne for Handelens Førelse blev givet af Handelsdirektør Swendsen i Forening med Nationalbankdirektør H. P. Hansen i den i 1851 nedsatte grønlandske Kommission. Vi gengiver nogle Hovedpunkter heraf. Om selve Karakteren af den bestaaende Handelsstyrelse skriver de, »at Benævnelsen »den grønlandske Handel«, som fra ældre Tider er bibeholdt, ikke svarer til Begrebet af dette Ord, og at de almindelige Handelsprincipper ere aldeles uanvendelige paa den Forbindelse, som hidtil har fundet Sted imellem Danmark og Grønland«. Formaalet med den danske Kolonisation var fra første Færd at kristne og civilisere Grønlænderne. Det hedder videre, »at den Omsætning imellem de Danske og de Indfødte, der naturligviis deraf maatte danne sig, og som Tid efter anden og under noget forskjellige Forholde og Former har udviklet sig, ikkun i meget uegentlig Forstand har kunnet eller nu kan kaldes Handel, vil være indlysende blandt Andet deraf, at Contrahenten paa den ene Side, nemlig Grønlænderen, saavidt vides, aldrig har havt nogen selvbestemmende Indflydelse paa de Priser, han enten har modtaget for sine Frem-

[1]) Rigsdagstidende 1850. Anhang B. S. 246 ff.

[2]) Swendsen $^{20}/_{4}$-1851. Rink: Samling af Betænkninger og Forslag ... S. 154 ff.

bringelser eller har givet for de ham overladte Varer, ligesom paa den anden Side Handelen har skullet modtage alle de grønlandske Producter der tilbødes, hvad enten det convenerede eller ikke; hvorhos Handelens Bestyrelse, formedelst Trafikken med Grønlænderne, har paataget sig flere Forpligtelser mod dem«. I det følgende giver Betænkningen en meget omfattende Redegørelse for det finansielle Mellemværende mellem Handelen og Statskassen, herunder ogsaa de tidligere nævnte Likviditetsvanskeligheder. Til Slut omtales et af Finansministeriet fremsat Ønske om, at der ikke længere skulde indbetales Renter hverken af den faste eller likvide Kapital, men at hele Handelens Overskud hvert Aar skulde indbetales til Statskassen. Det hedder herom: »At gaae ind herpaa vilde være særdeles betænkeligt for Bestyrelsen, da Handelen i alt Fald derved maatte komme i et, med dens Øiemed og Tarv aldeles uforeneligt Afhængigheds Forhold til Statskassen. Denne tager uigjenkaldeligt det heldige Aars hele Overskud, og det endog, skjøndt et saadant Aar ordentligviis kræver forøgede Udgifter for det følgende Aar; den erstatter ikke det mindre heldige Aars Tab, men fordrer det indvundet ved Handelens egne Kræfter, hvilket endog som oftest vil være umuligt inden den Tid, da Pengene uomgængeligen behøves. Kort sagt, Handelen faaer Udsigt til i en heldig Periode at arbeide sig fattig, og i en uheldig strax at maatte blive insolvent«[1]).

De vanskelige Forhold, som dette Problem fremkaldte for Handelen, maatte løses i de følgende Aar og vedrører ikke den her undersøgte Periodes Historie.

[1]) Swendsen og Hansen $^{22}/_{12}$-1851. Rink: Samling af Betænkninger og Forslag ... S. 109 ff.

REGISTER

(De i Fodnoterne nævnte Navne og Forhold er ikke medtaget i Registeret).

Aarhus 232.
Administration, særskilt 5, 9, 263 f, 270, 273 ff, 287, 290, 404.
Admiralitetet 58, 196.
Ager, H., Kolonibestyrer 316.
Agto 80, 133.
Almindelige Handelskompagni, det 7.
Ameralik 217 f.
Andersen, Brødrene — ved Igaliko 215, 218 f.
Angmagssat 149, 151, 210.
Ansvar for Udsendingen 24.
Arbejderne ved Handelens Plads 16 f, 25 f.
Arbejdsmænd i Grl. 54 f, 67, 302.
Arntz, F. W., Kolonibestyrer 61, 90, 148, 344 f.
Arsuk 78, 87, 117, 181.
Arveprinsens Eiland 178.
Arøe, J. A. A., Assistent 89, 113, 152 f, 313.
Asiatisk Kompagni 15.
Assistenter i København 12, 14 f, 19 ff, 400.
Assurance 160, 276, 371, 377, 386 f, 393 f, 400, 404 ff.
Auktioner 12, 14, 16, 45, 160, 165, 219, 224, 264, 387, 389, 391, 393 f, 405 f.
Avancementsforhold, Overbetjentenes 45, 47 ff.

Baadsførere i Grl. 54, 56 f, 69, 72, 102, 106 f, 366.
Bahs, Wilhelmine 131.
Baldur, Brig 75 f.
Balliemaalet 46, 135, 158, 169, 172.
Balling, J., Pakhusforvalter 12, 14.
Bang, Skibsfører 101, 110.
Barder 16 f, 176 f, 182, 389, 396.
Bast, J. H., Pakhusforvalter, Kasserer 12, 14.
Bech, Grosserer 232.
Befolkningstal 120 ff, 262, 308.
Bendixen, O., Inspektør 151.
Bentzen, P., Renteskriver, Handelsdirektør 17, 22, 37, 39, 381.
Berthelsen, Rasmus 294.
Besejlingen fra Danmark 31, 39, 62, 64, 69, 74—83, 90, 97, 108, 110, 112, 134, 143, 159 f, 196, 236, 260, 280, 284, 334, 370, 385, 395, 399 f, 407.
Beskatning af Handelen 26.
Biilmann, H. Kolonibestyrer 5, 43, 46, 157, 159, 162 ff, 168 f, 182, 199 f, 370.
Bistrup, H., Kolonibestyrer 52, 63, 167, 169, 179, 224, 315.
Blandinger 54, 58 f, 66, 71 f, 120, 122, 159, 216, 237, 289, 292 ff, 328, 338.
Bloch, F. P. E., Distriktslæge 130, 311—318, 320—323.
Bogholderstillingen 10, 12, 14 f, 20 f, 23, 400.
Bolbroe, P. G. L., Kolonibestyrer 100.
Boligforhold, Grønlændernes (jfr. Huse) 250 ff, 276, 325—343, 348 f, 351 f, 369, 392.
Bonnesen, Skibsbygmester 81.
Brammer, Grosserer 232.
Bredfjord, Sigurd 217 f.
Brændevin se Spirituosa.
Brændsel 28, 37, 41, 44 f, 54, 62, 77, 93, 97 f, 106 f, 111 ff, 116 f, 192, 222—227, 233, 296, 301, 310, 312, 316 f, 328, 330 f, 335 ff, 340, 343, 347, 366, 371, 376, 389, 397.
Bræstrup 361.

Brød 59—63, 73, 77, 93, 97, 100 f, 103, 112—118, 147 ff, 161, 177, 181 f, 251, 306, 323, 351, 364 f, 367—372, 374 ff, 379, 397.
Brødbagning i Grl. 62, 109, 112, 114 f, 224, 366, 371 f.
Brødremissionen (Herrnhuterne) 76, 83, 135—145, 215, 223, 284, 289 f, 314, 321 f, 396, 401.
Bugge, Jørgen, Revisor 12.
Butikken 44, 128, 132, 138, 147, 155, 354, 363, 367, 380, 384.
Bygninger i Grl. 79, 84—90, 92, 95 f, 106—111, 114 ff, 167, 233 f, 239—243, 247, 262, 280—284, 299—303, 310, 312, 320 f, 391, 398.
Bødkere i Grl. 54 f, 94, 98, 110, 167, 293, 319, 335.
Børsen 15.

Christiansen, Hans, Underbetjent, Assistent 69 f, 134.
Christianshaab 31, 42 f, 45, 47, 64, 80, 82, 94, 96, 100—103, 121 f, 132 f, 174, 176, 220, 224, 262, 275, 319, 342, 355—362, 367, 380 f, 383.
Claushavn 43, 57, 66, 75, 100 ff, 133, 149, 176, 220, 305 f, 310, 333, 346 ff, 367 f.
Colbjørnsen, Chr. 27.
Collin, Jonas, Finans- og Rentekammerdeputeret 257 ff, 270 ff, 287 f, 290, 292, 310, 328.
Cortzen, S. M., Kolonibestyrer 64.

Damkier, J. G., Advokat 12.
Danielsen, Jacob 133, 183, 186, 205, 331, 341.
Dauw, Ludvig Otto, Bogholder og Kasserer 10, 14.
Davisstrædet 7, 78, 188, 232.
Depositokassen 386.
Direktion, den administrerende — for den kgl. grønlandske Handel 5, 8—28, 30—39, 41—44, 46, 49 f, 52, 54 f, 57 ff, 61 ff, 65 ff, 70 f, 74—81, 84, 86, 90 ff, 94—99, 107, 110, 118 ff, 122 ff, 126, 128, 132, 135 f, 138 ff, 142—145, 147, 149, 157, 159 f, 163—168, 170—173, 178 f, 181 f, 185, 188 ff, 192 ff, 196—199, 201—204, 206—217, 221—224, 226 f, 229 f, 233—244, 246 f, 249—252, 255 ff, 259 ff, 266, 269, 274, 279 f, 284—287, 291, 294, 297, 301 f, 304, 306 f, 309 f, 312 ff, 318—322, 325 f, 328, 330 f, 334 f, 340 f, 344, 346 ff, 350—353, 357 ff, 364 ff, 370 ff, 375 f, 379 f, 382 f, 386 f, 389, 392 ff, 397 f, 400, 403—406.
Disco, Skib 75, 86.
Disko 123 f, 223 f, 227, 229.
Diskobugten 31, 122, 132 f, 215, 220, 228, 230, 236, 305 f, 309, 344, 346, 384.
Domsmyndighed i Grl. 32 ff, 38, 58 f, 127.
Drab i Grl. 69, 128 f.
Drikkepenge til Grønlænderne 32, 312, 317.
Drivtømmer 93, 98, 222, 225, 327 f, 337.
Ducører 54, 59, 79 f, 104, 171.
Duncan, A. G. F., Korrespondent og Bogholder 12, 14.
Duntzfeldt, W. F., Grosserer, 245, 247.
Dyrtid 22, 25.

Ederdun 16, 112, 195 f, 234, 244, 255, 358, 361 ff, 366 f, 378, 395 f.
Egedesminde 31, 42 f, 45, 47, 59, 61, 64, 72, 82, 84, 90, 96, 101, 121, 123, 128, 133, 145 f, 175 f, 187, 220, 279, 281, 284, 323, 333, 337 f, 342, 344, 352, 355—362, 366, 380 f, 383.
Egedesminde, Brig 76 ff, 82, 110, 399.
Ehlers, cand. polyt. 292.
Ekspeditioner, videnskabelige 10, 197, 228, 249, 258.
Engholm, J. P., Kolonibestyrer 85, 163 f, 180, 203, 242 ff, 246, 252.
Enkekassen (jfr. Livrente- og Forsørgelsesanstalten) 30, 49 f, 66 f.
Epidemier i Grl. 145, 150, 189, 304 f, 311, 319, 321, 345 ff, 350, 380 f.
Esmann, M. W., Missionær 307.

Fadeværk 16, 83, 86, 95, 98 f, 108, 110, 159 f, 171, 374, 396, 398 f.
Faltings, V. F., Skibsfører 76.
Fangere 71, 111, 114, 124 f, 129, 131, 136, 139, 144, 240, 250, 289, 328, 334, 336 f, 347 f, 371.
Fangst, Grønlændernes 104, 111, 117, 123 ff, 130 ff, 136, 139, 145 f, 150—154, 175, 182, 186, 189, 193, 216, 220 f,

237 f, 273, 328, 344 f, 350 ff, 355—359, 363, 367—370, 382.
Fartøjer i Grl. 56 f, 63, 83—87, 89 ff, 100, 106 f, 109—112, 114 f, 118, 159, 201 ff, 208 f, 223 f, 226 f, 243, 247, 314, 316 f, 391, 398 f.
Fasting, Ludvig, Inspektør 5, 28, 30 ff, 34 f, 37, 44, 48, 55—58, 61 ff, 66, 68 ff, 84, 86, 94 f, 122, 124 f, 127 f, 132 ff, 145 f, 178 f, 185, 188, 190 f, 200, 220 f, 224, 278 f, 282, 292 f, 305, 310, 319, 332, 337, 344 f, 349, 371.
Fattigkasse se Pensions- og Fattigkasse.
Fattigvæsen, Københavns 55.
Fenger, J. F., Præst, Formand for det danske Missionsselskab 296.
Finansdeputationen 189, 257, 259, 280, 386.
Finanskassen se Statskassen.
Finansministeriet 49, 403—406, 408.
Fiskenæsset 42 f, 45, 47, 75, 78, 82, 85, 93, 95, 112, 121, 136, 138, 140, 142, 147 ff, 155—158, 160, 167 f, 170 f, 181, 198, 201, 203, 208, 210, 213, 219, 222, 224, 246, 262, 275, 304, 311, 315, 317 f, 342, 354—362, 368, 375, 380, 383.
Fiskeri- og Handelsinstituttet i Altona 386.
Fleischer, H. M., Kolonibestyrer 43, 46, 63, 91, 117 f, 126 f, 173, 189, 204, 227, 282, 345, 367, 372.
Fleischer, K. G., Kolonibestyrer 194.
Flensborg 232.
Flydetræ se Drivtømmer.
Flæsk 60 f, 73, 77, 371, 375, 397.
Fnat 144, 314, 320 ff, 332.
Folketingets Finansudvalg se Rigsdagen.
Foranstaltninger til Grønlændernes Tarv (jfr. Boligforhold, Huse, Mission, Skolevæsen, Sundhedsvæsen) 38, 269, 271, 276, 392, 394 f, 400 f.
Forchhammer, Professor 228.
Forlis 39, 61, 74, 78, 80, 197, 223 f, 226 f, 236, 246, 284, 374, 385, 393, 403 f.
Formænd 54, 56 f, 69, 107, 148, 167, 180, 366.
Forpagtning af Kolonierne i Grønland (jfr. Frihandel, Monopol) 235 f, 238, 253—256, 262—265, 268, 270—275, 390.
Forskud fra Staten til Handelen 7, 386, 394, 403 ff, 407.
Forstanderskaber 384.
Fortuna, Galease 93, 284.
Freden, Brig 75, 77, 399.
Frederikke Marie, Skonnert 244, 246.
Frederiksdal (Friedrichsthal) 83, 138 f, 141—145, 222 f, 284.
Frederikshaab 42 f, 45, 47, 52, 75 f, 78 f, 82, 85, 87—90, 93, 97 f, 107, 111, 118, 121, 147, 149, 167 f, 170, 177 f, 181 f, 200, 219, 224, 243, 252, 284, 301, 304, 310 f, 315 ff, 319, 333, 342, 355—362, 367 f, 376, 379 f, 383.
Frederikshavn 233.
Fremmede Skibe ved Grl. 31, 67, 76, 78, 123, 178 f, 185, 188—197, 224, 230, 232, 252, 304, 320.
Frihandel (jfr. Monopol) 235—238, 249, 253—257, 261—277.
Funch, J. C. W., Missionær 130, 191, 279.
Funch, J. M. H. F., Missionær 338, 340.
Færøerne, Færinger 18, 22, 38, 51, 71, 75, 78, 203, 219, 253, 259, 261, 322.
Færøske Handel 8, 10, 14, 19, 82, 253 f, 259.
Før 43, 74, 176, 210, 212, 230.

Garnfangst 30 f, 35 f, 46, 56, 69—73, 101, 104, 111, 126, 130, 132 ff, 137 f, 146, 154—175, 199, 201, 219, 233, 238—245, 247 f, 250, 253, 255, 262, 293, 344, 348, 351, 353, 355 f, 358, 371, 398 f.
Gede, J. H., Handelsdirektør 5, 9 f, 20 ff, 37, 39, 202, 225, 245, 249, 255, 257, 265 f, 270 ff, 287, 325, 330, 380 f, 391.
Geisler, J. C., Kolonibestyrer 43, 145 f.
Generaltakst 364 f, 407.
Generaltoldkammer og Kommercekollegiet 210.
Gertner, Assistent 21.
Godhavn 31, 42—45, 47, 55, 64, 69, 75, 80—85, 96, 100, 121—125, 176, 178 f, 182—187, 189 ff, 194, 205, 224 ff, 228, 304 f, 310, 319 f, 322, 333, 342, 355—362, 366, 371, 379 ff, 383 f.
Godthaab 28, 31, 34, 42 f, 45, 47, 73, 75 f, 82 f, 90, 93 f, 97, 119, 121, 136 f, 139, 142, 147 f, 156 f, 160—165, 168, 170, 202 f, 205, 208, 214, 217 ff, 224, 238 ff, 254, 281, 284, 294, 298 f, 302,

307—316, 319—322, 338, 342, 355—362, 368, 375 f, 380, 383.
Godthaab, Skib 76, 82, 399 f.
Graah, W. A., Handelsdirektør 5, 10, 13, 17 ff, 22, 37 ff, 41, 78, 80 f, 166, 200 f, 217, 225 f, 234, 236 f, 249, 252, 255 ff, 261, 263, 272, 285 ff, 307, 325—331, 335, 371, 381, 400.
Grafit (Blyant) 193 ff, 229 f.
Grosserer-Societetet 235, 240, 253 f, 256, 258, 260.
Grundeitz, H. C., Underassistent 69 ff, 134, 172 f.
Grundfond, Handelens (jfr. Kapitalforhold, Handelens) 8, 21, 276, 385—388, 400 ff, 405 f.
Gryn 60 f, 73, 77, 93, 103, 112—117, 147, 149, 161, 181, 251, 284, 306, 318, 324, 364—369, 372 ff, 376, 378 f, 397.
Grædefjorden 52, 315.
Grønlandssæl 151 f, 155, 170, 354, 359, 362, 389.
Grønlændere i Handelens Tjeneste (nationalt Mandskab) (jfr. Mandskab) 42, 54, 56—60, 67 f, 71 ff, 84, 118 f, 163, 216, 289, 293 f, 302, 328, 366.
Grønlændergæld se Laan til Grønlænderne.
Grønlænderne 32, 38 f, 44, 46, 52, 54, 56—59, 62 f, 65—73, 78, 80, 84, 97, 100—105, 111—155, 158, 160—163, 169—196, 201—213, 215—222, 225, 227 f, 233—243, 246—253, 255 f, 261—276, 278—282, 284—299, 301, 304—309, 311—322, 325—328, 330—360, 362—372, 374—378, 380—385, 391, 398, 400 f, 406 ff.
Grønne Eiland 103.
Grønvald, M., Kolonibestyrer 47, 92, 176.
Gudmann, Grosserer 254—257.

Haalland, A. I., Distriktslæge 323.
Haandværkere (jfr. Bødkere, Tømrere) 26, 54, 56, 72, 88, 110, 132, 192, 223, 288 f, 293, 297, 302, 321, 366.
Hajfangst (jfr. Lever) 104, 111, 158, 162, 165 f, 178, 199 f, 202—205, 208 f, 218, 238, 244 f, 247 f, 262, 356, 363.
Hambro & Søn, Handelshus, 235, 254—257, 260, 403.
Hammeken, A. C., Kolonibestyrer 140, 167, 317.
Hammerich, P. B., Revisor 19.
Handelskommission, den grl. — 1788—1816 8.
Hansen, A. N., Grosserer 257, 260 f, 263 ff, 268, 271 f, 274 f, 285, 330.
Hansen, H. P., Nationalbankdirektør 295, 343, 402, 407.
Hansen, J. O., Rentekammerkommitteret 257 f, 271 f, 290.
Hansen, W. C., Hvalfangerassistent 179.
Harboe, Assistent 21.
Hareøen 224.
Havfruen, Skonnert 76.
Hayen, Jacob, Hvalfangerkommandør 181, 208.
Hector, Skonnert 76, 82.
Hedninge 69, 120, 122, 128, 134, 144, 236.
Heilmann, A. C., Kolonibestyrer, Inspektør 28, 47, 155 f.
Hellefisk 154, 200, 346.
Helsingør 212.
Herrnhuterne se Brødremissionen.
Hilcker, C. M., Pakhusforvalter 14, 16, 19.
Hjemsending af grl. Produkter (jfr. Indhandling) 46, 94—97, 105, 198, 201—204, 206 f, 219, 224, 244, 328, 334, 358, 391, 394 ff, 401, 403.
Hjælpekasser 38, 73, 146—149, 182, 282, 306, 311, 322, 346, 396, 400.
Holbøll, C. P., Inspektør 5, 10, 19, 28, 30 f, 34—38, 41, 43 f, 48, 51 f, 54—57, 59, 61, 65, 68, 71 ff, 77, 79 f, 83, 90, 94—98, 108, 114 f, 117—120, 122, 126 f, 134—139, 141—146, 156—159, 162—166, 168—172, 180 ff, 189 f, 192—196, 198—208, 210, 213 f, 216—219, 225, 238 ff, 242—249, 257, 261, 263, 271 f, 281 f, 284, 288—294, 305—310, 312—315, 319, 332, 339 ff, 351, 359 f, 367 f, 370, 375 f, 378, 381 f.
Holm, Jacob (og Sønner), Grosserer (Handelshus) 81, 232, 254—257.
Holmblad, Fabrikant 396.
Holsteinsborg 42—45, 47, 68, 75, 80, 82, 88, 90, 92, 118, 121, 123, 147, 151, 156 f, 161—164, 168, 170, 176—181, 186, 191 f, 196 f, 199, 203, 207 f, 212 ff, 221, 230, 232—237, 239 f, 242, 252, 254, 284, 293, 296, 308, 311, 333, 342, 355—362, 368, 375, 380, 383.
Hoppe, T. A., Auskultant, Handels-

direktør 17 ff, 201, 217, 225, 257 ff, 261, 271 f, 289, 394.
Hount, C. F., Kolonibestyrer 369.
Howitz, G., Ingeniør 231.
Humle 32, 60, 177, 182.
Hunde Eiland 42, 133, 176, 189, 220, 304.
Huse, dansk-grønlandske (forbedrede) (jfr. Boligforhold) 17, 65, 78, 104, 109, 111, 224, 226 f, 307, 327—343, 349, 352, 366, 371, 394, 396, 400 f.
Huse, grønlandske (jfr. Boligforhold) 56, 65, 70, 86 f, 100, 102, 155, 167, 239, 251, 315, 320 f, 325 f, 330 f, 335 f, 339—343, 348 f, 351 f, 369.
Hvalfangerassistenter 64, 68, 179, 183, 185.
Hvalfangerkommandører 43, 123, 176, 178—182, 185, 199, 208.
Hvalfangst fra Grl. 7, 31, 54, 63 ff, 84, 123, 125, 133, 146 f, 176—190, 215, 220, 223, 225 f, 232, 234, 236, 238, 240, 242 f, 246 ff, 355 f, 385, 388.
Hvalfisken, Brig 75—79, 82, 399.
Hvidhvalfangst 125, 134, 154, 157, 175, 187, 191, 351, 354, 363.
Hvidt, L. N., Grosserer, Nationalbankdirektør 257 f, 260, 266—272, 286, 290, 295.

Igaliko 62, 106, 112 f, 215 ff, 219.
Iginiarfik 344.
Ikamiut 80, 102 f, 133.
Ikerasak 69 f, 86, 134, 374.
Ilua 144, 294.
Indenrigsministeriet 23, 35, 49, 81, 145, 171, 185, 196, 209, 213, 229 f, 322, 353, 404 ff.
Indhandling (jfr. Hjemsending) 28, 38, 45 ff, 53, 69, 103, 105, 133 ff, 138, 159, 172 ff, 182, 205, 218, 221 f, 239, 243, 250, 256, 318, 327 f, 350, 354—363, 367, 370 ff, 375 f, 391, 395, 404, 408.
Indhandlingspriser 56, 78, 150, 157 ff, 162 f, 165—169, 171 f, 179, 182, 200, 203 ff, 218, 250, 252 f, 255 f, 264 f, 274, 276, 327, 344 f, 362, 371 f, 375, 378, 384, 391, 406.
Inspektørstillingen (jfr. de enkelte Inspektører; Fasting, Holbøll, Møller, Olrik) 7, 27—41, 123, 161 f, 193, 234 f, 238, 242, 262 ff, 278 f, 311, 349, 351, 383.
Instruksen af 1782 7, 44, 56, 59, 65 ff, 123, 135, 146, 180, 234, 242, 262, 276, 312, 349 f, 352, 385.
Isblink, Frederikshaabs 31, 316 f,
Isforholdene ved Grl. 75, 78, 80, 91, 104, 106 ff, 110, 117, 126, 140, 149, 152 ff, 172 f, 176, 183 f, 188 f, 192, 243, 317, 344, 354 f.
Islændinge 71, 122, 199, 201 ff, 207, 217—220.
Isortok 233 f, 238—243, 247.
Ivigtut 231.

Jacobsen, C. E., Assistent 351.
Jakobshavn 31, 42 f, 45, 47, 57 f, 64, 75, 80, 82, 96, 101, 121, 131 ff, 150, 154, 176, 200, 220, 262, 275, 281 f, 298 f, 302, 305, 310, 312, 314, 318—321, 333, 336, 338, 342 f, 345 ff, 350, 355—362, 368 f, 380 f, 383 f, 391.
Jensen, Hans, Handelsdirektør, Rentekammerkommitteret 9, 17.
Jensen, Lars, Tømrer, Kvægavler 216—219.
Jordemødre (jfr. Sundhedsvæsen) 146, 148, 250, 305 ff, 309—312, 319 f, 322 ff, 400.
Julianehaab 39, 42 f, 45, 47, 52, 56, 59, 62, 68, 71, 75, 77 f, 82 f, 92, 94 f, 97, 104—118, 120 ff, 139, 141—145, 152 ff, 159, 168 ff, 210, 216, 218 f, 221 f, 282, 284, 301, 307 f, 310, 315, 319 f, 323, 332, 334 ff, 338, 342, 351, 355—362, 367 ff, 375 f, 380, 383, 390.
Julianehaab, Skib 76, 78, 82, 399.

Kaffe (jfr. Proviant- og Kaffehandel, Sukker) 55, 93, 98, 100 ff, 115, 124 f, 131, 138, 149, 161, 192, 316 ff, 346 ff, 351, 366—375, 378—384, 398.
Kakkelovne 56, 102, 223 ff, 227, 327, 330 f, 333—343, 347, 349, 352, 366, 371, 399 f.
Kaksamiut 52, 104, 106, 110 f, 336.
Kall, P. J., Kolonibestyrer, Grosserer (jfr. Pahlen og Kall) 43 f, 192, 197, 202, 232 f, 235, 238—241, 243 ff.
Kancelli, Danske 8, 32 ff, 38, 59, 68, 258, 278, 284, 290, 298 ff,
Kangamiut 92.

Kapitalforhold, Handelens 8, 21, 276, 385—388, 391—394, 401—408.
Kaserertstillingen 10, 12, 14 f, 19 ff, 400.
Kateketer (Læsere, Læserinder) (jfr. Skolevæsen) 69, 72, 127, 134, 137 f, 141, 144, 279 f, 282, 285 f, 288 ff, 292 f, 296—301, 303, 366.
Kayser, C. J., Dr. med. (jfr. Epidemier i Grl.) 227, 321 f, 347—353, 381 f.
Keporkakfangst (jfr. Hvalfangst) 177 f, 181 f, 224, 356.
Kerrortussok 294.
Kielsen, Ove, Kolonibestyrer 104.
Kielsen, O. V., Kolonibestyrer 43, 112, 167, 200 ff, 224, 304, 317.
Kirchheiner, P. G., Kolonibestyrer 337.
Kirkebygninger i Grl. 85, 87, 90, 196, 216, 281—284, 301, 321, 334.
Kjer, Knud, Missionær 68, 279, 290 f, 293, 331.
Klapmyds 115, 117, 151 f.
Kleinschmidt, J. C., Brødremissionær 138.
Klipfisk (jfr. Torskefiskeri, Tørfisk) 198, 201—204, 206—210, 212 f, 218.
Klokkerhuk 176, 346.
Klædedragt, Grønlændernes 141, 144, 252, 318, 332, 335, 346—349, 351, 354, 357, 363, 369, 380 ff.
Knudtzon, P. C., Grosserer 232, 254—257.
Kokke 28, 37, 54, 57, 76, 280, 296, 298, 312 f.
Kolonidriverter 58 f, 72.
Kommissionen af 1835 10, 18, 20, 34, 38, 71 f, 131, 200 ff, 224 f, 245 ff, 257—277, 279 f, 285—300, 307, 309 ff, 325, 327 f, 330 f, 333 f, 362, 390, 392, 400.
Kommissionen af 1851 35, 53, 145, 171, 175, 186 f, 343, 353, 355, 406 f.
Kommissionsgods 36, 59, 65, 83.
Konebaade 31, 83, 106 f, 111—114, 116, 118, 124, 146, 181 f, 221, 239, 241, 252, 314, 316 f, 351, 357 f, 369, 381 f.
Konjunkturer 47, 232, 249, 389.
Kontorerne i Kbh. 10, 12, 14 f, 19 ff, 76, 387.
Korrespondentstillingen 10, 12, 14, 21.
Kort over Grl. 74, 105, 137, 228 f, 287.
Kostdeputater 28, 36 f, 41, 44 f, 53—56, 58—62, 65 f, 73, 178, 201 f, 208, 216, 280, 296—299, 301, 309 f, 312, 319, 323 f, 364, 391, 397.
Kragh, P., Missionær 146, 279.
Kreditsedler 12, 55, 149, 374.
Kreutzmann, J. E., Assistent 204, 282.
Krigen 1807—1814 7, 84, 142, 176, 385.
Krigen 1848—1850 74, 212, 406.
Kronprinsens Eiland 176, 183, 220, 320, 355, 357, 360, 362, 374.
Kryolit 231.
Krøyer, H., Inspektør ved naturhist. Museum 39.
Krøyers Plads 15.
Kulbrydning 201 ff, 215, 223—227, 328, 330, 332, 348, 353, 396, 401.
Kvalitet af udsendte Varer 61 f, 366, 405.
Kvinder, Karakteristik af de grl. 131 f, 293, 371, 382.
Kvinder, Mandskabets Forhold til de grl. se Ægteskabsproblemet.
Kvægavl se Landbrug.
Kyhn, C. G., Opsynsbetjent 24 f, 94.
Kyhn, V., Kunstmaler 25.
Københavns Kommune 26, 389.
Kød (udsendt eller produceret ved den grl. Kvægavl) 59 ff, 73, 77, 212, 216—221, 364, 397.
Kød (fra Grønlændernes Produktion) 138, 140, 151, 169, 171, 239, 281, 317, 336, 352, 356, 360, 370.

Laan til Grønlænderne 46 f, 52, 126, 135, 138 ff, 142, 147, 149, 345, 347, 350—353, 369 f, 374 f, 382.
Landbrug i Grl. (Kvægavl) 62, 71, 88, 149, 215—220, 250.
Langeland, L. N., Pakhusforvalter 21, 24.
Larsen, L. F., Hvalfangerassistent 183.
Lassen, Fr., Kolonibestyrer 5, 43, 68, 71, 88, 104—111, 118, 132 f, 140, 142, 149, 153, 157, 161, 174, 199, 219, 222, 234, 332, 334 ff, 367, 369 f, 375, 380.
Lejede Grønlændere 56 f, 73, 84, 93, 97, 100—103, 108, 111—119, 226, 269, 391.
Lemming, Søren, Korrespondent 10, 14.
Lerch, J. F., Kirurg 59, 66, 305 f, 310.
Lever (jfr. Hajfangst, Torskefiskeri) 95, 105, 158, 166, 199 f, 203—207, 213, 356, 363.
Lichtenau 83, 104, 138—143, 222.
Lichtenfels 136, 138—142, 321.
Likviditetsvanskeligheder 394, 403—408.

Lindorff, J. F. T., Distriktslæge 322.
Livrente- og Forsørgelsesanstalten (jfr. Enkekassen) 50, 73.
Lucinde, Brig 76, 82.
Lund, J. A., Kolonibestyrer 85, 157.
Lund, Jacob, Kateket, Udligger 144, 294.
Lundt, J. H., Købmand 230.
Lybert, Ludvig, Grønlænder 169 f.
Lütichau, Assistent 21.
Lytzen, J. H., Kirurg, Assistent 57, 123, 144, 305 f, 308, 310, 314, 323, 338.
Læger (jfr. Sundhedsvæsen) 38, 123, 130 f, 144, 192, 249 ff, 304—323, 338, 345—348, 350 f, 380.
Lønninger 9 f, 12, 14 ff, 19—26, 28, 30, 35—38, 41, 44—50, 53—56, 58 f, 72 f, 100—103, 111—119, 135, 177, 183, 203, 208, 223, 240, 242, 262, 280, 286, 290, 296—300, 303 f, 306, 308 ff, 319, 324, 391, 395, 400.

Malt 32, 60, 177, 182, 397.
Mandskabet (Underbetjentene) (jfr. Grønlændere i Handelens Tjeneste) 18, 42, 44, 52, 54—73, 78, 88, 91 ff, 100, 104, 106—115, 123, 126 f, 132—135, 147 f, 154, 156 f, 162, 164, 166 f, 171 ff, 176, 179, 181 f, 185, 192, 194, 199, 203, 205, 208, 212, 222 f, 225 f, 244, 262, 286, 302, 305, 312, 314, 318, 325, 327 f, 330 ff, 334—340, 345, 356, 365 f, 371, 379.
Mariane, Brig 76, 78, 82, 399.
Marineministeriet 74.
Mathiesen, J., Kolonibestyrer, Fyrinspektør 5, 10, 43, 122, 139, 177 f, 200, 205 ff, 220, 223, 243, 253, 367.
Matroser i Grl. 54, 58, 68 f, 72, 185, 201, 205, 305, 337.
Matthiesen, J. F., Agent for Brødremissionen 142 f.
Mel 61 f, 73, 77, 251, 351, 373, 378, 397.
Melchior, Assistent 21.
Melhose, Brødremissionær 140 f.
Meyer, E. E., Kolonibestyrer 79, 97, 139, 179, 181 f, 199, 224, 319, 375, 379.
Minedrift 230 f.
Misfangst 102 f, 150, 273, 344 f, 350.
Mission, den danske 8, 59, 67 f, 106 f, 109, 116 f, 128, 136 f, 143 ff, 236 f, 252, 254 ff, 258, 260, 262, 264, 269, 276, 278—303, 342, 363, 391 f, 394, 396, 401 f.
Missionskollegiet 8, 67 ff, 128 f, 258, 269, 274, 278, 280, 286, 290, 295, 297—303, 310, 333, 393.
Missionsselskab, det danske 284, 296 f, 300, 396.
Missionærer 38, 62, 67 ff, 84, 117 f, 123 f, 128 f, 134, 146, 218, 251, 259, 278—300, 307 f, 310, 312, 314, 320, 323, 330, 333, 338 ff, 365 f.
Moltke, A. W., Finansminister 247.
Monopol, Handels- paa Grl. (jfr. Forpagtning, Frihandel, Pahlen og Kall, Privat Virksomhed) 7, 20, 162, 195, 233—249, 252—257, 261—277, 368, 392, 404, 406 f.
Monrad, J., Kolonibestyrer 47.
Motzfeldt, Gerhardt, Bestyrer 294.
Motzfeldt, P. H., Handelsdirektør 9 ff, 17, 255, 325.
Motzfeldt, P. H., Assistent 52, 90, 219, 294.
Muxoll, H. H., Kolonibestyrer 379.
Myhlenphort, M. C., Inspektør 233.
Møldrup, R., Kolonibestyrer 193 f.
Møller, H. P. C., cand. theol., Løjtnant, Inspektør 39, 70, 72, 129, 174, 346, 350, 366.
Møller, J. N., Kolonibestyrer 36, 43, 136, 158, 180, 207, 222, 337.
Mørch, J. A., Kolonibestyrer 43, 51, 84.
Mørch, J. C., Kolonibestyrer, Toldkasserer 291.

Nanortalik 45 f, 52, 92, 104, 110 ff, 114 f, 152 f, 222 f, 336, 375.
Napassok 239—243, 245 f.
Narssak 56, 104, 216 ff.
Narssalik 87 f.
Navigationen, Brig 75, 77 f, 399.
Navigationsskole paa Handelens Skibe 78 f.
Neptunus, Skonnert 76, 82.
Netside (Ringsæl) 172, 355, 358 f, 362.
New Foundland, Sælfangst ved 152, 170, 354.
Niakornak 86, 96, 101, 134, 154, 189, 204.
Nommensen, N. F., Konsul 210—214, 230.
Nordprøven se Narssak
Norge 9, 74, 220.
Nûgssuak (Norsoak) 82 f, 101, 188, 191.

Nûssak (Noursak) 82 f.
Ny Herrnhut 136—139, 141 f, 148, 314 f, 318.
Nørregaard, Assistent 21.

Oldendow, Knud, Direktør for Grønlands Styrelse 6.
Olrik, C. S. M., Inspektør 35, 39 f, 60, 65, 83, 91, 96, 131 f, 174 f, 185 f, 194 ff, 321, 351 f.
Olrik, W. M., Kolonibestyrer, Destillatør 40, 47.
Olsen, Anders, Kolonibestyrer, Kvægavler 40, 215, 219.
Olufs, Boh, Hvalfangerkommandør 43, 123, 161, 176, 199.
Opdragelseskasse (jfr. Hjælpekasser) 146 f.
Opsynsbetjenten paa Handelens Plads 24 f, 94, 400.
Orgler 284, 301.
Overbetjentene i Grl. (Kolonibestyrere, Assistenter, Kommandører) (jfr. Navnene paa de enkelte Overbetjente) 42—53, 56, 59—66, 69, 95 ff, 118 f, 123, 126 f, 132, 134 f, 156 f, 159 f, 162, 171 ff, 212, 244, 273, 276, 278, 285 ff, 301, 304—308, 318 f, 344 ff, 349 ff, 365 f, 376 f, 383, 387, 389.
Overkøbmænd i Grl. 38.
Overmaal ved Spækindhandlingen 46 f, 105, 134 f, 159, 204.
Overskud, Handelens 7, 9, 12, 14 f, 19—23, 30, 37 ff, 41, 49 f, 89 f, 236 f, 249 f, 252, 255, 262, 264 f, 269—272, 274, 276, 280, 293, 298, 300, 310, 327, 358, 385—388, 390 ff, 394, 397, 400, 402 f, 406, 408.
Owen, Joseph, Grosserer 239 f, 245 ff.

Pahlen og Kall (jfr. Kall, Privat Virksomhed) 73, 160, 162—166, 179, 192, 202, 204, 211 f, 232—248, 253—256, 262, 266, 269, 277, 356 f, 368.
Pakhusforvalterstillingen 12, 14—17, 19 ff, 24, 61, 400.
Palmerston, engelsk Statsmand 195.
Pensionsforhold 22 f, 48—51, 60, 63, 70, 72, 81, 101, 147 f, 216, 262, 264, 298 f, 310, 322, 366, 371, 387, 391, 394.
Pensions- og Fattigkasse, Handelens (Pensionsfond) 14, 23 f, 49 f, 276, 387, 390, 392 ff, 396, 400, 402, 405 f.
Permanent Grønlandskommission 38, 270, 274, 287, 290, 297.
Permissioner 34 f, 41, 104, 320, 323.
Peru, Brig 76, 80, 82.
Petersen, J. P., Kolonibestyrer 39, 66, 80, 367 f.
Pingel, Chr., Dr. phil., Geolog 230, 257 f, 271 f, 285 f, 291, 330 f.
Plads, Handelens — paa Christianshavn 15 ff, 24 f, 94, 224, 319, 392, 396, 399.
Platou, C. A., Kolonibestyrer, Inspektør 28, 75, 157.
Plum, C. F., Kolonibestyrer 43, 154, 200.
Postbesørgelse i Grl. 73, 100 f, 112 ff, 118 f, 315 ff.
Potter, Th., Missionær 66, 84, 124.
Prinds Christian, Brig 78, 80, 101, 399.
Priser (jfr. Indhandlingspriser, Udhandlingspriser) 60, 157, 159 f, 160, 165, 167, 171, 200 f, 203 f, 206, 210, 224, 227, 232, 255, 282, 333 f, 371, 376 f, 379, 388 f, 396, 403 f.
Privatbanken 15.
Privat Virksomhed i Grl. (jfr. Pahlen og Kall) 7, 160, 162—166, 198, 201, 210—214, 230—248, 253—257, 261—277, 368.
Procenter (jfr. Lønninger) 9, 12, 14 f, 19—23, 28, 30, 35—38, 41, 44 ff, 53, 69, 90, 135, 160 ff, 169, 171, 207, 266, 276, 304, 351, 367, 387, 390, 394, 401.
Proviantering af Handelens Skibe 77.
Proviant- og Kaffehandel 250 f, 318, 346 ff, 351, 354 f, 365—376, 378—384, 398.
Provster i Grl. 285 f, 288 ff, 295 f, 298 ff.
Præster, indfødte 296 f, 300.
Prøven 129, 134, 149, 176.

Rasmussen, R. C., Distriktslæge 321 f.
Ravn, H. H., Kolonibestyrer 155.
Realisationskommission, den islandske Handels 10, 386.
Reberbane, Handelens 10, 26, 396.
Rejser i Grl. 27, 31, 34, 117, 296, 299 f, 303, 311, 314—318.
Rensjagt 215, 218, 220—222, 255, 325, 344, 358 ff, 362 f, 370, 395 f.
Rentekammeret 5, 8 f, 14, 17—24, 27 f, 30, 32, 35—38, 48—51, 67, 71, 80 f,

129, 132, 143 f, 166, 174, 184, 190, 193 f, 198, 201—204, 207 f, 210 ff, 217 f, 223, 225 ff, 233 f, 237—243, 246 f, 249 ff, 254, 256—259, 264, 275 f, 278, 285, 290—293, 298 ff, 302, 307 ff, 312 f, 325, 327, 330 f, 333 ff, 338—341, 345, 347 f, 350, 383, 392.
Reventlow, Fr., Gesandt i London 195.
Revision 10, 12, 14, 17, 19 ff, 118 f, 259, 400.
Revisorstillingen 10, 12, 14, 19 ff, 400.
Rifkol 80.
Rifler 112, 120, 139, 142, 146, 148, 151, 220, 364, 367, 369.
Rigsdagen 35, 406 f.
Rink, H. J., Dr. phil. 5, 151, 154, 171, 209 f, 216, 220, 222, 227—230, 348 f, 353, 363.
Ritenbenk 31, 42 f, 45, 47, 51, 57 f, 61, 64, 75, 82 f, 86, 96, 121, 133, 175 f, 178, 223 f, 262, 323, 333, 342, 344, 351, 355—362, 380, 383 f.
Rosenstand, A. R., Bogholder og Korrespondent 12, 21, 23, 333.
Rosenstand, N. J., Revisor 10, 14, 19.
Rosing, H., Kolonibestyrer 32, 34, 64, 336, 343, 347, 350.
Ross, John, engelsk Opdagelsesrejsende 197.
Rousing, P. C., Pakhusforvalter 19.
Rudolph, C. N., Distriktslæge 131, 311, 314, 318, 320, 323, 338, 345—348, 350, 380.
Rummelpotten 90, 188.
Rævejagt 215, 218, 360—363, 367, 395 f.
Rønne 232.

Salomon, B., Pantelaaner 23.
Sarpik 103.
Sardlok 104, 106 f.
Sass, M. W., Grosserer 78, 202, 232, 257, 260 f, 263 ff, 268, 272, 274, 285.
Schimmelmann, H. E. 27.
Schwabe, J. F., Inspektør 146.
Schwennesen, Peter, Skibsfører 75, 81, 86.
Schythe, J. C., cand. polyt. 39, 225 f.
Seminarierne i Grl. 90, 286, 289, 294—302.
Seminarium, det grl. — i Kbh. 123, 257, 269, 286, 290, 295 f, 299.
Sendingsgods, privat 376 f, 396.
Skansen 223.
Skibe, Handelens 39, 74—83, 108, 110, 117, 191, 193, 197, 205 f, 214, 224, 236, 242, 246, 251, 260, 376, 385 ff, 392 ff, 399 f, 403 f, 406.
Skibsførere 16, 24, 50, 64, 69, 74 f, 77, 79 ff, 86, 101.
Skibsinspektion 81.
Skibsmandskab 65, 74, 76—81, 127.
Skifte, Claus, Underbetjent, Garnbruger 166 f.
Skiftevæsen 38.
Skind 16, 70, 86, 101, 103, 116, 131, 133, 136, 140, 148 f, 151, 155—158, 160 f, 164 f, 170—173, 186, 215, 219—222, 235, 239, 244, 252, 281, 318, 332, 344, 346 ff, 350 f, 354, 357—362, 366—372, 378, 380 ff, 389, 395 f.
Skolevæsen (jfr. Kateketer, Mission) 38, 106 f, 109, 116, 131 f, 134, 140, 142—145, 236 f, 250, 252, 254 ff, 261, 269, 276, 278—303, 333, 336, 339 f, 394, 396, 401.
Skonrogger 59—62, 77, 149, 306, 318, 324, 364 f, 372, 397.
Skovhugst 93, 106 f, 111 ff, 116, 222 f, 225, 328, 336.
Skrifter, Udgivelse af — paa Grønlandsk 279, 290 ff, 330 ff, 401.
Skrivematerialgodtgørelse 28, 44, 46.
Skørbug 59, 62, 307.
Smede 54, 72.
Smør 60, 62, 73, 93, 100 f, 103, 216, 306, 323, 364, 371, 375, 397.
Snighandel 189, 191, 193 ff, 211, 233 f, 237—244, 263, 273.
Sommer, C. C. L. F., cand. med. et chir., Assistent 320, 351.
Sophie, Skib 75, 77 f.
Speceripenge 30, 36 f, 44 ff, 63, 280, 312.
Speciesbanken 15, 386 f.
Spirituosa 32, 43 f, 58, 63 ff, 77, 103, 112—115, 118, 123, 178, 180 f, 189 f, 194 f, 226, 240, 242, 248, 254, 262, 273, 317 f, 364, 375, 380, 397 f.
Spredning af sammenhobede Grønlædere 132—142, 144 f, 174, 337, 352.
Spæk 46 f, 56, 65, 69, 78, 92—99, 105 ff, 110, 114 f, 133, 135 f, 138 ff, 147, 154—161, 163—166, 170—174, 177 f, 181 f, 205, 221, 224 f, 227, 235, 239, 243, 252 f, 255, 264, 276, 282, 284, 301, 316, 326 ff, 330—337, 339, 347, 351, 354 ff, 359, 362, 370 ff, 381, 384, 398.

Stat, den danske 7, 39, 232, 249, 253 ff, 261, 263, 265, 268 ff, 272, 276 f, 297, 385, 387 f, 391 f, 398, 400, 403—407.
Statsgældsdirektionen 7, 15, 21, 247, 310, 386, 390, 392, 394, 403 f.
Statskassen 7, 9, 20, 36, 50, 236, 249, 262, 264 f, 269, 271 ff, 280, 310, 385 f, 401 f, 404 ff, 408.
Steenberg, C. J. O., Missionær 293.
Stephensen, C. A., Kolonibestyrer 43.
Storck, Jakob, National Underbetjent 72, 337.
Straffede Personer til Grl. 68 f.
Straffe i Grl. 32, 58, 127 f.
Styrmænd 76, 78, 80 f, 86, 179.
Sukker 93, 98, 100 ff, 115, 149, 161, 364, 366 f, 369, 372—375, 378 ff, 382 ff, 398.
Sukkertoppen 42 f, 45 ff, 75, 82, 89, 93, 97, 118, 121, 147, 156 f, 159 f, 162, 168—171, 182, 199, 209, 214, 219, 238 ff, 254 f, 282, 293, 311, 333, 342, 355—362, 368, 370, 372 f, 377 f, 380, 383, 391.
Sundhedsattester 76, 232.
Sundhedskollegiet 312, 318, 320 f.
Sundhedsvæsen 38, 146, 212, 249 ff, 276, 288, 304—324, 345—348, 396, 400 ff.
Svartenhuk 134, 188.
Sverdrup, J. J., Provst 281.
Sverige 74.
Swendsen, Lauritz, Renteskriver, Handelsdirektør 22, 143, 295, 343, 402, 407.
Sydprøven (jfr. Frederiksdal) 56, 83, 104, 106, 110—115, 375.
Sygehuse i Grl. 314, 320 f.
Sygekost 149, 306, 311 f, 318 f, 323, 344.
Sødring, Kaptajn 212 f.

Tekstiler 100 f, 306, 318, 324, 351, 364, 373 f, 377, 398.
Tessiursak 69, 134.
The 55, 367.
Thomsen, Julius, Ingeniør 231.
Thomsen, Th., islandsk Købmand 39, 208 f.
Titus, Brig 78 f, 260.
Tobak 101, 112 f, 119, 192, 365, 373 f, 378, 398.
Tordenskiold, Brig 39, 80, 193, 403.
Torskefiskeri 162, 166, 192 f, 195 f, 198—214, 218, 220, 230, 234, 238, 247 f, 250, 260, 262, 348, 352 f, 363.
Traktementer for Grønlænderne 32, 46, 112 ff, 139, 284.
Tran 46, 92—99, 105 f, 110, 115, 158 ff, 171, 176, 178, 199 f, 203—207, 213 f, 232, 244, 330, 356 f, 388 f, 396, 398, 403, 405.
Tranbrænding 15 ff, 25, 46, 73, 92—99, 109 f, 115, 160, 200, 213, 224 f, 233 f, 389, 399.
Trangraven 25.
Transporter i Grl. 80, 83, 91, 96, 103 f, 106—118, 159, 201 ff, 224, 226 f, 242 f.
Tunugdliarfik 216, 219 f.
Tutein, J. F., Grosserer 235, 239 f.
Tyverier i Grl. 58, 69, 126, 128, 130, 137.
Tæmning af Rensdyr 222, 250.
Tømrere i Grl. 54 f, 58, 68, 72, 86, 102, 110 f, 148, 216 ff, 337.
Tøndemaal (jfr. Balliemaalet) 46 f, 135, 158, 169, 172.
Tørfisk (jfr. Klipfisk, Torskefiskeri) 60, 77, 147, 198 f, 201—204, 206—210, 351, 364, 374.
Tørv 86 f, 93, 223 ff, 328, 335 ff, 343, 371.

Uddannelsen af de grl. Betjentes Børn 47, 51 f, 279, 289, 323.
Uddannelse af unge Grønlændere i Danmark 52, 72, 276, 285 f, 288, 290, 292—295, 297, 299, 394, 396, 400 f.
Udenrigsdepartementet 194 f.
Udhandling (jfr. Udsending) 202, 207, 250, 354, 364—384, 391.
Udhandlingspriser 62, 93, 97 f, 100—103, 118 f, 148 f, 158, 169, 174, 177, 198, 227, 279, 323 f, 334, 339, 353, 364 ff, 368, 370 f, 378 f, 381 f, 384, 406, 408.
Udliggere (Udstedsbestyrere) 47, 52, 54, 59, 65, 69 f, 86, 132, 134 f, 144, 173, 180, 294, 337, 339, 344, 375, 382.
Udsendingen (jfr. Udhandling) 61, 78, 81 f, 222—226, 251, 260, 264, 331, 339, 364 ff, 376, 378 f, 394 f, 397 ff, 401, 403 ff.
Udsteder 47, 56, 69 f, 72, 80, 83, 86 ff, 90 ff, 96, 104, 106 ff, 110—114, 118 f, 128, 132—136, 139, 142, 174, 180, 279, 294, 332, 337, 344, 374, 407.
Umanak 31, 39, 42 f, 45 ff, 64, 69, 75, 80, 82, 86, 91, 96, 101, 117 f, 121, 126 f, 129, 133 f, 172 f, 188, 191, 204 f, 215, 223 f, 229 f, 236, 279, 282 f, 320,

322, 333, 342, 344 f, 355—362, 366 f, 372, 380, 383, 391.
Understøttelse til Grønlænderne i Trangstid (Sultekost) 103, 123, 138 ff, 142, 147, 149 f, 154, 171 f, 207, 273, 319, 344—353, 369, 371.
Understøttelser til Handelsbetjente 22 f, 50, 67, 72 f.
Universitetsdirektionen 51, 258.
Unsgaard, I. J., Rentekammerdeputeret 211.
Upernavik 31, 39, 42 f, 45, 47, 61, 64, 69, 80, 82, 95 f, 121 f, 126—129, 134, 149, 175 f, 191—194, 228, 230, 236, 278, 312, 319 f, 322, 333 f, 342, 344, 355—362, 366, 372, 380, 383.
Uægte Børn 146 ff.

Vaccination 130, 304 f, 307, 311 f.
Vandskindsklæder 244, 359, 395 f.
Vartpenge (jfr. Pensionsforhold) 38, 41, 48 ff, 298 f.

Waigattet 83, 190, 201 f, 223.
Wandall, E. A., Missionær 292, 296, 339.
Wellmann, C. G., Revisor 19, 21, 165.
West, J., Inspektør 28.
Wexelsen, H. L., Handelsdirektør 9, 17, 255, 325.
Winding, J., Kolonibestyrer 43.
Wolf, C. C. D., Assistent 88.
Wolf, N. G., Missionær, Lektor 123, 257, 259 f, 271 f, 286, 290, 330.
Wolff, G. H., Kolonibestyrer, Pakhusforvalter 19, 21, 43, 56, 216, 221, 304.
Wulff, C. V., Missionær 323.

Zimmer, N., cand. jur., Kolonibestyrer, kst. Inspektør 39, 175, 184 f, 194, 205, 349 f, 352, 366, 381 f.

Ægteskabsproblemet i Grl. 65—68, 70, 126, 289, 325.
Ærter 60 f, 73, 77, 93, 103, 112—117, 147, 149, 161, 181, 251, 284, 364—369, 372, 376, 397.

Økonomi, Handelens 30, 236, 385—408.
Øl 32, 109, 112, 180, 380, 398.
Ørsted, H. C. 228 f.
Østergaard, C. C., Missionær 278, 333.
Østgrønland, Østgrønlændere 10, 120, 138 f, 144, 249.
Østprøven 104.

Færdig fra Trykkeriet den 23. November 1945.